

דורות הראשונים

סדר

הוצתק והוכנס לאינטרנט
www.hebrewbooks.org
ע"י היים תשס"ה

דברי הימים לבני ישראל

ספר

יצחק אייזיק הלוי.

חלק שני

בס"ד

ספר זה נסרק ונעבד ע"י
"יודאיקה אימג' אוצרות התורה בע"מ".
ניתנת רשות ל"היברא בוקס" שע"י חיים רוזנברג"
להכניסו לאתר ולהפיצו לצורך שימוש אישי בלבד.

וזאת למודעי

אין רשות לאף אחד להדפיסו או להעתיקו
בכל אופן שהוא או בכל אמצעי שהוא
בין בחינם בין בשכר בין ליחיד בין לרבים

ניתן להשיג עותק מספר זה ועוד ספרים

וכן התוכנה **אוצרות התורה** המשולבת

(בשילוב אוצר הפוסקים)

אצל:

בית ספריית מורגנשטרן

רחוב רבא 14 ת.ד. 3620 אשדוד

טלפון 08-866-0821 פקס 08-866-5059

OTZROT HATORAH

THE MORGENSTERN LIBRARY

14 RAVAH STREET

P.O.B.3620 ASDOD, ISRAEL

Email- kidosheypolin@bezeqint.net

This sefer has been provided by
Judaica Image OTZROT HATORAH for individual use only.
All rights reserved by Judaica Image OTZROT HATORAH.
Permission is only granted to Hebrew Books Org.
No Permission is granted (in any form to distribute these books)
to anyone else even if they don't sell them.

הצדוקים והבייתוסים מראשית ימיהם עד סופם.

ענינים בנוגע לתורה.

ודכם בארץ ומשכמם עם ישראל.

כשתי מאות חמשים שנה לפני ימי הורבן הבית השני היתה חרישה גדולה מאד בין בני ישראל, כי קמה בתוכם כחה גדולה היא כחה הצדוקים והגלרים עמהם. מימי קדם היו בתוך בני ישראל גם נסונים לאחור, גם היו שם ימים רבים (מימי הבית הראשון) אשר נמצאו בתוכם גם הטלכים אחרי ההבל ויעברו לבעלים, אבל לא קרא להם שם, ולא התנמו בתוך עמם, ולא כרו שזחה לכל הטלכים ארצות ישר.

אבל כשתי מאות חמשים שנה לפני הורבן הבית באה ונהיתה כחה חרישה, אשר נתנו והיתם בארץ החיים, כחה חרישה אשר לא היו רי להם במעשיהם הם לעצמם, כי אם שכפעם כפעם השתמשו בכה האנרוף. להביא את כל העם תחת ידם, והתה המצוה הם, ויהי הסגם מפיל ברזל, ורחם כנחל שופף להפיק זממם ביד חוקת, גם על ידי עריצי ניום אובלי עמם.

מראה בלחות ורא זאת, נראה מאד, לראות ולהתבונן מתוך דברי הימים את הרבם הקשה, וכל עלילות מצעריהם אשר עוללו לעמם, את אשר לא עשה כל אויב ומתנקם, ואת אשר לא עלה על לב כל צוררי היהודים, נעשה על פיהם ועל ידם, מראה בלחות המרעשת את לב כל חוקר ומעיין בדברי מינו.

אבל מראה בלחות אשר אי אפשר לרסב עינינו משם כהיות כל דברי ימינו מימים ההם קשורים ואתוים עם המעשים ההם, ואי אפשר לא לדעתם ולא להבינם, כי אם מתוך שלשלת המעשים האלה.

הוקרי דברי ימינו בכואם לדבר על דבר הצדוקים עזבו לנמרי את הקירת דברי הימים, ויהיו לחוקרי הדת והוקרי המצוות, אשר דבר לא היו להצדוקים עצמם בזה, כי על כן לא עלה בידם כל מאומה, ודבר הצדוקים נשאר התום גם אחרי כל חקירותיהם, עוד יותר ממה שהיו לפני זה.

ובהיות משוש דרכם בכל דברי ימינו לכסות את הדברים במשאוק, ולהביאם בתוך החשך הענן והערפל, למען למשש בצהרים ולאמר ככל העולה על הרוח. כי על כן הרסו את המעברות, גזרו את המעשים לנוזים, ויעבירו תער על כל המעשים מלפני ימי החשמונאים, מבלי לצרפם כל עיקר עם אשר היו אחר זה מיד יהוד, ויעמידו פנים כאלו לא היו דבר לפני זה עד ימי יוחנן כהן גדול, וכי הנם חוקרים על דבר הדש אשר יבוא אז לפנינו פתאום.

והנה כי כן כבר הצליח חפצם בידם לאמר כדברי המאסף לכל המחנות החכם ווייס (חיא עמוד 100) בראשית דבריו על הצדוקים:

איזה ממאורעות הזמן והוא אשר היו סבה לצמיחתה לא נתקיים לנו ואך לשוא נבקש דבר ברור, וגם אין להתפלא על אשר תשכון עננה על מאורע גדול נסירוד הצדוקים אשר עשה רושם בכל עיני הדת והתמיד כמה מאות שנה, תלאות הזמן עשו זאת.

והדברים האלה הנם באמת היסוד הכולל לכל חקירותיהם בכל מקום, טענה אחת כוללת כי כל הדברים הנם מכוסים בערפל, ועל כן טוב הדבר להביא שם פלפולים זרים, ודברי רוח הפורחים באויר, ודברים אשר הנם לנמרי נגד דברי הימים, ועל ידי זה היו לנו דבר הצדוקים לא חקירת דברי ימי ישראל, כי אם נתיב להכחשת דברי ימינו ומטרה להין.

החקירה על דבר הצדוקים מתוך דברי הימים, נעזבה לנמרי, החקירה מתוך מקורים ברורים, ומעשים שהיו חוסרו מן המסילה.

והחתיהם לקחו עמדתם חקירת הדת ופלפולים זרים כרצון איש ואיש. פלוני ירצה למצוא המקום אשר דרך שם יוכל להראות שאין להם קבלה לישראל במעשי המצוות ויסודותיהם וימצא לו את הצדוקים, וישימם על הנם, ופלוני ירצה לדבר תועה על כל הנהגת חכמי התורה, ויתן את הצדוקים לדורשי טובת עם ולאומם בכל נפשם ולבבם, ופלוני יצעוד עוד הלאה ולאמר שגם כל כתבי הקדש זמנם מאחזר הרבה, והנה מצא לו נם הוא את דבר הצדוקים, ויבן לו בית ולמקנהו עשה סוכות.

אבל כל דרכי החקירות האלה הבל.

לפי שכל החקירה על דבר הצדוקים דבר אין לה עם התורה והמצוה, ומקומה חקירת דברי הימים, חקירת דברי המעשים, חקירת דבר הממשלה בארץ יהודה. כן הדבר כי טעות גדול טעו כל ההוקרים יהוד, בהשקפם על הצדוקים מתוך נקודת הראות של כתה דתית, אשר השקפותיה באות מתוך דרכי אמונה. כי הצדוקים לא היו זה, לא בראשית ימיהם ולא בסופם.

דבר הצדוקים הנם מעשים מדיניים, אשר כל ענינם עם החיים, ודרכי החיים, ודבר אין להם עם הדת, כשהיא לעצמה.

דבר היו להם עם הדת של פומבי, הדת של באי כה הממשלה, אבל לא היו להם דבר עם הדת עצמה כשהיא לעצמה.

ולא לבו כי לא תשכון ענה על המאורע מיוחד הצדוקים. כי אם שאך דברים מעטים מאד מדברי ימינו הם ידועים לנו באמצעים גלויים ומפורשים כדבר המאורע הזה.

ואלו לא חסמו לחם חוקרי אשכנז את הדרך היו ראים הכל לפניכם. אבל לאסון חכמת ישראל נשחטו סודי בראשית ככל הקדחת דברי ימינו, דרכי החקירה הפשוטים והברורים הנבנים על יסודי דברי הימים נעזבו לנמרי, שלשלת המעשים המגלים לנו כל העלוסה ופירושים לפנינו, ונקראים מאליהם, כל זה וזו כלא הי' לפניכם.

ותחתיהם לקחו עמדתם דברים אשר הם עצמם יודו כי הם מכוסים בערפל, הקורות בדיוות, והמון דברים אשר אין לחם מקום.

ואך בהשתוממות אפשר לראות איך עזבו דברים גלויים, ויצעו את חקירותיהם אחר המדבר.

פרק ב.

והחכם קראכמאליהוקן בספרו מורה נבוכי הזמן (שער י' עמוד 68) יאמר: על דבר התחלת כת הצדוקים נאמר וכו' הברור אצלינו שלא היתה לכת מיוחדת וכו' כי אם זמן מסוים אחר כלות המלחמה, היינו סביב לשנת מאתיים ליונים, קיפו לפני ההורבן, וזה להיות עיקר מהלוקת כת זו על גירות הסופרים גם על הפירושים המקובלים להם בכתובי המצות, ביסוד הראשי לכולם האמונה בנצחיות הנפש, והיות החית המתים נמצאת כתובה, ונה לפי טבע הענין ביחוד בשנות קדם אלו לא נתראה הניטוד ההלוקה המהוללת רק אחר שנתחזקה ונשמרה הקבלה ומסורת הוקנים היטב. (א) על ידי עמידת כת הפירושים שכפי דברי יוסף היתה הכרה לראשונה, ועוד שנים בחזיונות דניאל גם בשני דברי הימים (למכביים) הזכורים גם בדברי יוסף הכהן לא מצאנו כל משך ימי המלחמה היינו עד שנת ק"ע שום זכר ומעשה כי אם לפושעים אלו המורדים שנמטו מאהרי התורה לנמרי ובקשו להיות יונים לא לאלה המתנשאים להיות משומרי דת משה בכללה ובפרטיה אלא שפקרו בפירושה ודעת הקבלה בזה.

אחריו יאמר החכם גרעץ בהיג נאסע 12 אות 3 לאמר:

אין טפק שאף שאין זה מפורש בדברי יאזעפוס, כי רק בימי יונתן קמו, אבל הדבר ברור כי התנגדות הצדוקים התחלה רק בימי החשמונאים ולא לפני זה, כי לפני הזמן הזה הי' אפשר רק זאת כי תוסד כתה של התנגדות לדת היהודים על ידי התנגדות עם היוונים והסורים, אבל לא שתוסד או כתה ממוצעת וכו', אף גם זאת כי הספר הראשון למכביים לא יזכיר את הצדוקים ככל דבריו אף לא ברטו, וכן בתלמוד ובדברי יאזעפוס בא תחלת ענינם ודבר התנגשותם עם שכנגדם רק בימי יוחנן הורקנוס, ומכל זה נראה ונבין כי תחלת ימי הצדוקים הם רק בימי החשמונאים, ומצאה שרשה רק במדת הזמן ההוא במלה אחת אך ורק מרתם או ברעאקציאן

הקדמה (א) יד ספרה אחת הציגו להם כל חוקרי אשכנז יחד לאמר שכל הנצחה והכנה באה לחם לישראל בזמן מאהרי סוד, ובכל זאת אשר מנו ונכלל החקירות אשר חקרו זה אך זה לבד חיסרו לכל החקירות, על ק הלכו כל פעם בנתיב, לא יכלו להצטרף דרכם.

נגד ההעללעניסמוס אך היא יכולה להוליד את כת הצדוקים וכהאה גלויה (פראשעמט) והתנגדות נגד כל התרחקות לקצוות יותר מדי אלה דבריו.

והנה הסמו להם הדרך על ידי דברים אשר אין להם שחר אשר בדו מלבם ראשונה מעו לחשוב כי כל דבר הכתה הזאת, היתה כבר אחרי ימי השמר והמלחמה וגם אחרי ימי הדור הראשון להחשמונאים, וגם כמעט אחרי ימי יוחנן הורקנוס ויגבילו זמנה כלשונו של קראכמאל, פכיב לשנת מאתים ליונים קים לפני ההורבן.

וזאת שנית יסדו להם פעות כולל כי דבר הצדוקים לא היו יסודה כתה מדינית כי אם כתה דתית עד שיאמר קראכמאל:

וזה להיות עיקר מהלוקת כת זו על גוירות המופרים גם על פירושים המקובלים להם בכתובי המצות וכו'.

ויאמר אחריו נרעין:

ומצאה שריטה דק במדת הזמן והוא במלה אחת אך תוקף מרתם אז כרעאק ציאן נגד ההעללעניסמוס אך היא יכולה להוליד את כת הצדוקים ומהאה גלויה והתנגדות נגד כל ההתרחקות (ברת) לקצוות יותר מדי.

אבל הלא נרעין עצמו בהלכו לתומו בפנים ספרו יזיור להשמר מלחשוב את הצדוקים לכתה דתית ובעמוד 98 מחזיג יאמר:

אין די אומר ודברים להשתדל לעקור את הפעות אשר התשיט בנוגע לישלש הכתות אשר בעצמו של דבר גם לא היו כתות כלל, הצדוקים גם דבר לא היו להם עם כתה אשר יסודה בדת, כי אם מפלטה מדינית, ותהי חפצם ורצונם להתרחק מעניני הדת, ורק מפני כי העם היו דבוק בדתו לקחו להם גם הם צבע הדת אלה דבריו.

ופתאום ייטבה נרעין עצמו את כל אזהרתו הגדולה לכלי ליפול בהפעות הה, והוא עצמו בא ומיסד את הקירותיו על היסוד הזה כי היו כתה דתית.

ומפלטה מדינית הלא יש לנו כבר מלפני ימי החשמונאים מלפני ימי השמר והמלחמה, מפלטה מדינית אשר הביאה את המלחמה, ואשר באמת אין בינה לבין הצדוקים ולא כלום, ככל אשר נראה כל זה לפנינו.

והנה הרנישו גם הם כי לפני ימי המתיונים בארץ יהודה, היינו לפני ימי המורדים והפושעים אשר בקשו להיות ליונים נמורים, ולעשות כן כהוקת היר גם את כל עם יהודה, לפני הימים ההם, אין זכר לצדוקים ולא היו עוד, וזה ודאי כי היו רק מאו ואילך.

ואך זה לא הבינו דברים טבעים ומונחים בכל דרכי ההנהגה, ודרך העולם ומנהגו, ואך לא הבינו דברים ששונים אשר אי אפשר להיות אחרת, כי אחרי המלחמה התרפכו המורדים האלה עצמם לתמונה חרישה, תמונה המתאימה עם מעמד הדברים עתה.

והלא זה ודאי כי גם אחרי המלחמה ואחרי אשר נכבשה הכתה הגדולה והאדירה של הפושעים המתיונים לא היו פתאום למאמינים בדי ובתורתו, ולא התהפכו בין לילה לשלומי אמוני ישראל.

ומה יכול להיות דבר יותר מכני מזה כי המתיונים ההם עצמם אשר בראשית ימי המלחמה נזרזו לבושת ויעבדו לאלילי היונים בהכחישים בכל יסודי אמונה ודת, ובשאפם לשררה וממשלה וחיים חפשים הפצו להיות לעם אחד עם העם המנושל היינו עם היונים.

הנה עתה בהמיר ארץ ובני יהודה היו בעצמם אדוני הארץ וממשלחם בידם, הלא מטבע הדברים היו כי יתקרבו אלה בכל הגהנה של פומבי אל עם.

היונים והכרזו לעזוב את הארץ, ותורת ר' נצחה את כל מתקוממיה, הנילולים נתבעדו מהארץ, וכל העם שב אל כל מדרי החיים אשר היו לפני ימי המלחמה, איך הי' אפשר להיות אחרת או, כי גם אלה אשר לפני זה נרתו בדתם עם היונים ויעבדו גם לעצביהם עשו עתה אחרת בכל הגונע להגהנה של פומבי והתחילו מאז להיות ככל חיי העם בארצו.

ואם כי לא שבו מרעתם בהכחשת התורה וכל יסודי הדת, אבל בהכרח שבו מדרכם בטנע לכל דבר ההגהנה, רדו פתגמה עתה. נתת תורת כל אחד ואחד בידו ככל אשר יבואר כל זה לפנינו.

בי על כן תחת מה שחשב החכם קראכמאל-הוקן. וזה להיות עיקר מחלוקת כת זו על נידות המסורים גם על הפירושים המקובלים להם בכותבי המצות (ב). ותחת מה שיאמר החכם נרעץ כי ריבוי הנדרים והמצוות (ככל אשר ברו להם זה חוקרי אשכנז) הם הולידו והביאו אז בזמן אחרי המלחמה, ובתוך ימי החשמונאים את התגרות הצדוקים.

הנה ודבר לנמרי להיפך, כי הימים ההם הם הביאו אז צעד גדול מאד למנים בטנע להתכזרה והוא צעד גדול למנובה.

ועל ידי מעשי הימים, וההכרח להתקרב אל עם עמדו על נקודה הרשה בכל הטנע למעשיהם ודרכם בהגהנה של פומבי ובתוך העם.

כי אמנם אך במצות השבו עד היום כי הצדוקים האמינו גם הם בתורה מן השמים, ואך במצות השבו עד היום כי גם הצדוקים עמדו בהיק התורה והמצות לשמור ולעשות ולקיים, רק שלא רצו בפירושי המצות המקובלות. וכל זה בא רק מהמרון חקירה.

ויואזעמם אשר הי' חי עם הצדוקים, ואשר הי' באמנה אתם, ואך על ידם ומתם בא לו כל גדולתו (ככל אשר יבואר לפנינו) ואך הנה חזקו ידיו בארץ זבליל, ואשר ידע והשב את כל דרכם, ואף כי לא הי' צדוקי לאמיתו הנה הי' מתחוצנים (יבואר לפנינו) ואת הפרושים שנת חבלית שנתה ככל אשר יבורר כל זה בכל המשך יבירנו, הנה הוא אשר עדותו עליהם נאמנה מאד בעדות הצדוקים עצמם יאמר לנו כדברים ברורים יסוד שיפת הצדוקים.

ובמלחמות ויהודים II, 8, 14 יאמר:

מן השני כתות אשר זכרנו למעלה (היינו הפרושים והצדוקים) הנה הפרושים הם הראשונים בין שלשת הכתות (ג) הם יתחשבו ליודעי התורה כיתוד, והם יאמינו כי הכל בידי שמים ומאת ר' ויאמרו שאף שניתנה בחירה חפשיה לצדיק ולרשע

הקנה (ב) פירושי המצות לא הי' מקובלים להם כי אם לכל העם והי' על פי החזק, וכפי נתבאר זה.

הקנה (ג) יאזעמם אשר הי' חזק מאד הפרושים והי' גם איבתם, ובגנע להגהנה בפריעה בכל

מקום אשר יכל לזלזל בהם מן אלהת יעשה זה בחוקת הי' ככל אשר ידע נראה לפנינו, הנה גם ככל אשר

בכל זה יש גם בזה יד ד', הם יאמינו בהשאת הנפשות כולם, וכי נשמות הצדוקים זכו ונשמח הרשעים גם היא תשאר לאחר מותו, אבל הרשעים נדונים קשה על מעשיהם הרעים, והצדוקים, הכתה השניה אשר זכרנו, הם יכחישו בנורה מלמעלה (בהשנחה) ושידי ענין לר' ככל מה שיעשה האדם מרע ועד טוב, הבחירה ביד הצדיק וביד הרשע לעשות כהפצם, ושיש תירות נמורה לאדם לעשות בכל העולה על רוחו, וכן יכחישו בהשאת הנפש ואין אצלם לא עונש לרשעים בשאול, ולא שכר וטובה לצדוקים אחרי מותם.

ובקדמוניות 1, 4 XVIII יתחיל יאזעמוס דבריו ויאמר. היסוד של הצדוקים הוא כי במות האדם תמות גם נפשו עם הגוף יחד.

ודבריו אלה הנם כבר בנוגע להצדוקים בזמן היותר אחרון, בזמן הקרוב מאד אל החורבן, אף כי ברבות הימים שנו פניהם לטוב בנוגע לשמירת דרכי התורה בפני העם.

בכל זה לא נשתנו גם אז עיקר שיפתם, ויסוד השקפתם, אשר היתה מראשית ימי המתיונים, אשר הי' יסוד רחם שאין השנחה ד' בעולם הזה, ואין השכון ודעת בשאול, אין שכר ועונש בעולם הבא, ואיש רוע לו הארץ בעולם הזה.

ויסודות כאלה כשם שאין להם דבר עם מצוות מדברי סופרים, ועם קבלה בתארי המצות, תורה שבעל פה, כך דבר אין להם גם עם תורה שבכתב ומצוות מפורשות וידועות של יל קרי בי רב.

יסודות כאלה דבר אין להם עם הדת בכלל, ולא עם יסודי הדת.

כי אם אין השכון ודעת, הנפש תמות תמות הגוף, וגם בעולם הזה לית דין ולית דיין, אין הכל צפוי והרשות נתונה, איזה מקום יש לתורה ולדת, אם לא בתור הלכות מדינה, הזקי העם, והררך אשר ילכו בה, והנים אשר ישמחו בהם, אבל לא בתור אמונה דת.

ואחרי דברי יאזעמוס המפורשים האלה אשר כל רוחות שבעולם לא יזיוום ממקומם, ואשר קראבמאל גם הוא העתיקם מעמוד 61 עד 64, איזה חילוק של בלום יכול להיות בין המורדים והרשעים המתיונים כימי המלחמה לבין הצדוקים כימי החשמונאים מאחרי המלחמה ואילך.

הכחז לאמר סקנת שבתם כמכתב ספריו אשר החורבן שמו כבר במלה כל אגדת הצדוקים וקסרם, בכל זה ישתל בכל מקום אשר גם את הפרטים בתור כנה, ומדברי יאזעמוס עצמו דבר יצא שזה שקר, והפרטים לא היו כנה כי אם העם כל, העם עצמו, שהי' בקדמוניות 1, 4 XVIII יאמר הוא עצמו, ואמנם כאשר יקחו הצדוקים בידם משמרת סקנה במדינה או בהרבה ילכו בכל דרכי הפרטים כי בלא זה לא יסכול אותם העם". ובקדמוניות 5, 10 XIII אשר דבריו שם הגם עוד בחייתתם סוף נחל יאמר, "הפרטים קסדים, אצל העם במעלה נבונה אז עד שיאמינו להם ישמחו לקבל ולכל דבריהם גם אם יאמרו להם נגד המלך, אז נגד הכח הנרתי".

הנה יקרא יאזעמוס את חכמי התורה במלל כשם פרטים, כי הלא יתכן סוף נחל לא קרא אז אלו איזה כנה כי אם את ראשי חכמי התורה, ומפורש בדברי יאזעמוס כי אחרי חכמי התורה הלכו כל העם, ועל ק דרי אין סוף לגינת כנה של פרטים, כי אם מלל כל העם ומורי התורה בראשם ככל דרכי בני ישראל. מימי עלות עד היום הזה.

כן יקרא יאזעמוס בשם, כנה" גם את המתנגדים להמתיונים אלשי' 3, 5 XII, והוא יאמר קראבמאל שם אלה נחל אך זה מקרב נה אלה היו רק כנה "Partei", מלטה.

ההבדל הוא רק בזה כי אז משלו היונים בארץ יהודה, וכל מי אשר הלך והתחבר עמהם השיג משרה וממשלה, חיים של עושר וכבוד, או עשו כמעשי היונים ויעבדו גם עצביהם.

לא כן כאשר התכוננה ממשלת יהודה, ובני יהודה היו ארזני הארץ, או אהוו בעקב העם המושל עתה, ככל אשר אהוו בעקב היונים לפני זה. אבל בשם שלפני זה לא עבדו לעצבי הגוים מפני אמונתם בה, כי אם מפני הכחשתם כל דת וכל יסודי הדת בכלל.

כן קיימו מקצת מתורת ישראל בימי ממשלת יהודה בארצם, לא מפני אמונתם במקצת כי אם מתוך הכחשתם את הכל.

ועל כן באמת אם לזכות משמדת פקודתם היו דרוש כי יעשו הכל ככל מעשי הפרושים עשו גם זה, וככל דברי יאזעפוס אלפסי 4, 1, XVIII: ואמנם כאשר יקחו (הצדוקים) בידם משמדת פקודה במדינה או בהכרח ילכו בכל דרכי הפרושים כי בלא זה לא יסבול אותם העם.

פרק ג.

ואמנם כי כל כך לא הקרו על דבריהם עד שלא שמו לב לסתירת דבריהם בדברי יאזעפוס המפורשים ולא הרגישו גם בדבריהם הם ובסתירת דבריהם מתוכם, ומתוך הדברים עצמם.

הן כל הכלית דבריהם, וכל הברנורים הרבים אשר כרכו אינם כי אם כדי לשבת על מקל רכבם ולאמר שכל התורה כולה וכל יסודי הקבלה כולם כאו ויהיו אחרי השמר המלחמה בימי ההשמונאים.

ועל כן יאמר קראכמאל עמוד 60. סביב לשנת מאתיים ליונים בסוף ימי נשיאות יוחנן הורקנוס גבר הנגיד והמחלוקת בין שתי הכתות שנתחדשו בישראל (ד) ביהוד בארץ הקודש, מוזמן לא כביר כת הפרושים וכת הצדוקים. ושם עמוד 68 ישוב ויאמר:

על דבר התהלה כת הצדוקים נאמר וכו' הברור אצלינו שלא היתה לכת מיוחדת וכו' כי אם זמן מסוים אשר כלות המלחמה וזיינו סביב לשנת מאתיים ליונים קים לפני ההורבן, וזה להיות עיקר מחלוקת כת זו על גירות הסופרים ועל הפרושים המקובלים להם ככתובי המצות וכו' הנה לפי מבע הענין. ביהוד בשטת קדם אלוי לא נראה הניטר החלוקה המחלמת רק אשר שנתחזקה ונשמרה הקבלה ומסורת הזקנים היטב על ידי עמידת כת הפרושים שכפי דברי יוסף היא היתה הכרה לראשונה.

אחריו יאמר החכם גרעץ בנאמע 12 שם: ומכל זה נראה ונבין כי תחלת ימי הצדוקים הגם רק בימי ההשמונאים, ומצאה שרשה רק במדת הזמן והוא במלה אחת אך תוקף מדהם או בהרעאקציון

הקרה (ד) כבר העינו כי יאזעפוס יקרא גם להפרושים בשם סתה רק בנגוד אל הכתובים ויאמר שהם היו ראשונה, אבל בעקבות של דברי לא נחזקתה סתה של פרשים, ולא היתה מל סתה מיוחדת כזו, היו שם רק העם בכלל וכתבי התורה עצמם, כמו שהיה בכל היו ועד.

נגד החזקת עניינם אך היא יכלה להוליד את כת הצדוקים ומתאה נלויה (פראמעסט) התנגדות נגד כל התחזקות לקצות יותר מדי.
אבל יאזעפוס זה אשר עליו תלו שלטניהם הלא מפורש בדבריו שהיו כבר בימי המלחמה עצמה.

וכבר בימי יונתן החשמונאי, דהיינו באמצע ימי המלחמה, בחימים אשר היתה המלחמה עם המורדים והפושעים, יאמר יאזעפוס בקדמוניות 9, 5, XIII לאמר: בימים ההם היו בין היהודים שלשה כתות אשר כל עניני בני אדם הובנו אצלם באופנים שונים, האחת היא כת הפרושים, השניה היא כת הצדוקים, והשלישית היא כת האסיים, הפרושים רעתם שאין כל תעשה בעולם הזה וכו' והאסיים יאמרו וכו' הצדוקים לא ירצו לדעת כלל מגידה והשנתה, ויאמינו כי אין שם לא נזירה והשנתה, ואין הצלחת האדם תלוי בזה מאומה, כי אם שהכל יגיע לאדם כפי רצונו, כי על כן אנתנו בעצמינו נרכוש לנו את אשרנו, ורק אנתנו בעצמינו נאבד בירינו את טוב הארץ.

והנה אין בזה זכר אצל יאזעפוס לסדרבן ומדאורייתא לדברי מופרים וקבלה ומירושי הכתובים.
כי אם שאלה יש להם דת, ואלה יכחישו ביסוד כל דת בכלל, אשר זה הי באמת דבר המתונים.

ומפורש בדבריו דבר הצדוקים בימי יונתן החשמונאי דהיינו בימי המלחמה, ונפלא הדבר כי קראנמאל-הוקן יעתיק בעצמו בעמוד 61 את דברי יאזעפוס אלה על הפרושים, ובעמוד 63 דבריו אלה על הצדוקים, ולשונו של קראנמאל יש: והנה הוא אומר (יאזעפוס). בעת ההיא (של יונתן חשמונאי) היו בין היהודים שלש כתות שנבלנו כדעותיהם על מעשה בני אדם, כת הפרושים וכת הצדוקים וכת איסיאי וכו' אמנם הצדוקים לא יאבו כלל בנזירה וחושבים אותה לאין אך הכל נתון בידי בחירת רצון האדם ושאנתנו לכדנו סבת הטוב שיכרה לנו, ומעשי סכלותינו המה סבת הרעה שתבוא עלינו.

ושם עמוד 64 יביא בעצמו דברי יאזעפוס במלחמות היהודים סי' כ' פ"ח ויאמר: הצדוקים שהם החברה השלישית טותרים הנזירה מלמעלה ושיהי' חלק להשם בכל מה שיעשה האדם מרע ועד טוב, יאימרים שיש חירות נמורה לאדם לעשות כפי החסין והעולה על רוחו, ועוד מכחישים נצאות הנפש, ואין אצלם עונש לרשעים בשאול ולא טובה לצדיקים אחר שימותו, והצדוקים בעלי מדות נסות וקשות איש נגד רעהו ובהיותם בחבורה הם נגד אחיהם בקושי ותחרות כאילו היו מבני הנכרי.

והנה העתיק בעצמו דברי יאזעפוס שכל יסודם ועצ הכחשת כל דת בכלל, ובעצמו יעתיק דבריו שכבר היו בן בימי המלחמה. בעת ההיא של יונתן החשמונאי היו בין היהודים שלש כתות כת הפרושים וכת הצדוקים וכו'.
ובכל זה תקפה עליו אנרופה של סלפול לעוות את כל דברי מינו ולאמר: וזה להיות עיקר מתלוקת כת זו על נזירות הסופרים גם על הסירושים המקובלים להם בכתובי המצות (ה) וכו' גם בדברי יוסף הכהן לא מצאנו כל משך

וערה (ק) לפיכך את הקוראים שם קראנמאל בתוך לשונו גם דברים שאין להם ענין עמהם, ביסוד

הצדוקים והכיתות

ימי המלחמה היינו עד שנת ק"ע שום זכר ומעשה כי אם לפושעים אלו המורדים שנמנו אחר מאחרי התורה לנמרי ובקשו להיות יונים לא לאלה המתנשאים להיות משומרי דת משה בכללה ובפרטיה אלא שפקרו בפירודיה ודעת הקבלה בזה. והנה הוא בא ומעיד שלא החזרו אצל יאועפוס בכל מיך המלחמה, אף שהוא עצמו העתיק דברי יאועפוס עליהם מתוך ימי מיך המלחמה. והנה הוא בא ומעביר קו בין הפושעים והמורדים לבין הצדוקים כי הפושעים והמורדים נמנו אחר מאחרי התורה הצדוקים היו משומרי דת משה בכללה ובפרטיה.

אף כי הוא עצמו העתיק דברי יאועפוס כי כחשו הצדוקים בכל דת בכלל דהיינו שבהשוו בהשגחה בעולם הזה, ובנצחיות הנפש לעולם הבא, שאחר זה אין מקום לתורה ולדת כל עיקר. ואם הפושעים והמורדים גם בקשו להיות יונים ולא מצאנו כזאת אחר זה על הצדוקים.

הלא הדבר מובן מעצמו, כי בקשו להיות יונים רק בימים אשר היונים מילכו בארץ, ועל ידי אשר עשו כמותם יכלו להשיג היים של עושר וכבוד וממשלה בארץ. ועתה כאשר נרשעו היונים, והיהודים היו אדוני הארץ וכל הממשלה בידם בקשו להיות יהודים.

וכן הדבר שזה שבקשו לפני זה להיות יונים לא הי' מפני אמונתם בעצבי הנטי, כי אם מפני שהחישו כל דת בכלל. ועל כן אחרי כלות המלחמה כאשר יתח יד היהודים בכל משלה, אז בקשו להיות יהודים מהטעם הזה עצמו אשר לפני זה. בקשו להיות יונים, וכמה מיצוט הקיחה צריך לשענת קראבמאל. ועוד שנים בחזיונות דינאל גם בשני דברי הימים למכביים לא מצאנו כל ימי מיך המלחמה שום זכר ומעשה כי אם לפושעים אלו המורדים ובלשוננו של גרעין. אף גם זאת את אשר הספר הראשון למכביים לא יזכיר את הצדוקים בכל דבריו אף לא ברמזי. ולא הבינו דברים פשוטים כי הזכירו שם והחזירו חזרה והזכירו, רק שהזכירו שם בדרבם בעת ההיא, אשר צורתם הכוללת אז היתה כי נקשו להיות יונים ויעבדו גם לעצבי הנטי וישרפו ספרי התורה וימיתו את כל איש ואשה אשר מלו את בניהם.

ואחרי ימי המלחמה אשר פשעו צורתם הראשונה. ובקשו להיות יהודים הזכירו מאו ואילך על פי דרכם זו. ונפלא הדבר כי חוקרי העמים אף כי בעיקר מקום הקירותיהם על זה ילכו בדרבני חוקרי ישראל, למען שים את חכמי התורה לכתה הרשעה ב-ישראל ואת הצדוקים למתנגדיהם.

הנה במקום אשר שכחו את מלחמתם, וידברו לחומם כתבו גם הם ממש בכל דבריהם.

הראשי לכול האמונה בנצחיות הנפש הו' אבל סח ענק זה עם לאחר ימי השמנאים, וזה ענק לזה עם עיקר דבריו אשר ילכו רק על דאורייתא ודרכן וקבלת במעשי המצוות.

המאסף לכל המדות מהם הפראפסמאר שירער בדברו לתמו כחא עמו
 270 בעמרו שם גם הוא בימי יחזן ודקטום יאמר בכל זה:

המתנגדים הקיצונים להם (להפודשים) היו אז אדובי דרכי היונים אלה אשר
 רצו (לפני זה) המסכימו לכל מעשי אנשיזכום עסיפואנעס, לא לבד בסדרי המדינה,
 כי אם שגם רצו לפתוח את כל השערים ולקבל גם את כל דרכי אמונת היונים,
 דרכם של המתיונים זו, אשר כיותר קנה בתוך הכוצים והסרה במאמא המכביים,
 וקולות כאלה לא היו אפשר להשמיע עוד, אבל היסוד וכל שורש דרכם מאז
 נשאר את אשר היו, וכלפני זה כן גם אחר זה, וכמאז כן גם עתה היו לבבם רק
 לעניני העולם, והיו הצדקים מכל הרגשת הדת, על יסוד משה (התורה הנתונה)
 נחרצו לעמוד, אבל כל מה שהאז יותר מדברים נכתבן דחו מאליהם בנאון של
 קדירות, כל מחשבותיהם ומעשיהם היו רק בנוע להצוה ולקולם הזה, ולא הימים
 הבאים, ולא העולם הבא.

ובחלק ב' עמוד 417—418 יאמר:

חלק מהכרבים העומדים בראש היו מוכנים להחליף לגמרי את כל הקולמוס
 של היהודים על הקולמוס של עובדי עבודה זרה, כן הדבר כי ימי הצחון הזה
 של עובדי עבודה זרה לא ארכו כי קמו אז המכביים ויעשו סוף לזה, והדבר
 נהבטל, אבל הסענדענין של האויספואקראמיע נשאר בכל זה את אשר היו לפני זה
 ואם כי מקולמוס של עבודה זרה לא היו אפשר לדבר עוד, ואם כי המתיונים
 היותר עיקרים וראשי המדברים ביניהם הזכירו להניח מקומם, או לשום מחסום
 לפיהם, אבל בכל זה נשאר גם עתה אצלם כמקדם השקפתם בכלל, ולכל הפחות
 הקרירות לכל עניני הדת וכיו.

רק שטעה גם שירער בדבריו לאמר, ואם כי מטולמוס של עבודה זרה
 לא היו אפשר וכיו.

כי באמת גם הם עצמם לא בחרו לפני זה בעבודה זרה מפני כי נאז לזה
 בלבם, כל מעשיהם או היו רק להיות לעם אחד עם היונים המושלים בארץ.
 ועל כן עתה כאשר היונים נרששו והיהודים היו לעם מושל בארצו, הנה
 נהרו גם בעצמם בדרכי היהודים.

כי הם בעיקרם היו מפלטה מדינית אשר כל מנחתם למשול בארץ, וכי
 יהיו כל משרות הממשלה בידם, והדת היתה אצלם הלכות מדינית, ועל כן הלכו
 מעתה בדרכי היהודים, על פי הפרינציפ של, נחת תורת כל אחד בידו וככל אשר
 יבואר כל זה לפנינו.

והנה הדברים פשוטים כל כך ובולטים מתוך כל דברי הימים עד שהבינו
 זה גם חוקרי העמים בשעה שהלכו לתומם, ויהיו דבריהם גם הם כי הצדוקים
 והמתיונים אחת הם, רק שלפני ימי המלחמה היו למתיונים גמורים, ואחרי המלחמה
 ונצחון היהודים על היונים שנו פניהם, רק סופרי ישראל יכלו להתרחק לגמרי
 מכל הקירח, ומכל מעשי דברי הימים ולעשות מהצדוקים כחה חדשה לעצמה,
 אשר דבר לא היו להם עם המתיונים, ואשר כל התנגדותם היו רק מתוך אמונה
 ודת, ומתוך הפצם לשמור את התורה כמו שהיא, נגד כת מרששים אשר קמו אחר
 המלחמה ויולידו חדשות.

וכמה נתפלא ונשתומם על כל החקירות הגדולות והארובות אשר האריכו בהם חוקרי ישראל לעמוד על אפים של הצדוקים בתורה, ועל כל יסודי דרכם שם ודברי יאזעפוס 4, 1, XVIII דהיינו כבר בסוף ימיהם, המורשים כי לא היו להם כל דרך, ויאמר שם:

גם נגד המורים מבני חברתם יחשבו להם לשבח ולתפארת לכלי לשמוע להם. וחוקרי אשכנז רצו לדעת מדבר הצדוקים יותר מהצדוקים עצמם, וירצו לעשות להם יסודות ושיטה בתורה אשר לא היו להם כלל. ולפינו יתבאר כל ענינם בנוגע לתורה.

אבל החוקרים האלה בחקרים את דבר הצדוקים לא שמו לבם, לא לדברי הימים, ככל אשר נראה כל זה מכל הדברים אשר יתבארו לפינו, ולא לחקר דבר הצדוקים בכל ימי היותם.

ענינם ולבם היו לבית מלחמתם, לעשות את כל התורה לגולה אחרי ימי החשמונאים, ולעשות את חכמי התורה לאיזה כתת פרושים אשר נולדה אז, וכי התנגדו לזה הצדוקים, אשר כל הפצם היו לשמור את התורה כמו שהיא וקראכמאל-הוקן ונרעץ גם השתדלו בכל כחם להשחיר פניהם של ישראל ולהציא דבתם רעה על כל חכמי ישראל ולתת אותם גם למחשבי שררה, וגם למורדים בארץ מולדתם, דברים בריוס אשר עדין לא אמר על ראשי ישראל גם כל אויב ומתנקם, ככל אשר נראה לפינו.

ועל כן לא היו אפשר להם לבוא למטרתם הנבונה הזאת כי אם לדאך תחלה את כל דברי ימינו לתרו ובהו, ולהכחיש את המקורים לנמרי.

ועל כן העבירו תער על כל דברי ימי ישראל מלפני ימי החשמונאים, ובכל מקום אשר ראו שם דבר נרול באומה, וכל קדש ונשנב, עקרו ממקום סחוב והשלך לתוך גלים הומים של אחרי ימי החשמונאים, ועל ידי זה יכלו להסיר מבני ישראל את כל הפארת גדולתם מימי קדם ימי עולם, ולתת הכל על ראש איזה כתת חדשה של פרושים, אשר ישבו באיזה מנה בירושלים באחרית הימים אחרי ימי החשמונאים.

ועל כן אחזו דרכם כאלו המקורים הברורים המפורשים היו כלא היו, ודברי הימים ושלשלת המעשים המעידים על עצמם כל זה הנה מן המסלה, ותחת זה הפשנו אחר איזה צל של ראוי מהוסכת, ואם לא מצאו גם את זה הסתפקו במענות ומענות ונבובי דברים של עורבא פרת.

אבל דברי ימי ישראל כחם חדש עמדם, עלינו רק להסיר משם את ערימות העפר, והנה יעמדו היים ויביעו ויאמרו, ויבררו לנו את הכל, דברים כמו שהם, וכמו שיתבאר כל זה לפינו מבלי להשאיר ספק כלל.

פרק ד.

והמאסף לכל המחנות בין סופרי ישראל ההנם וויים בחיא עמוד 101 100 בהשתדלותו הגדולה לעשות את דברי ימינו פלסתר יאמה:

הן אמנם כי אפשר מאד שבעצם וראשונה לא היו פירוד כתות רק היו יסוד המתלקה קנאת איש מרעו וכו' אבל כל זה לא יפרוש אור על תבונתם

ולא ידענו עוד סבה לעניי התנגדותם בעיקרי הדת היהודית כי עיקר התנגדותם הוא שהתנגדו לתורה הזקנים הנקראת אצלנו תורה שבעל פה ומהיותם מתנגדים להתורה הזאת על כן מוכן מעצמו שגם תיעומתם נגד תורה הזקנים היתה הסבה לסורם מאתריהם אלה דבריו.

הקורא לתמו את הדברים האלה יחשוב אשר דבר זה בא עליו האות והמופת כי עיקר התנגדותם הוא שהתנגדו לתורה הזקנים הנקראת אצלנו תורה שבעל פה (ככל הסגנון הזה של ווייס) ולכל הפחות יחשוב שזה ודאי שהחכם ווייס עצמו הי' הדבר ברור אצלו.

אבל מה נשתומם לראות שלא לבד שאין הדבר כן, כי אם שגם החכם ווייס עצמו לא ידע זה כלל.

ובעמוד 116 ילים פניו באדרתו ויאמר:

עיקר התנגדות הצדוקים הי' שהכחישו בתורה שבעל פה, ואמרו כי רק מה שכתוב מפורש בתורה יש לו כח המאמר לא מה שלמדו הזקנים (יוסיפון קדמוניות ספר י"ג י"י) אם גם שמכל מה שנודע לנו מהתנגדות הצדוקים בזמן שהתחילה מהלקתם על הפרזשים אין לשפוט בבירור כי הי' עיקר התנגדותם ההכחשה בקבלה בכל זאת הוא כן, כי אין לנו סבה לעשות את יוסיפון המעיד על זה כמתעתע בודון, אם אמנם שבמקומות הרבה הוא מפליג במיפורים מוסף או נורע לאיזה סבה, הנה זה אי אפשר שיכדה דבר מלבו אשר לא הי' ולא נכרא בעת שכל אחד ואחד מבני דורו יוכל להכחישו.

הנה כי כן אין לזה ראיה כי אם מדברי יאועפוס והחכם ווייס ישתדל לפיים את הקורא להאמין לו שהי' בודאי לא ישקר יאועפוס בדברים מפורסמים כאלה, אבל כמה ישתומם המעיין לראות שאין שם בדברי יאועפוס גם רמז מהנוגע לעיקר התנגדות הצדוקים ועיקר דבר פירודם.

ולא נמצא כזאת אצל יאועפוס לא שם במקום ההוא קדמוניות י"ג י"י, ולא בשום מקום מכל ספרי יאועפוס.

וכמה מוזרים דרכים כאלה, וכמה אין ידים לדרני חקירה כאלה, עד שגם לא הביא דברי יאועפוס בלשונו רק יציין שם ושם, למען תפוס את הקורא בלבו, אף שבעצמו ידע שאין שם מזה דבר.

ויסוד גדול כזה, יסוד היותר עקרי בכל החקירה הגדולה הזאת, יסוד אשר גם אי אפשר כלל לחקור על דבר הצדוקים כי אם רק אחרי בירור דבר היסוד הזה אשר הוא עיקר כל החקירה הזאת.

יסוד גדול כזה, יתלה בדברי יאועפוס, מבלי אשר מצא את לבנו ישר להביא דבריו בלשונו, ולהציעם לפני הקורא כמו שהם, ולברר דבריו.

אבל כי ידע ווייס עצמו שאין מזה בדברי יאועפוס שם כל מאומה יעל כן גם לא הי' יכול להביא דבריו.

וכן הדבר כי אין לנו סבה, ואי אפשר כלל לאמר שיאועפוס יברה מלבו שקר בדבר כזה שכל אחד ואחד מבני דורו יוכל להכחישו.

אבל הלא לא יאועפוס יברה זה מלבו, כי אם החכם ווייס, ואצל יאועפוס שם אין גם זכר מעיקר התנגדות הצדוקים מההלחן, ומסכת דבר הפירוד שלהם.

יאזעפוס עומד שם כבר באמצע ימי הצדוקים, ועיקר דבריו שם אינם כלל על הצדוקים עצמם, כי אם על המאורע הכולל אשר אירע בימי יוחנן כהן גדול, שעל ידו בא הדבר אשר יוחנן כרת ברית את הצדוקים, ככל אשר יתבאר ענין הדברים לפנינו מפרק י' ולהלן.

ועל זה יאמר שם יאזעפוס:

או הוסיף יונתן (הצדוקי) להשתדל עוד יותר עם יוחנן הורקנוס (יוחנן כהן גדול) עד כי עלה בידו כי קרע יוחנן הורקנוס את כל בריתו עם הפרושים, ויבוא בכרית עם הצדוקים, וכל המצוות מדברי סופרים (הקנות דרבנן) לא לבר כי בשל אותם יוחנן הורקנוס, כי אם שגם שם עונש על כל איש אשר יקיים אותם.

אבל מפני שעדין לא סיפר יאזעפוס כלל כי הצדוקים גם בעמדם לאחר זמן בתוך כלל הנהגה של התורה והמצוה בכל זה לא נהגו גם בסומכי כי אם ברברים המפורשים בתורה, ולא נהגו כלל בתקנות דרבנן, ויבדלו בזה גם אז מכל הנהגת העם.

ובלא הודעה הזאת מדרך הצדוקים והנהגתם הלא אין מובן כלל למעשי יוחנן על פי חסחת הצדוקים, כי על כן יוסיף מיד אחר זה ראמר:

עתה הנני חפץ להודיע כי הפרושים נחלו להעם על פי קבלה על פי הרבה מצוות אשר אינם כתובים בתורת משה (ו) ומפני זה יחיקו אותם הצדוקים ולא ירצו לקיימם באמרום כי רק המצוות, המתובות החובה לקיימם, אבל הקבלות מפי האבות אינם חובה כי אם רשות.

וזה באמת דבר ידוע לכל וגם בלא דברי יאזעפוס נהגו יודעים זה גם סממנה ונמרא במקומות אין מספר, כי הצדוקים גם בסומכי לא נהגו ולא עשו את כל מה שאיננו מפורש בתורה ומי מסתפק בזה, ומי לא ידע את זה.

אבל הלא השאלה היא אחרת לנמרי.

עיקר השאלה היא מאין יצאה התנגדותם, מאין באה החלת דרכם, וימרו התנגדותם מתחלתה.

אם מפני שכחשו בכל יסודי הדת, ויאמרו הנה ככל העים בית ישראל, ותהי חסצם לעזוב לנמרי את כל דרכי התורה, וללכת בדרכי העמים, וכאשר לא הצליח חסצם בידם, העמידו את הנהגתם בדרכי היהדות על המועט היותר אפשר דהיינו רק על המפורש בתורה, וכמי אשר יסרוש זה כל אחד ואחד על פי דרכו, או שהדבר כדברי נייגער, וכדברי החכם ווייס עמוד 114 להעמיד פנים כאילו עיקר ההתנגדות מראשיתה צמחה מדביקותם הנרולה בדת, ויראתם את ר' וחזרתו בדות כל מעשיהם לשם שמים ויאמר שם:

מאד אחר פעלה הצרה אשר עברה על ראשי עם קרש וכו' מצד השני (הצדוקים) היו רבים בעם אשר לא רצתה נפשם בפרושי התורה אשר אינם מתארים עם מומנם המשושי ועם משמעות הדברים בכתבם, מפני שראו כי רבים מן הנמשכים אחרי דעות היונים ופירושו התורה בהסכם עם הרעות דתן הלכו תועים בהנהגת התורה כפשוטם על כן מאסו בכל פירוש היוצא ממשמעות הדברים בכתבם.

הצדוקים והבייתוסים

קפו

דהיינו לאמר שהיתה כל כוונתם מראשיתם רק לשובת שמירת התורה לבלי יהיו חס ושלום גלויים ממענלותיה.

ועל כל נבובי דבריו אלה וכאלה, ועל כל מה שיתהפך בכל דבריו מצד לצד יאמר לנו ההכם ווייס בכלל גדול:

אם גם שמכל מה שנודע לנו מהתנגדות הצדוקים בזמן שהתחילה מחלקתם עם הפרושים אין לשפוט בבירור כי ה' עיקר התנגדותם החכשה בקבלה בכל זאת היא כן, כי אין לנו סבה לעשות את יוסיפון המעיד על זה כמתעתע. אבל היכן העיד על זה יאזעפוס והלא אין בדבריו גם רמז מזה, ולא ידבר כלל מזה, ואין זה ענין דבריו.

ודרכי תהו כאלה קראו גם בשם הגדול של חקירת חכמת ישראל, אף שידעו גם בעצמם כי דבר אין לכל זה עם חקירת חכמת ישראל.

ואמנם כי עוד גם יותר מזה שלא לבר שיאזעפוס לא ידבר שם מעיקר התנגדותם, כי אם שנם לא ידבר שם כלל מהנוגע להבנת דברי התורה כפישטה. כל דבריו שם אינם כי אם על מה שאין זכר בתורה ואין דבר בתורה מזה, דהיינו מתקנות דרבנן אשר תקנו לפיג ולגדר לדברי התורה ואין בתורה דבר מזה, ובכל אשר יבואר זה לפנינו בפרק י"ג.

ובכל דרכי חקירת חוקרי אישכנו אשר בדיות כל דבריהם פורחים באויר יסתרו גם את עצמן סתירות גמורות, אף כן הם ענין דברי החכם ווייס גם במקום הזה, ובדברו בעמוד 100 מאנטיגנוס איש סוכו יאמר בעצמו:

קורות אנטיגנוס הפרטיות נעלמו ממנו וגם מלמדויו לא הניע אלינו דק מאמר אחד והוא (אבות פ"א מ"ג) אל תהיו כעבדים המשמשים את הרב על מנת לקבל פרס אלא היו כעבדים המשמשים את הרב שלא על מנת לקבל פרס ויהי מורא שמים עליכם וכו' וגם אנטיגנוס האמין באמונה שלמה בתשלום גמול רק אזהרתו היא שלא תהי' עשייתנו את הטוב רק לפניה זו וכו' אמנם כמקרה וכו' שנים מן התלמידים עקשו ושחתו דבריו הנעמים לאמר כי כוון בדבריו להורות שאין דין וחשבון למעלה וכוה נלכדו ברשת הכפירה ויצאו לתרבות רעה, התלמידים האלה נקראו בשם צרוק ובייתוס ומהם יצאה כת הצדוקים, כן ההגדה הלכה והתפשטה (אבות דרי נתן פ"ה) אולם יהי' זה רק הגדה מפליגה או יהי' אמת לאמתו אחת היא אשר נוכל להחזיק והיא שבימי אנטיגנוס צמחה כת אשר התנגדה לפרושים אלה דבריו.

ובדבר פלא עד כמה לא שמעו את אשר ידברו בעצמם.

הן יאמר, אולם יהי' זה רק הגדה מפליגה או יהי' אמת לאמתו אחת היא אשר נוכל להחזיק והיא שבימי אנטיגנוס צמחה כת אשר התנגדה לפרושים.

אבל הלא אם זה אמת לאמתו אם כן לא צמחה כת אשר התנגדה לפרושים כי אם כת אשר בפי לשונו של החכם ווייס בעצמו:

עקשו ושחתו דברי אנטיגנוס לאמר כי כוון בדבריו להורות שאין דין וחשבון למעלה וכוה נלכדו ברשת הכפירה ויצאו לתרבות רעה.

דהיינו שמתוך זה כפרו ביסודי הדת בכלל, וכמו שבאמת נראה כן ומן קצר אחר זה כל מעשיהם בימי אנטיוכוס עפיהאנעס, דהיינו לפני ימי החשמונאים וכל ימי למלחמה.

והנה כל הנחלים הולכים אצלם אל הים וכל הדרכים מובילים לרומא, ויהי מה שיהי. אחת נוכל להחזיק כי צמחה כת אשר התנדה לפרושים כי אותם הם מבקשים, ואך למטה זו לכדה כוננו דבריהם.

אבל אם להחכם ויזים וחבדיו נדרש רק כת אשר התנדה לפרושים, אין זה נגע להקידת חכמת ישראל, ושם יש הבדל גדול מאד. בין כת אשר התנדה לפרושים לבין כת. אשר עקשו ושחתו ואמרו שאין דין וחשבון למעלה וללכדו ברשת הכפירה ויצאו לתרבות רעה.

והחכם ויזים עצמו בעמוד 116 יאמר:

וכמו כן מצאנו שהיו הצדוקים מלעינים על הפרושים על אמונתם בעולם הבא, ועל אמרם שנשמתם של צדיקים נגזזת תחת כסא הכבוד, אשר מזה נראה כי אף בהשארת הגפיש אחר המות היו מבחישים וכו' ובפרט בראותנו שגם יוסיפון מחליט כן בבירור, וכן מצאנו קתוב בכתבי האונגליונים (מאט' 23, 22 ובכמה מקומות) ועל כן אחרי כל ההודעות האלה אין עוד ספק במה שקבלנו מקדמוניו שהצדוקים לא האמינו בעולם אחר ובתחיית המתים.

והנה כי כן הלא זה באמת כחה זו עצמה אשר צמחה לפני ימי ההשמונאים אשר כתבה על דגלה ההתנגדות לכל אמונה ודת בכלל.

ולא נוכל לדעת איזה תועלת יש להטעות את הקוראים ולאמר כי הדבר מפורש בדברי יאזעפוס כי פירוד הצדוקים והתנגדותם באה מפני שהבחישו בתורה שבעל פה אף שאין מזה בדבריו כל מאומה.

במקום שהחכם ויזים עצמו יודה שזה מפורש בדברי יאזעפוס שהצדוקים לא היו בעלי דת כל עיקר.

ולא נוכל לדעת איזה תועלת יש לעוות פני הדברים כדרכו של גיינער, ולעשות את הצדוקים לקדושים וטהורים כוזהו הרקיע מזהירים וכי מזה בא עיקר כל החלת היסוד של התנגדותם עד שיאמר:

מפני שראו כי רבים מן הגמשיכים אחרי דעות היונים ופירשו התורה בהסבם עם הדעות ההן הלכו הועים בהבנת התורה כפשוטה על כן מאסו בכל פירוש היוצא ממשמעות הדברים ככתבם.

במקום שהוא עצמו יאמר על החלת יסוד ראשית צמיחתם:

שנים מן התלמידים (של אנטיגנוס) עקשו ושחתו דבריו הנעימים לאמר כי כוון בדבריו להורות שאין דין וחשבון למעלה וכזה נלכדו ברשת הכפירה ויצאו לתרבות רעה.

ואיזה ענין יש לעשות סתר פנים ולחקור ולשאול:

איזה ממאורעות הזמן והוא אשר הי' סבה לצמיחתה לא נוקיים לנו ואך לשוא נבקש דבר ברור, וגם אין להתפלא על אשר תשכון עננה על מאורע גדול כפירוד הצדוקים וכו' הלאות הזמן עשו זאת.

במקום שהוא עצמו יודה ויאמר. ועל כן אחרי כל ההודעות האלה אין עוד ספק במה שקבלנו מקדמוניו שהצדוקים לא האמינו בעולם אחר ובתחיית המתים. ואיך הי' אפשר כי אנשים כאלה ילכו אחוה יד בכל ישמירת התורה והמצוה, עם כל העם, גוי שומר אמונים, ואיך הי' אפשר כי לא יפרדו אלה מעם תורת אלקיו בלבו אשר כל נפשו ולבו לתורת ד'. ושמירת מצוותיו לכל פרטי פרטיהן.

ותהי להיפך שכל השאלה וכל החקירה צריכה להיות לדעת איך בא הדבר כי אנשים המכחישים את הכל נשארו בכל זה על מעמד התורה הכתובה. אבל באמת כן הדבר כי הם בכחשם את הכל, רצו להעביר מפניהם את הכל, עד שבעזרת היונים גם נלחמו על זה עם העם שלשים שנה רצופים. ואך כאשר נברה יד שלומי אמוני ישראל גם עליהם וגם על היונים עזריהם, והיונים יצאו לנמרי מן הארץ, והם הוכרחו לעזוב את מבצריהם ולהתסור בין העם, הלכו בהנהגה של פומבי בררכי היהודים, ויאמרו כי הגם עומדים בחיק התורה הכתובה, ככל אשר יבואר כל דרכם וענינם בכל הדברים לפנינו. ומה תועלת יש לכל החוקרים האלה כי הפכו עורף לכל דברי הימים וישתדלו לתת להצדוקים פנים הדישות אהרי אשר על כל צעד וצעד מערו ונליהם, בהיות כל הדברים גולמים כל כך עד אשר אין דרך לסור ימין ושמאל. והנה יחישו להם מפלט אל הקמיע אשר תלו כל פעם על דבריהם לאמר כי תשכון עננה על המאורע הגדול הזה, ואך לישוא נבקש דבר ברורי. במקום שכל הדברים מרושים לפנינו, עד אשר אין לנו בכל דברי ימינו דבר יותר מכורר ויותר מפורש לכל פרטיו מראשו לסופו, ככל אשר נראה עתה.

פרק ה.

ובתפישם להם דרכים מכתן לדעת את דבר הצדוקים, כתב לו החכם ויזים כעמוד 101 גם את זאת:

הן אמנם כי אפשר מאד שבעצם וראשונה לא היו פירוד כהות רק היו יסוד המחלקה קנאת איש מרעהו, וזה כי כבר מאז ומקדם היתה הבהונה הגדולה נשמרת לכהנים הלויים בני צדוק, וגם יאתה להם כי בכל עת שמרו דרך די ובתעות ישראל מעל די הם שמרו משמרת פקודתם (יהזקאל מ"ד ס"ז) ואם נתבונן בשלשלת הכהנים הגדולים מתחלת הבית השני עד ימי אנטיוכוס איפיפנוס נמצא כי כולם היו מבני צדוק, אך מימי אנטיוכוס לא נשמרה עוד השלשלת הזאת, חניו הרביעי אשר נקרא גם כן מינאלאוס לא היו ממשפחת צדוק ועלה לכהנה גדולה, (ע"י היציג ס"ה) ואולי גם יקים הנקרא אלקימס אשר הועמד אחריו לכהן גדול, אולי גם הוא לא מבני צדוק, ואחריו כן הוסבה הכהנה הגדולה למשפחת החשמונאים וגם הם לא היו מבני צדוק. וחלוקה כזה להרום חק ומנהג ישן נושן וראי שהיו יכול להיות סבה לחלוקי הדעות והלכבות, ועל כן אפשר מאד כי מעת שהכהנים בני צדוק נרחו מהכהנה הגדולה גם אז החלה לצמוח כת שקראה עצמה צדוקים על שם ראש בית אבותם צדוק (ראה בספר אורשריפס לה' אברהם גינר צד 100 והלאה ומה שהביא שם צד 104 בשם איפיפנוס) אלה דבריו.

הנה עשה לו עיסה בלוסה מדברי ניינער והיציג ודבריו הוא, אבל לא שמעו את אשר ידברו.

והנה נתן להדברים תאר כזה כאלו זה שהיו מינאלאוס ואלקימוס לכהנים גדולים היו על פי הפין העם ורצון יראי די' והכמי התורה, ועל כן היו זה סיבה כי נפרדו אלה מהם.

אבל הלא הדבר להיטך כי מינאלאום ואלקימוס הם היו ראשי המתיונים, ומינאלאום הוא הי הראשון אשר הקים שיקוף משומם על מזבח ד' והוא ואלקימוס היו ראשי כל הרודסים את כל שומרי הידה ומצוה ויהרעם וישחטום כראש כל תרצות.

ואם דבר הצדקים הי' נגד מינאלאום ואלקימוס אם כן הלא הי' להם רק להתקשר ולהתאחד עתה עוד יותר עם החסידים חכמי התורה והעם כלו. והנה באו והפכו את כל הדברים להיטך ממה שהם לאמר כי על כן נסדרו הצדקים מחכמי התורה ומכל יראי ד' שומרי תורה ומצוה, מפני שהיו הצדקים נגד מינאלאום ואלקימוס.

אבל אם היו נגד מינאלאום ואלקימוס, הלא הי' להם רק להדבק ולהתחבר אל כל עם ד' חכמי התורה והחסידים הקמים על נפשם נגד מינאלאום ואלקימוס. וכמדומה לנו ידע גם זויים כי לא ממינאלאום ואלקימוס נסדרו הצדקים, כי אם מהעם בכללו ומחכמי התורה.

ואמנם כי כן הדבר כי נסדרו מחכמי התורה ומהעם בכללו מפני כי התחברו למינאלאום ואלקימוס וככל אשר יתבאר לפנינו.

ואם יבואו לאמר כי רק אחרי ימי המלחמה התגברו לכהונתם הגדולה של החשמונאים ביחד שלא היו מבני צדוק, ואשר הם היו לכהנים גדולים על פי חסן העם דבר חכמי התורה.

אבל אם כן הלא היתה כל עיקר פירודם וכל עיקר התגברותם רק אל החשמונאים, וליחזן כהן גדול אשר הי' אז הכהן הגדול מאחרי המלחמה (כי שמעון אביו הי' אחרי המלחמה רק שבע שנים).

הנה היתה כל דבר התגברותם רק ליחזן כהן גדול, כי לא רצו שידי' הוא כהן גדול ונגד חכמי התורה אשר בחזו בו, והסכימו אליו.

אבל הלא הדבר להיטך כי יחזן הוא נתן ידו להם, והוא חיזק את ידי הצדקים נגד חכמי התורה.

ונניח את כל המפלגים האלה לעשות להם פלפולים זרים ככל הפצם, ולברוא להם השערות בדויות ככל דרכם וככל הסגנונים השונים אשר לו כל אחד על פי דרכו.

וגשים מינו לדברי הימים עצמם מראשית ימי המתיונים עד סוף ימי הצדוקים. ואחרי שפנינו הדרך מכל צורי סלעים ואבני נגף אשר הונחו שם מהחוקרים והדושים לחטום את הדרך.

נטל ללכת דרך כל שלשלת המעשים מראשם לסופם ומשם נראה כי המתיונים והצדוקים הגם דבר אחד לנסרי ובעיקרו של דבר אין ביניהם אפי' כמלא נימא, ומשם נראה כי גם לא שנו דרכם כל עיקר, והי' רק אשר אחזו בה בראשית ימיהם לא סרו ממנה עד אחרית הימים, עד ימי החורבן.

ומשם נראה את כל דרכם בנוגע לתורה, וכל דרכם בהצנעת המרינה, ועיקר הכל מעשיהם עם העם.

ולא נסור אף צעד ממעשי דברי הימים הפרושים לפנינו, ומלמדים אותנו

לדעת כל דבר על אפני, ונתרחק מכל השערה, ונשתמש רק בדברי הימים עצמם, ובסדרי הדברים כמו שהיו, ובהמעשים כמו שהם.

ועלינו לבאר תחלה דבר כל מעשי המסלטה הזאת לפני ימי השמד והמלחמה וכימי המלחמה ואחר זה דבר כל המסלטה הזאת כל ענינם וכל מעשיהם מיד אחר ימי המלחמה, ועד סוף ימיהם.

פרק ו.

בירורי הדברים.

הורגלנו לחשוב כי אנטיוכוס עסיפהאנעס, והמלכים אשר מלכו אחריו במלחמותיהם אשר לחמו או עם בני יהודה משך זמן של יותר משלשים שנה הי' זה רק מדעתם לבד.

והורגלנו לחשוב כי מראש ומבראשונה, ופתאום עלה על דעתו לחביא נזירת שמד על ישראל, אף כי ידעו אז כל העמים כי לא ככל הצנים בית ישראל ולאור תורתם יהלכו, ויתנו נפשם עליה, וכל עבודה זרה וזה להם.

ולעומת זה נחשוב את בני יהודה אלה אשר נתנו ידם אל היונים רק לאנשים אשר לא מסרו נפשם על תורה ד', וכרעו לבעל רק להציל חייהם.

אבל כאשר נראה ונתכונן בדברי הימים ההם אז נראה שם אחרת לגמרי. כי אף שבן הדבר אשר אנטיוכוס עסיפהאנעס הי' שבט הנונש, וכחיותו מושל מקשיב על דבר שקר כזה לו אננים ויהי לשד משחית ומרשיעי ברית מצאו מסלות לפעול עליו על פי דרכם ועלילותם.

אכל כל הדבר בא רק מאת אשר פעלו עליו מרשיעי ברית, ואך על ידם באה ונהיתה כל הרעה הגדולה הזאת.

ולא לבד שהם היו הסבה הראשונה לכל התלאה אשר מצאה אז את עמם,

כי אם שנם אחר זה, הגה לולא הם אשר הוסיפו להבעיר הבערה, כבר הי' שם במשך הזמן הגדול ההוא פעמים רבות שכל הסידה קמה לדממה, והנה נדעך האש והשלהבת נכבה, בני יהודה כבר היתה ידם בעורף אויביהם, והיונים גיחו ידם מהם, והשלום והמנוחה שבו להארץ, אבל מרשיעי ברית הם לא נהו ולא שקמו, ובכל פעם הגלו החבולות להסית מחדש את היונים על בני עמם, ובהשינם חסצם זה, והמה שבו להיות לכל לראש שבו לכל דרכם הרעה ויעשו מעשיהם באף ובחמה, ובאכזריות שאין כמוה ככל אויב ומתנקם.

וכל זה אך משך זמן גדול של יותר משלשים שנה והכל על דרך אמת, ואופן אחד, ומתוך השקפה אחת על כל הדברים באין שינוי כלל.

כבר בראשית ימי השעורריות ההם עוד לפני ימי המלחמה, מפורש בספר הראשון למכביים סי' א' כי עוד טרם עלה על לב אנטיוכוס עסיפהאנעס להתערב בעניני היהודים נוסדו המתיונים יחד, ויהליטו כיניהם כי ישתדלו אצל מלך סוריא כי ינהיג בארץ יהודה את דת היונים, וכל דרכם ומנהגם.

וכבר נתבאר לנו (לעיל מעמוד 182 ולהלן) כל דבר החבורה הגדולה הבורת מוכסין מתיונים אשר העמיד יוסף בן טוביה, ואשר הי' הוא ואחר זה בניו

הגדולים להם לראש בעשרה הגדול מאד, וכבר גם נתבאר לנו כי בכל תקופה
 ונבחרתם רוב עשרה לא יכלו להרע לבני ישראל מאז יצאה הארץ מתחת יד
 מלכי מצרים לבד, והיה גם תחת יד מלכי סוריא, וכל ימי אנטיוכוס הגדול וסיליוס
 קום בנו השיבו ידם מבלוע, אמנם מיד כאשר מת סיליוקוס ואחיו אנטיוכוס
 עסיפדאנעס ישב לכסא סוריא אחריו, אז היתה תבוסת כל שומרי תורה ומצוה
 טלמה, כי החבורה הגדולה הזאת קטו להם את לבב אנטיוכוס עסיפדאנעס, ורצו
 לו כסף והרב רב מאד, והוא התיר ידם לעשות בארץ יהודה ובעם יהודה כרצונם,
 וימסור את הכהונה הגדולה ליד יואן תחת הניו הישר באדם, ויואן כבר שיחת
 הרבו על הארץ באופן מבוהיל מאד, אבל כאשר לא פקר כל כך לעבוד עבודה
 זרה בחוצות ירושלים הדפו גם אותו, וישימו לבקן גדול את מינאלאוס, ומיד אחר
 זה הותתלו ימי המהומות באופן נורא מאד.

וראשית הדברים מכל מעשיו הימים ההם יותחל במכביים א' בדברים האלה:
 והיו אחרי מות אלכסנדר מארץ מוקדן וכו'. ופרא נצר משרשיהם אשר
 אין אלקים כל מזימותיו, אנטיוכוס עסיפדאנעס, וימלך בשנת מאה ושבע ושלושים
 למלכות היונים, בימים ההם קמו בין בני ישראל חבר אנשים בוגדים בעמם,
 ודיהו רבים מבני ישראל ויסיתו אותם לאמר קומו יחד ונכרתה ברית עם העמים
 שבנגו, כי מאז נפרדנו מהם הננו בכל צרה, וימצאו דבריהם מסלות וילוו אליהם
 רבים, ויקומו אנשים מתוכם (ראשי חבר בוגדים האלה) וילכו אל מלך סוריא
 אנטיוכוס עסיפדאנעס ויתן להם המלך רשות להנהיג ביהודה דרכי הגוים, והתו
 ראשית מעשיהם לבנות גימנאזיום בירושלים בכל משפטי הגוים ודרכם, וימשכו
 עדלתם וישקרו בכרית אבותם ויתחנתו עם הגוים אשר סביבותיהם ויתמכרו לכל
 תבל ומזימתה.

הנה מובאר הדבר ומפורש בזה כי הם עצמם התנו ברעה, ואנטיוכוס עוד
 לא עלה על דעתו להתערב בעניני היהודים לא לבד בגנוע ליסודי דתם, כי אם
 לא בגנוע לאדחוק דרכם.

ואמנם כי גם אחרי כקשתם זאת עדין לא נתן להם כי אם רשיון להנהיג
 ביהודה דברים כרצונם, אבל לא להכריח על כל זה את בני יהודה וישראל.
 אבל על ידי הרשיון הזה כבר קרבו אל מעשיהם ויעשו המון מעשים רבים,
 להסיר את לב העם מאחרי ד' אל הבלי הגוים.

אמנם כי על ידי רשיון המלך להם לא יכלו טובי העם לעמוד כנגדם ביד
 חזקה, בכל זה יכלו להתנגד להם ולהניח מכשולים על דרכם לבלי יפרצו כל
 נדרי עולם, ולבלי ישטפו כשטף מים רבים.

אבל גם את התנגדותם זו שלמו בנפשם, כי בשוכ אנטיוכוס אז ממצרים
 בא לירושלים ולבד את אשר נשא את שלל המקדש, הרג הרבה מאד מאת
 המתנגדים למתיונים.

ואז צעדו המתיונים עוד צעד יותר גדול וויספו להשתדל אצל המלך הצורך
 הזה לבצר להם עמדתם בתוככי ירושלים.

וזה הוא הנאמר שם מיד אחר זה במכבים א' כ"ט:
 אחרי עבוד עוד שתי שנים בשנת מאה וחמש וארבעים למלכות היונים
 שלח המלך את ראש שרי המסים לירושלים ועמו צבא רב, וידבר עמדם מונח

בשפתי חנף, והם האמינו לו, אבל מתאום נפל על העיר וישם בה שמות נוראות, רבים מבני ישראל הרג ויך את כל שלל העיר, ובתים רבים בתוך העיר וחומותיה מסביב שרף באש, ואת הנשים והמף הולך שבי, ויבנו בעיר דור בירושלים, מבצר גדול וחזק מאד, ועליו מגדלים גבוהים וצריחים גשונים מול בית המקדש, ויתבצרו בו, ויושיב שם את בני בליעל והבר בוגדים הדולנים בדרכי הנוים, אשר בצרו מקומם שם, ויתן בידם גם נשק לרוב, וגם מזון וצדה הרבה מאד, וגם כל שלל ירושלים אשר אספו הניחו שם, ויהיו מעתה לצור מכשול למקדש ד' ולאבן נגף לכל בית ישראל מאז והלאה.

וסוף מעשיו אלה מוכיחים על עצמם שבל זה נעשה רק לשובת המתיונים האלה, עד שגם כל שלל העיר הניחו שם, ומאז ואילך שנו פניהם ועמדו במערכה ביד רמה, ונאמר שם מיד אחר זה:

ויושפכו הם נקי סביב למקדש ד', ויטמאו את מקדש הקדש, בני ירושלים הוכרחו לעזוב את העיר כפניהם, ותהי העיר למושב בני הנכר, המקדש הי' שממה והני ישראל נתפכו לאבל.

או הוציא אנטיוכוס קול כי כל חוסי שכטו כולם עם אחד הם, ועליהם לעשות כדת היונים.

ומיד אחר זה נאמר שם:

ויוסף המלך וישלה פקודתו לירושלים ולכל ערי יהודה, לכלי ישמרו בני ישראל עזר את הורתם, ולבלי יקרבו עזר את קרכנותיהם במקדש ד' עולה וזבה, ולהלל את השבת והמועדות, וכי יבנו מזבחות לעבודה זרה, ויקריבו עליהם בהמה טמאה והיורים, ולבלי למול את בניהם, ולעזוב את כל מצוות דתם בכלל, או נאספו כל אלה החולכים בדרכי היונים ויעשו רעות רבות לבני עמם, וישמרי תורה הונרחו לנוס ולהסתר ולהתחכאות במערות ומנהרות, ובהמשה עשר בכסלו בשנת מאה וחמש וארבעים ליונים (היינו אחרי בנין המצודה) שמו על מזבה ד' שקוין משומם, ויבנו בכל ערי יהודה מזבחות לעבודה זרה, ויקטרו לאיליים, אצל הרלת והמוזהה ובכל רהובות העיר, ובכל מקום אשר מצאו שם ספרי תורה קרעו לגורים וישרפום באש, וכל איש אשר ראו אותו כי ישמור מצוה מהמצוות תרנו אותו, וכל הגשים אשר מלו את בניהם המיתו, ויתלו את כל הילרים אשר נמולו, והכתים אשר נעשה שם כן שבו ויבחו.

והנה לא עזבו אז את דתם לבר, כי אם עזבו גם את כל דבר עמם ולאומם, עד כי רדפו אותם גם הם ונוספו על שונאיהם.

אמנם כן כי מתוך שומרי תורה ומצוות התרומם בשם ד' מתתיהו הכהן, אבי האהים הגדולים החשמונאים, וכאשר הגיע הרב עד נפש האומה כולה, התליתו הוא וכל יראי ד' לאחד כל גפזרים ולצאת מימי שמד לימי מלחמה נגד כל אויביהם הרבים והעצומים, ובהרימם גם מי לר' אלי נאספו לדגלם כל יראי ד', ואז יצאו ביד רמה נגד חבה בוגדים האלה ונגד חיל המלך אנטיוכוס אשר עמדם, ובהסדר ד' על יראיו ושומרי בריתו נעזרו עזר גדול, ובמלחמות רבות וגדולות נצחו את כל חיל מלך סוריא והצליחו בכל אשר סנו עד כי אחרי מלחמות נוראות שלש שנים הצטיים עלה בידם כי היונים עלו מן הארץ (1).

הערה (1) כל המעשים והימים והצדוקים האלה יבוא לנו על סדרם ועל ענינם במקומם בסדר הקדמ.

המקדש המעוז דום הדר תפארת ישראל נתקן ונפחד והושב על מכונו, בני הורה שבו למנוחתם, ולכל בני ישראל הי' אור במשכותם.
רק כי מכאן משנב הבונדים בירושלים, מצודת אקרא זה, נשאר עוז בידי מרשיעי ברית, כי לא יכלו עוד יהודה המכבי ונבורי ישראל אשר עמו ללכוד את המצודה הזאת.

אבל אחרי כל המעשים הגדולים האלה אשר נברו בני ישראל על חיל היונים הרבים והעצומים, ואתרי כל התשועה הגדולה אשר נשעו בדי, אלו הי' נשאר אצל חבר בונדים אלה אך חוש המקשרם אל ישראל, הלא הי' להם עתה לשוב אל חיק הורתם, אל עמם ולאומם.

וכי גם אנניוכוס עסיפראנעס עצמו כבר מת בתחלואים רעים בשנת מאה וחשע וארבעים ליוניה, והוא עצמו גם התהרס מאד לפני מותו על כל הרעה אשר עשה לבני ישראל.

אבל הם הוסיפו עוד גם עתה להתכחש לעמם ויהבלו תחבולות רשע איך להצר צעדיהם, ולבלי לתת להם מנוח, וממבצרם בתוככי ירושלים קרוב אל המקדש שלחו גם היצים זיקים ומות לכל הקרב אל המקדש.

וכאשר ראו בני ישראל כי לא תשוב מנוחת הארץ כי אם כאשר יכבשו גם את מבצרם זה, הגה מרשיעי ברית אלה תחת להשלים עם עמם, ולהשיב את שלום הארץ, הלכו כדרכם מראש, ויוסיפו לשלוח מלאכים אל המלך ההדש בסוריא להסית אותו ביהודים, ולהשתדל כי ישוב יפוך ידו בהם, ולבקשו כי לא יניח שבט הרשע מעל גורל היהודים.

פרק ז.

וכסי' ו' מספר הראשון למכביים אחרי כל הגאמר שם מנצחון עם ד' על אויביהם בא:

על אלה אשר היו במצודה אשר בנו להם הזכרהו בני ישראל לשום מצור, כי המה הרעו לבני ישראל בכל אשר הי' לאל ידם, ויהיו מעוז ומשנב לבני דגבר (ה) כי על כן ראה יהודה המכבי ונכה כי אי אפשר עוד להניח הדבר כן, וירא כי ההכרח לכלותם משם, ויאסוף את כל העם, למען לשוב יהוד מצור על מצודתם, העם הסכימו גם הם לחפץ יהודה וישימו עליהם מצור בשנת מאה וחמשים למלכות יון ויכינו שם גם הקלעים ומכוונת המצור להוריד עוז מבטחם, אבל חלק אחד מהמבצר התגמלו על בעלי המצור והצליח בידם להתאחד עם בני חברתם, ויחד הלכו אל המלך ההדש אנניוכוס אייפאמאר (אנניוכוס V) ויאמרו לסניו מתי תשוב למשפט, ומתי תקום לנקום נקמת אחיני' אנחנו קבלנו עלינו את כל סקודות אנכיך המלך, וכל חסצו השלמנו, ועל זה ישנאו אותנו בני עמנו, ואלה מאתנו אשר יפלו בידם ימיתו אותם ויתנו את רכושם לבנו, הלא לא נגדינו לכד הריסו את ידם כי אם שרצונם להדוך תחת רגלם גם את שכניהם בני העמים, ראה והכט, הגה כבר שמו מצור על המצודה ללכוד אותה, ואת בית-דוד

הערה (ך) ובדברי יאקעמס XII, 9, 3 נאמר על זה בפרס, "הי' אם בא איש אל הקרב המיתו מותו, כי המצודה משלה על סקם המקדש".

והמקדש כבר בצרו להם ואם לא תסתר עתה מעשיך להטילם משאתם ירהיבו בנפשם עוז גם לדברים יותר גדולים ואז לא יהי עוד לאל ירך לשום רסן בפייהם, כשמוע המלך את כל הדברים האלה היה אצו סגור וחסוף את כל שרי צבאותיו ושרי הרכב וכי.

כמראה לנו כי מעשים כאלה אין חזמתם בדבר עם ועם כי הם בעצמם את תורתם לנמרי היו יחד עם זה גם בחיים ליקחת אם יעזבו גם את כל דבר עםם ולאומם.

הן דבר ברור הוא כי אם היו קוראים לשלום היו החשמונאים והעם משיבים להם שלום.

שהרי בסוף הימים גם אחרי כל הצהימה בני ישראל בראשית ימי שמעון החשמונאי, אחרי אשר ראו חבר בתורים כי אולת יד ואמסה כל תקה, ויהי אך קראו לשלום, נתנו להם את כל שאלתם, ותאמר שם:

אלה אשר בהמצודה בירושלים לא יכלו עמוד עוד, כי לא יכלו לצאת ולבוא ולעשות מקנה וקנין, ויחלו גם לסבול מחסור בכל צרכיהם, עד כי הרבה מהם גם מתו ברעב, או קראו לשמעון לשלום והוא נתן להם את בריחו שלום, אבל גרשם מהמבצר ויטהר את כל המקום ההוא מן הנילולים וכי.

ואם עשו בני ישראל להם כן אחרי אשר סרקו עול היונים לנמרי, ואחר כל מעשיהם הרעים של בני המאודה אשר בכל יום הניסו סדה, אף כי היו עושים כן לפני זה, בראשית המעשים עוד בימי יהודה המכבי.

ובכל זה הנה הגיעו לירי סדה זו עד אשר כל עוד לא אספה תקותם להעזר על ידי היונים, ולהשיב כח אגרוסם על כל ערי יהודה, לא רצו לדעת מכני עםם בידעם כי אם ישלימו עמם לא יהיו הם לבדם המושלים בארץ.

היהודים סרקו מעליהם את עול היונים, ויתחילו לחיות, חיי עם חפשי, וגם הם יוכלו לשבע משוב החפש אם רק רצו להכיר את אחיהם ולשוב אל עםם.

אבל תחת זה הלכו אל מלך סוריא להסית אותו לשום את ארץ יהודה הדום לרגלה, וכאשר ידעו כי לא בנקל ישוב להלחם ביהודה אחרי הסכות הגדולות אשר הוכו היונים שם הפילו מוראם עליו.

כי אם לא תסתר מעשיך להטילם משאתם ירהיבו עוז בנפשם גם לדברים יותר גדולים ואז לא יהי עוד לאל ירך לשום רסן בפייהם.

אבל הלא אם היי באמת הדבר כן הלא היי עליהם רק לשמה כי עלה ביד בני יהודה להתרוסם מעפר, ולעמוד על רגלי עצמם ולהשיב אהור את כל הגהרים בס, ולתת חתיתם על כל שכניהם מבקשי רעתם.

אבל כי נזרו אהור גם מכל דבר לאומם.

והשתדלותם הגדולה הזאת להביא שואה על עםם עשתה פרי חספם הצליח בידם.

ופתאום היו בני ישראל בארצם בים צרה ומכנה גדולה מאד, מלך סוריא וכל שריו ידעו כבר את תגופת יד היהודים, ועל כן אסף עתה חיל גדול מאד, מאה אלף רגלי, ועשרים אלף רוכבים, ושמונים ושלשים לוחם, וישטוף את ארץ יהודה ברוב חילו.

או הניעה צרת בני ישראל וענת נפשם למרום קצו, נגד חיל גדול וכבר
 כזה לא היו הם מוכנים כלל, ואנטיכוס אייפאטאר לבד זה אחר זה את כל מבצרי
 בה יהודה, וגם מבצר ביתר צור נפל תחת ידו, וששף ועבר ובא עד ירושלים ושם
 מצור על המקדש, אשר שם התבצרו בני יהודה, היהודים עמדו על נפשם, ולחמו
 באריות, אבל הרעב הציק לבני החיל לצאת לבקש אוכל, ואך מתי מספר נשארו.
 כאשר כבר נע הרב עד הנפש, נעזרו בני יהודה, והנה היתה נסכה מאת
 ד', ופתאום הוכרחה ליוזאס ראש שרי הצבאות להיגח ידו מבני יהודה, ולסדר לשוכ
 עם הילו אל ארצו, כי מהיליפסוס אשר המקד מאת אנטיכוס עפימהאנעס
 לאפטרופוס על בני אנטיכוס אייפאטאר, שב מארץ פרס, והנה בא לארץ סוריא
 לקחת כל רסן הממשלה תחת ידו, כי על כן מהר ליוזאס ויכרות שלום עם בני
 ישראל, וילך וישב לו אל ארצו.

והנה נצולו בני ישראל גם הפעם באורה מלא ותהי הרוחה, והשלום שב
 לארץ יהודה.

אבל אם מלך סוריא כרת ברית שלום עם בני יהודה, הניח להם, ותהי
 בידם טובם, לא רצו המתיונים חבר בונדים בעמם לעשות כן.
 והם הוסיפו להשתדל לשוב ולהביא את בני יהודה תחת עול סובלם של
 הסורים, וכי יהיו לגמרי תחת ידם, וכי רק על סידם ישק הארץ.
 בידעם כי אך אז תוכל להיות המשרה על שכמם, וכי רק אז יוכלו למרץ
 את לשד הארץ באין מפריע.

על ידי אנטיכוס אייפאטאר לא יכלו לעשות עוד דעה לבני יהודה אחרי אשר
 כרת עמם ברית שלום.

אבל לאסון בני ישראל באה אז ממשלת סוריא מאנטיכוס אייפאטאר
 לדעמעטרוס.

אז חזקה לבב חבר בונדים, ולמען הראות להמלך החדש כי אינם מתי
 מספר, כי אם רבים אשר אתם, שלחו לקרוא לרבים מבני חברתם, למען אשר
 יבואו בהמון לפני דעמעטרוס, וישימו להם לראש את אלקימוס, ובתור ראש
 עמו הבא לפני המלך לבקש עזר נגד כל רבתיים בממשלת המלך ובצבדיו הגאמנים.
 ויהיו דבריהם, להביא דבתם דעה נגד כל עם ישראל.

כן הוא הלשון בזה במכביים ד' ו' וכן הוא גם אצל יאזעפוס XII, 10, 1
 ודבריהם היו:

יהודה המכבי ואחיו המיתו את כל האנשים אשר הגם נאמנים אל המלך,
 וגם אנתו נתגרשו מארצנו ביד חזקה, כי על כן יבקשו לשלוח את שריו לארץ
 יהודה, ויראו שם את השמות אשר עשו שם ואת כל מעשיהם אשר עשו בארץ
 ממשלת המלך, ולהעניש קשה אותם ואל כל הגללים אליהם.
 ודברים כאלה אי אפשר הי' לבלי יקחו לבב מלך סוריא, אשר חשב עוד
 את ארץ יהודה לארץ ירושתו.

ועל כן הצליח הפצם בידם, והמלך שלח עתה חיל עזר לעזור לאלקימוס
 להקים שלום הארץ, כהפצו הוא על סי המלך.

שלומי אמוני ישראל, אשר לכל לראש דאנו לשלום עמם ואשר דעק
 מהם כל דבר ממשלה ומשרה, עלה על דעתם, אולי אפשר הדבר להשלים עם

אלקימוס, ולבלי לתגר ברעה, ואולי ישוכו אלה מדרבם הרעה ויסתפקו בזה לכד כי תהי' המשרה על שכמם, ועל פיהם ישק הארץ, ויניחו ידם מלהביא הבלי היונים אל ארץ יהודה.

ועל כן רצו לנסות אורי יעדה בידם לסנוע כי ילחם יהודה ביהודה, ואולי יעלה בידם להביא בדרך זו את המנוחה.

אבל חבר בוגדים הי' הק להשתית בלבבם, ואחרי אשר עלה בידם עתה דבר גדול כי שלח מלך סוריא את חילו עמהם כי יהי' הכל נעשה על פיהם, וכי יהי' לבבם כמות, כי בלעדם לא יהי' דבר עתה, נבה לבם מאד, ויאמרו להכרית עתה את חכמי התורה וכל רוח ישראל, וכי יהיו הפשים במעשיהם כהוך העם. ונאמר שם אחר זה ו' י' :

והנה כי כן נסעו (בכחירעס ואלקימוס) בראש חיל גדול לארץ יהודה, וישלחו שלוחים ליהודה ואחיו ברברי שלום למען משכם ברשתם, והם בראותם כי הנם באים בראש חיל גדול וצבא רב לא האמינו להם, ויהיו נזהרים מאד לבלי ילכדו בשחיתותם אבל רבים מהחכמי התורה נסו את דבר השלום ויבואו לקדם פני אלקימוס ובכחירעס, ולבקשם לשום שלום בארץ, גם החסידים הראשונים לבית ישראל (ט) באו גם הם לדרוש ולבקש שלום, באמרום כהן מזרע אהרן בא עתה עם צבא הנוים והוא לא יעשה לנו עול, וידבר אלקימוס עמהם דברי שלום וישבע להם כי לא ינע בהם ולא ברעיהם לרעה, והם האמינו לו, אבל פתאום השתער עליהם וישב מהם ששים איש וימיתם כולם ביום אחד וכי' וכל העם נבהלו מאד בראותם את כל רעתם הגדולה וכי' ובכחירעס קם ויסע את כל מחנהו כיתעדא וכדרכו לקח שכי את רבים מנדולי העם אשר נסו מפניו וגם הרבה מבני העם, ויישחטם אל הכאר הגדול, וימסור את כל הארץ ביד אלקימוס, ויתן תהת ידו חיל כבד וצבא רב לשום חתיתו על העם ולהנהיגם על פי הפצו, ובכחירעס שב לארצו אז נאספו אל אלקימוס כל בני הבורתם הבוגדים בעמם, ויחלקו את כל ממשלת הארץ ביניהם, וכולם יחד נסו ידם על העם וידכאוהו עד עפר, וכאשר ראו יהודה המכבי ואחיו כי שבו כל ימי הרעה, וכל אשר עוללו אלקימוס ובני חברתו לכל ישראל, עד כי גדלה רעתם הרבה יותר מרעת בני הנבר, כמו הם ויעשו נקמות בבעלי ברית אלקימוס למען אשר ישיבו ידם מכלוע וכי' ואלקימוס ראה ונזכח כי ימים רבים לא יוכל עוד לעמוד נגד יהודה המכבי ורעם נכרותיו, כי על כן שב והלך עוד הפעם לסוריא אל המלך לבקשו כי יסיף לחזק יותר את ידיו ביהודה, ומלך סוריא נעתר להם גם הפעם וישלה את נקנור שר צבאו אשר הי' מאויבי היהודים בראש חיל גדול, ופקודה נמרצה סקד עליהם להשמיר את כל היהודים אשר לא יבואו בבריהם, אבל בהמלחמה הגדולה אשר היתה בשלשה עשר להרש אדר נישעו בני ישראל השועה גדולה מאד, צבא היונים הוצעו חללים, וגם שר הצבא נקנור נפל במלחמה, והארץ שקטה, והמנוחה שבה, אבל אלקימוס פנה עוד הפעם אל מלך סוריא והוא שלח עמו את בכחירעס, והיל כבד עמו, ובחדש הראשון שנת מאה וחמשים ושתים הנו מול ירושלים, ובמלחמה אשר היתה מיר אחר זה נפל נכור ישראל, יהודה המכבי, ויהי' אבל גדול לישראל וכי'.

והנגו רחמים מכל הדברים יחד, מה היו דרכם על הארץ גם לכד עזבם את תורת ד'.

כי אף כי כל הארץ באה עתה תחת יד אלקימוס ובני חבורתו וחיל היונים בידם הם, הנה תחת להשתדל להביא המנוחה לכל העם בכללו ותחת להרניע את הארץ, ולהקים סערת הרוחות ולראות לכל הפחות להיטיב להעם הנגש והנענה, ולמשוך אותם אליהם.

תחת זה גדלה רעתם לעמם יותר מדעת בני הנכרי. וגם כאשר ראשי העם הכמי התורה וכל הנלויים עמדם בקשו שלום ורדפוהו וירצו כי יהיו אלקימוס וחביריו המושלים במדינה רק כי יעשו להם שלום ולא ירנוסם תחתם.

שמו הם רק אל הערמה פניהם ואחרי אשר הבטיחו ונשבעו לשלום השתערו עליהם פתאום וישחטום בראש כל הוצות.

וגם עתה אחרי אשר כבר מת נבור ישראל, יהודה המכבי, הלא היתה עתה כל הארץ תחת ידם באין מפדיע, וחבורתם לקחה עמדתה בכל המדינה.

הלא היו עליהם החובה בתור אנשים, להביא את המנוחה בארץ, ולהשיב אליהם את לבב העם, אשר אף כי לא ירצו לעזוב את תורתם, הלא אחיהם הם. הנה היו כל מעשיהם רק לשרש אחרי כל הטובים בעם, ונאמר שם סי' כי:

ויהי אחרי מות יהודה יצאו הוצץ כל מרשיעי ברית מכל ערי יהודה, וירימו ראשם כל עושי רע, ובכחידעם (על סי' אלקימוס) בחר מבוגדי הדת וימסור בידם את כל המשרות במדינה, והם רדפו את כל אלה אשר לפני זה עמדו לימין יהודה המכבי ואחיו, ויהטשו אחריהם גם בכל מקום אשר התחבאו והסתתרו שם, ובמצאם אותם הביאום אל בכחידעם ליסרם קשה, ויהי אז עת צרה לישראל איך לא היו

כמוה למן היום אשר אין עוד נביא בישראל, או התעוררו טובי העם ויבואו אל יונתן אחי יהודה וכו'.

פרק ת.

אם כי בכל אשר כבר נתבאר ראינו כי לא מלכי היונים מדעתם לחמו עם ישראל כי אם החבורה הגדולה הזאת ומלכי סוריא היו נכונים לתת לבני ישראל את כל שאלתם לולא עוכרי עמם אלה.

הנה נראה זה עוד יותר מהמעשים אשר היו אחרי מות יהודה המכבי. כבר ראינו בפרק הקודם את המצב הנורא אשר היו אז בישראל. ויהי עת צרה לישראל אשר כמוה לא היו וכו' וכי טובי העם באו אל יונתן וימלאו את ידיו כי יהי הוא להם לראש תחת יהודה אחיו.

אבל מה היתה הראשות הזאת בעת ההיא, ירושלים היתה כולה בידו חבר הבוגדים, וטובי העם ויונתן עמדם לא היו יכולים גם לבוא שם, וארץ יהודה בכללה גם היא היתה אך בידם, ותחת משמרת מקודתם.

כל אשר יכלו לעשות בעת ההיא היו רק זאת לצאת יחד אל המדבר אשר על יד הירדן, ולעמוד שם על נפשם, חבר בוגדים עם בכחידעם הלכו אחריהם גם שם, אבל יונתן ואנשיו עמדו נגדם וירבו הלליהם, ועברו את הירדן ובכחידעם

המתקן בה כי נמו אהלים למרחוק ולא עבר אמרדם את הירדן וישב לירושלים, וכן ביהודה ערי מבצר לשום מהג בני כל מנודי חבר הכותרים, לכלי יתלו לתרים ראש.

דיבן את יריחו ואת אסעאוס ובית הרן, ואת בית אל ואת חממת ופרעתים, חומה גבוהה דלתים וכריה, ויושב שם חיל לרנא את ישראל, ויוסף עוד לבצר את בית צור ואת נור ואת הבידה אשר בירושלים, ובכולם הכין כלי נשק ובני חיל וכל צרכיהם.

ואם לא היו לפנינו כי אם הדברים האלה היו עוד מקום לחשוב כי כל מה שעשו היונים ובכחידעם בראשם לא היו לשוכת אנשי בריהם ביהודה, כי אם רק מדעתם הם ורק לשוכת ממשלתם בערי יהודה. אבל מיד אחר זה (פי' ניד) נאמר:

בשנת מאה ושלש וחמשים בחדש השני מקד אלקימוס להפיל את חומת העזרה, והיו הפצו להרוס מעשי הגביאים (י) אבל כאשר אך החל להפיל החומה ניקף פתאום רימת במבאובים נורולים, ובראות בכחידעם כי מת אלקימוס שב לסוריא אל המלך, והארץ מצאה מנוחה שתי שנים.

ומבואר כי כאשר אך מת אלקימוס ראש החבורה עזב בכחידעם את כל המעשים ביהודה וישב לסוריא אף כי לטובת ממשלת היונים בארץ הלא היו נדרש עתה דבר היותו בארץ יהודה יותר עוד מאשר בחיי אלקימוס, ומהו הגנו רואים שכל ההגנה לפני זה, אף שנאמרה על שם בכחידעם, היו הוא רק השוט שישראל לוקה בו, אבל כל המעשים באו ויצאו רק מתוך החבורה הזאת ואלקימוס בראשם, והיונים היו רק עוזרי רב.

ואמנם כי המצב היו אז הרוס כל כך, עד שזה שנאמר, והארץ מצאה מנוחה שתי שנים.

הנה המנוחה הזאת ידענו ענינה מכל האמור שם, כי הכונה רק זאת כי במות אלקימוס ובכחידעם שם למקומו לא הפשו אחרי כל שומר מצוה בארץ יהודה, והעם התנהג כהפצו וטובי העם ויונתן בראשם יכלו לשבת במנוחה בהמקום אשר הורחו שם ולא יראו רע, אבל גם אז לא יכלו לשוב לירושלים.

וזה קראו בימים הגוראים ההם, והארץ מצאה מנוחה שתי שנים. ואמנם כי גם המנוחה כמעט הזאת אשר מצאו טובי העם רחוק מירושלים וערי יהודה לא רצו חבר בוגדים להניח להם.

ומיד אחר זה (שם פי' ניה) נאמר: ויתיעצו יחד כל חבורת בוגדים בעמם לאמר הנה יונתן ואנשיו יושבים במנוחה, ולא יראו רע, הנה עתה אשר יחשבו כי אין רודף וישבו במנוחה, עתה העת להסית את בכחידעם ליפול עליהם פתאום ולהוליד כולם שבי, וישלחו אנשים מתוכם אל בכחידעם לדבר אל לבו לעשות כן, והוא האמין לדבריהם (י"א) ויעתר

הערה (י) ספר ראשון להשמונתים ח"ל מראשיתו טעם עבירת זנארי, ובהוא ששם ח"ל כחוב שם ויתלו אצל בני ישראל, וידע לשימוש, אבל בהעתק הוגי אשר נשאר לפנינו העתיקו זה בלשונם אשר על ידי זה נאמר מאתנו עיקר תורת הדבר.

הערה (י"א) אין ספק כי כל פעם היו קסמים בידם והכסף קנה את הכל, בהיות כל המדינה תחת ידם, וההכנסה בשיחם, ועל כן בול התרחקות היונים ומשנת את ידם, שבו נחרצו בריצי ספק.

להם ויאסוף את חילו, ומכתבים שלה אל כל בעלי בריתו ביהודה כי יראו לדבר
 ילולו אל יונתן ואנשיו, ולתשישם חיים עוד שרם יודע לו דבר בואו בראש חילו,
 אבל הדבר נודע ליונתן, וימהר וישב עם אנשיו אל המדבר, וישבו שם בעיר
 הנשמה בית-בתי, ויבנו אותה ויתבצרו בה, כאשר נודע זה לבכחידעם נסע עם כל
 חילו ורבים מהבר הבונדים, וישמו יחד מצור על העיר הזאת, ויכינו את מטונת
 המצור להשחית את העיר בצר לו השאר יונתן את שמעון אחיו להגן על העיר,
 והוא עם מתי מספר התחמק משם וכי ולאם לאם התלקטו אליו אנשים רבים
 ויהיו לו לבני חיל, וגם שמעון ואנשיו לא הניחו את ידם, וכסעם בסעם יצאו
 מהעיר ויהגפלו על היונים ועוזריהם, ויהרסו גם את המצור אשר שמו עליהם, ואת
 כלי המשחית, אז הרה אף בכחידעם על. חכר הבונדים על אשר הסיתו אותו
 לבוא שנית אל ארץ יהודה, ובהמתו המית רבים מהם, ויבין את חילו לשוב אל
 ארצו, בהודע כל זה ליונתן שלה מלאכים אל בכחידעם לכרות לו ברית שלום,
 ולהשיב ליונתן את כל השבויים הרבים מבני יהודה אשר היו עמו, ובכחידעם בכל
 לבנו עשה לו ברית שלום וגם השבע לו כי עוד כל ימי חייו לא יעשה עמהם
 רעה, וישב לו את כל השבויים, והוא שב אל ארצו ולא יסף עוד לבוא בנבול
 ארץ ישראל, אז נחה החרב בארץ יהודה, וישם יונתן משכנו בעיר מכמש ויעש
 משפט וצדקה בארץ וישתדל לרפא את כל הריסותיה, ויתחזק גם לסדר את ארץ
 יהודה מחברת הבונדים.

והגנו רואים בזה שני דברים גדולים מאד אשר ילמדו אותנו לדעת את כל
 מצב הדברים.

מצד אחד הגנו רואים כי חבר בונדים התחזקו כל כך ויכלו כבר לעמוד על
 הנלי עצמם גם בלא עוד היונים עד כי אף אשר היונים כרתו ברית עם יונתן,
 ובכחידעם הכירו לראש העם, והשיב לו את השבויים וכרת עמו ברית שלום וילך
 וישב לו ארצו.

בכל זה נשארה גם אז כל הארץ תחת ידם עם עיר ירושלים עצמה, עוד
 חמש שנים רצופות.

ויונתן הוכרח ליסד לו ממשלה לעצמו ביהודה ממשלה קטנה לעצמה בעיר
 מכמש, ולא הרזיב בנפשו לבוא לירושלים.

וכן הבין הדברים גם שירער בחיא עמוד 227 ויאמר :

בכחידעם שב אל ארצו ויניח להיהודים כי יעשו ביניהם כחספם, ועל ידי
 זה בא הדבר כי יונתן התחזק בכל יום יותר ויותר, בספר המכביים נאמר. אז נחה
 החרב ביהודה, ויונתן ישב בעיר מכמש ויעש משפט וצדקה בארץ ויכרות את
 הבונדים עם המלות הקצרות האלה יכלול ספר המכביים את כל המעשים של
 חמש שנים רצופות, אבל כונת הדברים יוכלו להיות רק זאת כי אף שהממשלה
 בירושלים היתה עוד גם אז בידי חברת-המליונים יסד לו יונתן בכל זאת גם כעין
 ממשלה בעיר מכמש, אשר לאם לאם התחזקה ותקח עמדתה עד כי לבוף יכלה
 גם להרשות לעצמה לנשות ידה על המתיונים ולהשתדל להכריחם מהארץ אלה
 דבריו גם הוא.

וכן הוא כי אי אפשר להבין הדברים כי אם כן.

ומצד השני הגנו רואים כי אף אשר שלומי אמוני ישראל לא הלכו כגדולות ויראו מנחה גם אם יכלו לשבת בסנת נג, בעיר מכמש, וכמה נקל הי' אז להכר בוגדים כי ישלימו גם הם עמהם ככל אשר עשה בכחזרעם, והלא כפי שראינו מדבריהם עם אלקימוס לא בקשו דבר כי אם לתת להם מנח, בכל זה לא עשו כן. ואלה חבר בוגדים היו כבר גם חזקים כל כך עד כי גם אחר עבור חמש שנים לא ערבו לעצמם יונתן ואנשיו לבוא לירושלים, או להלחם עמם ולגרשם משם.

ואך מתוך מעשי דברי הימים בא הדבר, בשנת מאה וששים ליונים, הגה מאת ד' היתה נסכה ובטוריא באה עוד הפעם חדשה גדולה, ושני מלכים נדונו שם יחד מלחמת הנסא, ולשניהם היתה אז נחוצה קרבת היהודים, ובידעם כי המתיונים יהיו רק על חרבם, אבל העם בכללו יהיו אחרי יונתן ובעלי בריתו ראשי האומה, הגה נאמר שם סי' י' לאמר:

בשנת מאה וששים בא אלכסנדר בן אנפיוכוס עסיפהאנעס וילכוד את עכו וימליכו אותו עליהם, ודעמעטריוס נבהל מאד ויאסוף את חילו, וישלח ליונתן מכתבי אהבה ושלום לבקשו כי יהי בריתו אתו, כי אמר העמעטריוס לשריו עלינו לקדם פני הדבר מרם ישים יונתן את ידו עם אלכסנדר בזכרו את אשר עשינו לו ולאחיו ולכל עמו, כי על כן קדם את פני יונתן בדברי נגידים, ויתן לו רשות להעמיד הילתמידי ולהכין כלי נשק, ולהקרא בעל ברית המלך דעמעטריוס, ואת בני התערובות מגדולי העם אשר שמו במבצר עיר דוד (אקרא) פקד להוציא לחפשי, ולמסור אותם ליונתן, אז בא יונתן לירושלים עם מכתבי המלך ויקרא את כל הדברים באוני כל הקהל, ויפול פחד גדול על יושבי המבצר (אקרא) בשמעם כי כרת המלך ברית עם יונתן, וכי גם הרשו להעמיד הילתמידי, וישיבו לו את בני התערובות כפקודת המלך, ויונתן השיבם אל בית אבותם.

ובכל אשר התישב אז יונתן בירושלים, הי' אז עוד המבצר (אקרא) בידם, וגם בערי המדינה אף כי כל העם היו לבם אחרי סגולת העם ויונתן בראשם, ועל כן ערי הפרזי אשר שם הי' העם שלים בעצמו הי' אחריהם, אבל בהמבצרים אשר היתה יד חבר בוגדים תקיפה, שם החזיקו הם מעמד (עי' יאזעפוס 2, 5, XIII).

בימים ההם נספה דעמעטריוס במלחמה, ואלכסנדר אשר הי' עתה למלך קרא גם הוא את יונתן לבוא אליו לעכו בהיותו שם יחד עם מלך מצרים, אז מצאו חבר בוגדים עוד הפעם עוז בנפשם וישלחו גם הם שלוחים רבים מתוכם להטית את אלכסנדר ביהודים, אבל המלך לא שם לבו להם, כי יונתן כבר התחזק וביא עמו מתנות כסף וחב ויפיק רצון.

ובכל זה היתה גם אז עוד יד חבר בוגדים תקיפה בהמבצרים, וגם מבצר אקרא בירושלים הי' בידם.

ורק אחרי עבור עוד חמש שנים בשנת מאה וחמש וששים כאשר נתחזקו טובי העם יותר, ועז ידם במדינה וכירושלים כבר שב וקדם עור ובשר, אך אז אסף יונתן את כל העם ויעוררם כי בא העת לקחת מידי חבר בוגדים את המבצר בירושלים עצמה.

ונם אז לא שמו הם לכם לשוֹב אל עמם, כי אם שמו סניהם רק אל בני הנכר, ממלכת סוריא כבר באה אז אל דעמטטרום השני ניקאטאר בן דעמטטרום הראשון, ואילו שלחו חבר בוגדים לבוא להושיעם נגד עמם.

והפעם הצליח בידם, ניקאטאר בא אל עיר עכו ומשם שלח דברו אל יונתן, כי ימשוך ידו מלהלחם על המבצר בירושלים, וכי יבוא לעמוד לפניו בעיר עכו. אז הלך אליו יונתן יחד עם טובי העם והכהנים, ובידם מהנות רבות לכסף ולזהב, ובנתנם לו שלש מאות טאלאנטי קיים בידם הפעם כי יהיו ספורים מעתה מלשלים מס למלכי סוריא.

אבל בנוגע להמבצר בירושלים לא יכלו עוד גם אז להפיק הפעם. ורק אחרי זה כאשר לחם עמהם ניקאטאר והם הצליחו גם במלחמתם עמו נאמר שם י"ב ל"ה:

יונתן שב לירושלים ויאסוף את כל העם ויחליטו כולם יחד לבנות מבצרים חרשים בארץ יהודה נגד כל אויב מבהתיך, ולבצר ולהגביה גם את הזמות ירושלים, ולבנות חומה גבוהה בין העיר ובין המבצר בתוך העיר (אקרא) אשר התבצרו שם. חבר בוגדים למען אשר יהיו הם שם בודדים ולא יוכלו לבוא ולצאת לקנות ולמכור.

ובכל זה היו גם זה בימי יונתן ללא הועיל, ואך אחרי מות יונתן, בימי שמעון אחיו בשנת מאה ושבעים ואחת ליונים, אהרי אשר כבר הצליח בידי בני ישראל ללכוד אחד אחד את כל מבצרי חבר בוגדים במדינה, ואחרי אשר גם בהמבצר בתוככי ירושלים החלו לשאת חרפת רעב רק אז בקשו את הישולם והשינו אותו, כדרכם של טובי העם אשר רצו רק שלום עמם.

ואחרי כל מעשי שמעון אשר יסופר במכביים שם ודבר הכרית אשר כרת עם המלך דעמטטרוס נאמר שם י"ג מ"ז:

אלה אשר בהמצודה בירושלים לא יכלו עמוד עוד, כי לא יכלו לצאת ולבוא ולעשות מקנה וקנין, ויחלו גם לסבול מהסור בכל צרכיהם, עד כי הרבה מהם גם מתו ברעב, אז קראו לשמעון לשלום, והוא נתן להם את בריתו שלום, אבל גרשם מהמבצר, ויטהר את המקום ההוא מן הגלולים הרבים, ומכל טומאתם, ויבואו שם שמעון וכל בני ישראל עמו, בשלשה ועשרים לחדש השני בשנת מאה ושבעים ואחת, בחודה וקול זמרה, וכסות תמרים, נבל ותוף וכנור, כי אויב גדול הוסר מישראל, וישימו להם לחק לחוג בכל שנה את היום הזה ליום תשועתי. וכן הם גם דברו מנילת תענית סרק שני:

בעשרים ותלתא ביה (בחדש אייר) נסקו בני אקרא מירושלים, שהיו מצירים לבני ישראל ולא היו יכולים לצאת ולבוא מפניהם ביום אלא כליליה, וכשגברה בית השמונאי הגלו אותם משם, ואותו היום שעקרום עשאוהו יום טובי ואחרי כל הדברים האלה יפתח לנו השער להבין את כל הדברים מאחרי המלחמה ואילך.

פרק ט.

אחרי המלחמה.

ואמנם כן כי יפלא מאד איך לא הרגישו כל הצדוקים כולם בדבר גדול מאד. והוא דבר הדור החדש המתיונים.

מתחילת ימי יאזאן, היינו מראשית ימי אנפיוכוס עסיפואנעס, אשר אז התחילו המתיונים ללכת בכל דרכי היונים כבר עברו חמש ושלושים שנה. ובמשך הזמן הגדול הזה כבר קם אצל כל המתיונים דור חדש אשר חונך מהם רק על פי המצותם.

ואם במשך הזמן הזה, שמו את כל השתדלותם לעשות את כל בני ישראל לנוי נכר, הלא אין ספק כי את בניהם הם חנכו כן, על הדרך אשר בחרו להיות ככל הגוים בית ישראל.

ואם הם שרפו את ספרי התורה וכל כתבי הקדש אשר כאו לידם, ויהרנו גם את האיש אשר מצאו זה אצלו, ואם הם המיתו את כל איש ואשה אשר מלו את בניהם, ויהלו את בניהם עמם, ואם הם הכריחו את בני ישראל לחלל את הישבת, ולאכול כל מטל, ולעבוד לעצבי היונים.

הלא דבר שאין צריך לאמר הוא כי בניהם הם כבר נתחנכו מהם מתחלתם רק בדרכם זו.

ועל כן הגה במשך זמן של שלושים וחמש שנה הלא קם עתה בהכרח מבניהם דור חדש, אשר התורה וכל דרכי התורה היו מזוירים לו לגמרי.

דור חדש אשר לא לבד שלא ידעו את התורה כי אם שנם לא ראו אותה מימיהם, אחרי אשר שרפו אותה המתיונים גם אם נמצאה ביד אחרים, וגם הרנו את האיש והוא, דור חדש אשר מכל מעשי המצוות גם זכרם לא שמעו ולא ידעו מהם עד מה, וכל דברי ישראל והנהגתו היו מזוירים להם לגמרי אחרי אשר בכל משך הזמן הזה ברחו מהם כל שלומי אמוני ישראל, היינו כל העם בכללו, כבורח מפני האוי, ובכל משך ימי המלחמה היתה סכנה לבני ישראל לא לבד לדור עמהם בשכונה אחת, כי אם גם בעיר אחת.

והנה בהכרח קם עתה מכל המתיונים הרבים דור חדש, אשר גם אלו נהפכו עתה כל המתיונים אחרי המלחמה, ובין לילה היו לצדוקים ובעלי תשובה נמורים, הנה לא היו יודעים בכל זה ממעשי המצוות ולא כלום, ולא היו יכולים לדעת דבר מתורת ד' כי אם מתוך ההעקקה היונית. ועל פי מירושים אשר יברו מלבם. והנה הי' זה מראה המנים של הדור החדש אשר קם עתה אחרי המלחמה מכל המתיונים הרבים ההם, וזה הוא באמת כל מראה המנים של הצדוקים אשר נראה מאז ואילך, וזה הוא כל דבר צורתם ודבולתם עם כל השרומזים הרבים אשר נראה ונכיר מכל הדברים אשר יתבאר עוד לפנינו.

ורק תמהון הוא לראות עד כמה לא חקרו את דברי ימינו עד כי לא הרגישו בדבר פשוט אשר כזה, לתבין ולדעת את הדור החדש אשר קם עתה בהכרח מכל המתיונים הרבים והם.

ואמנם כי גם עיקר הדבר את אשר השנו כל החוקרים החם גם בנוגע להמפלגה הזאת בכלל כי על ידי הצנחון הזה עליהם, נאבדו פתאום מתוך הקהל, ובין לילה גם עברו ובטלו מן העולם והיו כלא היו.

הגם רק הכחשת המפורסמת, הכחשות כל מעשי בני אדם, והיכן ראו כזאת בדברי ימי עולם, והיכן מצאו כזאת בדברי ימי עם ועם.

הן המפלגה הגדולה והכבירה הזאת, לא באה בדרך מקרה, ולא נארנה פתאום, עד שיהיה אפשר לאמר כי כאשר באה כן הלכה, ובאנדה נצחונה התפרצצה לרסיסים, ותעל בתהו ותאבד ותעלם.

המפלגה הנוראה הזאת כבר עברו עליה כשמונים שנה מתחלת ימי התרומה בימי יוסף החוכר, עד אשר נצחו אותה עתה העם בכללו.

ובכל הימים הרבים ההם כמעט כרובם היו כל מיתרי הממשלה בידם, וכל פקדי המדינה, וכל המשרות כולם גם הם היו מיושבים מהם, והם גם היו וגשאו גם עתה עשירי העם ואילי הכסף.

ואך זה עתה גם משלו ממשלה בלי מצרים בשלשים שנה, וכל האסמוף אשר התאוו תאוו חובו לרגלם והיו לרודים על ידם.

ומפלגה גדולה וכבירה כזו אשר מזה שמונים שנה שלחה נשיאותיה בכל ארץ יהודה, ועשירות בשנים היתה נוראה על כל סביבה, מפלגה משרים וחורים וכל אבירי ארץ, האם אפשר הדבר כי אחרי הצנחון הזה ירדו תהומות ויעלמו.

והיו מכל דברי ימיהם ומכל המעשים עמהם ידענו כי הפעם היי משיל גדול, ואם גם אלף פעמים כרעו לא נסל לבם, ולא שבו מדעתם, ומכל משרתם אשר הציבו להם.

הלא גם אלו לא היו נודע לנו דבר על דבר כתת הצדוקים מיר אחר זה, אשר הלכו לנמרי בכל דרכם הם ואין ביניהם ובין המתזונים ולא כלום, הלא היינו יכולים להבין זה מעצמינו, שכן היו או בהכרח כאשר אחרת אי אפשר לסי סבע הדברים עצמם.

עכשיו שידענו זה מדברי הימים, והדבר כא אלינו משם בקולי קולות. יבואו החוקרים החדשים ויעמידו פנים כאלו לא היו דבר, וזה לזה שואלים מאין בא זה, ואיך היתה כזאת פתאום.

אבל כל הדברים הולכים יחד, ושומרים תפקידם, ואם כי נצחו עתה, והממשלה באה ליד הטובים בעמם, ושמעון האח האחרון מהחשמונאים משל על העם בשם הצדק והמשפט, והיונים נערו כפם מארץ יהודה, הנה עוד סעם בימי יוחנן בנו של שמעון נראה עוד הפעם את החבורה הגדולה הזאת, בכל תוקף אנרופים, וכפניהם החדשים כפי טעמד הרברים עתה.

אמנם כי לא לבד בימי יוחנן כי אם גם בימי שמעון, לא נתפרדה חבילתם מן רגע, ולא ססקה השתדלותם לשובב להם כל דרכם כבראשונה.

ורק שש שנים אחרי הצנחון הנמור על חבר בוגדים נסל שמעון תחת יד מרצחים, חתנו סמאלעמקאוס בן תניב, אשר שמעון נדלו וגשאו ויפקיר בידו את סבצר יריחו, בקש את יוחנן וחמתו ובגיהם לבחא אליו, ובמשתה היין נסל עליז וידיחו, וככל דרכי המתזונים לפני זה שלח סכתבים אל מלך סוריא לשלח לו חל עזר, ולידשלים שלח שלוחים לקחת בידם את העיר המבצר, אבל הדבר

הצדוקים אחרי המלחמה

קצה

גודע ליוחנן בן שמעון (יוחנן בן נדול) וימחר ממקומו בגור ויבוא הוא ראשונה לירושלים ויסכל עצתו (מכביים ט"ז א' ויאועפוס 4, 7, XIII).
וכל המעשה הנוראה הזאת אי אפשר להבין כלל והדברים כשהם לעצמם מסלימים.

הנה שלח שלוחים לירושלים לקחת בידם את העיר והמבצר, ובמכביים ט"ז י"ג נאמר:

ופטאלעמעאוס שלח שלוחים לגור להמית את יוחנן וכר' ושלוחים אחרים שלח לירושלים לקחת בידם את העיר והמבצר.

אבל מה ענין להדברים האלה, ואיך זה יקחו השלוחים בידם את העיר והמבצר אם כל אנשי ירושלים היו יכולים אחרי שמעון.

והדבר ידוע כי שמעון וז' אהוב העם אשר על כפים נשאווהו, בהיותו אחרון האחים החשמונאים בני מתתיהו, ומתתיהו לפני מותו כבר צוה את האחים כולם לשמוע בקולו בהיותו חכם ויהי להם לאב (מכביים א' ב' ט"ה) וקרוב לשלשים שנה להם מלחמת העם, וכל אהבתם לאחים כולם ירש עתה הוא לבדו. וגם כי בימיו נישע ישראל תשועה קיימת ויראו מנוחה מכל אויביהם מסביב, ובספר המכביים ספר א' ט"ז ב' נאמר:

בימיו שכה הצלחת העם למקומה ויראו אור, זרעו וקצרו וייצאו אלומותיהם ברנה, הארץ נתנה יכולה העמקים עטפו בר, ופרי הארץ הי' לנאון ולתפארת הזקנים ישבו ברחובות, ויספרו הצלחת הארץ, והנערים לבישו מכלל ויצאו מנבורי מלחמה, בכל הערים נתן שמעון אוכל וכלי נשק לרוב, עד כי יצא ישמו גם בין הגוים, ותהלתו מלאה ארץ, הוא היוק והעמיד את שלום הארץ, וייסבון ישראל לבטח, כל העם היו ששים ושמחים וייסבו איש תחת גפנו ותחת האנתו ואין מחרד, כל כושל מצא עזרתו וכז'.

ופתאום והנה האיש הגדול מרבבה הזה נפל שדוד ביד בן עמו, והאיש הגדול אשר נשא על ראשו עתה את כל אהבת העם לכל האחים החשמונאים יחד, נפל ביד בן עולה.

והמרצה הזה יולח שלוחיו לירושלים לקחת בידם את העיר והמבצר. והלא הי' לו לדעת כי העם ירנמו אותם באכנים ולא נוכר כלל כי באו בראש חיל גדול וכבר.

והלשון בספר המכביים הוא כי שלח שלוחים להמית את יוחנן חרש, אבל ליוחנן גודע זה ויקדם פניהם וימיתם, וכן שלח פטאלעמעאוס שלוחים לירושלים לקחת בידם את העיר והמבצר.

וכל זה הוא דבר פלא ואשר אי אפשר להבינו כלל אם לא הי' שם בירושלים כה גדול עמו, ולא הי' עולה על דעתו לעשות כן לולא בשח לבו בעזרתם, וכי ידם תכון עמו.

רק כי הקדימו יוחנן, והוא בא קודם כשערי ירושלים, ולא נתן לו להפיק הפצו. ויאועפוס במלחמות היהודים I, 2, 3 יאמר:

פטאלעמעאוס שלח מרצחים להמית גם את יוחנן, אבל לו גודע הדבר וימחר לבוא לירושלים בהיותו בטוח כי העם יזכור לו כל המעשים הגדולים של

הצדוקים אחרי המלחמה

אביו, ויבו את מעשי רשע של סמאלעמעאום, אתריו בא סמאלעמעאום לירושלים
 בשער אחר משערי העיר, אבל העם אשר כבר קבלו שם את יחזקן לא קבלוהו עוד.
 ומבואר גם מדבריו כי ננמו בא סמאלעמעאום לירושלים, ולא היה שם
 מלחמה.

אבל על מי סמך סמאלעמעאום בבואו לירושלים, ואיזה תקוה היה יכולה
 להיות למרצה גפשו אהוב העם אשר נשלם ונשאם כארבעים שנה ויביאם למרום
 סמנת ההצלחה, איזה תקוה היה יכולה להיות לו כי ירעו לקראתו בירושלים
 לשים כתר הממשלה על ראש איש משחת איש מרצה.
 הלא הי' לו לדעת כי ישרפו אותו שם העם חיים.

הן האחים החשמונאים, ושמעון בתוכם, לא סרקו סידורה רק עול אחיהם
 מגיהם לבד, כי אם שביחוד בידי שמעון עלה להעלותם על גרם המעלות היותר
 גבוה אשר לא הי' בן עוד בכל ימי הבית השני, כי תחלה היו עברים לפדם ואחר
 זה ליונים, ועתה היו אדונים בארצם ועול היונים סרקו עתה לגמרי, ויאכלו
 מסוב הארץ.

ואת האיש הנושא על ראשו את הדר הסאתר הלאום באופן נעלה כזה הדר
 בן געות המרדות הזה.

והנה הוא בא לירושלים כנפו מכלי לירא רע, ומתנשא כי העם ישלמו לו
 בעד פעלו המזב הזה לתת את הממשלה בידו.

זלא אין ספק כלל כי סמך על העדה הרעה כל מרשיעי ברית מלמנים
 התקפים הנדולים והאדירים, אשר ידע אותם היטב, כי אף אשר היו עתה למנוצחים
 תשאו בשדם בשניהם, אבל כדובים אורכים יבישו אל סרף, ויקו ליום אשר
 תשחק להם השעה להשיב ממשלת הארץ לידם, ומהם קוה כי במות שמעון יקומו
 עתה כאיש אחד, וכי כבר הי' דברו אתם לפני זה.

אבל יחזקן סיכל עצתם, כי הוא בא ראשונה לירושלים וישמיע לכל העם
 את החדישה הנוראה, ואת הרעה הגשקמה ועל ידי זה כבר לא יכלו כל הודים
 ועושי רשעה לעשות כל מאומה, בהיות העם כבר נכונים לעמוד כנגדם.

ומבואר נגלה לפנינו כל הדבר כמו שהוא וכי גם אחרי המלחמה לא נתבטל
 דבר המסלטה הזאת רגע, ובסתר אהלים רקמו תחבולות איך להשיב את הממשלה
 אליהם ולהכריע את כל העם החתם.

והוא גם דבר המבואר מעצמו כי דבר המסלטה בכללה לא נתבטלה אף רגע.
 ונראה תבין בזה עוד יותר את מעמד הדברים מה עצמו, כי יחזקן והעם
 אותו לא תשאו חיים את סמאלעמעאום, והסתפקו רק בזה לבד לבלי לקבלו
 בירושלים.

כי יראו לבלי לתת חרב בידי בעלי תבורתו בירושלים בשעת ההתרגשות
 הנדולה, ולכלי יחי' חרב איש ברעהו בירושלים, ועל כן תבחו אותו לנפשו, והה
 נחמת הדתו מצד מה שהי' אמוד להם לעשות ברגע הייא.

סיק י.

ממשלת יוחנן הורקנוס, ודבר הצדוקים בימיו.

ואחרון מהאחים החשמונאים שמעון אחי אשר זכה לראות ממשלה קבועה
 ביהודה, ונצחון מוחלט על הארץ מבנים, ואחרי אשר חי על סגנת הארץ, וכל
 העם החליטו לעשות את משפחת החשמונאים לנשיא הארץ, ולתת את ממשלת
 הארץ בידו לו ולורעו לדורותם, נפל חלל תחת יד בן עול.

על כסאו ישב בנו יוחנן הורקנוס, הירוע בשם יוחנן כהן גדול.
 והוא כראותו את הסכנה הגדולה ונשקפה לשלום הארץ על ידי החבורה
 הגדולה, שם אל לבו למצוא דרך להשקים את רחם הקשה.

הוא ראה ונוכח גם מהמעשה הנראה עם אביו, כי אי אפשר לו לסמוך על
 העם לבדם, ולרחות לנמרי את כל המפלגה הגדולה הזאת.

הוא ראה והכיר כי החורים והסגנים וכל האבירים לא יחשו, זה כשמונים
 שנה מימי יוסף החוכר היתה כל הארץ בידם, ואם סוף סוף אחרי מלחמה ארוכה
 כשלושים שנה הצליח הפין יונתן ושמעון להדיח אתם משאתם, הנה כבר הראו
 כי הנם נחש עם שבעה ראשים, וכבר פעמים רבות הושבו לאחור, והנה פרח
 הודון עוד הפעם בכל תוקף.

הוא ראה והכיר כי גם זה עתה כאשר סדח אביו, לוא איהר השעה ואלו
 לא קדם הוא לבוא לירושלים הי' סמאלעמעצום המרצה בראש כל אלה עומדים
 בראש הממשלה, וכל עמל החשמונאים כולם הי' עולה בתרו.

אף גם זאת כי כבר מאז לוקחו מהם כל מבצריהם, והם נתפזרו בין העם,
 לא הי' התנודותם בולטת, שיטה קבועה בנוגע לתורה עוד לא קבעו להם עד
 לאחרי המאורע הכולל בימי יוחנן דהיינו רק בעוד ערך עשרים שנה אחרי אשר
 מלך יוחנן, ובלא שיטה קבועה, מאחרי שנתפזרו בין העם, והממשלה לא היתה
 בידם, לא הי' עוד דבר אשר רצוהו עליהם להבדילם.

הוא ראה גם את זאת כי בדורותם עשירי העם ואילי הכסף, אשר התנחל
 אצלם מכל מעשיהם בימי יוסף חוכר המסים, ובתייהם מלאים כל טוב ונהניגים ברמה
 עם עבדים ומשרתים ועוזרים על ידיהם, הנה מטבע הזמון הגדול להיות נמשך
 ונגרר אחריהם, ואם ישאר בודדים במועדם עומדים לעצמם, יוכל לצאת מזה עוד
 הפעם אסון גדול לכל העם.

כי על כן חשב יוחנן כי טוב לפניו ולטובת המדינה לקרנם אליו, בתקוותו
 כי יעלה בירו להנהיגם על פי דרכו. ולא ראה כי על ידי זה יתהפך הדבר, והם
 יהיו המנהיגים אותו.

כבר שם שמעון אביו אל לב למעשה הלק מהעם הנגרים אחרי העשירים
 אילי הארץ האלה, שאין זה מסני כי יסכימו לדרכי הכחשתם בדת, כי אם רק
 מפני ברק הודב הנפו עליהם.

ובאבות דר' נתן פיה נאמר על הצדוקים, והיו משתמשין בכלי כסף וכלי
 זהב כל ימיהם שהיתה דעתן נסה עליהן.

אבל הזמון הגדול כורע ברך לפני דור כבוד, ולפני ננה ברק הזהב.

זה כבר ראה שמעון יתן אל לבו להתראות לפני המון גם הוא בדרך זה
 ובסוף ימי שמעון נאמר במכבים טז ביה:
 והמלך אנטיוכוס שם מצוד על דור וכו' ויסגיד את הדימהאן וכו' וישלח לו
 שמעון חיל עזר שני אלפים, ובסוף זוהב וכלי נשק, אבל אנטיוכוס לא קבלם,
 וקציע עזר גם את כל כתבי הבית אשר כתב עם שמעון, וישלח אליו את
 אסהעטאביס אותבו לאמר לו, אתם לקחתם לכם את יפו ואת עזה וכו' ותדעו
 אדוני מקומות רבות מארץ ממשלת, ועתה ישתים אנכי נטל עליכם, או כי תשיבו
 לי את וכו' או כי תתנו הטיש מאות טאלאנטי כסף וכו' באישר בא אסהעטאביס
 אהב המלך לירושלים השתומם למראה החד והחד אשר מצא בבית שמעון,
 ולמראה שולחנת בית היץ בכלי כסף זהב, ועבדים רבים ומשרתים וכו'
 אסהעטאביס לא השיב לשמעון דבר כי אם בקצפו שב אל המלך, ויספר לו את
 כל דברי שמעון, ואת כל הדבר יבעת כבוד ביתו וקצוף המלך מאד וכו'.
 ואין ספק כי שמעון אהר האדום הנכודים אשר עני עמם נגע עד נפשו,
 ואשר התענה בכל אישר התענו הם משך זמן שלשים שנה, לא היו מרשה לעצמו
 לעשות בן מעמל העם אשר אוצרותיו חללו וחרבו על ידי כל המלחמות הגדולות
 והנוראות ושמת הארץ, ואין ספק שלא היו מרשה לעצמו להמשיך קנאת העמים
 עליהם על ידי זה עד שבאמת קציע מלך כוריא פתאום את כתבי הבית וביקש
 ממנו אוצר גדול זה, ובאישר ראה זה בעינו גם אהב המלך השתומם למראה
 עינו והנה באה גם מלחמה בארץ.
 ובדרך שלא להנם כתבו זה בספר דברי הימים כי אם מפני שבאו מזה
 הוצאות רעות, וזה היו אהר מדרבי המעשים, ושלישלת המאורעות אשר באו
 אחר זה.
 אבל שמעון ראה זה כהבדה לפי מעמד הדברים כמדינה, להמשיך את עני
 העם הנמונית אל אילי הכסף, וכו' וראו גם בבית ראש הממשלה כבוד וחדר עוד
 יתר הרבה מאד.
 ולא נובל כהיום לדעת אם צדקו מעשי שמעון אלה אם לא, אבל אין זה
 נוגע לדברי הימים, זה ודאי כי כבר צעד שמעון צעד אחד לאחור על דרכי
 המתיונים אף שאין ספק שהיתה כונתו לטובה.
 ועתה כאשר משל יוחנן, צעד עוד צעד יותר גדול לקרב את המתיונים
 עצמם אליו.
 ובודאי כי גם לכד שלום הארץ קרה כי גם הם עצמם ישיבו דרכם, על
 ידי זה.
 אבל הכלית מעשיו היו להקים שלום הארץ ועל בן נתן גם להם אהליכם
 בבית, וגם פקודות כמדינה, ולא הבדילים להעה.
 וכבר עוד לפני המאורע הכולל בימי יוחנן, אשר הגיה הוהמו על כל דרכי
 הצדוקים מאז ואילך, הגנו מוצאים מפורש את אהר מראשי החבורה הזאת אותם
 נאמן ליוחנן בזמן אשר כוראי התחלך יוחנן עוד עם חכמי התורה כמו שיוצא כל
 זה בספר י"ב.
 ובהיות עוד יוחנן הורקנוס איש מלחמה מנעוריו וכל השתדלותו היתה
 להרהיב גבולי הארץ, ויעש מלחמות רבות וגדולות עם כל העמים שבני ארץ

הצדוקים בפניהם החדשים

קצו

יהודה, הנה גם מבלי משים נסחף בתוך שבולת אבירי הארץ, אשר התקרבו אל המערכת.

ועל כן גם נראה את יוחנן עושה דברים עם העמים אשר כבשו, נגד רוח בני ישראל, ונגד דרכי התורה, רק על פי רוח המתיונים אשר בענינים כאלה כבר הלך בדרכם עוד לפני ימי המאורע הכולל.

יסוד המתיונים מראשית ימיהם הי' כי כל העמים אשר תוכו לדגלי בני המושל, עליהם להתנהג בדרכם גם בכל מנהגי הדת, בהיות הדת אצלם רק מהלכות מדינה, ולא ממקור אמונה, ועל כן בהיות היונים או המושלים על ישראל, היו הם אשר הלכו אל אנטיזכוס עסיפואנעס להכריח את כל בני יהודה ללכת רק בדת היונים, עד כי לסוף העמידו גם שיקוץ משומם על מזבח ד'.
עתה כאשר נהפך הגלגל וכני יהודה שמו משפרם על העמים אשר סביבותיהם, הנה הפכו את דרכם זה נגד העמים, ויכריהום למול את בשר ערלתם ובעצתם עשה כן יוחנן להאדומוס, ואריסטובלוס לבני יסור זכו.

היסוד החד עצמו אשר בימי היונים עשה את המתיונים למושכים בערלתם ולרודפים את כל איש אשר מל את כנו, היסוד הזה עצמו נתן עתה הרב כידם בימי ממשלת בני יהודה להכריח את השבטים אשר כבשו למול את בשר ערלתם. אף כי ירעו היטב כי גם אחר זה ישארו גוים נמורים בכל פרטי הדת.

כי לא יסוד של אמונה ותורה ומצוה חובילה אותם בדרכם, כי אם הלכות מדינה, שיהיו בני המדינה שוין, ולא יהיו דבר חיצוני המבדילם.

וחלא אריסטובלוס בן יוחנן, איש הוא הי' כבר מהמתיונים לאמיתו, כאשר יעידו עליו סופרי היונים וגם יאזעפוס, ככל זה עשה גם הוא כן בכבשו את בני יסור ושבטים אחרים, להכריחם למול בשר ערלתם.

וזה הוא דבר שאין צריך לאמר שהוא לא עשה כן מתוך קנאתו לדתו אשר היא רחוק ממנה לגמרי, ואשר הנחם האלה נשאר חזקים ממנה גם אחרי איש נמולה.

אבל הי' זה יסוד המתיונים ושיטתם מהלכות מדינה שכל בני המדינה צריכים להיות על הדרך אחת בכל הלכות מדינה והנהגה של פומבדיל.

ובכל זה הלך יוחנן עצמו בדרכי אבותיו ויהי משומרי תורה ומצוה, וכל דבר המצוה הסטה הדין אל העם וכל מעשי הכמי התורה גם נקראו על שמו, ככל דבר נשיאי הדת, אשר שב עתה והלך על ידי המושל במדינה.

אבל היהתה איש נחלים בחיזקו ורגליו לא תכונת, ואם יאמר איש אני ארבה ולא אסור, והרב יעלה לו.

הוא האמין להמשיך את הצדוקים אחריו, אבל החבורה הגדולה הזאת אשר גדלו על ברכי ההשתדלות והליפת המעמדים השונים, ואשר הדיפלומאטיע היתה לחם חוקם זה דור הרביעי, הם היו חזקים הרבה ממנו וסתאום נסחף יוחנן אל תוך הזרם, ויבוא מאחריהם.

ההתקרבות הגדולה עם ראשי החבורה הזאת פעלה ראשונה על בניו כי הם היו כבר למתיונים נמורים, ועל ידי בניו נדחק גם הוא אל תוכם.

ועל ידי כל זה קבלה או גם כל דבר החבורה הזאת את הותמה המבועה.

ואך על ידי כל הדברים האלה נוכל להבין את כל פרשי דברי יאזעפוס
בנוגע לשלשלת המאורע הגדול הכולל הזה, וכן כל פרשי דברי הברייתא בנמצא פה.
אין ספק שיאזעפוס כתב כל דבריו והם מתוך מקור של הצדוקים, אבל
בכל זה הגה הם נקראים ומתבארים ומוכנים כמו שהם, ומפרשים את עצמן.
ונבין גם את כל דבר המאורע הגדול הזה עצמו, אשר בכל אשר הפכו
שם כותבי הדורות ופלפל שם פלסולים ורים לא הבינו עינים כלל.

פרק י"א.

מעמד הדברים לפני המאורע.

יאזעפוס אלמשי' XIII, 10, 5 לפני דבר המאורע עצמו הקדים לו דברים
דימור:

גתור לימי יוחנן הורקנס, הצלחתו הגדולה הביאה לו מקנאים בין היהודים,
ביחוד היו גדו הפרושים בתערומת, אשר כפי מה שכבר נאמר הגם כהה בתוך
היהודים (י"ב) הם עומדים אצל העם במעלה נבונה כל כך עד שישמעו לקולם
ולכל דבריהם גם אם יאמרו להם נגד המלך או נגד הכהן הגדול, יוחנן הורקנס
הי תלמידים ובראשונה אהבו אותו מאד, פעם אחת קרא אותם אליו וכו'.

אלה הם דברי יאזעפוס לפני סיפור המעשה אשר על ידה נתן יוחנן ידו
אל הצדוקים, אשר זה יתחל אצל יאזעפוס מיד אחר זה עם הדברים. פעם אחת
קרא אותם אליו וכו'.

הנה כי כן הלא דבריו:

הצלחתו הגדולה הביאה לו מקנאים בין היהודים ביחוד היו גדו הפרושים
בתערומת.

הנוטה בהכרח עוד לפני המאורע הכולל הבא אחר זה אשר אז נתן ידו
ל הצדוקים ודרף את חכמי התורה באף והמה וקצף גדול,
ובמלחמות ויהודים I, 2, 8 יאמר יאזעפוס:

אבל הקטנה אשר קנאו העם בהצלחת יוחנן ובניו הביאה מרידה גדו, והעם
התאספו יחד נגדם, ולא נחו עד אשר בא הדבר לידי מלחמה גלויה, אבל המורדים
ישבו אחר.

הנה אף שזה שקר, ולא הי' שם עם יוחנן לא מלחמה ולא מרידה, וגם לא
קטנה, ויאזעפוס עצמו בקדמוניות לא ידע מאומה לא ממרידה ולא ממלחמה.

הנה (י"ב) כפי הקצף על עלילות הפעור יאזעפוס להחזיר להשי' בכל מקום את חכמי התורה בתו
כוח כחך הקצ, מה שלא יעלה לו ליאזעפוס כל עיקר, ונחנך דבריו בעצמו גם במקום הזה יתא שאין הדבר
כן, וכן כל הדברים אמרים באזה סנה אשר לא הייתה כלל, כי אם ברכבי התורה, וכל העם הי' עומת,
רק שדבר מבואר מעצמו כי הצדוקים, אשר השיגו סחורי המסמלה לית, נהגו כל המדינה, קרא לחכמי התורה
התאספים נגדם בתוך בית, והוא מטבע הדברים שיעשו הצדוקים כן, לאמר שאינם נגד העם כלל כי אם נגד סנה
של פרושים, אבל בעצמו של דבר לא הייתה שם כל סנה של פרושים, כי אם העם וחכמי התורה שבהבנם, כמ
שנא בכל ההנהגה ע' והנה.

הצדוקים בפניהם החרשים

קצת

ואין ספק שכתב כל דבריו בנוגע להמאליטיק של הצדוקים ספר מקורים של הצדוקים, וכמו שנראה זה עוד לפנינו, הם השתדלו לתת לדברים התור הזה שלא הצדוקים אשמו בכל זה כי אם העם עצמו, אשר סלף דרכו. והרי גם כשהדברים לעצמם זגם סותרים את עצמן. שמה ענין הוא לאמר. אבל הקטנה אשר קטאו העם בהצלחת יחגן ובניו הביאה מרידה נגדו.

אבל מה הוא הצלחת המושל במדינה הלא רק הצלחת העם עצמו, ומה הוא מובתו הלא טובתם הם.

הלא בדברי יאזעפוס לפני זה מהצלחת יחגן ובניו אין שם דבר של הצלחה מעניניהם הפרטים לעצמם.

כל דבריו הם רק מהנוגע נגד העמים שכני בני יהודה, מדברים אשר סביבותיהם, אשר הציקו לבני ישראל ובידי יחגן ועם ישראל עלה להבותם ולהבואם תחת ממשלת בני ישראל, לטובתם של ישראל ולהצאתם.

והאם אפשר הדבר כי יקטאו העם במובתם, ויעשו על זה מרידה נגד המושל, האם יש לנו כזאת בכל דברי ימי עולם, או דגשסע כזאת בכל הננים.

ובמלחמות היהודים אשר שם לא יספר יאזעפוס כל המאורע עם חכמי התורה, ונתינת יד יחגן להצדוקים, באמת אין בדבריו כי אם העם לבדו, ואמר. אבל הקטנה בהצלחת יחגן קראה אצל העם מרידה נגדו ואין זכר מפורשים, באשר הפרושים הם רק העם, והעם זגם הפרושים, ולא היו שם כת מיוחדת כזאת, כי אם חכמי התורה שכתוך העם.

ורק בקדמוניות אשר ירצה יאזעפוס לספר אחר זה את המאורע ממה שקרע יחגן בריתו עם חכמי התורה, ויתן ידו אל הצדוקים, יזכיר שם גם תחלה את הפרושים ביחוד, לבד העם.

אבל מה ענין לדברים כאלה ואיך הביאה לו הצלחתו הגדולה, שהיא רק הצלחת העם, מקנאים מהעם.

ואין ספק שכל זה כתב יאזעפוס מתוך נוסח של הצדוקים, וסגנון אשר נתנו הם לשלשלת המעשים אשר היו לפני המאורע הגדול הזה.

ובכל זה נראים הדברים שהיו כאן לצדוקים, איזה צל ויתר להתלות בו. כי באמת החלו העם להרנן באהליים על יחגן וכניו, ומה ראו כי בניו כבר ילכו בדרכי המתיונים בפניהם החרשים, זגם יחגן עצמו יקרבם אליו הרבה יותר מדי, וכבר היו מאנשי ביחו ואחזבו המיוחדים, וידי לבם חרד לפונם, כי כבר ידע העם את דגוש בריה, את התבונה הגדולה האמת, ואת דרכם על הארץ, הם ראו כבר את העננים הבאים, אשר בוסן קרוב אחר זה החשיכו את כל ארץ יהודה.

ועל כן באמת החלו העם להתרנש ולהתרעם בינם לבין עצמם, על כל המעשים האלה אשר היו נגד רוח העם הסגו והצנו.

המתיונים הצדוקים הם בלעזו הדברים האלה ויביאום לפני יחגן ובניו, ויאמרו כי העם יקטאו בהצלחתם, ויסיפו אש ועצים, ויראו להם כי עליהם להראותם את טת ודעם.

והנה שבו להצדוקים ימי תקוה לשוב לכל כבודם ושיחיו כל דברי המדינה וכל דבר ההנהגה נחתבין אך על פיהם, וכי ישובו לנהוג על פי דרכם גם עתה ככל אשר היו בימי היונים, רק כי עתה צריך שיחיו זה מתוך מנהגי היהודים, ועל פי דרכם הם.

כעשרים שנה ארנו בסתר לבוא למטרתם והנה שבו והתקרבו לבית המושל, ראשיהם היו גם מאנשי ברית יוחנן ובאי ביתו, ובני יוחנן דגם כבר באמנה אתם. ויחסר רק ענין אשר יהי בכחו לנתק פעם אחת את כל הקשר אשר הי' לבית ההשמונאים עם חכמי התורה, זה דור שני, ואשר גם על ברכם נודל יוחנן עצמו.

אבל אנשים כהמתיווניםהצדוקים אשר כשמונים שנה היתה כל ארץ יהודה תחת ידם, ואשר הורגלו תהלה בבית המלכות במצרים, ואחר זה בבית המלכות בסוריא, לכל התבולות ערמה ומזמה, ואשר הדיפלומאטיע היתה לחם הוקם, והיו רק על פיה, מהם לא יבצר מזמה.

והנה מצאו אשר הם מכקשים, ויהבלו התבולה אשר ידעו מראש כי תוביל אל המטרה באין ספק, וכי, אם ברצונו או שלא ברצונו, יהי יוחנן מוכרח, לא לבד להסד בריתו אם חכמי התורה, כי אם גם להיות נגדם בפומבי.

פרק י"ב.

המאורע הכולל בימי יוחנן.

יש דברים רבים אשר בשעה שהמושל במדינה הנהו הפשי במעשיו, או לא לבד שלא יעשה זה, כי אם שנם יתנגד בכל כה ידו. ופתאום והנה זה נזנע בפניה חכמא, ומבלי משים והדבר נעשה ונמרה, הנלגל נהפך, קרובים נעשו החוקים, ורחוקים נעשו קרובים, ובני הדור יעמדו משתאים.

בין העם בארץ יהודה הי' סיפור ושמועה אשר מלפנים לא האמינו בה, ולא הושם לב.

וענין הדבר הי' לאמר כי בימי השמר והמכובות בימי אנטיוכוס עסיפהאנעס נשבת בעיר מודיעין אמו של יוחנן.

דבר עליית יוחנן על כסא המושל, הי' בשעת הסכנה, כאשר נהרג אביו, ופטאלעמעאוס עמד לקחת בידו את הממשלה לאסון ארץ יהודה.

עתה כאשר החלו העם להרגן על יוחנן ועל בנו, ועל דרכם ומעשיהם נגד רוח העם והפצם, הנה מטבע הדברים נמצאו גם רוגנים כאלה אשר העלו הדבר מתדום הנשיות, וחזקו את דבר הלעז וישגנו אותו, ועל ידי זה שב הדבר ויהי לשיחה בפי הבריות, ואחרי שזה לא נתכרר, ולא הי' אפשר לקבל עדות ולברר דבר מפני אימת המלכות, נמצאו גם בין חכמי התורה אשר הי' לבם נוקסם וחשו לזה.

ואת הדבר הזה אשר הלך אז בין העם מצאו להם הצדוקים כצרי נלעד להפיק על ידי זה את כל הפצם מיוחנן כהן גדול, אשר כל גדלו, וכל כבודו,

הצדוקים והמאורע הכולל בימי יוחנן

קצת

וכבוד ביתו אחריו, הי' תלוי אך בזה בזהות גם כל ממשלתו בארץ תחת השם כן גדול.

ובתבי דברי הימים הבינו את כל דברי המאורע לאמר, שיוחנן כעס על חכמי התורה שלא השו' לכבודו כראוי וענשו רק סלקות להאיש ולא סיתה, וכי על ידי כעסו זה יצא מה שיצא.

ואין זה כי אם טעות, וחסרון הבנה בעיקר יסוד כל הדבר. ומתוך כעסו וקצפו על חכמי התורה לא הי' יוחנן פוסע פסיעה גמה כזו, אשר אין ספק כי בעצמו הי' יכול להבין שאנשו מתיצב על דרך החוק מאד מכל העם, ונגד דרכי אבותיו, ואחריתה כ' ישורטה.

וגם כי יוחנן עצמו לא הי' כלל מתכופרים ביסודי הדת, ולא הי' מתיצב על דרך לא טוב ולא הי' גותן ידו אל הצדוקים.

ועל דבר קל כזה יש שמו על איש אחד פרטי עונש פחות ממה שרצה, ואשר ידע בעצמו שעשו כרוץ תורה, לא הי' עולה על דעתו להתרחק מדרכו עד היום, ודרך אבותיו אשר נתנו נפשם על זה, ומדרך כל העם.

אבל כל הדבר בא מפני שהצדוקים הראו לו שאין לו דרך עתה לנסות ימין ושמאל, וכי הברת גמור הוא לו להפרד מחכמי התורה, או בלשונם הפרושים. ונביא את כל דברי יאזעפוס בקדמוניות 13, 10, 5 ואת לשון הברייתא במס' קדושין ד' ס"ז ולראות משניהם יחד ולהבין את כל הענין הגדול הזה, אשר הוא באמת אחד מהענינים היותר גדולים בדברי ימינו ואשר תוצאותיה נרטיש עד היום, כי אך על ידי הפרצה הגדולה הזאת יכלה כל אסון האומה לבוא אחרי אשר כבר שנבה ישע בראשית ימי החשמונאים.

ובנמרא במס' קדושין שם נאמר: אמר אבוי מנא אמינא לה דתניא מעשה בינאי המלך (י"ג) שהלך לכולהו שבמדבר וכבש שם ששים כרכים וכחודרתו הי' שמה שמחה גדולה וקרא לכל חכמי ישראל, אמר להם אבותינו היו אוכלים מלוחים בזמן שהיו עסוקים בבנין בית המקדש, אף אנו נאכל מלוחים וזכר לאבותינו והעלו מלוחים על שולחנות של זהב ואכלו, והי' שם איש אחד לין לב רע ובליעל ואלעזר בן פועירא שמו ויאמר אלעזר בן פועירא לינאי המלך ינאי המלך (יוחנן) לבם ישל פרושים עליך ומה אעשה הקם להם בציץ שבין עיניך, הקים להם בציץ שבין עיניו הי' שם וקן אחד ויהודה בן נדידיה שמו, ויאמר יהודה בן נדידיה לינאי המלך,

הערה (י"ג) כבר העירו, הימים הראשונים" הערה פ"ג כי אבוי גרים בהברייתא הזאת, ינאי" תחת "יוחנן" מנא שהוא יאמר בהרבה ד' כ"ט הוא יוחנן הוא ינאי, אבל אין זה מסקנת הגמ' שם, הזמנת הוא סוברי רבא שם ינאי אחד ויוחנן אחד, ינאי רשע מעיקר יוחנן צדיק מעיקר. ומנא שהברייתא הזכירה את בנאי" במס' קדושין על די אבוי, אמר. אבוי מנא אמינא לה דתניא" נאמרה כלשון של אבוי כפי מה שגרים בה הוא. ונסמך בסידור הש"ס על מ.ה שנתבאר שם בפס' ברכות סוכרי רבא, שיוחנן הוא שהי' צדיק מתחלה, צדיק מעיקר, והמנשה שהיתה, והתה עמו ובימיו, וגבא שילענו גם אנחנו מדברי הימים. וזה הוא הרבה בהברייתא, תני' לחננאל גם קדושין ד' ע"ט בתוס' ד"ה כל ג' ימים שמחוקי תיבת והראשונים" וסבנו, "לג' הראשונים הוא פליגי בה אמרנו ב"ב דף צ"ו דאיכא למ"ד וכו' איכא למ"ד כל ג' ימים האחרונים וכו'". אבל אין צורך לחזק, ובגמ' טען חכמי הברייתא גרים בה כפי שהיון בן, וכן הוא בכמה מקומות בגמ', ויבאר לנו במקומו, וכמאם בהתחלקת על מה שנתבאר בספ' ב"ב. ועל בן גם פסק הירושלמי ס' ע"י פ"ה סוף תרומת הל"ז ובגמ' שם.

הצדוקים והמאורע הכולל בימי יוחנן

ינאי המלך (יוחנן) רב לך כתר מלכות הגח כתר כדעתה לזרעו של אהרן. שהיו אומרים אמו נשבת במודיעים ויבוקש הדבר ולא נמצא ויבדלו הכסי ישראל בעם, ויאמר אלעזר בן סועיריה לינאי המלך ינאי המלך (יוחנן) הדיוט שבישראל כך הוא ריב ואתה מלך וכהן גדול כך הוא דינך, ומה אעשה, אם אתה שומע לעצתי דמסס, והורה מה תהא עליה, הרי היא כרוכה ומונחת בקרן זוית כל הרועה ללמוד יכוא וילמד וכו' מיד, וחוצץ הרעה על ידי אלעזר בן סועיריה והרע כל חכמי ישראל והי העולם משהומס עד שבא שמעון בן שטח והזהיר את התורה ליושנה.

דברי יאועפים מזה עצמו XIII, 10, 5, אשר כאותו זרע הצדוקים נגע את קולמסו במקום הזה מתוך גרום של הצדוקים (ייד) או שנם לא הי לפניו מקור כי אם כזה, ויאמר:

נהוור לרברי יוחנן הורקנס, הצלחתו הגדולה הביאה לו מקנאים אצל היהודים, ביחוד קנאו בו הפרושים ויתרעמו נגדו, אשר כפי שבבר נאמר הנם כחה בתוך היהודים והם עומדים אצל העם במעלה נבחה כזו עד שיאמינו וישמעו לקולם גם אם יאמרו להם נגד המלך או הכהן הגדול, יוחנן הורקנס הי תלמידם, והם אהבו אותו, מעם אחת קרא אותם אליו, וכבדה כיר המלכות, ויכרה להם בירה גדולה, ובתוך שמחתם עמו וכסוב לבם, שאל אותם לאמר, אתם ידעתם כי בכל לבבי אחסוך ללכת בדרך הטובה הישרה, ובכל דרכי התורה, ועל כן אולי ידעתם דרך עוצב כי הידיו לי ואשוב לעשות הטוב הישר (טיו) והם כולם ענו לו כי לא ירעו דבר, וכי מעשו טובים, והוא שמה על זה, רק איש אחד מתוך הבאים ואלעזר שמו. איש ריב ומדוני הוא השיב, אם תרצה לישמע האמת ואם תרצה ללכת בדרך הישרה, עליך להניח את משרת כהן גדול ולהסתפק בממשלה לבד, וכאשר רצה יוחנן הורקנס לדעת מעם דבריו, השיב לו אלעזר כפי הגשמע מפי חזקים נשבת אמך בימי אנטיוכוס עמיסאהנעס, אבל הדבר הי שקר, כי על כן בעס עליו הורקנס מאד, וגם כל הפרושים בעסו על זה גם הם, אבל הורקנס הי לו אהב טאמן מהצדוקים ושמו יונתן (טיו) הוא הרבה להשתדל להרגיו את יוחנן הורקנס על הפרושים, ולהראות לו כי אלעזר לא ענה מלבנו, וכי דבריו היו מפי כל הפרושים, אשר כולם יהשבו בזה כן, ויוסיף לבאר ליוחנן הורקנס כי גם הוא עצמו יוכל לראות ולבחון זה על ידי אשר ישאל מהפרושים את העונש אשר

הערה (י"ד) כבר הערנו כי בנתע לחזקתם. יש לו לאועפס שני חכים, את הנתע ליסודי החזקים בזה הדבר הנחמת בכלל יכתוב כמו שהיא, לפי שגם החזקים עצמם קשו ק החתמה בזה, והחרי שיאועפס לא הי מססם לכל יסודיהם (כי הוא הי סודיהם ולא סודיהם) בא גם לשנ במבנת הי, אבל לשעשיתם במדינה בזה הדין עומס לברי אוח י, וכל בכות בא לו יק סהם כל אשר יבחר לנענו, כי על ק גם יתן עליהם בעננים באלה, על פי דבת, וכל זה יבאר עוד לנענו.

הערה (ט"ו) חכמי התורה בכלל הביע השב כי אלה הי רצה לדעת זה באמת לא הי שואל זה בסתרה היק, והביע הישב כי אף תאגה הוא מבקש, להניח את אשר בלבם עליו, וקייסו, כמס וכו' ק מצוח שלא לאמר דבר שאינו נשמע, ואולי גם הביע שיר החזקים באמצע זרע אשר סהם בשל, והביא אמן.

הערה (ט"ז) השמות הנם אבל יאועפס בשינוי כמה שחם כהכריתת, וכן זה נתע לברינו.

אבל ראי להערה, וכן יאועפס דרכו בכל מקום לחיטט אצל כל אחד לכי שם גם שם אבי, ובמקום זה לא עשה כן, והי יורה לנו שהמקור שטסם העתיק גם הוא לא ידע לבנתם כראוי, לא ק בהכריתת שטסם או גם שמתיהם גם שם אבהם אצל כל אחד, והי יורה לנו שרברי הברייתא מחזקתם גם בזה.

ועל גם לפננו פיק כ"ב שגם מסס סכחרי שהעיקר כמו שהיא בתבחינת.

ישמו על אלעזר על המאתו נגדו, או שאלם יוחנן על זה, ויהי כאשר השיבו לו כי יוכה מלקות על זה, וכי אין לנו משפט מות על דבר כזה, או האמין הורקנוס לדברי יונתן, וימלא המה על הפרושים בהאמינו עתה לדברי יונתן שדברי אלעזר הנם מפי כל הפרושים או הוסיף יונתן (לקיים נניד פרזלא כד רתח) להעלות חמתו ולהשתדל כי יקרע יוחנן הורקנוס את כריתו עם הפרושים ולבוא בכרית עם הצדוקים, ודבריו עשו הפצו, ויוחנן עשה כן וכל התקנות אשר נתנו מהפרושים להעם לא לבד כי בטל אותם, כי אם שגם שם עונש על כל איש אשר יקיים אותם. וכדבר שלא הוא על כל העוסקים בזה, שלא הנישו בדבר פשוט.

שכל הלעז היה מאיסור שבויה אינו אלא איסור דרבנן, וגם אם יהי אמת שנשבויה, אין האיסור כי אם כשנחזיק בתקנות דרבנן בכל חומר האיסורין. אבל אם נבטל את התקנות דרבנן או גם אם יהי זה אמת לאמיתו אין כאן לא איסור ולא לעז.

ועל כן הלא יפתח לנו השער מעצמו להכין את כל המעשה הזאת וכל ענין הדברים.

כי לא מפני דבר קל כזה, שלא ההמירו חכמי התורה בעונש איש פרטי יותר מדי, קצף יוחנן והפר בריתו מחכמי התורה.

כי אם מפני שהלעז הזה עצמו, ובריתו עם חכמי התורה הם ענין אחד. הצדוקים הראו לו שאין זה דברי יהודה בן נדידה לבדו כי אם שכן הוא דעת כל חבריו כל חכמי התורה בכלל אשר יאמינו כולם בהלעז הזה. וכדברי יאזעפוס המפורשים:

אבל יוחנן הורקנוס הי' לו אהב נאמן מהצדוקים וישמו יונתן והוא הרבה להשתדל להרניז את יוחנן הורקנוס על הפרושים, ולהראות לו כי אלעזר (יהודה בן נדידיה) לא ענה מלבדו, וכי דבריו היו מפי כל הפרושים אשר כולם יהשבו כן. והראה לו עוד גם את זמופת על זה שהרי לא ישיתו עליו עונש המור, כי אם רק עונש קל למראה עינים.

כן הוא ברב ענין בדברי יאזעפוס וכן הוא גם בלשון הברייתא שם: ויאמר אלעזר בן פועירה לינאי המלך (יוחנן הורקנוס) הרינו שבישראל כך הוא דינו ואתה מלך וכוון גדול כך דינך.

ועל כן הראו לו הצדוקים כי כל התנצלות חכמי התורה לסניו וכל דבריהם עמו אין זה כי אם למראה עינים, אבל באמת יאמינו בזה גם הם, גם העם (י"ו). ועל כן הנה דברי יהודה בן נדידיה. הנה בחר כהונה לזרעו של אהרן הנם דברי כל חכמי התורה וכל העם.

ועל ידי זה הראו לו הצדוקים אוהביו כי אין לו עצה אחרת כי אם להחיר את הקשר הזה פעם אחת, ולאמר כי כל האיסורים מדרבנן, וכל תקנותיהם אשר תקנו והוסיפו על דברי תורת, הרי הם בטלים מעתה.

הערה (ו"ז) יוחנן הורקנוס גם לא נקרא עוד בשם מלך, ויחזק רק בשם כהן גדול לבד, וכן כתב או גם על המסבעות, יוחנן כהן גדול וחבר היהודים" וכן כתבו גם בשמחה, בשנת כך וכך ליוחנן כהן גדול לאל עליון ראש השנה ד' י"ח. נתחבט אשר זה רק לבלי למחוב גם, לאל עליון" אבל נשאר, בשנת כך וכך ליוחנן כהן גדול" ע"ש.

הצדוקים והמאורע הכולל בימי יוחנן

ועל כן גם לא הסתפק בזה לבד כי במל את כל התקנות דרבנן, כי אם שהלך בדרכו למרחוק כל כך עד שגם שם עונש על כל איש אשר יקיים אותם. כי למצרתו אשר שם לפניו היו דרוש לו למחוק גם רשומם של כל הדברים האלה, ולא שהוא לבדו יבטלם כי אם שגם יבטלו אצל כל העם.

ועל ידי זה קבלה עתה כל דברי הצדוקים בכלל צורה חדשה, ושמה שלמה. יוחנן הורקנום לא היו מהנופרים בכל, וגם בנתנו ידו אל הצדוקים, היו העיקר מה שהתרחק מדרך חבמי התורה ולא מה שאחזו בדרכי הצדוקים. ובהיות הוא העיקר, והצדוקים היו עדין בחומר היולי בנוע למנהגי הדת, באין צורה בולטת, נטבעה עתה חותם הצדוקית, תחת יד יוחנן כהן גדול, מושל הארץ והעומד בראש כולם.

יסודי הדת הנם דברים המסורים אל הלב ואין על זה דבר בדיני אדם. עיקר הכל אצל אנשים כאלה הוא רק מה שנוגע להנהגה של פומבי, ובוה היו די לפניהם לאמר כי הנם מבטלים רק כל התקנות דרבנן, ועומדים בהונג התורה הכתובה, ואחרי אשר יוחנן כהן גדול עמד עתה על המדרגה הזאת, הנה עמד בראשם, והם יוכלו להיות מעתה מנהיגי העם ברוח ממשלת יוחנן כהן גדול, ולהיות לבתה המושלת, וכל ההנהגה נמסרה לידם, ויהיו עוד הפעם ידם בכל. ואך לזה לבד הסכים עמחם יוחנן כהן גדול, וכמו שהוא בדברי יאועפוס ככל אשר יבואר בפרק הבא.

אבל להצדוקים היו די בזה למי שגם הם עצמם היו אך זה לבד כל יסודם הקבוע בנוגע לתורה שהנם מבטלים כל התקנות מדרבנן, אבל בנוגע לפירושי דברי התורה, בזה לא היו גם שני צדוקים שונים יחד ולא היו להם כל יסוד כלל, ולא היו אפשר להם כל יסוד בזה כמו שיבואר זה מפרק י"ד ולהלן.

פרק י"ג.

ובדברי ימינו אשר נשאר בכל מקום סתומים, לא הושם לב גם להיות עיקר בכל החקירה הגדולה הזאת, והוא כיאור דברי יאועפוס אלפטי XIII, 10, 6 לדעת ענינם מה הוא.

כי מפני שהורגלו לחשוב שכל דברי הצדוקים היו רק מה שכחשו בתורה שבעל פה, ובפירושי דברי התורה, ובתוארי כל המצוות כפי שהם בקבלת האומה, וכי האמינו בתורה רק שכחשו בתורה שבעל פה, ומפני שחשבו שאד זה לבדו היו כל יסוד הצדוקים.

כי על כן מבלי משים חשבו שאך זה הוא גם ענין דברי יאועפוס. ולא ורנישו כי בכל דברי יאועפוס שם אין רמו מזה כי הצדוקים דרכם וחפצם לקיים מצוות התורה באופן אחר משאר העם, ואין שם זכר כי הצדוקים יפרשו בתורה הכתובה פירושים אחרים, ואין שם דבר לאמר כי הצדוקים יתנגדו להפירושים בכונת דברי התורה ובקבלתם בדברי התורה.

וכל דברי יאועפוס שם מראשם לסופם אינם כי אם בנוגע להתקנות מדרבנן. התקנות מדרבנן הידועים לכל העם שהנם תקנות מדרבנן, ואשר דבר אין להם לא עם פירוש דברי התורה, ולא עם הקבלות על כתובי התורה (י"ח).

הערה (י"ח) המצות הגדול יצא בזה מפני שראו דברי יאועפוס כביאור הדבר שיחיד, קבלה מאבות

הצדוקים והמאורע הכולל בימי יוחנן

רא

בדברי יאזעפוס שם באו שני דברים, האחת כי יוחנן הורקנוס הפר בריתו עם חכמי התורה ויתן ידו אל הצדוקים, וכי בסל את כל המצוות דרבנן וישם גם עונש על המקיימם.

וזאת שנית דבר דרך הצדוקים בזה אשר על כן עשה יוחנן גם הוא כן ושני הדברים האלה, אין דרך ולא שום מקום לפרשם בדברי יאזעפוס כי אם על התקנות דרבנן אבל לא על הקבלה בדברי התורה.

הנה בנוגע למעשי יוחנן יאמר:

אז הוסיף יינתן (הצדוקי) להשתדל עוד יותר עם יוחנן הורקנוס עד כי עלה בידו כי קרע יוחנן הורקנוס את כל בריתו עם הפרושים, ויבוא כברית עם הצדוקים, וכל הדברים אשר ניתנו מהפרושים להעם לא לבד כי בסל אותם כי אם שגם שם עונש על כל מי שיקיים אותם.

ואחר זה יוסיף בביאור מעשי יוחנן אלה ויאמר:

עתה הגני תפץ להודיע כי הפרושים הנחילו להעם על פי קבלה על פה מאבותיהם הרבה מצוות אשר אינם כתובים בתורת משה, ומסני זה ירחיקו אותם הצדוקים ולא ירצו לקיימם באמנם כי רק המצוות הכתובות החובה לקיימם, אבל הקבלות מפי האבות אינם כי אם רשות.

ונסלא הדבר לראות כי לא הבינו את דברי יאזעפוס, ולא שמו לב גם להדברים עצמם.

וראשונה לא עמדו על עצם הדברים שהרי אם תהי הכונה להמצוות הכתובות בתורה, אם כן בא יוחנן כהן גדול או לשנות דת ודין מראש התורה לסופה לשנות מניהם של כל המצוות מהמקובל והנעשה מכל העם, ויהיו גירוחיו מעין מעשי אנטיוכוס עפיפהאנעס.

שהרי אפי' מצות מילה הדבר ידוע (משנה שבת קל"ז:) מל ולא פרע כאילו לא מל, ודברי הפריעה היא רק קבלה ואינה מסורשת בתורה; וכן הוא ברוב מצוות התורה.

ואם כן הי' אז גזירה כוללת לשנות כל מראה פני המצוות כולן, אבל הלא גזירה כוללת כזאת היתה מרעשת את כל ארץ יהודה עד היסוד, ובכל זה אין לנו דבר מזה בכל דברי ימינו, וגם בדברי יאזעפוס בא זה רק בשתי שורות, מבלי לספר כלל מה הי' מזה בתוך כל ארץ יהודה.

ואמנם כי גם לא התכוונו שזה הי' אז לנמרי דבר שאי אפשר.

ודגה יאזעפוס יאמר שהושם עונש על כל אשר ימרה את פיו, ולדבריהם כי בסל את פירושי המצוות, הכונה כי הושם עונש על כל מי שיקיים מצות התורה כפי המקובל והנעשה מכל העם עד היום ההוא.

aus der Überlieferung der Väter *παρέδοσαν'εκ πατέρων διαδοχῆς* übergeben ומני שאננו הודגלו לכתב Überlieferung קבלה תורה שבכל פה על דברי התורה שבכתב השבו בשמיטה שמת יאזעפוס לשידושי התורה שבכתב, ולא ראו שאין זה ענין לדבריו כלל. וכבר נתבאר לנו כי התקנה הכללית נתקנו באמת שנת מאות רבות לפני ימי יוחנן כהן גדול, וכיוצא הנה לא נכתב כל זה, כי אם נתקבל מהאבות ומתקנס בעל פה וזו אחד דור. ובמתנו דבריו לעיסם, אשר השמות, "דברי סופרים חדיבגן" אין להם, ואשר כל החילוק בין דרבנן לדוריתא דר להם, אך הי' אפשר ליאזעפוס לכתוב אם לא בלשון זה.

אבל הלא זה אי אפשר כלל למלאות שהרי תחלה הי' יוחנן כהן גדול צריך להשיב וזעד גדול של מלומדים אשר יעמיקו חקר בפשטן של דברי התורה מראשה לסופה ויבררו ויחליטו שכל מצוה צריכה להעשות כזאת וכזאת שלא כמו שנעשתה עד היום, וכי יבררו זה הם עתה ויהליטו כל דבר ודבר בהסכמה גמורה וחלוטה, לכל מצוה ומצוה ביהודי, בין יעשה בין לא תעשה.

ורק אחר זה הי' אפשר לנווד שכל מי שלא יעשה כן יענש. ולבר שכל זה דורש תחלה ישיבה וקיומן בולל של מלומדים גדולים, וזמן ארוך מאד של הרבה שנים, הנה גם אחר זה אי אפשר הדבר כי אם אחרי אשר יכתבו כל דבריהם בספר, ונשלחו ספרים בכל עיר וכפר להודיע גלוי לכל העם איך עליהם לעשות מעשה, ואיך עליהם לקיים את כל מצוות התורה. ורק אז הי' אפשר לנווד כן שכל שלא יעשה בכל התורה החדשה הואת יענש על פי ההק.

ולפני אשר נעשו כל המעשים הגדולים והכבירים האלה הלא הוא לגמרי דבר שאי אפשר להוציא חק הגזר ואומר לבלי לעשות המצוות כפי המקובל לכל העם והנעשה מהם דבר יום ביומו עד היום הזה. ורק כדברי ימינו הי' אפשר לבלי לשום לב לכל הדברים הפשוטים האלה ולהפוך דברי יאזעפוס למה שלא עלה על דעתו.

אבל הרברים פשוטים כי הכונה רק לכל התקנות מדרבנן. וזה הי' דבר ידוע לכל העם, כמו שנתבאר כבר, והם קיימום כן רק בתור משמרת וסיני לתורה, וגם כשבטלם יוחנן לא נגע בזה ולא נשתנו כל תוארי מצוות התורה.

ועל כן הי' באמת יכול לעשות כן היקה בשעת כעסו, לפי שכל העם ידעו גם מעצמם על מה יסבו דבריו.

וכל זה בנוגע לעצם הדברים אשר בכל הקידה הבאה עלינו לחקור לדעת זאת אם אפשר הדבר להיות כן, ואם יכול הוא להיות.

אבל גם אם נעזוב כל זה, וגם אם לא נשים לב לכל הדברים הברורים האלה אשר לא יוכל להיות בהם ספק כלל, הנה כל דברי יאזעפוס מפרשים את עצמם שכל דבריו אינם כי אם על התקנות מדרבנן, הידועים ומפורסמים רק לתקנות מדרבנן.

כל התקנות הכוללות אשר נעשו לסיני תורה מהימים הראשונים, ובני ישראל נחלו אותם מאז דור אחר דור וישמרו אותם, וישימום לחובה עליהם.

ורק על זה לבד נוכל להבין דבריו אשר יאמר:

כי הצדוקים לא ירצו לקיימם באמנם כי רק המצוות הכתובות בתורת משה החובה לקיימם, אבל הקבלות מפי האבות אינם כי אם רשות.

שהרי לשונם של יאזעפוס וענין דבריו הם רק על דברים אשר דבר ברור הוא לכל שזה אינו מהמצוות הכתובות בתורת משה ואינו נמצא שם, רק שבכל זה יאמרו חכמי ישראל וכל העם שהובחנו לקיים זה.

והצדוקים יאמרו שכל שאינו מן התורה ולא בא שם אינו כי אם רשות. אבל אין סקום ואי אפשר כלל לאמר שכוונתו על מה שנכתב בתורה כפי קבלת כלל ישראל בפירוש דברי התורה ועניני המצוות, רק שהצדוקים

הצדוקים והמאורע הכולל בימי יוחנן

חולקים על זה ויוציאו את דברי התורה לכונה אחרת, ועל כן לא הזכיר זה בתורה.

שהרי אין זכר מזה בדבריו, ודבריו ברורים ומפורשים:
כי הצדוקים לא ירצו לקיים זה באמרו כי רק המצוות הכתובות בתורה
משה הוזהב לקיימם, אבל הקבלות מפי האבות אינם כי אם רשות.
ואין ספק כלל שאין דבריו כי אם על דברים כאלה שגם לדעת הפרושים
לא נכתב זה בתורה, וגם לדעתם לא נמצא זה שם.

והחכם קראממאליהוקן העתיק גם הוא דברי יאזעפוס אלה בעמוד 68 לאמר:
שהפרושים העמיסו על העם דברים הרבה שקבלום מאבותיהם ובחוקי
משה אינם נמצאים ולפיכך ימאנו הצדוקים באותן הדברים ואומרים שהחוב
לחזוק רק בהחוקים שנכתבו אבל הדברים של האבות ראוי (בדברי יאזעפוס
אפשר) לעזבם.

ומבואר מעצמו גם לפי העתקתו הוא את דברי יאזעפוס, שאין המחלוקת
אם נאמר זה זה בתורה או לא כי אם שזה ודאי גם לדעת הפרושים שלא נמצא
זה בתורה ולא נכתב שם.

רק שבכל זה יאמרו הפרושים שזה חובה לקיים, והצדוקים יאמרו, שהחוב
לחזוק רק בהחוקים שנכתבו אבל הדברים של האבות אפשר לעזבם.
וכל זה אי אפשר לאמר כי אם על הנזירות והתקנות מדברי סופרים אשר
זה ודאי שלא נכתבו בתורה רק שהפרושים יאמרו שבכל זה הנם גם הם חובה
לקיימם והצדוקים יאמרו שאין זה כי אם רשות ולא חובה (יש).

ואך תמהון הוא כי בכל זה לא שם קראממאל לב להדברים, ובעמוד זה
עצמו לפני זה יאמר:

וזה להיות עיקר מחלוקת כת זו על נזירות הסופרים גם על הפירושים
המקובלים להם בכתובי המצוות.

אבל היכן ראה קראממאל זה בדברי יאזעפוס שגם זה עיקר מחלוקת כת זו
על הפירושים המקובלים בכתובי המצוות, והלא בדברי יאזעפוס אין גם זכר מזה,
ואין זה ענין עם דבריו.

ודברי הנביא דבר שהצדוקים מורים בו ודבר שאין הצדוקים מורים בו וגם
ענין אחר לגמרי כמו שיתבאר בפרק הבא.

והחכם ווייס יאמר לו גם הוא בעמוד 116:

עיקר התנגדות הצדוקים הי' שהכחישו בתורה שבעל פה ואמרו כי רק מה
שכתוב מפורש בתורה יש לו כח המאסר לא מה שלמדו הוקנים (ויסיפון
קדמוניות י"ג י')

אבל הלא כלשנינו אנהנו רגה הדברים האלה, והתבחשה בתורה שבעל פה
היינו העיקר בפירושים המקובלים בכתובי המצוות.
וזה הלא אין זכר כלל אצל יאזעפוס.

הערה (ר"מ) והולכת למשה מסיני חכם גם זה רק בנגע לשונת המפורשות בתורה, תוארם וענינם,
העומדים לעצמם הנה מעשים סוד, ואי אפשר כלל לאמר שכל דברי יאזעפוס יסוב על זה, ואי אפשר שזה הי'
כל יסוד הצדוקים בנגע לתורה.

ולא הי' די להחכם וויים זה לבד להתליף ולהמיר את לשונו של יאזעפוס, כי אם שנים ימים בפי יאזעפוס שזה הי' כל עיקר דבר פירודם של הצדוקים, דבר אשר אינו ענין כלל לכל דברי יאזעפוס שם, וכבר נתבאר לנו זה בפרק די'. וכדבר שלא הוא שנים לא שמו לב לדבר גדול מאד.

שאילו היו דברי יאזעפוס אלה נוגעים גם בפירושי דברי התורה, ואלו היו נוגעים גם כמה ישברבות הימים התנודו הצדוקים מתוך הסכמה מהם, לענינים מפורסמים המקובלים בפירושי דברי מצוות התורה הרי הי' צריך שדברי יאזעפוס יוכלו לכלול גם את הדברים ההם.

אבל הלא הנה כל הדברים המפורסמים ההם כולם אשר על ידי מעשים שונים התנודו שם הצדוקים לפירושי התורה, הנה לא יוכלו להכנס לתוך דברי יאזעפוס אלה.

ולדונמא הנה המחלוקת היותר גדולה שנהלקו הצדוקים בסוף ימיהם על הקבלה, ואמרו כי ממחרת השבת הכונה לשבת בראשית, ועצרת דוקא אחר השבת. האם יש שום מקום לאמר על זה שלעשות כדבר הפרושים הוא רק רשות ולא חובה.

הלא לדעת הצדוקים הנה דברי התורה הם לעשות את חג השבועות. דוקא אחר השבת ולא קודם.

ולדעת הצדוקים כל מי שאינו עושה כן הרי הוא עושה מקדש תל ומתול קדש, ועושה יום טוב ביום חול, ויום חול בקדושת יום טוב. ואיך אפשר לאמר על זה שהצדוקים לא יקיימו זה ויאמרו שאין חובה לקיים כי אם רשות.

ואיך אפשר לאמר על זה. ובחוקי משה אינם נמצאים ואיך אפשר לאמר על זה. שהצדוקים ימאנו באותן הדברים ואומרים שהחוב להחזיק רק בהחוקים שנכתבו.

והרי בין לדעת הצדוקים ובין לדעת הפרושים נכתב זה מפורש בתורה רק שהללו יאמרו שהפירוש שם הוא כך והללו אומרים שפירוש דברי התורה הנם כך.

וכן הנה בין הדברים היותר מפורסמים שנהלקו בכל שנה בעבודת יום הכפורים שהצדוקים יאמרו שענין הכתוב כי בענין אראה אל הכפרת הכונה שיתקן זה כבר מבחין ואחר זה יבנים.

איך אפשר לאמר על זה שהצדוקים יאמרו על דברי הפרושים שאין זה חובה כי אם רשות.

והלא לדעת הצדוקים חוב נמור לקיים זה שלא כדעת הפרושים, ואסור לעשות כמוהם.

ואיך אפשר לאמר על זה. ובחוקי משה אינם נמצאים ואיזה מקום יש לאמר על זה. שהצדוקים ימאנו באותן הדברים ואומרים שהצב להחזיק רק בהחוקים שנכתבו.

והלא נכתבו מפורש בתורה ונמצאו שם. וכך נחלקו הצדוקים כבר בראשית הימים, היינו עוד בימי יוחנן, ואמרו שאין עד זומם נהרג עד שיהרג הנידון, שנאמר נפש תחת נפש (משנה מכות פ"א מ"ו).

ואיך אפשר לאמר על זה. שרק מה שכתוב מפורש בתורה יש לו כח המאמרי או שהחוב להחזיק רק בהחוקים שנכתבו או. ובחוקי משה אינם נמצאים. והלא מחלוקתם הוא לגמרי להיפך שהם יאמרו שרק כדבריהם מפורש בתורה. ואיך אפשר לאמר על זה. אבל הקבלות מפי האבות הגם רשות ולא חובה. והרי אם יעשו כפי המקובל ישפכו דם ויהרו שני העדים שלא כדין. וכן נחלקו ואמרו תירש הבת עם בת הבן מקל וחומר (עי' ב"ב קפ"ז ומגלת הענית פ"ה).

הנה להיפך שהם יאמרו דבר שלא נמצא בתורה. וכן מה שבא במס' ידים פ"ד מ"ז שהיו מחייבין את האדון לשלם נזקי עבדו ואמתו מדין קל וחומר.

הנה להיפך שהם יאמרו דבר שלא נמצא בתורה. וכן אם הם אמרו עין תחת עין ממש ולא ממוך. האם אפשר לאמר על זה. שהחוב להחזיק רק בהחוקים שנכתבו. והרי לדעתם נכתב רק כדבריהם הם.

או מה שאמרו כי וירקה בפניו אצל יבמה הוא כי תרוק לו בפניו ממש. הרי לדעתם נכתב בן מפורש רק כדבריהם הם. וכל הדברים האלה שחשבנו וגם כבר נמסר כל מה שנמצא ממחלוקת הצדוקים בכל המשך זמנם עד סוף ימי הבית, וכולם אינם ענין כלל לדברי יאזעפוס.

ורק דבר אחד דבר ניסוך המים כהן רק זה לבד יוכל להכנס ולחיות נכלל בתוך דברי יאזעפוס. ותוך ענין דבריו

והדבר הזה הלא באמת אינו ענין כלל לפירושים המקובלים בכתובי המצות. והוא באמת דבר שנשם לדעת הפירושים לא נכתב בתורה, ולא נמצא בתורה. ורק מפני שכל דברי ימינו נכתבו כדברי הלומות ובלא חקירה של כלום, ה"א אפשר לשער בדברים פשוטים כאלה.

ודברי יאזעפוס ברורים ומפורשים רק על תקנות דרבנן, שנעשו מתחלתן רק לסייג ומשמרת אבל אינם מדברי התורה, ואשר ידעו כן כל העם שאין זה דבר תורה, ואין זה ענין לפירוש דברי התורה, ולא נמצא דבר מזה בתורה ואין זה כי אם מה שנתקן מהנמי הדורות מהימים הראשונים לסייג ומשמרת לתורה, ונתקבל כן מכל העם מה שנחלו מאבותיהם ראשי ישראל לתוספת קרושה על דברי התורה ולסייג ומשמרת למשמרתה (כ).

ועל זה הוא שאמרו הצדוקים או שאין זה חובה לקיימם, ורק מה שכתוב בתורה החוב לקיים, אבל לא מה שתקנו חכמי הדורות, ובתורה אין דבר מזה. וכבר עזבו הצדוקים את כל זה בדרך התרשלות מאז נתפזרו בין העם, ועתה בימי יוחנן על ידי המאורע הכולל הזה ה"א זה ליסוד קבוע, אשר פרסמו עתה ברבים, כי לא יעזבו זה מפני התרשלות, כי אם שהגם מכטלים זה בכל כח

הקרה (כ) ועל ק לפי מה שהורגנו כבר בהיכרועים התבונים וכללים כל זה. א"א אפשר לט' להעתיק וברי יאזעפוס בננוע למעשי יוחנן או רק בלשון כזה. הל המצות מרבנן לא לבד כי בטל איהם יוחנן הורקטס כי אם שגם שם עגש וכו' ועי' לעיל בפרק ר'.

ידם, והנם עושים זה להם ליסוד קבוע ולחק ולא יעבור, אשר גם כל העובר על זה יענש.

ולזה הוא שהסכים עמהם או יוחנן הזרקטם ויהי מאז ואילך סתגסם הקבוע. אבל בנוגע להתורה הכתובה שם לא הי' להם כל יסוד קבוע, ולא הי' שם דעה אחת לשני צדוקים יחד, ויסודם הי' גנת תורה כל אחד בידו. שם לא נפרו בהקבלה של חכמי התורה, כי ידעו גם הם אשר חכמי התורה לא תרשו שם דבר והוא כן קבלת כל העם מראשית הימים. כי אם שכפרו בתורה עצמה.

והיינו שהי' דעתם שאחרי אשר אין תורה מן השמים, וכל זה הוא רק הלכות מדינה, כי על כן הנה כל דבר אשר אין זה מפורש שם באין מקום לנסות ימין ושמאל הרישות ביד כל אחד לפרש זה ולהתנגד בזה ברצונו: והן דברי יאועפוס אלטטי" 1, 4 XVIII אשר יאמר: גם נגד המורים מבני הכורתם עצמם יתגדו ויתשובו זה לשכת ולתפארת להפר דבריהם.

ועל כן באמת לא עשו להם הצדוקים שום קולטום לעצמם, לפי שכל אחד ואחד מהם חלף לו בדרך לעצמו. לפי רצונו ועל כן הנהו רואים שלא הקפידו כלל על דרכם בתורה לקיים דבר רק רוקא על פי דעתם הם. ויאועפוס שם 1, 4 XVIII יאמר:

אבל (בעניני הדת) לא ילכו בגדולות, ואם יקחו על עצמם משרה במדינה יעשו ככל מעשי הפרושים כי בלא זה לא ימבול אותם העם.

וכן מפורש גם בברייתא בגמ' במס' יומא ד' י"ט: ת"ר מעשה בצדוקי אחד שהתקין מבתוין והכניס ביציאתו הי' שמה שמחה גדולה פגע בו אביו אמר לו בני אף על פי שצדוקים אנו מתיראין אנו מן הפרושים.

והדברים יתאימו יחד עם דברי יאועפוס. אף על פי שצדוקים אנו מתיראין אנו מן הפרושים והיינו שנעשה כמעשהם הם, וכדברי יאועפוס. ואם יקחו על עצמם משרה במדינה יעשו ככל מעשי הפרושים.

אבל איך זה יעשו כמעשי הפרושים, ואיך אפשר להם לעשות כמעשהם במקום שהוא לדעתם נגד כונת דברי התורה, ונגד דבריה המפורשים לדעתם.

והרי אין ספק שפרושי מאמין בד' ומאמין בתורה מן השמים לא הי' מתרצה בשום אופן לבוא ביום הכפורים אל בית קדש הקדשים ולעשות שם עבודת היום נגד דין התורה לדעתו, ונגד דברי התורה.

אבל כי להצדוקים לא הי' כל יסוד קבוע בנוגע לתורה. היסוד אשר הי' להם בזה הוא רק בנוגע לשלילה אבל לא בנוגע לחיוב. יסודם הקבוע הי' כי זה זה לא יעשו, ואין רצונם לעשות, אבל מה שיעשו על זה לא הי' להם יסוד כל עיקר רק שמה שמפורש בתורה באין דרך לנסות ימין ושמאל, ואין שם לא פירוש ולא ביאור כי אם דברים משומים מפורשים, בזה הנה הודו בעל כרחם, שהי' העמידו עצמם כהנה התורה, מאז עזבו היונים את הארץ ובני יהודה היו ממשלה לעצמם, ובפרט מימי יוחנן הזרקטם ואילך.

אבל מה שאינו מפורש שם באין דרך לנפות, כזה לא הי' להם שום יסוד קבוע כל עיקר. ותהי' דעתם לאמר שכך אחר יוכל לעשות שם ולהתנגד כחפצו וכדורשו לו.

פרק י"ד.

החכם ווייס אחרי אשר השכח את הפרטים המעטים אשר התנגדו בהם הצדוקים בנוגע לתורה, והנה ראה כי קצר המצע מהשתרע, והנם הצדוקים מאד מלאמר על פיהם כי היו יסוד התנגדות הצדוקים בנוגע לקבלה בתורה, וכי יתם לבבו על זה כי על כן יתנהם בעמוד 118 ואמר:

ולא נחשוב שרק באלה נטו (הצדוקים) ולא באחרים כי באמת נטייתם מכל מה שמירשו ודרשו המרושים על פי דרכי מדרשם ואין הדבר מפורש בתורה (סנהדרין ל"ג: הוריות ד':) אלה דבריו.

וכמה עלובים הם דרכי חקירה כאלה.

כי על חקירה כוללת גדולה ורחבה כזו, לא הביא דברי הנביא שם, ולא הציע ענינם כל עיקר כי אם ישלח את הקורא לעי' שם ושם.

אבל הנה שם ושם טעה החכם ווייס כהפשוט הפשוט, טעות כזה אשר היטקות של בית רבן יודעים.

ודברי הנביא בשני המקומות האלה זה הוא:

במשנה במס' סנהדרין ד' ל"ב נאמר: דיני ממנות מחזירין בין לזכות בין להובה דיני נפשות מחזירין לזכות ואין מחזירין להוכה. ועל זה נאמר שם בנמ' ד' ל"ג:

ואין מחזירין להוכה אמר ר' תייא בר אבא אמר ר' יוחנן ודוא שמעיה בדבר שאין הצדוקים מודים בו, אבל טעה בדבר שהצדוקים מודים בו זיל קרי בי רב הוא.

ובתורת ד' ה':

אמר רב יהודה אמר שמואל אין בית דין חייבין עד שיתרו בדבר שאין הצדוקים מודים בו אבל בדבר שהצדוקים מודין בו פטורין מאי טעמא זיל קרי בי רב הוא.

וסבור הי' החכם ווייס כי דבר שאין הצדוקים מודים בו בשני המקומות האלה הכונה שהוא דבר שכבר נחלקו כזה הצדוקים על הכמי ישראל, והוא דבר שכבר לפני זה הרבה התנגדו בו הצדוקים והורו שלא כחכמי התורה. ועל כן הנה הוא מביא רא"י מזה שלבד הדברים החם שנפרצו הי' שם עוד דברים רבים שהתנגדו להם.

וטעה בדברים פשוטים מאד.

כי בשני המקומות האלה ידובר בדין מעשה והוראה חדשה הכאה עתה לבית דין להקור עליה ולרזן בה, ואם טעו בדבר שהוא כל כך מפורש בתורה עד שגם צדוקי אי אפשר שיכחישו זה, אין זה בכלל הוראה כלל.

ודבר שהצדוקים מודים בו היינו שהדבר פשוט ומפורש בהדיא עד שבדואי בהכרח יודו בזה גם הצדוקים.

ובלשון הגמי' מאי טעמא זיל קרי בי רב הואי וכלשונו של רש"י ז"ל על זה בסנהדרין שם:

זיל קרי בי רב תינוקות של בית רבן יודעים שאינו כלום הדרי'.
 ודבר שאין הצדוקים מודים בו הכונה כאן דבר שאינו פשוט עד שהוא ידוע גם לתינוקות של בית רבן, ועל כן הנה יכולים הצדוקים גם הם להכחיש זה. ומי לא ידע שבכל חקירה חדשה, חקירה של הוראה, לא סמכו הצדוקים על הוראת חכמי הדור אשר גם דבר לא היה להם עמם, ואשר כוסן שהיתה יד הצדוקים תקיפה במדינה רדפוס גם בתרב נוקמת ככל אשר נראה עוד לפנינו. ומי לא ידע כי הצדוקים לא הכירו את חכמי ישראל לאויסאריטעם בכל שאלה והוראה אשר באה עתה לפניהם לאמר שאין לזוז מדבריהם והוראתם, ומי יכול להסתפק בדברים מפורסמים וידועים באלה.

והטעות הזה טעה גם החכם גרעין להיפך ותחת מה שהחכם ווייס יזכיר לו מהנאמר. דבר שאין הצדוקים מודים בו כי היו שם דברים רבים שלא הורו הצדוקים בקבלת כל ישראל.

תחת זה יזכיר החכם גרעין מהנאמר. דבר שהצדוקים מודים בו כי היו שם דברים רבים שהצדוקים הורו לגמרי בקבלת כל ישראל.
 ובחי' נאטע' 12 עמוד 695 אחרי אשר יחשוב שם גם הוא את הפרטים אשר בהם התנגדו הצדוקים יאמר:

אבל טעות הוא לחשוב מתוך הפרטים האלה כי הצדוקים התנגדו להקבלה בכלל, להיפך מבואר כי הרבה דברים מהקבלה הכירו גם הם, ויחי לכלל כי כל הקבלות אשר הצדוקים לא התנגדו להם, יחשבו לדבר שאין להתנגד אליו, ולדבר שיסודו בתורה, ועל כן לא יחשב זה להתנגדות להוראה כי אם לחסרון ידיעה. אין בית דין חייבין עד שיוורו בדבר שאין הצדוקים מודים בו אבל בדבר שהצדוקים מודין בו מסורין אלה דבריו.

וכל דבריו שם אינם כי אם טעות על טעות.

וראשונה טעה גם הוא בזה עצמו וחשב כי. רבך שהצדוקים מודים בו היינו שהם מודים במקום הזה להקבלה, ואף שאין זה מפורש בתורה, הנה בכל זה כבר חקרו על זה הצדוקים חקירה שלמה, וישיבו מצדם חכמים מלומדים כמאות למשפט, ואחרי החקירה והעיון קיימו וקבלו גם הצדוקים שכן הוא פירוש דברי התורה כפי קבלת האומה.

וכל זה אינו כי אם דברי טעות כמו ישנתכאר שהפירוש מן. דבר שהצדוקים מודים בו הוא שאין שם שום קבלה, ויותר מזה שנים אין הדבר צריך שום פירוש. והוא שהדבר מסורש כל כך בתורה עד שגם הצדוקים אם נשאל אותם על זה יורו גם הם בהכרח שכן הדבר, לפי שאין כאן שום מקום להסתפק ואין הדברים צריכים שום פירוש.

וכמו שהוא גם מפורש בדברי הגמי' שם. מאי טעמא זיל קרי בי רב הואי וכלשונו של רש"י ז"ל שהוא דבר שנים תינוקות של בית רבן יודעים אותו. והחכם גרעין לא ידע כל כך את ענין הדברים שם עד שחשב שזה נאמר על זקן ממרא, ולא ידע כלל שידובר בזה בנוגע לסר העלם דבר משנת זוראה של בית דין עצמם ולא בזקן הממרא את פי הבית דין.

הצדוקים והמאורע הכולל בימי יוחנן

ובחשבו בפעות שכל זה ידובר בקבלה שהסכימו לזה גם הצדוקים כי על כן יעשה לו מזה פלפול גדול ואחרי העתיקו המאמר. אין בית דין חייבין עד שיראו בדבר שאין הצדוקים טורים בו יאמר:

הדברים האלה נאמרו על זקן ממרא, כי רק זה יש בו דין זקן ממרא, מי שמתנגד להסנהדרין בדברים של מהלקאות, אבל מי שיתנגד להם בדברים שנתקבלו מכל, גם מהצדוקים, אין בו עונש דין זקן ממרא, והוא הנאמר בסנהדרין פ"ח: חומר רבוי סופרים מדברי תורה האומר אין תפילין כדי לעבור על דברי תורה פסור חמשה טוטפות להוכיף על רבוי סופרים חייב ובכל היות הדברים האלה מוזרים (שהעוקר דברי התורה פסור התולק על הקבלה חייב) יש לזה מקום בדברי ימי העת והוא, הדינים על זקן ממרא באו על ידי מחלוקת הצדוקים, ועל כן הגה הדבר בולם ומובן מעצמו, כי אלו ההלכות שהתנגדו להם הצדוקים עליהם חייב זקן ממרא, ומפני שלא קרה התנגדות בדברים שנאמרו בתורה, או דברים של קבלה שהסכימו עליהם הכל, על כן לא היה על זה חק, ועל כן יכלו לעשות לכלל שאך זה הוא התנגדות מה שהיו מחלוקת בין הפרושים והצדוקים, ומה יוצא ברור כי הצדוקים הכירו דברים שונים של קבלה וכו'.

ומה נכלל לאמר לכל הפלפול הגדול הזה אשר בא לו רק מפני שלא הבינו דברים ששונים והיו לו מחרים.

ואמנם כן אף יתרה ודאי שהמרים יד בתורה להכחישה הוא חמור יותר עוד מזקן ממרא, אבל הנם שני ענינים.

ופרשת זקן ממרא ענינה מפורש. כי יסלא ממך דבר למשפט דהיינו בספק הטפל בדברי התורה.

ואין זה ענין למרים בודון יד בתורה לאמר שמתור לאכול ביום הכפורים, ושמונה לאכול חמין בפסח, ומותר לעשות מלאכה בשבת, שזה הוא אפיקורס ישראל, ודינו דין האפיקורסים.

אבל דבר אין לזה עם. כי יסלא ממך דבר למשפט ועם דינו של זקן ממרא.

ודבר זקן ממרא הוא במי ששב לעירו והורה הוראה בספק מדיני התורה נגד החלטת הבית דין הגדול, אבל לא במי שמרים יד בודון נגד דברי התורה.

וזה הוא ענין דברי המשנה:

האומר אין תפילין כדי לעבור על דברי תורה פסור (מדין זקן ממרא) חמשה טוטפות להוכיף על דברי סופרים חייב.

ועל כן גם אין דין זקן ממרא אלא במופלא שבסנהדרין כלשון הברייתא סנהדרין פ"ו. תיר כי יסלא ממך דבר במופלא שבבית דין הכתוב מדברי, ולשון הרמב"ם בה' סמרים ס"ג היה. אין זקן ממרא חייב מיתה עד שיהי חכם שהגיע להוראה סמוך בסנהדרין וכו' אבל אם הי' תלמיד שלא הגיע להוראה והורה לעשות פסור שנאמר כי יסלא ממך דבר למשפט.

ואין כל זה ענין לא אפיקורס ישראל, ולא להתנגדות של הצדוקים. ורק מפני שלא ידע גרעין כל ענין הדברים הי' יכול לפעות ולחשוב שדינים אלו מזקן ממרא נבנו על התנגדות הצדוקים.

והכל שב למקום אחד שאין דין חיוב בית דין בפר העלם דבר, ולא חיוב זקן ממרא תלוי כל מאומה באם כבר קבלו עליהם הצדוקים את הדבר הזה או לא קבלו.

ואך המהון הוא לראות כי הרשו לעצמם לרבר ביסודי דברי ימינו מבלי לדעת שם את המשפט המשום.

ואך בהשתוממות אפשר לראות בעיות נסים כאלה, עד שגם לא ידעו שדבר שהצדוקים מודים בו הכונה שבהכרה יודו הצדוקים בהיות הדבר מפורש לגמרי שם וידוע גם לתינוקות של בית רבן, ואין מקום לשעות.

ויבואו ויחשבו שהכונה שהצדוקים כבר הודו בזה מזה ימים רבים, וכי ידובר כאן בדברים שאינם מפורשים בהורה והנם מדברי קבלה אשר הצדוקים כבר התאספו וקבלו אותם עליהם ועל זרעם לדורותם.

והוא טעות מהיפוך הדיבור.

ואמנם כי התרחקו כל כך מכל חקירת דברי ימינו, עד שלא לבר שהביאו ציונים מבלי לדעת כלל פירושם של הדברים וענינם מה הוא.

כי אם שגם לא ביררו לעצמם את הדבר אשר הנם חוקרים עליו, ועל כן נתערבבו להם המושגים, ויבואו ויערבבו יחד דברים שונים.

ויהי להם דבר אחד, כל הנוגע להצדוקים לעצמם, הכחשת הצדוקים בנוגע להנהגתם לעצמם, וקלות דעתם של הצדוקים בהורה בכל הנוגע להם לבדם, כל זה ערבבו יחד עם דברי התנגדותם של הצדוקים, התנגדות שזה לכולם, התנגדות כוללת של הצדוקים בכללם בהסכמה וההלש של פומבי נגד כל מעשי האומה בכללה.

זה ודאי כי הצדוקים הכחישו בכל קבלת האומה, ולא רצו לדעת מזה, ולא הסכימו הסכמת ההלש לשום דבר שאינו מפורש בתורה.

ויותר מזה שגם אין ספק כלל שכחשו גם בכל פירושי התורה כולם גם אם יהי הפירוש משומו של מקרא לגמרי.

לפי שבהיות התורה אצלם רק הלכות מדינה אמרו שאינם נוקקין לדבריה כי אם במקום שהרבר מפורש שם ואינו צריך שום פירוש.

אבל כל שהנא צריך פירוש שם יוכל כל אחד ואחד לפרש הדבר כדעתו וכרצונו וכדרוש לו.

והן דברי 'אזעסוס המפורשים אלטמי' 1, 4, XVIII אשר יסמור לנו מהם: גם נגד המורים מכני תבורתם יחשבו זה לשבת ולתפארת להפר דבריהם.

והן גם דברי הגמ' שם אשר דבר שהצדוקים מודים בו, ודבר שתינוקות יודעים אותו (זיל קרי בי רב) נדרף אצלם יהר, לפי שכן הרבר שהצדוקים לא הודו בהחלש כי אם ברבר שהוא לגמרי מפורש בתורה ואינו צריך שום פירוש

אפי' היותר משום (וכמו שיבואר עוד לפנינו).

אבל כל זה הוא בנוגע למעשי הצדוקים בינם לבין עצמם, בנוגע להנהגת הצדוקים בביתם אפי' בדברים ידועים, אבל נוגעים לכל איש לעצמו.

אבל שיהיו הצדוקים כולם, הצדוקים בכללם, מתנגדים מתוך דרך אחת לכולם התנגדות של החלש התנגדות כוללת של פומבי נגד דרך כל העם ונגד

קבלת האומה.

זה לא הי' ולא יכול להיות כי אם בדברים כוללים הנוגעים לכל העם יחד, אבל לא בדברים פרטים, הנוגעים רק בחיי כל אחד ואחד לעצמו. ושם לא היחה יכולה להיות התנגדות כוללת לפי שלא היחה יכולה להיות שם הסכמה כוללת של הצדוקים לעצמם. כי איזה צורך הי' יכול להיות להצדוקים להסכים הסכמה כוללת בדברים הנעשים מכל יחיד ויחיד לעצמו אשר שם לא הי' נם שני צדוקים שוין, וכל אחד לקח לו דרכו, עד שלא שמו שם לב נם לדברי ראשי בני חבורתם. ורק בדברים כוללים הנוגעים לכל העם בכלל שם הי' בשעה שעמדו הם בראש, או בשעה שהי' שם זרוע הנצחה, והצדוקים באו לנבות את הוכם, שם בהכרח הי' להם להסכים על דבר אחד כולל והנחה שוה לכל. שם באה התנגדותם, ושם הראו את כחם.

פרק ט"ז.

ואמנם כן כי הדברים מבררים את עצמן, והגם פרושים לפנינו עד שאינם משאירים כל ספק. שהרי בכל הדברים אשר ידענו כי שם התנגדו הצדוקים, אין שם נם דבר אחד מהנעשה לכל העם אצל כל אחד לעצמו בביתו. וכל הדברים אשר יש לנו מהתנגדות הצדוקים והסכמת הצדוקים בהחלם נגד המקובל, הגם רק בדברים כוללים אשר לא הי' אפשר שם להניח הדבר על דעת כל יחיד ויחיד לעצמו. וכל הדברים ההם הגם או בדברים המסורים לבית דין, או בדברים הנעשים במקדש, ובדברים כוללים השייכים לכל העם יחד. מהלקותם של הצדוקים בדיני התורה הי':

(א) שהיחיד מתגרב ומביא קרבן המיד, (ב) הם אמרו כי דבר מעשי הקטורת ביום הנסורים נלמד מהכתוב כי בענן אראה וכו' לתקן מכתוין ולהכניס לפנים, (ג) הם אמרו שפרה נעשית רק כמעורבי שמש, (ד) הם היו אוכלין מנחת בהמה, (ה) ואין הצדוקים מודים בניסוך המים בוצ. וכל הדברים האלה הגם דברים שבמקדש.

וכל יתר הדברים, הגם בנוגע למעשי בית דין, והנעשה מהם ועל פיהם:

(א) עין חחת עין ממש ולא לענוש ממנו, (ב) אין עדים וזממין נהרנין עד שיהרג הגורן, (ג) תירש הבת עם בת הבן, (ד) וירקה במינו הנאמר בחליצה הכונה על פניו ממש, (ה) ופרשו השמלה—לעיני הקנים שמלה ממש, (ו) ממחרת השבת הוא שבת כראשית ועצרת נקבע לעולם רק אתר השבת, (ז) לחייב כל בעל הבית בנזקי עבדו ואמתו כבנזקי שורו מקל ותומר (כ"א), (ח) שריפת הגשרים היא על ידי הקפת הכילי ומורות.

הקרה (כ"א) ודברי זהו בא במס' דים פ"י מ"ז אמרים צדוקים קבולים אנו עליכם פרושים וכו' מה אמ שרי וחמדי שאני חייב בהם מנחת ורי אנו חייב בנזק עכדי ואמתי שאני חייב בנזק מנחת וכו' וכן שאר חייב בנזק אמרו להם לא אם אמרתם כשדי וחמדי שאן בהם דעת תאמרו בעכדי ואמתי שיש בהם דעת וכו'.

הצדוקים והמאורע הכולל בימי יוחנן

וכל הדברים האלה הנם דברים הנעשים מכית דין ועל פיהם.

ובין אלה הנעשים במקדש לכל העם יהוה, ובין אלה אשר הגם מסורים לבית דין, אי אפשר שיעשה שם כל אחד ואחד כפי שיעלה על דעתו, ובהכרח שחבוא שם הסכמה כוללת.

וכן הדבר כי ראשית המחלקאות בהפרטים האחרים בדיני התורה נאו בדברים המסורים לבית דין.

וזה כבר בא בימי יוחנן כהן גדול כי כאשר נתן ידו אל הצדוקים, ובטל ושם עונש על כל המצות מדרבנן הנה התננו לו תבטי הדור, ומכיון שהיתה כבר יד הצדוקים באמצע הדפס בחרג נוקמת, וכמו שהוא גם בדברי הברייתא במס' קרושין ד' ס"ז:

ומה אעשה אם אתה שומע לעצתי רומסם וכי' מיד ותוצין הרעה על ידי אליעזר בן פוערה ויהרנו תבטי ישראל והי' העולם משתומם וכו'.

ועל כן הנה עמדו אז פתאים הצדוקים גם בראש כל מעשי בית דין (וכמו שיבואר כל זה לפנינו).

אבל הם לא למדו בעולם, וכבר נתבאר כי הדור החדש של המתיונים, היינו הדור החדש מהם אשר הי' עתה בימי יוחנן, לא ידעו את התורה רק מההעסקה היונית ולא ידעו דבר מכל דרכי התורה והבנתה.

ועל כן בקלות דעתם עשו מה שעשו ובסקן מה שפסקו, ככל אשר יעלה המולך, כפי אשר יקה את דברי התורה כל איש אשר מוזרים לו דרכי התורה, ואין לו בה כי אם את אשר יפתח ויקרא. כמו

נמש תחת גפוש בשנתנו הגדון שריפת הנשרפים בהכילי ומורות וירקה בפניו ממש וכדומה לזה.

ואם גם אחר זה נודע להם טעותם, עמדו בנצחונם, ויעמדו על דעתם כי אינם נזקקים לא להקבלה ולא להבנת דברי התורה ודבר אין להם כי אם עם דברים ככתבם.

והן גם דברי המשנה במס' סנהדרין ד' ג"ב (פ"ז מ"ב):

אמר ר' אליעזר ברי' צדוק מעשה בבת כהן אחת שזינתה והקיפוה חבילי ומורות ושרפוה אמרו לו מפני שלא הי' בית דין של אותה שעה בקי.

והוא כדברי הנמי' שם על זה. אמר רב יוסף בית דין של צדוקים הוה.

וזה יבואר לנו לפנינו במס' מ"ז מה שהי' לפני ימי החורבן בימי ר' אליעזר ברי' צדוק אבל הגנו רואים תשובת החכמים בפשימות. מפני שלא הי' בית דין של אותה שעה בקי.

שעיקר התנגדות הצדוקים כנוגע לאיזה פרטים המסורים לבית דין, לא באו מתחלתן מפני שעמדו הצדוקים על הדבר, וידעו גם את הקבלה על דברי התורה

ואיך שנתבאר במשנה גם מעם הצדוקים ליסודם ותשוכת חכמים על זה כדאי שהי' בזה הסכמת הצדוקים, והוא מציורים שהחליטו הצדוקים.

אבל עוד נאמי' שם במשנה אמרים צדוקים קובלים וגו' עליכם פרושים שאתם מסורים את הנזק

אומרים פרושים קובלים וגו' עליכם צדוקים שאתם מסורים את אמת המים הבאה מבית הקברות.

ואין זה דבר שאמרו הצדוקים בהחלט, כי אם שהי' זה מוצדקים שהיו מונים בהם את חכמי התורה

ונאלי' גם קרה זה בדבר של רבים ובאה על זה הוצאת חכמי הדור, והי' שם מוצדקים כי שהי' מתק' כנגדם שצאו מדרגם למטה וקעשו הצדוקים מה פוענה שהפרשים סותרים את עצמם ועל כן אין בזה שום פגע מצד הצדוקים על דעתם זה.

דעת חכמי התורה, וכל המקובל ינהוג ובא, רק שהם נכנסו לעומק החקירה, והחליטו אחרי העיון שאין זה פשוטו של מקרא, והתנגדו מתוך העיון והחקירה, מכל זה וכיוצא בזה היו הצדוקים רחוקים לנמרי ולא היו זה מלאכתם כלל, ככל אשר כבר נתבאר ויבואר עוד לפנינו.

אבל עשו לשעתו. מפני שלא היו בית דין של אותה שעה בקי ומכיון שעשו כן עמדו אחר זה בפרטים אחרים כנצחונם.

והדבר הזה בולט כל כך עד שגם החכם גרעץ בהלכו לתמו הרגיש בעיקר הדבר וכתב בעמוד 89:

ספק גדול הוא אם הצדוקים בראשית ימיהם ידעו כל עיקר לחלק בין דברים הכתובים בתורה ובין המקובלים על פה, יותר נראים הדברים שאך ברבות הימים התחילו להבין זה על ידי הריבות עם חכמי התורה, קשה להאמין כי אילי הארץ אשר מלאכתם היו כידועת המלחמה והדיסלאמאטיע ידעו מעצמם להציג יסוד כזה ולהשתמש בו אלה דבריו.

אבל בכל זה טעה גרעץ בענין הדבר כי באמת לא היו יסודות כאלה גם ברבות הימים, ומעולם לא הבדילו בכתובים בדעה הבדלה.

כל מה שאמרו היו רק דבר המובן גם לכל הדיוט, ודבר לא היו להם גם עם חקירת משטן של דברי התורה.

דבריהם היו שאין להם בדברי התורה כי אם מה שמוכן לכל אדם בלי כל עיון וכפי מה שיבין כל הדיוט הפותח את הספר ורואה את המפורש שם כאין צורך לפירוש כל עיקר.

אבל כל מה שצריך לפירוש, עם זה כבר דבר אין להם, וכל אחד יוכל לעשות שם כרצונו וכדרושו לו.

ואם ישבו בבית דין שהיו כלו משלהם או גם הורו כן לפי אשר יאמר כל הדיוט מתוך השקפה בדברי הכתובים.

ועל כן באמת יש לנו מהם דברים אשר נשתומם למראה עינינו, ואשר דבר אין להם עם פשטיה דקרא, והגם ההיפך מפשטיה דקרא.

לפי שהיסוד שלהם היו שכל שאינו מפורש בתורה ויוכל הטוען למעון, הרי הרשות נתונה, וכל אחד יכול להבינם בדעתו וכדרושו לו.

ולדוגמא הנה אחת מהדברים שהלקו בהם הצדוקים כבר השבנו שהוא שיחיד מתגרב ומביא קרבן תמיד.

ובמסכת ד' ס"ה נאמר:

הגו רבנן אילין יומיא דלא להתענאה בהון ומקצתהון דלא למספד בהון וכיו מריש ירחא דניסן עד תמיא ביה איתוקם תמידא דלא למספד יהיו צדוקים אומרים יחיד מתגרב ומביא תמיד מאי דרוש את הכבש האחד תעשה בבוקר ואת הכבש השני תעשה בין הערבים, מאי אהדרו להו את קרבני לחמי לאשי תשמרו שיהיו כולן באין מתרומת הלשכה.

והאם יש כאן מקום למעות, והאם יש כאן מקום לאמר שהדבר בא להצדוקים מפני שחקרו לעמוד על עובק פשוטו של מקרא, והאם יש מקום לאמר שעשו מחלוקה כוללת מפני שדחקם ענין דברי הכתובים.

הלא לשון הכתובים במדבר כ"ח הוא:

הצדוקים והמאורע הכולל כימי יוחנן

עו את בני ישראל ואמרת אלם את קרבני לחמי לאשי ריה ניהחי תשמרו להקריב לי במועדו ואמרת להם זה האשה אשר הקריבו לך כבשים בני שנה תמימים שנים ליום עולה תמיד.

שכל זה מפורש שנאמר לכל ישראל, והוא קרבן צבור, והיינו חובת הצבור כולו, ומפורש נאמר. עו את בני ישראל וכן עוד. השמרו להקריב לך וכן. זה האשה אשר תקריבו.

והאם יכול להיות שום ספק, שקרבן צבור אשר הוזהרה תורה לכל ישראל להקריב, ובי ישמרו להקריבו במועדו שנים ליום עולה תמיד, האם אפשר להסתפק בזה שזה כא משל צבור מכסף כל ישראל אשר החיוב על כולם להקריב יחד, אשר חייבה אותם תורה בדברים ברורים ומפורשים כאלה.

וזה שנאמר לבחן המקריב את הכביש אחד העשה בנזקק ואת הכביש השני תעשה בין הערבים.

הלא הוא דבר המוכן מעצמו שזה כבר ידובר בהמקריב את הקרבן, ולא בהבאת הקרבן, שהיוב החבאה הוא לצבור, אבל ההקדמה על המזבח הלא אין הצבור מקריבים כי אם הכהן.

אבל הצדוקים דבר לא היו להם לא עם הקבלה ולא עם פשטיה דקרא, ולא עם שום פירוש יהי מה שיהי.

דבריהם היו שאין להם כי אם דברי התורה כמו שהם בלא שום פירוש, ואין להם בתורה כי אם הדברים המפורשים לכל אדם, ואינם צריכים שום פירוש.

אבל בדבר שאינו מפורש בתורה, שם כשם שאין להם דבר עם הקבלה, כן גם דבר אין להם עם פשטיה דקרא, שם יכולים הם לפדש הדברים כהרוש להם.

ומפני שהיו להם או ענין-כולל אשר היו נדרש להם כן שתמיד קרב משל יחיד ולא משל צבור, ככל אשר יבואר לפנינו בפרק ביד, כי על כן אמרו כן.

בהיות להם כלל כולל שבין שרברי התורה אינם להם כי אם הלכות מדינה הנה כל שאין הדבר מפורש בתורה באין דרך לנשות, וכל שימצא שם טענה תהי מה שתהי יכולים הם לרשות הדברים כחפצם וכדרוש להם.

וכן הדבר כמו שכבר נתבאר שלא היו להם כל יסוד בתורה, וכל שאינו מפורש שם לכל אדם, וזיל קרי בי רב לכל תינוק, הנה שם נתת תורת כל אחד ואחד בידו.

ובמשנה במס' ידים פרק ד' משנה ז' נאמר:

אומרים צדוקים קובלים אנו עליכם פרושים שאתם אומרים שורי וחמורי שהויקו חייבין ועבדי ואמתי שהויקו פטורין מזה אם שורי וחמורי שאינו חייב בהן מצות הרי אני חייב בנזקן עבדי ואמתי שאני חייב בהן מצות אינו דין שאדא חייב בנזקן.

אבל מה ענין לקל וחומר רחוק כזה שלא מן הענין כלל כפי הצדוקים, ומה ענין להצדוקים בשאלה כזו. שאתם אומרים שורי וחמורי שהויקו חייבין ועבדי ואמתי שהויקו פטורין.

אבל האם חכמי התורה אומרים כן הלא הדבר מפורש בתורה רק בשור וחמור, ואין שם זכר מעבד ואמתי.

ויותר מזה שלבד שכל דברי התורה הגם רק בשורר חמור, דנה גם כל ענין דברי התורה בחיוב הבעלים בהזיקן מפורש ומבואר שחוא מפני שלא שמרו כראוי דהיינו שלא נעל בפניו.

וזה אפשר רק בשורר חמור שהוא יכול לשומרו ולהבניסו לדעת בקר ולהמירו על מסג, ואינו ענין אצל עבדו ואמתו.

ודנה עבד ואמה שהנם בני דעת דבר אין להם כי אם לכל הפחות עם שור מועד, אשר שם בא לשון הכחוב מפורש:

או נדע כי שור ננה הוא מתכול שלשום ולא ישמרנו בעליו שלם ישלם. אבל מה ענין שמירה אצל עבד ואמה בני דעת אשר לא יוכל להעמידם במקום מיוחד ולנעול בפניהם.

ומה ענין לקל וחומר כזה ממצוות על חיוב נזקין כפי הצדוקים. ואין דברינו על עיקר הדבר אם לחייב את האדון על נזקי עבדו ואמתו מצד הסברא או מאיזה לימוד או לא, שזה הוא ענין שאינו נוגע לדברינו במקום הזה.

הכלית דברינו הוא רק להעיר על זה בנוגע להצדוקים שאך בטעות חשבו עד היום שהיו אצלם יסוד קבוע בנוגע לתורה.

ואך בטעות חשבו שיסודם היו שאין לנו שם כי אם דברים ככתבם. בעומק פשוטו של מקרא

ודנה. לנו גם הדבר הזה לעד שהרי זה ודאי שעבד ואמה לא יזכר מהם דבר בתורה בנוגע לחיוב האדון, והוא גם נגד פשטן של דברי התורה שחיובו בשור הוא מפני שלא שמרו.

אבל מפני שרצו הצדוקים בזה, ועל פי דרכם היו זה חסאם, דנו גם קל וחומר רחוק לחייב את האדון.

לפי שכאמת לא היו להם כל יסוד בכל מה שלא נתפרש מפורש, וככל אשר כבר נתבאר.

וראוי לנו להעיר בזה על טעות כולל בנוגע לדברי הצדוקים.

כי הנה כבר חשבו בין הדברים אשר התנגדו הצדוקים שהנם מעשי בית דין שהם אמרו ופרשו השמלה ממש, והוא ממילה תענית פרק ד.

ושם נאמר, ועוד שהיו ביותוסים אומרים עין תחת עין וכו' ופרשו השמלה לפני זקני העיר הדברים ככתבם.

והחכם ווייס בחשבו זה גם הוא בעמוד 117 יאמר:

(י"ב) היו אומרים ופרשו את השמלה דברים ככתבם שמלה ממש (מגלת תענית פ"ד) עם הפירוש הזה הסכים ר' אליעזר בן יעקב כתובות מ"ו.

ורק תמהון הוא לראות עד כמה לא ידעו את עניני הדברים אשר דברו בהם, ולא ידע החכם ווייס שגם הלכה כר' אליעזר בן יעקב כמו שכן הוא דברי

סתמא דגמי, וכן פסק גם הרמב"ם בה' גערה בתולה פרק ג' הלכה י"ג.

והחכם נרעין נאטע 12 עמוד 693 הכחיש את דברי המגלת תענית שזה דעת הצדוקים שהרי גם אחד מהתנאים סובר בן כתובות מ"ו.

וכל זה גרם להם מה שדברו בכל הדברים האלה סתוך חסרון ידיעה.

הצדוקים והמאורע הכולל בימי יוחנן

ודברי ר' אליעזר בן יעקב אין לו ענין כלל עם מעותם של הצדוקים, אישר טעו רק מתוך חסרון ידיעה בתורה.

כי דברי הצדוקים הנם בנוגע להאישה, ודברי ר' אליעזר בן יעקב אינם כי אם בנוגע להבעל.

כי בדברי הפרשה הזאת לא הזכירו עדים כל עיקר, ואין מזה דבר בדברי התורה.

ומכיון שלא הזכירו עדים בכל הפרשה הזאת כי על כן חשבו הצדוקים שכל הדברים הנם רק דברים ככתבם, וכל הראיה היא רק מהשמלה.

ודברי התורה דברים כ"כ: הם

ולקח אבי הנערה ואמה והוציאו את בתולי הנערה אל זקני העיר השערה ואמר אבי הנערה וכו' ופרשו השמלה לפני זקני העיר, ולקחו זקני העיר הוא את האישה ויסרו אותו וכו' ואם אמת היא הדבר הזה לא נמצאו בתולים לנערה והוציאו את הנערה אל פתח בית אביה וסקלוה אנשי עירה באבנים וכו'.

והנה לא הזכירו בכל זה עדים כי על כן טעו הצדוקים באידיעותם לחשוב שהבירור הוא רק על ידי השמלה ופרשו השמלה.

ואם נמצאו בתולים על השמלה ויסרו אותו, ואם לא נמצאו בתולים על השמלה והוציאו את הנערה אל פתח בית אביה וסקלוה.

ודברים כאלה באמת לא יוכלו לאמר כי אם הצדוקים אשר לא ידעו בתורת ר' בין ימינם לשמאלם ודבר לא היה להם לא עם קבלת האומה בתורה, ולא עם הבנת דברי התורה.

שאין אפשר להעלות על הדעת כי אם לא נמצאו בתולים על השמלה והוציאו את הנערה אל פתח בית אביה וסקלוה אנשי עירה באבנים ומהו.

והרי יכול להיות שזנתה בהיותה פנויה, ומי מעיד שהיה זה בימי היותה ארוסה, והרי יכול להיות שהיא ממשפחת דורקטי שאין להם בתולים, והרבה מאורעות יש שעל ידם יכלה לאבד את בתוליה.

והרי גם יכול להיות שנאנסה, ומי מעיד שזינתה ברצון.

והרי הדעת מברעת, שגם אם זינתה וזינתה בהיותה פנויה, ולא בהימים המעטים אשר היתה אז כבר ארוסה ומשומרת לבעל.

ולחיפך איך אפשר גם ליסר ולהלקות את הבעל ולהיבו מאה כסף מפני שאביה ואמה הביאו את השמלה, ומי מעיד שזו היא השמלה, והלא הבעל עומד וצווח, ושוען ברי שלא מצא לה בתולים, וחוקה אין אדם מדבר שקר גלוי כזה, שהשמלה מלאה דם ואביה ואמה יכולים להראות זה ולברר.

והלא אביה ואמה יכולים להביא שמלה מן השוק, ויכולים גם לשחוט צפור ולהביא דם.

ואיזה ספק יכול להיות כזה שכל זה צריך להתברר מדברי עדים.

ובלל גדול הוא גם בחוקי בני אדם שספר החוקים נכתב עבור מלומדי דת ודין היושבים על המשפט, אישר למדו אצל רבותיהם כל יסודי החוקים ענינם וכיארם, ולא נכתבו עבור הדיוטות כי ישבו הם לרדן ולשפוט על פי מה שיפתחו את ספר החוקים ויראו, שבוראי יטעו ולא ידעו איך יכשלו.

הצדוקים והמאירע הכולל בימי יחנן

רט

ואם בספרי חוקי בני אדם כך, אף כי בתורת ד', ואשר באמת נתקבלו ביאורי דבריה ויהיו לנהלת האומה.

אבל הצדוקים לא רצו לדעת מכל זה ויעמידו את דברי התורה על דעת כל הדיוט כפי אשר יראה שם ויבין על פי שטחיות הרברים.

ועל כן באו ואמרו גם זאת כי מכיון שנאמר ופרשו השמלה הגה דברים ככתבן, ואין כאן בירור כי אם זה ואין צורך עדים כלל.

אבל מחלוקת ר' אליעזר בן יעקב ורבנן הוא אחרת לנמרי. זה ודאי שכל הכותרים הגם על ידי עדים, אבל הם נתלקו, איך הדין אם לא בעל כלל.

אם נאמר שכיון שעונש התורה הוא על הוצאת שם רע הגה הדין כן גם אם נתברר שגם לא בעל כלל.

או שכל דברי הפרשה אינם כי אם כשבעל רק שהוא מוען שלא מצא דם ונתברר שיש דם.

הלשון בהברייתא במס' כתובות ד' מ"ז:

מאי רבנן ומאי ר' אליעזר בן יעקב דתניא כיצד הוצאת שם רע בא לבית דין ואמר סלוני לא מצאתי לכתך בתולים אם יש עדים שזינתה תחתיו בסקילה, זינתה מעיקרא (בדויותה פניה) יש לה כתובה מנה נמצא ששם רע אינו שם רע

הוא לוקה ונתן מאה סלע בין בעל בין לא בעל, ר' אליעזר בן יעקב אומר לא נאמרו דברים הללו אלא כשבעל וכו'.

ובנמרא על זה:

בשלמא לר' אליעזר בן יעקב היינו דכתיב ופרשו השמלה אלא לרבנן מאי ופרשו השמלה אמר ר' אבהו פרשו מה ששם לה כדתניא ופרשו השמלה מלמד

שבאין עדים של זה ועדים של זה ובוררין את הדבר כשנלח חדשה ר' אליעזר בן יעקב אומר דברים ככתבן שמלה ממש.

מבואר ומפורש שזה דבר מוסכם לכל:

כיצד הוצאת שם רע בא לבית דין ואמר סלוני לא מצאתי לכתך בתולים אם יש עדים שזינתה תחתיו בסקילה, זינתה מעיקרא יש לה כתובה מנה נמצא

ששם רע אינו שם רע הוא לוקה ונתן מאה סלע.

רק שעל זה יש מחלוקת כי רבנן סבירי שכל זה הוא בין בעל בין לא בעל. ור' אליעזר בן יעקב יאמר על כל זה בדברים ברורים:

ר' אליעזר בן יעקב אומר לא נאמרו דברים הללו אלא כשבעל.

הנה הדברים מפורשים שדבריו ילכו על הדברים הקודמים אשר באו בהברייתא, הדברים אשר הם לכנלא עלמא, דברים שאין חולק עליהם.

כיצד הוצאת שם רע וכו' אם יש עדים שזינתה תחתיו וכו' נמצא ששם רע אינו שם רע וכו'.

ועל זה יאמר ר' אליעזר בן יעקב, לא נאמרו דברים הללו אלא כשבעל. ואך זה לבד כל מחלוקתם.

הדין שר' אליעזר בן יעקב סובר כי לא לחנם בא כל דבר השמלה בתורה, ואין זה משל, כי אם דברים ככתבן, לפי שכל הפרשה איירי רק בבעל

אבל לא כשלא בעל כלל.

זוה הוא לשון הרמב"ן בפירושו לתורה :

ובדאי שצריך לחזור הדברים בענינים הרבה שהכתוב יקצר בהן, אבל לא אמר (בספרי ובברייתא בנמי) הרי זה משל אלא המחייב מוציא שם רע אף על פי שלא בעל וכו' וכך אמרו בנמי ר' אליעזר בן יעקב אומר שמלה ממש הלכה כדבריו וכן טעם הפרשה וכו'.

וכן הם דברי הרמב"ם בה' נעשה בתולה פרק ג' הלכה ו' שאף שסמך כר' אליעזר בן יעקב שחיוב הבעל הוא דוקא כשבעל כתב שם :

כיצד הוצאת שם רע הוא שיבוא לבית דין וכו' ובית דין שומעין דברי העדים והוקרין עדותן וכו' ואם הביא האב עדים וכו' וילקה הוא ונתן מאה סלעים. הן גם דברי הירושלמי כתובות פרק ד' היד שאחרי כל מה שנתבאר גם שם מכל דיני עדי הבעל ועדי האב נאמר אחר זה :

תני ר' אליעזר בן יעקב אומר יאמרו הדברים ככתבן מהו יאמרו הדברים ככתבן אמר ר' יוסי ב"ר ר' כון לעולם אינו חייב עד שיכנסו ריבעול ריטעון טענת בתולים.

והוא אחת עם דברי הבעל.

וכל הדברים פשוטין ומבוארים שכל דברי ר' אליעזר בן יעקב אינם כי אם כלשונו בברייתא. לא נאמרו דברים הללו אלא כשבעלי.

ורק זה לבד היא כל מחלוקתם וגם הלכה כר' אליעזר בן יעקב, וכל דברי סתמא דנמרא כוותיה, וכמו שכבר כתב גם הכסף משנה שם (כ"ב).

והנה הוכרחה להאריך בדברים ששונים, אבל כי החוקרים האחרונים בדברים כל דבריהם מתוך חסרון ידיעה הפכום לדברי תהו.

ובעצמם ציינו לכתובות מזו ויאמר החכם וזוים. עם הפירוש הזה הסכים ר' אליעזר בן יעקב כתובות מזו וכן ציין לשם גם החכם נרעץ.

מבלי לדעת ענין הדברים שם.

וכן הדבר ככל מה שכבר נתבאר שגם מעולם לא עסקו הצדוקים בחקירת ששם דברי הכתובים, ויהיו החוקים לגמרי גם מזה, וכי גם הדברים המעשים אשר

התנגדו להם בהלכה היו רק דברים כוללים אשר הוכרחו שם לעשות באופן אחד, וגם שם לא הקרו כל מאומה, כי אם עשו כאשר יעלה המולג, וכאשר יעלה על לב כל הדיום הפותח ורואה ואומר מתוך השקפה על שמתיות הדברים.

פרק ט"ז

ואמנם כי נראה עוד יותר מזה, כי גם הדברים הכוללים אשר שם באה והתנגדותם בהלכה, הגו גם הם לא היו כלל בפעם אחת וגם לא בדור אחד.

הערה (כ"ב) בעת הדפסת הדברים בא לידי ספר דברי שלום נאמת לרבי רפאל וזאתי שם בעמוד 15 שגם הוא טעה את הפעולת הזה ויאמר שם :

„יותי יחא (על הגלין סגולת תענית) חסרתי וזני שמביא שזני אנשים ופרשו השמלה דברים ככתבן, והנה סכתו דברי והנה אשר משנתו קב ענין כברייתא מדיגיא (סעובת מ"ז) ופרשו השמלה ר"א בן יעקב ואמר דברים ככתבן סמלה ממש, וכן בירושלמי שם מ"ז הל' תני רבבי" אמר יאמרו הדברים ככתבן ואלה דבריו.

הצדוקים והמאורע הכולל בימי יוחנן

כי אם איזה מהם בראשית ימיהם, ואיזה מהם אך בסוף ימיהם.

לפי שבאמת לא עסקו הצדוקים בכל זה כל עיקר ולא הי' זה ענינם כלל, וכל מה שבא מהם בכל הדברים האלה הי' רק בדרך מקרה, אם מפני שהי' הדבר או לפונתם ולראותם, או שקרה דבר כזה בדרך נצחון או שהיו הם מוכרחים או לחתוך הדין בהיות או זמן רדיפת כל חכמי התורה, ככל אשר יבואר כל זה לפנינו. וזהו אשר מה שהתכו הדין בעד זמנם שאינו מתייב עד שיהרג הנידון הי' עוד בימי יוחנן, ויהודה בן כבאי אשר הי' בימי אלכסנדר ינאי כבר עשה מעשה רב להוציא מלבן של צדוקים (ע"י מכות ד' ו').

וכל זה הי' דבר הצדוקים בסוף ימי יוחנן בשעה שנהרגו כל חכמי ישראל והגשוארים ברחו והתבטאו והצדוקים יישבו או כסאות למשפט (ע"י לפנינו בסוף כ"ז). הנה הנהגה הי' דבר עצרת אחר השבת הי' כבר בזמן מאוחר מאד, היינו בימי רבן יוחנן בן זכאי.

וגם אז לא נחלקו בזה יסוד הכתה בכללה, היינו הצדוקים, כי אם המפלגה הקטנה אשר נכללה בתוכם הם. הבייתוסים.

ויאזעפוס לא יזכיר כלל את הבייתוסים, לפי שכל היסקפותיו הלכו ובאו רק מתוך העז המישרה והנה במדינה, והשם אשר נקראו כולם בכלל, זה הי' רק להצדוקים, אשר הבייתוסים היו רק מפלים להם, וכפלים בתוכם, וכי גם כי התבונה בכללה נקראו רק בשם צדוקים.

וכן הוא גם במשנה ובמסורה בכל מקום אשר ידברו על התבונה בכלל וזכירום בשם צדוקים, כמו לשונם, דבר שהצדוקים מורים בו או אל התנו מקום לצדוקים לרדותי או הר"ה מדרכי הצדוקים וכאלה רבות. ובכל זה הנה בננוע לעצרת אחר השבת הקדקו עיקר כל דבריהם רק על הבייתוסים.

אשר מזה מבואר כי לא לבד שעד הזמן האחרון לא נחלקו בזה הצדוקים, כי אם שגם בזמן האחרון הי' עיקר כל הדבר רק מהבייתוסים. ובמשנה מכות ד' פ"ה נאמר:

וכל כך למה מפני הבייתוסים שהיו אומרים אין קצירת העומר במוצאי יום טוב.

ובמסורה שם על המשנה: תנו רבנן אילין יומיא דלא להתענא בהון ומקצתהון דלא למספד מריש ירחא דניסן ועד המניא ביה איתוקם תמידא דלא למספד ומתמניא ביה ועד סוף מועדא איתותב חנא רשבויעא דלא למספד, מריש ירחא דניסן ועד תמניא ביה איתוקם תמידא דלא למספד שהיו צדוקים אומרים יחיד מתגרב ומניא תמיד מאי דרוש את הכבש האחד תעשה בבקר וכו'. מאי איתרו את קרבני להמי לאשי תשמרו שיהיו כולן באין מתרוסת הלשכה, מתמניא ביה ועד סוף מועדא איתותב חנא רשבויעא דלא למספד, שהיו בייתוסין אומרים עצרת אחר השבת, נימסל להם רבן יוחנן בן זכאי ואמר להם מנין לכם, ולא הי' אדם וכו' הוי' מקן אחד שהי' מפספס כערו וכו'. אמר לו רבי בכך אתה מושרני אמר לו וכו'.

וכה יראה גם בכל הקצוות במשנה ובמס' לא עלה בידם כל פוסקה אחי אשר לא חקרו כלל לקח את העומר שם, שבו לקחו חטים צינים ועל פיהם ראו לחלוש את כל ישרי דברי ישיב, לא שם לך כי עיקר הכל צריך לזעה תחלה את איתוקם של הבייתוסים.

הצדוקים והמאורע הכולל בימי יוחנן

ומבואר שבברייתא הזאת עצמה שעל דבר התמיד בא הדבר על שם יסוד החבורה הזאת הצדוקים, בא בכל זה דבר העצרת על שם הבייתוסים. וכן בא זה עצמו גם במגילת תענית פרק א', שבענין התמיד נאמר צדוקים ובענין חג העצרת, בייתוסים.

ונאמר גם שם, מן ריש ירהא דניסן ועד תמניא ביה איתוקם תמירא דלא למספד שהיו צדוקים אומרים וכו'.

ואחר זה להלן שם נאמר, ומתמניא ביה ועד סוף מועדא איתותב חנא רשבויעא דלא למספד, ואיזה זה עצרת, והלא לא נצרכו לכתוב כל הימים טובים שבמגילה, אלא שהיו דנין. כנגד בייתוסים שהיו אומרים עצרת לאחר השבת נטפל להם ר' יוחנן בן זכאי וכו'.

וכן הדבר כי בנוגע להתמיד היו זה באמת מכלל חבורת הצדוקים לפי שהיו להם בזה ענין כללי לטובתם ולהנאתם, ככל אשר יבואר לפנינו בפרק ביד, והיו הדבר בזמן שהיו ידם תקיפה וחזקים בכל משלה.

אבל דבר העצרת אחר השבת שאינו אלא ענין דתי בלבד, בא הדבר בעיקרו רק מבייתוסים לבד, וככל אשר נראה זה עוד גם ככל אשר יבא לפנינו.

והנה מבואר לנו גם זאת שהיו זה בזמן האחרון היינו בימי רבן יוחנן בן זכאי, וכמו שהוא גם בהברייתא נגמ' וגם במגילת תענית. נטפל להם רבן יוחנן בן זכאי.

ואף שבברייתא זו עצמה בנוגע לדין התמיד נאמר סתם, מאי אהרדו ובמגילת תענית, אמרו להם החכמים.

נאמר על עצרת, נטפל להם רבן יוחנן בן זכאי וכן הוא גם במגילת תענית. נטפל להם רבן יוחנן בן זכאי.

וגם כל ההשתדלות הגדולה והממרצה אשר היו בזה, ובא במקום אחר ולענין אחר, נאמר זה גם שם רק על שם הבייתוסים.

ובא במשנה ראש השנה ד' כיב (פ"ב מ"א)

בראשונה היו מקבלין עדות החדש מכל אדם. משקלקלו הבייתוסים התקינו שלא יהיו מקבלין אלא מן המכירין.

ובנמרא שם בא ביאור דברי המשנה מן התוספתא במס' ר"ה פ"א, וגם שם בא הכל על שם הבייתוסים.

הנה רבנן מה קלקול קלקלו הבייתוסים פעם אחת בקשו בייתוסין להטעות

את החכמים שברו שני בני אדם בד' מאות וזו אחד משלנו ואחד משלכם, שלחם העיד עדותו ויצא שלנו אמרו לו, אמור כיצד ראית את הלבנה אמר להם וכו'

ואם אין אתם מאמינים לי הרי מאתיים וזו צרורים לי בסדיני, אמרו לו מי הזקיך לך אמר להם שמעתי שבקשו בייתוסים להטעות את החכמים אמרתי אלך אני

ואודיע להם שמא יבואו בני אדם שאינם מהוננים וישעו את החכמים אמרו לו מאתיים וזו נתונים לך במתנה והשוכך ימתח על העמור באותה שעה התקינו

שלא יהיו מקבלין אלא מן המכירין.

ומבואר כי כל הדבר נכפל ונשנה מרוקדק רק על שם הבייתוסים.

ואמנם כי יש בזה עוד דבר גדול מאד אשר נוכל ללמוד ממקום הזה בנוגע להנהגה הכוללת של הצדוקים והבייתוסים בכלל.

כי נשוב ונראה מכאן את כל הדבר הגדול אשר כבר נתבאר כי לא הי' להצדוקים כל פרינצים בהנוגע להתורה עצמה ולדיני התורה, כל היסוד שלהם הי' רק בנוגע להתקנות מדרבנן.

אבל בנוגע לדיני התורה לא עסקו בהם כלל, ונשארו גם מהם בהתנהגות של פומבי ככל אשר הי' מאז ומעולם.

והדבר מתבאר גם במקום הזה באופן בולט מאד.

הנה כל השתדלותם הגדולה של הבייתוסים להמעות את החכמים היתה כדי שיחזלו עצרת אחר השבת וכמו שהדבר מפורש על מקומו בתוספתא ראש השנה שם:

בראשונה היו מקבלין עדות החדש מכל אדם מעם אחת שכרו בייתוסין שני עדים לבוא להמעות את החכמים לפי שאין בייתוסים מודים שחאה עצרת אלא באחד כשבת בא אחד ואמר עזותו חלך לו וכו'.

הנה שכרו לזה שני עדי שקר להמעות את החכמים.

אבל מה יושיעם זה, הלא הם יודעים שהם עדי שקר, ויתקנו לעצרת, ויקלקלו לעצמם את הפסח שלא כדין.

שהרי להמעות את החכמים שיהי' עצרת חל אחר השבת, אי אפשר כי אם להמעות אותם קודם החדש ניסן.

שבנה הדבר הלוי שיהי' יום הנף ביום אי אחר השבת, ויומר ספירת שבוע שבתות המימות ביום השבת, ועצרת אחר השבת (ועי' בתוס' דיה להמעות).

ועל כן רצו אז להמעות את החכמים על החדש ניסן שיבואו עדי שקר ויעידו על החדש ניסן, שנראה בזמנו ויקדשו בית דין את יום שלשים לראש החדש ניסן, ועל ידי זה הי' עצרת אחר השבת.

אבל הלא על ידי זה הי' פסח שלא בזמנו, שהרי הם יודעים שישכרו עדי שקר, ויקריבו את קרבן הפסח שלא בזמנו וביום השביעי של הנ הפסח יאכלו המין שלא כדין.

ובדבר זה יבואר לנו מזה שכל מעשיהם לא הי' כי אם לנצחון, אבל בעצמו של דבר, דבר לא הי' להם עם קיום תורת ר' ככל אשר כבר נתבאר (וודברי התוס' שם כדיה להמעות תמידים).

ואחרי שכל הדבר לא הי' אצלם מתוך קיום התורה, ולא מתוך ענין דתי הקרוב אל לבם כי אם מתוך נצחון, הנה למה שהתנגדו או שמו לבם והשתדלותם, ולמה שלא התנגדו לא שמו לב כל עיקר.

והחכם היים אשר כל חכמתו בחקירת דבר הצדוקים הוא לאמר כי אין אנו יודעים שם כל מאומה, ועל כן הוא יודע בבירור נמור שכל התנגדותם הי' רק לתורה שבעל פה ולקבלה, הצליח בדרכו גם במקום הזה.

ויאמר בחיא עמוד 119:

מלבד אלה יש עוד זכרון להתנגדות אחת והיא כי לא היתה דעת הצדוקים נוחה במעשה הפרושים בכחינת קידוש החדש, לא הוגד לאיזה צד היו מתנגדים?

ומה ממעשי הפרושים הי' רע בעיניהם? רק יסופר. ישמעם אחת קלקלו הבייתוסים (ריה פ"ב מ"א) ורצו להמעות את חכמים ושכרו עדי שקר (בבלי שם כ"ב: וירושלמי שם ותוספתא פ"א) מזה נראה ברור כי רע עליהם מעשה החכמים

בענין קידוש החדש, אבל המעשה הפרטי אשר לא היו נוה להם כבר נשכח באורך הזמן. אלה דבריו.

ומה אפשר לאמר לדרכי הקיריה כאלה שלא נבראו כי אם להונות בהם את הקוראים, לאמר שלא נודע לנו ולא הוגד לנו ועל כן הוא יודע ברור. ואיך לא הוגד לנו מה היה זה, והרי במקומות ההם שציין בעצמו בירושלמי שם ובתוספתא פ"א, שאך שם בא הדבר, הנה שם במקומו מפורש והוגד מה היה הדבר ומה רצו בזה.

שרצו להטעות כדי שיהול עצרת אחר השבת, והוא הדבר הידוע מהם ומפורסם שאמרו בן.

ושם בתוספתא נאמר. בראשונה היו מקבלין עדות החדש מכל אדם פעם אחת שכרו בייטוסים שני עדים לבוא להטעות את החכמים לפי שאין בייטוסים מודים שתהא עצרת אלא באחד בשבת וכו'.

וכירושלמי שם במקומו:

ומה קלקול הזה תמן שהיו אומרים עצרת לאחר השבת והיו יוצאין עליו מבערב בהוקת שנתקדש.

והאם אפשר להיות דברים יותר ברורים מזה, והאם אפשר להגיד יותר.

והנה יציין בעצמו את המקומות האלה במקומם ובכל זה בא ואומר:

מלבד אלה יש עוד זכרון להתנגדות וכו' לא הוגד לאיזה צד היו מתנגדים ומה ממעשי הפרושים היו רע בעיניהם וכו' מזה נראה ברור כי רע עליהם מעשה החכמים בענין קידוש החדש וכו' וכבר נשכח באורך הזמן.

ואחת משתי אלה או שכתב לו הציון הלז ולא האה כלל הנאמר שם, או שבא להונות את הקוראים בזדון.

אבל מה מקום לדרכים כאלה כחכמת ישראל, ומה ענינם של דברים כאלה להכתב לשם הקיריה.

וכן הדבר כי אין זה התנגדות חדשה כי אם זו עצמה של עצרת אחר השבת הידועה ומפורסמת מהם.

ואמנם כן כי תחת מה שמעו החכם ווייס לאמר, ומזה נראה ברור כי רע עליהם מעשה החכמים בענין קידוש החדש.

הנה אם היו מעיין ותוקר לדעת את ענין הדברים או היו רואה שאם היו נודע לנו ראוי שלא סקספו הצדוקים בקידוש בית דין, אין לנו על זה ראיה יותר גדולה ויותר ברורה מהמקום הזה.

שאם לא כן מה יועילו להם עדי השקר, והרי הם עצמם יודעין שרק בטעות נתקדש יום שלשים, ואם ירויחו בהג העצרת שיהיו על ידי זה בזמנו לפי דעתם הם, אבל הלא כנגד זה יפסידו בחג המצות שיהיו גם לפי דעתם שלא בזמנו, ויקריבו הפסח בייג, ויהונו את הג המצות עצמו שלא בזמנו, ויאכלו גם חמץ אחר יום האחרון גם כן שלא כדין.

והדברים בולטים ומבארים את עצמן, שקיימו גם הם כל מעשי החכמים בקידוש החדש, והיו גם אצלם דבר משום שאם יקבעו זה בית דין של כל ישראל כל מה שעשו עשו.

הצדוקים והמאורע הכולל בימי יוחנן

ואמנם כי עיקר הכל כזה הוא את אשר כבר נתבאר כי התגדו הצדוקים והבייתוסים רק לאיזה פרטים כוללים, וכי התגדו כבא מתוך איזה מקרה שבא וקרה או, ותהי להם לנצחון.

אבל בכל יתר דברי התורה לא שנו דבר בכל דעה של פומבי. כי בכלל לא עסקו בדברי התורה, ולא הי' זה לא ענינם ולא מלאכתם, ולא שמו לזה לב כל עיקר.

ועל כן גם דבר לא הי' להם עם מה שעל ידי ששכרו עדי שקר יקלקלו גם לעצמם בנוגע לחג הפסח ולהקרבת הפסח ואבילת חמין.

ועל כן באמת באו גם הפרטים המעטים ההם בתוך המשך גדול של זמנים שונים ומרוחקים, לפי שלא עסקו בזה כלל וכל מה שבא לא בא כי אם בדרך מקרה.

פרק י"ז.

ועלינו לבאר בזה עוד דבר גדול אשר בא גם הוא על שם הבייתוסים ולא על שם הצדוקים בכלל.

והוא דבר אמרם עין תחת עין ממש, וירקה בפניו ממש, ופרשו השמלה, שכבר חשבנו אותם בפרק ט"ז.

אבל הדברים האלה לא נמצאו כי אם במגילת תענית (בהוספות המאוחרות) פרק ד', ושם אף שיתר הדברים נאמרו על שם הצדוקים, בא זה ביחוד על שם הבייתוסים.

ולשון הדברים שם:

בארבעה עשר בתמוז עדה ספר נורתא דלא למספר מפני שהי' כתוב ומונה להם לצדוקים ספר נזירות וכי ועוד יהיו בייתוסין אוימים עין תחת עין שן תחת שן הפיל אדם שנו של חבירו יפיל את שנו סמא את עינו של חבירו יסמא את עינו יהיו שנין כאהר, ופרשו השמלה לפני זקני העיר דברים ככתבן, וירקה בפניו שתדא הוקקת בפניו אמרו להם חכמים והלא כתוב והתורה והמצוה אשר כתבת' להורותם וכי' ואותו יום שבטלהו עישאוהו יום טובי.

והנה אף שגם כאן נאמר בתחלה עדה ספר נורתא מפני שהי' כתוב ומונה להם לצדוקים וכי'.

נאמר אחר זה דבר עין תחת עין ופרשו השמלה וירקה בפניו על שם הבייתוסים.

והקבם ויזים הרשה לעצמו במקום הזה להשתדל להטעות את הקוראים באופן מנונה מאד.

ובחיא עמוד 140 בעמודו בימי שמעון בן שטח יאמר לו:

הריב עם הצדוקים והנצוה עליהם הוציא לאור כמה דינים בענינים שונים, בזמן ההוא נמצא הרושם הראשון. למדרש על חק התורה: עזן תחת עין שכונתו תשלומי עין (ביק פיג מנילחא משפטים) נגד דעת הצדוקים שהיו אוימים עין ממש, ודעת הצדוקים בזה היא הדעה הנמצאת אצל כל המחוקקים וכי' גם הפירושים אשר פירשו הצדוקים את החק של מוציא שם רע על אשתו ואמרו שכונת טאמר התורה: ופרשו השמלה היא דברים ככתבם וכמו כן המאמר

הצדוקים והמאורע הכולל בימי יוחנן

וירקה בפניו וכו' ממש כלומר על שטח הפנים כלם בטלו בימי שמעון בן שטח (מגילת תענית פ"ד) על דבר אחר רבו שמעון וחבריו עם הצדוקים בחוק גדול והתמירה המריבה שמנת ימים עד שנצחו את הצדוקים, שהצדוקים אמרו שקרבן התמיד בא משל יחיד וכו' ואם גם שלא נזכר בפירוש כי בימי שמעון (בן שטח) אירע כן, אין להטיל ספק בזה, המאמר, כשנברו עליהם ונצחום מורה על מריבה חזקה וניצוח הפרושים וזהו הי' בימי שמעון (בן שטח) ותחת ממשלת ינאי (גרעץ ח"ג עמוד 472) אלה דבריו.

והנה הוא עצמו ישאל על כל דבריו שהיו אין זכר שהיו זה בימי שמעון בן שטח, וישיב על זה כי אין להטיל ספק בזה כי המאמר, כשנברו עליהם ונצחום מורה על מריבה חזקה וניצוח הפרושים וזהו הי' בימי שמעון בן שטח ותחת ממשלת ינאי. (גרעץ ח"ג).

אבל הלא בכל פרק ד' ממגילת תענית אין זכר כלל מהדברים האלה כשנברו עליהם ונצחום.

והחכם ווייס השביל את ידיו וכתב בסוף כל דבריו אלה את הענין מקרבן התמיד שזה בא בפרק א' ושם בסוף נאמר, וכשנברו עליהם ונצחום למען אשר יהי אפשר לו להטעות את הקוראים ולסיים על הכל יחד:

ואם כי לא נזכר בפירוש כי בימי שמעון בן שטח אירע כן אין להטיל ספק בזה, המאמר, כשנברו עליהם ונצחום מורה על מריבה חזקה וניצוח הפרושים וזה הי' בימי שמעון בן שטח.

אבל הלא זה בא רק על המחלוקת על קרבן התמיד בפרק הראשון ממגילת תענית, ובפרק ד' אין גם זכר מן, כשנברו עליהם ונצחום.

והלא עיקר דברי ווייס במקום הזהו הוא דבר עין תחת עין, ופרשו השמלה, וירקה בפניו, ועל זה באו כל דבריו לאמר:

בזמן שהוא נמצא הרושם הראשון למדרש על חק התורה: עין תחת עין וכו' גם הפירושים אשר פירשו הצדוקים את החק של מוציא שם רע וכו' וכמו כן המאמר וירקה בפניו וכו' ממש כלומר על שטח הפנים כלם בטלו בימי שמעון בן שטח (מגילת תענית פ"ד).

אבל היכן הזכיר שם שמעון בן שטח, והלא גם הדברים האלה, כשנברו עליהם ונצחום שהוא סומך עליהם על פי גרעץ לא הוזכרו שם כי אם בפרק א', אשר הנם לנמרי דברים שונים שאין להם ענין כלל עם פ"ד.

שם בפרק א' ידובר על מריש ירהא דניסן עד תמניא ביה איתוקם תמידא, ובפרק ד' ידובר על בארבעה עשר בתמוז ערא ספר נזירא.

ואמנם כי תחת לסמוך על גרעץ בדבר שאין לו ענין עם זה כלל הי' לו להחכם ווייס לראות דברי גרעץ אשר כתב, בהלכו לתומו בח"ג עמוד 89:

ספק גדול הוא אם הצדוקים בראשית ימיהם ידעו כל עיקר לחלק בין דברים הכתובים בתורה לדברים המסורתיים, ותהי להיפך כי נראים הדברים שאך ברבות הימים התחילו להבין זה על ידי הרבות עם חכמי התורה (עם מתנגדיהם בלשונו של גרעץ) קשה להאמין כי אלה אילי הארץ אשר מלאכתם הי' ידיעת המלחמה והריפלאמאטיע ידעו מעצמם להציג יסוד כזה ולהשתמש בו, יותר נראה

כי כל זה בא רק על ידי הבייתוסים, אשר אך בזמן ואחרון הרימו ראשם גם הם וכ"י אלה דבריו.
ובמקום הזה הגה זה עוד יותר כי הדבר בא גם מפורש על שם הבייתוסים, ולא על הצדוקים ביהוד.

והרב ראפפורט ברברי שלום ואמת עמוד 14 יאמר :

האמנם נמצא במגלה תענית ס"ד וה"ל ועוד שהיו בייתוסים אומרים עין תחת עין (שמות כ"א) סימא עינו של תבירו יסמא את עינו שיהיו שוים כאחד; ופרשו השמלה לפני זקני העיר (דברים כ"ב) הדברים ככתבן, וירקה בפניו שתהא רוקקת בפניו ע"כ, אולם אין ספק אצלנו שכל אלה הדברים הם מהמוסיף על מניח באיזה מקומות דברים מעצמו ולפי זמנו המאוחר (יעו"י ע"מ, אקרא) ושם ידע המוסיף כבר מקראים, וקרוב כי פה משים דעת הקראים שביטוי בפני הבייתוסים הקדמונים אלה דבריו.

ולחכם ווייס לא הי' די לאמר שאין זה הוספה במענה כי אם שכן אמרו באמת הבייתוסים, ויבוא ויטעה את הקראים כי יש לו דברים מפורשים שזה הוא דעת הצדוקים בכלל מראש מקדמי אר"ן, וכי שמעון בן שמח וחבוריו הם בשלם זה מפני ריב הצדוקים והנצחה עליהם.

ואמנם כן כי לא הסתפק החכם ווייס בזה, כי אם ישגהו בא לאמר לנו גם דברים שלא שמעתן אהן מעולם ויקחם מתוך יסודי דברי גינערה.

לאמר כי לא באו הצדוקים לחלוק על הקבלה כי אם שחכמי התורה (הפרושים בלשונם) הם ישנו דת ודין ממה שהי' לפני זה, ונגד זה עמדו הצדוקים בצדקתם הגדולה וביישר לבבם, עד שיהפוך לנו החכם ווייס את הכל ויאמר :

בזמן ההוא נמצא הרושם הראשון למדרש על חק התורה : עין תחת עין שכוונתו השלומי עין (ב"ק פ"ג מבילהא משפטים) נגד דעת הצדוקים שהיו אומרים עין ממשי.

ומפני שאין החכם ווייס יחיד במענה זו על הקבלה מדין עין תחת עין, וכבר ישתמשו בזה גם כל הלבלרים למיניהם, אי אפשר מבלי לבאר הדבר גם במקום הזה.

ואמנם כן שנם אילו לא הי' לנו קבלת האומה ברברי התורה כי דין עין תחת עין ניתן רק לעונש ממון, היינו יכולים לדעת זה גם מעצמינו מתוך דברי התורה המפורשים.

וכן הדבר שזה ודאי שזה קבלה משוטת כי עין תחת עין הוא לדין ממון, ובמשנה במס' בבא קמא ד' פ"ג : לא נאמרו על זה לא דרשות ולא לימודים ולשון המשנה עצמה הוא ככל דיני יסודי התורה הפשוטים :

החובל בחבירו חייב עליו משום חמשה דברים בנזק בצער בריפוי בשבת וכברשת בנזק כיצד סימא את עיט קמע את ידו שיבר את הנלו רואין אותו כאלו הוא עבד נמכר בשוק ושמן כמה די' יפה וכמה וכ"י.

וכל זה הוא סיסודי המשנה אשר כבר גם נקבעו בכל לשונם לא לבד לפני ימי שמעון בן שמח כי אם גם לפני ימי שמעון הצדיק ככל קבלות האומה ברברי התורה אשר כבר נקבעו או וכמו שכבר נתבאר לט' כל זה.

הצדוקים והמאורע הכולל כימי יוחנן

אבל גם אם לא היינו יודעין זה מתוך קבלת האומה, היינו יכולים לדעת זה גם מעצמינו מתוך דברי התורה המפורשים.

וראשונה עלינו לדעת שטענו כל המדברים מזה והשבו שהקבלה היא שתרנום של עין תחת עין הוא ממון.

ואין זה כי אם טעות פשוטה, ומפורש בדברי אונקלוס (שמות כ"א כ"ד) עינא חלף עינא שנא חלף שנא ידא חלף ידא הנלא חלף הנלא.

ובן תנ"ח גם בויקרא כ"ד י"ט וא"ש כ"י יתן מום בעמיתו כאשר עשה כן יעשה לו שבר תחת שבר עין תחת עין וכו'. ונב"ר א"ר יתן מומא בחבריה כמה דעבד כן יתעבד ליה תברא חלף חלף עינא חלף עינא שנא חלף שנא וכו'.

אבל דין המשנה החובל בחבירו חייב עליו משום חמשה דברים. גזק וכו' כיצד סימא את עינו וכו' הואין אותו וכו' הוא משום שעונש התורה ניתן להשלומי כפר.

וזה שעין תחת עין ושן תחת שן ניתן להשלומי כפר הרי יוצא מפורש מדברי התורה.

שהרי מקרא מלא הוא בתורה (במדבר ל"ה) ולא תקחו כפר לנפש רצה אשר הוא רשע למות וכו', ולא תקחו כפר לגוים אל עיר מקלטו לשוב לשבת בארץ עד מות הכהן ולא תחניפו את הארץ אשר אתם בה כי חדם הוא יחנף את הארץ ולארץ לא יכפר לדם אשר ישפך בה כי אם בדם שופכו (ולא תקחו כופר לא פסח בממון רש"י שם).

ומבואר לנו ומפורש שהוציאה התורה רק את הרוצח לבד. ואף שנאמר גם מפורש. מות יומת הרצח בכל זה הוצרכה התורה לפרש לנו שלא נחשוב שאף שהוא ראוי מדין התורה לחיות. מות יומת הרצח בכל זה נוכל להחליף זה על השלומי כפר, וביארה לנו התורה מפורש שאצל רצה אין הדבר נק' ומות יומת הרצח דוקא הוא, ולא ניתן זה להשלומי כפר. והוסיפה לבאר גם הטעם מדוע הדין כן בהורג נפש. ולא תחניפו את הארץ וכו' ולארץ לא יכפר כי אם בדם שופכו.

ואיזה ספק יוכל להיות אחר זה כי עין תחת עין ניתן להשלומי כפר. והן דברי הברייתא בגמ' ב"ק פ"ג שם:

ואם נפשך לאמר הרי הוא אומר לא תקחו כפר לנפש רצה אשר הוא רשע למות לנפש רצה או אתה לוקח כפר אבל אתה לוקח כפר לראשי איברים שאין הורגין.

ומבואר גם מדברי הברייתא שאין הכונה שתרנום עין תחת עין הוא ממון כי אם שהכונה שעין תחת עין ניתן להשלומי כפר, וזה הוא מפורש לשון הברייתא אבל אתה לוקח כפר לראשי איברים.

ודגנו רואים עוד שגם בחייכי נלות ביארה זה התורה ופרטה זה גם שם. ואף שיש לנו פרישות שלמות בתורה מפורש שההורג נפש בשגגה חייב נלות, וחייב לשבת שם עד מות הכהן הגדול, ושם בספר במדבר (ל"ה) פרשה שלמה בכל פרטי דיני עיר מקלטו ונאמר שם. וישב בה עד מות הכהן הגדול אשר משה אותו בשמן הקדש ופרשה שלמה בספר דברים י"ט. שלוש ערים תבדיל לך וכו' וזה רבה הרצה אשר ינוס שמה והיא אשר יכה את רעהו בכלי רעת

הצדוקים והמאורע הכולל בימי יוחנן

רד

וכו', ובאה גם פרשה בספר דברים ד' עם שמוה ערי המקלט. או יבדיל משה וכו' את בצר במדבר וכו'.

ככל זה מפורש בתורה, ולא תקחו כפר לנוס אל עיר מקלטו לשוב לשבת כארץ עד מות הכהן ולא תחניטו את הארץ.

ואיזה ספק יוכל להיות אחר זה אצל עין החת עין שזה ניתן להשלומי כפר. ולשון הרמב"ם ז"ל בהלכות תובל ומזיק פ"א הי"ג:

זה שנאמר בתורה כאשר יתן מוס באדם בן יתן בו אינו לחבול בזה כמו

שחבל בחבירו אלא שהוא ראוי לחסרו אבר או לחבול בו כאשר עשה ולפיכך משלם נזקו והרי הוא אומר ולא תקחו כפר לנפיש רצה לרוצח בלבד הוא שאין בו כופר אבל לחסרון אבר או לחבלות יש בו כופר.

ומבואר הדבר שגם רבינו הגדול הבין הדבר בן שתרטמו של עין תחת עין הוא גם לפי הקבלה עין ממש, רק שזה ניתן לתשלומי כפר.

ועין תחת עין הוא שהוא ראוי לחסרו אבר אבל לחסרון אבר או לחבלות יש בו כפר.

וכן הבין זה הריא אבן עזרא וכתב (שמות כ"א ב"ד). והנה ס"י עין תחת עין ראוי להיות עינו תחת עינו אם לא יתן כפרו.

ואין לשונו מדוקדק והלשון צריך להיות אבל יתן כפרו.

וזה שיש כאן דין כפר הרי אין ספק כלל שהוא יוצא מפורש מדברי התורה. ועל פי המצות הזה שלא הבינו שהוא רק מדין תשלומי כפר, והשבנו שלפי

הקבלה תרגום המלות הוא מסון על ידי זה נתחבבו הרב ר' צבי היות חרב שיר להבין איך תרגם אונקלוס במקום הזה את המסוק כצורתו, והם המציאו להם כלל

הרש לאמר שבהלכות המסורות לבית דין לא שמר אונקלוס את הקבלה. ולכך ממה שבמקום הזה אין מקום לזה אם אין זה קבלה על דברי הכתוב

כי אם תרגום הכתוב עצמו.

הנה גם לכך זה כבר כתב שם על זה הרב בעל נתינת לנה לאמר. רש"ל ראספורט ומרדכי חיות וצ"ל החליטו כי רק בהלכות המסורות לכל אדם פרטי

נוהר המתרגם בנפשו לבלי ימנע את הקבלה בתוך חכו, לא כן בדברים המסורים לבית דין, לא חשש לתרגם רק הפשט לבר, וסתירות רבות נמצאו לזה כאשר ביארנו

בהקדמה כוללת אלה דבריו.

וכל זה גרם לכולם יחד המצות הכולל אשר ה"י בזה שחשבו שהקבלה הוציאה כאן הדברים ממשמען. לאמר שפירוש המלות של עין חת עין ושן תחת

שן הוא מסון. ואין זה כי אם מצות משום, וגם לפי הקבלה פירוש המלות של עין תחת עין ורגל תחת רגל הוא ממש, אלא שזה הוא כדברי הרמב"ם שהוא ראוי לחסרו

אבר ועל כן גם כן צריך לתרגם, וכמו שתרגם אונקלוס עינא חלף, עינא שנת חלף שנת ידא חלף ידא.

הקבלה היא שיש כאן תשלומי כפר, וממילא ניתן לכפר, ולדמי עיט דמי שני דמי ידו.

הצדוקים והמאורע הכולל בימי יוחנן

והוא לא לכד קבלה כי אם גם יוצא מפורש מדברי הכתובים באין מקום לנפות מזה ימין ושמאל (כ"ג).

ויש לנו מקום אחר בתורה ששם באו שני הדברים יחד מפורשים בתורה על מקומו.

הוא בדין שור שהמית איש, ששם מפורש בכתוב. וגם בעליו יומת מפורש אחר זה. אם כפר יושט עליו ונתן מדין נפשו, ולשון הכתוב (שמות כ"א כ"ט):

ואם שור ננה הוא מתמל שלשם והועד בבעליו ולא ישמרנו, והמית איש או אשה השור יסקל וגם בעליו יומת, אם כפר יושט עליו ונתן מדין נפשו ככל אשר יושט עליו.

וזה היי הברח לפרש במקום הזה עצמו ואי אפשר היי לסמוך על דגאמר שם לפי שנים זה הוא מה שנהגו אדם, אשר שם גם בשונג חייב גלות, לא ניתן לתשלומין ולדין כפר, ועל כן היי הברח לפרש זה במקומו.

אבל זה ודאי שתרנום הכתוב של. וגם בעליו יומת הוא כמו שתרנום אונקלוס. ואף מריה יתקטלי ואי אפשר לתרנום כענין אחר.

ובכל זה ידענו מדברי הכתוב שהכונה רק ברברי הרמבים ז"ל. שהוא ראוי לעונש גדול. אבל ניתן לתשלומין בתורת כפר פדיון נפשו.

ולשון הריא אבן עזרא שם. אין ספק כי אין כופר למומתי בית דין על כן אמרו מעתיקי הדת כי וגם בעליו יומת מיתתו ביד שמים, הנה יהי זה יומת לפי דעתו כמו עין תחת עין שהוא ראוי שיומת אם לא יתן כופר נפשו אלה דבריו. ואחר שידענו זה מדברי התורה שדין. וגם בעליו יומתו ניתן לתשלומין ולדין כופר, שוב אין שם כי אם תשלומין.

וכן ממש הוא עם עין תחת עין ורגל תחת רגל, פירוש המלות ותרנומן הוא ממש, וגם בזה כונת התורה כמו בדבריה. וגם בעליו יומת שהוא ראוי לעונש גדול כזה וידע בנפשו שעבר על דבר גדול מאד, אשר ראוי להשמר ולהזהר.

אבל כמו שם כו גם בזה יוצא מפורש מדברי התורה שניתן לתשלומין, ולדין כופר.

ולא יוכל להיות בזה אפי' גרוד ספק כלל שעצם דין התורה אצל עין תחת עין ורגל תחת רגל, הוא שניתן לתשלומין, כמו שלא יוכל להיות שום ספק שהדבר בן אצל. וגם בעליו יומת.

החכם ווייס היי כאן גם למהפך בזכותן של ישראל כפי להפוך בלדות על תורתם:

ויאמר שם. והראשונים בין העמים אשר היי להם החק ישלם נקי הנפך בתשלומי סמון היו הרומיים, והנה זה מקצת לחשוב שהמפורשים תארו החק הזה

הערה (כ"ג) ונתן זה קצבו, ענין תחת עין הוא סמון רק שניתן לתשלומי כפר, כמו שם ר' אליעזר שקל כ צדק לדידת עין תחת עין פנאי. וסמון וכן סמון בגימט הוא במסך.

והוא הנאמר שם בגמרא (פ"ד), תנאי ר' אליעזר אומר עין תחת עין סמון, סמון מלשון יושק, ר' אליעזר לית ליה בכל דמי תנאי וכל אשר רב אשר לאמר שחן שחן אחר בגימט הוא במסך.

והיינו דהשלומן עינין לזון בתם דין עין סמון, היינו סמלנו דמי החזק סמי עינו של גימט ס' אף דמי עינו של סמון, שהיני עינו היי ראי לנגי, רק שניתן לתשלומין, אבל זה הוא עינו של סמון הוא של גימט, וסמון סמון שר שתרנו אדם שהוא דמי סמון, תעיל בוחס פ"ד וליה מלא.

שבתורה על פי הנודע להם משפט הנמול אצל הרומיים, כי המתואר הזה מונע כשבוע הכרת האדם את המשפט והצדק וכי ועתה פירוש זה החק של עין תחת עין שהוא מכון על תשלומי ממון לא לקחו להם משום אומה, אבל הי מקורי אצל היהודים. ואזנו וחקרו ויסרו אותו מצד הכרתם הפנימית מן הצדק ולפי מדרגת ההשכלה אשר התנשאו עליה במשך הזמנים.

ואין אני רוצה לדבר בזה מהשקפת האמונה בתורת די חוקיו על ישראל, כי דברינו במקום הזה, הגם רק מתוך הקירת הכמת ישראל, הקירה הפשית אשר אין לה בעולמה כי אם ההקירה עצמה. אבל הלא דוקא מתוך הקירת הכמת ישראל יראה כל מעיין וחוקר כי הדבר להיפך.

שהרי לא היו בני ישראל צדוקים לעלות ממדרגה למדרגה בהשכלתם עד כדי לבוא למדרגת הרומיים לשלם נזקי הגוף בתשלומי ממון.

כי הנה לפנינו שמדרגת השכלת התורה בזה היא על מעלה גבוהה כזו עד שהי' הכרה שיבוא מפורש בתורה לכלי ישולם תשלומי ממון גם כמיתה.

והנה לא התבונן בדברים פשוטים כאלה במקום אשר דבריו אינם בנוגע לאיזה דבר ספסי כי אם לכל דבר תורת ישראל, לכל דבר התורה בכללה, עד שיאמר:

על כן גם משפט הנמול אשר הונח בחק הזה מתחלף הוא ומשתנה להיות באופן אחר אצל עם אחרי אשר עלה ממעלה אל מעלה בסולם ההשכלה מאשר הי' אצל העם ההוא עצמו בעוד ישעמד על הסולם ההוא במדרגה למטה.

ומה נוכל לאמר למעפר בעפר באופן גם כזה נגד התורה בכללה, ובכל זה לא שם לב גם להרכיב שהוא עומד בו.

שהרי זה ודאי שעל המדרגת הנכוהת הזאת כבר עמדה תורת די מראש ומבראשונה, ועל מדרגה עוד יותר גבוהה מזה, עד שהונדחה התורה להוציא מפורש מתוך זה את הייבי מיתה וחיבי גלות.

ולא ידע החכם וזיים כי תורת ישראל הנה היא סופס של כל מדרגות ההשכלה אשר בני אדם גם עדין לא הגיעו אליהם.

והחכם וזיים הי' כל כך נחפו בדרכו במקום הזה עד כי יסתור גם את עצמו. הנה יסור דבריו אשר יתחיל בהם הוא לאמר:

הריב עם הצדוקים והנצוה עליהם הוציא לאור כמה דינים בענינים שונים, בזמן ההוא נמצא הרושם הראשון למדרש על חק התורה: עין תחת עין, זכונתו תשלומי עין נגד דעת הצדוקים שהיו אומרים עין ממש.

והנה כי כן בא הדבר בזמן ההוא ראשונה היינו בימי שמעון בן שטח רק ממני נצחונם נגד הצדוקים וריבם עמהם.

ומתאום איזה שורות אחר זה יהפוך את ידו ויאמר:

ועתה פירוש זה החק של עין תחת עין שהוא מכון על תשלומי ממון לא לקחו להם משום אומה אבל הי מקורי אצל היהודים, ואזנו וחקרו ויסרו אותו מצד הכרתם הפנימית מן הצדק ולפי מדרגת ההשכלה אשר התנשאו עליה במשך הזמנים.

הוא רק תמונת לראות אך לא שם לב לדבריו וסתמו גם את עצמו
בגשמה אחת.

הם אצו חוקרו ויסוד זה מצד הכותם הפנימית מן הצדק ולפי מדרגת
ההשכלה אשר התגשמו עליה בהמשך הכתיבה.

אך הרי זה מסכי הרוב עם הצדוקים והצנחה עליהם.

אבל כן הוא ענינם של מבדו דברים של זהו, כי יסתרו גם את עצמם.
האמנם כי כל דבריו ארעם כי אם דברי טעות ככל אשר כבר נתבאר, ולא
נעשו עיקר דתם ביישאל על ידי רוב הצדוקים והצנחה עליהם, ולא שנו הפחדים
דבר בתורה מפני הכתום את הצדק, ומי כחכמי התורה הידועים כי משמשי ד' אמת
צדקו ידויו צדק עולמים, קבלת האומה בכללה היתה אור לנתיבתם, ובמקום זהו
נלה עם זה היה גם דברי התורה המפורשים.

האמנם כי גם הצדוקים עצמם בכללם לא התנגדו לזה, וכל הדבר היו רק
בתור טענה סתביותיים, והדבר על זה קוד בפדק הבא.

פרק י"ח.

האחרי כל מה שנתבאר לנו מכל עניני הצדוקים בנוגע לתורה, הנה יגלו
לפנינו כל דברי יאזעפוס בזה, וראו גם טעמם.

כבר נתבאר לנו בדברים שאין ספק בהם כי כל דברי יאזעפוס על הצדוקים
בנוגע לתורה, וכל דבריו ממעשי יחזקן כהן גדול מזה, והעונש אשר שם על
מתנגדי הצדוקים, כל זה ידובר רק בנוגע לתוקפת הרבני.

ואך זה לבד היו מעתה יסוד כללי לכל הצדוקים ועל זה לבד פרסמו עתה
הצדוקים והבריה מהתנגדותם הכוללת והמהלכת, ואך לזה לבד גם נאות להם
יחזקן כהן גדול לבטל ולקטוש על זה.

אבל לא הזכיר יאזעפוס כל מאומה מהתנגדותם בפירושי התורה הכתובה,
והתנגדותם בתאר הסנה הכתובות בתורה, או בכלל התנגדות לאמר שאין זה זהו
כונת דברי התורה, מכל זה אין זכר אצל יאזעפוס.

ומתוך כל מה שנתבאר נראה ונביר עד כמה צדק בכל זה.

כי בנוגע לדברים הכתובים בתורה הנה כל מה שהגיע אלינו מהתנגדות
הצדוקים בכל המשך ימים לבד אשר הנם רק בדברים מעטים, הנה גם כולם אך
בדברים כוללים, אשר שם הרי הכרח להצדוקים להחליט דבר, ולא היו אפשר
להשאיר הדבר לרצון איש ואיש, ובשעה שעמדו הם בראש או בשעה שקרה מה
שקרה חזי להם ענין של נצחון היו גם מוכרחים לעשות להם הסכמה כוללת,
הסכמת החלם, והתנגדות מתוך הסכמת החלם.

ובכל זה הנה גם הדברים המעטים הכוללים האלה, גם בהם לא באה
התנגדותם בפעם אחת, ואך לא בימי דור אחד.

ומה נוכל להבין ולדעת כי לא היו זה לא מתוך יסוד ערוך ומסודר
מתהלת ימי הפרדם, ולא מתוך פרינצים קבוע, וגם לא מתוך יריעה שלמה אשר
נתבשלה במהשבה תחלה.

עד שגם דבר עצרת אחר השבת, אשר הוא דבר כולל ונודל יתר מאד, וזא בכל שנה ושנה, בכל זה לא התנגדו גם לזה עד סוף הימים, בימי רבן יוחנן בן זכאי (עי' בספר ט"ז).

וגם אז בא עיקר הדבר רק על ידי הבייתוסים, והצדוקים גם הם עזרו אז עמם, וזהו על ידי זה להתנגדות כוללת מהצדוקים בכלל, אבל תחלתו של דבר בא גם אז רק על ידי הבייתוסים כמו שכבר נתבאר.

ודבר עין תחת עין ממש, וירקה בפניו ממש, ופרשו השמלה ממש, לא היה גם לסוף להתנגדות כוללת מהצדוקים בכלל, ועל כן לא באו הדברים כעיקר מגלת תענית, כי אם בהתוספות המאוחרות, וגם לא הזכירו בגמ' מהתנגדותם בזה, לפי שכל הדבר הי' רק מענה מהבייתוסים, והצדוקים בכלל לא שמו לב לזה, ולא עזרו על ידם, ולא בא הדבר לידי התנגדות כוללת.

והרב שייר בדברי שלום ואמת ירצה להכחיש לנמרי את ההוספה המאוחרת הזאת אשר במגלת תענית, וירצה לאמר כי לא התנגדו לזה לא הצדוקים ולא הבייתוסים ואהרן העתיקו הדברים בלשונם במגלת תענית לפנינו יאמר שם עמוד 15: אולם אין ספק אצלנו שכל אלה הדברים הם מהמוסף על מגלת תענית באיזה מקומות דברים מעצמו ולפי זמנו המאוחר (יעו' ע"כ, אקרא) ושם ידע המוסף כבר מקראים, וקרוב כי פה משים דעת הקראים שבימינו בפי הבייתוסים הקדמונים אלה דבריו.

והחכם נרעין גם הוא ירצה להכחיש דברי הגליון הזה במגלת תענית בטענה לוירקה בפניו ופרשו השמלה (ה"ג עמוד 698).

ואף כי אי אפשר להסכים עמם להכחיש דברי הגליון לנמרי, לפי שבימים הראשונים לא ברו דברים מלבם, ובודאי הוסיפו זה סתוך איזה מקור שהיו לפניהם. אבל זה ודאי כן הוא שלא הי' בזה התנגדות כוללת, מהצדוקים בכללם, כי אם שעשו להם הבייתוסים טענות של ויכוח מזה נגד חכמי התורה, ועל כן לא בא זה כעיקר מגלת תענית עצמה, ועל כן גם לא הזכיר מזה דבר בשום מקום בגמ' אף שזה כולל שלשה דברים שונים מענינים שונים בסוגיות הגמ', ובכל זה לא הזכירה גם אחת מהם בגמ'.

וכן זה מה שאמרו הצדוקים תירש הבת עם בת הבן, גם זה הי' רק בסוף הימים, דהיינו כאשר הרימו הצדוקים ראש עוד הפעם בימי סקדי הרומיים, ובמס' בבא בתרא ד' קט"ז: נאמר:

דחגיגא בארבעה ועשרים בטבת תבנא לדיננא שהיו צדוקים אומרים תירש הבת עם בת הבן נשאל להן רבן יוחנן בן זכאי אמר להם שוטים מגיין זה לכם וכי וכן הוא גם במגלת תענית ט"ז (כ"ד).

והנה הי' גם זה רק בסוף ימי הצדוקים, בימי רבן יוחנן בן זכאי, וכן גם זה שהיו הצדוקים אוכלים מנחת בהמה, הנה במגלת תענית ס"ד הי' הדבר מפורש שהיו גם זה בסוף ימי הצדוקים, בימי רבן יוחנן בן זכאי.

כעשרין ושבעה ביה (במרחשון) תבת סולתא למיסך על מדבחה מסני שהיו הצדוקים אוכלים מנחת בהמה נשאל להן רבן יוחנן בן זכאי אמר להן זכאי:

הק"ד (כ"ד) רק שכמלה תענית בא זה כחש אב, ואין זה נגע לבייתוסים כמקום הזה.

ויוסף המים בהג הנה במס' מוכה די' מיה נאמר זה סתם, אבל מדברי יאנעפוס אלטטיי XIII, 18, 5 יוצא שמדעו בזה הצדוקים ראשונה בימי אלכסנדר ינאי, וכמו שנדבר על כל זה עוד בפרק ל"א.

ודבר שריפת הנשרפים על ידי תבילי זמורות מפורש במשנה סנהדרין שהי' זה בימי ר' אליעזר ברי צדוק (כ"ה).

ומבאר נגלה לפנינו כי בנוגע לדברי התורה הכתובה, דרבי פירושה, ודבר הקבלה בתנאי המצות וכל עניני קיומם, הנה בכל קלות ראש של הצדוקים בכל זה, לא הי' להם בכל הדברים האלה כל יסוד כולל ומחלם, לא חקרו עליהם, ולא עסקו בכל זה כל עיקר, ואך במישך הימים, בהמשך של זמן גדול ורבי, ומתוך מקרים שונים, באו מהם התנגדות שונות בפרטים מעטים של דברים כוללים, אשר במקרים ההם עשו להם הסכמה כוללת, ומתוך זה נס התנגדות כוללת, ונמ הפרטים המעטים ההם הרבה מהם והיו רק בזמן היותר אחרון של הצדוקים היינו סמוך לימי התורבן בימי רבן יוחנן בן זכאי.

ומכל זה נובל גם אנהנו לדעת שכן הוא בכל דברי יאנעפוס שהיסוד האחד אשר הכריזו עליו הצדוקים כפומבי לדבר כולל ולהחלם כללי בנוגע לתורה הי' רק זאת שהנם מבטלים את כל התקנות מדרבנן.

היינו כל הדברים אשר דבר אין להם עם דברי התורה, כל הדברים המפורסמים לתקנות מדרבנן משמרת וסיג לתורה, ודבר אין להם עם עצם דברי התורה הכתובה, ואשר מתחלתן לא נכראו כי אם משמרת לתורה, ונמסרו כן להעם רק לשם תקנות מדרבנן.

זה הוא שהסכים יוחנן כהן גדול לבטל ועל זה הוא יששם גם עונש על כל איש אשר ימיה את סיו ויקיימם.

ואך זה הי' מאז לתק כללי להצדוקים, תק כללי מוחלם המשתרע על כל הדברים הנכללים בזה.

פרק י"ט.

ועלינו לבלי להעלים עין מאת אשר החכם ניינער מתפאר עלינו בהחלוק חלק ו' כי יש לו דברים מפורשים, כי הצדוקים היו להם דינים אחרים בנוגע לשבת ריוס טוב.

והוא גם שש בנונים שלו, ובעמרו גם הוא בתוך הפעות הכולל של כל חוקרי אשכנז אשר מחסרון ידיעה בהמשנה השבו כי הפירושים הדישו בתורה יסודות חדשים (כבר נתבאר לנו כל זה) בא הוא ויוסף הבל כי דבר הצדוקים הי' כי בחששם לדבר ר' השתדלו כי ישארו דברי התורה כמו שהם.

הערה (כ"ה) אי אפשר לאמר שכבר התנגד הצדוקים לה מפורשית הימים, דבר עש ק גם למעשה בהיות או סנהדרין של צדוקים, רק שבימי ר' אליעזר ברי צדוק אירע ק עוד חשק בזהות או סנהדרין של צדוקים, שאח' הי' דובר ק לא הי' אפשר להבנים להשיב לה' אליעזר ברי צדוק בלשן מה "ממני שלא הי' בית דין של איתה שעה בקי" (צדוקים הם בלשן הגמ') שהלשן הזה מורה על עצמו שהי' זה דבר חדש או להם, ופעם מתוך אי-ידיעתם, וחי אפשר לאמר ק על דבר שהי' כבר תק לתצדוקים, וחי אפשר לאמר ק על מה שעשו במי אשר החליטו כבר הצדוקים אשר לצניהם, גם ר' אליעזר ברי צדוק עצמו הי' ירע מה שזה תק לצדוקים, ולא הי' שואל על זה.

הצדוקים והמאורע הכולל בימי יוחנן

ר"ז

ואחרי כי דיני שבת יום טוב הנם באמת כוללים עיקר היותו גדול ממצות התורה בהיי העם, ואינם לא מדברים המסורים לבית דין, ולא מדברים שבמקדש הכוללים את כל העם יחד, כי אם שהנם דברים של כל אחד ואחד לעצמו. כי על כן עלינו לשום לב לדבריו אלה, ונעתיק בזה את כל יסודי דבריו שם אשר גם יאמר עליהם כי הנם יסוד שיטתו, ובעמוד 18 יאמר בלשון מדברת גדולות:

עד הנה לא נודע תוכן ההבדל העצום אשר בין הצדוקים לפרושים וכו' וכנגדם הפרושים וכו' ויהי את נפשך (של הפרושים) לקשור את לב העם עליהם במנהגים ותקנות הדישות וכו' ובכל מקום אשר הי' זה נגד פישט דברי התורה דרשו והזיטפו ונרעו והראו כי אין זה פתיחה, והראו כי לא לכטל דברי תורה באו כי אם לפרשה ולמלאות דבריה והמציאו המצאות וערמות (כו') למען יקומו שניהם יהדו דברי התורה ולחץ ההמוני וכל עוד אשר קמו הצדוקים נגדם ואמרו ראה זה חדש הוא וכל תקנותיכם אין להם לא שורש ולא עיקר בתורה אבל הן מבטלות דבריה וכו' ויאריכו העתים ותרב הפרצה ותחת כי בראשונה עוד לא החזיקו הלאה ויהי הקשר בין תורת הצדוקים ובין תורת הפרושים עוד אמין, במשך הזמנים הי' ההבדל הולך וגדול ובקנאת יתירה התאמצו (הפרושים) לסור מדרכי הצדוקים וכו' עד בוא ר' עקיבא והוא כלה ליסוד את ההלכה ההרשעה, ותהי ליסוד מוסד ויהצו את כל העמודים אשר הי' בית הצדוקים וגם הלכות הפרושים הקדומה נשען עליהם וכו'.

העתקנו את כל הדברים האלה לראות מהם עד כמה לא יהיו כל החוקרים האלה דבר בנוגע להמשנה בכלל ובנוגע לר' עקיבא בפרט, והרשו להם לדבר על עולם מלא אשר לא ידעו שם ולא כלום.

ואחרי כל הדברים הבטלים האלה יאמר שם עמוד 16 בנוגע לשבת יום טוב:

מצות שבת היתה חביבה מאז בעיני שבי הנולה, ועליה הוזוהר עזרא ונחמיה מאד וכו', איסור הבערה מסורש בתורה, ונם בזמן מצאו את אשר האפו אפן ואת אשר תבישלו בשליו ופירשו זה מערב שבת, ועל כן החמירו על הבישול ורוב האיסורים האלה דגהינו גם בהנים ובמועדים, יען כי נם בהן נאסרה מלאכה, רק באיסור בישול הקילו, הן באמת לא נודע אם הצדוקים התירו הבישול ביום טוב? ואם גם נעית כי התירו לא התירו הבערה שלא לצורך בישול ושום דבר אשר איננו למאכל ולמשתה ועל פיהם אמרו בית שמאי. המהזיקים בהלכה קדומה לא יחס אדם חסין לרנליו אלא אם כן ראויין לשתיה ובית הלל מתירין, ועוד שם בנמרא ביצה ד' כ"ג בית שמאי אומרים לא יעשה אדם מדורה ויתחמם כנגדה ובית הלל מתירין, והמשנה שם פתחה כבית הלל, והכותים באמת אומרים כי גם ביום טוב אסור לבשל, והכתוב אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם הנתב בהצ המצות וממנו נשמע שכל המלאכות הצריכות לבישול מותרות ביום טוב הם אומרים כי ענינו רק על קרבן פסח, והוא מותר לצלותו ביום טוב, אך לבשל לביתו אסור בפסח ובכל שאר יום טוב וגם הקראים מחלקו בדברי אלה דבריו.

והנה הכל טוב ויפה, רק שדבר אחד חסר, כי החכם נייגער וכל חבריו הכותים והקראים לא ראו דברי הכתובים במקומם.

והנה יאמר לנו כי המאמר הכולל הבא בדברי התורה, אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם ענינו רק שמתור לצלות את קרבן הפסח, אך לבשל לביתו אסור בפסח ובכל שאר יום טוב.

אבל הלא הדברים שם אינם כלל על יום הראשון של פסח לבד, כי אם גם על יום השביעי של החג הזה אשר אין בו זבח פסח.

ולשון הכתובים שם (שמות י"ב) מ"ז הם:

וביום הראשון מקרא קדש וביום השביעי מקרא קדש יהי לכם כל מלאכה

לא יעשה בהם אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם.

ומסודש שזה הולך על יום השביעי כמו על יום הראשון, ועל שניהם הוא אומר, כל מלאכה לא יעשה בהם ועל שניהם הוא אומר, אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם.

ואם על יום הראשון יכלו נייגער הכותים לברות הכלים שמאמר כולל כזה ילך רק להתיר צליית הפסח ולא כל צרכי אוכל נפש, הנה לא ראו שזה עצמו נאמר גם על יום השביעי שאין שם זבח פסח.

ובל זה"נרם להם את אשר בכואם לחקירת חכמת ישראל היו כחולמים, עינם ולבם היו להפך הכל לתהו ובהו, וכיון שמצאו איהו דרך לזה שכחו מתוך שמחתם ולא ראו גם את אשר בין עיניהם. (כ"ז).

ואך בהשתוממות אפשר לראות דרכי חקירה כאלה גם אלו לא היו נאמר מסודש בכתוב גם יום השביעי.

ואיזה דרך יוכל איש השם עיניו ולבו לדבריו לאמר כי מאמר כולל כזה, אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם אינו בצרכי איש וביתו, כי אם לאמר שמתור לצלות הפסח.

עכשיו הנה הדבר מסודש בכתוב הזה עצמו ובכל זה הגה גם זה לא היו די לאלת.

ועל דברי תהו כאלה היו אפשר עוד לקרוא ולאמר, ובכל מקום אשר היו זה נגד משט דברי התורה דרשו והוסיפו וגרעו.

ולא ידעו כל הזקרי אשכנו כולם יחד את דבר יסוד התורה, ככל אשר כבר נתבאר זה בדברינו על דבר המשנה ביסודה.

ועוד גם יותר מזה כי לא ידעו כולם יחד ולא שמו אל לב, כי דברים כאלה אשר נמסרו להנהגת כל העם כולם בביתם מקמנם ועד גדולתם, וגם גם הרבה

השת (כ"ז) ואין אני אפץ לכתב במקום הזה על מה שלא ידעו ולא תרגישו ההבדל בכל דברי התורה שבשפת נביא הפהדים נאמר בכל מקום, "כל מלאכה לא תעשו" וביום טוב נאמר, "כל מלאכה עבדת לא תעשו" והתורה דקדקת בן בכל מקום.

ובמקום הזה נאמר גם אצל יום טוב, "כל מלאכה לא יעשה בהם", ממנו זה עצמו לפי שהי צריך למנוח אשר זה, "אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם" שזה אפשר לומר רק אחרי מה שנאמר לפני זה, "כל מלאכה", ועל בן באמת נכתב במקום הזה בן.

ועל זה יבוא לנו במקומו, כי במקום הזה לסודר לבאר זה אחרי אשר גם בלא כל זה הדברים הכתובים כל צדק.

למעלה מקבלה בפירוש דברי התורה אשר היו צריכים לספור ולחכמי התורה ובתי מדרש.

לא כן דברים כאלה אשר הגם גם חיים יחד עם העם עצמו, והגם גם למעלה מויל קרי כי רב.

אבל החכם גיינער יש לו בזה דברים ברורים כי רק ר' עקיבא הוא יסד הלכה חדשה, ויאמר ביסוד דבריו:

עד בוא ר' עקיבא חזא כלה ליסד את ההלכה החדשה ותחי ליסוד מוסד ויתצו את כל העמודים אשר היו בית הצדוקים וגם הלכות הפרושים הישנה נשען עליהם.

ולעומת זה הוא יודע דברים ברורים מההלכה הישנה שלפני ר' עקיבא ויאמר: הן אמת לא נודע אם הצדוקים התירו הבישול ביום טוב, ואם גם ניה כי התירה לא התירו הבערה שלא לצורך בישול ושום דבר אשר איננו למאכל ולמשתה, ועל פיהם אמרו בית שמאי, המהצדוקים בהלכה קדומה לא יחס אדם חמין לרגליו אלא אם כן ראוין לשתיה ובית הלל מתירין.

ומה נעשה להם לאלה שרצו להיות לחוקרי חכמת ישראל מבלי לדעת בה דבר.

כי דוקא בדבר הזה דברי ר' עקיבא ודברי בית שמאי אחת הם, ור' עקיבא לא לבד שיסבור כבית שמאי כי אם גם עוד יותר מהם.

ועי' פסחים ד' ה' תניא נמי הכי אך ביום הראשון תשביתו שאר מבתיכם מערב יום טוב ובני דברי ר' ישמעאל ר' עקיבא אומר אינו צריך הרי הוא אומר אך ביום הראשון תשביתו שאר מבתיכם וכתוב כל מלאכה לא יעשה בהם ומצונו להבערה שהיא אב מלאכה וכי אמר רבא שמע מינה מדרי' עקיבא תלת שמע מינה אין ביעור חמין אלא שריפה וכי' ושמע מינה לא אמרינן הואיל והותרה הבערה לצורך הותרה נמי שלא לצורך.

והנה בא גיינער ומלמדינו מרק גדול, כי על פי הצדוקים יחזיקו בית שמאי בהלכה קדומה, לבלי להתיר הבערה שלא לצורך בישול, עד בוא ר' עקיבא ותוא כלה ליסד את ההלכה החדשה, ויתוץ את כל העמודים אשר היו בית הצדוקים וגם הלכות הפרושים הקדומה נשען עליהם.

ולפנינו ולעינינו כי דוקא ר' עקיבא יסבור שלא הותרה הבערה שלא לצורך בישול, והוא סובר זה גם מדין תורה ולא מתעמרא מדרבנן, שהרי יליף בזה דתשביתו מערב יום טוב.

ואף שיש בזה גם צורך מצוה, בכל זה יסבור שלא הותר זה ביחס טוב לפי שצריך שיהי הבערה לצורך בישול ומתוך לא אמרינן.

ומה תועלת כנגובי דברים אשר כולם אינם כי אם חסרון ידיעה, וכבר נתבאר לנו כי לא לבד שאין דברי בית שמאי הלכה קדומה נגד הלכה חדשה, כי אם שגם אין בכל הכריחה מראש השיע לסופו שום דבר ביסודי ההלכה.

כל דבריהם ודברי בית הלל אינם כי אם למרש דברי המשנה ביסודה, וגם להעמיד גרסתה, ולהגדיר סוף דבריה.

ואמנם כי גם בלא כל זה הנה דברי ניינער גם כשהם לעצמם אין להם ענין כי אם להטעות את הקוראים שהרי הוא עצמו יודה כי אינו יודע אם אסרו זה הצדוקים או התורה, ואין לו על כל זה בנוגע להצדוקים אפ"י רמז, איך הי' דעתם, כי באמת אין ספק כלל שנהנו בכל זה ככל העם. ובכל זה יבוא ויאמר, ועל פיהם אמרו בית שמאי, ודרכים כאלה קראו גם בשם הגדול של חקירת חכמה, אף שאין שם מכל זה דבר, עד שידבר על מקרא בתורה, ולא ראה מה שנאמר שם מפורש בדברי הכתוב הזה עצמו במקומו, ואין לו גם רמז איך הי' דבר הצדוקים בזה ובכל זה יאמר, ועל פיהם אמרו בית שמאי.

פרק כ.

אבל הנה החכם ניינער יש לו בזה עוד דברים גדולים וחדשים מאד בנוגע לאיסורים ותקנות מדרבנן. כבר נתבאר לנו כל צרכו כי עיקר יסוד התנודות הצדוקים מימי יוחנן הורקנוס ואילך הי' להתקנות מדרבנן. וגם בלא כל זה הנה הוא גם דבר המובן מעצמו שהצדוקים בודאי התנגדו להתקנות מדרבנן, שהרי זה הוא עצם התנגדותם התנודות לדברי חכמים. אבל החכם ניינער יש לו ראיות ברורות כי הצדוקים נהנו איסור בכל איסורי דרבנן, כמו לבלי ללכת חוץ לחוץ, ולבלי לטלטל גם בחצר של דיוורן בשבת, וגם במבוי משותף. ואם בנוגע לבישול ביום טוב יש לו להחכם ניינער ראיות מדברי הכתובים, שהוא אסור לדעת הצדוקים. הנה בנוגע לאיסורי דרבנן יש לו דברים מפורשים בנמרא.

יותר מזה שיש לו ראיות ברורות כי לא לבד שהצדוקים נהנו איסור בכל אלה, כי אם שגם התנגדו שם על היתר העירוב וינהנו איסור גם אם ערבו בחצר והשתתפו במבוי.

ואם יסלא הדבר איך אפשר לחשוב בואה נגד דברים ידועים לכל, לא יבצר מאומה מדרך חקירת חוקרי אשכנז, אשר חקירת חכמת ישראל לא נבראה אצלם כי אם לשרשה משרשה ולהפכה לתהו ובהו, ותהי להם למשחק. ויאמר החכם ניינער בהחלוץ שם :

והצדוקים אמרו אין לנו חלק בעירוב ולא נחלה בשיתוף איש לאחלו ישראל, לא ילך חוץ לתהום ולא יטלטל חוץ לרשותו, וגם לא יבשל מיום טוב לשבת וכל הערמות ותחבולות הפרושים לא תיעלנה להתיר דבר האסור וכו' וזה אמרם לענין עירובי תהומין השולח עירובו כיד הרש שופח וקטן או ביד מי שאינו מודה בעירוב אינו עירוב (משנת עירובין פ"ג מ"ב) ואמרו עלה בכבלי די ל"א ביד מי שאינו מודה בעירוב מאן אמר רב חסדא כותאי ורב חסדא ידע היטב דרכי הכותים ההולכים גם בזה עם הצדוקים, ולענין עירובי חצרות אמרו הדר עם העכו"ם בחצר או עם מי שאינו מודה בעירוב הרי זה אוסר עליו אמר רבן גמליאל מעשה בצדוקי אחד שהי' דר עמנו במבוי בירושלים ואמר לנו אבא

הצדוקים והמאורע הכולל בימי יוחנן

רי"ט

מהרו והוציאו את הכלים עד שלא יוציא זה ויאמר עליכם וכו' משנה עירובין ריש פ"ו ומאמרם בבבלי שם ד' ס"ה צדוקי מאן דבר שמיה הוא בלי הכנה כי הוא הוא מי שאינו מודה בעירובי אלה דבריו.

ואין ספק כי בודון דבר האיש הזה כי האם אפשר שמעה טעות כזה מהיפוך להיפוך.

והאם אפשר הדבר שלא ידע שמי שאינו מודה בעירוב הכונה שאינו מודה כאיסור זה ובהצורך של מצות עירוב, ולא שאינו מודה בהיתר זה.

הלא הרי יכול להבין זה גם מתוך משנה זו עצמה שהביא שרבן גמליאל יאמר בשם אביו. מהרו והוציאו את הכלים עד שלא יוציא זה ויאסור עליכם.

דהיינו שהשיש שיוציא הצדוקי את בליו להצור מפני שהוא לא יחוש לאיסור טלטול במבוי ככל דרכי הצדוקים.

ואמנם כן כי החוקרים האלה עצמם אשר יאמרו כי אין שורש בתורה לאיסור הוצאה גם ברשות הרבים, ותכמי התורה (הפרושים) ברו זה מלבם.

החוקרים ההם עצמם יהפכו פניהם כשזה נדרש להם ויאמרו שגם הצדוקים לא לבד שקיימו וקבלו את איסור הוצאה ברשות הרבים.

כי אם שאסרו גם הוצאה במבוי שאינו מפולש וגם בהצר, אף שכל זה הלא ודאי שאינו כי אם תקנה מדרכנן, ולא נסתפק אדם בזה.

ולא זה בלבד כי אם שגם באו לאמר שהצדוקים החמירו בזה כל כך עד שגם לא רצו לטלטל שם על ידי עירוב ושיתוף.

כי הששו לתקנות דרבנן עד קצה האחרון ויראו לנעת כאפס קציהם.

והבלים כאלה קראו בשם חקירת חכמת ישראל, ועל דברים כאלה קרא אלינו בראש דבריו את הקריאה הגדולה. עד הנה לא נודע תוכן ההבדל העצום אשר בין הצדוקים לפרושים והוא יגלה לנו בזה תעלומת חכמה.

ולא הרי זה די לו, ונתן להצדוקים גם איסור תחומין, ויתן זה גם להכותים, וכולם יחד גם הכותים גם הצדוקים לא טלטלו גם בהצר המעורבת, וגם לא הלכו חוץ לתחום.

ולבד מזה שאין איסור זה מפורש בתורה, הנה לרוב הפוסקים אינו אסור כלל מן התורה, ואפי' י"ב מיל.

וגם מי שסובר ש"ב מיל יש לו סמך בתורה אבל זה דבר פשוט ומוחלט כי אלפים אמה ודאי שהוא דרבנן.

וכידוע שכל מקום שידובר בדין עירוב הוא רק בתחומין של אלפים אשר רק לזה מהני עירוב, אבל לא ל"ב מיל, ובתחומין של אלפים הלכה פסוקה שהוא רק מדרבנן, ורק ר' עקיבא יחיד הוא בדבר שהוא מסמיך זה לקרא דמדותם מותין לעיר אלפים באמה האמור אצל מנרשי הלויים.

והנה כדי לעשות מדה, ולהפוך הדברים ולעשותן פלסתר הרי כדי גם לעשות את הצדוקים לא לבד לאוסרים תחומין של אלפים אמה, כי אם שגם לא הסכימו להתיר זה על ידי עירוב, ויאמר:

הצדוקים אמרו אין לנו חלק בעירוב ולא נחלה בשיתוף איש לאהלו ישראל, לא ילך חוץ לתחום, ולא יטלטל חוץ לרשותו וכו'.

ובכל זה יאמר:

עד בוא ר' עקיבא הוא כלה ליסד את הלכה החדשה ותהי ליסוד מסוד ויחצו את כל העמודים אשר הי' בית הצדוקים גם הלכות המרושים הקדומה נשען עליהם.

אבל הלא הרבר להיפך, שהרי אך ר' עקיבא הוא האוסר תאומין של אלמים, וזרעו זה במשנת סוטה ד' כ"ז: מקרא (במדבר ל"ה) הכתוב במגורשי הלויים ועריהם.

היה קץ לדברי רוח, אשר גם מתחלתן לא נבראו כי אם להכחיש את דברי ימינו.

אבל אם החכם ניינער רואה בהמשנה בעירובין ריש פרק ו' ששם נאמר מפורש כי הצדוקים נהנו איסור לא לבד באיסור הוצאה ברשות הרבים, כי אם גם בחצר ובמבוי, עד שגם לא נודע להיתר עירוב ושיתוף.

הנה יעשה רעהו וטשא כליו החכם ויזים את הדברים שלמה. לנמרי להיפך וגם כן ממשנה זו עצמה במס' עירובין.

ובעמוד 118 יאמר על הצדוקים:

לא היו מודים בעירוב והכחישו איסור הוצאה בשבת (עירובין פרק ו' ט"א) אלה דבריו.

הנה בא האחד ומעיד לנו בשם המשנה הזאת שלא לבד שהי' להם איסור הוצאה דאורייתא, כי אם שקיימו וקבלו גם סייג ותקון דרבנן שיש בזה גם כחצר ובמבוי, והסיפור עוד לאסור גם חצר מעורבת.

הדשני יעיד לנו בשם המשנה הזאת עצמה כי לא לבד שלא נהגו באיסור דרבנן שיש בזה כי אם שהכחישו גם לאיסור הוצאה עצמה.

ועל שדלחן אחד שניהם כוב ידברו, ובמשנה שם אין שם לא דברי זה ולא דברי זה.

ובל דברי המשנה שם אינם כי אם זאת שהצדוקים אינם מודים בתקנת חכמים שצריך עירוב, והם ישלמלו גם בלא עירוב, למי שבאמת אין זה כי אם תקנת חכמים, ובכל תקנות חכמים סקרו בריש גלי ובפומבית, וההי' כל עיקר יסוד דבריהם לאמר שאינם רוצים לשמור תקנות חכמים.

ואין במשנה זו שום דבר חדש בטנוע להצדוקים כי אם את אשר כבר נתבאר שהיסוד אשר עשו להם הצדוקים מימי יוחנן תורקנוס ואילך הי' זה שאינם חפצים בתקנות דרבנן.

ומה אפשר לאמר על לשון ערוסים אשר בחר לו החכם ניינער בראשית דבריו (הנעתק בפרק הקודם) וכתב:

מצות שבת היתה חביבה מאד בעיני שבי הנולת, ועליה החזירו עזרא ונחמיה מאד וכי' איסור הכערה מפורש בתורה, וגם כסן מצאו את אשר תאסו אסו ואת אשר תבשלו בשלו, ומירשו זה מערב שבת על בן התמירו וכי'. אבל האם הם מירשו זה מערב שבת, והלא הדבר מפורש כן בכתובים עצמם, והלשון בשמות מ"ז כ"ג:

ויאמר אלהם, ווא אשר דבר ד' שבתון שבת קדש לדי סחר את אשר תאסו אסו ואת אשר תבשלו בשלו ואת כל הערף הניחו לכם למשמרת עד הבקרי.

הוא עצמו איהו שורות אחר זה יבוא ויבדא מלבו שלא לבר ביום השבת, כי אם שנים ביום טוב אמור בישראל, וישזה הוא דעת הצדוקים על פי עופק משם הכתובים, עד שבא ר' עקיבא ונתן את עמודי ההלכה הקדומה והישנה. וכל זה נכתב לשם חקירה, ולשם חכמת ישראל ודברי ימיו.

פרק כ"א.

ודברי ימינו אשר היו לשחוק אצל כל חוקרי אשכנז יחד נתנו מקום גם להחכם נרעץ לבנות בנין גדול באור. ובהיות הדברים גם נונעים לכל דברינו על הצדוקים עלינו לכאר גם את זה. ואמנם כן כי הרשה לו החכם נרעץ במקום הזה להונות את הקוראים באופן גם מאד.

ובחי' עמוד 118 בא ויאמר:

בכלל נראה כי בימי יוחנן הורקנוס נרחבו חוקי הפרושים, חלק מהם על ידי הרחבת והקצרת דברי התורה על ידי פירושים וביאורים מדעתם וחלק מהם על ידי הדישות אשר הדרשו, ועל כן הנה נפסלו או נשים מעדות (יאזעפוס אלטפי' IV, 8, 15, שבועות פ"ד מ"א) ואסרו או את הסירוס באדם ובבהמה (יאזעפוס שם 8, 40, ספרא כ"ג כ"ד) אצל מלקות כתוב בתורה ארבעים, אבל סמני שכתוב ונקלה אהיך לעיניך כי על כן קבע חק הפרושים ליתן אחת פתות מארבעים לכלי יבוא להוסיף (יאזעפוס שם 8, 22, מכות פ"ג מ"י) הכתובים בתורה וקשרתם לאות על ירך והיו לטוטפות בין עיניך, פירשו הם שהכונה שהפרשיות דהם אשר באו בהם ביחוד אחדות ר' ואהבתו והסרו לעמו ולכלי לעבוד עבודה וזה צדיקים להכתב ולשאת אותם על היר והראשי' אלה דבריו.

הקורא דבריו אלה לתמו יחשוב כי בהמשניות דהם, ולכל הפחות בדברי יאזעפוס, יש שם כי כל זה נעשה בימי יוחנן הורקנוס.

שהרי אין תכלית דבריו נרעץ להודיע לנו כי נשים פסולות לעדות וכי צריך להניח תפילין.

תכלית דבריו הם לאמר שכל זה נתהדרש ראשונה בימי יוחנן הורקנוס. אבל הלא ככל המראה מקומות דהם אשר ציין ורשם אין גם זכר מזה. ותהי להיוסף כי לא לבר בדברי המשנה כי אם שנים בדברי יאזעפוס חנה גם כל דבריו מזה הגם מדין תורה נמור.

ובראשית דבריו מכל זה (IV, 8, 4) יאמר מסורשי:

כל דבריי כתבתי כפי אשר הניחם משה (בתורה) והנחתי ידי מכל מליצה לפארם, וגם לא הוספתי דבר אשר לא צוה משה.

ואמנם כי ככל הדברים הברורים, אשר הכותבם יודע בעצמו כי הגם הכל, ולא ישים אליהם לב גם הוא, אף כן עשה בזה גם החכם נרעץ.

כי במקום אחר יכתוב הוא עצמו לנסרי להיוסף.

והנה השב בזה את מצות תפילין לחדשה אשר ברו להם הפרושים בסוף הימים בימי יוחנן הורקנוס דהיינו כבר בימי הצדוקים, ובעצם ימי התגרותם.

אבל בנאטע 12 אשר יש נדרש לו לבנות עולם מלא באופן אחר, ואחר אשר בעמוד 695 יעתיק לו את דברי הנבי במס' הוריות ד' ר' אין בית דין חייבין עד שיזונו בדבר שאין הצדוקים מודים בו אבל בדבר שהצדוקים מודים בו מפורין יאמר:

הדברים האלה נאמרו על זקן ממרא, כי רץ זה יש בו דין זקן ממרא, מי שמתנגד להסנהדרין בדברים של מחלקאות, אבל מי שיתנגד להם בדבר שנתקבלו מכל, גם מהצדוקים, אין בו עונש דין זקן ממרא, והוא הנאמר בסנהדרין פ"ח ח"מ דברי סופרים מדברי תורה האומר אין תפילין כדי לעבור על דברי תורה פטור המיטה מוטפות להוסיף על דברי סופרים חייב, ובכל היות הדברים האלה מוזרים יש לזה מקום בדברי העה הרי"א, הרי"ג על זקן ממרא באו על ידי מחלוקת הצדוקים, ועל כן הגה הרמב"ם בולט ומובן מעצמו, כי אלו הלכות שהתנגדו להם הצדוקים עליהם חייב זקן ממרא, ומפני שלא קיה התנגדות בדברים שנאמרו בתורה, או דברים של קבלה שהסכימו עליהם הכל, על כן לא היו על זה חק, ועל כן יכלו לעשות לכלל שאך זה הוא התנגדות מה שהיו מחלוקת בין הפרושים והצדוקים, ומזה יוצא בזה כי הצדוקים הכירו דברים שונים של קבלה, וכפי הגראה הסכימו לדברים אלה אשר הנפסה עליהם הדר שיבת מהימים הקדמונים כמו החק מהנחת תפילין וקשיחתם על הדר ועל הראש, אשר בהמישנה הזאת יבוא לדונמא ממנה, אשר הצדוקים כנראה לא הבחישו.

וחנה יבאר הוא עצמו את הדבר. כי הצדוקים הסכימו לתפילין מפני הדר שיבת החופפת על החק הזה מהימים הקדמונים. ובכל זה שמה דברי עצמו, ובורח מלבו כי הוא דבר חדש אשר נתחדש בימי יוחנן הורקנוס, והיינו בעצם ימי הצדוקים.

זה הוא באמת דרך נוחה וקלה מאד כי יכתוב לו איש בכל מקום כפי אשר ירצה וכפי הדחוש לו במקום ההוא.

וכמה מיעוט הקידה צריך לדברים כאלה, גם כלא סתירת דבריו.

על דבר שאין ספק שהיו בו גם הצדוקים לאמר על זה שנתחדש בימי יוחנן כהן גדול לעיני הצדוקים, ובימי התנגדותם.

כי אמנם אין אנו צריכים לא להשערות ולא לסלפולים לדעת כי בתפילין לא הבחישו הצדוקים, כי הוא מפורש במשנה במס' מגילה ד' כ"ד:

העושה תפלתו ענולה סכנה ואין בה מצוה נתנה על מצחו או על פס ידו.

~~העושה תפלתו ענולה סכנה ואין בה מצוה נתנה על מצחו או על פס ידו.~~
ולפינו כתוב במשנה. נתנה על מצחו או על פס ידו הרי זו דרך המינות. ובמשנה שכנמי באיזה דפוסים. דרך הקראים אבל ברמב"ם הלכות תפילין פ"ד ה"ג מפורש. המניח תפלה של יד על פס ידו או של ראש על מצחו הרי זו דרך צדוקים. ובוראי שזה היו גורסו במשנה.

וכל החוקרים האלה כולם הורגלו כל כך לנפשות מכל דרכי החקירה, ולנהל את קולמסם כחפץ לבם, עד שגם כאשר הוכרח החכם וזי"ס נגד רצונו להסכים כי מצות תפילין מקוימת לכל ישראל עד שגם הצדוקים לא עלה על דעתם להתנגד לזה, בהר לו לשון ערומים, ויאמר כה"א עמוד 118:

הצדוקים והמאורע הכולל בימי יוחנן

רכא

ומצאנו גם כן שהצדוקים היו מודים לדעת הפרושים בפירוש המקרא אף במקום שפירושו של מקרא יתפרש באופן אחר כמו במצות תפילין שהמקרא סובל שני פירושים או שנאמר כי חזי לאות על ירך ולסופסות בין עיניך הוא בדרך משל וכו' או שנאמר שפירושו על אות ממש שיתן על היד ובין העינים ובמדרש הפרושים, והנה במצות תפילין, הסכימו הצדוקים עם דעת הפרושים ואמרו על מצוה זו שהיא אחת שהודו בו הצדוקים למדרש הפרושים (שבת ק"ח) אלה דבריו.

ורק תמתקן הוא לראות איך הרשו להם על כל צעד וצעד להטעות את הקוראים.

והיכן הוזכר שם במס' שבת ד' ק"ח. שהיא אחת שהודו בה הצדוקים למדרש הפרושים, והיכן אמרו זה על מצוה זו שם, והלא גם לא ידובר שם מזה כלל, והיכן הוזכר שום דרשה על יסוד מצוה זו לא לבד במס' שבת ד' ק"ח כי אם גם בכל השם מראשו לסופו.

כל הדברים במס' שבת ד' ק"ח הנם רק זאת:

זו שאילה שאל בייחודי אחד את ר' יחושע הנרסי מנין שאין כותבין תפילין על עור בזמה טמאה (אמר ליה) דכתיב למען תהי תורת ד' וכי אלא מעתה על גבי עור נבלות וטרפות אל יכתבו אמר לו אמשול לך משל וכו' אלא מעתה יאכלו אמר לו התורה אמרה לא תאכלו כל נבלה ואת אמרת יאכלו אמר לו קאלום.

ועל הדברים כאלה שאין להם ענין כלל עם עצם מצות הטה תפילין עצמה יאמר החכם וויים:

ואמרו על מצוה זו שהיא אחת שהודו בה הצדוקים למדרש הפרושים (שבת ק"ח).

אף שידע גם הוא שאין שם מכל זה דבר. כי אמנם כן לא הי' בזה לא מדרש של הפרושים, ולא הודאה של הצדוקים. הפרושים לא דרשו ולא הדשו בזה דבר, לפי שכל זה הוא קבלת האומה כדברי התורה, ובני ישראל עשו כן מימי עולם, ככל ידיעתם את המצוה כולם הנאמרות בתורה אשר ידעו ענינם.

והצדוקים לא הודו בזה ביחוד, כי מעולם לא עמדו הצדוקים לחקור את המצוה וענינם, ומעולם לא הושיבו מלומדים לחקור לא על תארי המצוה, ולא על עניני דברי התורה, שלא הי' זה לא מלאכתם ולא ענינם, ולא נתנו לב לזה כל עיקר.

כענינים הכוללים אשר הי' שם הכרה להחלים דבר אחר לכל, שם קרו דברים ופרשים אחרים בתוך המשך של זמנים שונים אשר הוכרחו להחלים דבר ולעשות מתוך הסכמת החלט, או להתנגד בהחלט.

אבל בכל יתר הדברים, ובפרט בדברים הנעשים מפל אדם לעצמו, שם לא עשו דבר, ויניחו לכל אחד לעשות ולהתנגד כרצונו, ורובם לא פרשו מדרכי כל העם בעל זה, ובלשון האשה הצדוקית במס' נדה ד' ל"ג. אע"פ שגשו צדוקים הן מתיראות מן הפרושים וזה הי' בזמן שלא היתה יד הצדוקים תקיפה ביותר, והיו בזה זמנים שונים, ככל אשר יבואר מתוך הדברים לפינו.

ועל כן באמת לא חיי להם קולטום לעצמם, ולא נבדלו מתוך העדה. ואחרי אשר נתבאר לנו כל הגונע לדרכי הצדוקים בהדת, נוכל לשום לב לעיקר דבר מעשי הצדוקים שהוא הממשלה במדינה אשר זה חיי כל תכלית דבר המפלגה הזאת מראשית ימיהם עד סופם. ושם יתראו הצדוקים לפנינו בכל קומתם ובכל הארס, ונראה אותם בכל עלילות מצעדיהם.

ונכירם שנית בכל אשר האיננו אותם כבר לפנינו בימי המלחמה מראשית ימי אנטיוכוס עפ'התאנעם עד אחרי נצחון האחרון של ההשמנאים בימי שמעון אחרון האחים ההשמנאים.

ולא נשתנה בזה הדבר, כי אם מה שאנו פעלו ועשו מעשיהם על ידי ממשלת היוונים, ועתה עשו זה מעשיהם על פי מושלי יהודה.

שני זמנים יש כאן לפנינו עתה עד ימי הרומיים בארץ יהודה. האחת מסוף ימי יוחנן הורקנוס עד אחרי מות בנו אלכסנדר ינאי, כערך זמן קרוב לארבעים שנה. ימי ממשלת הצדוקים.

והשניה מהחלת ימי ממשלת שלמינון אשת אלכסנדר ינאי עד מלחמת האחים בני ינאי, הורקנוס ואריסטובלוס, הם ימי ממשלת הפרושים. ועלינו לחזור ולדעת את כל המעשים במדינה בימים האלה, ולדעת מהם את כל דבר הצדוקים, וכל מעשי הפרושים.

הצדוקים והמעשים במדינה.

פרק כ"ב.

ממשלת הצדוקים בארץ.

כאשר נתבונן בהמאורע הכולל בימי יוחנן הורקנוס (יוחנן כהן גדול) נראה מיר את ההבדל הגדול בסדרי ההנהגה בין הזמן אשר לפני ימי ממשלת הצדוקים, הזמן אשר כל ההנהגה הלכה ובאה על ידי חכמי התורה, לבין הזמן שאחר זה, אחרי אשר נתן יוחנן ידו להצדוקים, ויהיו הם למנהיגי הארץ.

את סדרי ההנהגה במדינה לפני זה נראה ונכיר מתוך המעשה הזאת עצמה. יוחנן הורקנוס כעם מאד על יהודה בן נדידה על אשר אמר לו. הגח כתר כהונה לזרעו של אהרן.

ככל זה גם אותו לא רץ הוא עצמו, דינו חיי מסור לבית דין, וכאשר דינו אותו למלקות ולא למיתה כעם יוחנן עליהם על פי הסתת הצדוקי, לאמר כי לולא חיי דעתם כדעת חברים יהודה בן נדידה, או לא הקלו בעונשו והיו דנים אותו למיתה.

אבל יוחנן עצמו בכח ידו בתור מושל לא עשה בזה דבר, ולא חיי יכול לעשות דבר לפי סדרי הארץ עד עתה.

והוא ככל דבר סדרי מדינה מסודרת אשר המשפט מסור אל השופטים היושבים כסאות למשפט, ולא לחפץ איש אחד יהי מי שיהי וכי אי אפשר גם להמושל להמית בלא משפט השופטים היושבים כסאות למשפט ועל פי חוקי משפט.

ממשלת הצדוקים בסוף ימי יוחנן

אבל מה הגנו רואים מיד אחר זה כאשר בנעשו על חכמי ישראל נתן ידו אל הצדוקים, שם נאמר בהברייתא המדוייקת במס' קדושין ד' ס"ו:

ויאמר אלעזר בן סועירה הרינו שבישראל כך הוא דינו ואתה מלך ומחן גדול כך הוא דינך, ומה אעשה אם אתה שומע לעצתי ולמסמם, ותורה מה תעשה עליה וכו' מיד ותוצץ הרעה על ידי אלעזר בן סועירה והרעו כל חכמי ישראל חיי העולם משתומם עד שבא שמעון בן שטח והחזיר את התורה ליושנה.

והנה פתאום היו כל סדרי הארץ לחתו וברו ויהפכו לבללות. ובלא הקירח, ובלא דין ומשפט ורק על פי הסתת איש אחד, ובכח ידו לבד הוציא לתורגים לא את האיש האחד לבד, אשר חסא נגדו, כי אם מסר לטבחים את כל ראשי חכמי ישראל, עד כי היו העולם שטמ מחכמי תרוד, אשר מהם נהרגו ומהם ברחו מהארץ.

והנה פתאום לפתע בטלו כל הסדרים במדינה וישונו הסדרים אשר היו שם בימי המלחמה על פי הגהנת המתיונים בשעה שהיתה תוקף הממשלה בירם. ויכול להיות כי זה הוא גם דבר שני הנוסחאות השונות על המטבעות אשר טבע יוחנן כהן גדול (כ"ז).

כי יש מהם כאלה אשר כתוב עליהם:

י. הוחנן הכהן הגדול וחבר היהודים.

ויש מהן אשר כתוב עליהם:

י. הוחנן הכהן הגדול ראש חבר היהודים.

כי בראשית ימיו היו שם שני כוחות שדים אשר נטלו יחד את כל דבר העם, יוחנן והסנהדרין, אשר היו דבר אחד עם העם.

יוחנן נהג בעיקרו של דבר את ההנהגה כלפי חוץ כנגע לבני ישראל עם שכניהם מהעמים, ובפנים היו הוא כנשיא והמוציא לאור את כל דבר הסנהדרין, ועל כן יכול להיות כי מהימים ההם הוא שנמצאו ביריבו המטבעות עם הכתוב עליהם שני מנהיגי העם יחד כעומדים זה בצד זה.

אבל אחרי המאורע הגדול הזה, או חדשה מליתת, הסנהדרין כמו נתבטלה פתאום, ראשי חכמי תרוד העומדים ברשות עצמם מהם נהרגו ומהם ברחו מהארץ, ועל מקומם לא הוקם אחרת עומדת לעצמה, כי אם בהיכל ממשלתו של יוחנן הוכנו גם כסאות למשפט אשר הצדוקים דנו שם תחת שמו של יוחנן והוא היו שם לא לבד הנשיא כי אם ראש אב בית דין (יבואר לפנינו בפרק כ"ז), או שני את נוסח המטבעות, ויכתבו עליהם נוסח חדש (כ"ח):

י. הוחנן הכהן הגדול ראש חבר היהודים.

ונראה דבר הצדוקים והמעשים במדינה חוזרים לכל מראה פניהם בראשית ימי הצדוקים, היינו בימי תקסם ונבורתם בימי היונים, רק בדרך האפשר בימי ממשלת היהודים בארצם.

הערה (כ"ז) על מה גם לשיעור בחלק א' עמוד 269 ובהערה 25, תרגום ח"ג עמוד 77 הערה 2.
הערה (כ"ח) הערת על דבר המטבעות רק להעיד על הדבר הנגזר לבימי חסמס, אבל לאגוד מה דבר ברור או אפשר כלל, לפי שרובו הסתירות, וכל האפשר בזה אינו כי אם בניד הערה ודוק.

כי גם עתה יטבו למעשיהם הראשונים להכריח ביד חזקה לכלי לקיים את מעשי הדת אשר נגד רצונם.

ואם כי אז עשו זה על כל המצות, גם על מצות התורה עצמה, ועתה הנה יוחנן הורקנוס לא היו ממכחישי תורה, וגם הם עצמם כבר עמדו בחונן התורה הכתובה.

אבל את אשר לא רצו לקיים גם עתה דהיינו התקנות מדרבנן, בזה שבו לדרכם הראשונה לכלי להסתפק בזה לכד להניח לכל איש הפשי להתנהג על פי הפצו ורצונו והרנשותיו.

כי אם העמידו כח האגרוף ויכריחו ביד חזקה, לעשות דוקא כרצונם וכחפצם הם ולכלי לתת לאיש לקיים משמרת לתורה.

והן דבריו יאזעפוס 6, 10, XIII:

אז הוסיף יוחנן (הצדוקי) להשתדל עוד יותר עם יוחנן הורקנוס עד כי עלה בידו כי קרע יוחנן הורקנוס את כל כריתו עם הפרושים, ויבוא בכרית עם הצדוקים, ומל המצות מדרבנן לא לכד כי בשל אותם יוחנן הורקנוס כי אם שגם שם עונש על כל איש אשר יקיים אותם.

וזה היו הצעד הראשון, אבל עוד מעט, ובימי אלכסנדר יצא כבר לקרן בידם גם הרב נוקמת על כל הדברים האלה הרב נוקמת על העם שומרי תורה ומצוה להכריחם להתנהג רק על פי דרכם ככל אשר נראה כל זה לפנינו.

פרק כ"ג.

אחרי כי כל הנהגת הארץ באה עתה תחת יד הצדוקים, לא נבצר מהם עוד מכל אשר יזמו.

ובירושלמי מעשר שני פרק ה' הלכה י' על המשנה שם אשר נחשבו כל מעשי יוחנן הורקנוס, בא מחלוקת ר' יוחנן ור' יהושע בן לוי, אם כולן מהתקנות או שיש שם גם מה שבטל בזרוע.

דהיינו אם כולן תקנות מלפני ימי המאורע על ידי הצדוקים, ועשה זה רק על פי דרכי התורה, או שיש מהן גם מה שעשה בזרוע על פי חפץ הצדוקים. וזה עצמו אינו נוגע בעיקרו לדברינו.

אבל ר' יהושע בן לוי הסובר שיש מהן מה שעשה בזרוע לאחר מכאן יבא שם כדי לבאר דבריו ענין כולל מימי יוחנן.

ונאמר בירושלמי שם:

מילתיה דר' יהושע בן לוי אמר מהן לננאי ומהן לשבת, דאמר ר' יוסי בשם ר' תנחום ברי חייא ר' חזקיה ר' אלעזר ב' ר' יוסי ר' תנחום ב' ר' חייא בשם ר' יהושע בן לוי בראשונה ה' מעשר נעשה לשלשה חלקים שליש למכירי סוטה ולויה ושליש לאוצר ושליש לעניים ולחבירים שהיו בירושלים, אמר ר' יוסי ב' ר' בון מן דגיה סליק למידן בירושלים עד דתלת אינרין הוה יתב מדידה סכאן ואילך משל אוצר, משכא אלעזר בן סתורה ויהודה בן סתורה היו נטלין אותן בזרוע וה' סיסק בידו (של יוחנן הורקנוס) למחות ולא מידה, והעביר הדייה מעשה, וזו לננאי.

ממשלת הצדוקים בסוף ימי יוחנן

רכב

והיינו שעל פי דברי המעשה הזאת מבאר ר' יהושע בן לוי את דברי המעשה כמה שנאמר על יוחנן הורקנוס (יוחנן כהן גדול). והעביר הודיית המעשר. ומבאר זה ר' יהושע בן לוי שהיו זה אחרי המעשה הזאת מאלעזר בן פתורה ויהודה בן פתורה.

ושעל כן במל יוחנן הורקנוס את הודיית המעשר מפני שהם לא הניחו לתת המעשר ללויים, (וגם לא לכהנים אחרים או שהכונה גם למעשר עני כדברי הקרבן עדה בסופה) וגמלו המעשר בזרוע, ולא היו אפשר עוד לאמר. וגם נתתו ללוי.

ותחת למחות בידם ולנעור בהם, הניה להם לעשות כרצונם, ובמל הודיית המעשר.

ואליעזר בן פתורה בירושלמי, הוא הצדוקי הזה עצמו רע יוחנן הורקנוס אשר בא בהכריתא בבבלי קדושין ד' ס"ז בעיקר המאורע אשר הוא מעל עליו כי יתן ידו להצדוקים.

שהיו שם איש לין ובליעל ואלעזר בן פועירה ישמו וכו' מיד ותוצין הרעה על ידי אלעזר בן פועירה ויהרגו חכמי ישראל והיו העולם משתומם וכו'. ובירושלמי. אליעזר בן פתורה ובבבלי בן פועירה והוא רק משינוי המכטא בין הירושלמי והבבלי.

ויהודה בן פתורה נראה שהיו אהיו של אליעזר בן פתורה, אלעזר בן פועירה. והזכירו גם שמותיהם גם שם אביהם והוא מהקבלות המדוייקות אשר היו בידם על כל הענינים האלה.

והנה בזה לפנינו עוד צעד גדול מאשר הרשה יוחנן הורקנוס להצדוקים מאז היו נפתח מהם והולך אחריהם.

ולחבין ענין הדבר יותר, ועם זה לדעת גם זאת כי קן אחד יקיף את כל מעשי הצדוקים מראשית ימיהם עד סופם בכל הנוגע לדרכי הנהגתם, עליו להביא בזה את אשר עשו הצדוקים כזה עצמו, היינו בנוגע למעשר הארץ, אחר זה כאשר שבו הצדוקים עוד הפעם לחוקף הורוע בארץ יהודה.

והוא כמה שבא מפורש בדברי יאזעפוס ממעשיהם לפני החורבן, ובאלסבי' 8, 8, XX, יאמר:

בעת הזאת נתן אנריסס (הישני) את הכהונה הגדולה ליישמעאל בן פאכי (כ"ט) אמנם כי זולת זה באו עתה הכהנים הגדולים (ל) במלחמה וקטטה עם הכהנים ועם נכבדי ירושלים, כל אחד מהם (כהנהנים הגדולים) עמד בראש הבר מחזים ומריבי עם, ובכל מקום אשר נפגשו יחד סקלו באבנים, ויקרא לריב, ולא

הערה (כ"ט) על דבר ישמעאל בן פאכי יזכר לפנינו, ואף שגם הוא היה ממשפחת הצדוקים, הנה הוא עצמו לא הלך בדרכיהם, והיו בכל שלומי אמוני ישראל אבל בנגע לפני ביתו לא עזר בה, והם הלכו בכל דרכי אבותיהם יתר הצדוקים ועזרו לדעת, ויבאר כל זה לפנינו במקומו בימי התנאים גם יאזעפוס לא כלל במקום הזה את ישמעאל בן פאכי יחד עם המשוחיתים.

הערה (ל) דבר הכהונה הגדולה בימים ההם לא היה בעיקרו השימוש במקדש כי אם השם סגן גדול, ובסוף שקלה האיש למעלה ה וקנה לו שם זה לאיזה חדשים כבר בא קנה מקומו תוך חבורת הכהנים הגדולים, והיה לאיש שרר בעמו, והסע על ראשי עם קרש, ויחד עשו מעשיהם עם אנריסס השני, ועם פקידו רומא, ומל זה יכתוב במקומו לפנינו, ועל כן יזכר עליהם בלשון רבים, ומעל חבורת בני אדם אף כי לעצמו של דבר היה שרר להיות רק סגן גדול אחד,

נמצא עוצר בעם אשר יתן על אלה בקולו, וישים מחג בניהם (ואנריפס השני עוד עזה לרעה ככל אשר יבואר לפנינו), והכונים הגדולים הלכו כל כך למחזק בעוז רחם ודרכי לבם עד אשר לא בושו לשלוח את עבדיהם אל הנרנות ולקחת להם את כל המעשר, אשר הוא לכזבים (ולוים), ועל ידי זה נא הרבו אשר הכהנים העניים רעבו ללחם, ומהם גם מתו ברעב.

ושם 1, 9 יוסף יאזעפוס ויאמר:

אז הוריד אנריפס (השני, אנריפס בן אנריפס) את יוסף ממשמת הכהונה הגדולה, ויעלה על מקומו את חנן בן חנן, חנן האב הי' לו חמשה בנים אשר כולם היו כהנים גדולים, אחרי אשר כבר הי' אביהם עצמו כהן גדול, חנן זה בן חנן הי' איש קשה מצור, איש אשר לא ישוב מפני כל, חפצו ורצונו הי' כסיל גדול, ובחיותו מכת הצדוקים אשר כבר הזכרנו כי משפטים הי' משפטים קשה יתר מכל שאר היהודים, ולמלאות חפצו אסף לו וכו' ראשי העם שלחו מלאכים אל אנריפס להתחנן לפניו להשיב את כל רעת חנן ומיראתם את חנן שלחו המלאכים הריש, וכן שלחו מלאכים גם אל הפקיד החדש הרומי וכו' אלבינוס נתן לבו לבקשתם, ועל כן הוכרז אנריפס להוריד את חנן ולהפקיד תחתיו את יהושע בן דומנאי וכו' אבל חנן זה התחזק גם הוא, ויעלה מעלה מעלה אצל כל בני בריתו העושרים אותו, כי הוא ידע היטב איך להשתמש בכסף, וידע איך לקנות לו את לבב אלבינוס בשוחד, ובכל יום ויום התחזק דבר אהבתם (של חנן הצדוקי והפקיד הרומי) יחד, ובדרך זה קמה גם את לבב הכהן הגדול המשמש תחתיו (יהושע בן דומנאי), ועבדיו עושי רצונו הם רדו על ידו, והם ידעו איך להתקשר עם זולת לבני אדם ויקחו בידם מהנרנות את כל מעשר הארץ אשר להכהנים, וכל אשר החיוב בנפשו לעמוד כנגדם, ככל מהם מכות הדרי בסוף, וכן עשו גם כל יתר הכהנים הגדולים, כי לא הי' אז מי אשר יעמוד כנגדם, והכהנים (הלוים) רשו ורעבו ויאכדו בעניים.

והנה את אשר עשו אלה באחרית הימים בימי סקדי רומא אשר לקחו מהם שוחד כסף, ויתירו את ידם לחלק שלל.

זה עצמו הרשה להם גם מושל ביהודה יוחנן הורקנוס מכיון שבא בכריתם וינהג את דרכי ממשלתו על פיהם.

והפה הזה עצמו של אלעזר בן פועירה אשר השתדל לפני יוחנן להסיר בריתו עם חכמי התורה, ולתת ידו אל הצדוקים.

הפה הזה עצמו הוא שהשתדל לפני יוחנן להתיר ידו לקחת בזרוע את כל מעשר הארץ.

והאיש הזה אשר על ידו יצאה הרעה, ויבדלו חכמי ישראל בזעם, ויהרגו חכמי ישראל והי' העולם שמם מהאיש הזה עצמו נאמר:

משבא אליעזר בן פתורה (פועירה) ויהודה בן פתורה היו נוטלין אותן בזרוע והי' סיפק בידו (של יוחנן הורקנוס) למחות ולא מיחה והעביר הודיית המעשר.

ואמנם כי אם ר' יהושע בן לוי יאמר כי על ידי זה הוכרזו לבטל הודיית המעשר, אין ספק שלא היו אלה אלעזר בן פועירה ויהודה בן פועירה יחידים בדבר, וכן אין ספק אשר נגזל ונעשה כן בכל המדינה מכל בעלי הנרנות.

וכמו שהם גם דברי יאזעסוס על דרכם זו עצמה בזמן האחרון אשר יאמר ועל ידי זה בא הדבר אשר הכהנים העניים רשו ורעבו, ומהם גם מתו ברעב. כי לא עשו הדבר בדרך מקרה, כי אם שאספו להם זה מכל המדינה ולא הניחו יתרם, ויהי הדבר מאבירי הצדוקים לסדר הנהוג עד שרי' יהושע בן לוי יבאר בזה דבר ביטול הודיית המעשר.

ולענין דברינו במקום הזה אין הדבר נוגע אם זה הוא טעם ביטול הודיית המעשר או לא, שהה הוא שאלה לעצמה ומחלוקת האמוראים ככל אשר יבואר לנו במקומו. כל דברינו הוא בנוגע לעיקר הדבר הנה שנעשה או חק לראשי הצדוקים, ולסדר במדינה אשר עשו כן עד סוף ימי החורבן.

וכבר אמרנו שזה הי' האסון הגדול, אשר על ידו באה הרעה הגדולה, יוחנן כהן גדול לא עלה על דעתו בתחלה, כי אם לקרב אליו את כל האבירים במדינה, כהיותו הושב מחשבות גדולות, להאדיר ולחזק את ארץ יהודה, להרחיב גבולה במזרח ובמערב, לכבוש את כל הארצות מסביב לה, ולשוב לבני יהודה את נתלתם אשר נהסכה לזרים.

ועל כן הי' נדרש לו אחדות הכוחות, וכי יהי מעמד המדינה איתן מבטנים, ויקו כי הצדוקים גם הם ילכו אחריו אל המקום אשר יהי רחוק ללכת. אבל שנה ברואה, כי אחרי אשר נתקדו אל כסא הממשלה, הגה בעת ידם נהגו הם את יוחנן אחריהם.

ומני אז עד ימי שלטינון אישת אלכסנדר ינאי היו הצדוקים המושלים במדינה, ועל מידם ישק הארץ.

ומאז, מסוף ימי יוחנן עד אחרי מות אלכסנדר ינאי, כמלו לנמרי הסדרים בטנים הארץ, ונראה שם רק מעשים מבדילים, אשר לא הי' כזאת בישראל מיום היותו לנוי, ולא היתה כזאת גם בימי המלכים היותר רעים אשר היו בימי הבית הראשון, ככל אשר נראה את כל פני הדברים לפנינו בימי ינאי.

ועלינו לבאר במקום הזה עוד דבר אחד ממעשים פרטים של הצדוקים הנזעמים גם הם ככל סדרי הארץ ואשר אין ספק אשר בשעתו הרעיש לא לכד את כל יושבי ארץ ישראל כי אם גם את היושבים בערי העמים כחיון לארץ, אשר נגע הדבר גם להם.

בסוף בית האוצר.

פרק כ"ד.

במס' מטות ד' ס"ה בא בנמרא ברייתא וזה לשונה:

תנו רבנן אילין יומיא דלא להתענאה בהון ומקצתהון דלא למספד בהון מריש ירחא דניסן עד תמניא ביה איתוקם תמירא דלא למספד וכוי' שהיו הצדוקים אומרים יחיד מתנבז ומביא תמיד מאי דרוש את הכבש האחד תעשה בבקר ואת הכבש השני תעשה בין הערבים מאי אהדרו את קרבני לחמי לאשי תשמרו שיהיו כולן באין מתרומת הלשכה.

זה עצמו בא בריש מנילת תענית בלאשון הזה :

אילין יומיא דלא להתענאה בהון ומקצתהון דלא למספד בהון, מריש ירחא דניסן ועד תמניא ביה איתוקם תמידא דלא למספד, שהיו צדוקים אומרים מביאין תמידין משל יחד זה שבת אחד זה סביא ב' יצבות זה סביא שלשים יום ומה היו דורשים אמרו כתוב בתורה (במדבר כ"ה) את הבבש אחד תעשה בבוקר ליחיד משמע אמרו להם חכמים אין אתם רשאים לעשות כן, לפי שאין קרבן צבור בא אלא משל כל ישראל שנאמר צו את בני ישראל קרבני זה הדם וכו' תשמרו להקריב לי במועדו שהוא כולם באים מתרומת הלשכה ר' עקיבא אומר מנין שלא יצא וירעה בערר וכו' ובשנברו עליהם ונצחום התקינן שהיו שוקלין שקליהן ומניחין אותן בלשכה והיו תמידין קריבין משל ציבור וכל אותן הימים שדנטם [ציל שדנו אתם] עשאום ימים טובים.

והדבר הזה ה' באמת אחד המאורעות הגדולים בימים ההם, וה' לענין מדיני, ואך בטעות השבו עד היום כי כל דבר התנגדות הצדוקים גם בזה ה' רק ענין דתי לבד.

ולבד מזה שכבר נתבאר לנו בפרק שני שבמקום הזה אין מקום כלל לאמר שדחק להצדוקים משטיה דקרא שהיו ודאי שבשטיה דקרא הוא שזה שהוא קרבן צבור של כל ישראל קרב משלהם, וכלשון הכתובים (במדבר כ"ה) המפורשים :

וידבר ה' אל משה לאמר צו את בני ישראל ואמרת אליהם את קרבני לחמי לאשי דיה ניהוי תשמרו להקריב לי במועדו, ואמרת להם זה האשה אשר תקריבו לדי כבשים בני שנה תמימם שנים ליום עלה תמיד.

ואיזה טעם יכול להיות בזה שזה שנצטוו כל ישראל להקריב, ושכל הצבור מחויב בזה, בא מכסף הצבור כסף כל ישראל המחויבים בזה.

הנה גם לבד זה יפלא לדעת כל ענין ההתנגדות הזאת שהיו זה ודאי גם לדעת הצדוקים שכמו שהוא נקרב עתה מכסף כל הצבור, הוא כנדאי טוב ויפה, ואיזה ריב והתנגדות ה' יכול להיות מהצדוקים על זה בתור התנגדות דתית, בדבר שכמו שהוא טוב ויפה גם לדעתם הם.

אבל הדבר מתבאר מעצמו.

וכן הדבר כי לא ה' כאן ענין עם איזה במלני הצדוקים דורשי דרשות של דופי דרשות זרות.

כי אם שהיו דברי בולל עם ראשי הצדוקים, אשר היו ראשי הממשלה אז, ובידם כל ההתנגד.

וכל הדבר לא נע להם בנוע להקריבת התמיד עצמו, כי אם בנוע להלשכה, בנוע לאוצר המקדש, האוצר הגדול מכסף כל שקלי ישראל בכל מקומות מוישבותם.

והנה זמן המחלוקת הזאת נאמר בברייתא בנבי בנחות שם ובמסלת תענית, מריש יהא דניסן עד תמניא ביה איתוקם תמידא.

והיא באמת זמן תרומת הלשכה, והזמן אשר אז נקבצו ובאו כל כסף שקלי ישראל לבית האוצר אל הלשכה.

ובמשנה שקלים ריש פרק ג' נאמר :

ממשלת הצדוקים בימי יוחנן

רכה

בשלשה פרקים בשנה תורמין את הלשכה בפרוס הפסה, בפרוס העצרת, ובפרוס התג.

ובפרוס הפסה היינו בריה ניסן וכמו שהוא גם לשון הרמב"ם ב"ה שקלים פ"ב ה"ה. בשלשה פרקים בשנה תורמין את הלשכה בראש חדש ניסן וכו'.

זהו ה"ה בתחלה בפרוס הפסה, היינו כי מהנבייה והדרשה ממעות שבאו מכל ישראל ה"י בפרוס הפסה בריה ניסן התרומה הראשונה אשר לקחו משם. והלשכה הגדולה הזאת, זה ה"י באמת דבר גדול מאד, ואוצר גדול מאד ה"י כגוף שם לפי שבאו לשם שקלי כל ישראל שבכל תפוצת הגולה גם לבר ארץ ישראל.

האוצר הגדול הזה כד"ה ה"ה ניסן לכך שידרשו עליו הצדוקים דרשות רבות, גם דרשות היותר זרות, וכד"ה ה"ה ניסן לכך שיוציאו עליו כל רוחם, לא במלני הצדוקים כי אם בצ"ל זרוע שבתוכם, ראשי הממשלה.

ה"ה זה אם בימי אלכסנדר ינאי או גם אולי עוד בימי יוחנן עצמו במקום ימיו כאשר באה הממשלה לנמרי ליד הצדוקים, אשר רצו או לשלוח יד בהאוצר הזה אם לצרכי המדינה או לצרכי מה שבדו מלבם.

וכבר בראשית ימי המתיונים כאשר היו עוד בני ישראל תחת ממשלת היונים, ראינו דרנם עד כמה הקילו ראשם באוצר הלשכה, ורצונם ה"י להתרעות אל היונים בראש אוצר הלשכה הזאת, כמו שהוא בחשמונאים ב"י ס"י ג' :

אבל איש אחד שמעון שמו, סקיד נגיד בבית המקדש אשר בא ברוב עם הגזי וכו' הלך אל אסאללאניוס נציב חילת-מוריא, ויספר לו כי האוצר בירושלים — בבית המקדש — מלא כסף וזהב עד אשר לא יספר מרוב, וכי כל זה לא נדרש לצרכי הקרבנות, והמלך יוכל לקחת לו את האוצר הגדול הזה.

וכבר נתבאר לנו בדברינו על ימי התקופה האמצעית, כי שמעון זה ה"י אחד מראשי המדברים, אחד מראשי הכנרת המתיונים אשר קמו או בישראל, ואשר נתהפכו אהרי המלחמה לתואר חדש, אשר נבין תחת השם צדוקים.

והדבר הזה עצמו אשר בשעה שהיתה שם יד ממשלת היונים תקיפה, רצו המתיונים לעשות לסוכתם ולהנאתם בלא דרשות ובלא אסמכתא דקרא, ובלא פלפולים של היתר על פי התורה.

זה עצמו דרש לפי מעמד הארץ עתה אופן היתר מן התורה, ה"ה היותר רחוק שאפשר להיות ותהפכות זרות, אשר גם לא יעלה על הדעת כלל, כי אחרי אשר הדבר נשען על כח הזרוע. הנה יש גם כזה כבר די היותר (ל"א) לעשות כזה מעשה.

הק"ה (ל"א) וזאת יכל להיות שג"ה ודבר בימי יוחנן הצדוקים, אשר יאנקוס אלש"י 4, 8, XIII, אשר עליו :

„יוחנן הצדוקים פתח את קברי מלכי בית דוד אשר הם מלאים כסף זהב, ועלים על כל קברי המלכים חלוק, וקח משם שלשת אלפים מלואונים כסף ועם הכסף הזה ש"י ל' יוחנן אצ"י חיל שכירים סבני הגב, וזהו זהו הירושלם בישראל אשר קמה י"י“

וכבר העירו עקטים רבות כי אין מוד למשנתו של יאנקוס, וה"ה זהו סתם יאנקוס לפני דבריו ממה שנתן נ"ה די להצדוקים, הנה מוד יכל להיות שג"ה זה אודי זה.

אבל אין זה נ"ה לקח דבריו בגמ"ה, זה ונתנו חזאים גם מזה, כי בימי יוחנן הפכה משה לסק אמ י"י זה ש"ה מ"ה חלוקי שכירים סבני הגב.

והסדר אשר די שם הכריז אותם לדרשות כאלה, לפי שכל המעות כולם הנתונים שם, כל שקלי ישראל, היו שמורים יחד, למען אשר מכולם יחד יותרם התרומה להקרבנות, למען אשר יהי כל זה משקלי כל ישראל יחד. ועל כן לא הי' להם דרך לקחת את האוצר בידם כי אם בסמאם הדרך לעקור את הכל ולאמר ישאין צורך כלל שיהי זה משל עבור, ואפשר שיבוא גם משל יחד, ואם כן אפשר ואפשר לעשות עם האוצר כהפין הממשלה ולקחת אותו כולו כמו שהוא, ולהוציאו מדרשות העם בכללו, ולהביאו תחת רשות הממשלה לבד.

ועל כן באמת הי' או סכנה גדולה מאד בדבר, והי' כאן דבר גדול מאד לשני הצדדים, ועל כן גם ארבו הויכוחים שמנה ימים רצופים מן ראש הדין ניסן יום המיועד לתרומת הלשכה עד היום השמיני.

וסובי העם דנו עמהם, בדבר כזה אשר ידעו הכל שהוא נגד התורה ואשר הבינו גם כל העם כלו כי טענת הצדוקים הכל עד שבכל תקסס הזכרתי גם הצדוקים להתרות שכך הדבר, ולעשות מפורש נגד התורה זה לא יכלו אז כבר, ואך על ידי כל זה נבין גם את סוף הדברים במגילת תענית :

וכשנבנו עליהם ונצאום (אחרי ויכוחים של שמונת ימים), התקינו (אחר זה) שיהיו שוקלין שקליהן ומצויין אותן בלשכה והיו תמידין קריבין משל עבור וכל אותן הימים שדנטם [צ"ל שדנו עמהם] עשאום יום טוב.

כי הנה אנטנו כהיום נקרא את הרשמים הקצרים מסופי המעשים, ולא יעשו עלינו עוד שום רושם כלל.

אבל נוכל להבין היטב את הרעש הגדול אשר הסב כל המעשה הזה בכל תפוצת הגולה.

וכשנתבונן בכל מרשת סדרי הדברים אשר היו שם בכל ערי ישראל בשילוח שקליהם, עד שיאזעפוס אלמשי' 1, 9, XVIII יספר על ככל בכלל : שהיו כל העירות משם שולחים שקליהם לנהרדעא ומניחים זה בבית האוצר שם, ומשם היו שולחים זה הכל יחד לירושלים, תחת מהסה של הרבה אלפים אנשים שומרים אשר הלכו עם זה להגן על האוצר הגדול הזה עד ירושלים.

וכן הי' גם בשאר הארצות בכל המקומות הרבות אשר נפוצו שם בני ישראל כמו שהרבר יוצא מתוך סקודות המלכות אשר באו על כל זה בדבריו יאזעפוס באלמשי' 2, 3, XVI ושם XVI, 6 ועוד בכמה מקומות (וכבר גם נעתקו דבריו בעמוד 28 לעיל).

כל זה הי' מפני כי הי' עינם ולבם אל מקדש ד' ורצו כי קרבנות עבור ותמידין כדלכתן יוקרבו שם ממעות כל קהל ישראל, וכל אחד מישראל יהי לו חלק ותחלה עמהם כדון התורה המסורש, וכי יהי כל זה לכל צרכי המקדש אמיחורים.

ועל כן בהשמע הדבר בכל ערי ישראל כי הצדוקים אשר היתה עתה הממשלה בידם רצו לקחת את כל הבקף הזה לצרכי הממשלה, ולשלם לשכירי חיל מבני הנכר למלחמות הרשות ולתת חתיתם על בני יהודה בארצם.

דעת אין ספק כלל כי זה עשה אז רושם אדיר ונורא, בין כל בני ישראל בכל מקומות מושבותיהם אשר סחאום אבדו כל אמונתם באחיקם היושבים בארץ

ממשלת הצדוקים בימי יוחנן

רבו

ישראל, וכי לא יוכלו לבטוח עליהם עוד כי יוציאו את כספם כחצצם על פי מצות התורה עליהם.

ואם כי הפעם עלה בידי שלומי אמנו העם להסיר יד הצדוקים מבית האוצר, ושחזר התרומה נתרמת וקרבתו צבור קרובים משל צבור, וכל האוצר שמור רק לצרכי המקדש.

הנה אחרי אשר הממשלה היתה גם אז עוד בידי הצדוקים, חשבו מחשבות מה יולד יום, ומי יודע מה שיעלה על לב הצדוקים עוד הפעם לעשות זר מעשיהם.

זה הביא אז התרשלות גדולה, וחישוב מחשבות איך לתבל התכולות להפך עצה, אם על ידי אשר ישארו עיקר הכסף בידם, וישלחו לירושלים קמטא קמטא ממה שיתרמו מתוך כלל הכסף במקומם, או דרכים אחרים כיוצא בהם, שיהיו גם על פי הדין, ובכל זה לא יהי מורא הצדוקים על האוצר בכלל.

אבל אחיהם הישרים בירושלים לא נתנום לעשות כן, וישתדלו לחזק הדבר, שיושלה גם להבא הכל לירושלים ויונח בלשכה.

הן דברי מגילת תענית :

וכשגברו עליהם ונצחום התקינו שיהיו שוקלין שקליהן ומניחין אותן בלשכה והיו תמידין קרובין משל צבור.

ובהוצאת גיבויער הנירסא, התקינו שוקלים שקליהם ומניחם אותם בלשכה והיו תמידין קרובין משל צבור.

וכל העוסקים בזה לא הרנישו בדבר משום שלא בא הלשון :

וכשגברו עליהם ונצחום התקינו שיהיו שוקלין שקליהן והיו (או ויהיו) תמידין קרובין משל צבור.

כי אם וכשגברו עליהם ונצחום התקינו שיהיו שוקלין שקליהם ומניחין אותן בלשכה.

אבל מה ענין ומניחין אותן בלשכה לכאן, והרי זה דבר משום הוא המובן מעצמו כי היכן יניחו מעות הקרבנות אם לא במקדש, אשר הי' שם בית האוצר לכל, אף כי למעות הקרבנות.

ובידוע הנה גם כל כסף אלמנות ונכסי יתומים היו נשמרים בלשכה אוצר המקדש (עי' דברינו לעיל עמוד 60) וגם כסף הורקטום בן מוציה הונח שם למשמר (חשמונאים ב' ג') ואף כי כסף הקרבנות אשר אך שם מקומם.

אבל זה נפרט ממני שזה הי' באמת עיקר התקנה, ומניחין אותן בלשכה שאך זה נתרשל בידם אז, ואך זה הוצרכו לחקן.

ואחרי אשר עלה בידם הדבר להשיב דבר הצדוקים, השתדלו עם כל תפוצת הצלה כי לא יתרשלו בדבר שילוח כספם לבית האוצר בירושלים, ולא יעשו בזה אנדרות אנדרות, ולכלי לחפש דרכים חרשים, כי אם לשלוח כל שקליהן ישר לירושלים, הן דברי הגליון במגילת תענית :

וכשגברו עליהם ונצחום התקינו (גם זאת) שיהיו שוקלין שקליהן ומניחין אותן בלשכה.

ואז שב כל הדבר לכמו שהיו, בני המדינות כולם שלחו כל שקליהם במועדם לירושלים, ותרומת הלשכה שבה להיות בומנים הקבועים, ועבור כל ישראל. והיו תמידין קרבים משל צבורי משל כל ישראל יחד.

וחוקרי אשכנז תחת לחקור על המאורע עצמו ולדעת ענינו, מצאו שם רק את אשר הם מבקשים לאחר גם את כל דברי השקלים להזמן היותר אחרון. ויאמר לנו החכם נרעץ ח"נ נאמץ I עמוד 568 :

הנליון במגלת תענית יש לו אצל היום הזה הוספה רבת הערך מאד, אשר לא נמצא בנמי מנחות סיה והוא כי לאסוף מעות לקרבנות צבור ולהביא ללשכה, הוא דבר חדש, ובא רק אחרי אשר נצח היסוד של הפרושים על הצדוקים, ובשגברו עליהם ונצחום התקינו שיהיו שוקלין שקליהם ומניהין אותן בלשכה הנה כי כן זמן התקנה הזאת הוא רק אחרי אשר נצחו לגמרי את הצדוקים, והיינו בזמן שלמינן אשת אלכסנדר ינאי, ואין ספק שמיסדיה לראשונה הם יהודה בן סבאי ושמעון בן שמחיה.

ונפלא הדבר כי גם כל הדברים הבטלים מעצמם מכיון שעלו על דעתם, החלטו מיד, ויחתמום גם באין ספק. ואמנם כן כי לא ראה את אשר בין עיניו במקום הזה עצמו, במגלת תענית ובברייתא שם.

שבברייתא נמי מזה נאמר. מאי אהדרו את קרבני לחמי לאשי תשמו שיהיו כולן באין מתרומת הלשכה ובמגלת תענית. אמרו להם הכתים אין אתם רשאים לעשות כן לסי שאין קרבן צבור בא אלא משל כל ישראל. ואיך יכלו לאמר כן להצדוקים, אם עד היום גם כן לא בא משל כל ישראל. שהרי שיהי בא משל כל ישראל אין שום דרך כי אם על ידי שקלים, שיתנו זה כל ישראל באין יוצא מן הכלל.

אבל גרבות סתם שנתנו יחידים והקרישון, הרי הוא זה עצמו את אשר רצו הצדוקים.

ואין בזה שום חילוק בין יחידים אשר מספרם יעלה לאלפים לבין יחידים מעטים, כל שאין זה מכל ישראל עשיר ועני כולם יחד באין יוצא מהכלל אשר רק אז אפשר לאמר. שאין קרבן צבור בא אלא משל כל ישראל.

וזמה לא ראה נרעץ דברים מפורשים כאלה במקומם, ויבא ויאמר: כי לאסוף מעות לקרבנות צבור ולהביא ללשכה הוא דבר חדש ובא רק אחרי אשר נצח היסוד של הפרושים.

מבלי לראות דברים מפורשים כי אך בזה נצחו אותם שאין קרבן צבור בא אלא משל כל ישראל.

אשר מזה מבואר כי כן היו הדבר עד היום ויהיו דבריהם עם הצדוקים שאין אפשר לשנות מזה, לסי שהוא דין נטור.

ואמנם כי החכם נרעץ גם מקרא לא קרא. והנה בא ויאמר כי דברי השקלים שיתנו לקרבנות צבור ולהביא ללשכה הוא דבר חדש ובאין ספק רק על ידי יהודה בן סבאי ושמעון בן שמחיה.

אבל הלא מקראות שלמים הם במפר טזמיה " ל"ג על רחמיית ימי הצית השני:

ממשלת הצדקים בני יחנן

לכו

העמדנו עלינו מצות לתת עלינו שלישיית השקל בשנה לעבדה בית אלקינן, ללחם המערכת ומנחת התמיד ולעלה התמיד השבתות החדשים למועדים ולקדשים ולהמאות לכפר על ישראל וכל מלאכת בית אלקינן. חם העמידו או את דבר דין התורה לפי המטבע היוצאת ביסודם, ולפי זעמד העם.

הזן גם דברי המשנה במס' שקלים פרק ב' משנת ד':
ר' יהודה אומר אף שקלים אין להם קצבה שכשעלו ישראל מן הגולה היו שוקלין דרכונות (לי"ב) חזרו לשקול סלעים חזרו לשקול סבעים ובקשו לשקול דינרים ולא קבלו מהן.

וזה עצמו האמור במגלת תענית. אמרו להם הכמים איז אתם רשאין לעשות כן לפי שאין קרבן צבור בא אלא משל כל ישראל.

זה עצמו נסרס בדברי הכתובים בנחמיה שם אשר חשבו כל קרבנות צבור. ללחם המערכת ומנחת התמיד ולעלת התמיד השבתות החדשים למועדים ולקדשים ולהמאות לכפר על ישראל.

וכל הבסף הזה הונה גם או כלשכה בבית המקדש, כי גם המעשר הביאו או ללשכה בבית המקדש, כמו שהוא בנחמיה " ליה ושם י"ג ה' ובמלאכי ג' " ואף כי כל כסף קרבנות צבור וברק הבית אשר מקומם אך שם. ונבוא אל עיקר זמן ממשלת הצדוקים, שהוא אחרי מות יחנן כהן גדול, בימי בני יחנן, אריסטובולוס ואלכסנדר ינאי.

פרק כ"ה

במות יחנן כהן גדול מלך אחריה החלה בנו הבכור אריסטובולוס שנה אחת (לי"ג).

בני יחנן כבר גורלו על ברני הצדוקים, ועוד לפני המאורע הכולל בימי יחנן, כבר התרועעו את ראשי הצדוקים, על שרה מלחמה, ועל כן כבר היו למתיונים נמורים.

ויאזעפוס אלשטיי 3, 11, XIII יאמר על אריסטובולוס:
אף כי הוא יקרא (בפי סופרי היונים) אוהב היונים (Philhellene) בכל זה עשה גם טוב כי גלחם עם בני ישור וכו'.

ומלך ישראל בימים ההם, אשר היונים נתנו לו שצר עדות כזו, עד אשר יקרא בפיהם כן, נוכל להבין כל ארחות דרכו, גם אלו לא היו נודעים לנו איזה דברים ממעשיו, אבל מעשיו הנודעים לנו ישלימו את כל החזיון כלו.

ובצדק יאמר עליו הפראפעסטאר שירער היא עמוד 274:
הקולטור של היונים אשר החשמונאים הראשונים עמדו בכל כחם לבלי לתת לה מהלכים מצאה בו נוהל ותומך.

הערה (ל"ב) המפרשים ו'ל נהקו כזה מפני שחשבו כי דרונות היו רק של זהב, אבל ה' כזאת גם סכך, וכל זה יבואר לנו במקומו.
הערה (ל"ג) כבר העינו כי מעשיהם המללים יבואו כולם במקומם בהק' שלפני זה, וכל דבריו במקום הזה אינם כי אם בננוע להצדקים ומעשיהם באיין טראשית וייהו עד סופם, ליעה את כל צדק המפלגה הזאת ביחוד.

ולא יטל בעיניו כל זאת אחרי אשר כבר הי' באמנה עם הצדקים מימי נעודיו, והוא גם עזר על ידם לקרב לחם גם את לב אביו ככל אשר כבר נתבאר. וכבר נתבאר לנו הדבר כל צרכו כי כל עצם דברי הצדקים טרואיותם הנהו דבר המהוונים.

ויועפוס אלפסי" XIII, 11 יתחיל דבריו על אריסטובלוס ויאמר: כאשר מת יוחנן הורקנוס, החלים בנו הבכור אריסטובלוס להחליף את הארץ פני הממשלה ולהיות למלך (תחת עוצר בעמו, השם אשר נשאו וזושמונאים עד עתה) מכל אחיו אהב רק את אנטיגנוס, עד אשר חלק עמו את כבוד סלכים אבל את כל יתר אחיו הישיב בשלשלאות של כהול בבתי כלאים וגם את אמו אשר יוחנן צוה כי היא תמשול בארץ, בא הוא על זה בריב עמה וישיב גם אותה בבית האסורים ויוסף להתאכזר עוד ויתן אותה למות שם ברעב. והנה לא יוכל להיות ספק כי כל מעשיו אלה עשה על ידי הצדקים ובעצתם, שהרי אך עמהם התהלך, והפרושים היו חזקים ממנו, וכי גם לא יוכל להיות שום ספק שהפרושים היו חזקים מאד מלהשתרל כי יהי' הוא המושל בארץ, האיש אשר היונים העירו עליו כי בהר בכל דרכם.

הנהו רואים גם זאת כי המעשים האלה היו כל כך ידועים וספורסמים בין כל העם, איש אף כי כמו שיתבאר הנה כל עיקר דברי המעשים בימי אריסטובלוס ובימי ינאי ושלמינן כתב יועפוס רק מתוך מקורים של הצדקים, בכל זה לא הי' אפשר גם להם לכתב תחת לשונם את כל הדברים האלה בזהותם ידועים לכל העם.

והחכם נרעין באהבתו הגדולה להצדקים ובשנאתו הגלויה להפרושים בא והכחיש את יועפוס ואת כל דבריו על אריסטובלוס.

ואלו רק הכחיש את זה לבד, הנה מי משים לב לדברים כאלה. אבל כי יחד עם זה הוא גם בא ובורה דברים מבהילים על הפרושים, לא לבד בלא כל רמז מהמקורים, כי אם גם נגדם, רק מתוך הפצו להשחיר פניהם של ישראל.

ובחי' עמוד 119 יאמר:

הדבר הזה את אשר הי' אריסטובלוס אוהב דרכי היונים, הי' די כי יהי' מהשנאים אצל מפלגת העם bei der Volkspartei (כלומר אצל חכמי התורה וכל העם בכללו), והחשד לזה אותו בכל דרכיו, ויבדו עליו כל רע, ותחת אשר היונים אמרו עליו כי הי' איש ישר וטוב, ישימו אותו היהודים לאיש אכזר וקשה לב, אמו מתה במשמר, אולי רק מחולשת וקנתה, והנה אמרו החושדים בכשדים, כי בנה נתן אותה למות ברעב, אחיו אנטיגנוס נהרג כפי הנראה על ידי הכתה אשר היתה נגד החשמונאים (לאמר על ידי הפרושים) ובעלי הלשון הפכו הדבר לאמר כי נהרג על ידי אריסטובלוס בקנאותו בוי' אלה דבריו.

ורק בדברי ימי ישראל הי' אפשר לעשות עט סופיים באופנים כאלה, עד שלא הסתפק בזה לבד לנקות את אריסטובלוס, כי אם שתחת זה ישים אשם בנפש האומה כולה, אשר קראה בשם מפלגת העם.

וגיח ברעע שכן הדבר כי לא המית את אמו ברעב, כי אם שהוא בדברי נרעין, כי מתה בבית האסורים מאוצר רעה ויגון, ובהיותה זקנה.

ממשלת הצדוקים בימי אריסטובולוס

רכב

אבל האם אז יש מקום לאמר כי צדקו היונים בדבריהם עליו כי הו' איש ישר וטוב.

הן אביו צוה לפני מותו כי אשתו, אם אריסטובולוס, תמשול תחתיו, וכדאי כי ידע יוחנן כי היא ראוייה לזה, וכי טוב הדבר.

והנה בא הוא אחרי מות אביו, ויטרה את פי אביו ואמו, וכי חזקה הוריד את אמו מכסאה וישיב אותה בבית האטורים, ואת כל אחיו הושיב בשלשלאות של ברזל, ומרוב יגונה מתה אמו בבית האטורים.

וכדברי הבל כאלה ירצה נרעץ להכחיש את דבר היהודים, ולקיים דברי שונאיהם היונים אוהבי אריסטובולוס כי הו' איש ישר וטוב.

הזכות האחד אשר נוכל לדון בו את אריסטובולוס הוא רק זאת כי עשה כל מעשיו אלה בהסתת הצדוקים, אשר לא היו בטוחים באשת יוחנן כי תלך גם היא בדרכי יוחנן בסוף ימיו, ואריסטובולוס הוא הו' לנטרל כאחד מהם.

ובאמת כי מאת אשר יתנו היונים את תהלות אריסטובולוס נוכל להבין ולדעת כי כמות יוחנן צעדו הצדוקים עם אריסטובולוס בראשם צעד גדול לאחור, על דרכם הראשונה בדרכי היונים (ליר).

רק כי אריסטובולוס מלך רק שנה אחת, ואחרי מותו שבו הדברים ועמדו על מה שהועמדו בסוף ימי יוחנן ככל דבר פרשה המעשים אשר יבוארו לפנינו. ואמנם כי התרחק החכם נרעץ מכל חקירת דברי ימינו עד כי לא הרגיש כלל את ענין דברי יאזעפוס בנוגע להצדוקים הפרושים.

ולא ראה נרעץ ולא הרגיש כי כל עיקר דברי יאזעפוס בנוגע להצדוקים והממשלה כתב בהכרח מתוך זכרונות הצדוקים, כי שם יתנה יאזעפוס צדקת הצדוקים ויסלף דרכי הפרושים, וידבר עליהם תועה בשפתים חלקים ולכ רע, ולא יוכל להיות שום ספק כי עיקר כל דבריו שם כתב מתוך זכרונות הצדוקים וסגנונם, וכמו שיבואר זה עוד לפנינו בדברים כרוכים.

אבל גם אם לא עמד נרעץ על כל הדברים בכלל הו' יכול לראות ולהכיר זה ממקום הזה עצמו, ואלו לא היו בוטה דברים במדקרות הרב, כי אם נהג דרך חכם חוקר, הו' רואה זה לפנינו.

כי גם במקום הזה מפני שלא יכלו הצדוקים להכחיש את הבל, בהיות הדבר ידוע לכל כי אנטיגנוס נהרג על פי אחיו אריסטובולוס, השתדלו בסגנון הדברים להקל מעליו, ולהאשים את שלמינון אשתו כי היא בנכליה הסכה את דברי אריסטובולוס אל אנטיגנוס ועל ידי זה לא עשה רצונו ונהרג על סיו.

והדבר ידוע כי שלמינון המלכה, אשת אריסטובולוס ואחר זה אשת אלכסנדר ינאי, היתה אשה יראת ד' וכל מעשיה על פי החכמים, וכאשר מלכה היא מטרה את כל ההנהגה בידי הפרושים, והימים ההם היו ימי האור, הימים היותר טובים להאריך בכל ימי הבית השני ככל אשר נראה לפנינו.

ויאזעפוס אלסמיי' 2, XIII, 16 מרוב שיחו וכעסו וכדברו גם שם בלשונם של הצדוקים (כאשר יבואר בפרק ל"ח) יאמר:

הערה (ל"ד) וכו' הערה בפרק י' על מעשה עם בני יסור שהם גם הם רק על פי הצדוקים נרחקים לפני מלכי חכמי התורה וישרי ה"א עמוד 275 מטה בהל.

ממשלת הצדוקים בימי אריסטובולוס

רק שם המלכה נקרא על הממשלה, אבל בעצמו של דבר היו הפרושים המושלים בארץ.

וכל הדברים במקום הזה בדברי יאועפוס אשר כל סגנונם הוא להשתדל להקל אישמת אריסטובולוס על ידי אשר יאשימו את שלמיטן, האם יוכל להיות ספק שמקורו מהצדוקים שונאי המלכה ואהבי אריסטובולוס, ולא מהפרושים שונאי אריסטובולוס ומכבדי שלמיטן (ל"ה).

הלישון בדברי יאועפוס על דבר אנטיגנוס ואריסטובולוס זה הוא:

ונמצאו הרבה אנשים רעים אשר אהדוהו שני האחים היו רעה בעיניהם, והם הביאו דבתו רעה לפני המלך, וישתמשו בזה אשר בא אל המקדש בראש חילו העושרים אותו ונצחוננו במלחמה לאמר עליו כי יבקש לו המלוכה, ובכל אשר לא רצה אריסטובולוס להאמין זה, באו הדברים אל לבו, ולמען אשר לא ידניש אותו אנטיגנוס כי יהישר אותו, ובהפצו לדאוג לנפשו, צוה לחיל שומרי ראשו להסתתר אצל הבירה מקום אשר שכן שם בחליו, ויצו אותם לאמר אם יראו כי אנטיגנוס בא אליו מזויף, יהגסלו עליו ויהרסו אותו, ולאנטיגנוס שלח לבקשו לבוא אליו בלתי מזויף, אבל המלכה ואלה מבית המלך אשר שנאו את אנטיגנוס הסיתו את השליח להפוך דברי המלך, ולאמר לו כי בקשו לבוא בכלי זייט ההרשים, אנטיגנוס אשר ידע אהבת המלך אליו מהר יבוא אליו בכל כלי נשק, ובהלכו ררך הבירה התגסלו עליו שומרי ראש המלך וימיתוהו.

והנה הדברים בולטים לפנינו כי נכתבו מאיש אשר הסין ביקרו של אריסטובולוס, ומכלי יכולת להבחיש את כל הדבר כהיות כל זה ידוע ומפורסם כי נהרג על פי אהיו, וכי הרינו אותו שומרי ראש אריסטובולוס, על פי דבריו אליהם, השתדל הכותב להסב פני הדבר, כי המלכה אשמה בזה כי היא ואנשיה הסבו דבריו, ואלו לא הסבו הם הדברים לא היו נהרג.

אבל בזה לא יוכל להיות שום ספק שכל הדברים האלה נכתבו מאהבי אריסטובולוס ושונאי המלכה, והיינו מהצדוקים ולא מהפרושים.

וגם בראש הכיפור כבר הדברים בולטים כי נכתבו מאהבי האחים ואנשי בריהם, ולא משונאיהם ומנדיהם, וכל סגנון הדברים הם כי אך רבת שוא בדו מחרחרי ריב על אנטיגנוס, וכי הוא בא אל המקדש בראש חילו רק להתפלל שם כי יקום אחיו המלך מחליו.

והלישון שם הוא:

בתחלה לא שם אריסטובולוס לב לדברי שונאי אנטיגנוס וכי אבל כאשר יום אחד בא אנטיגנוס משדה מלחמה בקול המון תונג אף כי אריסטובולוס שכב או על ערש דוי, וכאשר הניע או מועד חג הסוכות בא אנטיגנוס בתרועת שמחה וקול המון בראש חילו לבית המקדש, לחוג את החג, ויותר מכל להתפלל שם

הערה (ל"ה) חזקם נרעין שם אצל אלכסנדר ינא מחפצו להאד את רכבי הימים ישב לו סענה להכניש את יאועפוס כי שלמיטן היתה תחלה אשת אריסטובולוס ואחרי זה אשת אלכסנדר ינא, ואך זה נזכר לדברנו במקום הזה, שהיו זה היא כי יאועפוס עצמו והמקורים אשר מהם סב דבריו הם הולטים בכל הדברים האלה על שלמיטן המלכה, שדרי רכבי יאועפוס מפורשים ס, שהיא היתה תחלה אשת אריסטובולוס ואחרי זה אשת אלכסנדר ינא וכל רכביו בשנים חלו הגם על המקרים עצמם.
ואמנם כי גם דברי נרעין שם הכל הסה זמעה מרבים שפסחם מכל אשר יבאוי בפרק כ"א.

ממשלת הצדוקים בימי אריסטובולוס

רמב

ולבקש על אחיו המלך כי יקום מחליו, אבל אנשים רעים אשר הפצם היו להפריד בין האחים, הגה מדבר תרועת השמחה ומנצחוננו במלחמה; הפכו פני הדברים לאמר למלך כי כל דרכי אחיו אינם בתור איש פרטי כי אם שיבקש לו המלוכה. ומי לא יראה ישפגנון הכותב הוא דברי איש המתהפך בתחבולות להצדיק את שני האחים יחד ולהרשיע את המלכה ואת אשר עמה.

ואם כי לא היה אפשר לו להכחיש את הכל, כהיות כל זה או מהדברים היוזעים והמפורסמים כי הומת על פי אחיו אשר חשדו כי יחפוץ להסב אליו המלוכה, וכי נהרג על ידי שומרי ראש המלך במצות המלך, בדה לו הכותב דברים כי אריסטובולוס הגנה הנאי בדבה, והמלכה ואשר עמה הפכו את התנאי, ואף כי היה ידוע לכל ישחשד המלך בא מפני כי אנטיגנוס הראה דרכו לפני כל, עד כי בזמן שהוא עצמו, אשר אחיו המלך נשפך רמז לארץ והגהו שוכב על מטו ומתאבק עם המות, בא אנטיגנוס בתרועת שמחה וקול המון ובראש חילו להתראות לפני העם במקדש ד', הגה יאמר לנו הכותב הזה כי היה רק לשפך שוה ולהתפלל שם עבור אחיו, ורק אנשים רעים וחטאים הפכו מעשיו לרעה, ומבואר נגלה לכל שזה ודאי שמקור כל דברי יאזעפוס אלה הגם מאיש אשר היה הפין ביקרם של שני האחים אריסטובולוס ואנטיגנוס, ושונא להמלכה אשת אריסטובולוס, וזה הוא נעלה מכל ספק, כהיות כל זה מוכח מתוכו ומראה על עצמו.

והנה לא הבין נרעין דברים פשוטים כאלה, ולא ראה את אשר לפניו, ויבוא לאמר כי כל הדברים האלה נכתבו ונאמרו מיטנאי שני האחים, ומאוהבי המלכה.

וכל זה נרם להם את אשר לא הקרו ולא שמו לב לדברי ימינו, ויהיו עינם ולבם רק לבית מלחמתם להפוך כלדות על ישראל שומרי תורה ומצוה, והלך בררכו למרחוק כל כך עד שהכחיש את המקורים כדי להפוך דברים אשר לא כן על בני ישראל.

והתת מה שהצדוקים עצמם הודו בעיקר הדבר, כי נהרג על פי אריסטובולוס, משומרי ראש המלך.

הנה היה לנו נרעין לצדוקי יותר מהצדוקים עצמם, והוא יכחיש זה לנמרי, כי לא היה זה כלל על פי אריסטובולוס והוא גם לא ידע מה כל עיקר, ורק הפרושים, שונאי אריסטובולוס ואנטיגנוס, הם עצמם הרגו את אנטיגנוס, ויוציאו דבתם רעה לאמר כי נהרג מאריסטובולוס.

ודברים כאלה נאמרו לשם הקיחה, ודברים כאלה נכתבו לשם דברי ימי ישראל, אף שאין שם כי אם עקימת שפתים להשתדל לעקור דברי ימינו משרשה, ולהסכם לתרו ובהו.

ואחרי אשר נתבאר לנו כל זה נוכל לשוב לימי אלכסנדר ינאי, כי אריסטובולוס לא מלך כי אם שנה אחת ומיד אחרי אשר נהרג אנטיגנוס אחיו מת גם הוא כי נשפך לארץ מדרתו, ואז מלך תחתיו אחיו אלכסנדר ינאי בן יוחנן בן גדול.

והוא מלך עשרים ושבע שנים, ובכל הימים ההם כולם משלו הצדוקים בארץ, וכל ימי אלכסנדר ינאי היתה המשרה על שבמם, וכל הנהגת הארץ תחת ידם.

ועלינו לראות ולדעת את כל סדר וארץ בכל הימים ההם, ואת דבר כל סדרי המעשים און.

פרק כ"ז.

אלכסנדר ינאי.

במות אריסטובולוס בן יוחנן כהן גדול מלך אחריו אלכסנדר ינאי אחיו, ויאזעפוס אלמטי" XIII, 12, 1 יאמר:
 כאשר מת אריסטובולוס הוציאה אלמנטו סאלאמע את אחיו מבית האסורים אשר הושיבם שם אריסטובולוס, ותשא את ראש אלכסנדר ינאי ותשימוהו למלך, בדמותו הוא הגדול בין האחים הנשארים.
 והרברים האלה לא לבד שהגם ברורים ומחלטים במקורם, הנה אך על סיהם נוכל להבין ולדעת את סידור המעשים שאחר זה.
 ולא הי צורך לדבר בזה כלל אחרי היות הדברים מפורשים וברורים כל כך במקורם.

אבל בדברי ימינו אשר המקורים היו כלא היו ההכרח לדבר גם על זה, והחכם נרעץ לבד ממה שלא חקר את דברי ימי ישראל, עשה לו להזיק לכתוב הכל נגד המקורים, ולכדות דברי הימים מלבנו, ויעשה כן גם במקום הזה, ואחרי אשר גם הסרו לו יריעות חוקי התורה, כי על כן יכחיש את יאזעפוס ויאמר שאי אפשר להיות כדבריו שדרי הגם נגד הדין.
 ובח"ג עמוד 122 ישעון על יאזעפוס ויאמר:

אבל איך אפשר זה, והרי אם הדבר כן כי סאלאמע היתה כבר אשת אריסטובולוס, אם כן הנה לקח אותה ינאי באלמנטוה, אבל הלא כהן גדול אסור באלמנה, ואם כי אריסטובולוס לא הניח אחריו בנים, אבל הלא גם יבוס אסור לכהן גדול, אף גם זאת אם סאלאמע הוציאה אותו מבית האסורים ותשם כתר מלכות בראשו, איך שכח ינאי את כל טובתה עמו, ויתגד עם הפרזשים נגד רצונה, כי על כן ההכרח לעשות כל זה לאנדה, וסאלאמע מעולם לא היתה אשת אריסטובולוס, וינאי לא ישב כלל בבית האסורים לפני זה, כי אם מעצמו הי למלך, ואחרי מלכו לקח לו את סאלאמע לאשה בעודה בנעוריה בית אביהי אלה דבריו.

והנה מעה כדברים היותר פשוטים.

כי פרם אשר נתמנה ינאי להיות כהן גדול ולבש בגדי כהן גדול ומתען לזה, אין עליו דין כהן גדול, ודינו ככל כהן הדיום.
 כי גם בנו של כהן גדול אין לו דין כהן גדול כי אם דין כהן הדיום, עד שיתמנה וילבש בגדי כהן גדול ויתאך במשרותו.

והדברים מפורשים במקרא, ובמספר שמות כ"ט כ"ט נאמר:

ובגדי הקדש אשר לאהרן יהיו לבניו אחריו למשחה בהם ולמלא בהם את ידם, שבעת ימים ילבשם הכהן תחתיו מבניו אשר יבא אל אהל סועד לשרת בקדש.

ולשון רש"י ויל שם על זה:

שבעת ימים רצופין ילבישם הכהן אשר יקום מכבו תחתו לכהונה גדולה

כשימנהו להיות כהן גדול:

ובספר ויקרא מז ל"ב:

וכפר הכהן אשר ימשה אותו ואשר ימלא את ידו לכהן תחת אביו וכו'.

וכל זה מבואר במס' הנזירות ד' י"ב ובמס' יומא ד' ה'.

ולשון הרמב"ם בה' כלי המקדש ס"ד הי"ב:

ומסנין כהן גדול הוא ראש לכל הכהנים ומושחין אותו בשמן המשחה

ומלבישין אותו בגדי כהונה גדולה שנאמר הכהן הגדול מצחיו אשר יצק וכו'

ואם אין שם שמן המשחה מרבין אותו בבגדי כהונה גדולה בלבד שנאמר אשר

יצק על ראשו שמן המשחה ומלא את ידו ללבוש את הבגדים, כשם שמתרבה

בשמן המשחה כך מתרבה בבגדים, כיצד מרבין אותו בבגדים ללבוש שמנה בגדים

ופושטין וחוזר ולובשין למחר שבעת ימים יום אחר יום שנאמר שבעת ימים ילבישם

הכהן תחתו מכבו וכו' ואם עבר קודם שיתרבה בבגדים כל שבעה או קודם

שימשה כל שבעה עבודתו כשרה הואיל ונתרבה או נמשה פעם אחת נעשה כהן

גדול לכל דבר:

ומבואר שאך אחרי שנמנה ומשה בשמן המשחה, או נתרבה בבגדי כהונה

גדולה אך או יש לו דין כהן גדול ולפני זה הרי הוא כהן הרוש לכל דבר.

והנה בא החכם גרעין להכחיש דברים כדורים מדברי הימים בפעם סדני

התורה, אשר לא ידע אותם כלל.

ולא ידע החכם גרעין והקרי העמים אשר פטכו עליו בזה, כי מתוך הכחשתם

זו לא יכלו למצוא הדרך בהמעשים בימי אלכסנדר ינאי.

ואמנם כן כי וכרי יאוצפוס בזה אינם איזה בישרי שפתים אשר אמר

לאמר כי לא דקדק בדבריו, ואינם איזה טעוני דברים ומליצות אשר אמר

לדגחם, כי אם דברים פשוטים המעשים שהיו, ואשר באו בשפה פשוטה לענינם,

ותאמו יחד עם דבריו במקום אחר, ואשר אי אפשר להבינם כי אם יחד, והדברים

יעידו זה על זה.

והנה במקום הזה XIII, 12, 1 דברי יאוצפוס פשוטים ודורים ואמר

בידיעה שלמה:

כאשר מת אריסטובולוס הוציאה אלמנתו סאלאמע אשר בני היונים תקרא

אלכסנדרוא, את אחיו מבית האסורים אשר כפי שכבר הזכרנו שם אותם שם

אריסטובולוס, ונתן להם חופשי, ותשא את ראש ינאי אשר נקרא גם אלכסנדר

ותשים אותו למלך להיות הוא הגדול בין האחים הנשארים:

והדברים האלה לבד מה שהעם כדורים לענינם תיין בהם כי אם דבר

המעשים עצמם.

והנה גם יתאמו יחד עם דבריו שם XIII, 16, 6 אשר גם אי אפשר

להבינם כי אם על פי זה.

כי שם יאמר יאוצפוס על סאלאמע במורה לאמר:

מיד אחר זה (אחרי מרידת בנה) משה האלמנה סאלאמע, וחרי אשר מלכה

תשע שנים, ויחזו כל ימי חייה שלשה רשבעים שנה.

ועל אלכסנדר ינאי יאמר יאזעמוס באלמנ"י XIII, 15, 5:

אחרי סקרו לאשתו כזאת מת אלכסנדר ינאי אחרי אשר סלך שבע ועשרים שנה, ויזי במותו השע וארבעים שנה.

ומזה מבואר כי בעלות אלכסנדר ינאי למלוכה הי' בן שתיים ועשרים שנה, וסאלאמע אשתו היתה אז כבר בת שבע ושלשים, שהי' בסוטה היתה בת שלשה ושבעים ובעלות ינאי למלוכה שזה הי' שישה ושלשים שנה לפני זה, והנה היתה בת שבע ושלשים.

והדבר הזה שהוא נגד סבע העולם ומטנו אשר בעלות ינאי למלוכה בן שתיים ועשרים שנה לקה לו לאשה את שלמינן אשר היתה אז כבר בת שבע ושלשים שנה לא נכל להבין כי אם על פי דברי יאזעמוס הראשונים שהם XIII, 12, 1.

כי לא לקה אותה בתולה מעטו בנעוריה בית אביה, כי אם שסאלאמע היתה כבר אשת אריסמבולוס, ומידה היתה לו כתר המלוכה, אשר היא הוציאה אותו מבית האסורים, והיא המליכה אותו על יהודה וישראל, ויחד עם זה נתנה לו את ידה ותהי לו לאשה.

וכדברי יאזעמוס יוצא גם מתוך סקור אחר והוא מדברי הנ"י וישו הסקורים הרחוקים זה מזה לנמרי הנה יתאימו יחד.

כי כידוע מדברי הנ"י במס' סוטה ד' כ"ז וכאשר יבואר לנו עוד בפרק כ"ט הנה ברה יהושע בן פרחיה לאלכסנדריא של מצרים, וההי' בימי יחנן הורקנוס כאשר נתן ידו אל הצדוקים, אבל יחד עם זה נאמר שם: שמעון בן ששה אשמיטו אחתה יהושע בן פרחיה אל עדיק לאלכסנדריא של מצרים.

ומזה מבואר כי עוד בהי' יחנן היתה כבר סאלאמע אשת שמעון בן ששה גדולה בשנים, וכבר יצאה מבית אביה, ותעמוד ברשות עצמה.

והוא כדברי יאזעמוס כי שנה אחת אחרי מות יחנן הורקנוס היתה שלמינן כבר בת שבע ושלשים שנה.

והחכם נרעץ בדה לו עוד פענה נגד דברי יאזעמוס ויאמר: ויותר יפלא איך שכח ינאי אחר זה את כל זה, ולא שם לב להמחנות הנודלות האלה כי ניתן לו חופשו וגם כתר מלכות.

ושכח החכם נרעץ דין התורה כי לא טובה גדולה עשותה שלמינן עם אלכסנדר ינאי, כי הוכחה לעשות כן שהי' אריסמבולוס מת בלא בניס והיא היתה זקוקה לו ליבום, ואחיו היו צעירים יותר ממנו, וכידוע הנה גם מצה בגדול ליבם (משנה יבמות כ"ד).

והנה הי' ינאי עצמו צעיר הרבה ממנה ואחיו עוד צעירים יותר, היא הנעורה לעשות כן ככל דין התורה.

הן גם דברי יאזעמוס:

כאשר מת אריסמבולוס הוציאה אשתו סאלאמע את אחיו מבית האסורים אשר הישיבם שם אריסמבולוס ותשא את ראש אלכסנדר ינאי וחשיב אותו לסלך בחיותו הוא הגדול בין האחיים הנשארים.

וכל הדברים הנ"ל על מקומם ועל ענינם וכל דברי הסקורים בודרים.

ואחרי אשר נתבאר לנו כל זה נכל להבין גם את כל שלשלת המעשים בראשית ימי אלכסנדר נאי.

פרה כ"ו.

כשנתבונן בסרשת המעשים בראשית ימי אלכסנדר נאי, נראה כי לא יבדלו סמעייו באמצע ימי מלכותו רק בנוגע לרדיסת הפרושים ביד רמה וחרב נוקמת.

אבל בנוגע לברית בית החשמונאים עם הצדוקים כזה לא נסח ימין ושמאל מהדרך אשר סלל לו אריסטובולוס אחיו בסוף ימי אביו, ובימי ממשלתו הוא. רחם הוי כבר רוח הצדוקים, ודרכיהם דרכם, וכל מעשיהם אל המקום אשר הוי רוח הצדוקים ללכת.

עד שגם הגיירה הכוללת של יוחנן הורקנוס, אשר נזר לבטל לגמרי את כל התקנות מדרבנן, ולהטיל עונשים על כל איש אשר יקיים אותם לא נתבטלה בכל הימים הרבים ההם.

הדבר מסודש בדברי יאזעפוס אלטמי 2, 16, XIII כי נתבטל זה רק אחרי מות אלכסנדר נאי כאשר מלכה שלמינון תחתיו, ואמר שם:

כי היא השיבה למקומם את כל התקנות מדרבנן (תקנות אבות) אשר נתבטלו מימי יוחנן הורקנוס.

ואף שנראין הדברים שניירה העונשים לא גשמו, והעם עשה מעשיו מבלי פנות להניירות האלה שלא הוי להם מקום בתוך העם. אבל מפני שהמעשה הזאת נעשתה לשמור כבוד בית החשמונאים ולהסיר מהם זרפת איסור שבויה וססול חללות.

כי על כן אף אם לא דקדקו אחרי מעשי העם, אבל הפרינציפ נשאר קיים ועומד, כל ימי יוחנן וכל ימי אריסטובולוס ואלכסנדר נאי, כי כל התקנות אין להם מקום ונתבטלו בגזירת הממשלה.

וסבואר הדבר שאך כאשר מלכה שלמינון נשתנה הדבר להריא ונתבטל כל זה, אבל לא בימי אלכסנדר נאי.

כל הדבר אשר יכלה שלמינון להפיק מינאי הוי רק זאת, כי גם ברוותו באמנה עם הצדוקים, ואף כי הם ישארו גם עתה שריו ועבדיו, ומנחיני המדינה. אבל כי סעתה לא יורדפו עור חכמי התורה, וראשיהם הגדולים יוכלו לשוב לארצם, ולהתהלך בארץ, באין מפריע.

וכי אחיה הגדול, שמעון בן שמח, הוא לבדו גם יהי בבית המלכות. ותחת אשר עד עתה מסוף ימי יוחנן ואילך לא יכלה להגן גם על אחיה, וגם הוא הוכרח להסתר, וכלשון דגמי בבבלי סופה די מ"ז: שמעון בן שמח אטמיטו אהתיה.

הפיקה שלמינון הסצה כי לכל חכמי הדור ישימו להם שלום בארצם, בארץ יזדה, ושמעון בן שמח הוא אחי המלכה יקח עמדתו בבית המלכות. ועק הוי או דבר גדול מאד לפי מעמד הדברים אצל נאי והצדוקים, ויותר מזה לא יכלה לפעול גם אז.

ועל כן נבין כי יהושע בן פרחיה אשר בסוף ימי יוחנן בנה לאלכסנדריו של מצרים, לא הרניש שם כל מאומה מהחדשות אשר היו בארץ יהודה עד אשר הודיעו שמעון בן שטח, ומדבריו למד. אמר שמע מינה הוה ליה שלמאי. לפי ששינוי גדול וזולת בסדרי הממשלה לא בא או, ועל כן לא הי' שם דבר ממה לדעת ההשתנות אשר באה בארץ, אשר הי' הכל רק תחת סתר פנים. ועל כן תחת מה שבמעשה זאת עצמה לאהר זמן בימי יהודה בן סבאי, הדור שאחרי יהושע בן פרחיה, שזה הי' במות אלכסנדר ינאי באשר מלכה שלמינון אשר אז באמת הוקם מיד ממשלת הפרושים, והכמי ישראל התחברו יחד, נאמר בירושלמי הגינה פיב היב:

היו בני ירושלים כותבין מירושלים הגדולה לאלכסנדריו הקטנה עד מתי ארומי יושב אצלכם וכו'.
והנה כתבו זה אז. בני ירושלים בכלל, לפי שהלך אז הרבר על ידי פומבי של סוד ישרים וערה.

נאמר בבבלי סוטה מז (ל"ז):

שלח ליה שמעון בן שטח, מני ירושלים עיר הקדש לך אלכסנדריו של מצרים אחותי בעלי שריו בתוך וכו'.
כי לא הי' הדבר מתוך מושב זקנים אשר לא הי' אז עוד כלל, כי אם שמעון בן שטח אשר ידע בעצמו כי כחו חדש עמדו הוא בעצמו שלח לו בן, ועל זה הוא שאמר יהושע בן פרחיה. שמע מינה הוה ליה שלמאי.
ועל כן גם נראה כי לא נעשו אז חדשות גדולות וכראשית ימי אלכסנדר ינאי ישבו עוד הצדוקים נסאות למשפט.

ורק שמעון בן שטח בחמתו הגדולה, אחרי אשר הוא כבר הי' שם עמם, הצליח הפצו בידו להרחיק משם את אהר, לא מתוך תוקף היכולת, אשר בזה הי' גם אז הכל בידי הצדוקים, כי אם בדרכי המעשים, אשר הם עצמם נשמתו את אהר.

וזה הוא ענין הרברים במגלת הענית סרק עשירי אשר בא שב:

בעשרים ותמניא בשבת יתיבא בנישחא על דינא, מפני שבשהו צדוקין יושבים בסנהדרין שלהם וינאו המלך ושלמינון המלכה יושבת אצלו, ולא אחד מישראל יושב עמם הוין משמעון בן שטח, והיו שואלין תשובות והלכות ולא היו יודעין להביא ראיה מן התורה אמר להם שמעון בן שטח כל מי שיודע להביא ראיה מן התורה יהא ראוי לישב בסנהדרין וכל מי שאינו יודע להביא ראיה מן התורה אינו ראוי לישב בסנהדרין, פעם אחת נפל דבר של מעשה ביניהן ולא היו יודעין להביא ראיה מן התורה הוין מוקן אחד שהי' מסתמם כנגדו אמר לו תן לי זמן ולסחר אני משיבך נתן לו זמן הלך וישב בינו לבין עצמו, וכיון שראה שלא הי' יודע להביא ראיה מן התורה למחר, נתביש מלבוא ומלישב בסנהדרין גדולה והעמיד שמעון בן שטח אתה מהתלמידים והושיבו במקומו, אמר להם אין פוחתין בסנהדרין של שבעים ואחר וכך הי' עושה בכל יום ויום עד שנסתלקו כולם וישבה סנהדרין על דעתה.

אלכסנדר ינאי וממשלת הצדקים

לכל

הדברים באו בסעון של אנדה אבל יסוד הדבר הוא כי בדרך רשמי (אמפיציעלל) לא נשתנה גם בראשית ימי ינאי דבר.

הצדקים נשארו גם אז כל הסנהדרין אשר ישבה לה בבית ינאי, והיא ואשתו עמהם. וינאי המלך ושלמינון המלכה יושבת אצלו והסדר גם הוא הגדול סדר של הצדקים בדרכי העמים.

רק שנתחדש עתה שנים אחד המלכה שמעון בן ששח מצא גם הוא מקומו ביניהן, ולא היה אחד מישראל יושב עמהם הוין משמעון בן ששח.

ואם כי בדרך רשמי לא היה אפשר לדחותם אבל מפני כי באמת רק על אפם ועל חמתם נטפלו הצדקים בעניני הדת, בהיותם כולם יחוקים מן התורה ועמי הארץ.

ואחרי אשר עתה כבר נתחזקו מאד בהיות ידם בכל מימי יוחנן בשלות השקט באין מוחה, וכל הדגת המדינה תחת ידם לכל פרטיה, ובהיותם בטוחים בינאי אשר מסור להם ככל לבבו, לא שמו לב לדברים כאלה.

ואין ספק שאילו היה שמעון בן ששח מעמיד את השאלה באופן של התנגדות להצדקים, ולאמר שיחפזין שתהי' סנהדרין של פרושים, ולבטל סנהדרין של צדקים, ולהקים תחתיהם סנהדרין מחכמי התורה.

בודאי שהצדקים היו עומדים כנגדו ביד רמה, ולא היה מועיל כל מאומה גם את אשר אחותו שלמינון עמדה לימינו, בהיות ינאי מסור להצדקים וכל הדגת הארץ תחת ידם.

אבל הוין בחמתו הגדולה העמיד את השאלה באופן כזה אשר יסוד דבריו היו רק פרינציפ כולל, ויסוד צדדי מדברי יסודי המשפט בכלל, אשר כל אחד ואחד הזכיר להסכים שכדבריו כן הוא.

שהרי אין איש אשר יוכל להכחיש פרינציפ כולל כזה, שהסנהדרין הגדולה, היושבת עם המלך בבית מלכותו, ומצודתה פרושה על כל המדינה, הברח נמור הוא שיהיו בקיאים בדת וריץ.

ועל כן עשה פרינציפ קבוע אשר היכרחו להסכים עליו גם הם. אמר להם שמעון בן ששח כל מי שיודע להביא ראיה מן התורה יהא ראוי לישב בסנהדרין וכל מי שאינו יודע להביא ראיה מן התורה אינו ראוי לישב בסנהדרין.

כי באמת בימי יוחנן כאשר לקחו תחת ידם את הכל, ויהיו גם לסנהדרין, ובהיותם כורים נמורים ולא למדו ולא שמשו, עשו להם ספר אשר נכתבו בו הפסקים מכל דבר הגדול ובא ומה פסקו ונורו.

ובמנילת הענין פרק ה' אמר:

בארבעה עשר בתמוז ערוא ספר נזירתא דלא למספד, מפני שהיו כתוב ומונה להם לצדקים ספר נזירות אלו שנמקלים ואלו שנשרפין אלו שנהרגין ואלו שנהנקין, וכשהיו אדם שואל הולך ורואה בספר (ליז) ומי שאומר להם מניין אתם יודעין שזה חייב סקילה וזה חייב שריפה וזה חייב הרגה וזה חייב חניקה, אין יודעין להביא ראיה מן התורה.

הערה (ל"ן) ועל ידי זה גם נבין דבר גדול מאד, את אשר גם בדברים הנענים לזן אין הם התנגדות מהצדקים רק דברים מקשים מאד.

אלכסנדר ינאי וממשלת הצדוקים

יבנה וזה שלמד אותם שמעון בן שחק להעמיד פדניצים. כל שאינו יודע יודע להביא ראיה מן התורה אינו ראוי לישב בסנהדרין.
 וזה יכלה שלמנין לעזור על ידו, לפי שהצדוקים עצמם לא היו אפשר להם להתנגד לדבר כזה שהוא מהמושכלות היותר ראשונות, והמדברים המוסכמים לכל איש.

וזה היה דין, כי יהיו נשמטים אחד אחד וינחזו מידם עם הדבר הזה אשר לפי מעמדם עתה במדינה לא היה צורך בו כלל, הממשלה הייתה גם כלאה היתה ידם, וכל הנהגת הארץ תחת השמים.
 ודבר הסנהדרין הודר היתה ידם ולא היה נוגע או כל מאומה בהנהגת המדינה על פי התורה.

וראוי להעיר גם על זה כי בדברי שמעון בן שחק אין זכר כלל אם יביאו ראיה מן התורה בדרכי הפרושים או הצדוקים, כי כמו שכבר נתבאר לא היה להצדוקים כל דרך לעצמם בתורה עצמה.
 כל דברי שמעון בן שחק היו רק זאת שיהיו אלה בני תורה יודעים אותה, ומתרגלים בהנהגתה.

ואחרי אשר זה היה חסר להם לגמרי, וביותר אצל אלה הקרובים למלכות, והיושבים שם כסאות למשפט, ואחרי אשר היה גם דבר הכולם לפני המלך ושלמנין, עזבו זה ולא התערבו בדבר.

וכפימלא ומעצמו קם יהוה תהיהם סנהדרין של חכמי התורה.
 וכמו שמפורש אחר זה. נתבייש מלכוא ומלישב בסנהדרין גדולה, והעמיד שמעון בן שחק אחד מן התלמידים והושיבו במקומו אמר להם אין פהחין בסנהדרין של שבעים ואחד וכך היה עושה בכל יום ויום (כלומר בכל עת שקרה כך) עד שנסתלקו וכו'.

ובל זה מפורש ומבאר את עצמו כי גם אז לא נשתנה דבר בהנהגתה הכוללת, וכל הנוגע להנהגתה האמפיציעללית נשאר גם עתה כמו שהיה במקף ימי יוחנן ובימי אריסטובלוס, בהיות גם עתה יד הצדוקים רוממה ובכל משלה.

ובל מעשי שמעון בן שחק היה רק זאת כי בתהבולות עשה אתם מלחמה, בדברים אשר היה אפשר לפי מעמד השעה, ובוה עזרה לו שלמנין כי יצליח חסדו בידו.

ועל כן נבין גם זאת כי אף שעלה בידו עתה כי החת סנהדרין של צדוקים היה עתה סנהדרין של חכמי התורה.

בכל זה לא היה יכול או יהי עם זה לבער מן העולם את ספר נורחאי עצמו. וזה בא לדבר בפני עצמו, ואף שבכעשרים ותמניא במבט יתיבא כנישתא על דינא וכיו' וישנה סנהדרין על דעתהי בכל זה דבר לעצמו. במורכבה עשר בתמו ערא ספר נורחאי.

לפי שאף שכן הדבר שאילו היה הצדוקים פסקים בעצמם רק מתוך זכרי התורה בודאי שהיו במלכים בחסון ידעה ובתהפוח על כל עקד ועקד.

אבל הם ידעו זה מראשית דרכם בימי חתן, ומצאו להם איש מלמד מהפרושים אשר כתב להם על ספר את ראשי הדינים, "בשארם שואל ואלך דמאה. במסד" אבל לא ידעו מניין הוא זה, והאק הוא ברברי התורה עצמה, אשר לא ידעו מנין זכר, כמו שכבר נתבאר מל ת.

אלכסנדר ינאי וממשלת הצדוקים

רלב

כי אז בזמן אשר יתיבת בנישחא על דינא, אף שפסקו מלפסוק מתוך ספר נורתא בכל זה לא הי' יכול להיות זה, לפי שכל זה הי' רק בדרכי תחבולות, אבל לא בהדך רשמי, ולבער את הספר עצמו לא יכלו.

ורק לאחר זמן מרובה אחרי מות אלכסנדר ינאי ושלמינון אשתו מלכה תחתיו, וכל הממשלה באה אז תחת יד חכמי התורה, אשר אז היו כל מעשיהם בפומבי ובהדך רשמי ככל אשר יבואר לפנינו.

הנה אז גם ביערו מן העולם את ספר נורתא וזה הוא הנאמר לעצמו בארבעה עשר בתמוז ערא ספר נורתאי.

ועל כן הנה תחת אשר שם אצל יתיבת בנישחא על דינאי נאמר באמת הכל רק על שם שמעון בן שמת, הנה אצל עדא ספר נורתאי לא הוזכר שמעון בן שמת כלל כי אם נאמר שם, אמרו להם חכמים.

והוא ממש כמו שכבר נתבאר על ענין אחר, גם כן ממעשי שני הזמנים האלה.

כי כאשר קראו ליהושע בן פרחיה מאלכסנדריא לשוב לירושלים שהי' בראשית ימי ינאי נאמר באמת הכל על שם שמעון בן שמת, מה שאין כן בקריאת יהודה בן טובאי משם שזה הי' כבר אחרי מות אלכסנדר ינאי בראשית ימי שלמינון לעצמה, שאז הלכו כל הדברים קוממיות ובפומבי והדברים געשו בראש הזמיות מטובי העם בכללם, שם נאמרו הדברים בכולל על בני ירושלים עצמם.

וכל המקורים קוראים זה לזה והולכים יחד ומעידים על עצמם, ולא לבד שהנם מובנים לגמרי יחד, כי אם שהנם כל כך מדוקדקים בעיקר דבריהם עד שיפרשו את עצמן.

אמנם כי גם עוד דבר גדול עשה שמעון בן שמה במשך הימים של ראשית ימי אלכסנדר ינאי אשר בהם שקט מריב ולא רדף באף.

וגם זה הי' ירא לעשות בהדיא ובפומבי על ידי עצמו, ועל כן התחכם ויעשה הדבר על ידי אחר, איש אשר ינאי הי' הפין ביקרו, ואשר גם הי' מראשי עשירי הדור, אשר להם נשאו הצדוקים מנים.

ובמשנה יבמות ד' ס"א נאמר, מעשה ביהושע בן נמלא שקידש את מרתא בת ביתוס, ומימנו המלך להיות כהן גדול וכנסהו.

ובגמרא שם נאמר על זה, אמר רב יוסף קסיר קהונא הכא דאמר ר' אפי תרקבא דינינו עיילה ליה מרתא בת ביתוס לינאי מלכא עד דמוקי ליה ליהושע בן נמלא בכהני רברבי.

ועל ידי האיש הזה המקורב לאלכסנדר ינאי ואשר כפי הנראה מזה עצמו כי לא הביטו עליו הצדוקים בעין רעה עד שנתנו את ינאי גם להקימו לכהן גדול משמש במקדש, על ידי האיש הזה פעל שמעון בן שמה לעשות דבר גדול מאד בישראל.

והוא הנאמר במס' בבא בתרא ד' כ"א ע"א :

סיפא אתאן לתינוקות של בית רבן ומתקנת יהושע בן נמלא ואילך דאמר רב יהודה אמר רב ברם זכור אותו האיש לשוב ויהושע בן נמלא שמו שאלמלא הוא נשתכחה תורה מישראל שבתחלה מי שיש לו אב מלמדו תורה וכו'. התקינו

שיהיו מושיבין מלמדי תינוקות בירושלים (בימי עזרא שאז היתה ירושלים לבדה עירם ויבואר במקומו) וכו' התקינו שיהו מושיבין בכל פלך ופלך ומכניסין אותן כבן ט"ז כבן י"ז ומי שהיו וכו' עד שבא יהושע בן נמלא ותיקן שיהו מושיבין מלמדי תינוקות בכל מדינה ומדינה ובכל עיר ועיר ומכניסין אותן כבן שש וכבן שבע.

וכבר כתבו שם התוס' הוא אותו (יהושע בן נמלא) דאמר רב יוסף (ביבמות ד' ס"א) תרקבא דיניני עיילה ליה מרתא בת בייתוס לינאי המלך עד דאוקים ליהושע בן נמלא בכהני רבבני וצדיק גמור הו' כדאשכתן הכא וכו'.

ודבריהם צדקו מאד, ובאמת כי הדבר הזה עצמו אשר נאמר כאן על יהושע בן נמלא נאמר בירושלמי כתובות ספ"ה על שמעון בן שטח ששניהם זמנם אחד בימי אלכסנדר ינאי, ולשון הירושלמי שם:

התקין שמעון בן שטח שלשה דברים שיהא אדם נושא ונותן בכתובת אשתו ושיהיו התינוקות הולכים לבית הספרי והוא התקין וכו'.

וכבר כתב שם גם הקרבן עדה ושיהיו תינוקות הולכין לבית הספר והא דאיתא בבבלי כבא בתרא שיהושע בן נמלא תיקן שיהיו התינוקות הולכין לבית הספר יש לומר ששניהם תיקנו שבזמן אחד היו בימי ינאי המלך.

וכן הדבר ששניהם תיקנו, רק ששמעון בן שטח עצמו בזמנו השתדל שיהיו הדבר נקרא על שם יהושע בן נמלא ויוצא על ידו, בידעו כי עליו ועל מעשיו יביטו הצדוקים כעין של חשד, לא כן על יהושע בן נמלא אשר לא היו מראשי הכמי ועזרה ולא חשדוהו במעשים נגדם.

וכן בא הדבר בספרי וזכרונותיהם מהימים ההם על שם יהושע בן נמלא והן דברי רב בבבלי.

אבל בירושלמי שלא דברו מעצם הדבר הזה, כי אם שהשבו שם את תקנותיו של שמעון בן שטח זו אחר זו, סגנו גם את זה, בהיות באמת יסוד התקנה ממנו, והוא ה"י גם בזה רוח החיה באומנים (ל"ח).

הערה (ל"ד) תמחקן הוא לראות עד כמה לא הקפו החוקרים האחרונים על דרכי המעשים, עד כי ספני פראו ומצאו עד כן גדול בשם זה ספך לימי החורבן באו וחלל את כל כבוד המעשים האלה על יהושע בן נמלא האחרון אשר ימי כהונתו נפלים כבר בעצם ימי המהומות וימי המלחמה ימי החורבן.

לא ראו דברי יאעקבס עליו כי ה"י בין עזריה רבה אבלי עבס, אשר הפסיקו עירם מעליהם, ואשר הביאו את חורבן הארץ, וה"י גם נגד רבן שמעון בן גמליאל, ובכל אשר יבואר במקומו לפנינו.

ואמנם כי לא שמו לב גם להדבר עצמו, שה"י גם אלו ה"י צדיק וישר, לא ה"י זה אפשר כלל, כי ימי כהונתו נפלים שלש וארבע שנים לפני החורבן, כמעט בעצם ימי המלחמה.

ואף גם נתקן אז כותא, לא ה"י להדבר שדשס כמעט בימי חסותה ההם, וא"כ יאמר רב שאולמלא הוא נשתכחה תורה מישראל, וה"י גם אם נתקן אז דבר כזה בקרי ישראל, לא יצא הדבר לאור, ולא נחששם הדבר, לא בא לידי מעשים קיימים ועומדים, ולא היו ימלים להעיל כל סאומה שלא השתכחה תורה מישראל.

אבל כל הדברים פשוטים ועל מקומם, הוא יהושע בן נמלא הראשון שה"י בימי ינאי והוא הנזכר לח"ל ובה דבר פשוט ביבמות שם, תרקבא דיניני עיילא ליה מרתא בת בייתוס לינאי מלכא עד דמוקי ליה ליהושע בן נמלא בכהני רבבני" והוא זה עצמו אשר בא גם משרש בירושלמי שה"י התקנה בימי שמעון בן שטח שזמנם אחת. דבתיבטי בעלי תתוס' כתבו ביבמות שם, "לא היינו ינאי כ"ג דכפרק האומר כקדושן ד' ס"ז דאם בן לא ה"י משיב אתי במקומו".

אבל דבתיבטי לא ה"י מלאכתם הקדירה דברי תוס'ים, כי באמת כבר יותקן כן גדול (אבי ינאי) חו' הושפתיאם בשם כן גדול רק בדרך רשמי, בטעם נגד העמים אשר ראו בשם זה את פוסל הארץ, ובטעם

ואהרי אשר נתנו להדבר תואר כזה שאינו בא מתוך מתנגדי הצדוקים, ומוציאי הדבר לאור לא היו הכמי התורה ביחוד, לא מצאו הצדוקים בזה מקום להקפיד, אהרי אשר כל הדבר נוגע רק לתלמוד תורה של תינוקות. ושיהיו התינוקות הזולכים לבית הספר, דהיינו להטיל חובה על האבות לשלוח את בניהם לבתי הספר, ועוד בראשית ימי ילדותם. ומכניסין אותן כבן שש וכבן שבע.

והדבר הזה אשר נעשה אז רק תקנה לתינוקות הקטנים ואשר הצדוקים לא הבינו בראשונה את האור והחיים לתורת ד' אשר יבוא עם זה.

הדבר הזה העלה לבני ישראל אז את האור בכל מושבותיהם, ראו שמעון בן שמח וכל הבירוי הגדולים והבירו, כי המתיוונים והצדוקים מלפני ימי החשמונאים, מראשית ימי יוסף בן טוביה עד ימיהם הם, מצאו בקעה לחדור אל תוכה רק במקום אשר רבו עמי הארץ.

ראו והבירו כי הסדר הישן, אשר הי' נשען בעיקרו על האבות עצמם עד אשר נתגדלו הבנים ויהיו בני ס'ז ס'ז שנה, אי אפשר עוד להביא טובה בעת רעה כזאת אשר הצדוקים שמו משמם בארץ.

ראו והבירו כי אם הי' זה מועיל וטוב בשעה שבני יהודה היו ישרים בלבותם, לא יכיר מקומו בשעה כזו שהצדוקים יפרשו אולת, ונעדים בני ס'ז י'ז שנה כבד יצאו אל שוק החיים אשר לא ישוכו משם עוד, ואם הב אום או לבית הספר היו גם בועטים בדבותיהם ויוצאים.

והוא לשון הברייתא שבפי רב שם:

ישבתחלה מי שיש לו אב וכו' התקינו שיהיו מושיבין מלמדי תינוקות בירושלים וכו' ועדין מי שיש לו אב הי' מעלו וכו' התקינו שיהיו מושיבין בכל פלך ופלך ומכניסין אותן כבן ס'ז כבן י'ז ומי שהיו רבו כועס עליו מבעים בו ויוצא (ל'ט).

ועל זה באה אז התקנה האחרונה מהם:

שיהיו מושיבין מלמדי תינוקות בכל מדינה ומדינה ובכל עיר ועיר ומכניסין אותן כבן שיש וכבן שבע.

והנה יסודן בתי ספר בכל עיר ועיר, ועל ידי זה גם יכלו לעשות חובה לשלחם לבית הספר באביב ימיהם בהיותם בני שש ושבע ולהתחנך שם על ברכי התורה בבתי הרבים, ולבטל את חסרון ידיעת התורה בין בני עמי הארץ, ולכלי לתת את המשיחה לבוא אל בתיהם לנגן.

להמשיכה כהארץ עצמה ודברה אשר היתה קשורה בה, אבל לא בנגע להשימוש במקדש, בחד סך גזל המשמש, והנמצא שם יום יום בכלל וכיום הכפריים בפרט.

ונגא ביחוד הי' רב יסא חזן לירושלים ע' שדה מלחמה, עד שלמי דברי יחזקאל אלטטי, XIII, 3, הי' שם גם שלש שנים רצופות שלא יר' בירושלים, חסם 5, 16, מבאר כי בסוף יסא גם הלח שלש שנים רצופים.

לא נמצא ששימש איזו מוחשמונאים ביום הכפריים, בחד סך גזל, חלזי יחנק. וכל דבר כזה צריך קיימו בפני העם רק במועד חג המוסות ביהות או שפחות מללח לכל העם, ודן אז נמצא אותם כמקדש ובעבודה, והדברים ארוכים ויבוארו לנו במקומם ועי' גם לפנינו בפרק ל"א. הערה (ל"ב) הכנה שזה בא אז משהו שהכניסום בני ס'ז י'ז מפני שלא הי' הדבר כמקדש ותינוקות קטנים לא הי' אפשר לשלוח בריחוק מקום, ומהו כה בזמן יושע בן נמלא ושמעון בן שמח שהיו מבעים ברבו ויוצא.

ובל המעשים הנדולים ההם כולם אשר פעל ועשה שמעון בן שטח לשוב
נתיבות בארץ יהודה, בהכמתו הנדולה ובמתנות דרכו ללכת בן צורי מבשול של
ממשלת הצדוקים בארץ.

כל זה הותחל זמן קצר אחרי מות יוחנן כהן גדול, היינו מיד אחרי אשר
הוציאה שלמינון אחותו את אלכסנדר ינאי מבית האסורים והשם עליו כתר מלכות,
אשר היו זה שנה אחת אחרי מות יוחנן.

ומאז הותחלו ימי פעולותיו הנדולות של שמעון בן שטח אשר עשו דרכם
עד אמצע ימי אלכסנדר ינאי ככל אשר יתבאר לפנינו.

וזה הוא הנאמר בהברייתא הקדומה והמדויקת במס' קדושין ר' סו, אשר
יסופר שם דבר המאורע בימי יוחנן, וכי נהרגו הכמי ישראל:

והיו העולם משתומם עד שבא שמעון בן שטח והחזיר את
התורה ליושנה.

וכל הדברים מבררים את עצמם, וסדרי המעשים מתאימים יחד, ודברי
המקורים כולם על מקומם.

פרק כ"ח.

והחוקרים החדשים נתחפנו להם בכל הדברים האלה כל סדרי הזמנים וסדרי
המעשים, עד אשר נשתומם למראה עינינו.

והחכם קראבמאל-היוקן בסורה נמוכי הזמן עמוד 66 בדברו שם על המאורע
הכולל בימי יוחנן אשר נתן ידו את הצדוקים, יאמר:

נראה מאד שהור בו מיד בזמן קצר זכו ומה שיהויק השערותנו הוא שלדברי

הכל לא היו המאורע הנזכר כי אם בסוף ימיו (של יוחנן כהן גדול) ולפי הנראה

ברור מתוך ספורי אנדות השונות ומעורבות (מ) יהושע בן פרחיה שהיו בוודאי
ראש המורים בבית הוועד הראשון שבירושלים בימי יוחנן, הוא הבורח לאלכסנדריא,

וזכרו (ירושלמי סנהדרין פ"ו ה"ז) שאחר שכתבו מירושלים לאלכסנדריא בזה הלישון
בעלי שריו בתוכך ואני אשב שוממה הבין שיש שלום ושם לשם, ובהכרח היו זה

עדיין בחיי יוחנן הורקנוס, לפי שאלכסנדר ינאי לא השלים לעמו ולחכמים כי אם
בסוף ימי ממשלתו, על ידי שמעון בן שטח שהיו ראש הוועד בזמנו ודור שני
ליהושע בן פרחיה אלה דבריו.

ונפלא לראות איך נתחפנו לו הדברים מהיפוך להיפוך.

כי בא חשב שאלכסנדר ינאי השלים לעמו ולחכמים רק בסוף ימיו, ואז
כבר היו שמעון בן שטח ראש הוועד ודור שני ליהושע בן פרחיה, ואחרי שיהושע

בן פרחיה שב על ידי השלום הנעשה הנה בהכרח שהיו זה עוד בימי יוחנן הורקנוס.
ולא ראה דברי יאזעסוס המפורשים באורך גדול וברוב ענין מסדרי המעשים

כי הדבר להיפוך.

הערה (כ) כלל גדול הוא, אשר אם תחז לחקר הענין נשתמש בדמיונות וחשקחת אז יהיו כל המקרים
מעורבבים, וכן היו באמת אנאל כל המקרים מלים, וגם דברי יאזעסוס.

אכל באמת הנה כל עיקרי דברי המקורים בכל זה בחרים כל כך עד כי ביסודי דבריהם הנה הלכים
יחד, ומסלימים זה את זה, דברי יאזעסוס ומגלת תקנות הדברים בגמ' יברר לנו יחד את כל סדרי המעשים,
עליו רק לדעת את אשר לפנינו.

אלכסנדר ינאי וממשלת הצדוקים

לכה

ומאמצע ימי אלכסנדר ינאי ואילך או שב מהעם ויפר כל בדיתי עמהם ועם חכמי הדור, ופאו עד יום מותו עמד בצר עמהם.

ורק בראשית ימיו נתן להם מנוחה, ויתהלך גם עמהם.

הן דברי הבריותא אשר אך איוה שורות לפני זה העתיק אותה קראכמאל שם במה שקרה ליוחנן הורקנוס עם חכמי הדור.

מיד ותוצץ הרעה על ידי אלעזר בן פועירה ויהרגו כל חכמי ישראל והי העולם שמם עד שבא שמעון בן שטח והחזיר את התורה ליושנה.

והנה הי זה באמת זמן קצר אחרי מות יוחנן בראשית ימי אלכסנדר ינאי, אשר אז נשא את פני שלמינון אשתו אחות שמעון בן שטח, כי אך זה עתה הוציאה אותו מבית האסורים ויהי למלך בישראל.

אבל באמצע ימי מלכותו כבר שכח אלכסנדר ינאי בהוללותו את הכל, ויהי דרכו רק עם הצדוקים בשנאה נלויה וחרב נוקמת להעם, עד אשר גם ששה שנים רצופים להם עמהם בתוצות ירושלים, וככל אשר נביא כל זה לפנינו באורך בכל פרטי הדברים.

ולכר כל סיפורי המעשים הגדולים אשר יספר יאועוסוס 5, 18, XIII מכל אשר הי בין אלכסנדר ינאי ובין העם מאמצע ימי מלכותו ואילך אשר יבואו כולם לפנינו.

הנה בא שם 5, 15, XIII גם זאת כי לפני מות אלכסנדר ינאי בכתה שלמינון המלכה לפניו לאמר. כי תעזוב עתה אותי ואת בנינו באין תומך בדינו כי הלא כל עם יהודה הנם בריב עמך והוא נתן לה עצתו להשלים אחר מותו עם הפרושים והעם.

ורק בראשית ימיו דהיינו כמעט מיד אחרי מות יוחנן אביו (כי מלך שנה אחת אחרי מות אביו) רק אז השלים על ידי שמעון בן שטח בעזרת המלכה עם חכמי התורה לכלי לרדוף אותם.

ואמנם כי לא לבד אשר לא שם קראכמאל-הזקן לב להמקורים כי אם שגם לא שמע כלל את אשר ידבר הוא בעצמו.

הן תכלית כל דבריו הוא לאמר ולהוכיח כי חזרת יהושע בן פרחיה הית בהכרח עוד בימי יוחנן, ואי אפשר שהי זה אחר זה בימי אלכסנדר ינאי.

לפי שאלכסנדר ינאי לא השלים לעמו ולהכמים כי אם בסוף ימי ממשלתו

על ידי שמעון בן שטח שהי ראש הוועד בזמנו ודור שני ליהושע בן פרחיה. אבל הלא הדבר מפורש שכל חזרתו של יהושע בן פרחיה היתה על ידי שמעון בן שטח.

הלא המקור היהודי אשר ייש לנו על כל זה גם על בריחתו של יהושע בן פרחיה לאלכסנדריא של מצרים והזרתו משם לירושלים, הוא רק בבבלי טוטה ד' ס"ז.

ושם הלא מפורש ששב על ידי שמעון בן שטח והלשון שם הוא: כד הזה קטיל ינאי לרבנן (מ"א) שמעון בן שטח אטמינהו אהתיה יהושע בן פרחיה אול ארק לאלכסנדריא של מצרים, כי הוה שלמא שלח ליה שמעון

בן שמח מני ירושלים עיר הקדש לך אלכסנדריא של מצרים אחותי בעלי שרתי בתוכך ואני יושבת שוממה, אמר שמע מינה הוזה ליה שלמא וכו'. ומבואר ומפורש בהמקור עצמו, המקור היחיד שיש על זה, שכל זה הי' על ידי שמעון בן שמח.

ומה נזכר לאמר גם לעיקר מענתו של קראכמאל וסגנון לישונו: לפי שאלכסנדר ינאי לא השלים לעמו ולחכמים כי אם בסוף ימי ממשלתו על ידי שמעון בן שמח שהי' ראש הוועד בזמנו ודור שני ליהושע בן פרחיה. זהו הוא באמת מעות כולל אצל כל החוקרים האלה כולם יחד בכל ימי הדורות, כי ציירו להם את הדור הבא לנולדים אחרי מות הדור הקודם. אבל חכמי הדור הבא, הנם אלה אשר במות גדולי הדור הקודם עמדו הם בראש הדור.

ובמות יהושע בן פרחיה יכול להיות כי הי' או שמעון בן שמח למעלה מחמשים שנה.

וכבר נתבאר כי במות יוחנן הורקנוס כבר היתה שלמינון אחות שמעון בן שמח שלשים וששה שנה ושמעון אחיה אשר נמטר לפניה (עי' לעיל עמוד 71) מאד יכול להיות שהי' אז כבר הרבה למעלה מארבעים.

וכהיותו בבית המלכות ואחי המלכה, כתב אז לרבו הגדול ראש הדור וזקן חכמי הדור, כי יוכל לשוב לירושלים. ומה יכול להיות דבר יותר טבעי, מהרבה הזה.

ואמנם כי החכם קראכמאל-הזקן לא הי' לו בכל זה, ויבוא גם להפעות את הקוראים, ויאמר:

וזכרו (ירושלמי סנהדרין פ"ז ה"ז) שאחר שכתבו מירושלים לאלכסנדריא בזה הלשון, בעלי שרתי בתוכך ואני אשב שוממה הבין שיש שלום ושם לשם ובהכרח הי' זה עדיין בחיי יוחנן הורקנוס.

אבל הלא בירושלמי שם אין זכר כלל ליהושע בן פרחיה, ולא ידובר שם ממנו כל עיקר, וכל דברי הירושלמי שם אינם כי אם מיהודה בן שבאי חבירו של שמעון בן שמח:

ולשון הירושלמי שם הוא:

אית תניי תני יהודה בן שבאי נשיא אית תניי, תני שמעון בן שמח נשיא, מאן דמר יהודה בן שבאי נשיא עובדא ראלכסנדריא מסייע ליה והוון בני ירושלים כותבין מירושלים הגדולה לאלכסנדריא הקטנה עד מתי בעלי שרתי בתוכך ואני יושבת ענומה בביתי, מאן דמר שמעון בן שמח נשיא עובדא ראשקלון מסייע ליה וכו'.

כי הוא יוחנן הוא ינאי, ובקדושה גם מפרש שאבי חביא לשון הברייתא שם. וכל זה נקבע כן בלשון חכמי ביטוי ולא שינו הסיידה, אבל מסב על ספקנו רבא בברכות שם.

וחזן זה נגע לברינו במקום החז שהי' לא לבד שם קראכמאל-הזקן ירש זה גם הוא על יוחנן, כי אם שם יאמר שם תודעו של יושע בן פרחיה שם לירושלים גם זה הי' בימי יוחנן.

ומאד יוכל להיות שאין זה בגס' אליבא דאבאי כי אם שהוא פקוד המצדוקים ותחת ינאי צריך להיות יוחנן, והוא רק מעות סופר.

ומהירושלמי הזה המדבר מיהודה בן שבאי, ואשר גם אי אפשר שם שום טעות סופר שהרי כל ענין דברי הירושלמי הוא להוכיח מזה מי הי' הגשיא, אם יהודה בן שבאי נשיא ושמעון בן שטח אב בית דין, או להיפך.

מהירושלמי אשר כל הדברים שם אינם כי אם על יהודה בן שבאי, ואין שם זכר מיהושע בן פרחיה, יבוא קראכמאל-הוקן ויוכיח לנו כי בהכרח שב יהושע בן פרחיה מאלכסנדריא לירושלים עוד בימי יוחנן הורקנוס, ויאמר לנו:

וזכרו (ירושלמי סנהדרין פ"ז ה"ז) וכו' ובהכרח הי' זה עדיין בחיי יוחנן הורקנוס לפי שאלכסנדר ינאי לא השלים לעמו ולחכמים כי אם בסוף ימי ממשלתו על ידי שמעון בן שטח שהי' ראש הועד בזמנו ודור שני ליהושע בן פרחיה.

אבל הלא הדברים שם אינם כי אם על יהודה בן שבאי חבירו של שמעון בן שטח, ודור שני ליהושע בן פרחיה.

ולא זכר קראכמאל גם במלה אחת כי הדברים שם הנם על יהודה בן שבאי, ואינם ענין ליהושע בן פרחיה.

ודרכים כאלה קראו בשם חקירת חכמה, ונכתבו לשם דברי ימי ישראל. ואמנם כי גם הברייתא הקדמונית בקדושין ד' ס"ז השתדל החכם קראכמאל-הוקן לגזור אותה לגורים בחוקת היר.

ואהרי שיאמר בראש דבריו שם עמוד 65:

ונשוב לזכרון דברי יוחנן הורקנוס, המאורע שבכר הרמזנו עליו שאירע לו עם הפרושים ושעל ידו הפך לבו לשנוא אותם וכו' ויש בזה הענין משנה נכון להציגה הנה והיא אהת מן המשניות ברייתות שהיו שוני ההלכות שונין אותן בקורות ישראל ובתולדות החכמים בצחות לשון עברי מאוחר וכו'.

ויעתיק לו את כל הברייתא במס' קדושין ר' ס"ז אשר כבר נתבארה לנו. הנה בכואו לאמצע הברייתא הקדמונית הזאת ישום הדברים בסוגר ויכתר אותם בתוך לבארם על ימי ינאי ויאמר:

ויהרגו כל חכמי ישראל (פה נתערב מעשה אכזריותו של ינאי שעוד יסופר) והי' העולם שמים עד שבא שמעון בן שטח (בסוף ימי ינאי) והחזיר את התורה ליושנה (שהשפיל גאות הצדוקים ורועם בסנהדרין וכמו שיבוא) עד הנה דברי הברייתא אלה דבריו.

ורק בדברי ימי ישראל אפשר לראות דרכים כאלה כי בלא ראייה של כלום, ובלא חקירה כל עיקר, ונגד מקורים ברורים ומפורסמים, מתוך הסצו להפוך הדברים, יגזור את המקור הגדול והמדויק הזה.

ואמנם כי גם יסתור את עצמו בנשימה אחת. ולא הבין את דבריו בעצמו, שהי' כל דבריו בזה הוא לאמר ולהוכיח כי לא לבד בריחתו של יהושע בן פרחיה לאלכסנדריא היתה בימי יוחנן, כי אם שגם חזרתו משם לירושלים, גם זה הי' בימי יוחנן הורקנוס, וזה הוא תכלית כל דבריו.

ולפי זה בהכרח שהדברים כנבלי סוטה ד' מ"ז, היו כולם בימי יוחנן הורקנוס, אהרי שגם חזרת יהושע בן פרחיה היתה גם היא כבר בימי יוחנן הורקנוס.

ואם כן הלא הדברים בברייתא בקדושינ :

מיד ותוצין הרעה על ידי אלעזר בן פועירה ויהרגו כל חכמי ישראל.

הגם גם לפי דבריו בהכרח בימי יוחנן הורקנוס, שהרי כן הם גם לפי דבריו

דברי יגמ' במס' סוטה ד' מ"ז :

כד היה קטיל יוחנן לרבנן שמעון בן ששח אטמינהו אחתיה יושע בן

פחיה אול ערק לאלכסנדריוא של מצרים כי היה שלמא שלח ליה שמעון בן

ששח מני ירושלים וכו' בעלי שריו בתוכך וכו' אמר שמע מינה היה ליה שלמא וכו'.

כל זה הלא הוא לפי דברי קראכמאל עצמו הכל בימי יוחנן הורקנוס.

יוחנן כהן גדול.

אם כן הנה הדברים בסוטה. כד היה קטיל יוחנן כהן גדול לרבנן הדברים

בקדושינ שם אצל המאורע עם יוחנן. מיד ותוצין הרעה על ידי אלעזר בן פועירה

ויהרגו כל חכמי ישראל.

הלא הגם שפה אחת ודברים אחרים מכל מה שהיו במאורע זו בימי יוחנן,

והוא כן בהכרח נמור גם לפי דברי קראכמאלהוקן עצמו.

ובכל זה לא הכין דברים ברורים וספושיים כאלה ובהעתיקו את הברייתא

בקדושינ, יאמר אצל. ויהרגו כל חכמי ישראל:

פה נתערב מעשה אכזריותו של ינאי.

מבלי לראות שגם לבד כמה שהוא מפורש בהברייתא יחד על כל המאורע

מיוחנן הורקנוס, הוא כן בהכרח נמור גם לפי דבריו הוא בעצמו.

ואמנם כי גם בלא כל זה כמה טיעוט חקירה צריך לדברים כאלה לאמר

כי כל דברי הברייתא:

והיו שם איש לב דע ובליעיל אלעזר בן פועירה שמו ויאמר אלעזר בן

פועירה ליוחנן לבם של פרושים עליך וכו' ויאמר אלעזר בן פועירה ליוחנן

הדיוט שבישראל כך הוא דינו ואתה מלך וכהן גדול כך הוא דינך, ומה אעשה,

אם אתה שומע לעצתי רומסם, ותורה מה תהא עליה, הרי כרוכה ומונחת בקרן

זוית כל הרוצה ללמוד יבוא וילמוד מיד ותוצין הרעה על ידי אלעזר בן פועירה.

כל זה הוא באמת על יוחנן.

רק שאחר זה. ויהרגו כל חכמי ישראלי הולך פתאום על ינאי.

אבל הלא אלעזר בן פועירה אמר לו כן. אם אתה שומע לעצתי

רומסם.

ומבואר נגלה כי זה עצמו נתקיים :

מיד ותוצין הרעה על ידי אלעזר בן פועירה ויהרגו כל חכמי ישראל.

והיינו שנעשתה עצת אלעזר בן פועירה. אם אתה שומע לעצתי רומסם.

אבל כי דבר לא היו לכל החוקרים האלה, לא עם הדברים כשהם לעצמם,

ולא לחקור לדעת את המקורים וענינם ולא להעמידם יחד לדעת מהם סדרי ומנים

וסדרי מעשים והיו להם מעורבכים, ויעשו לבוקים ומבולקים.

וכל הדברים בתורים, וכל המקורים ילכו בעיקרי דבריהם יחד, ואין

באן לא ערבוביא ולא סתירה, ותהי לחוסך כי ישלימו אחד את חברו ויתלכדו

יחד, ויאירו לסנינו לדעת את כל מעשי הימים ההם כמו שהם.

אלכסנדר ינאי וממשלת הצדוקים

לד

דברים מפורשים הם בדברי המקור הגדול מהברייתא הקדמונית המדויקת ככל דבריה, על שעת המאורע בימי יוחנן.

ויהאמר אלעזר בן סועירה ליוחנן הרייט טבישראל כך הוא דינו ואתה מלך וכהן גדול כך הוא דינך, ומה אעשה, אם אתה שומע לעצתי רומסס, ותורה מה תהא עליה הרי כרוכה ומנוחת בקרן זווית וכל היוצא ללמוד יבוא וילמוד מיד ותוצין הרעה על ידי אלעזר בן סועירה ויהרגו כל חכמי ישראל. והדברים האלה בהברייתא הזאת. מיד ותוצין הרעה על ידי אלעזר בן סועירה ויהרגו כל חכמי ישראל.

הן אחת עם המקור השני במס' סוטה ד' מ"ז:

כד היה קביל יוחנן לרבנן שמעון בן שטח אסמינהו אחתיה יהושע בן פרחיה אול ערק לאלכסנדרוא של מצרים כי היה שלמא שלה ליה שמעון בן שטח מני ירושלים וכו' אמר שמע מינה היה ליה שלמא וכו'. והדברים האלה יתלכרו יחד עם דברי 'אועפוס אלסטי' XIII, 16, 6 כי במותה היתה שלמינון שלשה ושבעים שנה, ועל כן הנה היתה במות יוחנן כהן גדול בת ששה ושלשים שנה ויהי כבר בבית המושל בישעת המאורע הגדול ותהי אז כבר אשה אריסטובלוס.

והן דברי הנמ' שם. שמעון בן שטח אסמינהו אחתיה.

והלשון הזה שם. יהושע בן פרחיה אול ערק לאלכסנדרוא של מצרים כי היה שלמא שלה ליה שמעון בן שטח מני ירושלים וכו' אמר שמע מינה היה ליה שלמא.

אשר מבואר מזה כי השלום הזה הי' רק שלום קטיעא, לא שלום של מוכבי מפורסם ובולט, ולא שהתגברו אז הפרושים, והצדוקים נדחו לאחוריהם, ולא שישבו הדברים למקומם בפעם אחת ותצחון שלם, כי אם שכל הדבר הי' בסתר פנים. כל זה יוצא לנו כן בדברים מפורשים גם במקום אחר.

וכן הדבר כי אלכסנדר ינאי אשר נודל עם הצדוקים, ויהי רשע מעיקרו וכל הרגשותיו הי' נתונים רק להם, והם היו גם כל שריו וכאי ביתו.

הנה כל אשר יכלה שלמינון לפעול עליו הי' רק זאת כי יתן לחכמי התורה מנוחה, ולא ירדפם באף, וירשה להם לשוב לארץ ולשוב למקומם.

ועל כן לא ידע עיד גם יהושע בן פרחיה ולא הרגיש מעצמו כל מאומה, כי באמת לא נשתנה דבר בארץ יהודה בסדרי הממשלה עצמם, ועל כן גם הי' אז רק שמעון בן שטח לבדו המודיעו והקורא לו לשוב לארץ יהודה, ואך על פי דברי שמעון בן שטח אליו אמר שמע מינה היה ליה שלמא.

כל הדברים האלה הנה יתאימו יחד עם המקור הגדול שיש בזה על הומן הזה והמעשים האלה והנם אחת עם המקור ממנלת תענית פרק י' בדבר ביטול הסנהדרין של צדוקים או.

ואך במעות כתב זהבם קראכמאל-הוקן שם בעמוד 66:

עד שבא שמעון בן שטח והחזיר את התורה ליושנה לאמר שהשפיל נאות הצדוקים והודעם בסנהדרין וכמו שיבוא.

ואין זה כי אם דברי מעות ולא הבין את מראה פני הדברים בזמן ההוא ולא ראה את המקור היחודי אשר יש על זה שם במנלת תענית פרק י'.

אלכסנדר ינאי וממשלת הצדוקים

שהרברים שם מורים על עצמן שלא הטפיל או שמעון בן שטח את נאות הצדוקים ואת זרוע עוזם, כי אם שהשתדל בתכמתו כי הם עצמם יעזבו מרצונם המוכ את הסנהדרין, והיו נשמטין משם אחד אחד, בהיות גם אז כל ממשלת הארץ בידם, ואלכסנדר ינאי רק עמחם. והלשון במנלת הענית שם הוא:

בעשרים ותמניא בטבת יתיבת כנישתא על דינא, מפני שהיו הצדוקים יושבין בסנהדרין שלהם וינאי המלך ושלמינון המלכה יושבת אצלו ולא אחד מישראל יושב עמחם חוץ משמעון בן שטח והיו שואלין תשובות והלכות ולא היו יודעין להביא ראיה מן התורה אמר להם שמעון בן שטח כל מי שהוא יודע להביא ראיה מן התורה ידא ראוי לישב בסנהדרין וכל מי שאינו יודע וכו' אינו ראוי לישב בסנהדרין פעם אחת נפל דבר של מעשה אחד ביניהם ולא היו יודעין להביא ראיה חוץ מזקן אחד שהיו מספספס בנדרו אמר לו תן לי זמן וכו' למחר נתביש מלבוא ומלישב בסנהדרין גדולה והעמיד שמעון בן שטח אחד מן התלמידים והושיבו במקומו אמר להם אין פוחתין מסנהדרין של שבעים ואחר וכך היו עושה להם בכל יום ויום (כלומר בכל פעם ופעם שקרה בואת) עד שנשתלקו כולם וישבה סנהדרין ישראל על דעתה.

והדברים בולטים ומכררים כי לא נכבדה ולא בעזו ידו היו יכול שמעון בן שטח להתנבר עליהם, וכי גם אז היו הכל רק תחת ידם, לא לבד כל דבר הממשלה והנהגת כל הארץ, כי אם גם כל דבר הסנהדרין, והם לבדם ישבו עם ינאי בסנהדרין הגדולה ורק שמעון בן שטח לבדו זכה לישב שם על פי בקשת אהותו.

ולא אחד מישראל יושב עמחם חוץ משמעון בן שטח.

ורק על ידי עצות ותחבולות עלה בידו כי הם עצמם נשתלקו מהסנהדרין, ונשממו אחד אחד בהיותם כוזים לקטנות כאלה, אחרי אשר כל ההנהגה וכל הממשלה רק תחת ידם.

ועל כן לא ידע יהושע בן פרחיה ולא הרגיש כל מאומה מהשתנות בארץ, עד אשר קבל דברי שמעון בן שטח, ואז הבין, שמע מינה הוה ליה שלמא והדברים מכררים את עצמן.

הארכנו בכל זה לפי שזה עצמו את אשר כל המקורים קוראים זה לזה ומשלימים דבריהם יחד, זה עצמו יברר לנו את אורם ואמתם ורקרוק דבריהם. וכי גם נצטרך לכל בירווי הדברים האלה לדעת ולהבין על פיהם את אשר היו אחר זה במחצה השניה של ימי מלכותו של אלכסנדר ינאי.

פרק כ"ט.

והרב פראנקעל בדרוכי המשנה עמוד 34 בחשבו שיש בזה סתירה בין הבבלי והירושלמי בא בחלומו להכחיש את דברי הבבלי ולהכריע כהירושלמי, והנה יאמר שם:

ולא נודע לנו מן נתאי (הארבלי) כי אם מאמריו הבאים במס' אבות, אבל מיהושע (בן פרחיה) מסופר בבבלי סוטה מ"ז (אמשטרדם בנבשת): יהושע בן פרחיה

אלכסנדר ינאי וממשלת הצדוקים

לח

אזל ערק לאלכסנדריא של מצרים כי היה שלמא שלח ליה שמעון בן שטח מגי ירושלים עיר הקודש לך אלכסנדריא אחותי בעלי שריו בתוכך ואני יושבת שוממת, ובירושלמי הגינה סיב היב נמצא המיסוד הזה ממש אות באות אך במקום יהושע בן סרחיה איתא שם יהודה בן סבאי, והנה בחילופים בין הבבלי ובין הירושלמי בקורות ימים קדמונים לרוב נרסת הירושלמי צורקת יותר (!), ובפרט בקורות אשר נתנו בארץ ישראל (מ"א). וגם הסברא מברעת כנירסת הירושלמי. כי לנירסת הבבלי שב יהושע בימי שמעון בן שטח אשר נשאו וכתב עליו בשם ירושלים בעלי וכו' ובעל השב אל אשתו המשתוקקת אליו שב לגדולתו וישב בראש, ואם כן הוי יהושע נשיא כאשר בראשונה ועמד בראש המנהדרין עם שמעון בן שטח כי בודאי שמעון הוי כבר גדול המנהדרין בכתבו האגרת הזאת וזה לא שמענו מעולם כי המשנה מונה לזוג אחד יהודה בן סבאי ושמעון בן שטח, גם יש לתמוה למה קמין שמעון בן שטח בראש הלא בודאי הוי או יהודה בן סבאי עוד וקודם לו, ולא נאריך כזה כי נראה כנירוד שנירסת הירושלמי היא נכונה אלה דבריו.

הגה היו חוקים כל כך מדיעת דברי הימים ההם, עד שנסתבך בשאלות על שאלות שאין להם מקום כלל, ויבוא להפוך את סדרי המעשים מתוך חסרון ידיעתו.

הגה הוא שואל כי בודאי בכתבו האגרת הוי שמעון בן שטח גדול המנהדרין ואם כן עמד הוא בראש המנהדרין יהי עם יהושע בן סרחיה וזה לא שמענו מעולם שהרי המשנה מונה את יהודה בן סבאי לכן זוט ולא את יהושע בן סרחיה ובא ושואל עוד, וגם יש לתמוה למה קמין שמעון בן שטח בראש, וכל זה אינו כי אם דברי תהו מתוך חסרון ידיעת, שמעון בן שטח לא קמין לעמוד בראש, ולא כתב האגרת ליהושע בן סרחיה כחור. גדול המנהדרין כי אם כחור אחי המלכה.

כי אחרי אשר בתחבולותיו בהצר המלכות עלה בידו כי נסתלקו הצדוקים ונשמטו מלשכת המנהדרין, צעד עוד צעד לסנים, וישתדל להשיב להמנהדרין את כבודה הראשון ולהשיב מאלכסנדריא של מצרים את זקן הדור וראש כל חכמי הדור והוא את יהושע בן סרחיה.

ושמעון בן שטח נשאר גם עתה רק חבר המנהדרין, כמו שהיו לפני זה, ורק אחרי מות אלכסנדר ינאי בימי שלמיטון, כאשר שבו חכמי הדור, ויהושע בן סרחיה ונתאי הארכלי כבר נפטרו, אז עמדו בראש שמעון בן שטח ויהודה בן סבאי.

ואמנם כי לא חקר סראנקעל כלל את מעשי הימים ההם, ולא עמד על סידור כל עיקר, עד ששם עמוד 35 אצל שמעון בן שטח ויהודה בן סבאי יעיר על הברייתא בקדושיין די מיו וכתב:

הקדח (מ"א) חזכרים והוא גם כהם לעבדן אן להם שתי מלל, ומכר נתבאר לנו זה במקומות הרבה בח"ב.
אבל גם אם הוי היה ענין בחזרת הסמכים לתאבאריאם אשר שמעו עוד משהו שלמניהם ותקני החזרת להם, מה ענין זה לימים שהיו שנת סאת לפני זה, והעשו כבר מימים רבים לקנין האגרת על ידי שני אסנות דברי הימים וברייתות בבתי מדרשות אשר היו הכל שני בהם.

ובכרייתא דקרושין אשר זכרנו למעלה (עמוד 14) איתא והי' העולם משתומם עד שבא שמעון בן שטח והחזיר התורה ליושנה והנה אף כי יהודה קדם לשמעון בגדולה — יהודה הי' נשיא ושמעון אביד לפי המשנה דהנינה פ"ב — אמרו והי' העולם משתומם עד שבא שמעון וכו'.

והנה לא ידע כלל שזה הי' לגמרי בשני זמנים וזה שנאמר במס' קרושין במעשה של יוחנן כהן גדול. והי' העולם משתומם עד שבא שמעון בן שטח והחזיר התורה ליושנה הבונה מיד אחרי ימי יוחנן הרקנוס היינו בתחלת ימי אלכסנדר ינאי, ואז עדיין לא הי' לא יהודה בן טבאי נשיא ולא שמעון בן שטח אביד כי אם שהושע בן פרחיה רבם זקן הדור שב למקומו.

ודבר נשיאות יהודה בן טבאי הי' זמן רב אחר זה, וכמו שכבר נתבאר לנו כל זה.

וכל כך לא שם פראנקעל לב לדבריו עד אשר גם לא ראה את אשר בין עיניו, ויאמר:

ובירושלמי הנינה פ"ב היב נמצא הסיפור הזה ממש אות באות אך במקום יהושע בן פרחיה איתא שם יהודה בן טבאי.

זה רק פרי הפנוק, להעיד גם עדות שקר ולאמר. נמצא הסיפור הזה ממש אות באות.

אבל הלא השינוי בין סיפור הבבלי על יהושע בן פרחיה, לבין הסיפור בירושלמי ממה שהי' לאחר זמן עם יהודה בן טבאי באמת רב ועצום מאד. והוא מפני שאין בזה גירסאות שונות ואין בזה מחלוקת בין הבבלי והירושלמי עם מי הי' זה, אם עם יהושע בן פרחיה או עם יהודה בן טבאי, כי אם שהנים מעשים שונים ומתוך מאורעות שונים בכל אשר כבר נתבאר.

כי דבר יהושע בן פרחיה היתה על ידי המאורע הגדול בימי יוחנן והריגת החכמים אז.

ודבר יהודה בן טבאי היתה בשעת שלום בראשית ימי שלטינון.

ועל כן באמת שונים דברי הבבלי והירושלמי זה מזה לגמרי.

וכל זה לא ראה פראנקעל ולא הרגיש כל עיקר ויבוא ויעיד שהוא ממש אות באות.

ונבאר הדברים:

(א) בבבלי נאמר כד היה קטיל יוחנן (או ינאי) לרבנן שמעון בן שטח אטמינהו אחתיה יהושע בן פרחיה אול ערק וכו'.

ומכל זה לא לבד שאין גם זכר בירושלמי כי אם שהרבנים גם מסורשים שם כי יהודה בן טבאי הלך בזמן שכל הסדרים על סכונם, ולא כפני הרב נוד כי אם מחסו המוב, ומתוך סדרי מדינה השלמים.

והלשון שם הוא:

יהודה בן טבאי הוון בני ירושלים בעון ממניתיה נשיא בירושלים ערק ואול ליה לאלכסנדריא.

וכמה רחוקים הדברים האלה מסיפור הבבלי כנוגע לכרייתו של יהושע בן פרחיה. והדברים סורים על עצמן כי אז בימי יהודה בן טבאי הי' שנת שלום והסדרים על מקומם, רק שהוא לא רצה אז עוד להתמנות.

ופראנקל טעה בזה עד שלא ראה את דברי הירושלמי כלל ויאמר
בעמוד 95 :

והנה יהודה בן סבאי ברה לאלכסנדריא ולא נודעה עת בריחותי ונראה
שברה בימי אלכסנדר ינאי אשר הרג הרג רב בעמו ויצאו או כמה אלפים מן
הארץ להציל את נפשם וגם יהודה חי בתוכם אלה דבריו.

אבל הלא לישון בירושלמי על כריחת יהודה בן סבאי מפורש. יהודה בן
סבאי הוון בני ירושלים בעון ממניתיה נשיא בירושלים.
הדברים מבארים את עצמם שהי זה בשעת שלום ולא מפני הרב והרג
רב ברה מהארץ.

והלשון בירושלמי. יהודה בן סבאי הוון בני ירושלים בעון ממניתיה נשיא
בירושלים הוא כל כך מרוק ודוקא עד שאך מזה לבד הוא שם כל ענין דברי
הירושלמי לפשוט מכריחת זו כי יהודה בן סבאי חי הנשיא ולא שמעון בן שמח.

(ב) וכן אחר זה בהסיפור על יהושע בן פרחיה נאמר בבבלי:
בד היה שלמא שלה ליה וכו' אמר שמע מינה היה ליה שלמא.
וגם מכל זה אין זכר אצל המעשה מיהודה בן סבאי בירושלמי, לפי שרק
יהושע בן פרחיה ברה בשעת הסכנה, וכי הופר שלום הארץ ושלום הכמי התורה
בפרט, אבל לא חי מזה דבר אצל יהודה בן סבאי בהלכו לאלכסנדריא, אשר גם
בעון ממניתיה נשיא בירושלים.

(ג) בבבלי אצל דבר יהושע בן פרחיה בא הדבר על שם שמעון בן שמח
ונאמר. בד היה שלמא שלה ליה שמעון בן שמח.

לפי שעדין לא הושבו הסדרים, והוא לבדו פעל ועשה והשתדל להשיב
לאט לאט את כל הסדרים למקומם, ועל כן חי רק הוא לבדו הכותב, וכמו שהי
או רק הוא לבדו יושב בין הצדוקים, ולא חי אחר מישראל יושב עמם הוין
שמעון בן שמח, וכל זה הי מפני כי הסדרים אשר נהרסו בסוף ימי יוחנן
הורקטס הי עוד מהורסים, ורק שמעון בן שמח לבדו בכהו בחצר המלכות
ובחכמתו הגדולה השתדל בסתר פנים להשיב הסדרים בלא שום כח, ובלא קול המון
לבלי יתגדלו לו הצדוקים, אשר כל הנהגת הארץ בידם, ולב אלכסנדר ינאי נתונה
להם, ועל כן עשה זה הוא לבדו.

אבל בירושלמי אצל יהודה בן סבאי, אשר כל סדרי הארץ הי או על
מקומם נאמר זה באמת סמעי הכלל, ככל שעת שלום אשר דברים באלה נעשים
בפומבי ומרבים יחד:

והיו בני ירושלים בות בין מירושלים הגדולה לאלכסנדריא הקטנה (מ"ב).

הערה (מ"ב) - וראוי לנו להעיר בזה על דברי ימי התרות הכאות בהבריחות הקצומות עצמן, לבין
האגרות המאירות אשר באו אחר זה ונמשכות עליהן, שהם שני דברים ועלינו לחלקם זה מזה.
כי הדברים על סעשי הימים הראשונים הנם דבר קבלתיים מתוך הבריחות הקצומות אשר נסרו שם,
האגרות על זה נחשבו עליהם אחר זה.

ועל כן יש בזה אגרות חלוקות, וכן הוא גם במקום הזה שיש אשר תלו האגרות ההם בחזרתו של
יהושע בן פרחיה, יש שתלו זה בחזרתו של יהודה בן סבאי, וכל זה אינו נגע לעצם הדברים עצמן, והוא בלי
גזל בכל האגרות האלה מלך דבואר לנו במקום.

(ד) ולאחרונה עלינו להעיר גם על השינוי הזה, כי בבבלי נאמר בלשון האגדה, בעלי שריו בתוכך אבל בירושלמי הגינה ס"ב ה"ב אצל יהודה בן טבאי נאמר, עד מהי ארוסי יושב אצלכם? (מ"ג).

וזה לפי שיהודה בן טבאי עדין לא שימש במשמדתו, שהם מינו אותו והוא עדין לא ישב לכסא, והיו בני ירושלים בעון ממניתיהו על בן קראו לו בשם ארוסי ולא בשם בעלי.

לא כן ידוע בן פרהיה שהוא כבר ה"י ראש הסנהדרין בימי יוחנן, לפני ברייתו מירושלים, רק שהוכרה להניח מקומו ולצאת כנולה, הנה באמת נאמר עליו בעלי שריו בתוכך.

וכל הדברים הולכין למקום אחד, ומבארים את עצמם ואת כל דברי הימים ההם בכלל, כי גם בתהלת ימי אלכסנדר ינאי, ימי השלום עמו, הנה גם אז כל אשר עלה בידי שלמינון ושמעון בן שטח ה"י רק זאת לשכך כעס והמה, וכי לא ירדוף באף, ולא יכלה בהמתו, ויתן רשות לחכמי התורה להתהלך בארץ, והוא לא ישים לב למעשיהם לנפשם.

אבל גם אז היתה בידתו נאמנת עם הצדוקים והם לבדם משלו או בארץ ורק בידם היתה כל הנהגת הממשלה.

פרק שלשים.

המחצה השניה מימי ינאי. שיבת הצדוקים לצור הרבם.

אם בראשית ימי אלכסנדר ינאי יכלו חכמי תורה לשוב למקומם, ועל ידי זה גם החלו הסדרים לשוב לאמ לאמ, הנה באמצע ימי ינאי הוציאו הצדוקים מתאום את להט הרב, ונאמרו השמר.

כבר נתבאר כי גם בראשית ימי אלכסנדר ינאי ה"י ברייתו רק עם הצדוקים, וכל לבבו ה"י אליהם, עד שרק הם לבדם ישבו גם בהסנהדרין גם אחרי אשר מלך ינאי, וכל מה שעשה למלאות הפך שלמינון אשתו ה"י רק זאת כי בטל את רדיפות חכמי התורה, ויתן להם לשוב לארצם ולהתהלך בארץ, ולשמעון בן שטח אחי המלכה גם קרב אליו, ויהיו דבריו עמו.

אבל ברוחב לבבו והכמתו הנפלאה ה"י זה די לפני שמעון בן שטח, וגם כסתר פנים בנה הרבות, ויקומם כל הרום.

הסנהדרין מחכמי התורה ישבו מחדש במקומם, והעם הביטו אליהם ונהרו, גם ראש חכמי הדור יהושע בן פרוחיה שב למקומו, בתי ספר לכל העם הוקמו בכל עיר ועיר ובני העם ידעו את התורה קצתם ועד גדולם ויקם דור חדש ועם תורתם בלבם.

הערה (מ"ג) בירושלמי סנהדרין פ"ו ה"ו שם באי הדברים שלא במקום וקטועים, נאמר, בעלי שריו בתוכך וזה דאי שהיטוי בין ירושלמי הגינה לבין ירושלמי סנהדרין הקיץ כמו שהוא בתגינה אשר שם באי כל הדברים בשלמות הוא מבואר גם מהדברים בסוף, ואין ספק כי בסנהדרין הוא כבר הנהגה בטעות, ושאנקל עצמו חלף דבר על דברי ירושלמי הגינה.

כי על כן אם כי שמעון בן שמח עצמו ידע איך להסתיר את עת הולד כל הדברים הגדולים ההם וידע לתת עליהם כמו להסתיר פניהם. לא היו אפשר כי יהי הדבר כן כאשר כבר נדלו והצליחו כל המעשים ההם ויאירו במאור פניהם ויכריזו על עצמן, והם עצמם באו ומסחו על פני הצדוקים. והנה ראו הצדוקים והכירו כי כבר נתקו כמות רגליהם מצור איתן אשר עמדו עליו, ויתנו אל לבם לקדם פני הדבר.

ראו הצדוקים והכירו, כי שב רוח העם אליו וכי יחד עם זה גם החלו להרניש את מכאובם כי נמכרו למסלנת אבירים הרודים בהם.

כי על כן ראו והבינו כי לא טוב עשו בהעלימם עין ממעשי חכמי התורה, ויתנו לבם לשוב ולהרום את כל אשר בנו, ויחד עם זה לדכא לארץ גם את רוח העם העולה למעלה.

והשעה גם היא שחקה להם אז עוד הפעם, כי שלמינון אשת ינאי כבר אבדה או הרבה מכהה על ינאי.

כי בעוד אשר ינאי היה עוד בעצם ימי עלומיו כבן שלשים וחמש או שלשים ושש, התחילה היא כבר להתקרב לימי הוקנה, בהיותה אז כבר למעלה מחמשים.

ובאמת מפורש על ינאי בדברי יאזעמוס 2, 14, XIII, כי בימים ההם אהב המון נשים נכריות ויענב עם זרות, ויתמכר לעשות הרע.

ויאזעמוס יאמר שם. כאשר — בעצת הצדוקים — סמר אל הצלב שמנה מאות אנשים ויצו לשהוט גם את נשיהם ובניהם לעיניהם ישב הוא בראש הומיות עם זנותיו עושה משתה שמנים ורואה כמראה בלדות הזאת.

ועל כן ראו הצדוקים כי העת טובה להפיק הסעם לשנות כל פני הדברים. ודרבם על הארץ לא היו ללכת אל משרתם בעעדים מדמים, והם אחזו דרכם כל פעם בטופה וסערה וברוח קטב ישור.

אף גם זאת כי בהיות שמעון בן שמח עוד בחצר המלכות, הנה כבר ידעו את רוחב דעתו כי יכול הוא לקלקל עצתם ולהפך מחשבתם. וכי גם המלכה לא אבדה עוד את כל כחה ותוכל עוד, אם ברב או במעט, לחיות לו לעזה.

כי על כן בחרו דרבם להפיק הסעם מינאי לנתק את הקשר פעם אחת, וכי ישורף את המעברות אחריו, וילך בדרך אשר לא במהרה יוכל לשוב ממנה.

ובידעם היטב כי בדרבם זו יפגעו בכל הרגשות העם, וכי אי אפשר מבלי שיחרגשו מאד נגד מעשי ינאי, הבינו גם את חיל בני הנכר, לעשות בהם נקמות בזרוע השופה והרב שלופה, וגם לחומם ולאבדם.

פרק לא.

כבר נתבאר לנו כי כל דברי יאזעמוס בנוגע להמעשים בימי אריסטובולוס, אלכסנדר ינאי, ושלמינון, הגם כתובים בסגנון הצדוקים, ובשנאה גלויה נגד כל העם ככלל, כאלו היו זה אויב ומתנקם מבהוץ הכותב דברי העם. על פי דרכו ומטה אותם להפכו.

ובכל זה נשמור גם בזה את הפרטיציפ הכולל אשר יסדנו לבלי לנטות ימין ושמאל מהמעשים עצמם כמו שהם בדברי יאזעפוס.

ומשם נשתדל להבין את חיי אבותינו הגדולים ולדעת ארחות דרכם מתוך דברי הצדוקים עצמם עליהם.

כי טוב טעמם של אבותינו בימים ההם וארחות דרכם היו צדק ומשרים במדה גדולה כזו עד כי גם בכל עמל הצדוקים ויאזעפוס לסלף דרכם לא עלה בידם כל מאומה, והדברים מבצבצים ויוצאים גם מתוך דבריהם הם בעצמם, וינלו לפנינו ויביעו ויאמרו תום דרכם ויושר לבבם.

והנה במלחמת היהודים I, 4, 3 יספר לנו יאזעפוס את תחלת המעשים או בלשון הזה:

אהרי אשר כביש (אלכסנדר ינאי) את כל הערים האלה פרוץ נגדו מרד מהיהודים בימי החג, כמו שהם תמיד אשר המרידות יבואו בימי החגים, להשקים את המרד הזה לא היו עולה בידו, אם לא היו לו חיל בני הנכר מהפזיזים ובני קיליקיה, ואחרי אשר הרג יששת אלפים מהמורדים עשה מלחמה עם הערביים וכו'. והנה אלו לא היו לפנינו כי אם דבריו אלה היינו יכולים לחשוב, כי בתוך ימי החג שמו עליהם העם את כלי נשקם, וישימו מצור על אלכסנדר ינאי בבית מלכותו, ורק בעזרת השבירים בני הנכר יצא מן המצר ויך צדו אחור וינצל מידם. אבל מדברי יאזעפוס עצמו באלטטי נובל לדעת כי העם עמדו אז בידים ערומות ולא עלה על דעתם לא קשר ולא מרד וכל הדבר היו במקדש ד' בעזרה, והעם באו שם רק לעבודה, ולא היו בידם לא הרב ולא חנית וכל כלי נשק כי אם אתרוג ולולב, והם עמדו בעבודתם לפני ד' ורק ינאי הוציאם מתאום מעולמם.

ולשינו של יאזעפוס באלטטי" 5, 13, XIII הוא :

וגשובה לדברי אלכסנדר ינאי ובנוע אליו כי הנה מרדו בני העם ויקמו נגדו בימי החג כאשר קרב אל המזבח והפזין להקריב עליו דגמיהו העם באתרוניהם, ויקראו לו בן השבויה לאמר כי אינו ראוי לקרב אל המזבח, ונקצפו על זה הרג מהעם כששת אלפים גפיש וכו', בימים ההם עשה לו אלכסנדר ינאי עוד חיל שבירים מבני הנכר, מבני פיזידיה וקיליקיה, ובעזרתם עשה לו למס עובד את שבטו הערביים המזאבים והגלערים, ויגבה לבו ויקרא מלחמה גם על הגמך הערבי אבידם, והוא משך את חיל ינאי אל בור צרה דרך חתחתים ומקום ביצה, ותעו ידו על חיל ינאי אשר בשלדו ונפלו, וספו תמו יסם, וינאי גם וימלט בנפו ויבוא לירושלים, או התקוממו נגדו העם והוא הראה להם דויע קשה וילחם עמם ששה שנים רצופים, ובתוך הזמן הזה סדרנו מתוך העם המשיים אלפים גפיש, ועל ידי זה גדלה מאד שנאת העם אליו וישנאו אותו הכלית שנאה, וכאשר שלח אלכסנדר ינאי לשאול מהם הפצע ענו כל העם מה אחד כי יחפצו רק את מותו וכו'.

והנה כבר הפכינו כל כוחנו בדברי הימים שהחלה המעשה הזאת אשר בדברי יאזעפוס. בימי החג כאשר קרב אל המזבח וכו' דגמיהו העם באתרוניהם הוא אהת עם האמור במס' סוכה ד' מ"ה; במשנה:

ולמסנך (ניסוך המים) אומרים לו הנכה ידך שפעם אחת נסך אחד על רגליו ורגמיהו כל העם באתרוניהן.

רק שבמשנה בצדקתם הגדולה וביושר לבבם כמו קלון בית החשמונאים, ולא פרסמו שם ינאי מפורש.

והנה מתוך דברי יאזעפוס עצמו הדבר יוצא כי לפני המעשה הזאת בבית המקדש, לא היה שם לא מרד ולא קשר עליו, ולא דבר נגדו, וכל הדבר בא רק כאשר קרב אל המזבח כדברי יאזעפוס, וכדברי המשנה כי עשה או שחוק וקלטה מדיני ישראל, וינסך על רגליו להכעיס את העם תמרורים בבזותו את העבודה על המזבח בפומבי.

והוא עצמו והצדוקים עמו ידעו מראש כי אי אפשר שיחשו העם למראה מעשים כאלה, ויכינו את בני הנכר להומס ולאבדם.

ודבר זה קראו הצדוקים ויאזעפוס עמהם מרד, ואף שמדבריו עצמו יוצא כי לפני אשר קרב אל המזבח לא עשו לו העם דבר, ואל המקדש באו רק עם אתרוניהם, בכל זה יתחיל דבריו לאמר:

נתורר לדברי אלכסנדר ינאי כי הנה העם מרדו בו והתקוממו נגדו. ובמלחמת היהודים יעשה עוד יותר ויאמר:

אהרי אשר כבש את כל הערים האלה פרץ נגדו מרד מהיהודים בימי תחנ, כמו שהוא תמיד אשר המרירות יבואו בימי התנימי.

ושם גם לא יזכיר דבר כי כל המעשה היה אשר בקרבו אל המזבח לעשות זר מעשהו ורקו עליו באתרוניהם.

והמעשה הזאת אשר באה על ידי אשר ינאי רצה להכעיס תמרורים, עד שגם הבין לזה חיל בני הנכר, הנה גם אם אלף פעמים יקראו לזה הצדוקים מרד דבר אין לזה עם מרידה החושבת דרכה, ובאה מתוך מהשבה תחלה, וקשר אנשים יחד.

הדבר בא פתאום, ומתוך התרגשות של רגע ההיא, רגע של בהלה ומרהמה. העם העומדים בעזרה לעבודה ולקדושה, ועינם ולבם אל פהרת המקדש וקדושת העבודה, וחרות ר"י קעזום ביום התנ, התרגשו מאד למראה מבחילה ומזוזה כזו אשר עוד לא היתה כזאת בישראל.

חג הסוכות יבדל בזה מכל יתר מועדי קדש, כי גם לבד עיקר דבר התנ עצמו, היה גם לימי שמחת הלאום וימי שמחתם בכלל, עד שאמרו במשנה (סוכה פ"ה מ"א). כל מי שלא ראה שמחת בית השואבה לא ראה שמחה מימיו.

כי על כן עשו או גם החשמונאים את ימי שימושם על המזבח, וגם יונתן אחי יהודה המבטי לבש בגדי כהן גדול במועד חג הסוכות (מכביים א' ס"ו "כ"א).

גם אנטיגנוס אחי אריסטובלוס בן יוחנן הורקנוס בא משדה המלחמה ברוכ סאר והדר ובל תרועת שמחה למועד חג הסוכות (יאזעפוס אלמטי" 1, 11, XIII).

גם בתחלת ימי הורדוס כאשר נעשה לכהן גדול אריסטובלוס אחי מרים, לבש בגדי כהן גדול תחלה רק במועד חג הסוכות בתוך שמחת כל העם ואז נזקקו בו הורדוס בשמשו שם בפומבי בתוך שמחת העם כלו ונמר בלבו להמיתו (יאזעפוס אלמטי" 9, 3, XV).

ובספר זכריה י"ד ט"ז נאמר רק על חג הסוכות והיו כל הגוהר מכל הגוים הבאים על ירושלים ועלו מידי שנה בשנה להשתחוה למלך ד' צבאות ולהג את חג הסוכות והיו אשר לא יעלה וכו' ואם משפחת מצרים וכו' אשר לא יעלו לחג את חג הסוכות, זאת תהי' חטאת מצרים וחטאת כל הגוים אשר לא יעלו לחג את חג הסוכות.

ובל זה נאמר רק בחג הסוכות, בהיותו מאו ומעולם אצל בני ישראל על פי התורה גם לבד עיקר דבר החג עצמו ככל מועדי קדש, גם חג השמחות לכל העם, שמחת הלאום בכללו יהי בבית ד', והדות ד' מעוזם (מיד).

ועל כן גם קרב או אלכסנדר ינאי עצמו אל המזבח, ככל אשר עשו כן גם כל החשמנאים במועד חג הסוכות, במועד הקטור יחד עם שמחת כל העם, ככל אשר עשה בכל שנה.

ובמעמד כזה בחרו הצדוקים כי יראה בפומבי לעיני כל העם, כי הפר בריתו עמם, ולא יהיש לא לשמחתם ולא לעבודתם.

ואך הי' יכול להיות אחרת או, כי כל העם העומדים בעזרה התרגשו מאד ברנע כזו, למראה בלהות כזאת, כי מלך ישראל ישבית פתאום את מנוחתם ואת שמחתם, וירם יד בפומבי נגד התורה והמצוה, בפני כל העם ובמקדש ד', בדבר אשר היתה עיקר שמחתם בכל שנה ושנה.

ויעשה עוד מעשיו באופן נתעב ומנואל כזה לעשות צחוק וקלסה מדרבי בני ישראל, אצל המזבח, ובתוך קרושת עבודת היום.

וברנע הדוא, רנע של התנינות, או אין היטבון ואין מביאי היטבון, המית הרוח שולטת בכל, והיא תעשה מעשיה מעצמה, עצה הצדוקים לינאי לא נודעה לפני זה, וכל הדבר בא לפני העם פתאום, ואף כן פתאום ומעצמו היו מעשיהם נגד זה, כי זרקו עליו באתרוניהם אשר בידם ויקראו לו בן היטבניה לאמר הלל יר מלקרב אל המזבח.

ומעשי רנע כזו דבר אין לה לא עם מרד ולא עם קשה, וגם מראש הי' יכול אלכסנדר ינאי לדעת כי בעשותו כן לעיני כל העם בפומבי לא ינקו רע ברנע הדוא.

ועל כן באמת הכין לו מקודם את חיל בני הנכר להשתער על העם ולהשקים המית רוחם ברנע ובכל אשר יבואר עוד לפנינו.

וראו להעיר גם על זה עד כמה השתדלו הצדוקים ויאזעפוס עמהם להסתיר עצה במעמקים, ולחפות בכל האפשר על ינאי נגד כל העם בכללו.

כי הנה באלספ'י שם בא לשוננו:

בכעסו וקצפו על זה הרג מהעם כשישת אלמים, ואו עשה סביב להמזבח וההיכל וכו' למנוע את העם מלכזא ולגשת שם, וגם עשה לו חיל בני הנכר שהיודים ובני קיליקיא וכו'.

והדברים האלה סגנונם מורה עליהם שעשה זה רק אחרי המעשה הזאת עם העם, ואך אז כאשר אבד במחוגו בהעם שכר לו שכירים בני הנכר.

הערה (מ"ד) ועל כן הנה זה הוא אחר מהנמסרים את אשר קבעו מוקד זמן שמחת היינד המקדש

בימי שלמה לימי שמחת חג הזה, ויבואר לנו במקומו.

אלכסנדר ינאי וממשלת הצדוקים

רמב

אבל הגה במלחמות היהודים מפורש כי לא לבד אשר כבר היו לו כל בני הגבר האלה לפני המעשה הזאת, כי אם שלהם התיר את ידם, ואותם צוה להשתער על העם העומדים במקדש די בעזרה, ויאמר שם:

להשקיש את המרד הזה לא היו עולה בידו אם לו נעזר על ידי חיל בני הגבר מהספריזים ובני קיליקיא, ואחרי אשר הרג ששת אלפים מהמורדים וכו'. ושם היו יכול יאזעפוס לאמר כן מפורש, מפני ששם אין בדבריו כל זכר לא שחיי זה רק במקדש ובעזרה, ולא שכל כלי גשק העם היו הלולב והאתרוג אשר בידם.

וכל זה בנוגע לראשית כל הדברים האלה, ולתחלת דבר כל המעשים הנוראים אשר באו מאז ואילך, אבל עוד נשוב ונראה הרבה יותר מזה בכל המעשים ההם עצמם.

אבל אם הצדוקים ויאזעפוס אחריהם הרשו להם בכל זה רק להשתדל לשנות את סגנון הדברים למען להרשיע את העם, את כל בני יהודה וישראל, ולהצדיק את אלכסנדר ינאי.

הנה הרשו להם חוקרי אשכנז לשנות גם את בני הדברים עצמם. ועלינו לבאר את כל זה לפי שאין הדברים נוגעים להמקום הזה לבד, כי אם שהם נוגעים בכל פנת דברי הימים ההם, ולכל דבר העם בכלל, והפרושים בפרט.

פרק ל"ב.

העם הפרושים והצדוקים.

דברי ימי ישראל הובאו לתוך הענן וערפל במדה כזו עד שכותבי דברי ימיו שכחו שם גם את העם עצמו.

ובהפוס ללכת שכחו כי לבד מורי התורה אשר עמדו בתוך העם, ולבד הצדוקים אשר עמדו נגד העם, היו שם גם עוד עם שלם, החי ומרניש, והפיץ בחיים. יאזעפוס יזכיר את חכמי התורה, או פרושים בלישוננו במקום שידובר מהם ביחוד, כמו אצל המאורע עם יוחנן שקרא אז לפניו את הסנהדרין, ואצל צואת אלכסנדר ינאי במותו כי אשתו תשלים עם העם על ידו, ואחר זה כאשר מלכה שלמיטון עצמה אשר מסרה לחכמי התורה את דבר ההנהגה הכוללת, או במקום שידבר באמונות ודעות כשיציג אותם לעומת הצדוקים.

אבל בכל דבריו על המעשים הכוללים, שם דבריו ברורים על העם עצמו, ככל דברי הדברים האלה אשר יעשו דרכם על ידי העם בכללו ובאים מתוכם ומתם. אבל המתמרים לכתוב דברי ימי יהודה וישראל שכחו דבר קטן מאד את העם כלו.

הם שכחו כי לבד סגולת העם חכמי התורה היו שם גם עם שלם ודורש תפקידו, עם שלם החי על פי התורה והמצוה וכל נפשו אליהם, אבל יחד עם זה ירצה גם לאכול מסרי הארץ ולשבוע מטובה, עם שלם התפיץ במנחת הארץ וכי יוצא לסעלו ולעבודתו בלב שקט, עם השואף להירות ולכלי יגדלו לו דרכו בנזות, ויחפון ללכת דרכו, ולחיות על פי רוחו והמצו, ואשר גם לא יחפון בכל

המלחמות הרבות והנוראות אשר יהרסו את מעמדו, ואשר ברובם לא היו בני אם מלחמה לשם מלחמה, עם כלו אשר לא יחסין להמכר ממכרת עבד לאילי הארץ האבירים החפצים להשתרר עליו ולהבנות מהרובנו, מתי מעט אבירים אשר העם כלו היו להם למשחק, עם שלם אשר יחסין כי בבית המושל ובכל בתי הממשלה יהיו מהלכים לכל בני העם, ולא רק למפלגת אבירים אשר לא יתערבו עמם, ואשר גם רוחם זר להם.

בדברי יאזעמוס בראשית ימי המעשים מאמצע ימי ינאי ואילך (אלטשטיין XIII, 13, 5) הדברים מפורשים לאמר:

ובנוגע לאלכסנדר ינאי הגה מרדו בו העם ויקומו נגדו בימי החג כאשר קרב אל המזבח וכו' הנמנהו כל העם באתרוניהם וכו' ובקצצו על זה צוה לחילו להשתעף על העם ויהרגו מהם שישה אלפים נפש, אז וכו' ויגבה לבו ויקרא מלחמה גם על הנסיך הערבי וכו' ותעזו ידו על חיל ינאי וינאי גם ויבוא לירושלים, אז התקוממו העם נגדו, ועל כן לחם עם כל העם שישה שנים רצופים, ובתוך הזמן הזה נהרגו מתוך העם יותר מהמשים אלף נפש, ועל ידי כל זה שנאו העם את אלכסנדר ינאי תכלית ישנאת, וכאשר נלאה מהמלחמה ושלח לשאול מהם הפעם, ענו כל העם כי יחפצו רק מותו וכו'.

ואך זה הוא המקור האחד לכל הדברים האלה ותכלית הדברים וענינם הוא כי העם קצרה נפשם בעמלם, ויקומו על נפשם, וכמו שיבואר עוד כל מעשיהם. אבל החוקרים החדשים שמו להם לקו לעשות את דבר הצדוקים יותר מהצדוקים עצמם, וישתדלו השתדלות גדולה ונמרצה להבנות את חכמי התורה ולהשחיר מניהם של ישראל והנה הפכו גם את הדברים הברורים האלה:

והחכם נרעץ חגי עמוד 130 יאמר:

בבואו לירושלים קדמה שניו הסית רוח הפרושים, והמתם אשר הסיתו בו את העם ויעוררו את רוחם למרוד בו, ששת שנים תמימות התקוממו וכו' ולאחרונה קצרה נפש אלכסנדר בעמלו ויקרא להפרושים לשלום בפעם הזאת היתה ביתה זו באשמה והפרושים הושיבו ריקם ודחו את היד הפשוטה לשלום מעברתם וקנאתם העזה תאות הנקמה הכתה אותם בסנורים עד כי גם מרדו בארץ מולדתם וחרפת עולם אשר לא תמחה יחי' זה על ראש הכתה הזאת.

ולבשתנו וכלימהנו נקרא על הדברים המנהולים האלה גם שם דברי הימים לבני ישראל.

והנה הרי כדאי לפני החכם נרעץ לשנות את כל מראה פני הדברים, עד כדי להצדיק את הצדוקים ואת ינאי, ולהרשיע את כל העם.

למען לבוא אל המטרה הנכונה לבנות עלילות ברשע על חכמי התורה, ולהתנולל ולהתנפל עליהם, במקום אשר בהמקורים גם כאלטשטיין גם במלחמות היהודים לא בא גם זכרם בכל המעשים האלה.

ולפנינו יבואר כי גם לא היו אז חכמי התורה בארץ ונרדמו בחרב נקמה ופליטיהם כבר הוכרחו לברוח מיד בראשית כל המעשים האלה.

וכפי הנראה לא ראה נרעץ מימיו עם הקם על נפשו נגד עריצים ונשיו

והנה גם למד נרעץ את לשון גונשי אדם ודרכם, אשר אם יקום העם על נפשו להסיר עול סובלם, יאמרו הם כי העם עצמו ישבע בטובה, ולא היו מניעים יד ורגל, וכל הדבר בא רק על ידי מתי מעט הגאורים אשר הסיתו אותם לעשות מדה, ולולא הם לא היו נורד כגף.

ונפלא הדבר כי החכם נרעץ עצמו במקום אשר שכת מלחמתו וידבר לתומו ואמר (נאמץ 13 עמוד 704) על ראשית כל המעשים האלה לאמר:

הדבר יוצא מהמעשה הזאת כי כל זמן אשר היו לאלכסנדר ינאי מלחמות ואכזרות עם לאטהוראס ירא מלעמוד נגד הפרושים בסומני (מידה), אבל כאשר נמר את המלחמות האלה, או מצא עוז בנפשו להפיר כל בריתו עמהם, ועם המים אשר נסך על תגליו רצה להראות זה לעיני כל העם, ונראים הדברים כי על כן גם הביא אז לירושלים את היל השכורים מבני הנכר, למען אשר יעמדו שם הבן לקצות בעם, וכאשר נבין הדבר מתוך דברי יאזעפוס, השתערו בני החיל על העם תיבף, (מפני כי עמדו מוכנים לזה מראש) אלה דבריו.

והנה בעצמו ראה נרעץ והבין גם הוא כי גם מתחלה לא היו מהעם לא קשר ולא מדה, כי אם שבגמרו מלחמתו עם לאטהוראס ובהיותו בשזה בנבחרת ידו עמד פתאים בתוך מקדש די אצל המזבח לעשות שחוק וקלסה מעבודת המקדש נגד כל העם ביום ההוא, וכידעו כי אי אפשר ישיהשו לזה כל העם כלו, הבין מראש חיל בני הנכר להשתער עליהם להשמיד להרוג ולאבד, עד כי לפי דברו הצדוקים עצמם הרגו ביום ההוא על ידי ערציו נורים שישה אלפים מבני ישראל. והנה היו הדבר כדי להצדוקים ולינאי אשר שמע לעצתם, להביא חיל נורים לירושלים, ולהעמידם הבן להשמיד להרוג ולאבד את כל היהודים, רק כדי לעשות שחוק מעבודת המקדש נגד כל העם אשר נאספו יחד ועלו להגל בהג ליראות לפני די.

ומעשים נוראים ומבהילים באלה, אשר לא נשמעו בכל הארץ ובכל הגוים, לא יוכל נרעץ להבין איך התמרמרו העם נגדם מעצמם בלא הסתת חכמי התורה, והלא דבר המובן מעצמו הוא כי כל המעשים האלה הרעישו את כל העם, ואם כי בשעה זו נשאו בשרם כשיניהם, בהיות חיל בני הנכר עומדים עליהם לתומם ולכלותם.

הנה אחר זה כאשר נגד הפין העם קרא ינאי מלחמה על הערביים, ויאבד את כל חילו, והוא גם בגפו לירושלים. הלא מטבע הדברים עצמם היו כי הראו לו אז העם אותות בוז ושנאה, ויהיו גם מתקוממים נגדו.

ודברים כאלה מטבע העולם ומנהגו, ומדרכן של בני אדם, ומעשי עם ועם מימי עולם עד היום הזה, לא היו החכם נרעץ יכול להבין, ויאמין כי העם לא הרגיש כל מאומה וכי ינאי לא עשה כל מאומה להרעיש את לבב כל העם, כי אם הפרושים הם עשו נבלה בישראל להסית את העם נגד מלכם, עד שיאמר כלשון מדברת גדולות:

הערה (מ"ד) לא נמר המלחמה עם לאטהוראס הי' סיבת הדברים כי אם ענינים רבים אחרים ככל אשר כבר נזכר.

בבואו ליהושלם קדמה פניו המיה דיה הפרושים והמתם אשר הסיתו בו את העם ועוררו אותם למרוד בו.

וכל זה אלו היו איזה זכר להפרושים בכל דברי המעשים ההם כולם. אבל הלא קולמסם של הצדוקים עצמם, ושנאתו הגלויה של יאועפוס לכל העם אשר השיא עליהם גם עון מרד אשר לא היו כלל, הם עצמם לא ידעו דבר מהפרושים בכל זה, ולא הזכירו גם שמם בכל הדברים האלה, באשר לא לבד שהעם עצמו עשה כן, והפרושים ביהוד לא התערבו בכל זה, כי אם שכני גם עלו מן הארץ, והאשי חכמי התורה הזכירו בולם לעונם את הארץ, וגם במקום נלותם ידפה אותם הדב הצדוקים בכל אשר יבואר לפנינו.

וכל זה לא יצה החכם נרעין לא להבין ולא לדעת, ויבוא ויבדה לו דברים אשר כל ענינם אינו כי אם להשחיר פניהם של ישראל, ולתת אותם קלסה בלאומים.

ואמנם כי החכם נרעין בשנאתו הגלויה לחכמי התורה לא היו יכול לישבך המתו בזה לבד ויתן אותם גם למורדים בארץ מולדתם (Landesverräter) ויאשי שם: תאות הנקמה הכתה את הפרושים בספרים עד כי גם מרדו בארץ מולדתם הורפת עולם אשר לא תמחה יהי זה על ראש הכתה הזאת.

ולא הסתפק נרעין גם בדבריו אלה בתוך סיפורו כי אם שגם על מצח הסדק הזה כתב לו: Aufstand der Pharisäer gegen ihn, ihr Landesverrat (מז).

וכל זה במקום שאין שם בהמקורים גם זכר מזה, ולא לבד שלא הזכירו המעשים על שם הפרושים, בכל אשר עשה נרעין, ולא לבד שגם אין זכר שם שהתערבו בכל זה גם הפרושים, כי אם שגם לא הזכירו שם הפרושים כל עיקר, ובכל המעשים ההם אין שם בכל דברי יאועפוס גם זכר מהפרושים, וכל דבריו אינם כי אם מהעם.

ואמנם כן לא לבד חכמי התורה אשר הם ביהוד דבר לא היו להם בכל זה, כי אם שגם העם אשר כל המעשים ההם נעשו מהם, הנה גם העם בכלל, כל מעשיהם היו רק לטובת הארץ ולא היו שם גם צל של לאנדעספערראט, ועשו מעשיהם בהכמה ודעת, עד שנתפלא על כשרון מעשיהם ויושר לבבם, בכל אשר יבואר.

ועלינו להקור לדעת זאת מי המה נגד עמם ולאומם, אם אבותינו הגדולים בימים ההם, או מוציא דבתם רעה בימינו אלה, אשר יכו בהרפה על לחי לאומם וירשו לעצמם גם לקרוא זה בשם דברי ימי ישראל.

פרק ל"ג.

דבריו יאועפוס 5, 13, XIII מיד אחרי מעשי אלכסנדר בבית המקדש, והריגת ששת אלפים מהעם על ידי בני נכר אשר הכינם מראש לזה, מיד אחרי זה נאמר:

הערה (כ"ו) נפלא הדבר לראות כי אחרי דברים במלחמה כאלה אשר בזה נרעין על חכמי התורה וטובי העם, מזה עון בלבבו בנאשץ 12 לעשות עצמו כהרעם על חוקרי העמים אשר ירשו להם לדבר תורה על הפרשים, אבל מה יכלו חוקרי העמים לאשר עליהם ולא אשר הוא, עד שלא נחה דעתו ויבדה עליהם גם ען אשמת Landesverrat.

ואז קרא מלחמה גם על הנטיך הערבי אבידום, והוא משך את היל אלכסנדר ינאי אל מקום ביצה ודרך התחתים, ובאורח פלא ניצל הוא עצמו וכו' וכאשר גם שם התקוממו לו העם, לחם נגדם שישה שנים רצופים, ויהרוג מהם במשך הזמן הזה לא פחות מחמשים אלף גפשי ואף כי כפעם בפעם הזכירם להגות את שנאתם נגדו. ישנאו הם אותו עוד יותר וכאשר לסוף שלח אליהם לשאול מהם מה הפצם צעקו כולם כי יהפצו רק כמותו, וישלחו אל דעמפריאום אייקערוס כי יבוא לעזרתם.

ועלינו להבין ולדעת את כל סדרי המעשים האלה, ולהכיר את כל מראה פניהם, והנה אחרי אשר ביום עברות בעשותו זה מעשהו במקדש ד' הרג על ידי בני הגכר יששת אלפים מישראל, עשה מלחמה עם מלך הערביים וכאשר ניגף לפניו וינס לירושלים, יאמר יאזעפוס:

כי התקוממו העם נגדו וילחם עמם שישה שנים רצופות ויהרוג מהם במשך הזמן הזה חמשים אלף גפשי.

והנה לפנינו דברים גדולים ונפלאים מאד, מלחמה של שישה שנים רצופים, נאמרים רק בשתי שורות ולא ידע יאזעפוס כל מאומה מפרטי המלחמה הגדולות והאיזמות האלה אשר כללם בשתי שורות.

ואנהו ידענו את יאזעפוס ואת דרכו כי הגו אוהב מאד להרהיב דבריו במקומות כאלה ויארץ בכל סיפורי מלחמות אשר יפגע, גם במלחמות של בני עמים אחרים אשר יזכיר בדרך אנכי, ובכל זה הנה נגד דרכו כלל לנו במקום הזה הזמן מעשים רבים וכבירים באין אומר ודברים.

כי על כן עלינו להבין זאת ולהשתדל לנלות את פני הלוט אשר שם יאזעפוס בסנטון הצדוקים על המעשים האלה, להתבונן בהם ולדעתם.

(א) הן מלחמה גדולה וארוכה כזו של שישה שנים רצופים, מלחמה בין המלך והעם, הלא אי אפשר שלא היו שם ישרי צבאות רבים וגדולים בראש העם, ולכל הפחות ראשי המדברים אשר היו שם הזה היתה באופנים, ובדברי יאזעפוס אין מזה גם זכר.

(ב) אבל גם לבד זה, הן מלחמה נוראה כזו מלחמה פנימית של המלך עם העם שישה שנים רצופים, הלא רעשה ורגזה תהיתה כל ארץ יהודה, והמלחמה היא להט ההרב המתהפכת, ואי אפשר שתמשך זמן גדול כזה אם הנצחון עמד כל פעם רק ליטון האחד.

ובהכרח שהיו שם זה נופל זה קם, ולכידת עירות וכבישת כרכים, ותגעש ותרעש הארץ, והאם דברים כאלה אפשר הם שיוזכרו רק בשתי שורות שאין בהם דבר מכל זה.

ובכל דברי יאזעפוס מכל המעשים אין גם דוגמא מאומן סיפור כזה.

(ג) ואמנם כי עוד יותר מזה, יאזעפוס יאמר כי לחם עם העם שישה שנים רצופים ויהרוג מהם חמשים אלף גפשי.

אבל מדוע אין בדבריו זכר לשנים מחיל ינאי נפל מהם רב, והלא זה הוא דרכו של יאזעפוס להזכיר גם דבר הנצח וגם דבר המנוצה.

ואלו היו גם היל ינאי רק אנשים מבני ישראל היו אפשר לאמר שכונתו ישנפלו מבני ישראל בכלל במלחמה זו כזאת וכזאת.

אבל לבד ימין לשונו של יאועפוס כן, וכל דבריו מפורשים שימא הוא שהרג מהעם המשיח אלף נפש, ויותר מזה דבריו מפורשים כן במלחמת היהודים מזה (I, 4, 3) אשר יבאו לפנינו, הנה גם לבד זה הדבר ידוע ומפורש בדברי יאועפוס כי כל כחו ונבחרתו של ימא נגד העם הי' חיל בני הנכר שהיודים וקיליקוס, ואיך היתה כזאת כי כל חיל ימא חיל בני הנכר נתכרבו בברכת. לא נפקד מהם איש ובני ישראל ירדו במלחמה ונספו באופן מבהיל כזה. המשיח אלף נפשו, אבל כל הליטנות האלה של יאועפוס מפי הצדוקים ממרידות גדולות וכוללות מתבארים לפנינו מתוך דברי יאועפוס, גם במקומות אחרים, וגם במקום הזה עצמו.

כבר ראינו את לשונו של יאועפוס על המעיטה בבית המקדש, אשר העם לא ידעו כל רע, ולא הי' להם כל מחשבת מרה, ועמדו בעבודתם ולולכתם ואתרונתם בידים כי יאמר על זה במלחמת היהודים I, 4, 3:

כאשר בביש את כל הערים האלה פרצה נגדו מרידה מהיהודים כימי החג, ככל המרידות אשר הרבם לבוא בימי החגים.

וגם כאלטטי מזה עצמו בא לשונו:

ונשוב בנוגע לאלכסנדר ימא כי הנה העם מרדו בו ויקומו נגדו.

יותר מזה יבואו לנו לישונותיו אלה מתוך דבריו כימי יוחנן כי הנה תחת אשר כאלטטי XIII, 10, 5 יאמר:

נחזור לדברי יוחנן הורקנוס הצלחתו הגדולה הביאה לו מקנאים וכו' פעם אחת קרא את הפרושים אליו ויכבדם כיד המלכות ויכרה להם בידה גדולה ובתוך שימחתו אתם שאל אותם וכו' רק איש מתוך הבאים וכו' יוחנן כעס על זה מאד וכו' אבל הורקנוס הי' לו אהב נאמן מהצדוקים וכו' אז האמין הורקנוס לדבריו יוחנן הצדוקי וימלא המה על הפרושים וכו' וכל התקנות אשר נתנו מהפרושים להעם במל אותם יוחנן וגם שם עונש על כל אשר יקיים אותם.

תחת זה יאמר במלחמות היהודים I, 2, 8:

אבל הקנאה בהצלחתו של יוחנן ובניו קראה מרידה אצל היהודים, נרודים נרודים התאחדו והתקוממו נגדם, ולא נהו עד אשר בא הדבר לידי מלחמה גדולה, אבל המתקוממים הוכו אחר וכו'.

והנה אלו לא הי' לנו מקור אחר וולת זה על כל המאורע הזה, ואלו לא הי' לנו כי אם דברי יאועפוס אלה במלחמות היהודים, היינו כותבים בדברי ימי ישראל כי כימי יוחנן כהן גדול היתה שם נגדו ונגד בניו מרידה כוללת.

עכשיו הגנו יודעים שלא היתה שם מכל זה דבר, כי אם שאחד מהפרושים בישבו עמו במשחה היין אמר לו על שאלתו, הנה כתר כהונה לזרעו של אהרן והצדוקי יונתן הסית אותו כי זה דבר כל הפרושים שהרי לא ימיתו את האיש הזה ובקצפו וכעסו ובחסרת אלעזר בן פועירה הרג את כל חכמי ישראל, ומוה געשה אצל יאועפוס במלחמות היהודים גולם שלם של מרידה כוללת, ולחיפך מה שהי' שם והמעשה עצמה חסרה לנמרי.

וממש כן הוא גם במקום הזה, כאשר אחרי מעשיו המבהילים במקדש די והריגת ששת אלפים מישראל על ידי עריצי גוים נקף במלחמה והוא גם מדמערבת,

הי' שם מהעם רבים אשר התמרמרו נגדו, ויהיו גם כאלה אשר בראש הומיות דברו בישנאה נלויה נגד כל הממשלה החפאה הזאת אשר ידכאו את כל העם תחתם. והצדוקים אך לזה חבו, ובעזרת חיל נויים נטו ידם פעם אחר פעם על כל הרוננים ההם וכל אשר הטיפו העם להרנן ולהתמרמר הוסיפו הם לרחוץ פעמיהם בדם ולהוכיל לטכה את כל פוצה פה ונודד כנף, וידכאו תחת רגלם את כל הצועקים מרה וקוראים מנהמת לב, עד כי במשך זמן של ששה שנים פעם אחר פעם הרגו מהעם כחמישים אלף אנשים.

וקרוב לזה יותר לשונו של יאזעפוס במלחמות היהודים I, 4, 4 אשר יאמר: אבל הצדוקן עמד לימינו גם הפעם ויהרגו בתגרות הכופות זה אחר זה לא פחות מן המשים אלף יהודים.

וכן הרבר שהשיקים את כל המית העם וכל צעקתם בדם ואש, פעם אחר פעם, ויהרגו מהם לכל הפחות חמישים אלף.

ועל כן באמת לא הי' לו ליאזעפוס מה לספר מכל המלחמות הרבות והגדולות ההם אשר לא היו כלל, ועל כן לא הי' לו מה לספר מאת אשר נפל מחיל ינאי כי לא נפקד מהם איש, ורק בני ישראל לבד ברעו ונפלו תחת יד הרב עריצי נויים, ונצחון הצדוקים וינאי על היהודים האומללים הי' נצחון שלם.

זה הוא דבר כל ההתקוממות ההם אשר יספר לנו יאזעפוס, הנה ההתקוממות הראשונה מפורש כל ענינה בדבריו יאזעפוס עצמו, כי העם לא קשרו קשר ולא מרדו, וכל הרבר הי' רק במקדש די.

ואחרי אשר מסרם בידי עריצי נויים, ויהרגו בהם יששתי אלפים נפש, הנה אין אדם שליט ברוח לכלוא את הרות, ואף כי עם שלם הנמסר למתי מעט אבירים אשר ישלטו עליהם על ידי חיל שכירים בני הגבר עריצי נויים.

כי על כן הגה כל צעקה מכאב לב קראו הצדוקים התקוממות, וכל מהאה ופרכוס יד ורגל קראו בשם מרה, כל השתערוות בני הגבר על ההמון הקורא מנהמת לב מתוך מכאוביו קראו הם מלחמה, וכל טבוח טבח והכן קראו נצחון.

ובנצחונות גדולים ותכופים כאלה בנמנים ישונים זה אחר זה נפלו הרבה יותר מחמישים אלף מישראל.

זה הוא דבר כל המעשים האלה וענינם, ועלינו לראות ולדעת את אשר הי' אחר זה.

פרק ל"ד.

אחרי המון מעשים רבים ונוראים כאלה, ראו העם והכירו כי אין להם כל תקוה עוד להשיב את אלכסנדר ינאי מדרכו ולא יוכלו לקוות ממנו כי יאיר פניו אליהם.

ראו כי התמכר אל הצדוקים לעשות הרע, ויחריו המה על יהודה לעשות שמות בארץ, ראו כי לקול צעקתם יאטם אוניו, ואם יתאסף העם להקריב לפני משטשם וריגם, יענם באש, וישלח בהם את חיל בני הגבר להורגם ולאבדם. והדבר הולך כן זה שנים אחרי שנים באין תקוה לצאת מן המצר.

כי על כן נואשו לנמרי מהמטשחה הזאת אשר נתפנו להם לרועץ, ויכירו וידעו כי עליהם למצוא הדרך להסיר עול סובלב, ולכונן להם ממשלת עם. כי לא לכר אשר תמה זכות אבות אצל ינאי ובניו, כי אם ישאין ספק, אישר אלו היו חיים עוד החשמונאים הראשונים יהודה המכבי ואחיו, אז היו הם הראשונים לכל בית ישראל לצאת לקראת נשק נגד אלה אשר עזבו את כל דרכי עמם ויגזרו לבושת לאהזו באריות דרכי המתנונים.

אבל להלחם הם לבדם נגד ינאי וכל חיל בני הנכר אשר עמו ידעו כי הוא לא תצלה.

כי על כן נעצו כי יעשו גם הם כמעשי ינאי והצדוקים ולהעזר על ידי חיל בני הנכר.

כל עיר הנשק והמצודות היו רק ביד ינאי והצדוקים, וכל המשרות כולם היו אך בידם, כי על כן הובחזו לישכר להם שכירים מבתוין.

ויעשו אז ממש ככל אשר עשה הורקנוס החשמונאי בנו של ינאי אחר זה כי שכר לו את מושל הערביים לעזור לו נגד אריסטובולוס אחיו, והוא עזר לו להפיץ הפצו.

וכאשר עשה אחר זה גם אנטיגנוס בן אריסטובולוס אשר ישכר לו את מלך הפרתים לעזור לו נגד אנטיפטר והורקנוס.

וכל זה היו אז דבר הנהוג ומהלכות מדינה, ולא היו בזה כל סכנה להארץ, וככל אשר נראה גם מהמעשה הזאת עצמה.

כי אמנם נראה לפנינו עד כמה השבילו העם במעשיהם, ועד כמה חיששו להסיר כל מכשול, ולהיות בטוחים, כי מושל דאמאסקוס אשר ישכרו לעזר להם, לא ישוב לרודף, ולחפזין להקוע הוא יתרו בארץ יהודה, ונוכל להבין כל זה מהמעשים עצמן מאת אשר נראה מפורש את אשר היו אחרי המלחמה הזאת.

והגו רואים כי כל כך השבילו מעשיהם לבחור הרבה כי יהיו בטוחים לנמרי לכלי יעשה דבר נגד כל העם, עד כי אף כי נצח לנמרי את ינאי, וכל חילו נפור והוא נשאר בדרך בהרים, ככל זה מיד כאשר ראה המושל הזה כי החלו העם לפסוח על שתי הסעיפים, וששת אלפים מהם גם רחמו על ינאי וישבו אליו, מהר המושל הזה וישב אל ארצו.

ומזה עצמו טבל לדעת עד כמה דאגו העם לשלום הארץ, וכי בהחזת אשר עשו עם המושל הזה היו בטוחים מראש כי לא יעשה דבר בלעדם, וכי לא יעשה דבר נגד חסין העם כלו.

והנה היו כל דרכם נכון לפניהם, להשיב את שלום ארץ יהודה, לנער מעליהם ממשלת עריצים, אשר כוננו ממשלתם על חיל בני הנכר, ויעשו הוזה עם מושל כזה אשר היו בטוחים כי מעצמו לא יעשה דבר.

אז ראו ינאי והצדוקים כי רעה נגד פניהם, וכי העם מצא הדרך לצאת מן המצר, כי על כן שלחו להם דברי שלום כי ינידו הפצם, וכי יעשה להם ינאי שלום.

אבל הם ידעו היטב כי לא יהפוך כושי עורו, וכי כל הפין הצדוקים הוא רק זאת כי ימירו את כריתם עם מושל דאמאסקוס, ואז ישובו לננות ידם עליהם. כי על כן השיבו לשלוחו כי אין להם שלום עמו, ורק חמות יחרץ ביניהם.

ויאזעפוס יאמר זה בנשימה אהת, ויהפוך הסינון לאמר. כאשר שלח לשאלו מהם הפצם ממנו צעקו כולם כי מותו יבקשו וישלחו אל דעמעטריאום אייקערום ויקראו לו לעזור להם.

אבל בלא ראוי ממקום אהר, נוכל לדעת מסבע הדברים עצמם, כי לא היו זה כרנע אהת, וכי תחלה עשו חוזה עם דעמעטריאום, ואחר זה יכלו להשיב תשובה כזו.

והלא הננו רואים שידעו בעצמם כי בלא דעמעטריאום והילו לא יוכלו להרים ראש נגד ינאי.

ואיך ישיבו לו בן סרס עשו חוזה עם דעמעטריאום והלא יעשה מהם כלה, ומי שלח ידו אל הארץ ונקת.

ומה ענין לתשובה כזאת בשעה שידעו בעצמם שינאי חזק מהם עשרת מונים, האם יבוא ינאי ויקריב נפשו לפניהם.

והלא גם על דברים קלים עבר ורמס וסרף ומי יעמוד להם נגדו ונגד אביריו בהשיבם לו תשובה כזו, ובדברי יאזעפוס גם לא נמצא כלל כי עשה להם ינאי דבר עכור תשובתם זאת, ובדאי כי גם ההנה אשר עשו עם דעמעטריאום לא נעשתה בין לילה.

אבל הדברים הנם מבארים את עצמם, כי אלכסנדר ינאי השפיל נאוו לקרוא ולבקש את השלום ולהדפחו, והם יכלו להשיב לו תשובה גמרצת כזאת בשעה שכבר שמו להם עזר את דעמעטריאום, וידו כבר עומדים סדורים במערכת. כי בראותם אשר ימים על שנים ינקופו וינאי בעצת הצדוקים והנהנתם, תחת לשמוע צעקתם ויזרז משאלותם, עוד יזסיפו סרה, דום יום יעשו להם נצחונות מחיי אנשים אשר ישפוך דמם לאלפים ולרבבות, וידחצו פעמיהם בדרכי אנשים נקיים, והצדוקים שוכבו משוכה נצחת.

אז נוכחו כי אין דרך כי אם לפזוק את עול אלכסנדר ינאי מעל צוארם, בעזרת חיל זרים, ככל אשר עשו ינאי והצדוקים נדרם.

אז נבחל ינאי מאד, וישלח דברו אליהם לעשות שלום עמדם, למען אשר יפרו בריתם עם חיל העזר.

אבל הם ידעו כי אך בפיו שלום ידבר ובקרבו ישים ארבו, על כן ענו לו כי רק תמות יפריד ביניהם, ועתה רק ההרב יהרין משפסו.

והננו באים אל דבר המעשים האלה, אשר היו באמת עתה לחדשה בארץ ולא לבד למרידה כוללת, כי אם גם למלחמה גלויה, להסיר עול סובלו של ינאי ולהשיב את ממשלת העם למקומה.

ונראה שם עד כמה עשו מעשיהם לפזות הארץ עד כי גם בהשתמשם בחיל עזר בחרו להם כאלה אשר היו כפוחים בהם כי לא יאונה כל רע להמדינה עצמה מזה.

ונביא דברי יאזעפוס מזה ונראה.

פרק ל"ה.

באלכסנדר III, 14, 1 אחרי אשר יספר יאזעפוס בספר חיל דעמעטריאום ומספר חיל ינאי יאמר:

הנצחון היו לדעמטריאוס וכל היל אלכסנדר נסלו במלחמה, אף כי גם מחיל דעמטריאוס נפל ממנו רב, ינאי גם מהמערבה וידו נודד בהרים, אבל אסונו הגדול (נתפך לטובתו) הביא כי רבים מהיהודים רחמו עליו וישבו אליו, ועל ידי זה נאספו אליו בששת אלפים איש, ודעמטריאוס בראותו זה ירא לנפשו וילך וישב לארצו, ועם יתר היהודים להם ינאי ויכס מכה רבה, וסגילת העם ונכבדיהם דחק אלכסנדר ינאי עד כי נדחק לבוא מפניו אל מבצר ביתהמון, והוא שם עליהם מצור, ובלכדו את המבצר סחבם לירושלים, ושם בדה לעשות להם דבר היוצא מטבע בני אדם, כי כיישבו בראש הומיות עם זונותיו לשחק צוה להביא לעיניו בתוך רחוב העיר שמנה מאות איש מהם ולסמור אותם אל הצלב, ובעודם חיים שחמו לעיניהם את נשיהם ובניהם (והוא עם זונותיו התענגו במראה, מלחמה היהודים ישם I, 4, 6) או נפל פחד מרא על כל העם, וינטו כלילה ההיא שמנת אלפים מאנשי המלחמה, והיו בארץ גלותם עד אחרי מות אלכסנדר ינאי.

והנה הרברים מפורשים לפנינו כי לא לבד שלא היו אפשר לירא כי מלך דאמאסקוס יעמוד נגד כל העם וירצה לרשת את הארץ, ולהביאה תחת ידו כי אם שגם כאשר ראה דעמטריאוס כי אין לבב כל העם שלם עמו וששת אלפים מהם שבו ממנו, הניח את כל דבר המלחמה וילך וישב אל ארצו. והרברים מזה מכוארים יותר בדברי יאזעפוס במלחמות היהודים I, 4, 5 אשר יאמר:

אבל אף כי נצה דעמטריאוס היו תוצאות המלחמה את אשר לא סללו שני הצדדים, ראשונה מפני שהיהודים אשר קראו לדעמטריאוס לא נשארו באמנה אתו, והאת שלית כי מפני אשר רחמו על ינאי אשר היו לנווד בהרים שבו ששת אלפים מאחרי העם ויבואו אל ינאי, המעמד הזה לא היו יכול דעמטריאוס לסבול ובחשבו כי לב העם שב עוד הפעם אל ינאי ולא יוכל לחלחם עמו שב אל ארצו. והגנו רואים כי כנבזה שמים מארץ בן נבחו דרכי בני ישראל, העם בלו, מדרכי הצדוקים וינאי עמהם.

הם בהיותם רחוקים מאד מדרכי העמים, ואשר שנאה כבושה ואכזריות רחוק מהם גם על אויביהם בנפש, הנה אחרי המלחמה והנצחון שב אספס וירחמו עליו, הרבה מהם שבו לגמרי אל ינאי, והרבה מהם החלו לפסוח על שתי הסעיפים עד כי דעמטריאוס הכיר כי אין לבם אליו וישב לארצו.

ואין ספק כי כל אלה יתר חשבו, כי עתה אשר הראו לינאי כי אפשר להם למצוא הדרך לעמוד על נפשם, וכי היו הנצחון על ימנם, הנה ישוב ונתם על הרעה ולא ישוב עוד לכסלה.

כי על כן חשבו כל העם מהשבת שלום, ורבים מהם כבר מהרו ויחליצו וישומו אליו.

אבל תחת למשוך עתה את לב כל העם אליו, לב כל העם, אשר דעמטריאוס ריאות בן הנכר גם הוא הכיר, כי שב לב העם לעשות לו שלום. הנה תחת כל זה עשה בעצת הצדוקים מעשים נוראים אשר יעברו גם את כל אכזריות לבו ולבב הצדוקים עד היום.

והגנו רואים לפנינו עד כמה טעו העם לחשוב כי עתה יסב ינאי את דרכו, כי רק אחרי אשר צלב או בשוקי ירושלים שמנה מאות איש, ובעודם חיים

שחט לעיניהם את נשיהם ובניהם, אך אז ראו את כל הסכנה הגדולה ונאמר
אצל יאזעפוס:

בלילה ההוא נסו שמנת אלפים מאנשי המלחמה יהודי בארץ גליתם עד
אחרי מות ינאי.

והדבר מכואר כי לפני המעשים הנוראים האלה לא עלה על דעתם כי הם
בסכנה, כי השנו להיפך כי אחרי אשר העם אחרי נצחונם עליו קרבוהו אליהם
ואך על פיהם הלך דעמפטריואוס יושב לארצו, ואך הם עצמם הלצו אותו מן
המצר, אחרי נצחון נמור בזה, הלא בודאי עתה יקיים את דבר השלום אשר שלח
להם לפני נצחונם עליו, וכי לכל הפחות ישוב מכל דרכיו הרעים ומכל אכזריות
נפשו ננדם.

אבל טעו בחישובם, והביאו אסון על עצמם ועל כל העם, בהיות אז השעה
האחרונה להציל את הארץ.

וכי אך פנה דעמפטריואוס ללכת, והנה מהר ינאי ויאסוף את שארית מלישת
חילו, ויש ידו על כל אלה אשר עוד לא באו אליו, ועל ראשו העם ישם מצור
ובגפלים בידו סתם לירושלים להוקיעם נגד השמים.

ואז עשה דבר בעצת הצדוקים (מפירוש בדברי יאזעפוס XIII, 16, 2
שכל זה נעשה בעצת הצדוקים) להראות בפומבי כי ישב לכל הוללות המתיונים,
וכי הגזו עזוב את כל דרכי בני ישראל ללכת בארחות היונים.

ובשוקי ירושלים בתוך רחובה ישל עיר, במקום רואים ישב לו לצחק עם
זונותיו, וישם לעיניו ערכו מהיה אשר יהי כל לב ויתפלג, כי הביאו שמנה מאות
מנכבדי העם ויסמרו אותם אל הצלב וכעודם היום שחטו לעיניהם את נשיהם
בניהם ובנותיהם.

והדברים הגם אחת בזה גם באלפתי גם במלחמות היהודים.

לפי שבזכרונת הצדוקים אשר היו לפני יאזעפוס לא שנו דבר בזה, כי
הצדוקים לעצמם לא ראו בזה אכזריות כי אם תפארת דום דרכם, ויסרם למישפט,
אשר זה הוי יסודי דרכם ככל המנהגם והיא תהלתם.

אז ברחו מהארץ כל אלה אשר התערבו בהמלחמה ויחלצו לעבא, כי עתה
ראו והכירו את השלום אשר הציע ינאי לפניהם לפני נצחונם עליו, אז ראו
והכירו את טעותם הגדול בשובם לעשות שלום עם ינאי.

ואנחנו כהיום נרע כי על ידי טעותם זה ואהבתם את השלום במדה מרובה
יותר מדי נרמו בכייה לדורות, ואלו עשו עתה כמעשי ההשמונאים הראשונים ורחו
את ינאי ואת הצדוקים לנמרי, אז היתה לרגל עמידה ולא באה אחר זה דבר
מלחמת אריסטובולוס והורקנוס ומסירת הארץ בידי הרומיים ולא באה יהודה בעול
אנטיפטר והורדוס ולא הרב הבית, וככל אשר נראה עוד לפנינו.

ועל כן לא במלחמתם עם ינאי נרמו רעה להארץ כי אם בהשלום אשר
שבו ועשו עמו.

פרק ל"ז.

רדיפת חכמי התורה ביחוד.

ואמנם כן שיש בזה עוד טעות כולל אשר טעו כל ההוקרים החדשים כולם יחד, ולא שמו לב כי כבר בראשית כל המעשים ההם לא היו עוד חכמי התורה בארץ, כבר נתבאר לנו כי כל הכלית מעשי אלכסנדר ינאי בראשית כל המעשים בעמדו במקדש די לבנות עבודת היום ולנסך על רגליו היו רק זאת להראות בפני כל העם, כי הנהו מתרהק מהם, ומתחבר לנמרי אל הצדוקים, ולוקח כל דרכו רק עמם כהפצם הם, ובידעו כי העם יתגעש על זה הבין לו היל בני הנכר להטות ידו עליהם בהרב נוקמת, וגם הרבה הלליהם ביום ההוא ויהרגו שישה אלפים נפש. והנה דבר המובן מעצמו הוא, כי אם חרד אליהם את כל החרדה הגדולה הזאת רק למען אשר ידעו כי נקעה נפשו מדרכי התורה, אף כי הראה אז קשה לחכמי התורה עצמם.

הן כבר ראינו את דרכי הצדוקים מראשית דרכם בימי יוהנן כי אך קנו את לבבו, ראו לכל לראש לרמוס את חכמי התורה, ויהרגו חכמי ישראל וישאריהם ברחו מהארץ.

ואם אחוזו דרכם כן בימי יוהנן כהן גדול אשר היו צדיק מעיקרו ותלמידם של חכמי התורה, ואם היתה השתוללותם גדולה ונמרצה כל כך עד שפעלו זה אצל יוהנן.

אף כי עשו כן עתה עם ינאי אשר היו רשע מעיקרו ואשר גם לפני זה היו כל לבבו עם הצדוקים, ועתה גם הפך לבו לשנוא עמו והראם קשה רק להראות כי ידרוף מעתה לחכמי התורה.

אבל הנה יש לנו על זה גם דברים מפורשים במגלת תענית פרק י"ב, על רדיפת חכמי התורה ביחוד:

בשבעה עשר בו (באדר) קמו עממיה על פליטת ספריא במדינת כליקום ובית זבדאי והוה פורקן לבית ישראל, שכשירר ינאי המלך להרגו את החכמים ברחו מלפניו והלכו להם לסוריא וישרי במדינת קוסליקום, ונכנסו האויבים שבאותו מקום עליהם, וצרו עליהם להרגם, והזיעו בהם זיע גדולה והכו בהם מכה רבה, והשאירו מהם (רק) פליטה, והלכו להם לבית זבדאי, וישבו שם עד שהשיכה זברחו משם, ר' יהודה אומר סוס קשור היו להם וכל מי שרואה אותו במדומה שאין שם יהודי (שהיו זה ביום השבת) וישבו להם עד שהשיכה זברחו להם זבאותו יום שברחו משם עשאוהו יום טוב.

והלשון הזה בראשית הדברים במגלת תענית, בשבעה עשר בו קמו עממיה על פליטת ספריא במדינת כליקום ובית זבדאי והוה פורקן לבית ישראל הוא כן גם בירושלמי תענית פ"ב ה"ב:

בשבעה עשר ביה קמו עממיה על פליטת ספריא במדינת כליקום ובית זבדין והוה פורקן.

והנה לא עשו את יום היום טוב ביום ההוא אשר נצולו מידו של אלכסנדר ינאי זברחו מלפניו לסוריא, כי אם על היום אשר נצולו בבית זבדי.

זה מתבאר מעצמו שהוא מפני שנים פליטיהם אשר הצליח להם להנצל מחרבו של ינאי, פלישת ספריוא אלה היו עוד בסכנה גדולה, וגם מהם נהרנו עוד ימים מאד, כי רדפה אותם הרב אויביהם גם בארץ נלותם, וגם שם השיגה אותם ותרבה את חלליהם, וכמו שהוא במגלת תענית.

שכשיבדד ינאי וכו' ונכנסו הארזים שכאנתו מקום וצרו עליהם והיועו בהם ויע גדולה וכו' בהם מכה רבה.

וכידוע הנה ישבו בני ישראל בסוריא בימים ההם בשלות השקט, ויהי להם שם גם זכותי אורחים, ובכל זה הנה נרדפו חכמי ישראל אלה באופן מבהיל כזה. ולא יוכל להיות כל ספק שלא היו זה במקרה, כי אם שהיתה בזה יד הודפיהם באמצע, והאויבים האלה אשר צרו עליהם להרנם, היו עושי דבר האבירים הצדוקים בארץ יהודה.

ועל כן סוף מעשה של רדיפת החכמים היתה רק כאשר ברחו גם פליטיהם מבית זבדי ונצולו. זאת היים היה הוא ישקבעו ליום טוב, דהיינו שבועה עשר באדר. וכפי מתבאר שתהלת מעשי אלכסנדר ינאי אשר הראה בפומבי כי יגוד מדרבי התורה היו בטועה חג הסוכות בניסוך המים, והנה ארבו ימי הסכנה לחכמי הדור, עד אשר נצולו פליטיהם, מהן הסוכות עד שבועה עשר באדר.

וחכמם נרעין אשר למען האשים את חכמי התורה היו נדרש לו להשאירם בארץ עד סוף כל המעשים, נשט את כל סדרי הדברים וישם את כל דבר רדיפת חכמי התורה על ידי ינאי אלפים ימים, ויספר כן לתמו גם בפנים עמוד 181 גם במאטע 1 עמוד 570.

וישעה את המעיין לחבר זה יחד עם דברי יאזעפוס 2, 14, XIII אשר אין להם ענין עם זה כלל כמו שיתבאר.

ואמנם כי רק בהשתוממות אפשר לראות סדרי דברים כאלה, ורק תמחון הוא עד כמה לא חקרו את סדרי המעשים, ועד כמה לא נהנו להם לב. הן הוא עצמו במאטע 18 עמוד 704 האה והבין כי כל מעשי ינאי גם בראשית המעשים בניסוך המים בהנ היו רק להראות בפומבי כי הנהו נצב כער על חכמי התורה, ויאמר שם:

והדבר יוצא מהמעשה הזאת כי כל זמן אשר היו לאלכסנדר ינאי מלהמת ואסונות עם לאשתהאם ירא מלעמוד נגד הפרושים בפומבי, אבל כאשר נמר את המלהמת האלה, או יצא עון מנפשו להפיר את בריתו עמם, ועם המים אשר נסך על הגלוי הנה להראות זה לעיני כל העם, ונראים הדברים כי על כן גם הביא או לירושלים את חיל השמידים מכני הנכר, למען אשר יעמדו שם הכן לקצות בעם, וכאשר נבין הדבר מתוך דברי יאזעפוס השתערו בני החיל על העם תיבך, (מפני כי עמדו מוכנים לזה מראשי) אלה דבריו.

והנה הבין גם הוא שכל תכלית המעשים הנוראים ההם, וכל ענינם היו רק להראות לעיני כל העם כי יפיר בריתו עם חכמי התורה, ועל כן היו לו כדי לעשות קלסה. כמני כל העם מעבודת המקדש, ועל כן היו לו כדי לערוב את שמחת כל העם בעולתם להנל ובעמדם לעבודה בבית המקדש, ועל כן היו כדי גם להביא חיל בני הנכר לירושלים להעמידם הכן לקצות בעם, ועל כן גם היו כדי להשתער על העם ולהרוג מהם ששת אלפים איש.

אלכסנדר ינאי וממשלת הצדוקים

והנה החריד ינאי את כל העם מקצה, רק כדי לרדוף מעתה את חכמי התורה, וככל זה יסדר לו גרעין סדרי מעשים. כי הי' ירא לגשת אל חכמי התורה עצמם, ויניח להם ליטבת בשלות השקט בירושלים, ועטרוהיהם בראשיהם, וסלמדים ארחות דרכם לכל העם.

וכבר נתבאר לנו כי גם לפני זה מעולם לא ברח ינאי ברית עם חכמי התורה, ולא מסר להם דבר בכל ההנהגה, ולבד שמעון בן שמיה אחי אשתו לא היו להם גם מחלבים בביתו, ועד שנשמטו הצדוקים מעצמם מליטבת בהסנהדרין ישבו רק הם לבדם גם בהסנהדרין עד שגם העגיש על מקימי התקנות מדרבנן עוד לא נתבטל אז, וכל מה שנתן לחכמי התורה בראשית ימיו הי' רק זאת כי הרשה להם לקום ולהתהלך בארץ.

ועל כן הלא הדבר טובן מעצמו כי עתה היו כל מעשיו לבטל גם את זה, וכי זה הי' ראשית דרכו מיד אחר זה.

והחכם גרעין לא הסתפק בזה לבד את אשר יכתוב לו סדרי מעשים לאמר כי בכל איש עברתו של ינאי נגד חכמי התורה ובכל אכזריות לבו נגדם הניח להם ליטבת שקטים בירושלים.

כי אם שגם ילך כדרכו הלאה וישיב אותם בירושלים גם אחר זה יושבים ונותנים שם חתימתם בארץ החיים, וינאי ישים יד לפה גם אז.

וגם אחר זה כאשר להם ינאי עם גסך הערביים ויאבד את כל חילו, הנה גם אז יתן גרעין את חכמי התורה ליושבים עוד שלמים ושקטים בירושלים ויאמר בעמוד 130 :

בכואו לירושלים קדמה פניו המית הפרושים וחתם אשר הסיתו בו את העם ויעוררו את רוחם למרוד בני.

ובכל זה הנה לדברי גרעין הניח ינאי גם עתה את הסנהדרין ואת ראשי חכמי התורה כולם, היינו המסיתים האלה את העם למרוד בו, וישבו להם במטחה בירושלים.

ואם כי ששת שנים הצומים נטה עתה ידו על כל העם, עד כי גם הרג מהם יותר מהמשים אלף נפש.

אבל להמסיתים ההם עצמם, הסנהדרין וראשי חכמי התורה, להם לא עשה דבר, כי ירא לגשת אליהם, ויהי כבודם ומוראם עליו.

ואף כי באמת מפורש במנילת תענית כי ינאי ירד להרוג את כל חכמי הדור, וגם הפליטים אשר מלטו את נפשם נרדפו גם שם ונהרגו רובם.

הנה דבר אין להחכם גרעין עם זה, טוב ויפה הרבר לרחות כל זה אחרי כל המעשים כולם, ולסוף הימים, כי הלא נדרש ונחזין לנו ישיבתם בירושלים כל העת ההיא, למען נוכל לבדות עליהם עלילות ברשע ולהת אותם לשמצה בקמינו. אבל אם להחכם גרעין נדרש להפוך סדרי המעשים כדי להפוך בלחות על דברי ימינו.

הנה לדברי ימינו עצמם אין זה נוגע כל מאומה ושם כל הדברים הולכים על סדרם, והמעשים יבררו את עצמן והמקורים ברורים לפנינו.

וכן הדבר כי בכל דברי יאזעפוס מדבר המעשים ההם כולם בימי אלכסנדר ינאי אין שם גם זכר מהפרושים.

וזה לפי שראשי חכמי התורה כבר הוכרחו לברוח מהארץ מיד בראשית המעשים ההם, בהיות גם כל מעשי ינאי גם מראשיתם רק נגדם ביהודי, וכל מה שטרחו ינאי הצדוקים לא טרחו אלא בשבילם להרוס את כל מעשיהם, וידעו היטב כי זה אי אפשר כי אם כאשר ירחיקו אותם מהארץ.

וזה הי' כל ענין מעשיהם מראשיתם ככל אשר יאמר גם נרעין עצמו. ולא עשה זה כאיזה דבר פרטי, כי אם שהביא מראש את חיל בני הגבר לירושלים, ויעמיד אותם מוכנים ומיד אחרי זה גם השתער על כל העם ויהרוג מהם ששת אלפים נפש.

ובהיות כל הדבר רק נגד חכמי התורה הגה דבר שאין צורך לאמר הוא שאו הוא הזמן מהנאמר במגלה תענית ישירד להרוג את החכמים והם ברחו לסוריא וגם שם נהרגו פליטיהם.

ותחלת המעשים הי' בניסוך המים בחג, וסוף מעשיו עם חכמי התורה וסוף רדיפתם גם בארץ גלותם זה הי' כבר בשבעה עשר באדר.

וזה הוא דברי המגלת תענית. בלשבעה עשר בו קמו עממאי על פליטת ספריא במדינת כליקוס ובית זכדיא והיה פורקן לבית ישראל (מ"ז).

ועד כמה הי' ינאי מהיר המה נגד כל חכמי הדור נוכל לדעת גם ממעשיו עם אחי אשתו, האיש היחיד בין חכמי התורה אשר הי' לו מהלכים בביתו לפני ימי הרדיפות.

ועל דבר קל שבקלים הקפיד כל כך על שמעון בן שטח אחי אשתו עד כי הוכרח לברוח ולהתבא עד יעבור זעם, והן דברי הירושלמי ברבות פ"ז הי"ב ונזיר פ"ה הי"ג:

הני שלש מאות נזירין עלו בימי שמעון בן שטח מאה וחמשים מצא להן פתח מאה וחמשים לא מצא להן פתח, אתא נבי ינאי מלכא אמר ליה אית הכא תלת מאה נזירין בעיין תשע מאה קרבנין אלא יהב את פלגא מן דירך ואנא פלגא מן דידי ישרה ליה ארבע מאה וחמשיין. אול לישנא בישאי ומר ליה לא יהב מן דידיה כלום שמע ינאי מלכא וכעס רהל שמעון בן שטח וערק בתר יומין סלקון בני נש רברבין מן מלכותא דפרס נבי ינאי מלכא מן דיתבין אנלין אמרי ליה נזירין אנן דהוה אית הכא חד נבר סב והוה אמר קומין מילין דחכמה תנא לון עובדא אמרון ליה שלח ואייתיתיה שלח ויהב ליה מלה ואתא ויתב ליה בין מלכא ומלכתא אמר ליה למה אפליית כי אמר ליה לא אפליית כך את מממונק ואנא מן אוריית דכתוב כי בצל החכמה בצל הכסף אמר ליה ולמה ערכת אמר ליה שמעית דמרי כעס עלי ובעית מקיימא הדין קרא חבי כמעט רנע עד יעבור זעם וכי'.

הערה (מ"ז) ר' דבר אין לזה עם הנאמר אצל יאקומוס 2, XIII, 14. אחרי כל המעשים הללו כי אחרי אשר צ"ב שונה מאות איש ברחוב ירושלים על השתתתם בהמלחמה נגד ברחו אז יתר הלחמים כשסנת אלפים איש.

שהי' ידבר כאלשי המלחמה וצבא הלחמים עם כבו שיאמר שם מפורש. וכן לתוס ע"כב נרעין את שני הדברים האלה יחד, אף כי דובר אין להם זה עם זה, ולא לכד שהם זמנים שונים כי אם גם אנשים שונים, כי במגלת תענית דובר על ראשי חכמי התורה, האל יאקומוס שם ידבר על נטי הארץ וצבא הלחמים ואשר עמיהם.

העתקנו את כל הדברים האלה לפי שהפראפעססאר שירער במצאו הדברים האלה אצל איזה בעלי אסופות, טעה לחשוב שדברי הירושלמי הם לתת סיבה על ידי המעשה הזאת לכל הנקמות הנוראות אשר עישה ינאי לכל העם, ועל כן לא היה די לשירער לשלוח יד בהמאמר הזה לבד כי אם שמלא פיו הרפות ונרופים על כל התלמוד בכלל.

ובחיא עמוד 279 יאמר:

כמעט קם ובאה מנוחה מבהוין והנה קמו מלחמות מבפנים, ריב הכתות אשר כבר השליך צלו בימי יוחנן הורקנוס, עישה את ממשלת אלכסנדר לסערות סופה מבפנים, וחקרא מלחמות רבות בארץ, אנרת התלמוד תספר בזה מקטשות ותנרות של ינאי עם ראשי הפרושים, אבל הגם חסרי טעם כל כך עד שהגם מסוגלים יותר להיות לתנרות ילדים מלהיות לסיבות מלחמות במדינה, סיפורם הגדו רחוק מכל ערך של דברי הימים, עד שהגנו מביאים אותם רק להראות עד כמה היו חסרי טעם ועד כמה רחוק המאראל של היהדות התלמודית, נבור הסיפור הוא שמעון בן שטח וכי אבל באמת עיקר הטעם של מלחמות ינאי עם הפרושים, והעם אשר נהלו הם, הגם לנשר אחרת והיו ענין כולל וכי אלה דבריו.

ורק בדברי ימי ישראל, אשר נתנו למרסם ונעשו להפקר על ידי חוקרי ישראל עצמם, רק שם היה אפשר דבר כזה. עד כי גם מבלי אשר החבונן שירער בענין הדברים בא ויעפר בעפר וסקל כאבנים.

ומי לא יראה כי גם דבר אין לכל המאמר הזה עם דבר המלחמות הרבות והאיזמות הרב עקמת אשר שלחו ינאי והצדוקים בכל העם, ומי לא יראה כי גם דבר אין להמאמר הזה עם דבר רדיפות כוללות לכל חכמי התורה, ורדיפות וטבח טבח בעם אשר היו מאמצע ימי ינאי ואילך.

כל המאמר בירושלמי שם אינו כי אם מדבר פרטי אשר נפל בין שמעון בן שטח לעצמו עם ינאי, דבר פרטי אשר גם לשמעון בן שטח לא נעע זה כי אם לשעה, וכתשובתו של שמעון בן שטח לינאי אחר זה: ולמה ערקית, אמר ליה שמעית דמרי כעם עלי ובעית מקיימא הדין קרא חבי כמעם רנע עד יעבור זעם.

ולא לבד שאין שם גם זכר מדברים כוללים עם העם ועם חכמי התורה בכללם לא לפני זה ולא לאחר זה, כי אם שגם על שמעון בן שטח לבדו גם כן מפורש שם בהמאמר שהוא עצמו, כי היה כל זה רק דבר עובר, ומיד אחר זה הושב לכית המלך ככל אשר היה שם לפני זה.

וכל הדבר היה רק ממה שגם לפני הרדיפות הכוללות היה שמעון בן שטח לקוץ בעיני הצדוקים בישובו גם ההוא בבית המלכות, וישתדל שם להפך עצתם ולקלקל מחשבתם ככל אשר יוכל, והם לא מצאו עוד הדרך איך להרחיקו משם לנמרי, כי בראשית ימי ינאי רבינה עליו אהותו, וכבודה אצל ינאי היה עוד חדש עמה.

וישתמשו אז הצדוקים גרו בכל עלילות דברים אשר מצאו למען הרחק לכ ינאי ממנו.

והן דברי הירושלמי. אויל לישנא בישא ומר ליה לא יתיב מן דידיה בלום שמע ינאי וכעס רחל שמעון בן שמח וערק.

אבל גם מזה נוכל להבין את עלילות מצעדי ינאי עור חכמי התורה, עד כי גם היחיד ומיוחד שבהם אשר היו בחצר המלכות, ואשר היו אתי אשתו, הנה על דבר קל כזה, לא לבד שלא ערב בנפשו לבוא לפניו להצטרף ולדאודעו דברו, כי אם שחשב עצמו בסכנה והוצרך לברוח. רחל שמעון בן שמח וערק.

ובמדרש רבה. בראשית פרשת קכ"ן (פ' צ"א) הלישון מפורש יותר שירא שלא יתנהו ונאמר. אמר ליה למה ערקת, שמעית דמרי מלכא בעים עלי וצרח לי מינך דלא תקפליניי וכל זה הנה היו בשעת שלום, ולא ככידן ריחא.

ואיזה ספק יכול להיות אחר זה במעשיו עם חכמי התורה בולם בימי ריבו עמהם, בשעה שבעצת הצדוקים ראה ויבחר דרכו להראות לפני כל העם בפומבי כי הנהו נצב בצר נגדם, עד שגם הכין לו לזה את היל בני הנכר ויעמידם מוכנים להרוג ולאבד, ואשר גם התיר ידם ויהרגו ששת אלפים נפש מהעם.

והלא גם אלו לא היו לפניו דברי המנילת תענית היינו יכולים להבין גם מעצמינו, כי בעת ההיא נרדפו מסנו חכמי התורה והוכרזו לברוח מהארץ.

עכשיו הנה הדבר מפורש במגלת תענית, כי ירו להרוג את החכמים והם ברדי מסניו, וגם שם רמזה אותם הרב ארביהם.

איזו ספק יכול להיות שהיו זה אז בשעה שהחליטו בדעתו לנפות ירו על כל העם למען הראותם כי ירוף מעתה את חכמי התורה.

ואמנם כי אין טרעין יחיד במעותו זה וגם מראנקעל דושיב את חכמי התורה בארץ יהודה ובירושלים בכל ימי המעשים הנוראים נגדם הוא גם שכה לנסרי את דברי המנילת תענית ויבוא ויערבב עוד יותר את כל הדברים יחד. ובדרכי המשנה עמוד 85 יאמר:

והנה יהודה בן שבאי ברה לאלכסנדריא ולא נדעה עת בריחותו, ונראה שברה בימי אלכסנדר ינאי אשר הרג הרב בעמו ויצאו אז כמה אלפים מן הארץ להגיל את נפשם (יוסף שם 18) וגם יהודה היו בתוכם, וגם שמעון בן שמח אתי אשתו של אלכסנדר ינאי הגקראת בלשון חז"ל שלמצא הסתתר מסני המרצה האכזר הזה אשר קצף עליו על ההוא מעשה דנורים הבא בירושלמי ברכות פ"ז היא וכו', ועיש איך נתרצה המלך ושב שמעון אל גדולתו, ונראה כי בעת ההיא כאשר שככה חמת ינאי כי המה שמעון את לבו לשוב כתב שמעון האגרת הזכרת למעלה והשיב את יהודה בן שבאי אלה דבריו.

וכפי הנראה נעלמו מסנו דברי המגלת תענית לנסרי עד שבראותו לאמר שברה בימי אלכסנדר ינאי הוכרח לנוע על דברי יאועפוס אשר יחבר שם רק על העם הלוחמים עם ינאי, והרי במגלת תענית הדברים מפורשים מבריות חכמי התורה ביחוד אשר מהם ובראשם היו יהודה בן שבאי, והנה גם לא הזכיר כלל את דברי המנילת תענית.

וכל כך נתערבבו לו הדברים עד שערבב גם הוא את המעשה הפרטית אשר היו לו לשמעון בן שמח עם ינאי במעשה דנורים, אשר גם דבר אין לה עם הדיסות הכוללות לכל חכמי הדור ולכל העם כלו, המעשה הפרטית אשר גם חותמה מעיד עליה שהיתה בשעת שלום.

הנה בא וערבב זה יחד עם דבר הרדיפות הכוללות אשר מפניהם ברח לדעתו יהודה בן טבאי, עד שיאמר:

ונראה כי בעת ההיא כאשר שככה הכת ינאי כי הטה שמעון את לבו לטוב כתב שמעון האגרת הנזכרת למעלה והשיב את יהודה בן טבאי.
אבל מה ענין המעשה הפרטית של שמעון בן שטח אשר אירע לו לשעה קלה עם ינאי עוד בימי השלום, מה ענין זה עם דבר. והרג רב בעמו אשר הרג ינאי ויצאו אז מן הארץ כמה אלפים להציל את נפשם.

והנה פתאום יראה לו פראנקעל במעשה הפרטית של שמעון בן שטח גם דברים היותר גדולים במדינה כי כאשר שב אל ינאי פעל עליו כל כך והטה את לבבו לטובה עד ששבח ינאי את כל מלחמתו עמם ואשר זה עתה גם צלב מהם שמנה מאות איש וישחוט גשיהם ויבניהם לפניהם, והנה כרגע הפך שמעון בן שטח לבבו לטוב, עד שהרישה ינאי להשיב למקומו גם את הראש והראשון בין חכמי התורה את יהודה בן טבאי.

והנה פתאום נהפכה לבב ינאי לטובה וכל העם שב למקומו.

אבל הלא דברי יאזעסוס מפורשים יטען שהדברים נשארין כן עד אחרי מות אלכסנדר ינאי, ויאמר שם XIII, 14, 2:

בלילה ההוא (אחרי אשר צלב את השמנה מאות איש) ברחו מהארץ אנשי המלחמה אשר היו נגדו, כשמנת אלפים איש, וישארו בארץ גלותם עד אחרי מות ינאי.

וכן יאמר גם במלחמת היהודים I, 4, 6:

ועל ידי זה נפל סחד גדול על כל העם ובלילה ההוא ברחו מכל ארץ יהודה שמנת אלפים ממתנגדי ינאי, ורק אחרי מות ינאי ערבו בגששם לשוב לארץ יהודה.

ואך במעות כתב פראנקעל כי שמעון בן שטח כתב האגרת ליהודה בן טבאי כי במקור הדברים בירושלמי חגיגה סיב היב הדברים מפורשים שבני ירושלים ככללם נתבו לו כן, ככל מעשים של שעת שלום.

והנה יודע פראנקעל להגיד לנו חדשות ונצורות כי מכיון שלא הקפיד עוד ינאי על המעשה דנוזרים, ומכיון שסלה לשמעון בן שטח על אשר לקח ממנו איזה מאות שקלים לקרבנות, הנה שב הכל למקומו, וכל הארץ באה אל המנוחה, וכל זה ראה פראנקעל בהמעשה הפרטית הקלה שבקלות, אשר נזכרה בירושלמי ברכות מהקפדת ינאי לשעה על שמעון בן שטח.

זמה יפלא אם חוקרי העמים כשירעדו וחביריו עשו שחוק על ידי זה מכל התלמוד, אחרי אשר סופדי ישראל עצמם לא לבד שלא ביארו הדברים, כי אם שבהתרחקם מכל הקידה עזרו עוד לרעה, ויעשו את דברי ימינו לנפושים ורפושים ויערבבו כל המעשים יחד, ויטשטשו פניהם ויהיו כלא היו.

אבל כל הרברים יבארו את עצמן, המעשה הפרטית אשר אירע שם לשעה בין שמעון בן שטח וינאי, דבר אין לה עם המעשים הגדולים והנוראים אשר היו אחר זה מאמצע ימי ינאי עד סוף ימיו בין ינאי וחכמי התורה, אשר רדפם באכזריות חמה, ובין ינאי ובין העם אשר הדריכם מנוחה שנים הרבה זה אחר זה ויהיוג מהם

אלכסנדר ינאי וממשלת הצדוקים

דנא

אלפים ורכבות, וישמוך דמי נקיים ויצלוב אותם בתוצות ירושלים ויתענג עם זוגותיו על המחזה הזאת.

ובימים ההם מאז אשר רדף את כל הכמי הדור היו כן עמהם גם מנת כוסו של שמעון בן שפת, עד אשר היו לעני מדוכא, ויביא לו לחמו מסחרו בששתן, ולא היו לו אפי' חמור לפעון משאו עליו וזה הוא המאמר בירושלמי בכא מציעא סיב היה:

שמעון בן שפת הוה עסיק בהרא כיתנא אמרין ליה תלמידוי רבי ארסי טיך (לא תשא משאך בעצמך) ואנן ובנין לך חמר ולית את לעי סונין ואולון ובנין ליה הרא חמר מחד סירקאי ותלי ביה וכו'.

וזה הוא באמת דומ גדלם של הכמי התורה אשר גם בישנם בארץ נוד מסתתרים ובגשמים הביאו להם, וגם חמור למשא לא היו לו שם, בכל זה הסיצו גם שם תורה די לתלמידים מקשיבים.

ובימים ההם עצמם צללו הצדוקים כאבירים בתוככי ירושלים ומאז אשר ברחו הכמי התורה השתערו באכזריות המה על העם עצמם ושנים רבות ורצופות הרבו חלליהם עד כי יאזעפוס עצמו הוכרח להודות כי עלה מספר חללי העם לחמשים אלף.

עד אשר קצרה גפיש העם בעמלם וימצאו הדרך לפרוק עול ינאי והצדוקים מעל צוארם, וישכרו להם גם הם חיל שכירים וילחמו עם ינאי והנצחון עמר לימנם, וינאי היו לנודד בהרים.

אבל אז ישב העם בצדקתם וביושר לבבם ויזכרו לינאי את זכות אבותיו הגדולים, ההשמונאים הראשונים, וישבו ויתנחמו להשיב לבבם אליו, חיל השכירים בראותם כי ישב לב העם אליו מהרו וישבו אל ארצם, ובני יהודה מהם החלו להתלקט אל ינאי ומהם עמדו עוד להכות אך יפול דבר.

אבל כולם שנו ברואה ובעצת הצדוקים הוסיף ינאי על האתרו שבע, ואך פנו חיל השכירים נסה ידו על העם, ולאחרונה סחב את כל נכבדי העם לירושלים ויכין להם מטבת, ובתוך רחובה של עיר סמר שמנה מאות מהם אל הצלב ובעודם חיים צוה להביא את נשיהם ובניהם וישהם אותם שם לעיניהם, והוא ישב עם זוגותיו להתענג במחזה הנראה הזאת.

זה הוא דבר המעשים בימים ההם, וזה הוא דבר ההג הגדול אשר חגגו אז הצדוקים על זבחי העם ועל חללי בת עמם, וזה היו כל סדרי ממשלתם בארץ. אבל גם לכד כל אלה הושיבו גם אלפים כבתי כלאים, וישבו שם עד אחרי מות ינאי ככל אשר נראה עוד לפנינו.

פרק ל"ז.

סוף ימי אלכסנדר ינאי
ואחרית ממשלת הצדוקים.

בשחרית ימיו בהיותו רק כבן ארבעים ושש חלה ינאי את חליו אשר מת בה אחרי מכאובים רבים במשך שלש שנים.

אלכסנדר ינאי וממשלת הצדוקים

יאזעפוס אלטטי' 5, 15, XIII יאמר:

מתוך השתכרו ואהבתו למסוך יין, נפל אלכסנדר ינאי בחלי הקדחת ושלש שנים נשא וסבל מזה.

ואמנם בן כי דרכי הוללות וסבלות רעה של הזונים אשר למדו הצדוקים לבני יוחנן לבד ממה שהרסו את כל מעמד ארץ יהודה ונה הצעירה גם אותם בעצמם לבלהות.

מהצדוקים נודעו לנו רק המעשים בכלל, ואך אחדים מהם נוכל לזכורם, ולקרוא בשמם.

אבל האנשים האחרים האלה הנודעים לנו מהם במשך זמן של דורות שונים, אין קין לאמירות נפשם ואבירות לבם, ואין קין להרעות אשר המימו לארצם.

הראשון מהם אשר בא וזכרו אלינו הוא אלעזר בן פוערה, הוא האיש אשר נאמר עליו בהברייתא בססי קדושין (ד' ס"ו):

ראמר אלעזר בן פוערה וכו' אם אתה שומע לעצתי הומסם מיד ותוצין הרעה על ידי אלעזר בן פוערה ויהינן חכמי ישראל ומאז הורס כל שלום המדינה.

אחריו נודע לנו שמו של אריסטובולוס בנו של יוחנן בן גדול אשר מלך אחריו בשנה אחת, ואשר נשאר ענינו לפננו בדברי יאזעפוס אלטטי' I, 11, XIII:

מכל אחיו אהב רק את אנטינוס וכו' אבל את כל יתר אחיו הושיב בשלשלאות של ברזל בבתי כלאים, וגם את אמו אשר יוחנן (אביהם) צוה כי היא תמשול בארץ, בא הוא על זה בריב עמה ויושיב גם אותה בבית האסורים

יוסיף להתאכזר עוד ויתן אותה למות שם ברעב אבל הוא לא מלך כי אם שנה אחת וגם בתוך השנה הזאת כבר חלה חולי כבד מאד, כי על כן לא הספיקה

לו השועה לעשות גם לעמו מעשים נוראים אשר ישארו לזכר עולם.

עוד בא אלינו שמו של צדוקי בימי אלכסנדר ינאי, אחד מראשי שריו בשמו דיאנענעס, והוא הי' מראשי יועצי ינאי אשר יעצו אותו לסמר אל הצלב

שמנה מאות איש מראשי נכבדי היהודים ובעודם חיים ומתאנקים עם מר המות ורמס שותת כמים הובאו לשם גם נשיהם ובניהם ונשחטו שם לעיניהם (עי' בדברי יאזעפוס אלטטי' 2, 16, XIII ויבואר לפנינו).

ולסוף הנה שם ינאי עצמו אשר הי' גם הוא צדוקי לאמיתו, וכל מעשיו מראשית ימיו עד יום מותו היו נחתנין רק על פיהם, וכבר נתבאר לנו כל עלילות

מצעדיו, אשר לפי דברי הצדוקים עצמם הרג במשך זמן של ששת שנים חמשים אלף מישראל, לבד ממה שחרג כבר לפני זה ששה אלפים בבית המקדש, ולבד

חכמי התורה אשר נהרגו ונרדפו ממנו ביחוד, ולבד רבבות אשר הושיב בבתי כלאים, ואלפים אשר גלו מארצם (מ"ט).

מאד יכול להיות כי הי' זה תפארת רוס גדלם של הצדוקים בהתמארים בכביר כח לבבם, וכי יחיו כאבירים ולא ידעו רחם.

הן דברי יאזעפוס במלחמות היהודים II 8, 14 עליהם לאמר:

הערת (מ"ט) מחמסם האחרנים לפני התרומן יש לנו עוד שמונת מיאדי הצדוקים, כמו חן בן חן וכו', ויצרי על זה שם, וכבר נעטנו כח גם בשק כ"ג.

הצדוקים הגם גם נגד רעיהם ברוע פנים, ולא ידעו דחם גם לתביריהם, ויתהלכו כזרים עם בני חברתם.

בני יוחנן כהן גדול אשר תנכנו על ברכי הצדוקים מתו בענין רע, אריס מובלסם מת כבר שנה אחת אחרי מות יוחנן, וימת בדמי לבבו אשר שפך לארץ מתוך סערת נפשו, אחיו אנטיגנוס כבר טרנג עוד לפני זה על ידי שומרי ראש המלך ועל סיו, את אחיו הצעיר המית ינאי בעלותו למלוכה (יאועסוס XIII, 12, 1).
 ינאי עצמו בבחרו ברכי המתיזנים ויתמכר לתבל ומומה, הוללות היונים ומכלות רעה, וכהפרדו עם דאינות עד כי גם ישב עמהם לדאות בשתוק כאשר הביאו נשים וילדים למאות ולאמסים וישאמו אותם לפני בעליהם הזוריהם המסומרים אל הצלב, וכחיותו בסוכאי יין, גבר עליו חליו בשחרות ימיו, ואחרי חליו כבד שלשת שנים מת בן תשע וארבעים שנה.
 ויאועסוס באלמסי XIII, 15, 5 אמר:

באשר מרנישה המלכה כי קרב קצו וכי אין עוד תקוה כי ישוב לאיתנו ככתת בכי המרורים על כי שעתה הודי היא ובניה גלמורים ואחר זה דברה דבריה גם לפני אלכסנדר ינאי כי יעזוב אותה ואת בניהם במצב רע כזה, אשר נדרש להם עזרה מכחוק, הלא ידעת כי כל עם היהודים יתמרמו מאד עליך, אבל הוא הרבה דבריו עמה לשמוע לעצתו, ולכלי יניחו היא ובניה את כסא המלוכה, כי אם להסתיר דבר מותו מאת בני החיל עד אשר ילכד המבצר (רנב בעבר הירדן) ואחר זה תבוא לירושלים בתרועת נצחון, והתן שם להמרזשים את היתרון בהתנוגה והם יפעלו או על רוח העם להשיב לבבם אליהם.
 וסוף הדברים יבארו לנו את כל ענין דברי ינאי עם המלכה אשר יאועסוס השתדל לשום עליהם מסוה.

כבר ראינו כי העם נקעה נפשו מביח המושלים האלה אשר התמכרו אל עדת אבירים נגד כל העם, ויעשו בארץ יהודה שמות נוראות וכבר השתדלו העם למרוק עולם, והדבר גם עלה בידם, ואך הם עצמם בצדקתם ויושר לבבם, שבו ורהמו על ינאי בזכרם לו זכות אבותיו החשמונאים הראשונים, וכחשבם כי אחרי אשר יסרו אותו למשפט, ואחרי אשר עין בעין ראה כי יוכלו גם לנצחו ולהורידו מכסאו הנה ישוב עתה מדרכו הרעה.

ואמנם כי טעו בחשבונם, ובעצת הצדוקים הוסיף אתר זה עוד על המאנו שבע, כי על כן ירעו המלכה ובניה כי עתה ישובו העם להשתדל להסיר מהם את הגעג הזה, כי הלא יודעים כל העם הישב את בני ינאי כי גם הם מסורים בכל לבבם אל הצדוקים אשר נודלו על ברכם.

וביותר יראה המלכה עוד לפי שבני החיל עמדו או במערכה בשדה לצור על המצור בעבר הירדן, ועל כן הנה בהשמע להעם כי מת ינאי ימצאו עתה את השעה הראויה והיותר טובה לפניהם להסיק בה המצם.

וגם אם ימסור ינאי את המלוכה להמלכה, אשר האמין בה העם וידע תום דרכת, הנה ידעו כולם את אשר עולל אריסמובלוס הראשון לאמו אחרי מות יוחנן כי הוריד את שיבתה בדמים שאולה וימית אותה בבית האמורים ברעב (3).

הערה (3) ויאועסוס מפי הצדוקים שם XIII, 16, 3 כמסת יאשים אהם על אשר נתנו הצדוקים או כי המלך היא ולא הוריה אותה מכסאו.

אלכסנדר ינאי וממשלת הצדוקים

מי על כל זאת רצתה המלכה לקדם פני הרעה, ולמסור ברצונה הטוב את כל הממשלה להעם, וכי יהיו היא ובניה בתוך העם כאנשים סרטים. וזה הוא ענין דברי יאזעפוס המפורשים מתשובת ינאי ודבריו אל המלכה אישר יאמר:

אבל הוא הרבה דבריו עמה לשמוע לעצתו ולכלי יניחו היא ובניה את כסא המלוכה.

ותהי עצתו שני דברים, האחת להסתיר דבר מותו עד אשר יכבש המבצר, ולבוא לירושלים ולמסור את הנהגת הממשלה ל ידי הפרושים. (עי' גם XIII, 16, 1) ועל ידי זה תהי המלכה בטוחה בחייה כי הצדוקים ואריסטובלוס בנה לא יורידו אותה מכסאה ולא ימיתו אותה ככל אשר עשו הצדוקים ואריסטובלוס הראשון לאשת יהונן ואם אריסטובלוס, כהיות עתה הממשלה בידי הפרושים והם ידעו כבר איך להגן עליה.

ובימי ממשלתה היא ישוב חמת העם מבית המלכות, כי בה בטח לבב כל העם (כמו שנראה עוד) וברבות הימים הכל נשבת, וישכחו גם לבניו את כל הרעה אשר עשה אביהם, וגם הם עצמם יתחילו עם הפרושים, וידעו איך לבחור דרכם עמהם, ולכלי לעבוד אדחיהם.

ועל ידי הרשיעון הזה אשר השיגה שלמינון עתה מאלכסנדר ינאי לאהזו דרכה אחרי מותו עם הפרושים, יכלה להשיג מיד את שבותם, ועוד טרם נודע דבר מותו לשרי החיל כבר שבו ראשי הכמי היהודה למקומם, ויהד עם הודעת מותו יכלה גם למסור להם את כל הנהגת הממשלה מיד אחרי זה, וככל עצת ינאי אליה.

וגם בניה הסכימו אז ברנע להיות לכל מעשיה, ראשונה בירעם כי בן היתה גם עצת אביהם אף כי כל ימיו עשה דרכו עם הצדוקים, וזאת שנית שגם הם עצמם ידעו, שאם לא כן יקומו עתה נגדם כל העם, וכל ביתם יודחו מהמלוכה. והנה ה"י עתה לישועה גדולה מאד את אשר הראו העם בימי ינאי כי גם הם יוכלו למצוא עזר מכחויף לנער מהם את רעת הממשלה ולעשות להם ממשלת עם.

ואם כי אז לא נמרו מעשיהם, הנה נישעו עתה אך על ידי זה, עד כי אלכסנדר ינאי הוא עצמו סקר עתה על אשתו ובניו למסור ההנהגה להפרושים. ועל ידי זה נרפא עתה כל שבר בת יהודה, והעם ההולכים בחשך ראו אור גדול, והימים האלה היו ימי האורה הימים דיותר טובים בכל ימי הבית השני בכל אשר יבואר.

והדברים הנם בולטים כל כך, עד שגם החוקרים החדשים, אשר גדלה השתדלותם להקטין כל זה בכל האפשר, הוכרחו גם הם להודות בעיקר הדבר כי היו הימים ההם סל של תחיה לארץ יהודה, ככל אשר יבואר עוד לפנינו.

ויאזעפוס בדברו מתוך גרוגם של הצדוקים אשר בעסו וקצפו על זה, כי לוקחה הנהגת הממשלה מהם וניתנה להפרושים, יעשו מהם צחוק וקלות ראש, כי היו חנפי לב וקברו את אלכסנדר ינאי בכבוד גדול, ויאמר אלמטי

הפרושים הלכו אז אל העם, ויאספו אותם, וידברו טוב על אלכסנדר ינאי וירוסמו מעשיו, וכי אבדו בו מלכם המצוב, ועל ידי התהלות האלה פעלו כי העם התאבלו עליו באמת, ועל ידי זה נקבר בכבוד מלכים יותר מהקודמים לפניו. אבל האם לא ידעו הצדוקים ויאזעפוס עמהם את ראשי התורה, כי קטאה חמת נבר ונפירת שנאה רהקה מהם לנברי.

ואחרי אשר ברנעיו האחרונים קנה לו ינאי עולמו בשעה אחת, וברנע היה אשר הצדוקים לא צנפחו כרוד צוה הוא עצמו למסור עתה כל ממשלת הארץ ליד ראשי חכמי התורה, והוא עצמו גם צוה למסור להם נופו לעשות בו כמוב בעיניהם, עד שכדברי יאזעפוס עצמו XIII, 15, 5 אמר לאשתו:

הראה להם את נופי ותן להם רשות להתנהג עמדי כרצונם, והרשות בידם מפני שסבלו ממני כל כך להמנע גם מלקבור אותי, ולתת את נופי להרפה, או להתעולל בו בכעסם ולעשות כמוב בעיניהם.

ואחרי דברים כאלה אשר לפני מותו הכיר בעצמו עותתו הלא ידענו את ראשי ישראל ואת גדולת נפשם הרוממה אשר ברנע החזיק כבר ישכחו את כל הרעות אשר עולל למו, אשר גם לפני זה ידעו כי היה כל זה רק מהסתת הצדוקים ובעצתם ואך מידם היתה להם כל זאת.

ועתה הגה הוא מת, והוא עצמו צוה לפני מותו כי אשתו ובניו ימסרו הנהגת הממשלה ליד הפרושים, ויגה גם קיבל עליו את הדין, והוא עצמו גם צוה כי אחרי כל הרעה אשר עשה להפרושים ימסרו גם נופו להם לעשות בו כמוב בעיניהם גם אם ירצו לבלי לקבורו כלל.

הלא בגדל נפשם הרוממה וטוב מדותיהם הגדולות היו זו חובתם לשכוח עתה את כל השבונותיהם עמו ולעשות לו כבוד מלכים, והיא תהלתם אשר בהם נתפאר.

הגנו באים עתה לימי ממשלת הפרושים בארץ יהודה.

פרק ל"ח.

ממשלת הפרושים.

רגילים הם כותבי הדורות ודברי הימים לאמר כי על כן הלכו יוחנן הורקנוס בסוף ימיו ואריסטובלוס וינאי בניו כל ימיהם בדרכי הצדוקים ועמהם, לפי שהפרושים העמידו את כל דרכי העולם רק על התורה והמצוה לבר, ולא נתנו לכם לטובת העם ואשרם מבית ומחוק, לא כן הצדוקים אשר גם העולם היו נתון בלבם, והטושלים אשר היתה חובתם לדאוג לשלום העם ולטובתו בדרכי העולם הוכרחו ללכת רק עם הצדוקים.

אבל המצות הגדול הזה יתברר לנו מיד כאשר אך נשים לב להמעשים עצמם. לפניו ולעינינו שני זמנים בימי החשמונאים, האחד זמנו של אלכסנדר ינאי אשר אז היתה יד הצדוקים בכל ממשלה.

והשני זמן שלמינון אשת אלכסנדר ינאי אשר אז היתה כל ההנהגה ביד

ורק בשני הזמנים האלה היתה הדמינה או ביד הצדוקים או כיר הפרושים (ניא). ועלינו עתה לראות ולדעת את אשר היה שם בשני הזמנים האלה זה לעומת זה, על ידי הודאת בעל הדין עצמו, ועל פי המעשים עצמם הגלויים וידועים ומוסכמים לכל.

פרק ל"ט.

הגנו באים עתה לפרק המעשים האחרונים של הצדוקים הראשונים, ולהימים הגדולים אשר משלו או חכמי התורה בארץ יהודה, וכל מיתרי הממשלה מכית ומחויז היו אך בידם.

דבר ממשלת ראשי חכמי התורה לבדם בימי היות ארץ יהודה ממלכה לעצמה ושיחיה זה מסודש במקורים הוא הדין חדש, ועלינו לכונן מבטינו, ולשום לב לכל פרשה המעשים בימים ההם. לראות ולדעת מה הגיע לארץ יהודה בתוך הימים המעטים והנשלאים ההם.

לראות ולדעת דרכי הממשלה בטנע לחיזין, בטנע לתקפם ונבורתם נגד העמים, נגד כל שכניהם הגוים.

ולראות ולדעת את אשר היה או בהארץ פנימה, בטנע לשלום העם, ובטנע למצבם הפנימי.

הארץ היתה לפני זה תהו ובהו, הרוסה ושבורה לרסיסים, איש לא האמין בהייו, לאלפים ולרבבות הוצעו הללים בתוך הרעבה של עיר, ולאלפים עזבו ביתם וכל קנינם וילכו כמוצאי גולה ויתגוררו בארץ לא להם.

ועלינו לדעת האם עלה ביד חכמי התורה בימי הנהגתם הם להביא מרפא בכנסייהם ולהשיב את שלום העם, להשיב המנוחה ולהסוף ידם לכונן את טוב העם כי יאכלו מטוב הארץ ויתענו מרוב טובה.

ומבחיזין הן היו או לפני ימי שלמינון, בימי ממשלת ינאי עצמו, כל שכני הארץ נגד בני ישראל, כי כל ימי ינאי לחם עמהם, וירעצם ורעצם פעמים רבות גם כלא כל תועלת.

והחכם קראכמאל-הזקן בכל היותו משמר מעשי הצדוקים בימיהם, יאמר במורה נבוכי הזמן עמוד 66 :

עם מות יוחנן הזרקנוט מבית השמונאי קמו תחתיו בבית יהוא זרע אנשים רעים אכזריים, הרגל הקרב וקחת נקם מאויביהם הקשו את לבבם ויהיו לאנשי רעים, מתגרים תמיד בשכניהם ומבקשים באשר ימצאו טלחמת זנע (ניב) והמלחמה בדרכה מתהפכת בתהלוכותיה, ביהוד כשהיא ללא הברה, פעם לנצחון ופעם לנפילה. והנה היו או באמת כל העמים מסביב אויבי היהודים.

הקדה (כ"א) בימי יוחנן הזרקנוט כוא הזרקנוט רק בסוף ימי המנו אן לנו מעשים רק זאת : "מיד הוציץ הרעה על ידי אלעה בן עזריה ויצגו חכמי ישראל וחי העולם משחטם." ובסוף ימי הכת כאשר הזימו הצדוקים ראשם עזר הזקם על שהביאו את חרבן הבית, זה יבאר לנו כדברנו עכ.

הקדה (כ"ב) חבוא לנו הרבים חשלה רק להראות אן הם באמת סיב הנהגת דברי כח פירשת מעשי הצדוקים וינאי גם אצל אלה אשר השתולל לישות את מעשי הצדוקים, ולהכות מסעם חכמי התורה.

ועל כן עלינו לדעת מה היו עמדם עתה, בימי הגהנת ראשי חכמי התורה, ועם זה לדעת איך היו מצב ארץ יהודה עתה נגד העמים, ואם הצליחו ראשי העם לשום מתג ורסן בפיהם, ואם הצליחו כי חזו ידם על העליונה.

סוף דבר לדאות ולדעת מה היו מעשיהם ואם היתה דרכם דרך מדיני, ואם הצליחו לרפא את כל הרסות ארץ יהודה אחרי ימי ששמן, ולהעלותה בנמן קצד על גרם המעלות, מבית ומהויץ.

להצלחת דברי ימינו ולידיעת כירורם דגנו בפוחים כי המקור אשר סמנו נשאב בכל זה נוכל לסמוך עליו לגמרי.

לפי שדברי יאזעפוס בכל הפרק הזה הגם בשנאה נלויה לחכמי התורה, ויסיר כל מסוה וידבר נגדם כאויב היותר רע, ויתיצב כצר, בדברים בוסים במדקדח חרב.

ועל כן אם ככל זה נקח ממנו את מעשי הפרושים כפי אשר יספרם הוא לנו, הלא דגנו בפוחים כי לכל הפחות זה היה בודאי עשוי, והה זה בודאי היו אז, אף כי אין ספק אשר לא מסר לנו כי אם אחד אחוז סמאה וגם זה רק בתוך ננותם ואין ספק כי יש שם עוד המון מעשים רבים טובים וגדולים אשר לא נוכל למצוא עוד מתוך דבריו באשר לא הזכירם כל עיקר.

ובאש עברתו וקנאתו של יאזעפוס על אשר ניתנה עתה הממשלה לידי הפרושים הלך בדרכו למרחוק כל כך עד אשר בסוף כל דבריו מהמלכה שלמינון אלטטי" 6, 18, XIII יאמר:

חמידי הכיפה רק על ההוה, ולא על אשר יוצא מזה, ואשר יסוכב מזה, וחשים לב רק לתשוקתה להיות למושלת ולא שמה לב לא לצדק ולא ליושר, ועל ידי זה הביאה את בית מלכותה לתחתית המדרנה, עד כי עזו כהו אשר הזקמה ברוב אונים, עברה עתה ובטלה, וכל זה נרם, מפני כי כל דבריה היו רק עם אלה אשר היו נגד בית המלכות (הפרושים) ותקה מהמדינה את סניניה היותר חוקים (את הצדוקים):

ואחרי דברים כמתלהטים כאלה וכאלה, אשר יובאו עוד, הלא אם בגל זה נסמוך בנוגע להמעשים עצמן רק על יאזעפוס, הלא דגנו בפוחים כי שמרנו את כל דבר הצדוקים עד כדי יותר מדי, ונרענו דבר הפרושים עד המדרנה היותר קטנה. ואשר גם אין ספק כלל, כי את עיקר פארם והדרם ומעשיהם הגדולים לא זכר כלל, אחרי אשר יצא בשנאה נלויה כזו לדבר תועה עליהם ועל המלכה באופנים כאלה.

אבל פארם והדרם ומעשיהם הגדולים גדלו ורחבו וגמנו למעלה כל כך, עד כי גם מתוך ננותם אשר נשאר בידינו נוכל ללמוד רק שבתם. וטוב מעמם גדול כל כך עד אשר גם מתוך הדברים אשר יספר יאזעפוס לנו אתם ולהרסם בהם, משם יתראה לאמינו כל גדלם ותפארתם, וחוצתם הצמלאה לתפארת ישראל.

אבל לעיקר דבר הענין שם כספך הימים הרבים הזה גם מלחמת חבת, אף שכאשר נאמרו שרים נראה שגם המלחמות ההם, אלו לא היו בודק ופוזקים לעשות מלחמה לשם מלחמה. זה תפארת המלחמות היום שנות תפארת, גם הן הן המלחמה היו או שונה תפארת. וכל זה יבואר לנו במקום בחלק שלשון זה בדבריו על דברי הימים הזה ביהוד לרשימתו.

פרק ארבעים.

באלטמי" 2, 16, XIII יתחיל יאזעפוס דבריו ממעשי אלכסנדרא (שלמיון)
אשה אלכסנדר ינאי ויאמר:

לכהן גדול בחרה את הורקנוס בנה, ראשונה מפני כי הוא הוי הבכור, ואת
שנית מפני כי הוי רפה ידים (ניג) ובכל יתר הדברים נתנה הכל ביד
הפרושים. ותצו לכל העם לשמוע בקולם, וכל התקנות אשר קבלו הפרושים
מאבותיהם הראשונים, אשר יחנן הורקנוס במלם, שבו לכל כהם אשר הוי להם
לפני זה, ורק שם המלכה נקרא על הממשלה, אבל באמת משלו אר רב הפרושים,
הכל דברי הממשלה שתהנו ונעשו רק על פיהם, והם קראו להפוליס לשו"ב
אל ארצם, וזה האסירים אשר ישבו בבתי כלאים קראו דרינה, ולא הוי
חילוק של כלום בינם לבין מושלים המושלים לבדם במדינה, בכל זה הוי כל
דבר הממשלה קרוב גם ללב המלכה, ותקם לה היל וצבא רב ותאמין וחשינה
את עוז כהה עד כי הוי מוראה וחתיה על כל המושלים אשר מסביב, והיו
מוכרחים גם לשלחו לירושלים בני התערבות (למען אשר יהיו היהודים בטוחים
בשלומם), כל הארץ באה אל המנוחה רק הפרושים לא נהו כי הם הרעישו
לפני המלכה להרשות להם לרונן בדיני נפשות את יועצי אלכסנדר ינאי אשר על
פיהם נצלבנו השמנה מאות אנשים, ראשונה דנו את דיאנענעס, ואחר זה נדוט גם
הבירוי, או באו ראשי הצרוקים, ואריסטובלוס בן המלכה עמם, אל המלכה,
אריסטובלוס העיר כל חמתו על הגעשה וכו'.

העתקנו את כל דברי יאזעפוס בנוגע לממשלת הפרושים, ועלינו לרעם
ולהבינם, ולסדר אותם לסדר דברי הימים.

הנה הוא עצמו יהאר לפנינו את מצב כל הדברים או ויאמר:

כי נתנה את כל ממשלת הארץ רק בידי הפרושים, ותצו לכל העם לשמוע
בקולם.

ויאמר לנו עוד יותר:

רק שם המלכה נקרא על הממשלה, אבל בעצמו של דבר הוי כל מיתוי
הממשלה רק בידי הפרושים ורק על פיהם ישק הארץ ולא הוי חילוק של כלום
בינם לבין מושלים המושלים לבדם במדינה.

ומטעמיהם אשר עשו בארץ, באו דבריו כוזרים ומפורשים לאמר:

כל הארץ באה אל המנוחה.

הערה (נ"ג) סתנו לאמר כי על ק היתה כמות בו, ותכל לנחש כשם פקדה נבחרה בו, אך שיה
יפסו ולכו אל הצדקים.

ובמלחמת היהודים I, 5, 1 דבריו מפורשים יתר ויאמר שם, "מפני בניה אשר ילדו לאלכסנדר ינאי
קראה כשם כן גדול את הורקנוס, האשה מפני שהוא הבכור, גם כי בראשו רפה ידים לא יתה לו ממשלים
בזרע הממשלה."

הממשלים בחדש הממשלה, והנה רק זאת לתת יד עם הצדקים אהבים, לתקן עלילות פסעיותם.
ובחנה אשה המושלה בארץ, דנה הבכור והאבטיפעלה, שם כן גדול, אשר בשם זה משלו ההאבטיפים
בארץ, נתנה על שם בנה הורקנוס, אשר ידקה כי בכל זה לא יתקרב בקניי הממשלה.

ויאמר לנו עוד:

להנולים קראו לשוב אל ארצם ולהאסירים אשר ישבו בבתי כלאים קראו דורו.

ובנוגע נגד המושלים מבהוץ יאמר לנו על מעמד הארץ או בדברים ברורים לאמר:

ותקם לה היל וצבא רב, ותאמץ עוז כחה, עד כי ה"י מראה וחתיתה על כל המושלים מסביב והיו מוכרחים לשלוח לירושלים בני התערבות (למען אשר יהיו בני יהודה בטוחים בשלומם).

ואם כי זה ביהוד יקרא יאזעמוס על שם המלכה עצמה. הגה גם אם אלה פעמים יכתוב על זה את שם המלכה, הדבר בולט לפנינו שרק הפרושים השכילו להעמיד את בני ההיל על מעמד נבזה כזה. חרי דברי יאזעמוס ברורים שכל ממשלת הארץ היתה עתה רק ביד הפרושים, ואפי"א אם ה"י אפשר להסכים כי פתאום היתה שלמינון לעת זקנותה לאשת היל, אבל אחרי אשר הממשלה התנהגה רק על פי הפרושים, הלא רק על ידם הלך כל זה, ואך על ידם נסדר כל זה. ויותר מזה עלינו להתבונן, הן אלכסנדר ינאי ה"י איש מלחמות מנעוריו, חזי כל ימיו על הרבו, ובודאי כי הגדיל את צבא הילו ככל אשר השיגה ידו, ובכל זה הגנו רזאים מדברי יאזעמוס כי הוגדל והושגב היל המדינה הרבה יותר אחר ימיו.

ובמלחמת הוויגדים J, 5, 2 הדברים מכוארים עוד יותר ויאמר: יותר מכל שמה מבטה ועיניה להשיג ולאהדיר את כח צבא הילה, עד כי העמידה את מספרם על פי שנים מאשר ה"י עד עתה.

וזה הוא דבר אשר ראוי להתבונן בו לדעת מזה את עניני הדברים במדינה ומעמדם.

שהרי זה וראי כי אלכסנדר ינאי אשר לא נח ולא שקט, וכל ימיו מראשם עד סופם היו רק מלחמה על מלחמה, עד כי גם מה על שדה מלחמה, בודאי כי עשה כל אשר ביכלתו להרבות צבא הילו ולהעמידם על מדרגה גבוהה. ובכל זה הגה הדברים מפורשים לפנינו, כי אך אחרי ימיו, בימי ממשלת הפרושים, כאשר ישבה או לכסא שלמינון, אך אז הובא דבר הצבא על מדרגה נכונה ומספרם רב פי שנים.

אבל הדבר מתבאר מעצמו, כי על ידי השמות אשר עשו הצדוקים וינאי עממם בכל ארץ יהודה רללו והרבו כל מעיני הארץ, ארץ יהודה נהפכה אז לנו צלמות ושדה קשל, וכל הארץ שאה שממה כמהפכת זרים.

ועל כן הגה בכל הפץ ינאי להגדיל ולהאדיר את צבא הילו, ולהשיג כח פעלם, לא ה"י אפשר לו להגיע לזה כראוי, כי לא ה"י לו די כסף. לא כן עתה בימי ממשלת הפרושים אשר. כל הארץ באה אל המנוחה ותעש לקמצים, העם יצאו לפעלם ועבודתם, והארץ ענתה את הדגן ואת התירוש, כל אחד האמין במעשיו ובמשלה ידו, ומעשי ידיהם פרץ בארץ, ועל כן גברה ורבתה הכנסת אוצר המדינה.

כי על כן הנה בנקל עשו להם עתה בני יהודה חיל וצבא לרוב עד כי גם מבלי כל שטיבת דם נתנו חתימתם על כל המושלים מסביב, וכרעו את כל הדברים לשבתם ולחצמם.

הן דברי יאועפוס המפורשים גם באלטטי' גם במלחמות היהודים, ואמר באלטטי' 2, 16, XIII :

ותקם לה חיל וצבא רב ותאמץ והשניא את עוז כחה, עד כי היי פהרה ומוראה נרא על כל המושלים אשר מסביב והיו מוכרחים לשלוח גם בני התערובות לירושלים.

ובמלחמת היהודים שם 2, 5, I :

ביותר מכל שמה מבשה ועיניה להשיג ולהאדיר את כח צבא חילה, עד כי העמידה את מספרם על פי שנים, ותקח גם חיל בני הגכר לתוך בני חילה, עד כי על ידי אשר חזקה ואמצה את כח חיל המדרנה, הסילה חתימתה על כל המושלים מסביב.

ואחרי דברים ברורים ומפורשים כאלה בסדרו המעשים מה נזכר לאמר לדברי יאועפוס במנונם של הצדוקים בסוף כל דבריו אלטטי' 6, 16, XIII, אשר יסיום דברי ימי שלמינון ואמר:

תמיד הביטה רק על ההנהגה, ולא על אשר יוצא מזה, ותשים לב רק לתשוקתה להיות למושלת, ולא שמה לב לא ליושר ולא לצדק, ועל ידי זה הביאה את בית המלכות לתחתית המדרנה, עד כי עוז כחה אשר הוקמה ביום אונים, עברה עתה ובטלה, וכל זה גרם מפני כי כל דברה היו רק עם אלה אשר היו נגד בית המלכות (הפרושים) ותקח מהמדינה את מניניה היותר חזקים (את הצדוקים).

ורק למצח נחושה כהצדוקים היי אפשר לעשות זר מעשיהם באופנים כאלה. בעצמו יאמר כי כל הארץ באה אל המנוחה, בעצמו יאמר כי הצלחת הארץ נגלה כל כך עד כי היי אפשר להרבות ולהשניא את צבא החיל פי שנים מה שלא היי יכול ינאי בימיו לעשות, ובעצמו יאמר כי ארץ יהודה עמדה אז ברוב המעלה ובכל תוקף ועוז עד כי כל המושלים מסביב הוכרחו לשלוח בני התערובות לירושלים, למען אשר יהיו בני יהודה בטוחים בשלומם, ובעצמו יאמר כי היי פחדם וחתימתם על כל העמים.

ובכל זה מפני שלא היי זה על ידי אוכלי עסם הצדוקים, כי אם על ידי הפרושים כי על כן:

הנה הביאה את בית המלכות לתחתית המדרנה, עד כי עוז כחה אשר הוקמה ברוב אונים עברה עתה ובטלה.

זה יראה לנו לדעת ולהבין מה טיב ענין סגנון דברי יאועפוס אשר לקח דבריו מזכוונת הצדוקים.

יחד עם זה נזכר לדעת את רוב תפארת מעשי הפרושים בהנהגתם, עד כי גם הצדוקים עצמם לא היי אפשר להם להכחיש את המעשים עצמם, וכל זה מעשיהם לא היי יכול להשתרע כי אם רק על הסגנון לבדו, ורק משם יכלו להיות חיצים וזיקים.

פרק מ"א.

ואמנם כן כי אם יאזעפוס והצדוקים בכל שנאתם אל הפרושים לא נגעו רק בסנון הדברים, אבל לא בהמעשים עצמם, אשר היו אז גלויים וידועים לכל.

הנה לא יכלו חוקרי אשכנז לעשות כן, והם בשנאתם הגלויה לחכמי התורה עשו דרכם הלאה ויטפלו אשמות וחטאים על חכמי התורה באופן מבהיל מאד, ויהסכו את כל הדברים עד כי נשתומם למראה עינינו.

בדברי יאזעפוס באה תלונה מיוחדת על חכמי התורה, על אשר העמידו לדין את יועצי אלכסנדר ינאי אשר על פיהם נאלכו שמנה מאות מנכבדי העם, ובעודם חיים. נשחטו לעיניהם נשיהם ובניהם.

דעה לא נדבר עתה על זה אם צדקו חכמי התורה בזה או לא, כי זה יבואר לנו אחר זה.

אבל זה מבואר ומפורש גם בתלונתו של יאזעפוס שכל הדבר הניע רק לאלה אשר איטמו בזה כי יעצו לינאי ליטפן דמי נקיים, ועל פיהם נעשה הדבר, וכל זה מסורש בדברי יאזעפוס בדברים ברורים.

ויבואו החוקרים ההם וייטנו את פני הדברים לאמר כי נדרסו אז כל הצדוקים בכללם, וכל מי מהם אשר לא עשה איזה דבר כרצון חכמי התורה הוצג בשעת משפט ויהי אהת דינו למות.

ואם יפלא איך הרשו לעצמם לברות דברים ולכתוב זה לשם דברי הימים, ולהפוך הדברים באופנים מבהילים כאלה, ואם יפלא איך הרשו לעצמם לברות דברים כדי להשחיר פניהם של ישראל.

הנה לא יפלא עוד כל מאומה אחרי ידענו כי הקירת דברי ימינו והמעשים כולם, לא נחשבו אצלם לכלום נגד השבונות של מצות, ונגד המסרה הגבוהה להשתדל להבנות את כל חכמי התורה.

ונבאר את כל הדברים האלה על הסדר למען העמיד את דברי ימינו על מה שהם, ככל דברי המקורים עצמם.

יאזעפוס אלכסנדר 2, 16, XIII בתלונתו על הפרושים יאמר:

כל הארץ באה אל המטה, רק הפרושים לא נחו כי הם הרעישו בדבריהם לפני המלכה להרשות להם לדון בדיני נפשות לכל אלה יועצי אלכסנדר ינאי אשר על פי עצתם נאלכו השמנה מאות אנשים, ראשונה דנו את דיאנענעס, ואחר זה נדונו גם חביריו, עד אשר ראשי הצדוקים ואריסטובולוס בן המלכה אמרם באו לפני המלכה, לקרוא תגר על כל זה, אריסטובולוס כעס מאד על כל הנעשה וכי.

והנה לא נתפלא כל מאומה על יאזעפוס כי עשה מזה תלונה על הפרושים, אף שאין ספק שידע בעצמו שלא עשו בזה כי אם משפט עמם.

שהרי איה היא מדינה מסודרת אשר לא היו מצינים בשער משפט אנשים אשר לקחו נשים וילדים ויקריבום לטבה, וישהטו מהם לאלמים בראש כל חוצות רק כדי לעשות נחת רוח ליצרם, ולהתאכזר בזה על הוריהם ובעליהם המסומרים שם אל הצלב.

ואיה עם ומדינה מסודרת אשר לא היו מעמידים למשפט בני בריזי כאלה אשר על פיהם ובעצתם נעשו מעשים נוראים כאלה אשר לא נשמעו בכל הארץ ובכל הנוים.

אבל הלא ידענו כי יאזעפוס כתב כל דבריו כזה מפי הצדוקים, אשר היו אוכלי עמם באשר אכלו להם, ואכזריות לבם היו רום תפארתם ונאונם. ובפרט כי להם היו נדרש להתרעם על מעשי הפרושים אלה, אשר אך זה היו אז טענתם על הפרושים לפני המלכה, בהשתדלותם להשיג הממשלה מהרש, וככל אשר יתבאר כל זה עוד לפנינו.

אבל הנה החוקרים החדשים הם עמו אל השלל וירימו זה על הגם. והם בידעם כי זה לבד לא יספיק, שהרי כמה יזהעמידו את אלה למשפט עשו רק חובתם, השתדלו ללכת הלאה הרבה יותר מהצדוקים.

ויהנו לכל הדברים תואר כזה כי נדרפו אז כל הצדוקים בכללם, וכי לא היו כזה לא דין ולא משפט כי אם ריב הכתות, עד שהחכם נרעץ שכן את לשונו לכדות ולאמר כי כל צדוקי אשר עשה איזה מצוה שלא כחסין הפרושים הובא במשפט ויומת.

והראשון אשר השתדל להאשים את חכמי התורה בנרדיפת כל הצדוקים בכלל, מתוך שנאתם והפצם לנקום נקם היו החכם קראבמאל הזקן, ובמורה נבוכי הזמן עמוד 68 יאמר:

והנה היתה השעה מצלחת להעלות ארוכה לפעמי העם והמדינה, ולהשיב שבותם כקדם ימי הורקנוס, לולא שכבר פשה הננע של שנאת הכתות ופירוד הלבבות בעומק לב האומה וכי זה לפי כאשר הרימו עתה הפרושים קרן החלו מצדם גם הם לנקום נקם באויביהם והראשון שישלחו בו יד היו דיוניס ריע המלך ינאי, ונאמר עליו שהוא היו ביועציו בהריגת שמנה מאות הפרושים, ואחדיו חומתו עוד איזה מן הצדוקים שונאיהם, ויהי כל צדוקי וכל אוהב מקדם לינאי פחדו ולא האמינו בהייהם עד כי נועצו ויהיו דבריהם עם אריסי טובלוס דישימוהו לראש ומגן בעדם, ובא הוא וכל ראשי הצדוקים אל המלכה ויהנו אליה בהכנעה, שהיא היודעת איך בכל לבם עבדו את בעלה ואת בית החשמונאים. נגד כל שושניהם, וכי רק בשביל זה הנם נמסרים עתה כצאן לשבח בידי אויביהם, והוסיפו עוד שהם, הצדוקים, היו תמיד לפחד ולמחתת לצורריהם הפרושים, ולכן גם עתה אין הפצם לבקש על נפשם מהם, וכי יש בידם לעזוב את הארץ וללכת אל מלך הערביים שיאספם בכבוד אליו וכי ותהי בקשתם כי יותן בידם מערי הבעורות שבארץ וישמרום ונם ישנו בהם בטוחים על נפשם, ויהי כי הציקו לה וכנה היו בעזרם ותאות להם המלכה, ויהיו ערי ומנדלי המבצר בידי הצדוקים ואוהבי ינאי, ושאר הפקודות בירושלים ובמדינה היתה משמרתם בידי הפרושים, וככה על כל פנים. זמן איזה שנים שבה הארץ למנוחה, ומטוהרת מעט גם משומאותיה וכל מיני השחתה שנברו בה בימי ינאי השוכבים אלה דבריו.

והחכם נרעין אשר בכל ימי הבית השני דבר אין לו עם דברי הימים עצמם, וכל עמלו הוא רק לנעוץ קנה בים כדי לעלות עליו שרפון, הנה גם

במקום הזה בדה לו דברי רות, כי אז בימי שמעון בן שטח לעיני הצדוקים נבראה תורה חדשה.

ואחרי כל ההבלים ההם הנה כבר הלה נרעץ ונם ילד וישיב ידו כבוצר על סלסלות ובעמוד 145 יעמוד ויאמר:

אבל כל הליכה לאחור (Reaction) לא הוכל להשאר באמצע דרכה, ומבלי משים תחקרב אל קצה האחרון, כשבע הדברים אשר כל דחיפה תביא אהריו רעידה כנודה, אלה מהצדוקים אשר לא רצו לקיים את דברי התורה כפי מה שביארו הפרושים הועמדו עתה למשפט ונידונו באין רחמים (רציון נרעץ על זה יאזעפוס אלמטי' XIII, 16, 1), קנאת הדת הגיעה למרום קצה עד כי יהודה בן טבאי הרג עד זומם למען הראות נגד הצדוקים, מבלי שים לב שיעבור כזה נגד חוקי הפרושים וכו', הרב בית משפט הפרושים לא הניחה גם את ראשי הצדוקים, ותהי להיפך כי הם נדונו ראשונה מפני כי רדיפת אלכסנדר ינאי הי' על פיהם ובעצתם, הראשון אשר הרצו משפטו למות הי' דיאנענעס אהוב ינאי ואיש עצתו ועם דיאנענעס הומתו עוד רבים אשר יעצו או הסכימו להרוג את השמונה מאות אנשים ועל ידי הרדיפות האלה לבנו חברתם ראו את עצמם נכבדי הצדוקים בסכנה, כי הרב המשפט מעל לראשם, בכל אשר יעברו גם על דבר קל מהמצוות, וכדאנם לנפישם פנו אל ארויס טובלוס, ומבלי אשר הי' מכת הצדוקים קם לעזרתם וכו' אלה דבריו.

ואנחנו היינו חפצים לדעת מי הרשה להחוקרים האלה לתת את ישראל לגדופים כאופנים כאלה, ומי הרשה להם לבודות דברים מלכם אשר אין להם גם זכר בכל דברי הצדוקים עצמם אשר באו בדברי יאזעפוס.

והיכן יש שם גם רמז מזה כי:

אלה מהצדוקים אשר לא רצו לקיים את דברי התורה כפי מה שביארו הפרושים הועמדו עתה בשער משפט ונידונו באין רחמים.

והחכם נרעץ הרשה לו להטעות את הקוראים ולציין על דבריו אלה יאזעפוס אלמטי' XIII, 16, 1.

אבל הלא ירע גם נרעץ עצמו שאין שם בדברי יאזעפוס גם זכר מזה.

והיכן ראה נרעץ והיכן מצא שם בכל דברי הצדוקים עצמם ודברי יאזעפוס לאמר:

כי ראו את עצמם נכבדי הצדוקים בסכנה כי הרב המשפט מעל לראשם בכל אשר יעברו גם על דבר קל מהמצוות.

אבל הלא אין שם גם זכר מעניי הדת ומדברי המצוות כל עיקר, ואין שם זכר לא שאלה מהצדוקים אשר לא רצו לקיים את דברי התורה כפי מה שביארו הפרושים הועמדו עתה בשער משפט ונדונו באין רחמים, ולא כי ראו עצמם נכבדי הצדוקים בסכנה כי הרב המשפט מעל לראשם בכל אשר יעברו גם על דבר קל מהמצוות.

כל מה שבא שם מתלונת הצדוקים עצמם על הפרושים או, אינו כי אם זה כי העמידו במשפט את אחרים מראשי יועצי אלכסנדר ינאי, אשר על פיהם נשפך דמי נפשות נקיים ואשר צלבו בתוך שוקי ירושלים בטעם אהת שמטה מאות

ימי שלמינון וממשלת הפרושים

מנכבדי ירושלים, ויבאו שם גם את נשיהם ובניהם וישחטום שם לעיניהם כפרים וכאלים.

וכי אנשים האלה אשר נדונו, כאמת אשמים בזה, זה לא ערכו גם הצדוקים עצמם להכחיש.

ומבואר ומפורש שכל מה שעשו לא הניע כי אם להאחרים האלה אפס וולתם, ועם אלה לא לבד שהיתה אז חובתם לעשות כן, כי אם שגם הזכרח לעשות כן.

כי לא יוכל להיות ספק כלל אשר גואלי הדם מכל הנפשות הטהורות האלה דרשו משפטם ודינם, וגואלי הדם האלה היו מספרם לאלפים.

והגו רואים כי אחרי זה כאשר המית הורדוס בארץ הגליל את חזקיה ואנשיו אף שהורדוס עשה זה כדבר מדיני, לא שקטו גואלי הדם ולא נחו וזעקו אצל מוכח די על דם אחיהם, עד כי הסכים הורקנוס להעמיד את הורדוס למשפט, אלטטי" 4, 9, XIV.

ואם עם חזקיה ואנשיו היו הדבר כן, אשר יאזעפוס תארם בתור שודדים, ובכל האופנים הלא היו נגד הרומיים ארוני הארץ בעת ההיא, והורדוס עשה זה בתור מלחמה ושקט הארץ, ולא הזכיר כי אם שהרנס, אבל לא עשה להם אכזריות גוראות, ובכל האופנים לא נגע בנשיהם ובניהם.

ובכל זה ידענו כי הרעישו אז גואלי הדם להעמידו כמשפט, עד שהוכרח הורקנוס לעשות כן.

ומה הוא זה נגד שמנה מאות מראשי סגולת העם, אשר גם לא הומתו פעם אחת לכבוד להם מיתה קלה, כי אם נסמרו חיים אל הצלב בשוק ירושלים לעיני כל העם היושב בירושלים ויהיו נמקים שם ביסורים קשים עד אשר נאלם המות, ולשם נסחבו עוד נפשות נקיות נשים וילדים לעשות מהם שוק של סבחים ולשהמם בתוך רחובה של עיר לעיני בעליהם ואבותיהם התלויים שם מסומרים לקורות עצים, למען הוסיף מכאובם ויגונם טרם ימותו.

והאם יוכל להיות בזה ספק כלל כי גואלי הדם תבעו עתה את דמם, מירי שרי סבחים אלה.

ואלו היו הסנהדרין ראשי חכמי התורה מעלימים עין ומניחים לאנשים כאלה לשבת ברום היכליהם בירושלים, עושים משחה שמנים כענלי מרבק, לעיני כל המשפחות הרבות אשר לוקחו מהם אבותיהם אמותיהם בניהם ובנותיהם, ואלו לא שמו לב לכל זעקת שבר מגואלי הדם דורשי משפטם ודינם, הלא היו מראים בזה כי אך צלמות ימשול עוד ביהודה, והארץ הנפה תחת יושביה ותהפך להיות ובהו, ואך איש זרוע לו הארץ, נגד דברי התורה לא תגורו מפני איש, לבד ממה שאין ספק שגם הזכרחו לעשות כן על פי גואלי הדם הרבים והעצומים אשר מספרם עלה לאלפים.

וקראכמאל-הזקן עצמו גם הוא בדברו על הורדוס (עמוד 76) הלא יאמר:

האף אמנם שאין להמתכונן להכחיש שהורדוס הגם כי אכזר לא הרשיע נגד העם כמו אלכסנדר ינאי, וקראכמאל עצמו יאמר גם כאן:

ובכה על כל שנים זמן איזה שנים שבה הארץ למנוחה ומסוהרה מעם גם מסומאותיה כל מיני השחתה שנברו בה בימי ינאי השובבים.
אבל על ידי מי ובעצת מי עשה ינאי את כל מעשיו הרעים אשר הרשיע בהם עוד יותר מהורדוס לפי דברי קראכמאל, הלא הי' כל זה רק על ידי האבירים האלה הצדוקים יוצאי ירך משפחות המוכסין ראשי שרי אלכסנדר ינאי, אשר רק על פיהם נעשה כל זה.

ועל ידי מי ובעצת מי היו שם. כל מיני השחתה ומשוכה נצחת אשר יאמר גם קראכמאל עצמו, הלא רק על ידי הגנת ברוני אלה, ואיך הי' אפשר לבלי לשמוע בקול נואלי הדם דמי נפשות לאלפים אשר שפכו האבירים האלה בחוצות ירושלים, ואיך הי' אפשר לבלי להעמיד לדין את האתדים האלה אשר ידם היתה במעל הזה.

ומה ענין זה לנקמות באויביהם והרוג בשנאיהם אשר יאמר לנו קראכמאל, אשר אין שם גם זכר מזה.

והחכם גרעץ לא הסתפק בזה לבד לבדות על חכמי התורה כל עון וכל המאת, עד שעשה אותם גם ללאנדעספעררעסער, ולפאר ולדומם נגד זה את הצדוקים, כי אם שגם השתדל לחה את חכמי התורה הפרושים בכלל לחשוכים יושבי חשך וצלמות ובלתי יודעים במיב העולם הגדולה, ואנשים אשר אינם מוכשרים להגנת הממשלה, אשר רק הצדוקים לבד היו מוכשרים לזה במיב הגהנתם, עד שיעשה את זה גם לסיבת פירוד הצדוקים באהבתם הגדולה לעמם, ובהיג מספרו עמוד 84 ילמד אותנו דעת לאמר:

אולם גם אלה (הפרושים) אשר בידם הי' נקודת הכבוד של העם הפריזו לחסין כי כל מעשי הצבור וכל דבר הגנת המדינה בנוגע לתוף, וכל דבר האומה בכללה, ימרו רק באמתה של הדת, אבל חסצם זה לא יכלו לקיים ראשי העומדים על הפקודים המכלכלים כמשפט דברי המדינה בימי השלום ולכל דבר המלחמה, הם ראו ונוכחו כי לא בכל מעם אפשר למוד דרכי המשרה והגנת המדינה באמת הדת האמונה, כי על כן קם בעם מפלגה שלישית בשם צדוקים אשר מבלי לסור מעל התודה נתנו היתרון לטובת האומה ואשרה. אבל האם לא ידע החכם גרעץ כי כל דברי חיים הם עומדים חיים לפניו ומעידים על עצמם ממש וחיפך.

ונמלא הדבר כי בשכחו בית מלחמתו ובעמוד בימי שלמינון בעמוד 136 יאמר הוא עצמו:

לאושר עם יהודה וטובן ושלומן אחזה עתה אישה טובת לב ויראת ד' בכל לבנה את רסן הממשלה על הארץ, אשר לפני זה הנוה תחתיה ונעקרו מוסדותיה מרגשת אישה ורחו הקשה, כפל על עשב וכרביבים על ארץ עיפה צמאה למים, כן הי' דבר ממשלתה, בימיה נפונה השנאה בין שתי המפלגות וכי בכל יראתה את ד' והבקתה בהפרושים עד שטמרה להם את כל ההגנה הפנימית, היתה בכל זה רחוקה מלרדוף את הצדוקים וכי כל מלכי נים מסביב הדרו סגיה ויכבדה ולא ערבו את לבם לתגר מלחמה כיהודה ולנפול בנבולות הארץ, והכמחה עמדה לה להחזיק מנבול ארץ יהודה את החולש על נים פיגראנעס אשר לכד את סיריען, השמים עצמם פתחו אוצרים המוב להריק ברכה על ארץ יהודה וכי;

ונניח כרנע שכן הדבר שכל זה היו רק מעשי שלמינון לבדה אפס זולתה, והפרושים אשר כל המטרות במדינה היו בידם לא עשו בזה כל מאומה.

אבל הלא יודה גם גרעין, כי גם היא עצמה עשתה את כל מעשיה רק על פי התורה והמצוה ו'אזעפוס במלהמית היהודים I, ה, I יאמר עליה:

את כל מנהגי דת היהודים שמרה היא בכל פירטי דקדוקיהם, ומיד כאשר מלכה היא הגריוזה ממשרתם את כל אלה אשר לא ישמרו את הדת (ג'ד):

ובכל זה הלא יודה גם גרעין, כי היו הימים ההם ימי האורה היותר גדולים ומטובים אשר בכל ימי הבית השני.

והלא זה ודאי כי אלו היו גם לפני זה סדרי המדינה על מקומם, או היו מרימים את אושר הארץ עוד הרבה יותר, ותור הזהב היו עולה עוד במעלות רבות. ובכל זה אף שלפני זה נהפכה כל ארץ יהודה לתהו ובהו וכדברי גרעין עצמו כי הארץ רגזה תחתיה ונמטו מוסדותיה.

הנה בזמן קצר השיבו כל הסדרים למקומם וארץ יהודה היתה כפורחת וכל העם התענגו על רוב טובה, ויפילו גם חתימת ומוראם על כל העמים מסביב. ומה לנו עדות יותר גדולה על טוב טעם הכמי התורה או ועל עשר כבוד הכמתם בדרכי ההנהגה המדינה לכל פרטיהם גם מבית גם מחוץ.

ונפלא הדבר לראות עד כמה התרחקו מהקורת דברי הימים. הן לפנינו רק שני זמנים האחת זמנו של אלכסנדר ינאי וימי ממשלת והנהגת הצדוקים וכל אנשיהם.

והשניה ימי שלמינון, וימי ממשלת והנהגת הפרושים.

ועל ימי ממשלת הצדוקים יאמר גם גרעין עצמו:

כי הארץ רגזה או תחתיה ונעקרו מוסדותיה.

ולדיפך על ימי ממשלת הפרושים הוכרה הוא עצמו להודות:

כי היו זה לאושר עם יהודה וטובו ושלומו, ויהו כטל על עשב וברביבים על ארץ צמאה.

וקראכמאליהוקן גם הוא הוכרה לאמר על שני הזמנים האלה זה לעומת זה. וככה על כל פנים זמן איוה שנים שבה הארץ למנוחה ומסוהרה מעט גם מסומאתה כל מיני השחתה שנכדו בה בימי ינאי השובבים.

ובכל זה גברה על גרעין אנרופה של שנאתו לחכמי התורה לאמר כי הצדוקים נסדרו מהעם, מפני שלא יכלו להזמכים להנהגת חכמי התורה במדינה, וכי הצדוקים נתנו היתרון לטובת האומה ואשרה.

אבל הלא ידע גם גרעין בעצמו כי הדברים הגם לגמרי להיפך, והמעשים עצמם עומדים חיים לפנינו ומכריוון על עצמן.

החכם גרעין בהשתדלותו הגדולה להכחיש ולהשכיח את כל דבר מעשי חכמי התורה הצליח כדרכו כל כך עד שהוא יודע לספר לנו דברים נפלאים מאד ויאמר על שלמינון:

הקוה (ג'ד) יאזעפוס לג יאמר כי הסירה את הצדוקים, כי אם בחדד מל, "כל אלה אשר לא ישמרו את דת" ומה חננו יכלים להבין, כי בימי ממשלת הצדוקים חוקמי עזבי תורה בכלל, אשר באמת זה ה' גם קצת דברי החוקים.

כל מלכי גוים מסביב הדרו פניה ויכבדוה ולא ערכו את לבבם להנר
מלחמה ביהודה, ולנפול בנבולות הארץ, וחכמתה עמדה לה להרחיק מגבול ארץ
יהודה את החולש על גוים את מינראנעס וכיו"ל.

ואמנם כן כי על ידי צלצלי שמע ולשון מרבית גדולות אפשר להשמיע
דברים גדולים ונפלאים, ולשום הכל רק על ראש האשה הזאת וחכמתה הגדולה,
עד כי גם כל מלכי גוים הדרו פניה ויכבדוה כבוד גדול, ומפני כבודו והדר
חכמתה לא ערכו בנפשם לעבור על רצונה.

אבל כמרומה לנו כי ידענו ממעשי דברי הימים אשר חכמתה לא עמדה
לה, לא לכך אצל עריצי גוים הלוחשים עיניהם על היל זרים, כי אם גם אצל
אלכסנדר ינאי אישה.

וכמרומה לנו ידענו מדברים מסורשים בדברי הימים, כי אף שכל מעשי
הצדקים ועלילות מצעדיהם וכל האכזריות הרבות והנוראות אשר עשה ינאי בעצתם
וגירוש חכמי התורה, ועוד דברים רבים כהנה וכהנה, אשר היו כולם נגד רוחה ונפשוה,
בכל זה לא יכלה להועיל כל מאומה, ולא יכלה למצוא אוזן קשבת לא
אצל ינאי אישה, ולא אצל עבדיה, וגם שרי ביתה לא הדרו פניה בכבוד, ויעשו
דרכם ככל הפעם הם.

וגם על אחיה הגדול תפארת הלאום כלו, שמעון בן ישחא, לא עמדה לה
חכמתה להגן עליו, ויהי מוכרה להסתתר ולהחבא ולסבול כל יד עמל ותלאה.
ושתאום לעת זקנותה היתה על פי נרעין לאם כל חי, עד אשר גם עריצי
גוים נחתו מהדר כבוד חכמתה, ולא ערכו בנפשם לעשות גדולה וקטנה נגד
חפצה ורצונה.

אבל כל התהפוכות האלה מה ענינם בדברי הימים וכל הכרכורים האלה
להכחיש את עצמינו מה טיבם.

והדברים מבארים את עצמם, והמקורים מסורשים כי אך שם המלכה נקרא
על הממשלה, אבל בעצמו של דבר היו הפרושים המושלים בארץ,
והם ברוחם דעתם ובנתנם נפשים לטובת האומה, הצליחו לרפא את כל שבך
ביהודה, לקומם כל הריסות עמם, ולהושיבם על מרומי ההצלחה, ואך על ידם
באו אז ימי האורה והם לבני ישראל, אשר היו באמת כסל וכרביבים על ארץ
עיפה וכצרי מרפא ללב דני.

והצלחת הארץ הרישתה להם להגדיל ולהשגיב גם את כח בני הצבא.
וצרי יהודה המושלים מסביב ידעו היטב, כי עתה חנה לבב כל העם אחרי
ממשלת הארץ, ואם יגעו בנחלת יהודה יקום נגדם כל העם כאיש אחד, כי על
כן נפל פהר ממשלת יהודה עליהם, בידעם כי נחם רב לדכא אויביהם לפניהם,
ועל כן הוכרחו לבקש את השלום עם ארץ יהודה ולרדפהו, ולשלוח להם גם
בני התערובות.

וכל הדברים הגדולים האלה דורשים ידים הרוצות, ולבב מתנה, וכל זה
יוכל לבוא רק על ידי המון מעשים רבים גדולים וכבירים, וארנאניזאציאן שלמה
ודיפלומאטיע של חכמה עד שיהיו אפשר שהגמיינים והמושלים ההם עצמם אשר
כל ימי ינאי רבו ונלחמו אתו, יבפפו קומתם, ויהיו סוכרחים לשלוח גם בני
התערובות לירושלים.

ורק מי שאינו יודע בטיב העולם ומנדגו יוכל להאמין כי כל זה נעשה רק על ידי אשה זקנה אחת.

ואם לא נסניר את עינינו כדי לדעת את עצמינו, ואם לא נשים לנו מסדה לדבר תהיכות כדי להשחיר את פני האומה, ואם נביט עין בעין על המעשים עצמם, לדון עליהם מתוכם ומענינם, ואם לא נקרא דברי ימי ישראל על דברים מהופכים, או ינלו הרברים ויראו לפנינו כמו שהם, ונכיר ונדע כי גם בגזע להנהגת המדינה הנה כנבזה שמים מארץ כן נבדו דרכי אבותינו הגדולים מדרכי הצדוקים.

פרק מ"ב.

ונשובה ליתר סדרי המעשים בימי שלמנין המלכה.

כי אמנם כן אשר יאזעפוס בתוך דרכיו מתלונת הצדוקים הבליע הדבר היותר גדול אשר הי' אז.

וכל דבר ביאת אריסטובולוס לפני המלכה בראש הצדוקים הי' מאורע גדול מאד אשר הניח חותמו על כל אשר הי' ביהודה אחר זה.

וכל עיקר תלונתם לפני המלכה, לא הי' כלל דבר שהדם לנפשם אשר לא הי' סתור כל עיקר, כי אלה האחדים הנשי בני ברוני כבר הוומתו, ואת יתר ישרי ינאי הלא לא העמידו במשפט.

כל הדבר הי' למצוא תואנה לאמר לפני המלכה הרכוש או הנפש.

הוא או למסור בידם את כל סבצרי הארץ או שילכו ויתחברו עם מלכי העמים ותסמו על צרי יהודה, ככל אשר יבואר בפרק מ"ד.

וכל כך גדלה השתדלותו של יאזעפוס להסתיר את כל הדבר הזה עד שבמלחמות היהודים לא הזכיר כל עיקר את דבר בקשתם למסור הסבצרים לידם, וגם באלמטי כאשר הזכרה להזכיר זה, השתדל להעלים פני הדבר ולהקמינו, ויערבב זה בתוך המון מליצות.

וכל לשונת במלחמות היהודים I, 5, 8 מדבר ביאת אריסטובולוס לפני המלכה בראש הצדוקים הוא רק זאת:

ראשי הצדוקים אשר הדבר יכול לנעת בהם עשו להם לסתרה את אריסטובולוס, והוא פעל אצל אמו לשום לב למצבם הנבזה של האנשים האלה, וגם אם תמצא כי נפתם עונם, להסתפק בזה לבד לנרשם מהעיר (ירושלים), ואחרי אשר הובטח להם כי לא יענשו, נתפורו בכל הארץ זה בכה וזה בכתי.

והנה מסר לנו כל בקשתם כאלו לא בקשו דבר ותהי רק נפשם בשאלתם. אבל יאזעפוס עצמו ראה וטבח אחרי זה גם על ידי עצמו גם על ידי סבקריו כי לשקר לנמרי לא יתכן, כי על כן תקן הרבה מדבריו אחר זה בספרו אלמטי (גי'ה) וכן עשה גם במקום הזה ונל לסנינו באלמטי את עיקר הדבר כמו

הערה (נ"ה) כמו לתבוא גם בחצניטס חזלה אשר לצינו, כזה עשה בימי יחזק סוף טול מ במלחמת היהודים לא הזכיר וכן במלחמת אחת את כל ימי המצור הגדול סמומת הצדוקים על החרשים, היצר הלעז של שכחה ומה שימא מה, והנה זה כזה שקר מ' ויחזק או מייחא טולח צה צנר כנף, והנה באלמטי ויחזק לתקן זה חלוצי דברי המצור, וחלוצי דברי המצור אשר לא היתה כלל. זק עשה אצל ינאי גרושית מקשה נצ' העב, מ' במלחמת היהודים לא יזכר כלל שולי זה במקשה זה,

ימי שלמינון וממשלת הפרושים

לם

שהוא רק כי השתדל לסבב פני הדברים בהסוּן מליצות ופיוטים, למען אשר לא היו לא בולטים לעצמם, ולא ניכרים לכל קורא בלתי מדקדק. אבל הדברים הגם גדולים כל כך וסוף ענינם גדל עוד יותר מאד עד שהם מוריעים על עצמן.

ובאלטטי אחרי אשר יספר באריכות ממה שפטי הצדוקים אל אריסטובולוס, ודבר כוואו עמדם אל המלכה, וכי דבר עמה רתת, הצדוקים אמרו כי אם יפני אל מלך הערביים יקחם אליו בשתי זרועותיו, ישלים שם XIII, 16, 2 סוף דברי הצדוקים:

אבל אם לא תרצה המלכה הזה (כי יפלו אל מלך הערביים) ואם תרצה המלכה כי גם על להבא תשאר כח הממשלה בידי הפרושים, או תצוה נא לשלוח אותם (את ראשי הצדוקים) אל מבצרי הארץ, כי אם תרביץ מארה על בית אלכסנדר ינאי (כי בניו ושריו נתרחקו מהממשלה) הנה יתרצו גם הם להסתפק במשרות אשר הגם למטה ממצבם הנכבד, בדברים לפני המלכה כואת וכואת וכו' המלכה לא ידעה איך לשית עוציה בנפשעה ותמסור בידם את כל מבצרי הארץ לכד שלשה, הירקאניא, אלכסנדריוס, ומאכערוס כי שם נשמדו אוצרותיה הגדולים.

ומכואר כי הם בקשו את מבצרי ארץ יהודה עד אחד, רק כי המלכה עמדה על נפשעה למנוע מהם שלשה מבצרים, אשר בהם היו או עיקר כל רכוש המדינה. והחכם נרעץ סתרים ומנינם של הצדוקים, אף כי יציין מקורו ליאועפוס אלטטי, הרשה לו לשנות פני הדברים לנמרי.

ויאמר בעמוד 148:

והיו בקשתם להסתר באיזה מבצר בארץ למען לא יראו מאויביהם. Sie baten um Sicherheit in irgend einer Festung des Landes, um vor Beaufsichtigung geborgen zu sein.

אבל מה תועלת בהפיכת פני הדברים ודברי יאועפוס הלא מפורשים לפנינו. כי לא בקשו איזה מבצר להסתר כי אם שבקשו את כל מבצרי הארץ, ויהיו דבריהם למסור המבצרים כולם לידם הנ ובמליצתם אשר בחרו להם יאמרו:

כי אחרי אשר רובצת מארה על בית אלכסנדר ינאי יסתפקו גם הם במועט ובמשרות כאלה (בהמבצרים אשר יהיו תחת ידם) אף כי זה הוא נגד כבודם הגדול. והחכם נרעץ יטעה שם את הקוראים גם אחר זה ויאמר:

המלכה בלבבה הרך נכמרו נזומיה על דמעות זקני הצבא ותשים את הצדוקים לראשי מבצרי המדינה.

אבל הלא הדברים מפורשים אצל יאועפוס כי רק מהכרח עשתה המלכה זאת, ולא ידעה איך לצאת מזה, ואיך לשית עצות בנפשעה, כי באמת עשתה כן רק מפני כי הצדוקים הוליכו עליה אימים וככל אשר יכואר לפנינו.

וכי העם לא באז למרידה כי אם לעבדות, ויכתוב זה רק בלתי מרידה פשוטה ובאלטטי כבר הוכרח לתקן זה במקצת, ולאחד לכל החפזת כי לא חיתה כזה מרידה סלולת של מלי נשק, כי אם שהעיו פניחם נגד ינאי. וק עשה גם במקום הזה כי בבלחפזת היהדים הסתיר עצה במעמקים, ובאלטטי הוציח כבר לתקן דבריו במקצת ולאחד גם עיקר הדבר.

מהפצו הנדול לעשות את הצדוקים לנרדפים והולכים שהיה מתגרת יד אויב, בא נרעין ויאמר שם על אריסטובלוס:
 ומבלי להיות מאוהבי דרכי הצדוקים, בא אריסטובלוס להיות להם
 למגן וכו'.

הנה מלבד אשר לא הבין את כל דבר אריסטובלוס עתה עם הצדוקים.
 וכל עיקר בואם עתה יהי לפני המלכה ככל אשר יבוא עוד.
 לא ישם לב לדברי יאזעפוס המפורשים כי אריסטובלוס הי' שונא מוחלט
 להפרושים, וכי כל הפצו הי' לרדות את הפרושים מהממשלה, ולנקום גם נקמתו
 מהם.

ובאלטטי" 5, 16, XIII כאשר יספר יאזעפוס כי חלתה המלכה יאמר:
 כאשר מיד אחר זה חלתה המלכה מהר אריסטובלוס להשתמש בשעה זו
 לקחת לידו את רסן הממשלה וכו' כבר לפני זה היו דרכי ממשלת אמו ננד
 רוחה, ועתה גם דאנ כי כמות אמו תעמוד כל משפחתו תחת ממשלת הפרושים.
 ויותר מזה עוד מפורש בדבריו להלן כי היתה דרכו בינאי אביו רק עם
 הצדוקים גם ננד כל העם, וכאשר מסרו לו הצדוקים כל המבצרים, יאמר:
 המלכה וכל העם נבהלו מאד, כי ידעו היטב אשר עוד מעט וכל מיתרי
 הממשלה יבואו לידו, ויהי פחדם גדול כי ינקום נקמתו מהם על כי השמו את ביתו.
 ואין להדברים האלה ביאור אחר כי אם זה כי את אשר התנהגה עתה
 הממשלה על ידי הפרושים השבו בני ינאי לשממת ביתם, מפני כי נודלו על ברכי
 הצדוקים ומנעוריהם מלאה אונם לשמוע כי הפרושים וכל העם עמם הנם שונאי
 בית החשמונאים ונגדם, ותפצם ורצונם לבטל את כל ממשלתם בארץ.
 וזן גם דברי יאזעפוס המפורשים בסוף כל דבריו מימי ממשלת שלמינון
 שם 6, 16 אשר יאמר:

כי היא מטרה את דבר ממשלתה לאלה אשר היו ננד בית המלכות
 (הפרושים).

הדברים האלה אשר היו תמיד כפי הצדוקים לבני ינאי ואשר מסרם לנו
 יאזעפוס מדברי הצדוקים, הדברים האלה הגם אחת עם דבריו שם 5:
 המלכה וכל העם נבהלו מאד וכו' וביחוד גדל פחדם כי ינקום נקמתו על
 כי השמו את ביתו.

ומבואר באין ספק כלל כי בני ינאי חשבו את חכמי התורה ואת העם בכללו
 לאויביהם, העומדים ננד ביתם, ויהיו דבריהם רק עם הצדוקים.

ורק במסעות חשבו ההוקרים האחרונים כי כל דבר ביאת אריסטובלוס בראש
 הצדוקים לפני המלכה הי' רק זאת כי נכמרו רחומיו על הצדוקים האומללים.
 הארכנו בזה לפי שאך על ידי אשר נשיב להדברים את מראה פניהם, נוכל
 להשקיף עליהם ולהכירם, ואך על ידי אשר נרע את כל תארם נוכל לדעתם
 ולהבינם.

פרק מ"ג.

כי הנה ננד דרכו של יאזעפוס בספרו אלטטי" אשר יגיד שם ויספר כל
 עלילות מצעדי החשמונאים, יחנן הורקטס אריסטובלוס (אשר מלך רק שנה אחת)

ואלכסנדר ינאי, הנה בבואו לימי שלמינון אין לו שם מכל דברי המדינה ומכל דבר המעשים כולם, כי אם איזה שורות בדרך כלל.
 וכל מה שיבאר אחר זה אינו כי אם מענינם של הצדוקים, ודבר אריסטובלוס השני.
 אבל מכל דברי המלכה עצמה וכל דברי המדינה בימים ההם לא יכתוב כי אם דברים קצרים כוללים.

וזה הוא ראשונה מפני שיאזעפוס עצמו בשנאתו הגדולה להכמי התורה לא רצה לדבר בפרט על ימי ממשלתם והנדחתם הם, אחרי אשר היו אז ימי האורה, כפי היוצא גם מתוך דבריו הקצרים והכוללים, ועל כן הנה נשמר מלהרבות בשבתם והם המארת הימים ההם בפרט.

האת שנית כי בהלבו בכל דבריו אלה רק אחרי זכרונותיהם ודבריהם של הצדוקים, כמו שכבר נתכאר, הנה שם הלא בודאי שלא הוזכר דבר מכל פרטי המעשים הגדולים בימים הטובים ההם.
 והה גרם להחוקרים האחרונים לחשוב, כי כל מה שבא שם היי הכל יהי.
 כי בהיות הרברים קצרים ביותר ותכופים זה על זה נדמה להם שכל זה היי ברנע אחת.

אבל כשנתבונן בהדברים נראה זכיר מיד כי אין הדבר כן.
 ויאזעפוס עצמו לא יתחיל דבריו מכל דבר הצדוקים כי אם אחרי דבריו על דבר מעמד הדברים במדינה בימי המלכה וכל דבר הפרושים בימיה, לפי שבאמת היי כל הדבר עם הצדוקים רק לאחר זמן מרובה בימי ממשלתה.
 ורק אחרי אשר יסיים כל אשר ירצה להגיד על ימי המלכה שלמינון, ודבר ממשלת הפרושים בימיה, רק אחר זה יתחיל הגונע להצדוקים בכלל ולאריסטובלוס עמהם בפרט, וזה הוא כבר דבריו האחרונים מכל הגונע לימי שלמינון.
 ולפני אשר יתחיל את דבריו האחרונים האלה מהגונע להצדוקים ואריסטובלוס יקרים לאמר:

כל הארץ באה אל המנוחה, רק הפרושים לא נטו כי הם הרעישו מדבריהם לפני המלכה להציג בשער משפט את יועצי אלכסנדר וכיו.

ומזה רגעו רואים כי גם את אשר הציגו בשער משפט את האחרים מראשי יועצי ינאי אשר על פיהם הומתו השמנה מאות איש.

גם זה היי כבר אחרי אשר כל הארץ באה אל המנוחה, אשר אחרי ימי תהו ושוממון בימי אלכסנדר, לא בנקל היי זה, ולא ביום אחד בא הדבר.

ורק אחרי אשר תושבו כל הפררים למקומם וחיל הצבא הובא בסדרים נכונים, ויהי גם פי שנים מכפי שהיי בימי אלכסנדר ינאי, ואחרי אשר גם נסדרו כל עניני תויץ עם המושלים מסביב, עד שהיי להם עמהם שלום אמת, והכריחו אותם גם לשלוח בני התערבות לירושלים.

אחרי כל זה אחרי אשר היי להם שלום אמת מבתיץ ומנוחה שליטה מבית, אך אז הסכימו לבקשת נואלי הדם, והעמידו כמשפט את האחרים ההם אשר בשלחם היי כל הפער הגדול, ואך אז נדונו אלה.

וגם אחר זה לא ביום אחד נסרו הצדוקים את הקנויניא עם אריסטובלוס,

והדברים מתבארים מתוך דברי יאועפוס כי זה הי' כבר במעט זמן קודם לשון ימי ממשלתה.

כי אחרי דבר מסירת המבצרים כולם ליד הצדוקים נאמר ישם XIII, 16, 8: זמן קצר אחר זה שלחה את אריסטובולוס לראמאסקוס, אבל שב בידים ריקנות, בעת ההיא באה השמועה כי מינראנעס מלך ארמעניען בא לסוריא בראש חמשי מאות אלף הלוצי צבא, וכי ישים פניו לעלות גם על יהודה ולהקיצה אליה, ותשלח לו המלכה וכו' מיד אחר זה חלטה המלכה וכו' ומתוך חולי זה מתה אחרי זמן קצר כמבואר ישם בדברי יאועפוס, ויובא גם לפנינו.

ומכל זה הדבר מתבאר שכל דבר הצדוקים ואריסטובולוס לפני המלכה וחי בסוף ימי שלמינון.

ונראה גם את זאת כי דבר ביאת אריסטובולוס בראש הצדוקים לפני המלכה לא לבד כי הכריחו או את המלכה למסור להם את כל מבצרי הארץ, כי אם שנם יחד עם זה הכריחו את המלכה להעמיד את אריסטובולוס בראש הצבא. וזה הוא ההבדל הגדול בין ראשית ימיה ובין הנעשה אחר ביאת הצדוקים ואריסטובולוס.

ותחת מה שנאמר בדברי יאועפוס במלחמות היהודים I, 5, 1 בנוע לראשית ימי מלכותה:

משני בניה אשר ילדה לאלכסנדר ינאי קראה בשם כהן גדול להורקנס, מפני כי הוא הי' הבכור, וכי גם הי' רפה ידים, וידעה כי לא יניח לה ממשולים בדרכי ממשלתה, אבל בנה הישני אריסטובולוס מפני כי נפשו נחלים תלהם הישניה רק בתור איש פריטי.

תחת זה הגנו רואים עתה כי העמידה אותו בראש הצבא ותשלח אותו להלחם בראמאסקוס, מלחמת תנדה שלא לצורך ככל דרכי אלכסנדר ינאי, ואשר באמת שב בידים ריקנות.

וכל זה היתה עתה חדשה בארץ ולאסון האומה. וכבר נתבאר לנו (עמוד 71) כי שמעון בן שטח אחי המלכה נפטר עוד בחייה, ובסוף ימיה כבר היו לראש שמעיה ואבטליון.

ואף שכך הדבר כי שלמינון היתה יראת ה' וכל משייה רק על פי חכמי הדור בכלל, וככל אשר יאמר זה גם יאועפוס. אבל אין ספק כי איש עצתה ויד ימינה בכל המעשים הי' אחיה הגדול ראש הדור בימיו.

וגם בניה בעצמם נשאו פניו, בהיותו אחי אמם, ובישבו עמם יחד בבית המלכות, ובחכמתו הגדולה ורוחב דעתו ידע איך לשום מתן ורסן בפי הצדוקים לבלי יעבטו ארחותם על ידי אריסטובולוס, וידע איך להשיבם לאחור, ולשמור את משמרת העם ולהביאם אל המנוחה.

אבל במותו נתרוקנה בית המלכות עצמה מכל משמר, ואריסטובולוס והצדוקים מצאו אז את השעה הראויה להוליך אימים על המלכה ולהדחוק אותה אל הקיר. והיא עצמה הגה בכל יקר ערכה, הי' חסר לה חכמת לב להטות להפצה את כל העוברים אותה, וגם בימי אלכסנדר ינאי אישה לא יכלה לפעול כל מאומה לא על אישה ולא על שרי ביתה.

ועל כן עתה במוח אחיה, והיא נשארה נלמדה בביתה ובהיכלה, הגה כאשר סבה שתאום הצדוקים ואריסטובולוס בראשם נבהלה מאד, ותהרוס בידיה את כל עמל חכמי ישראל ראשי האומה לטובת עמם והצלחת הארץ.

כן הדבר כי לכסות עינים לקחו להם אז הצדוקים מענה כי הגם יראים את הפרושים לבלי יעשו להם רעה.

אבל המליצות האלה ליפות את הדברים בין שנאמרו רק מפי יאועפוס כדרכו בכל מקום לשום בפי נבדויו דברים רבים אשר לא אמרו ככל דרכי סופרי היונים, ובין אם אמרו איזה דברים מזה גם הצדוקים עצמם, אין זה לא מעלה ולא מוריד את עיקר יסוד הדבר.

כי הלא מטבע הדברים הוא כי בבואם לבקש להם גדולות ונצורות, למסור לידם את כל טבצרי הארץ, ולהעמיד את אריסטובולוס בראש כל הצבא, בודאי כי נהרו להם גם הם לשון ערומים.

ויהיו דבריהם לאמר כי יחפצו בזה מפני כי הגם יראים את הפרושים ויזכרו גם זכות עבודתם לינאי.

אבל עיקר הכל היו לאמר כי יוכלו ללכת אל מלך הערביים ונוספו על אויבי היהודים בידעם את כל מסתרי הארץ, ואריסטובולוס גם הוא הרעים לפני המלכה כי אם לא ימלא כל חפצו אז תגזר מוכן לקום גם ביר רמה, וככל אשר יבאו לנו הדברים לפנינו.

אז נבהלה נחפזה המלכה, ומבלי ידעה מה לעשות, ומתוך סבוכתה, מלאה את כל חפצם, ועל ידי זה הביאה את כל אסון האומה, ותחתום את גור דינם.

ונעתיק לפנינו את כל דברי יאועפוס, סבלי לנרעות שיחה, דק בעזיבת המליצות וקישושי הדברים אשר דבר אין להם עם דברי הימים.

מבלי לסור מהמעשים עצמם ודרכי המעשים אשר ישום לפנינו יאועפוס מפי הצדוקים, מתוך שנאה נלויה אל הפרושים.

פרק מ"ד.

באלמטי' ז, 16, XIII ומשמם ואילך באו לפנינו בדברי יאועפוס סדרי המעשים אז, ויאמר:

ראשי הצדוקים ואריסטובולוס הלכו אל המלכה לדבר דבריהם, אריסטובולוס

אמר בפירוש כי הגזו נגד כל המעשים אשר נעשו וכי כאשר אך יהי לאל ידו הגזו מוכן לשום קץ לכל דרכי אמו כהדגתה, הצדוקים בקשו את המלכה בידעה

כי הגם אנשים אשר לא יחתו לכל אסון, וכבר היאו כביר כחם בימי ינאי והוא גם זריאה כי ידע לזקיק פעלם, כי על כן על המלכה לבלי לקחת מהם כל

תקותיהם וכי ואך תרפה היא אם היא תשלחה לנסרי מעל סניה והמושלים אויבי ינאי הם יקרבו אליהם, מלך הערביים ארעטאס ויתר המושלים בודאי ישמו

לקראתם, ויחשבו זה להצלחה גדולה כי ימצאו חסין מהם, ואם לא תרצה המלכה כי הם ילכו להם אל אויבי יהודה, ואם נס לא תרצה לקחת הסמשלה כולה

מידי הפרושים, אז ירצו כי לכל הסמות יהי סקדתם כהמבצרים אשר זה הוא רק משרה קטנה עבורם.

המלכה לא ידעה אך לשית עצות בנביטה, ותתן בידם את כל מבצרי הארץ לבד שליטה, הורקאניא אלכסנדריוס, ומאכערוס, אשר ישם נמצאו אוצרותיה הגדולים, זמן קצר אחר זה שלחה את אריסטובולוס בנה בראש הצבא לדאמסקוס להלחם עם סטאלאמקאוס מאני אשר היו ישבן מסוכן לירושלים, אבל הוא שב באישר הלך ומאומה לא הביא בעמלו, בעת ההיא באה הידיעה כי טיראנעס בא לסיריען בראש חמש מאות אלף אנשי חיל וכו' והשלח לו המלכה מתנות וכו' מיד אחר זה חלתה המלכה חולי כבד, או הניעה העת לאריסטובולוס לסלואת הפצו לקחת לו המלוכה ויהחמק כלילה מהעיר, ורק נערו עמו ויבוא אל המבצרים אשר כבר היו עתה בידי אודיבי אביו (בידי אוחביו), כבר לפני זה היו נגד דרכי ממשלת אמו, עתה דאנו כי במזה אמו תעמוד כל משעחתו תחת הנהגת הפרושים, אחריו אשר אחיו לא יצלה למלוכה, מכל מחשבתו לא ידע איש, לבד אשתו אשר אותה עזב עם בניו בירושלים, ראשינה בא אל מבצר אנאבא אשר היו ביד נאלאיסטעס אוהבו, איש כביר כח, והוא שמח לקראתו, כאשר האיר היום נודע להמלכה כי אריסטובולוס יצא מירושלים, בכל זה לא השבה כי מחשבת מלך בלבבו, אבל כאשר באו אליה רין אחרי רין להודיע מכל הנעשה, וכו' כל המבצרים יומסרו לידו זה אחר זה, או נפל פחד גדול על המלכה ועל העם, כי כולם ראו אשר עוד מעט וכל ממשלת הארץ תבוא ליד אריסטובולוס ופחדו ביהוד כי הוא יקום נקמתו על אשר החריבו את בית המלכות, ויחליטו להביא את אשתו ובניו אל בית המקדש, אבל כבר היו אריסטובולוס כמלך כי במשך זמן של חמשה עשר יום באו לידו עשרים ושתים מבצרים (אשר מסרו הצדוקים לידו) ושם מצא די צרכו כסף לשכור לו בני חיל ישכרים מהלבנון וטראכאניען ויתר המושלים הסמוכים וכו' מיד אחר זה מתה המלכה אחרי אשר מלכה תשע שנים וכו'.

והאם יכול להיות כזה איזה ספק כי כל מעשי הצדוקים ואריסטובולוס בראשם כבואם יחד לפני המלכה היו במחשבת תהלה, לאת אשר פעלו ועשו אחר זה כאשר חפצם עלה בידם ומבצרי הארץ נמסרו להם ויחכו להשעה הראויה להשיב להם הממשלה.

והאם יכול להיות כזה איזה ספק כי דבר אריסטובולוס ודבר הצדוקים היו אחת לנמרי.

והגנו רואים לפנינו כי עיקר הכל ותכלית ענין דבריהם עם המלכה היו כי שלש דגם נוטלים עליה.

או לבטל לנמרי כל הנהגת הפרושים, ולשוב ולמסור את כל חזקתה לידם הם אף שהוא נגד רצון כל העם.

או כי ילכו הם ונוספו על אויבי היהודים, ובפרט מושל הערביים אשר הוא בודאי יקבלם בזרועות פתוחות, ויהי זה סכנה לכל עם יהודה בכללם, כי יהיו הם לשווי הצבא אצל אויבי היהודים בידעם היטב את כל סתרי המבצרים וכל ערות הארץ, ודבר הצבא.

ואם לא תחפוץ בשתי אלה או עליה לעשות לכל הפחות את זאת למסור לידם את כל מבצרי הארץ ולעשות אותם לארזני המבצרים האלה.

ואם הם הסחירו את המלכה, כי אם לא תעשה חפצם ילכו אל מושל

הערביים, הרעיש עליה אריסטובולוס גם הוא כי כאשר אך תמצא ידו ישיב לאחור את ידי אמו.

ראשי הפרושים בשעתם, בשעה שהיו באמת החרב מעל לראשם וכל ארץ יודיה רגזה תחתיה טחמת הצדוקים וחרבם הקשה, ולא שהועמדו אחרים מהם למשפט, כי אם שבלא דין ובלא משפט היו כולם למרמס, לבשו כלי גולה וימלטו אל אחיהם, אם בארץ מצרים או בערי מוריא, וירביצו גם שם תורתם לרבים, גם בימי עניס ומרודם.

ואלה הצדוקים בשעה שכל הארץ ישבו שלווים וטובים בידם, וגם כהם לא לא ננעה יד איש לרעה, מכיון שמצאו להם תואנה כי איזה מהביריהם אשר נתחייבו בדין נדונו כמשפט, הרי הגם יראים לנפשם, לא עלה על דעתם לצאת בגולה אל אחיהם בערי ישראל.

כי אם אמרו מפורש לפול דוקא אל העמים אויבי היהודים, ולהיות שם נוספים על שונאיהם, והיו שם לשרי צבאות נגד עמם ולאומם.

והדברים בולטים כל כך עד שגם החוקרים ההם עצמם אשר השתדלו לעשות מרחה ולהסתיר כל דבר ענין ביאת אריסטובולוס והצדוקים לפני המלכה כי עמדו רק לבקש על נפשם, לא מצאו הדרך איך להסתיר גם זה. והחכם קראכמאל-הוקן עמוד 88 בלשונו מדבר הצדוקים לפני המלכה שלמינון יאמר:

והויספו עוד וכו' יש בידם לעזוב את הארץ וללכת אל מלך הערביים שיאספם בכבוד אליה, אולם איכבה ויכלו ויראו ברעה אשר תמצא את המלכה כי תהי' למרמס בכף הפרושים ושפחת עולם לרצונם (ניז) ואוהביה מקדם יהיו נוספים על שונאיה שמבתוך.

ולא יפלא אם המלכה נבהלה מאד לשמוע דברים כאלה הנאמרים גם בדעת וברצון אריסטובולוס בנה, אשר בא עם הצדוקים האלה, ועומד עליהם ומחוק את דבריהם, ולא יפלא אם מתוך מבוכתה מלאה את חפצם, ותמסור לידם את כל מבצרי הארץ, ותהרוס ברנע אחד את כל מגוהת הארץ, והנה אסף שלום העם. מיד אחר זה הגנו רואים כבר דרך הצדוקים לעשות מלחמה בלא כל תועלת, רק מלחמה לשם מלחמה, ככל דרכי הצדוקים בכל ימי ינאי. אחרי אשר יחד עם מסירת כל המבצרים לידי הצדוקים הוכרחה גם להוציא את אריסטובולוס ממצבו אשר חי כאיש פרטי, והנה באה מלחמה בארץ. ונאמר שם:

וזמן קצר אחר זה שלחה את אריסטובולוס בנה בראש הצבא לדאסאסקוס להלחם עם ספאלאמעאוס מאני אשר היו שכן מסוכן לירושלים, אבל שב כאשר בא ומאומה לא הביא בעמלו.

הערה (ב') נפלא הדבר לראות את שנאתם של החוקרים האלה להבטי התורה, עד שבא ושם בפי הצדוקים דברים אשר לא העיזו הצדוקים עצמם לאמר כן.

כי הלשון זוהי:

„אולם וכו' ברעה אשר תמצא את המלכה כי תחיל' למרמס בכף הפרושים ושפחת עולם לרצונם.“ סגל זה אין וכו' אצל הצדוקים עצמם, ואשר לא היו גם כל מקום לזה, ורק החכם קראכמאל הוקן בעצמו כרה לו את חרבוים הנוטים האלה וישיבם בפי הצדוקים.

ולא ידע יאועפוס כל טעם למלחמה זו, ויאמר מפני שהי שכן מסוכן, אבל הלא הרבר להיסק כי הם קראו מלחמה עליו ולא הוא עליהם, אבל כי הי' זה באמת רק מלחמה לשם מלחמה ככל אידות דרכי הצדוקים בימי ינאי.

ואין ספק כי היטב איריסטובולוס גם זאת כי אם יעמוד עתה במלחמה בראש הצבא, יקנה את לבנם לעוזר על ידו להטב אליו המלוכה, אבל טעה בחישובו, ובני החיל היו כל כך מלאי רצון מהנהגת המדינה, עד כי לא אבו ישמוע לו ולהצדוקים, וככל אשר יבואר. ונראה, ונכיר את טיב ההנהגה הגדולה של חכמי התורה לטובת המדינה, ועד כמה העלו אותה למדרגה היותר גדולה.

הנה יאועפוס 3, 16, XIII יאמר:

המלכה לא ידעה איך לישית עצות בנפשה, ותתן בידם את כל מבצרי הארץ לבד הירקאניא אלקסאנדריוס ומאכערוס אשר ישם נמצאו אוצרותיה הגדולים, ומבואר כי אך בשלישה המבצרים האלה נמצאו אוצרות המדינה, ולא ביתר המבצרים.

ובכל זה הנה נאמר ישם לחלן 6, 16, XIII.

במשך זמן של חמשה עשר יום נמסרו לידו (מהצדוקים) שנים ועשרים מבצרים, וימצא די כסף לשכור לו חיל שבירים כהלכתן ובטראכאניען, ואצל הגסיבים הקרובים.

ומבואר כי אף אשר בהמבצרים ההם לא היו בהם אוצרות המדינה, בכל זה היו סדרי המדינה גדולים כל כך, ומצב הכנסת המדינה באופן טוב כזה עד שגם בתוך מבצרים פשוטים נמצא מוכן די כסף להקים מחדש חיל מדינה, ולכלכל את הצבא הגדול הזה.

ובכל זה יורה לנו לדעת את כל דבר ההנהגה הגדולה והנסלאת אשר הנהיגו חכמי התורה במדינה ואת הסידור הגדול, אשר לא הי' חסר ישם דבר מהחכמה על כל צרה שלא תבוא, ואת המעמד הנבוה מהצלחת המדינה בכללה בימי הנהגתם עד כי יכלו לעשות כן.

והננו רואים כי כל בני החיל היו כאמנה עם הנהגתם הם, עד שאיריסטובולוס אף כי כבר עמד בראש החיל במלחמתו בדאמאסקוס, בכל זה הוכרח עתה להקים לו לעצמו חיל חדש.

והננו רואים כן גם אחר זה בדברי המלכה כי אחרי אשר נמסרו לו מהצדוקים כל המבצרים והוא גם כבר הקים לו חיל שכירים גדול, ונכבדו העם באו אז אל המלכה לשמוע דבריה ומה עליהם לעשות יאמר ישם יאועפוס:

אלכסנדרא (המלכה) השיבה כי הם יעשו עתה ככל אשר ימצאו הם לטוב, כי הלא עמיהם כל כח העם בעצומיה, וחיל הצבא (ניו) ואוצרות המדינה, ובכל אלה יש להם די למלאות כל מנת נפשם וחצצם, והיא מפני חולשתה לא תוכל להתערב עוד.

חשיה (כ"ן) קראבאל חוקן בהשתדלותו לענות משפט חכמי התורה יעתיק בעמוד 69 דברי המלכה, "חיל צבא הגברים שבקברתי" למען יתראה כי חיל היהודים היו עם איריסטובולוס, אבל הדברים מפורשים שכל חיל המדינה לא נטו אל ידם, ודברי המלכה הם על צבא החיל בכלל.

ומבואר גם מזה כי חיל המדינה לא נתנו ידם אל הצדוקים ואריסטובולוס.
ואף כי הרבר סטורש ייגם בחיל המדינה היו גם שכירים מכני הנכר כמו
שיאמר יאועפוס במלחמות היהודים I, 5, 2.

בכל זה הגה נשארו גם הם כאמנה עם דבר הגזנת המדינה עד עתה, ולא
נתנו ידם לא להצדוקים ולא לאריסטובולוס אשר עמד עתה בראשם.
ודברי המלכה ברורים כי העם בכללו העם בעצומיו (לכד אלה הגתלים
בהצדוקים) היו נגד הצדוקים, ונגד אריסטובולוס.
וראו לנו להעיר בזה עוד על דבר גדול מאד בפרשת מעשי הימים ההם,
ולחכיר ולדעת את דרכם של חכמי התורה אן.

כי הגה הדברים ערושים לפנינו עד כמה התרחקו חכמי התורה מכל משרה
במדינה ומיד כאשר ראו כי אין דרך להשאיר ממשלת הארץ בידם כי אם על
ידי מלחמה עם אריסטובולוס והצדוקים המשיכו הם לנמרי את ידם, ולא רצו
במלחמה של יהודה על יהודה, ותיחזו את כל ההנהגה מידם.

ואף כי זה היה רצון שלמינון, ודבריה היו כי יעשו העם עתה נגד
אריסטובולוס, ונגד הצדוקים, בהיות כל חיל המדינה והאוצרות בידם,
לא הסכימו לזה חכמי התורה להביא מלחמת אחים בישראל ופלגות נוראות
במדינה, ויהליפו להציה כל המשרות מיים ולעמוד מרחוק.
ועל כן הגה נראה אצל יאועפוס כי מאחרי מעשי אריסטובולוס אין שם
עוד זכר מהפרושים.

ואף שכל הדברים באו אצלו יחד בפרק אחד הנה בראשית הפרק אשר
שם באו דבריו מהגזנת המדינה בימי שלמינון ומהגולים אשר הושיבו לארצם,
ואסרו בהי כלאים אשר יצאו לחפשי, ומדבר העמדת ראשי הצדוקים במשפט,
וכל תלונת הצדוקים עליהם.

בכל הדברים האלה באו כל דברי יאועפוס על שם הפרושים ביחוד, ורק
הם הוזכרו בכל דבריו מזה, וחזרו והוזכרו על כל דבר, ולא העם בכלל,
וגם לא נכבדי העם בפרט, כי אם הפרושים ביחוד.

לפי שבאמת כן היה הרבר שכל ההנהגה מראשית ימי שלמינון עד מסירת
המבצרים לידי אריסטובולוס על ידי הצדוקים היה הכל רק על ידי חכמי התורה
ביחוד, היינו על ידי ראשי חכמי התורה אשר בראש העם כלו.
ואף שכל העם היה עמהם, ויעזרו על ידם בכל לב, אבל הדברים באו ויצאו
לאור והתנהגו בעיקר אך מהם. ועל ידם ביחוד.

אבל הנה משם ואילך, מאז מסרו הצדוקים את המבצרים לאריסטובולוס,
ובעזרת הכסף המוכן שם לצרכי המדינה עשה לו לעצמו חיל חדש של שכירים
מכני הנכר, משם ואילך גם בפרק הזה עצמו וגם בכל המעשים כולם אחר זה
אין שם אצל יאועפוס גם זכר עוד מהפרושים במעשי המדינה.
וזה יורה לנו לדעת את הדברים כמו שהם, כי מעצמם הגיחו עתה חכמי
התורה את המשרה מידם ויפנו אותה.

לפי שגם הורקנוס לא טוב היה מאריסטובולוס וגם הוא נודל על ברכי
הצדוקים ויבחר דרכם, והצדוקים בחרו להם את אריסטובולוס לראש בהיותו נבון
חיל, והוא נדרש להם מתחלה לדבר רתה עם אמו, ולהוליך עליה אימים, אשר

ימי שלמינון וממשלת הפרושים

הורקנוס לא היה ראוי לזה כל עיקר, בהיותו רפה ידים ואין לב, וכי גם כי את אריסטובולוס הושיבה אמם על פי עצת הפרושים לאיש פרמי, לא כן הורקנוס אשר היה מלא רצון כי נקרא עליו שם כהן גדול.

אבל הנה אך ראה הורקנוס כי הצדוקים נתנו ידם אל אריסטובולוס, לא נחר הוא להתחבר אל חכמי התורה, ולבקש קרבתם ועצתם, כי אם נחר לו כחה הרעה של זרע מרעים, מאנטיסטר הארומי והבדיוני, ויהיו לו אלה למנהיגיו ומורי דרכו.

ולעמוד בראש העם נגד שני האחים יחד, זה היה טוב ויפה מאד על פי יסוד ההנהגה אשר הניחו בימי המלכה שלמינון, לבלי לתת להאחים מקום אשר משם יוכלו להדיח הרעה על עמם.

אבל אחרי אשר מבלי שים לב יומתוך מבוכתה מסרה שלמינון את כל מבצרי הארץ להצדוקים, והם סתרו ויחסרו כל זה ליד אריסטובולוס ויקראו אותו מלך הארץ עוד כדמי שלמינון, ובכסף אשר מצא בהמבצרים גם עשה לו חיל לעצמו, הנה עתה לא היה מקום להאריך דבר הנהגתם על פי העם כי אם על ידי מלחמה עם אריסטובולוס, ולהעמיד את כל הארץ בסכנת, וזה לא רצו חכמי התורה לעשות בשום אופן.

אף גם זאת כי הרומיים כבר לטשו עיניהם על ארץ יהודה, ועל כן ידעו חכמי התורה היטב, כי אם תהיה עתה מלחמה ביהודה, ואם ילחם יהודה ביהודה ימשיכו עליהם את הנשר הרומי לשום את ארץ יהודה הדום לרגל, וידעו היטב כי הצדוקים עצמם יביאום לארץ יהודה כמו שעשו בימי אנטיוכוס עפימהאנעס עם היונים, וכמו שעשו באמת גם עתה כאשר עמדו נגדם הורקנוס ואנטיסטר. כי על כן ראו ישר נוסחו שאין עליהם עתה כי אם לסגת אחור, ולבלי תבוא מלחמה על ידם.

ועל כן הנה מאז נססרו המבצרים לידי אריסטובולוס אין עוד אצל יאועפוס גם כל זכר עוד מחפזושים.

ולכך ממה שכל זה יוצא כן מתוך ענין דברי יאועפוס בכל דבריו. הנה נוכל לראות כן גם מדברי אהר מראשי זקני חכמי התורה בעת הרעה הזאת, הוא חוני המעגל.

ודבריו נשארו לפנינו בדברי יאועפוס אלטטי" 1, 2, XIV.

ואחרי אשר יספר לפני זה כי במות שלמינון נטה אריסטובולוס ידו על הורקנוס, והורקנוס נשבע לו להיות לאיש פרמי ולשבת מריב, ויהי אריסטובולוס למלך, אבל אנטיסטר רע הורקנוס פעל עליו לחלל שבועתו וללכת אל מלך הערביים, והוא בא לעזרתם ושימו מצור על ירושלים, יאמר יאועפוס שם:

אנשי הורקנוס מצאו את חוני המעגל סתחבא בסביבי ירושלים, ויוליכו אותו אל המחנה, ושם השתדלו להכריחו להתפלל בעבורם, ולקלל את אריסטובולוס והעומדים עמו בפנים, והוא לא רצה לעשות כן, ויהי כי הציקו לו קם ויאמר רבונו של עולם הללו שכהוין העומדים עלי בני עמך הם, והללו שבפנים כהניך (במקדש) אל תעש חפין שניהם מכל אישר יזמו לעשות איש לרעהו.

ומדברי חוני המעגל זקן חכמי הדור בעת ההיא, נוכל להבין ולדעת את כל דעתם של חכמי התורה בכלל, ומכטם על מעשי שני האחים יחד, והנלוים

עמדם, הפעם ורצונם וכל מנמתם יהיה כי לא הצא הרעה משניהם, ולא תקום מחשבת שניהם לדעת.

כי באמת היו גם שניהם כעת ההיא חבור עצבים ורחוקים מכל דרכי יושר צדק ומשרים ועל כן ראו להם חכמי התורה להכריח להתרחק, גם מאריסמובלום והצדוקים, וגם מהורקנוס וכל אנפיו.

הנה מאריסמובלום עם הצדוקים הלא ידענו את כל מצעדי הצדוקים ודרכם בארץ.

ודרכי הורקנוס ואנפיו בימים ההם, נוכל לדעת גם מתוך הסיפור הזה אשר יספור יאזעמוס ממעשיהם עם חזני המענל כי כצדד אמר דבריו אלה והפלתו זאת קמו עליו ויפרגנוהו.

אף גם זאת הנה הם צרו עתה על מקדש ד' והכבאים אשר נסגרו שם לעבוד לעמוד ולשרת ה' נדרש להם בכל יום שני כבשים להקרבת התמיד והלא היתה זו הובתם של העומדים בחוץ להמציא להם קרבנות להקריב התמיד בכל יום, שחזי זה הוא חיונם גם הם כמו על אלה שבפנים.

אבל מה עשו הם, זה מפורש גם בדברי יאזעמוס גם כברייתא בנמי, ובמס' בבא קמא ד' סיב נאמר:

תנו רבנן כשצרו בית השמונאי זה על זה וזו הורי הורקנוס מבחוץ ואריסמובלום מבפנים (נ"ז) ובכל יום היו משלשלים להם בקופה דיגרים והיו מעלים להן תמידין ה' שם זקן אחד שה' מכיר בחכמת יונית אמר להם כל זמן שעומקין בעבודה אין נמסרין בידכם למחר שלשלו דיגרון בקופה והעלו להם חזיר כיון שהגיע לחצי החומה נעץ צמרניו וכזו:

ולא נדבר על סוף מעשיהם מעשה רשע כמל הבולט מעצמו לעשות גם קלמה מכל העבודה.

אבל גם מעשיהם לפני זה, בכל יום היו משלשלים להם בקופה דיגרים בדברי יאזעמוס מפורש שעשו הוזה לתת להם דוקא אלף דרכמונים בעד כל שה, ואף שאין קרבן צבור קרב אלא משל כל ישראל והיו צריכים לשלם להם מתרומת הלשכה כפי המחיר, אבל הלא מחיר שני כבשים הוא מצער מאד והם באו ועשו עסק מהקרבת התמידין, הוב התורה על כל ישראל, ואשר גם הם היו חייבין כזה ולבסוף עברו כל חוק (נח).

הערה (נ"ז) כ הוא במנחת ד' ט"ז ובמסכת ד' ט"א, וכן הנמנ כ מ עולה גם מתוך דברי יאזעמוס ובב"ב בא הלחם מרופף, הוא סקת מוצר.

הערה (נ"ח) בדברי יאזעמוס בא זה על קרבנות צבור במל הבאים בית הפסח או על הפסח עצמו. אבל הדברים מתבארים בדברי הברייתא מחזקוקים, הלא זה ה' בקרבן תמיד, ואף שה' זה קרבן לימי הפסח, הנה בתנועת הנה עצמו כבר היה שקרי. העיר פתוח.

שבמס' הברייתא נאמר, ועל אותו שנה שגית מעשה שכא עומר סגנת צדיקן ושהי הלחם מבקעת עין סו"ט.

גם מסכים עם דברי יאזעמוס עצמו כמס' המעשה אשר יאמר כי הכולנס בקופם על מקשי אנפיו ורחקנוס עם הקרבנות הלא בני ד' להקניטוס, התקלקלו אשר זה כל תבואת השדה על ידי ארקסן גדול. זה הוא ענין הברייתא שבפני זה בא או אחר זה עומר סגנת צדיקן הלא אבל מזה סבואר כי דבר הקרבנות ה' איה וכן קדם זה, וה' עם קרבן התמיד.

ועל כן הנה מאז אשר לקחו האחים האלה את רסן הממשלה לידם, לא לבד שחכמי התורה נערו כפס מכל ההנהגה, ומלהתערב בריב האחים יחד, כי אם שראשיהם גם הוזירו לכלי לבוא בסוד מנהיגי הממשלה והן דברי שמעיה (אבות מ"א משנה י'). שמעיה אומר וכו' ואל תתודע לרשותי.

ואבטליון חבירו הוסיף להזדיר לשמור גם מוצא פיהם בינם לבין עצמם. אבטליון אומר חכמים הזהרו בדבריכם שמא תהובו חובת גלות ותגלו למקום מים הרעים וישתו התלמידים הבאים אחרים (ללמוד שם) וימותו ונמצא שם שמים מתחללי.

וזה הוא את אשר מיד כאשר קמו הצדוקים ומסרו את כל מבצרי הארץ בידי אריסטובולוס, לא הוזכרו חכמי התורה עוד לפי שהם משכו את ידם לנמרי. כי כל שררות במדינה היתה רחוקה מדרכם וכל מה שעשו היה רק לטובת העם, ואחרי אשר ראו עתה כי רק על ידי מלחמה עם אריסטובולוס והצדוקים אפשר להשיב ידם מבלוע, לא רצו כי יהיו ידם בזה.

ואחר זה הוסיפו שמעיה ואבטליון להזהיר, כי גם לא יתעמזו בסתר אהלים ויהיו נוהרים גם בדיבורם ולכלי להתודע להרשות כל עיקר.

פרק מ"ה.

ודברי ימינו כסו במשאון בחוקת היר באופן כזה עד שגם הדברים היותר מפורשים בהמקורים, היותר בולטים משם ופשוטים לפנינו ההכרח לבארם ולהעמידם על מקומם.

והחכם קראבמאל-הוקן במורה נבוכי הזמן (שער י' עמוד 72) יאמר: ובימים ההם ראשי בתי הוועד השנים (גמ') שמעיה ואבטליון צדיקים וענוי לב ממשפחת נרים וכנראה ברור מן המשלים המורגלים בפייהם שבמשנת אבות ומן ספור שבא בנמי יומא ד' ע"א היו מואסי השררה ורודפי השלום ולא בקשו ידם בעסקי המדינה ויותר מזה שהיו נוהרים בלשונם נגד צעירי תלמידיהם שלכם הם ודמיונם חזק, ונוכר על דעתם הבלתי מכושלת כל צרכה, ומטה אותם לקנאה ולכל הפרזה על המדה הנכונה וכל אלו מהמדות הם הסוך הנעשה מקצת מי שקדמו להם וסי שבאו אהריהם. אבל לא הפרזה את עצמו קראבמאל הוקן להראות לנו מקור לדבריו דעה,

ואעקום בדיעו שהי' זה סמוך לפסח טעה לחשוב שהי' זה בפסח עצמו. ובמקומו יבואו לנו כל עצמות סדרי הזמנים סלל זה.

ובחזונו בעלי התוספת במנחות ד' ס"ד כד"ה ועל אהה עשה שנינו כתבו, בירושלמי דשקלים פ"ה הני לה אידיך עובדא שפיקס אחת נשדפה ארץ ישראל וכו'.

ובבלום הגדול במקומו, אבל דברי הבבלי הירושלמי אחת, וכמבואר בדברי יאעקבוס שדורעב, גמ' אי לא ספני, שאנתק התיאלת החריכו כל סביבות ירושלים כלשוננו של רש"י ז"ל כי אם ספני שנתקלקלו אודי מעשה זו של קרבנות כל תבואת השדה עד שנעשה כל מדה חוטאים אחד עשר דרכמנים.

ודברי הירושלמי שקלים פ"ה ה"א שם הם בשם אמורא בבלי רב אמר, ודברי שניהם הסנה לוסן והוא עצמו, והוא עובדא אחת.

הערה (גמ') החכם קראבמאל הוקן יתחפך במענתו משני בתי הוועד וכבר נתבאר לנו כי עד הלי ושמו הי' רק בית הוועד אחד.

סוף ימי שלמינון

ואיה ראה ומצא כי ראשי חכמי הדור הקודמים לשמיעיה ואבמליון וראשי חכמי הדור אשר באו אחריהם עשו הדימוך.

ואמנם כי לא הסתפק קראכמאל-הוקן בדבריו אלה אשר התהפך בהם בלשונו, כי אם שבראש דבריו על הצדוקים (עמוד 80) בא ויחבר יחד את חכמי התורה עם הצדוקים ובלשון מדברת גדולות יאמר:

סביב לשנת מאהים ליוונים בסוף ימי נשיאות יוחנן הורקנוס נבר הננו והמתלוקת בין שתי הכתות וכו' כת הפרושים וכת הצדוקים כתות שהיו על דיעות שונות וכו' ואחר בקשו להן גם שתיהן כת ממשלה ושררות על הצבור והתערבו בהנהגת המדינה ובמועצותיה ותהי איבתם וקנאתם מקור נאמן לרעות איך מספר וכו'.

ומי יתן והי' ההכם קראכמאל-הוקן נודג מנהג חכמים להביא איזה מקור לדברים בנשים כמדקרות חרב כאלה.

כי לא לבד שלא נמצא כזאת, ואין מכל זה דבר בהמקורים, כי אם שזגם נגד דבר כל המעשים הגלויים והידועים, ונגד כל דברי המקורים כולם.

ובכל דברי יאזעפוס מראשית ימי הצדוקים עד סופם אין שם אף מקום אחד כי חכמי התורה או הפרושים בלשונו, עשו להם השתדלות ודרכים לבקש כה ממשלה ושררות על הצבור, ושהתערבו שלא כדין בהנהגת המדינה, וכי עשו מתוך איבתם וקנאתם.

בכל נטיית יאזעפוס אל הנהגת הצדוקים, ובכל היות דבריו רק מפיהם ומפי כתבם, לא היו יכול לא הוא ולא הם להכחיש את כל השתדלותם הגדולה והגמרצה של הצדוקים פעם אחר פעם להביא את כל רסן הממשלה לידם, נגד תפיץ כל העם.

אבל בכל דבריו גם בימי יוחנן גם בימי אלכסנדר ינאי, ובימי שלמינון ואריסטובולוס השני, אין מזה דבר על הפרושים, אשר לא היתה כזאת ולא עלה על לבם.

ומי הרשה להחכם קראכמאל-הוקן לעשות את דברי ימינו פלסתר, ולהשחיר פניהם של ישראל, ולבדות עלילות ודברים אשר לא היו כלל.

הדברים מפורשים בהמעשים עצמם, כל החתכולות אשר חבלו הצדוקים בימי יוחנן הורקנוס, ובימי אלכסנדר ינאי, ובראשית ימי אריסטובולוס השני (סוף ימי שלמינון) לקחת את כל הנהגת הממשלה לידם נגד רצון כל העם ולרדוף את חכמי התורה כחרב ולגרשם מהארץ בימי ממשלתם גם בימי יוחנן גם בימי ינאי.

אבל לא נמצא אף פעם אחת כי חכמי התורה חבלו החתכולות להשיג ולהביא את רסן הממשלה לידם.

ואם רק הרשו להם הצדוקים בימים ההם לקום ולהתהלך בארץ וללמוד תורתם ברבים, לא בקשו דבר, והיו שמחים בחלקם.

בכל ימי הצדוקים בימי החשמונאים היתה הממשלה בידי חכמי התורה רק פעם אחת בימי שלמינון.

ועל זה חנה הדברים מפורשים כי נעשה זה על פי דברי אלכסנדר ינאי עצמו אשר צוה כן לפני מותו.

וזולת זה הנה כל הדברים מבוארים, כי מאז נראו הצדוקים ונתקרבו מיוחדן אחרי המלחמה והשמד עד ימי שלמינון, נרדפו חכמי התורה על צווארם, מהם נהרגו ומהם ברחו מהארץ, ודבר לא היו להם בארץ, וזולתי איזה זמן בראשית ימי ינאי, אשר הרשה להם לשוב לארץ ולהיות בארצם, ותהי השתדלותם רק לנסוע הנשמות באהלי התורה.

ולא ארכו להם הימים בעבודתם הקדושה והנה סערת הצדוקים חמה יצאה נדונו בחרב ובאש לא לבד בארץ יהודה עצמה כי אם שנים פליטיהם אשר נמלטו לארץ אחרת נרדפו גם שם.

וכבר נתבארו לנו כל סדרי המעשים בכל הימים האם, אשר היתה הממשלה רק בידי הצדוקים, ודבר לא היו להכמי התורה עמחם, ותהי שמחתם גדולה מאד אם הניחו להם איזה זמן קצר בכל משך הזמן הזה לשבת בארצם. והנה בא החכם קראכמאל-היוקן ומבדה לו דברים על העת ההיא, דבר אשר לא היו יכול להיות או.

וידוע לנו חדשות ונצורות כי גם חכמי התורה בקשו להם כה ממשלה ושררות על הצבור והתערבו בהנהגת המדינה ובמועצותיה ותהי איבתם וקנאתם מקור גאמן לרעות אין מספר.

מבלי להראות לנו מתי היתה כזאת ומתי בא וקרה שם דבר כזה, והרי לא היו מכל זה גם דבר בכל העת ההיא, וגם לא היו אפשר להיות. ואמנם כי גם זולת זה הנה כמה מיעוט ידיעה בדברי הימים צריך לכיטוים כאלה, אשר אין להם שחר גם מתוך ענינם לעצמם.

והלא ידע גם קראכמאל עצמו כי דבר כל העם והמצע ורצונם היו כי תהי' התנהגה בידי חכמי התורה (הפרושים) וכאשר רצה אלכסנדר ינאי להשלים עם כל העם, יעץ לאשתו למסור ההנהגה בידי חכמי התורה, ואז באמת מה שקשה הארץ, וכל העם היו מאושרים.

ולחופך אחר זה בסוף ימי שלמינון כאשר מסרו הצדוקים המבצרים לאריס-שבלום, והנה ראו העם כי הצדוקים שבים אל הנהגת הממשלה, נאמר אצל יאזעמוס 5, 16, XIII כי פחד גדול נפל על העם.

וכל זה מפני שכל ישע וכל חסץ העם היו כי התנהג הממשלה רק על ידי הפרושים, אשר רק בהם במה לבם ורק הם נהנו את הממשלה לטובת העם. ועל כן לוא גם אם היו הדבר כן וגם אלו היו הדבר ספורש בהמקורים כי השתדלו הפרושים להביא את ההנהגה לידם, ולוא גם אם היו נאמר ספורש כי השתדלו חכמי התורה בכל כחם כי תהי' חממשלת בידם ולא ביד הצדוקים הלא היו זה כדיון וככל משפטי העמים אחרי אשר אך זה היו חסץ כל העם, ואך זה היו טובת העם ואשרם.

ורק הצדוקים אשר דבר ממשלתם היתה נגד חסץ כל העם ולרעתם, ואשר אחרי ימי ממשלתם בימי ינאי בבוא הממשלה לידי הפרושים יאמר קראכמאל עצמו עמוד 89):

בבה על כל פנים זמן איזה שנים שבה הארץ למנוחה ומסוהרה מעט גם מסוואותיה וכל מיני השחתה שנברו בה בימי ינאי השוכבים.

אך עדיהם אפשר לאמר. כי בקשו להם כח וממשלה ושררות על הצבור והתערכו בהסגת המדינה ובמועצותיה והתי איבתם וקנאתם מקור נאמן לרעות אין מספר.

למי שכל ממשלה אשר היא נגד רצון העם, הרי זה רק שררות על הצבור, וכל דבר אכזרי יחידים הבאים בכה אגרוםם להתחיל, הרי הם רק מתערכים בהסגת המדינה אשר לא יכירם שם מקומם, והוא רק מקור לרעות אין מספר. אבל מה ענין זה למנהיגי המדינה והחולכים רק עם העם ואשר הם עצמם הגם העם, וכל נפשם ולבם אליהם, ואשר הגם מנהיגי העם הטבעיים, החיים יחד עם העם, טובת העם טובתם, ואשר העם חיי רוחם.

מה ענין לאמור עליהם כי יתערכו בהסגת המדינה ובמועצותיה, ומי זה יתערב שם אם לא כאלה וכאלה.

ומה ענין לאמר כי יבקשו שררות על הצבור על אנשים אשר כל הפיץ הצבור הוא כי אלה יעמדו בראשם.

ולמי הן איבתם וקנאתם הלא נגד מבקשי רעת עםם, לבלי ליתן למשחית לבוא אל בתיהם לנגוף.

וכל זה גם אלו הן מפורש בן בדברי המקורים גם אז הינו דבריו רק חסרון יריעה בדרכי העמים וטבע העולם ומנהגו.

אבל הנה הוא רק בורה דברים מלבו ויורה היצים וניקים רק מחפצו לדבר טועה, כי הלא בהמקורים אין גם זכר מזה, ובימי יוחנן, אריסטובולוס הראשון, ואלכסנדר ינאי, הן זה גם דבר אשר לא היה יכול להיות כל עיקר, ובכל הימים ההם מאו קרב אליו יוחנן את הצדוקים, ישבו ראשי הכמי התורה בארץ לא להם ויהיו בגלותם, ורק בראשית ימי ינאי שבו לארץ, אבל גם אז דבר לא היה להם לא בהממשלה ולא בהנהגה.

ומה טבל לאמר לדברי קראכמאל-הוקן על שמעיה ואבטליון כי הם היו מואסי השררה ורודפי שלום וזה הוא היסך מהנעשה מהקודמים להם ומי שבאו אחריהם.

אבל מי המה מי שקדמו להם, הלא יוסי בן יועזר ויוסי בן יוחנן, יהושע בן מרזיה ונתאי הארכלי, יהודה בן טבאי ושמעון בן ששט, ומי הם הבאים אחריהם הלא הלל ושמאי.

והנה יוסי בן יועזר הלא יורה גם קראכמאל עצמו כי נהרג בירי הצדוקים (אשר אז נקראו מתיונים).

והוא עצמו בעמוד 58 יאמר:

ובתוך הסיפור הנזכר בצירוף מה שזכרו במדרשות למדנו עוד כי ראש המורים החסידים הנקרא גם בפי חכמינו חסיד שבכהונה הוא יוסי בן יועזר דור שני לחכמי המשנה הוא הנרצה באמצע המלחמה בשנת קניא ליוונים על ידי שר הצבא בכחידים בהסתת אליקים אלה דבריו.

ועד כמה דיו יוסי בן יועזר וחביריו הגדולים מואסי השררה ורודפי שלום נכלל לרעת מחטיפור הזה עצמו, הבא במכביים א' ז' י' ונאמר שם:

הגהה כי כן נסעו (בכחידעם ואלקימום) בראש חיל גדול לארץ יהודה, וישלחו שלוחים ליהודה (המכבי) ואחיו בדברי שלום למען משכם ברשתם,

והם בראותם כי הנם באים בראש היל גדול ועבא רב לא האמינו להם ויהיו נזהרים מאד לכלי ילכדו בשחיתותם, אבל רבים מחבמי התורה נסו את דבר השלום ויבואו לקדם פני אלקימוס ובכחידעם ולבקשם לשום שלום בארץ גם ההסידים, הלאשונים לבית ישראל (יוסי בן יועזר חסיד שבכהונה וחביריו), באו גם הם לדחוש ולבקש שלום באמדם בתן מזרע אהרן בא עתה עם צבא הגוים והוא לא יעשה לנו עול, וידבר אלקימוס עמםם דברי שלום וישבע להם כי לא ינע כהם ולא ברעיהם לרעה, והם האמינו לו אבל פתאום השתער עליהם וישב מהם יושבים איש וימיתם כולם ביום אחד וכיו.

וכבר נתבאר לנו בעמוד 380 כי שלומי אמנוי ישראל אשר לכל לראש דאנו לשלום עמם ואשר היו רחוק מהם כל בקשת שררה ומשירה לעצמםם הישבו או אולי אפשר הדבר להשלים עם אלקימוס ולבלי לחגד ברעה ואולי ישובו אלה מדרכם הרעה ויסתפקו בזה לבד כי התי' המישרה על שבמם ועל פיהם ישק הארץ, ויניחו ידם מלהביא הבלי הוונים לארץ יהודה, ויניחו ידם מלרעות את עםם במקל חובלים.

והנה עשו בן ראשי חבמי התורה לא לבד עם הצדוקים בשעתם כי אם גם עם הצדוקים הראשונים, בעוד היו מתוונים נמורים. וכל זה רק מפני כי חבמי ישראל היו עינם ולבם רק לשלום עםם, וכל שררה ומשירה רק מהםם ומחפצם.

והבא אחרי יוסי בן יועזר הוא יהושע בן פרחיה תלמידו, ראש הדור לחבמי התורה בימי יוחנן הורקנוס, הנה ידענו כי מיד כאשר התקרבו הצדוקים אל יוחנן הורקנוס היו דברים:

אם אתה שומע אלינו רומסם, ותורה הדי כרוכה ומונתה כל הנוצח ללמוד יבוא וילמוד, מיד ותוצץ הרעה ונהרנו חבמי ישראל ויהושע בן פרחיה ברה לאלכסנדריא של מצרים וישב שם עד אחרי מות יוחנן ואחרי מות אריסטובולוס בנו ועד אשר מלך ינאי ועלה בידי שמעון בן שטח להשיב מעט מעט ולאט לאט את הסדרים, ורק כאשר עלה בידו גם זאת להשיב שכנות סנהדרין ישראל מחבמי התורה או כתב ליהושע בן פרחיה כי גם הוא יוכל לשוב לארץ יהודה, כי אחרי אשר נתנו הצדוקים להקים סנהדרין מחבמי התורה, לא יהיו להם עוד סיבה לדרוף גם את יהושע בן פרחיה ראש הסנהדרין, ובעטת צדקתו אמר על זה יהושע בן פרחיה, שמע מינה הוה ליה שלמאי וילך וישב אל ארצו, וזה היו כבר בוקנתו הגדולה.

וכבר נתבאר לנו כי גם אז היו כל הממשלה וכל הנהגת המדינה רק בידי הצדוקים לבדם אפס וזלתי, וחבמי ישראל וגם כל העם כלו לא התערבו בזה מאומה ולא יכלו להתערב בכל ימי ינאי.

וראשי חבמי התורה אחרי יהושע בן פרחיה הם תלמידיו יהודה בן טבאי ושמעון בן שטח.

ועד כמה התרחק יהודה בן טבאי משררות, הנה גם כשרצו למנותו נשיא נאמר בירושלמי הנינה סיב היכו: יהודה בן טבאי הוון בני ירושלים בעון ממנותיה נשיא בירושלים ערק ואול ליה לאלכסנדריא.

ובמס' סכות ד. ה' שכאשר פעם אחת העמידו שמעון בן שמש על הדין (ס) מיד קבל עליו יהודה בן שבאי שאינו מורה תוראה אלא לפני שמעון בן שמש, וכל אשר נסיף להתבונן בדרכו של שמעון בן שמש יותר נסיף ללמוד ארצות דרכו הגדולה ועד כמה בוח מדרכי הממשלה ושררות על הצבור, ויותר נסיף לדעת עד כמה התרחק מכל כח הממשלה ומשרה במדינה, ועד כמה אהו דרכו רק באהלי התורה.

כי הנה עוד בימי עלומיו היתה כבר אהותו כלתו של מושל הארץ יוחנן הורקנוס, ומה טכל לדעת כי היו מראשי משפחות ישראל, וגם אביו מראשי ירושלים, הגה היתה אהותו כלתו של יוחנן הורקנוס ואשת יורש העצר, וכבר מימי שמעון אחרון האחים השמונאים נגזו מושלי השמונאים את ביתם ברמים, וכאשר בא אמרעאביוס שליח מלך סוריא אל שמעון השתומם למראה יהוד וההדר אשר מצא בביתו ולמראה שולחנות בית היין מבסוף זהב (עי' דברינו עמוד 392) ויוחנן הורקנוס נאמר עליו בהבריתא הקדומה בקדושין ד' סז והעלו מלוחים על שולחנות של זרבי.

וכל זה לא מיסכו את לבב שמעון בן שמש והיו דרכו רק באהלי תורה ודבר לא היו לו עם המושלים, עד שכאשר נהרגו ונרדפו כל חכמי ישראל בימי יוחנן הורקנוס נדרף גם הוא כאחד מהם וכמו שהוא בהדברים [במס' סופה ד' מז שכבר הזכירו לנו. שמעון בן שמש אסמינהו אחתיה].

ומוה הדבר מבואר כי היו מקומו וכל ענינו רק בין חכמי התורה, והנה נספר יוחנן הורקנוס ואהותו היתה למלכה תהלה על ידי אריסטובלוס בעלה ואחה זה על ידי אלכסנדר ינאי אשר היא הוציאה אותו מבית האסורים ותהי לו לאשה ותתן בידו את ממשלה ישראל.

אבל מה הם פעשי שמעון בן שמש גם אז, כי ישבו בבית המלכות, דבר אין לו בהנהגת הממשלה, ונמצא אותו רק משתדל להשיב שבות הסנהדרין שתהי רק מחכמי התורה, ועומד ומשתדל לתקן בתי ספר בכל עיר ועיר ושיחיו תינוקות נכנסים שם בני שש בני שבע שנים.

וכאשר גם עלה בידו למהר את הסנהדרין מן הצדוקים, ולהושיב שם את חכמי התורה, לא היו ורא להם לראש, כי אם השיב את שבות רבו הגדול וקן הורה את יהושע בן פרחיה ממצרים, והוא נשאר רק חבר הסנהדרין כמו שהיו, ואם כי אהותו היתה אשת מלך ישראל והוא יושב בהיכלם היו גם אז מתרחק מכל עושר ויהי חיי עוני עד כי כאשר רצה לפסור מאה וחמשים נזירים מקרבנותיהם הוכרה להעמיר עצמו בסכנה ולעשות זה על ידי ינאי, אף שכל קרבנותיהן יחד לא עלו לאלף כסף.

הערה (ס) יהודה בן שבאי לא פעם שם ברוך הדברים מפורשים שלא עשה זה לפני שהיו ק מ אפני שהשעה צריכה לך למיגרד מלוא וסין ב"ד סין ועושין לא לפני שהיו ק אלא לפני שהשעה צריכה לך וק מפורש בלשנו של יהודה בן שבאי, "לאצאי מלכם של צדוקים".

אבל שמעון בן שמש העמיד על האמת שאין דין מיגרד מלוא כי אם כשעשה ברוש חסא קל ואנו מחמיק עליו יותר אבל בעדים חמסק יכול להיות שחא גקי וצדיק, דמא חזית דמסכת ארנו ססך ארנו, על כן במקום שאין שם נזרת הכתוב אין שם גם דין מיגרד מלוא לפי שנוכל לעבוד על איסור של גקי וצדיק אל תהנהג.

והקטע על זה לפי שהצדוקים האחרנים כתבו ביה שיבושים רבים, ויבאר לנו כל זה במקומו.

וכאשר שבו הצדוקים וינאי עמהם לדרוך את כל חכמי הדור, התענה גם הוא בכל אשר התענו הם כולם, בהיות נורלו רק בתוכם כל הימים, ויהי עניו גדול ונורא כל כך עד כי לחמו לנפשו הביא מעסקו בפישתן וגם המור למשאו זה לא היה לו (ס"א).

ובכל זה הרביץ גם שם כארין גלותו ובעת ההיא תורתו לחלמידים. ורק אצל ראשי ישראל נוהלי התורה ומנהליה. אפשר למצוא הנהגה גדולה ונפלאה בזאת.

כי אף שהיו כל השערים פתוחים לפניו הכבוד מלכים וסגולת המדינות, בהיותו אחי המלכה, וניסו מלך ישראל, ויושב בבית מלכותם, ובהיותו חכם לבב מראשי יחדי הדור, ואשר אין ספק כי אלו הצה להם ידו לדרכי אלכסנדר ינאי היה הוא ראש לכל שרי הממשלה.

הנה התיחק הוא מכל זה לגמרי ויש אהלו רק בין חכמי הדור, עד כי נורלם היו נורלו, ובהיותם גרדסים נדרף גם הוא עמהם יחד, ויהי כל ימיו היו עוני ובנפשו הביא לחמו.

והשתמש בכחו בבית המלכות בשעה שהיו זה אפשר רק לזאת, להשיב את דבר סנהדרין ישראל מחכמי התורה, ולחקן בתי ספר בכל עיר ועיר ולהכניס שם חינוקות בבני שש כבני שבע, ולהשיב למקומו את ראש הדור. וכן חכמי התורה, ועוד דברים כאלה.

וכל הדברים האלה הנם גלויים וידועים ופרושים לפנינו.

אבל כי החוקרים האחרונים ההם דבר לא היה להם עם הקירת דברי ימי ישראל, לבם שמו רק לבית מלכותם נגד ראשי ישראל נושאי דגל התורה למען אשר יהיו אפשר להרוס את יסודי התורה עצמם, כי על כן לא יכלו לא לעמוד על אופיה של אומה זו, ולא לדעת את דברי ימיהם.

הנה העמיד קראכמאל את ישמעיה ואכטליין למאסי שררה ויודמי שלום גם נגד הבאים אחריהם, והיינו הלל ושמואי.

ובחפזו שכח קראכמאל-הזקן כי ימי הלל ושמואי הנם ימי הורדוס וארכעלאוס בנו, היסים אשר לא היה שם מקום לראשי חכמי התורה, לא להתערב בעניני המדינה ובמועצותיה, ולא לבקש להם כח וממשלה.

ולא לבד חכמי התורה, כי אם שנים הצדוקים האכזרים אשר אך זה לבד היתה מלאכה ידם לא ערבו לנפשם או להתערב בעניני המדינה ובמועצותיה, ולא נמו בימים ההם לבקש להם כח וממשלה, ולא יבלו לדרוש או שררות על הצבור. ואחרי ימי הורדוס וארכעלאוס, בימי נציבי רומא וימי אנריפסא הראשון והשני, הנה היו אז ראשי ישראל רבן נמליאל הזקן, רבן יוחנן בן זבאי, ורבן שמעון בן נמליאל.

ועד כמה לא בקשו להם רבן נמליאל הזקן ורבן יוחנן בן זבאי וחכמי התורה כח וממשלה נוכל לדעת מזה עצמו כי אצל יאועפוס לא נמצא גם זכרם

הק"ה (ס"א) לא נכלל להיות ספק כי זה היה בימי היותו כארין נד, ואי אפשר שיהיה במצב נדא מה-ביתו בירושלם, וכן שנים שם לא נחנה כל מאוסה מבית המלכות.

הנה כבר נתבאר כי הצדוקים רדפו או את חכמי הדור גם ככל מהכחשים אשר נתחבשו עד שרדפו גם את אליהם בזרין גלותם, ועל כן לא יכלו אחותו להציגו כמו שקשתה בימי חזנו.

או, ובכל מהלך סיפורו ביניהם לא הוזכרו אצלו דברים ומעשים לא מהם בסרט ולא מהפרושים בכלל ואין שם גם דבר מהם בנוגע לדבר ממשה.

ואמנם כי את רבן שמעון בן נמליאל אותו יזכיר יאזעפוס לפי שהוא השתדל נגד הצדוקים לדחות את יאזעפוס ממשרתו בארץ הנליל, אחריו אשר ראה כי כל מעשיו הגם לרעת ישראל.

וראו לנו להעתיק במקום הזה את דברי יאזעפוס אלה על רבן שמעון בן נמליאל, לראות ולדעת משם את טיב הכמי התורה בימים ההם בעיני העולם ובהנהגת המדינה.

ועדותו של יאזעפוס בזה הלא נאמנה מאד, אחריו אשר ה' שונא מוחלט לרבן שמעון בן נמליאל, אשר כל השתדלותו היתה נגד יאזעפוס.

והדברים באו בספרו Vita 88 ולשונו שם הוא:

שנאתו של יוחנן בן לוי נגדי גדלה מעת לעת ומחסצו להגות אותי לגמרי מן המסלה בנה ריקף את עזרו גיש הלב בחוכמה, ואחר זה שלח את אחיו שמעון ואת יונתן בן שישנא עם גדוד ממה אנשים אל שמעון בן נמליאל לבקשו כי יפעול אצל העדה בירושלים כי ירחו אותי משרתי בארץ הנליל, ולמסור זה לידו (של יוחנן), שמעון זה הוא מעיר ירושלים והי' ממשפחה נכבדה מאד ומכתת המרושים אשר בנוגע לחוקי אבות ידקדקו הם לשמרם יותר מאחרים, והנא ה' איש מלא רוח חכמה ושכל חרוף, וגם דברים היוותר מקולקלים ה' יכול הוא כחכמתו להוציאם למרחב.

ודבריו אלה כל ענינם רק בנוגע לעיני המדינה וחכמת ההנהגה אשר אך מזה ידבר.

והנה בכל שנאתו הגדולה של יאזעפוס אליו אשר כל פעולותיו היו נגדו כמו שנאמר שם ויבואר לפנינו במקומו.

בכל זה ה' רום תפארת חכמתו גדולה ורחבת בני בן ער כי בעל כרחו ה' גם שונאו היותר גדול מוכרח להגיד מקצת שבחו.

וכן הוכרח יאזעפוס לדגיד גם מקצת שבחם של חכמי התורה בכלל בנוגע להנהגתם עם העם ובחיי העולם וההנהגה בכללה.

ובמלחמת היהודים II, 8, 14 נדברו מהפרושים והנהגתם והצדוקים והנהגתם יאמר:

אכל בעוד אשר הפרושים יחיו באחדות גמורה, ולטובת הכלל ישאו במרומים דגל האחדות, הנה נגד זה דרכי הצדוקים ברוע פנים נגד בני הבורתם וכו'.

וכל הזעקרים והזרשים בכואם להפוך את כל מראה פני דברי ימינו ויתנו את הצדוקים למנהיגי העם היותר ראויים ולדורשי טובת עםם ולאומם לא שמו לב להצדקים האלה אשר בדברי יאזעפוס.

ולא שאלו את עצמם איך אפשר הדבר כי אנשים כאלה ידרשו טובת עםם, אנשים אשר אין להם בעולמם כי אם הם עצמם וגם עם הביריהם אשר דרכם אחת לא ה' לבבם שלם ובריתם נאמנה.

ותחכם קראכמאר-הוקן עצמו יעתיק גם הוא בעמוד 84 את דברי יאזעפוס אלה ויכתוב בלשונו:

הצדוקים בעלי מדות נסות וקשות איש נגד רעהו, ובהיותם בחבורה הם נגד אהיהם בקישי ותחרות כאלו היו מבני הגכה.
ואנשים כאלה הלא מטבע הדברים היו כי יתמו ויטרפו את כל העומד להם בדרכם ויהרגו ויצלבו ויסמרו וישהו את כל העומד נגדם וכל מי שיש להם עליו על של חשד כזה והלא מטבע הדברים היו כי יבקשו להם כח ממשלה ושררות על הצבור בהיות אך זה לכד משוש דרכם, ואך זה לכד משרתם, בהיים והלא מטבע הדברים היו כי יהיו איבתם וקנאתם מקור נאמן לרעות אין ספק.

ואך אפשר להיות אהרת אצל אנשים אשר הגם בעלי מדות נסות וקשות גם איש נגד רעהו וחבירו, אנשים אשר גם בהיותם עם רעיהם בחבורה הגם גם נגד אהיהם בקישי ותחרות כאלו היו מבני הגכה.
זהו הויה להם לפינעצם כולל וישר קבוע עד שאזעפום יאמר זה על כל הצדוקים בכלל.

ואך היו אפשר כי לא יהיו נגדם כל העם בלול בכללם, ואך היו אפשר להיות אהרת כי גם בלא חכמי התורה ובלא כל התעוררות מצדם יהיו כל העם נגד כל הנהגתם של מתי מעט אנשים כאלה אשר דרכו על כמתמו וכל מכסם היו רק אך להבנות מהורבנם.

ובל זה לא היו אפשר לכל החוקרים האלה לא להבין ולא לרעת ויבואו ויאמרו כי חכמי התורה התחרו עם הצדוקים הללו מפני שבקשו להם כח וממשלה ושררות על הצבור, וכל מה שעשו עשו רק מאיבתם וקנאתם בהצדוקים.

פרק כ"ז.

סוף דבר הצדוקים בימי ממשלתם.

בסוף ימי שלמינון זמן קצר לפני מותה שבו הצדוקים לממשלתם בארץ. היה בחיי המלכה מסדו הצדוקים את כל מבצרי הארץ, שנים ועשרים במספר, ליהיו אריסטובולוס איש ברוחם, ועל ידי זה היה הוא עתה למלך הארץ ואך כי חיל המדינה לא נתנו לו יד, וגם שלשה הכבצרים הראשים אשר היו בידי הפרושים ואשר שם היו אוצרי המדינה לא נמסרו לידו, הגה גם הכסף אשר מצא ביתר המכצרים הספיקו דים לעשות לו חיל שכירים מהלבנון וסראנאניס, ומתושלים מסביב, והצדוקים ראשי שרי הצבא בימי אלכסנדר ינאו, אשר מסרו לו את כל מבצרי הארץ, המה עפרו אותו מסביב, ויהיו לו לשרי הצבא. והנה שבה עתה הממשלה עוד הפעם אל הצדוקים, או בלשונו של יאזעפוס אלכסנדר III, 16, 6 אל סניי המדינה היותר חזקים, המניעים החזקים והגדולים אשר בדרכיהם לפני שלמינון אמרו הם על עצמם, כי מושל הערביים יחת ויירא גם משמע שמש הגדול.

ועתה דנה באמת הניעה השעה אשר אלה מניי המדינה היותר חזקים היו עליהם להראות כהם ונבורתם נגד מושל הערביים הזה.

כאשר אך מהה אסם התנגד יחד שני האחים אריסטובולוס והורקנוס, ובהיות והורקנוס רפה ידים הגה גם בלא מלחמת תגרה הוכרח הורקנוס לכרוח מהמערכה

סוף דבר הצדוקים בימי ממשלתם

רע

אצל יריחו כי כל אנשיו עזבוהו, ואז עשו שני הנחיים ברית שלום כי אריסטובולוס יהי המושל בארץ, והורקנוס יהיה כאיש פרסי, ויחזקו את בריתם על ידי שבועה במקדש ד' בפני כל העם.

אבל אם נתרצה לזה הורקנוס, לא הי' הדבר טוב ויסה לפני אנטיסמו האדומי (אבי הורדוס) רע הורקנוס אשר קוה מאז כי דבר דביקות הורקנוס בו יהי לו לישועה למשול על ארץ יהודה בשם הורקנוס רפה ידים ונכר לא יוצלה, כי על כן חזקו דבריו על הורקנוס וסית אותו יום יום לחלל את שבועתו ולברוח עמו אל מלך הערביים, והוא על ידי שוהר כסף ואיזה ערים יעזור להם ללכוד את ירושלים ולהשיב לכסא את הורקנוס תחת אריסטובולוס.

הורקנוס שמע לדברי אנטיסמו אהבו ואיש עצתו, ומושל הערביים שמע לדבריהם ויעש הפצם, ובמלחמה הראשונה אשר עשה עם אריסטובולוס לא עמד אריסטובולוס לפניו וינס לירושלים ויסגר שם רק עם הכתנים אשר רק הם לבדם נשארו עמו לשמור את משמרת המקדש.

וראו לנו להתבונן בהדברים האלה ובהליכות המעשים אלו, לדעת ולהבין מהם פרשת דברי הימים.

הן אלכסנדר ינאי נלחם כל ימיו עם הערביים ויקח מידם ערים ומדינות עד שהורקנוס עתה היתה הבטחתו להמושל הזה כי אם יעזור לו להיות למלך יהודה, ישיב לו את הפלך משנים עשר ערים אשר לקה אביו ממנו, והם ערים גדולות כמו מידבא ועגליים מורשה ועוד ועוד.

ולא עלה ברעת הערבי הלו גם בימי שלמיטון לשוב ולקחת הערים האלה מארץ יהודה ולהשיבם אליו כי ידע את כחם ונבורתם כי לא יוכל לעמוד בסניחם גם בארץ ירושתו ובהערים אשר כבשו ממנו אשר הגם יחד עם ארץ ממשלתו. ומתאום נראה אותו, כי הגהו בסוח בכחו הגדול ובא ושטף בארץ יהודה וישים מצור גם על ירושלים עצמה.

וכבר בהמלחמה הראשונה אחרי אשר רק עבר את נבול יהודה כבר לא יוכל אריסטובולוס לעמוד לפניו, וכפי הגראה גם מלחמה כראוי לא היתה שם כי כל לשונו של יאועפוס אלטטי ^{XIV, 2, 1} הוא:

על ידי ההבטחות האלה (אשר הבטיחו לו יום יום אנטיסמו הורקנוס) פעלו עליו לעשות הפצם, ויסע ארעמאס (מושל הערביים) עם מהנה רגליים ודוכבים המשים אלף נגד אריסטובולוס וינצחנה, ואחרי אשר אחרי הנצחון הזה באו הרבה מאנשי אריסטובולוס אל הורקנוס ראה עצמו אריסטובולוס נעזב לנששו וינס לירושלים, והערבי בא אחריו על עקבו וישם מצור על המקדש, והעם (האיסטוף) נתנו ידם אל הורקנוס, ויחזקו עמו את המצור, ורק הכתנים (העובדים במקדש) נשארו את אריסטובולוס.

הערבים שבוארים כי גם מלחמה כראוי לא היתה שם בין אריסטובולוס והערביים, כי אין בדברי יאועפוס מזה כל מאומה כי אם יאמר ויסע ארעמאס עם המשים אלף רגליים ודוכבים נגד אריסטובולוס וינצחנהו.

ועוד יותר דברי יאועפוס סמורשים כן במלחמת היהודים I, 8, אשר יאמר:

נגד חיל צבא כזה חמישים אלף במספר רגליים ורוכבים לא יכול אריסטובלוס לעמוד, כי אם מיד כאשר נפגשו יחד הניכה ויבוא לירושלים.

ואז עדין לא היו להורקנוס כל תומכים מהיהודים כי כנפו גם הורקנוס בלילה עם אנטיסטר מירושלים אל ארעסאס ועתה שבו עם הערביים, ואך נפגשו עם אריסטובלוס נצחו אותו מיד, ורק אחרי הנצחון הזה באו ונתהכרו אל הורקנוס גם איהו מאנשי אריסטובלוס, אבל בהמלחמה הראשונה היו שם רק חיל מושל הערכיים לברס.

ובכל זה לא היו אריסטובלוס יכול לעמוד לפניו גם בהמלחמה הזאת, וכבר גם במלחמה זו היו כצל בנסותו עד שלא היו ליאזעפוס גם מה לספר מדבר המלחמה כי לא היו אריסטובלוס יכול לעמוד עמו בקשרי המלחמה כל עיקר.

ובפרט הגה יפלא שהיו אך זה עתה, בימי ממשלת הפרושים לפני זה הגה היו צבא המדינה גם פי שנים כאשר היו בימי ינאי והסנס גדול מאד עד שגם בלא מלחמה הפילו בני ישראל היתים על כל העמים מסביב עד שכפסו קומתם לשלוח גם בני התערובות לירושלים.

ועתה הלא היו כל זה לאריסטובלוס מלך הארץ והצדוקים נבזרי החיל בראש כל החיל הגדול הזה.

בכל זה הגה לא לבד כי הערבי לא חת כלל מלהביא להם מלחמה בשעריהם, כי אם שהם גם לא מצאו ידיהם כיום קרב ולא יכלו גם לעמוד עמו בקשרי המלחמה.

אבל הרברים פשוטים ומבארים את עצמן.

הצדוקים אשר לא היו נפשם כי אם אל עצמם, אל כיסם הנאתם והוכתם, וישנאו לא לבד את כל העם כי אם גם את רעיהם ואחיהם וכני חבורתם, אנשים אשר היו בעלי במדות נמות וקשות איש נגד רעהו, ובהיותם בהבורה עם בני חבורתם הם נגד אחיהם בקושי ותחרות כאלו היו מבני הנכרי.

אנשים כאלה כשם שלא יצלתו להגהי את העם כן גם לא יוצלתו להנהיג הצבא ולחת מרוחם עליהם.

כל הצלחת המלחמה בימי שמעון יוחנן ואלכסנדר ינאי רק על ידי העם עצמם, עם יהודה בכללו אשר בשעה שהיו יחד עם המושל כרע רבין כארי וכלביא ויך צריו אתור, כנבורה נפלאה, בהלכו בשם ד.

גם בסוף ימי יוחנן הורקנוס זבימי אריסטובלוס הראשון ואלכסנדר ינאי בכל אשר נקעה נפש העם מהם, בכל זה עזרו על ידם ועמדו לימינם, כי זכרו להם זכות אבותם, וזקני הדור ראו עוד את כל המעשים הגדולים בימי יהודה יונתן ושמעון, ואיך מטרם נמשם לטובת העם וכל המעשים וכל דבר ממשלתם הלכו כן זה אחר זה ונמשכו יחד.

עתה הגה בנתיים ראו העם בטובה ויהיו ימי האורה ימי שלמיטון וממשלת הפרושים, הימים אשר העם והזולכים בחושך ראו אור גדול, ויהיו חיי אושר ושלוה וכל סוגם ביום.

ופתאום והנה נשתנו כל פני הרברים, והצדוקים שבו אל הממשלה.

כל העם זכרו עתה את שני העתים השונים אשר עברו עליהם בזמן קצר כזה.

מעבר מזה ימי ינאי וממשלת הצדוקים, אשר שנה אחר שנה הרבו הללי בת עם עד כי לדברי הצדוקים עצמם הינו מהעם כששים אלף נפש, לבד לאלפים ולרכבות אשר נאספו בהמלחמות הרבות והגוראות אשר רובן היו בלא כל תועלת לארץ יהודה עצמה, ולבד אלפים ורכבות אשר הוכרחו לברוח מהארץ ולהיות בטולה, או הושבו בבתי כלאים, וידמו בחושך, ולבסוף עשו להם גם צחוק ויביאו לאלפים נשים וילדים וישתמום ברהוב העיר לעיני אבותיהם ובעליהם המסומרים ומוצלבים שם.

ומעבר מזה ימי שלמינון וממשלת הפרושים אשר כל הארץ באה אל המנוחה, הטלים הושבו, וישבי חושך בבתי כלאים הוצאו לחפשי, כל העם ישבו שלום ושקטים ומתענגים על טוב הארץ מבפנים, ושלוט אמת ומנוחה שלמה מכל אויביהם מבהוץ אשר תוכו להגלם ויהי פחדם ומוראם עליהם עד כי גם הוכרחו לשלוח בני התערובות לירושלים למען אשר יהיו בני יהודה בשוהים בשלום.

כי על כן כאשר שב עתה אריסטובולוס בראש הצדוקים אל הממשלה, דנה דבר גדול מאד הי את אשר פעלו הפרושים חכמי התורה על העם לישבת מריב ולמנוע מבוא בדמים.

אבל יותר מזה לא הי אפשר להם לסעול עליהם.

וגם הדבר הזה לישבת מריב הי כבד מאד לפני העם, והננו רואים לפנינו כי המלכה עצמה לפני מותה הי דעתה כי יעמדו ביד חזקה נגד אריסטובולוס והצדוקים.

אבל חכמי התורה לא יכלו להסכים על זה, בידעם כי האורב יושב להם הרומיים כבר יתקעו יהדם בכל סוריא והגם עומדים על סף ארץ יהודה ולחשים את עיניהם, ואם ילחמו עם הצדוקים יקראו הצדוקים עצמם את הרומיים לארץ יהודה.

כי על כן פעלו על העם כי יעשו כמותם לבלי לקרוא מלחמה, ולתת לאריסטובולוס והצדוקים לקחת את כל ממשלת הארץ לידם.

אבל ללכת אחזי יד עם הצדוקים ואריסטובולוס זה הי דבר אשר לא הי אפשר גם לאמר להעם.

והי להיפך ודברי יאזעפוס אלסטי" 5, 16, XIII מפי הצדוקים מפורשים, כי כאשר נשמע בין העם כי הצדוקים מסרו את המבצרים ליד אריסטובולוס ועוד מעט ויהי למלך הארץ נפל עליהם פחד גדול כי ידעו אשר ינקום נקמתו מהם. כי על כן הננו רואים עתה לפנינו דבר נפלא מאד, פרי דבר ממשלה כזאת נגד כל העם.

הערכיים האלה עצמם אשר אלכסנדר ינאי לקח מהם ערים ומדינות, והם לא העיזו להשיבם אליהם במלחמה לא בימי ינאי עצמו וגם לא אהרי מותו בכל ימי שלמינון.

הערכיים האלה ימצאו עונו בנפשם עתה לא לבד לקריא מלחמה שם במקומם לשוב ולקחת את כל הערים האלה, כי אם שגם לא פחדו ממושל יהודה כל מאומה, עד שגם הבקיעו אל לב ארץ יהודה, וישימו גם מצור על ירושלים, ואריסטובולוס והצדוקים לא יוכלו לא להלחם אתם וגם לא לבוא עמדם בקשרי

המלחמה, ומיר כאשר התראו הערביים הנה הוא גם יסגר בחומות המקדש זה עם הכהנים אשר הנם שם.

הגנו רואים עוד יותר מזה כי גם כאשר מתה שלמינון ומלך אריסטובולוס טרם נודע להערביים מצב הדברים בארץ יהודה לא ערב גם אז בנפשו לקרוא מלחמה להשיב לו את הערים ההם.

ורק כאשר ברחו אליו אנטיפטר והורקנוס ויום יום חזקו דבריהם עליו אשר הודיעו לו את כל מצב הארץ אך אז נפתח לדבריהם.
ודברי ואזעטוס אלטטי' 4, 1, XIV הם:

אחרי אשר חזקו על ארעטאס בקשתם יום אחר יום, ואחרי אשר נתנו לו גם מתנות רבות הבטיח להם למלאות הפצע, וכי גם הורקנוס הבטיח לו כי כאשר ימשול הוא ימסור לו את הארץ עם שנים עשר ערים אשר לקח אביו אלכסנדר ינאי במלחמה מהערביים והם מירכא וכו' ועל ידי הבטחות האלה פעלו על ארעטאס ויסע עם מחנהו וכו'.

והנה גם אחרי מות שלמינון לא עלה על דעת ארעטאס עצמו גם זאת כי יוכל להשיב אליו הערים אשר לקח מהם ינאי, לפי שידע היטב את גבורת עם יהודה אשר חזקו הרבה ממנו.

אבל אנטיפטר והורקנוס הם הודיעו לו כל מצב הדברים עתה, כי כל העם הנם לגמרי נגד אריסטובולוס והצדוקים עד כי על פי דבריהם ערב ארעטאס בנפשו להבקיע גם אל לב ארץ יהודה, ואריסטובולוס עם הצדוקים לא יכלו גם לבוא עמו בקשרי המלחמה.

והנה באה ונתיחת כל הרעה הגדולה, ואף כי חכמי התורה נשמרו מכל משמר לבלי להביא עתה מלחמה בארץ לבלי ישימו הצדוקים פניהם להביא את הרומיים אל ארץ יהודה.

עשה זה הורקנוס בהסתת אנטיפטר, ופחד חכמי התורה בא כי כאשר צדו צעדיהם קראו אריסטובולוס והצדוקים לעזרת הרומיים, והורקנוס ואנטיפטר עשו בן גם הם, והרומיים מהרו וישימו להם את ארץ יהודה הדום לרגלם.

ואזעטוס אלטטי' 5, 16, XIII יאמר לנו מפי הצדוקים, כי על בן מרד אריסטובולוס באמו.

עתה כאשר חלתה אמו דאנ כי במות אמו יעמדו כל בני משפחתו תחת ממשלת הפרושים.

וכן הרבר כי אם לא מרד באמו, ואם הצדוקים לא מסרו לו המבצרים, או הנה במות שלמינון נשארה ממשלת הארץ בידי חכמי התורה, ורק שם משפחת החשמונאים היו נקרא על הממשלה, אבל בעצמו של דבר היו הכל עומד תחת יד הפרושים, ככל אשר היו בכל ימי שלמינון.

אבל כמה טוב ויפה היו הדברי, ועד כמה היתה אז ארץ יהודה ברום מעלתה, לא הערביים ולא יתר שכני הארץ לא היו מרהיבים בנפשם לא לבד לבקוע אל ארץ יהודה, כי אם שהיו שוקטים במכונם ולא היו מרהיבים בנפשם גם לננוע בקצה נבולם ככל אשר היו בימי שלמינון.

ובפנים הארץ היו בני יהודה מתעננים על רוב טובה, והיו מבצרים ומחזקים

סוף דבר הצדוקים בימי ממשלתם

רעב

את מעמדם יום ככל אשר באה כל הארץ אל המנחה לפני זה בימי שלמינון וממשלת הפרושים.

ולא דאה עליהם הנשר הרומי, ולא ידעו לא מאנטיפטר ולא מהורדוס בני ולא מנציבי הרומיים אשר כולם יחד אכלו את יהודה ואת נהו השמו, ויביאו את חורבן הארץ.

ואם משפחת החשמונאים היתה מושלת בארץ בהגנת הפרושים, ולא תחת הגנת הצדוקים מניי הארץ היותר חזקים אשר כל מושלי ארץ יהוה משמם הגדול, לא הי' בזה רע כל עיקר אחרי אשר כל הארץ היתה שלוח ושקמה, וכל טוב די בידם, והצלחתם תעלה כפורחת.

עתה הנה הפיקו אריסטובלוס והצדוקים את כל הפצם ובמות שלמינון נקרא שם הממשלה מפורש על שם אריסטובלוס, הפרושים דבר לא הי' להם בהגנתה, וכל הארץ שבה נבימי ינאי לממשלת הצדוקים, העם עמדו משתאים ומשתוממים למראה בלחות אשר ידעו מראש כי מרה תהי' אחריתם ידעו כי ייסרו אותם הצדוקים ואריסטובלוס קשה, ויקחו נקמתם מהם, כלשונו של יאזעפוס אלמשיי XIII, 16, 5, ידעו כי באשר אך יראו אריסטובלוס והצדוקים כי הממשלה נכונה בידם יציעום הללים בראש כל הוגות ויוקיעום לעיני השמש, ידעו כי נכונים להם שפטים בבתי כלאים ובבור צרה, וידעו כי יהי' עליהם לקחת כלי נולה וללכת אל ארץ לא להם.

כי על כן אף כי לא הגיחו אותם הכמי התורה להלחם עם הצדוקים ואריסטובלוס, אבל עמדו מנגד, והאחים התנחחו יחד עד אשר נתנו את הארץ בידי הרומיים.

זהם ראו כי הורקנוס טוב לפניהם יותר מאריסטובלוס כי בהיותו כצל בגנותו הנהו דרוש מאד לכל הפצם, כי על כן קראו אותו ביזום מושל יהודה והורקנוס זה אשר גם הוא דבר לא הי' לו עם העם החמכר ביד איש עצתו אנטיפטר האדומי. עתה הנה פנע בהצדוקים מי יתקף מהם האיש אשר לא יחת גם הוא מתחבולות ברשע.

השם אשר לקחו להם הצדוקים מסוף ימי יוחנן עד אחרי אריסטובלוס השני הי' כי הם הנם העמורים אשר בית החשמונאים נשען עליהם, וכי אך הם יניו על בית הממשלה, אשר הפרושים והעם ירצו להורידם מכסאם.

והשם אשר נוסף על זה להצדוקים בסוף ימי שלמינון הי' כי הם הנם עומדים לימין אריסטובלוס נגד הורקנוס ואחר זה נגד הורקנוס ואנטיפטר.

ועל כן הנה נהפך להם הדבר עתה לרועין, כי בהמיר ארץ, ואנטיפטר הי' המושל ביהודה, וידגול בשם הורקנוס, הנה כשם שנשמר מכל תחבולות אריסטובלוס עצמו, כך נשמר מכל תחבולות הצדוקים העוזרים על ידו, ואשר גורלו הי' מעתה גם גורלם.

והדבר הזה הי' גם אחר זה כל ימי הורדוס בן אנטיפטר, ונתחזק בימיו גם עוד יותר, מפני שהוא כבר רדף בחרב נוקמת את כל בית החשמונאים וכל נצר משרשם, אשר הצדוקים העמידו פנים במשך זמן גדול מימי יוחנן כהן גדול עד אריסטובלוס השני כי כל דבר הבית הזה נשען עליהם, וכל ימי אנטיפטר אביו

אשר להם עם אריסטובולוס ובניו חי' לו יחד עם זה גם מלחמה נגד הצדוקים וכל אנשיהם.

כי על כן נתרחקו עתה הצדוקים לנמרי לא לבד מהממשלה, כי אם גם מכל משרה רשומה במדינה.

ואחרי אשר כתה הדת לא היו מעולם וכל עינים היו רק מפלגה מדינית המשתמשת בכל תחבולות ערמה ומזמה שתהי' הממשלה רק בידם, מפלגת אבירים אשר דבר אין לה עם העם, וכל מעשיהם רק למצוא דרך איך למשול עליהם ביר חזקה.

כי על כן הנה בימי אנטיפטר וביותר עוד בימי הורדוס וימי ארכעלאוס בנו לא היו להם מקום-כלל, והוכרחו לצמצם עצמם רק בתור אנשים פרטיים. ועל כן נראה לפנינו דבר נפלא כי כל ימי שמעיה ואבטליון בני כתיבא, יהלל ושמאי, אין זכרונם בא לפנינו, ואין שם לא יבוחים עמהם, ולא דבר של פרסום, כאלו כבר אכזרו ואינם.

אבל אחר זה בימי נציבי רומא, אשר אז ענה הכסף את הכל, אז נשמע את קולם עוד הפעם סואן ברעש, ואז נשמע אותם עוד הפעם קוראים למדלומות, וראשיהם גם עשו תודה עם נציבי רומא ויהלקו ביניהם שלל, וידו מעשיהם אז על הדרך הזה עצמו אשר הלכו בו בהימים הראשונים כאשר היו בני ישראל תחת יד היוונים וככל אשר נראה זה לפנינו בבואינו אל מעשי הימים ההם.

זה הוא כל דבר הצדוקים מראשם לסופם, דבר אבירים בעם אשר כל מעשיהם כוננו רק למשרה אחת איך לכבוש את העם תחתיהם, ולדרוך עליהם בנעלים.

ואחרי כל מה שנתבאר לנו בכל פרשת המעשים, הנה אם נחקרה לדעת זאת ואם נשוב להתבונן בהם אז נבין גם אנחנו הרחוקים מהימים ההם ונמצא כי אחרי ימי ממשלת הצדוקים מימי יוהנן כהן גדול עד סוף ימי אלכסנדר ינאי, אשר הסבו אז את ארץ יהודה לתרו ובהו, עד כי גם מעריצי הצדוקים כהחכם נרעץ יאמרו גם הם כי הארץ רמה תחתיה ונעקרה ממוסדותיה, וכאשר יאמר גם החכם קראכמאל-הוקן, ככה על כל פנים זמן איזה שנים (של ימי שלמינון) שבה הארץ למנוחה ומנוחה מעט גם משומאותיה כל מיני השחתה שנברו בה בימי ינאי (ממשלת הצדוקים) השוככים.

הנה נבין גם אנחנו כהיום כי לא היו אז עצה אחרת לרפא את כל שבר יהודה כי אם כמו שעשתה שלמינון אחרי מות אלכסנדר ינאי, כי בית החשמונאים ישבו לכסא הממשלה, אבל בעצמו של דבר נהנו חכמי התורה את כל דבר הממשלה יחד עם העם.

ולו נשאר הדבר כן גם לאחר מותה, ואלו הבינו זה גם כניה אריסטובולוס והורקנוס, ואלו לא שמע אריסטובולוס לדברי הצדוקים, ואלו לא התגמל הורקנוס בנרועות אנטיפטר האדומי.

או היו שלום אמת במדינה, העם נולדו בעצומי היו עומד לימין הממשלה, ובית החשמונאים ישבו לכסא בשלות השקט, בני יהודה היו מתענים על רוב טובה, ומנוחה שלמה מבית ומבחוץ, ככל אשר היו אך זה עתה בימי שלמינון, ואז לא נמסרה הארץ בידי הרומיים, ולא ישבו לכסא לה לא אנטיפטר האדומי ולא הורדוס

סוף דבר הצדוקים בימי ממשלתם

רענ

וכניז, ולא באו כל הצרות הנוראות על ידי נציבי רומא, ולא הרב הבית, וישראל לא נלה מעל אדמתו.

אבל הורקנוס ואריסטובולוס בני ינאי טרלו על ברכי הצדוקים, ולא ידעו כי אם דרכם, ועל כן לא לבד כי לא יכלו להבין את אשר הבינה אדם, כי אם להיפך שכדברי יאזעפוס המפורשים הנה דיו אך זה טעם הדבר אשר מרד אריסטובולוס באמו בחייה מפני כי דאג אשר במותה תעמוד כל משפחתו תחת ידי הפרושים.

והנה שב והקים לו ממשלת הצדוקים גם עתה אחרי אשר כבר נלאה העם לשאת עול סובלם, כי על כן באה אלינו כל הצרה הגדולה הזאת. את אשר נוכל להאשים את ראשי ישראל בימים ההם, הוא לנמרי להיפך מדברי החוקרים החדשים, עונם והטאתם נוכל למצוא רק בזה, מדוע התרחקו כל כך מכל דבר ממשלה ומשורה.

ואחרי אשר עתה בכל ימי שלמינון היתה עיקר הממשלה בידם מדוע נערו כפיהם, ונתנו לאריסטובולוס להפיק הפצו, ומדוע לא שמעו לעצת שלמינון המלכה לפני מותה כי יעמדו בראש כל העם בעצומי אשר היו רק עמהם, ובראש בני החיל אשר נשארו באמנה אתם, ומדוע לא לחמו עם אריסטובולוס והצדוקים, להשיב את המבצרים וכל דבר הממשלה רק לידם הם, ולהביא את הורקנוס ואריסטובולוס תחת מתן ורסן, כי יסורו למשמעתם, ככל דבר העם וכחפצם.

אבל אין ספק כי היו זה מפני כי ידעו היטב את אריסטובולוס ואת הצדוקים והבינו כי בצר להם וכאשר יצרו צעדיהם או יפנו אל הרומיים לעזרה, ואז יאבד מאריך יהודה כל עמדתה ברשות עצמה, כמו שעשו באמת אריסטובולוס והצדוקים אחרי אשר צרו צעדיהם על ידי אנטיסטר והערביים.

ועד כמה נוכל להתפלא ולהשתומם על הכמתם הגדולה ורחב דעתם ועינם החודרת.

כי אלו עשו כחפין שלמינון, להלחם עם אריסטובולוס ולהדוף אותו ואת הצדוקים, ולהשיב לכסא את הורקנוס החלש ואין ידים תחת הענתם הם ואריסטובולוס והצדוקים בודאי הלא עשו גם אז ראש עשו עתה לפנות אל הרומיים לעזרה.

אז היינו גם אנחנו כולנו תושבים, כי מתוך חסין חכמי התורה לבלי להגיה מידם את דבר הממשלה במדינה, ומתוך רצונם להאריך את ימי ממשלתם בארץ, ולבלי להוציא את מיתרי הממשלה מתחת ידם, קראו מלחמה על אריסטובולוס להדיחו משאתו, אף כי רק הוא היו ראוי למלוכה ולא הורקנוס, ואין אדם נתפס על צערו אם עמד על נפשו וקרא לעזרה את הרומיים, והנה באה על ידם כל צרת בת יהודה והנה הבינו הם כל זה מראש ובצדקתם הגדולה ורחב דעתם, ובהיות כל מעשיהם רק לטובת העם, גיהו מידם כל ההגנה ויקבלו עליהם מרות הצדוקים וממשלתם אף כי ידעו היטב שבאשר אך תכון הממשלה בידם או יהיו כל חכמי התורה נסמכים לפי הרב, אם לא יעזבו את הארץ, ואם לא יברחו אל נפשם.

אבל את אשר נשמרו חכמי התורה מלעשות או בהיות אצלם טובת עמם לכל לראש, הנה לא שמו לב לזה אנטיסטר האדומי והורקנוס החלך אחריו, ואם חכמי התורה לא רצו לעמוד בראש כל העם ובראש הצבא להלחם עם אריסטובולוס,

סוף דבר הצדוקים בימי ממשלתם

הנה עשו זה אנטיפטר והורקנוס על ידי הערביים, ואז באמת פנה אריסטובולוס אל הרומיים, ובנסת ישראל אמרה את אשר ינרתי בא.

כאשר פנה אריסטובולוס אל הרומיים, אז פנו אליהם גם אנטיפטר והורקנוס. הרומיים הם מצאו כי הורקנוס, אשר הנהו כבר לא יצלה, טוב לפניהם הדיבה יותר לקרוא עליו שם מושל יהודה, ועל ידי זה באה עתה כל ההנהגה תחת יד אנטיפטר האדומי.

את הצדוקים הרחיק אנטיפטר מכל הנהגה וכל דבר חמי שלה, בהיותם כרוכים אהרי אריסטובולוס ובהיותם אנשים החפצים גם הם בשלל ומדינה כמותה. אבל גם חכמי התורה לא נקו רע, ואף כי התרחקו גם מעצמם מכל משרה ומכל ממשלה, עד שאבטליון אמר גם בישיבתם לעצמם. חכמים הנהרו (גם) בדבריהם כי הנה מצא אנטיפטר כי גם דבר הבית דין הגדול הוא לו למכשול בדרכו, כי על ידי הבית דין הגדול המיוחד לכל ישראל יצאו ובאו דברים רבים במדינה. וזה לא היה לפי חשבונו של אנטיפטר אשר כבר שם מכטו להנהיל לו ולכניו שבט מושלים ביהודה.

כי על כן בשל את דבר הבית דין הגדול, ולהסתיר מעשו לכלי יראו אותו על זה העם ברע עשה זה על ידי נאבניוס שר צבא הרומיים ככל אשר כבר נתבאר לנו כל ענין הרבר בדברינו על סוף ימי החשמונאים 70 - 53.

זה הוא כל דבר הצדוקים בארץ מראשית ימיהם בימי היונים עד סוף ימיהם בימי הרומיים.

עוד כל ימי היונים נקראו בשם מתיונים, וכאשר עלו היונים מהארץ ובני יהודה היו ממשלה לעצמם נקראו מאז והלאה בשם צדוקים, אבל כל יפודם כל ענינם וכל דרכם נשאר גם אז את אשר היה לפני זה, ותהי ידם נגד כל העם עד אשר שבנו בני יהודה ויאבדו את ממשלתם לעצמם, ויבואו תחת עול הרומיים.

אז עברו ובטלו ויהיו כלא היו, וכל ימי אנטיפטר והורדוס בנו לא נשמע שם דבר.

אבל בימי נציבי רומא התנערו מעפר ונפגשו אותם עוד הפעם על כל מדרך כף רגל ונראה את ענינם בבואינו לימים ההם.

תקופת ימי התנאים.

בראשית ימי הורדוס הותחלה תקופה חדשה בדברי ימינו תקופת ימי התנאים.

עוד בימי אבי הורדוס, בימי אנטיפטר האדומי נתבטל הכית דין הגדול של כל ישראל.

ימי בני בתירא אשר באו אחר זה היו ימי המעברה הימים אשר היתה תקופת בני ישראל גדולה, כי עוד ישחנו פני הדברים, וכל סדרי המדינה ישובו למקומם.

אבל כאשר בית החשמונאים נדחה לגמרי, ותחת אשר עד עתה משל אנטיפטר האדומי בשם הורקנוס, ואחר זה גם משל אנטיגנוס בן אריסטובלוס זמן קצר על רגלי עצמו, הנה תחת זה העמידו עתה כרוזי את הורדוס למלך יהודה. או ראו חכמי ישראל את עב הענן אשר יעיב באמו, ויכירו וידעו כי לא במהרה ישבו העבים, ולא בזמן קרוב כאור בוקר יודח שמש, ויכירו וידעו כי אי אפשר עוד להניח הדברים להתנהג מתוך סדרים שלא נבראו אלא לשעת, ויחלו לחשוב מהשבות לסדר להם דבר קיים לפי מעמד הדברים עתה.

דרכם אשר בחרו או היו לצמצם הכל בתוך כותלי בית המדרש, בידעם הישב כי בכל אשר יתנו לכל זה צורה של זעיר אנפין יכיר העם מיד את כל האור והחיים אשר הגם שם, ויהי לכב חכמי ישראל בשות, כי לאט לאט ישוב הדבר לכל איתנו הראשון, ולכל תואר פניו מימי קדם, בזהות כל זה על פי חפץ כל העם, ועל פי דרכם ורוחם.

והי' שלה להם את מלאכו לפני, והלל הבבלי עלה מכבל ובא או לארץ ישראל, והנה מצאו את האיש אשר הם מבקשים, להעמיד אותו ראשון לכל בית ישראל.

והנה מצאו לפניהם את ראש הדור אשר נקבצו בו כל המדה ישראל וכל מטלת התורה יחד.

כי גם לבד היותו ראש וראשון לכל חכמי הדור כבודות תורתו, היו גם מדותיו גדולות ונפלאות עד אשר הניעו עד קצה כבול המוכ, וקצה זבול של כל מרום ונשא, והנה עמדה אותו גם חכמה נפלאה ברכי העולם, עד כי ברבות הימים נשאו פניו גם הורדוס האדומי וכל אנפיו.

ובכזו והנה האירה כל הארץ מכבודו, ולא לבד חכמי התורה כי אם גם כל העם הביטו אליו ונהרו וימצאו בו את הקמור אשר יכלו להשען עליו, והחזיקה אל כל המקום אשר דרכם ולבם שם.

בני בתירא מהרו ויהנו בידו הנשיאות אשר ברנע והיא לא הי' זה בתור ראש הכית דין הגדול, אשר נתבטל לפני זה ולא הושב עוד למקומו, כי אם בתור ראש מתיבתא, ראש בית המדרש לתורה.

ואחר אשר בימי בני בתירא, אשר הסדרים הראשונים במלך, ותחתיהם שמשו סדרים לפי ישעה, הי' אז שמאי הוקן ראש לחכמי התורה.

כי על בן הנה בהששם לכבודו הגדול של שמאי הוקן, ויחד עם זה גם מפני יראתם את הגדודים, אשר אם הי' נתבטל עתה גם דבר בני בתירא וגם בית מדרשו של שמאי הוקן והלל הי' מאחד הכל תחת ידו, הלא היו הדברים בולטים כי שבו כל הכוחות והתאחדו יחד.

ראו הכרה להניח גם את בית מדרשו של שמאי הוקן להשאר במקומו. ועל ידי זה ומתוך מעשי הימים נעשה עתה חדישה בארץ, שני בתי הוועד שונים בתואר ובקומה עומדים זה בצד זה בירושלים עצמה, דבר אשר לא הי' לא לפני זה ולא לאחר זה בכל ימי המתיבתות.

וזה הי' תחלת ימי התקופה החדשה הזאת היא תקופת ימי תנאים. ויהי הדור הראשון להם הלל ושמאי (א') ראשי שני הבתים האלה אשר יסרו ואשר נקראו מאז והלאה בשם בית שמאי ובית הלל.

פרק ב.

בית שמאי ובית הלל.

הדבר הזה כי בית שמאי ובית הלל הגם שני בתים אשר הוקמו על ידי שמאי והלל כל אחד מהם בראשית ימי פעולותיו, זה הוא כל כך פשוט ומבואר מעצמו עד שלא הי' צורך לא לבאר הדבר, וגם לא לדבר על זה כל עיקר.

הקרה (א) מירמזם את הירושם ומתחזקם מבני, עשו מתחלה גם זאת כי חשיבו למצנה לאלל את מנחם, אשר הירושם הי' חפץ ביקר, ואשר כבר הגיד לירושם בימי עלייתו כי הי' לשון.

אבל זה נתהפך להם מיד לרועץ כי בוימת מנחם נטחו לרדפי הארמיות, והביא עמו עירובא' בין התלמידים. והלל כוזבטמו ודחב דעתו עלה בידו כי מנחם יהיה את סקטו, וגם כל התלמידים התחילם בו קטש קט, וק' דברי המנחה בואנה ס'ו, "ישא מנחם" ונברייטת מב' שם שיטה יבא עמו שמונת אמת תלמידים, והיינו כל אלה אשר אין חח הכנסת נטה מוח.

ותמה מנחם עלה בקי הלל לתת סעודתו בן חס על ששאי חתק, על ידי זה נעשה גשר של חבב בין שני הבתים הגדולים האלה, כי ברובים מוללים כבר תשאול לחוקי ישי, הי' זה אשר סתבריים אשר אשר אשר ושיבי הלל המדיים למקום גם בתוך צויתם הירושם.

ובכל עירייתם של הירושם ובני חבבי הירושם על יד דבר לא הי' לתת עם שני הבתים לחדש השלל בנושם בני הלל ע'י יתקפתם אלמתי' 4, 10, XV.

חא' כי ח' או יסיה רתים סמו לירושם במל, וזה הי' או סבב חבבי הירושם סתפנות אשר הירושם בימי תרמיים בשקת שלא נזח קטור לא רחש דבר תקופה ביהו

תקופת התנאים בית שמאי ובית הלל

רעה

אבל בדברי ימינו אשר שממו שעריהם, וכותביהם התרחקו לגמרי מכל חקירה לא יפלא אם גם דברים היותר חשובים אבדו ואינם, או נעקרו ונתהפכו. והרב פראנקעל בספרו דרכי המשנה באין אומר ודברים בא וכותב בהחלט כי רק: אחרי מות הלל ושמאי נחלקו לשני בתים, ואך אז קמו בית שמאי ובית הלל. ובהשבו במעות כי אך מבית שמאי ובית הלל הותחלה התורה, וכי הם היו חכמי ההלכה היותר ראשונים, יקום בעמוד 45 ויאמר:

לחכמי ההלכה נמצאים ששה דורות והתחלתם מבית שמאי ובית הלל וכו'. תלמידי שמאי והלל נחלקו לשני בתים אבל לא לשתי כתות וכמאמרם אעפ"י שנחלקו בית שמאי ובית הלל משך ימי בית שמאי ובית הלל הוא לערך מאה ועשר שנה.

ויבאר שם את המאה ועשר שנים האלה בהערה 3 בדברים קצרים ויאמר: ששים שנה ממות הלל עד הרבן הבית וחמשים ושנים שנה עד מלחמת ביתר. והנה כלא חקירה של כלום הוא בא בהחלטות כאלה אשר יערבבו את כל דברי תקופת התנאים מראשם לסופם.

מעבר האחד הנה ממשיך את זמן שני הבתים האלה מאה ועשר שנה מאחרי מות הלל, דהיינו כמעט עד סוף ימי התנאים. ומעבר השני הנה מאחר את תחלת זמנם עד אחרי מות הלל ושמאי, וכי רק אחרי מותם נחלקו לשני בתים.

ואמנם כן כי גם בלא כל בירורי הדברים אשר יבואו לפנינו, הנה אם די הרב פראנקעל משים לב לדבריו די יכול להכיר מעותו גם מעצמו. וגם מתוך דבריו בעצמו די יכול לדעת שדבר שני הבתים האלה הוא שני בתים אשר יסדו שמאי והלל עצמם כל אחד בראשית ימיו.

כי הנה בעמוד 46 הערה 4 יאמר פראנקעל בעצמו:

בית שמאי קדמו בזמן לבית הלל כי עמדו כבר כחיי הלל, ולכן קדמו במשנה ובדייקא לבית הלל.

אבל הלא דבר זה אי אפשר להיות ולא יכול להיות במציאות, אם לא שבית שמאי טפד עוד טרם עלה הלל מבבל, והלל כבואו יסד את בית הלל, ויהיו מאו ואילך לשני בתים.

ורק תמהון הוא לראות איך אפשר לאיש לבלי לשום לב לדבריו כל כך. הוא עצמו יאמר: בית שמאי קדמו לבית הלל. ואחרי שהדבר כן איך אפשר כי נחלקו לשני בתים אחרי מות הלל ושמאי, או אחרי מות שמאי ובחיי הלל, הרי אז כבר היו גם בית הלל, ואיך זה קדמו בית שמאי לבית הלל.

כי אם בימי שמאי והלל די שם רק בית המדרש אחד לכולם, ושם למדו לתלמידיהם הלל ושמאי יחד, אם כן, בין שנתחלקו אחר זה בית שמאי מבית הלל ועזבו את בית המדרש הכללי אשר די לשניהם יחד ויסדו להם בית לעצמם, ובין שתלמידי הלל עשו כן, והם עזבו את בית המדרש הכללי, וילכו ויסדו להם בית המדרש לעצמם.

הנה בין כך ובין כך ברנע ההיא אשר היו שם בית שמאי לעצמם, ברנע ההיא עצמה היו שם גם בית הלל לעצמם.

וכל כך לא שמע את אשר ידבר עד שיסתור עצמו גם בנשימה אחת בתוך דבריו בהערה זו עצמה, כי יאמר:

בית שמאי קדמו בזמן לבית הלל כי עמדו כבר בחיי הלל.

אבל הלא אם עמדו רק בחיי הלל אם כן אין מקום ואין דרך כי יהיו קודמין בזמן לבית הלל, שהרי משעה זו עצמה שיסדו להם תלמידי שמאי בית המדרש לעצמם, הנה נשארו מאז ואילך גם בית הלל לעצמם, ויהיו מאז שני בתים בית שמאי ובית הלל.

וכל כך לא השב דרכו עד שעשה מזה גם פעם על אשר במשנה וברייתא הקדמו כל פעם בית שמאי לבית הלל ויאמר:

בית שמאי קדמו בזמן לבית הלל כי עמדו כבר בחיי הלל ולכן קדמו במשנה וברייתא לבית הלל.

ולא הרניש שאם היו הדבריו כדבריו שבית שמאי נתחלקו רק בחיי הלל, אז היו בית הלל צריכים להיות קודמים על פי הטעם הזה.

שאם בית שמאי עמדו ונתחלקו רק בחיי הלל, ולא היו כן מראש ומבראשונה עוד קודם בא הלל, כי אם שתלמידי שמאי אחרי מות שמאי עזבו את בית המדרש הכללי בחיי הלל ויסדו להם בית המדרש חדש לעצמם, אם כן הלא קדם בית מדרשו של הלל ובית הלל לבית מדרשם של בית שמאי.

ולא לבד שקדם לו בזמן כי אם שכבחה היא גם ראשון במעלה, בהיות הלל עדין חי ועוסד בראש תלמידיו ובית מדרשו, ובהיות גם בית מדרשו הבית הגדול אשר שם הרביצו תורתם גם שמאי והלל יחד, בית המדרש הכללי, וחכמי הדור אשר ישבו שם היו גם הם את אשר היו לפני זה ובכל סידורם ובמקומם ככל אשר היה שם מאז ומקדם.

וליהיך בית שמאי היו לפי זה אך דבר חדש אשר עשו זה עתה, ונפרדו מהלל וקן הדור, ומבית המדרש הכללי, ויהיו רק נפרדים ובודדים עד שגם לא שמו להם ראש.

והלא דבר ברור הוא באין ספק כלל שאם היה הדבר כן אז בהכרח היה צריך להיות במשנה וברייתא דברי בית הלל קודם.

ודברים פשוטים כאלה לא היה פראנקעל יכול להכין ויסתבך בהן עד שנתהומו לו הדברים ויבוא ויחן זה למעם על אשר במשנה וברייתא קדמו בית שמאי לבית הלל.

ונלא הדבר לראות עד כמה לא שמו לב גם להציונים אשר עשו להם. כי הנה יאמר בעמוד 46 בשתי הערות זה אחר זה.

ודע דמביצה ד' (כ') נראה דבית שמאי עמדו כבר בחיי הלל. בית שמאי קדמו בזמן לבית הלל כי עמדו כבר בחיי הלל.

ולא ראה ששם בביצה כשם שהזכירו שם באותה מעשה בית שמאי, כך הזכירו באותה מעשה עצמה גם בית הלל.

וכשם שמבואר ששם שבית שמאי עמדו כבר בחיי הלל כך מבואר שם שגם בית הלל עמדו כבר בחיי הלל, כי הזכירו שם בהברייתא גם בית שמאי גם בית הלל יחד, ולשון הברייתא שם:

הטו רבנן מעשה בחלל הזקן וברייתא דהוה גברא ידן של בית שמאי על בית הלל ובקשו לקבוע הלכה כמותן והי' שם זקן אחד מתלמידי שמאי הזקן ובבא בן בוזא שמו שהי' יודע שהלכה כבית הלל ושלה וכו' ואותו היום גברו ידם של בית הלל וכו' (ועי' לפנינו בפרק הי').

ובנואר ומפרש שעמדו אז גם בית שמאי גם בית הלל. ואמנם כי בכל הקירותהם גם לא שאלו ארחות עולם, ולא שמו לב גם לשבע הדברים והאלכן.

כי אם לא הזקם בית שמאי בשעתו על ידי שמאי עצמו בראשית ימיו, ולא הזקם בית הלל על ידי הלל עצמו בראשית ימיו, כי אם שאחרי מות שמאי ובתי הלל באו תלמידי בית שמאי ונתחלפו מבית המדרש הכללי ויעזבו את הלל ובית המדרש אשר לכל הכפי החדד יחד, וילכו ויעשו תרשה בישראל ויסרו להם בית המדרש מיוחד לעצמם.

הלא אי אפשר הדבר כי אם מתוך מחלוקת גדולה וכבידה אשר הי' להם אז עם הלל עצמו.

אבל הלא ידע גם פראנקפל כי אין גם זכר מזה בכל דברי ימי ישראל. ואם בכל ימי יסמאי רבם ישבו יחד, הלא אי אפשר שגורם לה שיפת רבם השונה כשיפת הלל.

ואך שהי' הדבר הזה לא יוכל להיות ספק כלל שאם רק אחרי מות שמאי גברו מבית המדרש הכללי ויעזבו את הלל רבן של ישראל, אי אפשר הדבר כי אם על ידי סיבה גדולה מכהי'ן, ואי אפשר הדבר כי אם שהי' אז מחלוקת גדולה גדולה עד שנעשה אז דבר שלא הי' לא לפני זה ולא לאחר זה.

ובכל זה אין גם זכר מזה. אף גם זאת שאם אחרי מות שמאי עזבו את הלל ויסרו להם בית המדרש לעצמם הדימה לגמרי בכל מה עם בית הלל, הלא בהכרח הי' עליהם להקים גם להם ראש מיוחד, ראש המתיבתא והתרשה אשר יסרו הם.

אבל הלא לבד הלל אשר הי' ראש לבית הלל ולכר שמאי הראש לבית שמאי, אין להם לבית שמאי ראש אחר, ואין גם זכר מזה בשום מקום. ואמנם כן כי התקרים האלה לא ביררו לעצמם את כל מעשה הימים בסוף ימי ההשמונאים, ולא ביררו לעצמם לא זמנם של שמעיה ואבטליון ולא כל דבר המעשים לפני ימי שמאי הלל, ועל כן נסתבכו בהכרח בכל הקירותיהם בסדרי מעשי הימים ההם.

אבל כל הדברים הגם על מקומם ועל ענינם וילכו למשרים ויבארו גם את עצמם.

ובן הדבר כמו שבגר נתבאר לנו בעמוד 78—79 כי בית שמאי הזקם מיסמאי הזקן עוד לפני בוא הלל מכבל לארץ ישראל, והי' זה אחרי מות שמעיה ואבטליון בימי בני בתירא אשר הם היו אז נשיאים לשעה, אבל לא ראשי מתיבתא.

ועל כן באמת הקריטו במשנה וברייתא דברי בית שמאי לפני בית הלל, לפי שהם קדמו לבית הלל, אשר עמדה רק אחרי בוא הלל מכבל, ואחרי אשר הי' לנשיא בארץ ישראל.

וכבר נתבאר לנו שם שכן הדבר יוצא גם מדברי הירושלמי שבית שמאי קרמו לבית הלל.

ודבר שני הבתים האלה לא בא על ידי מחלוקת ולא על ידי פירוד הלכות, כי אם על ידי מעשי הימים, אשר הכריחו את חכמי ישראל אז לעשות כן, ואי אפשר הי' לעשות אחרת ככל אשר כבר נתבאר.

והן דברי המשנה כמס' יבמות ד' י"ג (פי' מ"ד): אף על פי שאלו אוסרין ואלו מתירין אלו פוסלין ואלו מכשירין לא נמנעו בית שמאי מלישא נשים מבית הלל ולא בית הלל מבית שמאי כל המהרות והמומאות שהיו אלו מסהרין ואלו מטמאין לא נמנעו עושין מהרות אלו על נבי אלו.

ובכרייתא בגמ' שם ד' י"ד: אף על פי שנהלקו וכו' ללמדך שהיבה וריעות נוהגים זה בזה לקיים מה שנאמר האמת והשלום אהבו.

ועל כן באמת גם אין לנו כל זכר מראש אחר לבית שמאי וזלתי שמאי הזקן, לפי שלא הי' להם מכל זה דבר.

כי רק בימי שמאי הלל הי' כל עיקר ימי הבתים האלה, ואך אז הי' כל עיקר ימי מחלוקותיהם.

ואף שעד שנמסקה הלכה בימי יבנה שבכל מחלוקותיהם של בית שמאי ובית הלל הלכה כבית הלל נמשך בהכרח דבר בית שמאי, ולא נתבטל עינים ככל אשר יבואר זה לפנינו.

כל זה הוא בנוגע להמחויקים בשיטתן, ובנוגע להשונים את לשון המשנה בשיטת בית שמאי, ובנוגע לחכמי הבית הזה בכלל אשר נמשכו ימיהם הם וימי תלמידיהם, אשר כל זה לא נתבטל ולא הי' אפשר לבטל מהם נמסקה הלכה כוללת כבית הלל.

אבל עיקר ימי הבית הזה, ועיקר ימי מחלוקותיהם עם בית הלל, כל זה הי' בימי הלל ושמאי עצמן, ואחר זה נמשך הדבר רק על דרך בי רב אחרי רב, ורבנן דבי רב אשי אחרי רב אשי.

ועל כן אין לנו ראשים עליהם, כי אם הלל ושמאי, הם לכרם אפס וזלתם.

פרק ג.

וכדרך כל מעות אשר לא יבוא בנפו ומשון אחריו עוד פעיזת רבים כי על כן מפני שמעה הרב פראנקעל וחשב כי בית שמאי נוסד רק אחרי מות שמאי. על ידי זה לא הי' לו כל הברל בין ראשית ימיהם לסופם ועל כן בא בעמוד 46 ויאמר:

משך ימי בית שמאי ובית הלל הוא לערך מאה ועשר שנה.

ובעמוד 58 יחלים זה עוד הפעם באין אומר ודברים ויאמר:

וזמן המשכת בית שמאי ובית הלל הוא מאה ועשר שנה, אבל לא נודע בשום מקום בפירוש איזה מחלוקת קדמה בזמן, ולכן אי אפשר להגביל כל מחלוקת בזמן ידוע.

והנה במקום הזה הלך בדרךנו למרחוק באופן כזה עד שהיו לו מאה ועשר שנים זמן המחלוקות של בית שמאי ובית הלל, והיינו כבר עד אחרי כל ימי יבנה עד מלחמת ביתר.

תקופת התנאים, בית שמאי ובית הלל

ובכל זה הנה בעמוד 45 עצמו אף שיאמר שם: משך ימי בית שמאי ובית הלל הוא לערך מאה ועשר שנה יבוא ויחשוב את בית שמאי ובית הלל רק למשך ימי דור אחד ויאמר שם:

הדור הראשון בית שמאי ובית הלל עקביא בן מהללאל רבן גמליאל הזקן וכו' ר' יוחנן בן זכאי.
ויסיים על זה:

משך זמן הדור הזה לערך שבעים או שבעים ושתים שנה.
אבל איך הוא שבעים שנה או בדקדוק וצמצום נמור שבעים ושתים שנה והרי במקום הזה עצמו יחשוב זמן המשכת בית שמאי ובית הלל מאה ועשר שנה. והרי לא ימנה את בית שמאי ובית הלל כי אם בדור הזה לבד, אם בן אין זה דור של שבעים ושתים שנה כי אם ימי דור אחד של מאה ועשר שנה.
ואין אני רוצה לדבר על דבר ימי דור של מאה ועשר שנה, אבל היכן ראה פראנקעל גם דור נפלא משבעים ושתים שנה.

הלא ידע גם הוא כי ככל הדברים האלה לא יחשבו ימי הילדות והשחרות, כי אם ימי העמידה בראש הדור.

והוא עצמו בעמוד 203 בסוף דבריו על ימי ר' יהודה הנשיא (רבי) יאמר: בענין משך זמן הדור הזה אין בדינו סימן מיוחד לכן נבילהו וכו' והיי' משך זה הדור כיה שנה.

אבל תחת מה שחשב הרב פראנקעל את ימי רבן גמליאל הזקן ורבן יוחנן בן זכאי לדורם של בית שמאי ובית הלל, הנה זה הוא באמת כבר הדור שאחרי בית שמאי ובית הלל.

כי אף שגם אחרי מות שמאי והלל לא נתבטלו הבתים ההם ונמשכו גם ימי בית שמאי כל ימי חיי תלמידי שמאי וכל ימי המחזיקים בשיטת בית שמאי והשונים משנתם בשיטת בית שמאי, עד אשר דוהלם בימי יבנה לעולם הלכה כבית הלל, ובית שמאי במקום בית הלל אינה משנה.

אבל כל זה אין לו ענין כלל עם עיקר ימי הבתים האלה, ועיקר ימי המחלוקות שביניהם אשר הנם לפנינו בכל השנים, שזה הי' בעיקרו בימי שמאי והלל, שאך זה הוא עיקר ימי הבתים האלה.

והחכם ווייס בדורד היא עמוד 178 אף שיורה במקצת בכל זה יבלכל את הדברים גם הוא ויאמר:

מן הדלכות הנזכרות על שם בית שמאי ובית הלל יש מהן שיש ליחמן לזמן שמאי והלל או קרוב אחרי מותם, ורובן נשנו במשך הזמן אשר ממות שני הראשים האלה עד הרובן הבית כי כשחרב הבית נשתקע שם בית שמאי מכל וכל. אבל דברים פורחים באויר אין בהם גם לבעליהם כלום, והנה יסתור גם את עצמו בהחלט.

כי במקום הזה יבדה לו מלכו לאמר: ורובן נשנו במשך הזמן אשר ממות שני הראשים האלה עד הרובן הבית.

אבל בעמוד 184 יאמר הוא עצמו:
ובארש קשה לצייר ענין שני הבתים ממות שמאי והלל והלאה, בית הלל נשאר קיים ששורע הלל הגשיאים וראשי המנהיגין התלמוד, אבל מה הי' לבית

תקופת התנאים בית שמאי ובית הלל

שמאי אהרי מות הראשי, אלו הי' בית מדרש מיוחד בהכה שאמר עמד בראשו, ואך לא נזכר מי הי' הראשי.
ובכל זה יטה דברי עצמו ובהל'ם יהיה נקמט 178 רוביה לו דברי תנא לאמר:

רובן נשט במשך הזמן אשר סמיה שני הראשים האלה עד הרבן הבית.
ואמנם כי דברו במקום זה גם כשהן לעצמם הם סותרים את עצמם.
כי אחרי אשר ידה גם היא כי שני הבתים האלה כבר עמדו בודי שמאי הלל עד שיאמר בעצמו. מן ההלכות הנזכרות על שם בית שמאי ובית הלל יש הן שיש ליהמן לזמן שמאי הלל.
ואם הדבר כן מנין זה יקח לו דברי תנא אלה אשר יאמר הד עס זה רובן נשט במשך הזמן אשר סמיה שני הראשים האלה עד הרבן הבית.
הדיו לא לבד שאין לו על זה לא מקור ולא ראיה, כי הכנס נשט אשר מות שני הראשים האלה, כי אם יתחא עצמו יאמר להופך מה בעמט 184 ויהלים גם הוא:

אילו הי' בית מדרש מיוחד בהכה שאמר עמד בראשו, ואך לא נזכר מי הי' הראשי.

זה באמת רעה הולה כי בכל דבריהם היו רק לסגנני דברים מבלי לבד ענינם גם לעצמם.

ואמנם כי בתוך שלא הקרו על הדבר עמד גם לקצה האהרון במקום ויאמר בעמט 178: כי כשהיה הבית נשתקק שם בית שמאי בכל וכלי, וגם פראנקעל אף כי בעמט 53 יאמר: והמן המיטבת בית שמאי ובית הלל הוא טמה ועשר טמה, אבל לא טדע בשום מקום בפירוש איה מהלוקה קרטה בזמן, ולכן אי אפשר להגביל כל מהלוקה בזמן ידוע.
הנה בכל זה הופך ידו בעמט 54 ויאמר ביטפה רפה:

ואינו דוק כי רוב מהלוקת ביש וביה נתנו סמיה הלל עד הרבן הבית (במשך ט' שנים), כי לא ארבו הימים אחר הרבן הבית וקמו חכמים אשר לא נחשבו לאחד משני בתים אלה וכה הבתים נשבתו אנו.
כל זה אינו כי אם דברי טעות, הרבן הבית וביד אשר הרבן הבית כל זה לא שיטה דבר בענין שני הבתים האלה.

השינוי הגדול אשר בא בזה הי' רק אחרי מות הלל ושמאי שאם נתבטל כל עיקר דבר הבתים האלה, ובית שמאי גם לא עשו להם ראש אחר והנה שמאי הוקן, וישארו מאו ואילך על דרך רבנן רבי רב אשר, ובי רב אחרי מות רב.
זה נמשך ובה כן גם אחר והרבן, אבל לא חכמים ושתים שטה עד ימי ביתר, כי אם עד עיקר ימי יבנה, ואז נתבטל לגמרי גם זה.

ולא מפני שקמו אז חכמים אשר לא נחשבו לאחד משני בתים אלה כמקומו של פראנקעל.

כי אם מפני שאו הוכרע לעולם הלכה כבית הלל ובית שמאי במקום בית הלל אינה משטה, והיינו שהשטה משטנו על פי שיטת בית שמאי טעות הוא.

תקומת התנאים בית שמאי ובית הלל

רעה

ואז מסקו בית שמאי לנמרי, וככל אשר יבואר לנו כל זה לפנינו, וענין הדברים האלה ומהלכן.
ואתרי אשר הערנו בקצרה על התדמוכות אשר נאמרו בזה, נוכל לשוב לתעמיר הדברים על סקומם ועל ענינם.

בירוורי הרורים.

פרק ה.

ואמנם כן כי לא הנישו כל העוסקים בזה, כי הדבר יוצא גם מתוך דברי משה שלמה, שהמחלקאות הרבות והגדולות של בית שמאי ובית הלל היו בחיי הלל ושמאי ותחת הנהגתם הם, ועמם יהו.
עד שהמשה שם אשר תפסה לשון קצרה תקרא זה רק על שם שמאי והלל עצמם.

ובמס' אבות פרק ה' משה י"ז נאמר:

וכל מהלוקת שהיא לשם שמים סופה להתקיים ושאניה לשם שמים אין סופה להתקיים, איוו היא מהלוקת שהיא לשם שמים זו מהלוקת הלל ושמאי ושאניה לשם שמים זו מהלוקת קרח וכל עדתו.
הדבר ידוע כי הלל ושמאי עצמם, הם לבדם ועל שמם ביחוד כמעט שאין מהם דבר של מהלוקת.

סך הכל יש לנו כזאת שלשה דברים כמה שנחלקו הם על שמם ושנים מהשלשה גם רק בתקנה מדרבנן ובפרטים רחוקים, והם כמה הם שיעור מים שאובין הפוסלין את המקוה מדרבנן אם היו או תשעה קבין, ודין סומאה למפרע כדם אשה, ורק השלישית לבד היא בטעם לדין הגדה בשיעור חלה (עי' דברי לעיל עמוד 226).

ובכל השלשה דברים האלה לא נתקיימו דברי שניהם, ואין הלכה לא כשמאי ולא כהלל.

ועל כן הלא אין מקום כלל לחשוב כי יעמידו את מהלוקת שמאי והלל בהפרטים הבודדים האלה, ששנים מהם אינם אפי' ביסוד של דרבנן, ובכל השלשה אין הלכה לא כהלל ולא כשמאי, איך יעמידו זה נגד דבר מהלוקת קרח וכל עדתו. ולא יוכל להיות כל ספק כלל שדברי המשה זו מהלוקת הלל ושמאי ילכו על כל המחלקאות הגדולות והכוללות של בית שמאי ובית הלל.

המחלקאות האלה אשר המשה ביבמות ד' י"ג מצאה לטוין ונדרשו להודיענו:

אף על פי שאלו פוסלין ואלו מכשירין לא נמנעו בית שמאי מלישא נשים מבית הלל ולא בית הלל מבית שמאי, כל הסדרות החטומאות שהיו אלו מסדרין ואלו מסמאין לא נמנעו עושין מהרות אלו על נבי אלו.

על המחלקאות האלה הוא שאמרה לנו המשה באבות:
בל מהלוקת שהיא לשם שמים סופה להתקיים וכי' איוו היא מהלוקת

שהוא לשם שמים זו מחלוקת הלל ושמאי ושאינה לשם שמים זו מחלוקת קורח וכל עדתו והדברים ברורים ומבארים את עצמם.

וכן פירשו זה לתומם גם מפרשי המשנה שהבונה על המחלקאות של בית שמאי ובית הלל, והוא דבר פשוט שאי אפשר לפגש דברי המשנה כי אם כן. והמשנה חפסה בלשונת פתח. זו מחלוקת הלל ושמאי בהיותם הם ראשי הכתים הגדולים האלה, וכל הדברים הלכו שם ונאו עמדם ועל פיהם, וכבר נתבאר לנו בהוב מעמוד 562 והלאה כיצא בזה ועוד יותר מזה שבא כן בנמי עם רב אשי שנם במקום שאין סמנו בעצמו דבר נאסרו דברי אחרים על שמו בהצעת הדברים, מפני שהוא הי ראש הועד ככל אשר נתבאר כל ענין הדבר שם.

והמחלקאות האלה מיטני הכתים אשר עמדו תחת הנהגת הלל ושמאי הי באמת דבר גדול וכולל בתוך האומה בכללה, ודבר חדש בישראל בהתחלק עתה ראשי הדור לשתו בתים כוללים אשר עוד לא היתה כזאת, ובחלקם בדברים רבים ולא הוברעו על ידי בית דין הגדול ככל אשר הי לפני זה בשעה שהיו עוד כל סדרי הבית דין הגדול על מקומה, והדברים ההם גם השתרעו לתוך הנהגת העם מהוץ לכותלי בית המדרש.

כי על כן מצאו זה במשנה להעמיד את האור נגד החשך, ולהבדיל בין היום ובין הלילה, בין מחלוקת בוללת שהיתה לשם שמים וכדבר תורה שכל דרכיה דרכי נעים וכל נתיבותיה האמת והשלום, לבין מחלוקת כוללת מבעלי הנאה לטובתם, מחלוקת הידועה לכל מתוך דברי התורה.

ומאיר ובה לפנינו דברים מפורשים בנמי במסי יבמות. שעל המשנה שם די יי בית שמאי סחירין הצדקה לאחים ובית הלל אוסרים, נאמר שם אחר זה בנמי שקלא וברי בין רייחנן וריש לקיש ונאמר שם: כי סברת עשו בית שמאי כדבריהם לא עשו בית שמאי כדבריהם ורי יחנן אמר עשו ועשו ובפלוגתא דרב ושמואל דרב אוסר לא עשו בית שמאי כדבריהם ושמואל אמר עשו ועשו.

ועל זה בא שם בגמרא די מיו עיא: מתיב מר זוטרא (טובה כיה) מעשה וילדה כלתו של שמאי הוקן ופחת את המעזיבה וסיבך על נבי משה בשביל קמן שמע מינה ישו. התם הוואה אומר לאפושי אור קעבידי.

ומבואר ומסודר לפנינו שעל המחלוקת אם עשו בית שמאי כדבריהם. יביא מר זוטרא ראיה משמאי הוקן עצמו. ולשונו מפורש לעינינו. שמע מינה עשר דחינו שהוא מוכיה מזה רעשו בית שמאי כדבריהם.

וכל זה הוא מפני שבית שמאי הכונה בעיקרה לחכמי המתיבתא של שמאי הוקן אשר ישב הוא בראשם, וכל דבריו הם על בית שמאי ושמאי עמדם, וכן הוא בית הלל אשר הותחל רק על ידי הלל עצמו, והוא עמד בראשה והיו דבריו עמדם יחד. ועיקר ימי הכתים האלה הי בימיהם הם.

וכל הסדברים בזה לא עמדו על דבר פשוט מאד, שהשלשה מחלקאות של שמאי והלל אשר נאמר עליהן במסי שבת די מיו. אמר רב הונא בשלשה סכומות גולקו שמאי והלל שמאי אוסר סקב לחולה וכו'.

תקופות התנאים בית שמאי ובית הלל

רעמ

השלשה מקומות האלה מפורש עליהם במשנה. וחכמים אומרים לא כדברי זה ולא כדברי זה.

והיינו שראשי חכמי שני הכתים לא הסכימו לא עם זה ולא עם זה, ועל כן הנה נשארו רק הם לבדם החולקים בזה, ועל כן היו אלה מחלוקת רק בין שמאי והלל. וכל השלשה דברים באו כן גם כל אחד במקומו וגם בריש מס' עדיות. שמאי אומר כל הגשים ריזין שעתן והלל אומר מפקדה לפקדה אפי' לימים הרבה וחכמים אומרים לא כדברי זה ולא כדברי זה אלא מעת לעת ממעטת על יד מפקדה וכו'.

שמאי אומר מקב לחלה, והלל אומר מקביים וחכמים אומרים לא כדברי זה ולא כדברי זה אלא קב ומחצה חיביים כאלה.

הלל אומר מלא היו מים שאובין פוסלין המקוה אלא שחייב אדם לומר בלשון רבו ושמאי אומר תשעה קבין וחכמים אומרים לא כדברי זה ולא כדברי זה וכו'. ורק זה הוא ענין הדברים שנחשבו רק שלשה דברים למחלוקת הלל ושמאי עצמם. ילפי' שבשלשה אלה נחלקו עליהם חכמי הדור חכמי שני הבתים הגדולים, על כן אין לנו מה שנחלקו הם לעצמם כי אם השלשה דברים.

אבל בכל יתר הדברים יכול להיות כי הלל עצמו עמד בשיטת בית שמאי, או ששמאי עצמו עמד בשיטת בית הלל, או שהם לא אמרו בזה דבר ולא נחלקו בזה כל עיקר.

כי באמת הנה בית שמאי ובית הלל אינם תלמידי שמאי והלל, כי אם חכמי שני הבתים האלה, חכמי המתיבתא אשר בראשה עמד שמאי.

וכבר נתבאר לנו בחלק ב' כל דבר המתיבתות אשר אינם ענין כלל לבתי ישיבות פרטיות, אשר בהן ישבו רק תלמידים לבד.

אבל דבר המתיבתות היו או דבר מתיבתא כוללת לכל חכמי הדור ראשי המדברים אשר לבד התלמידים נקבעו וכמו שם כל ראשי חכמי הדור ושם הוצעו כל מפיקי תורה ושם הוברעו, ואשר בכל ימי התנאים היו זה רק במקום אחד, לבד ימי שמאי והלל שהיו שם שני בתים כאלה.

וחכמי שני הבתים עליהם הוא שנאמר בכל השלשה דברים האלה וחכמים אומרים לא כדברי זה ולא כדברי זה (ב).

הערה (ב) במס' שבת ד' פ"ז פירשן וליחשב נמי הכושר לת שמאי אומר הוכשר והלל אומר לא הוכשר, ומשני בר מינה דההיא דרבה קא שתיק ליה הלל לשמאי.

והיינו דגם שם מביא מכל השקלא וכו' שבין הלל ושמאי על זה, שנחלקו בזה הם לעצמם ביחוד. וקושיה הנמ' שם מסמיכה גם הוא משני שבמשנה במס' הגי' ד' פ"ז בא זה על שם הלל ושמאי, שנחלקו בזה גם הם עצמם ביחד ככל הנשיאים והאבות בית דין שנמנו שם.

ושם במס' שבת כתב רש"י ז"ל, "לספק פלוגתא היא דב"ש וב"ה גבי מביאין נדרים ונדבות וסומני ביום טוב".

ודבר רבינו הגדול נפלא שד"י שם באו הדברים על שם בית שמאי ובית הלל, ודברי הנמ' כאן הלל הם לחשב תקופות שנחלקו שמאי והלל עצמם, והיא לו לדיבנו להביא משנת חגיגה שם.

אבל זה חננו הימים גם מדברי רש"י ז"ל שזה דבר פשוט לדיבנו דהלל ושמאי ובית הלל ובית שמאי אחת הוא.

ולחנם נחלקו רבאיעו כעלי תתוס' בתנועה ד' ד' גר"ה מביאן, בעולת ראיה, ודברים פשוטים שזה הוא בכלל מחלוקת בית שמאי ובית הלל שנחלקו גם שמאי והלל עצמם.

תקופת החנאים בית שמאי ובית הלל

ועל כן יש לנו גם דברי שמאי שנהלק על בית שמאי ובית הלל יהי.
 כמו במס' כלים פרק כ"ב משנה ד':
 כסא של כלה שניטלו הפויו בית שמאי מטמאין ובית הלל מטהרין שמאי
 אומר אף מלבן של כסא טמא, כסא שקבעו בעריבה בית שמאי מטמאין ובית הלל
 מטהרין, שמאי אומר אף העשו בה (ג).

וכן הם גם דברי המשנה במס' מעשר שני פרק ב' משנה ד':
 כרשיני מעשר שני וכו' ושל תרומה בית שמאי אומרים שורין ושפין
 בטהרה ומאכילין בטומאה ובית הלל אומרים שורין בטהרה ושפין ומאכילין בטומאה
 שמאי אומר יאכלו צדידי.

ובמס' עדינות הובא זה (פ"א מ"ח) ובמשנה ו' נאמר שם:
 בית שמאי אומרים רובע עצמות מן העצמים בין משנים בין משלשה,
 ובית הלל אומרים רובע עצמות מן הנזיה מרוב הכנין או מרוב המנין, שמאי
 אומר אפי' מעצם אחר.

וזה הוא באמת גם ענין גדול לעצמו לדעת עיקר הדבר כמו שהוא, כי
 בית שמאי ובית הלל אין הבונה לתלמידים של שמאי והלל באותה הוראה של
 תלמידים אשר הורגלנו בהם כמשנה ובגמ'.

וכי גם כי מזה יצא הטעות הכולל בדבר זמנם של בית שמאי ובית הלל,
 כי מפני שהשבו בטעות שהבונה לתלמידים אשר קבלו תורתם אך מהם, על כן
 גם פעו לחשוב כי בהכרח היו זמנם ומחלוקותיהם רק בשעה שכבר נתגדלו לעצמם
 ויהיו הדור הבא אחרי שמאי והלל.

ואין זה כי אם טעות מכואר, ובית שמאי ובית הלל הם חכמים גדולים,
 אשר עמדו כבר כהני שמאי והלל על הגלי עצמם, ונתלקו גם עם הלל ושמאי והן
 הן חכמי הדור אשר נאמר עליהם, וחכמים אומרים לא כדברי זה ולא כדברי זה.
 והוא ככל דרכי המתיבתא מראשם לסופם, אשר אף כי הראש מתיבתא
 יחשב בתואר הכבוד לרבים של כל היושבים לסני עד שנהשב גם רבינא שם רק
 לתלמיד חבר של רב אשי (עיי' עירובין מ"ג), הנה כל זה רק בנוגע לסדרי
 המתיבתא ולתוארי הכבוד שם, אבל בעצמו של דבר הנה ישבו שם לפני הראש
 מתיבתא הרבה מראשי החכמים אשר היו הכירוי, וגם קשישים ממנו ועיי' דברינו
 על זה בחיב עמוד 35.

וכן הי' הדבר כדבתים הגדולים אשר יסדו שמאי תחלה, ואחר זה הלל,
 הבתים הגדולים אשר מאז יסד גם הלל את ביתו נגדלו בשמם ונקראו ונסמנו מאז
 ואילך בשם בית שמאי ובית הלל.

והוא הוא גליון בתוספ' כמו שאין ספק שדבריהם בזה כ"ל מ"ז בד"ה יסוי בן יעקב וכו' וזה שאמר
 בירושלמי וכו' והוא רק גליון בטעות שהיו היירושלמי חשיב זה יחד עם סמיכה והם תלמי שישעו בדבר פשוט
 מה, אבל הוא רק גליון בתוס'.

הערה (ג) גם במקום הזה הנה כל מחלוקתם אינו באיזה יסד, כי אם בפרט רחוק, אשר אין לו
 מקום כי אם על פי כל יסדי המשנה הקבועים ויודעים, וכבר נתבאר לנו כל ענין הדבר הגדול הזה.
 וכן הוא גם כיתרי המחלוקות אשר יובא בפנים משמאי עם בית שמאי ובית הלל (והוא הרובע
 עצאת כבר נתבאר לנו שדבריהם הולכים לבאר דברי יסוד המשנה) וכן הוא במה שנהלק הלל עם חכמי חז"ל
 והדברים מבארים את עצמן.

תקופת התנאים. בית שמאי ובית הלל

רפ

וכן מצאנו גם להלל לבדו נגד חכמי דורו בכלל ולא עם שמאי.
 כמו בספחים ד' קט"ז ע"א: מאן חנא דשמעת ליה מצות אין מבטלות זו
 את זו הלל הוא דתניא אמרו עליו על הלל וכו' אמר ר' יוחנן תולקין עליו חבריו
 על הלל דתניא יכול יהא כורבן בבת אחת ואובלן כדרך שהלל אוכלן וכו'.
 ותולקין עליו חבריו על הלל הם חכמי הדור בכלל מבית שמאי ומבית הלל.
 ובמס' ביצה ד' ל"ה ע"א:

כי אתא רבין אמר ר' יוחנן וכו' שבח לאמוקי מדהלל דתניא המעמר מירוח
 ממקום למקום לקצור וקדש עליהם היום אמר ר' יהודה הלל לעצמו אוסר.
 ולשון רש"י ז"ל. הלל לעצמו. הלל לבדו אוסר משמע דכל דורו
 תולקין עליו.

ובמס' בבא מציעא ד' ע"ה (פ"ה מ"ט):

לא יאמר אדם לחבירו הלויני כור חטים ואני אתן לך לנורף, אבל אוסר
 לו הלויני עד שיבוא כני או עד שאמצא ספחה, והלל אוסר וכן ה"ו הלל אוסר
 לא תלוה אישה כבר להכרתה עד שתעשנו דמים שמא יקירו חטים ונמצאו באות
 לירי רביה.

ובכל זה באו דברי שמאי לעצמו ודברי הלל לעצמו לפי שתלקו בזה עם
 חכמי דורם בכלל ודבריהם הם היו נגד דברי הבריהם.

אבל ככל שאר הדברים הנה היו דעתם כדכרעת רוב חכמי בתי מדרשיהם
 או שהם היו בתוך המיעוט ועל כן באו הדברים כן לפנינו בכלל בשם בית שמאי
 ובית הלל.

פרק ה.

והדברים יוצאים כן מסודש לפנינו גם מתוך דברי המשנה והגמי במס'
 ביצה ד' כ"ו.

ובדיות זה גם דבר מאורע גדול ודבר אשר היו בראשית ימי הלל בתחלת
 בזוא לארץ ישראל עלינו לבאר את הדברים על הסדר.

וראשונה נראה גם משם ככל דברינו שאף שהדבר מסודש שם שנים הלל
 עצמו תלק עם בית שמאי, ככל זה נאמרו הדברים סתם על שם בית שמאי ובית
 הלל, ובא לפנינו במשנה ככל מחלקאות של בית שמאי ובית הלל, אשר כן היו
 יחד עם שמאי והלל עצמם עמהם יחד.

ובמשנה שם ד' י"ט נאמר:

ובית שמאי אומרים מביאין שלמים ואין סומכין עליהן אבל לא עולות
 ובית הלל אומרים מביאין שלמים ועולות וסומכין עליהן.

והנה בא זה במשנה סתם למחלוקת של בית שמאי ובית הלל, אף שזה
 ודאי שבכלל בית הלל היו גם הלל עצמו, ונאמר שם ד' כ"ו ע"א:

תנו רבנן מעשה בהלל הוון שחביא עולתו לעזרה לסמוך עליה ביום טוב
 חברו עליו תלמידי שמאי הוון אמרו לו מה טיבה של בהמה זו אמר להם נקבה היא
 ולזבחי שלמים הבאתיה כשכש להם בזנבה וחלכו להם, ואותו היום גברה ידם של
 בית שמאי על בית הלל ובקשו לקבוע הלכה כמותן וה"ו שם וכן אחד מחלמידי

הקופת התנאים. בית שמאי ובית הלל

שמאי הזקן ובבא בן בוטא שמו שה' יודע שהלכה כבית הלל ושלה הביא כל צאן קדש שבירושלים והעמידן בעזרה ואמר כל מי שרוצה לסמוך יביא יסמוך (ד) ואותו היום נברה ידן של בית הלל וקבעו הלכה כמותן ולא היו שם אדם שיערער בדבר כלום.

ומבואר לפנינו באין ספק כלל שבכלל בית הלל נכלל גם הלל עצמו, ובא במשנה. בית שמאי אומרים ובית הלל אומרים, והוא כן גם בשאר מקומות. וכמו שנכלל הלל בכלל בית הלל ובא כן במשנה סתם, אף כן נכלל שמאי בכלל בית שמאי, וגם במקום הזה הדבר יוצא כן.

ישרו לבד ממה שהמישנה כאן בביצה ד' כ' הישבה למחלוקת בית שמאי ובית הלל גם הבאת עולת ראיה וגם סמיכה, ובסמיכה הרי מפורש במס' הניגה שגם שמאי עצמו סוכר בבית שמאי.

אבל גם לבד זה הנה כל המאורע מראשו לסופו אי אפשר להבין כי אם שהיה זה בראשית בוא הלל לארץ ישראל, והיוו בראשית ימי הבתים האלה בתחלת ימי הלל ושמאי.

ולא לבד שאי אפשר לאמר שהיו זה בסוף ימי הלל ואחר מות שמאי, כי אם שגם אין דרך לאמר שהיו זה באמצע ימיהם.

כי כל הסיפור הזה וכל המאורע בכללו יפלא מאד.

(א) הן בנמ' במס' יבמות ד' י"ד נסתפקו אם עשו בית שמאי כדבריהם או לא, אבל זה הלא לא יוכל להיות ספק כלל כי בית הלל עשו כדבריהם בהיות הם הרוב ואתם רוב חכמי הדור, והנשיא איש חכמי ישראל עומד בראשם.

ומה ענין לשאלה כזו. מה שיבה של בהמה זו לראש הדור העושה כדבריו כדעתו וכדעת רוב חכמי הדור אשר עמו.

והלא לא בסתר חלקו בית הלל עליהם, ומה ענין שאלה כזו.

(ב) ואמנם כי יפלא עוד הרבה יותר, כי אף שבבבלי באו דברי הברייתא כקצור כדרך הבבלי עם הברייתות לכתוב רק עיקר הדבר (ה) אבל בירושלמי ביצה ס"ב ה"ד באו הדברים יותר מפורשים ומבואר משם שכמו שעשה הלל כן עשו או לפני זה גם העם.

ולשון הירושלמי שם הוא:

מעשה בהלל הזקן שהביא עולתו לעזרה לסמוך עליה (ו) והברו עליו תלמידי שמאי התחיל מכשכש בזנבה אמר לון ראו נקבה היא ושלמים הבאתיה והפליגן בדברים והלכו להן לאחר ימים נברה ידם של בית שמאי ובקשו לקבוע הלכה כדבריהם והיו שם בבא בן בוטא מתלמידי בית שמאי יודע שהלכה כבית הלל פעם אחת נכנס לעזרה ומצא אותה שוממת אמר ישמו בתיהן של אלו שהשימו את בית אלקינו מה עשה שלח והביא שלשת אלפים צאן וכו'.

ומבואר כי אך עתה אחרי המאורע עם הלל היתה שם חדשה ונמנעו העם מהביא עד שבבא בן בוטא נתפעל מזה, ובידעו כי הדבר נא עתה על ידי בית שמאי גם קללן. ישמו בתהן של אלו שהשימו את בית אלקינו.

הקדה (ד) בנמ' לפנינו נאמר "יבוא ויסמוך" זה מקות סיפר פשוט ותחת "יבא" יצ"ל "יבא".

הקדה (ה) כבר דברנו על זה בח"ב יבואר לנו לכל פרטיו בסדר הבא במקומו בדברינו על הברייתות בבבלי.

הקדה (ו) בירושלמי לפנינו בא "וסמוך עליה" ותפשוט שהיא ס"ס וצ"ל כמו שהיא בבבלי, "לסמוך עליה".

תקופת התנאים. בית שמאי ובית הלל

רפא

הנה עשו העם קודם זה כהלל וסייעתו ובית שמאי לא אמרו להם דבר.
(ג) רפאל גם זאת כי גם בבבלי גם בירושלמי נאמר על בבא בן בוטא
„שהיה יודע שהלכה כבית הלל“ אבל מנין היה בבא בן בוטא יכול לדעת שהלכה
כבית הלל.

והרי אם זה הוא מחלוקת שכאה עתה בין בית שמאי לבית הלל ושני
הבאים עמדו עדין במחלוקת, מנין היו בבא בן בוטא יודע שהלכה כבית הלל.
ואם הוא עצמו היו דעתו מכרעת לדעתם של בית הלל, הנה יתוסף על
בית הלל עוד מי שסובר כמותן, אבל אי אפשר לאמר על זה „שהיו יודע שהלכה
כבית הלל“.

(ד) ובבבלי יפלא מאד שהרי נדרים ונדרבות אין קרבים ביום טוב, ורק עולת
ראיה הביא הלל.

והדבר יודע כי עולת ראיה באה בכל רגל ורגל, והגנו רואים מסורש כי
הלל סובר שעולת ראיה באה ביום טוב ובודאי שמאז בא לארץ ישראל עשה כן,
ואם שמאי אינו נכלל בכלל בית שמאי, וגם אין זה נחשב בין הדברים שחלק שמאי
ביותר על הלל אם כן סובר כן גם שמאי עצמו, ועשה כן גם הוא כהלל בכל
רגל ורגל.

ואיזה דבר חדש היו עתה בזה במעשה זו של הלל, אשר הוא דבר שנהנו
ועשו בן שמאי וחלל כל ימיהם האדונים, וכל העם עמדם, ותלמידיהם כולם.
ואיך אפשר על דבר הנהוג ובא בכל רגל ורגל, דבר של פומבי בין כל
העם בעזרה, איך אפשר לאמר על זה כדבר שקרה פתאום:
„מעשה בהלל הזקן שהביא עולתו וכיו חברו עליו תלמידיו שמאי הזקן
אמרו לו מה טיבה של בהמה זו“.

אבל כל הדברים הנלכדים למשרים והגם על מקומם ועל ענינם.
שמאי עצמו חילק גם הוא על זה, ונכלל בכלל בית שמאי, כמו שהוא
גם עם הלל שנהלך גם הוא בזה ונכלל בכלל בית הלל.

ובזהות מתחלה כל ימי בני בתירא שמאי ובית שמאי לבדם בלא בית הלל
הנה הורו או כן לכל שומעי קולם שאין מביאין עולת ראיה כי אם בחול המועד.
ולא היה בזה חדשה גדולה לפי שזה ודאי שאפשר להביא זה גם בחול
המועד ובלא זה היו שם רבים אשר עשו כן, (וכן הורו בסמיכה לסמוך מאהמול)
והוא אחד מהדברים אשר מסני שזה לא בא מסורש ביסוד המשנה (ז) באו
שם מבוכות בימי השערוזיות במדינה, אשר בתי הוועד בשלו וכל הסדרים נתרסו,
וחכמי התורה מהם נהרנו ומהם כרוז מהארץ.

והגנו רואים שנמשנה בא זה למחלוקת בית שמאי ובית הלל יחד עם רין
הסמיכה „בית שמאי אומרים מביאין שלמים ואין סומכין עליהם אבל לא עולות
ובית הלל אומרים מביאין שלמים ועולות וסומכין עליהם“.

והרי סמיכה בודאי שהיא מחלוקת ישנה מתחלת ימי המבוכות מימי יוסי
בן יועזר (ח) כמו שהיא במשנה חגיגה דף ס"ו.

הקדמה (ז) דברים כאלו הנקשים יחד בכל העם בכל רגל ורגל לא בא ביסוד המשנה, ועי' דברים
לעיל עמוד 227.

הקדמה (ח) המשנה שמה מחלוקת זו לבד מסני שה באה היתה למחלוקת בין חכמי הוועד מחלוקת

הקופה התנאים. בית שמאי ובית הלל

אבל אף שרבים שמעו לקולם ועשו כדבריהם גם בדין עולת ראה וגם בדין הסמיכה, אבל מפני שהבית דין הגדול היה כולל את, והם עצמם לא אמרו זה מפני שעמדו למנוח והחליטו כן הלכה למעשה, כי אם שעשו כן מפני שנמו בכל כיוצא בזה להזכיר, על כן היו יום רבים מאד אשר עשו ככל אשר עשו גם לפני זה. והלל בבואו מבבל והוא קבלי מרבותיו שעולת ראה ביום טוב עצמו, ושמעון ביום טוב, עשה כן, וכאשר הורגש הדבר שמרו תלמידי שמאי את צעדיו ברנל הבא.

לפי שהנהגתו של הלל עשתה רושם גדול בין העם, כי עם הלל התחזקה העטרה, והוא היה לנשיא קבוע וראש הדור, והנה יעשה הלכה למעשה בפומבי נגד דעתם.

ועל כן הגנו מבינים גם את זאת שאף שזה ודאי שתלמידי שמאי ראו וירעו היטב שזה זכר והביאו לעולתו, ואשר על כן הוברו עליו יחד ואמרו לו „מה טיבה של בהמה זו“.

בכל זה הסתפקו בהתנצלותו של הלל, אף שידעו שאין הדבר כן, אחרי אשר אך אותה היו מבקשים לבלי יוקבע על ידי זה הלכה למעשה במעשי הלל. אבל המעשה הזאת אשר היתה בזה בין הלל ובין בית שמאי פעלה בין העם פעולה גדולה והוקה מאד, בהשמע הדבר כי הלל עצמו לא עמד על דעתו.

וזה הביא כי נמנעו גם העם מלהביא, ויתחילו גם הם כולם לעשות כבית שמאי עד שדברי הירושלמי המפורשים בא הדבר שבבא כן בוסא מצא ברנל את העזרה שוממת.

ועל ידי זה נברה ידם של בית שמאי בדין הלכה זו ובקשו לקבוע הלכה למעשה דק במותן, והיו לבלי להגיה עוד לעשות אחרת, ככל דין שבבר יצא משקלא וטריא ומחלוקת הכמי הדור ובא לידי הברעה והחלטה (ט).

אבל בבא בן בוסא בקבלתו מחכמי הדור הקודמים, ומידיעתו קבלת דוב הכמי הדור ידע שדעתם והסכמתם טובה לדעת בית הלל, ורק מפני שהיה רבים של שמאי ותלמידיו לנשות בכל ספק קבלה להחמיר רצו להתוך הדין כן.

כי על כן מנע אותם מזה, ומסצו הצליח בידו מפני שכית שמאי עצמם לא עשו כן כי אם מנשייתם להחמיר בכל ספק (י).

גם בן הנשיאים: האבות בית דין, אבל יחד הדברים היו רק מבוסס ומטוגנים שונים בין העם, עד שבא בית שמאי ובית הלל, האבי כל הדברים השונים והם חזקו אתם להסדקה בבית המדש, וסומו דברים אשר הוסעו בהיות בית דעתם, מזה וסומו אשר נסארו גם סומו כמחלוקת, ונשוב לכל זה עוד בדברינו כימי התנאים.

הערה (ט) ובישים זהם הוא שהיתה גם המעשה השניה שבא בהנהגה שם „שוב מעשה בתלמיד אחד מתלמידי בית הלל וכו“.

הערה (י) בבבלי קטן נאמר שם „ואתו היום נברה ידם של בית שמאי“ וכירושלמי נאמר מפורש „לאדי ימים נברה ידם של בית שמאי“ אבל הפנה אתו לפי „שאיתו היום“ הבא במשנה ובנאמר על ענינים כאלה הנהגה שם על אותו מעמד אותה אסית הכמי הדור, חזק השקלא וטריא בהדבר אי הדברים אשר והעמנו על הפיק, ככל אשר יבואר לנו על ענינו במקומו בסד הבא.

ולבו מה שמבואר בן גם בזה בירושלמי והנה הדבר יצא בן סדרי הבבלי גם במקום הזה, שודי כמו שנאמר לפני זה „ואתו היום נברה ידם של בית שמאי“ נאמר סד אחד זה „ידי שם זקן אשר בל“ וזהו (הביא וכו) ואותו היום נברה ידם של בית הלל“ והלא זה ודאי שלא היו שני הדברים יחד כיס אחד, והדברים

תקופת התנאים בית שמאי ובית הלל

רפכ

הארבעה בזה לפי שזה הוא הענין היחודי אשר הניע אלינו ממה שהיה להלל עצמו עם בית שמאי, והדברים מוכיחים על עצמן היותם מעיד עליהם כי היה זה בראשית בוא הלל לארץ ובראשית ימי התחלקות שני הבתים האלה, והדבר בא או בהכרח על פי טבע מהלך הדברים בדבר כזה אשר הוא דבר מעשה של פומבי בפני כל העם בעזרה.

והכל הולך למקום אחד והדבר מתבאר כי שמאי והלל עצמם נכללו בהשם הכולל הזה בית שמאי ובית הלל, וכי יש לנו בזה מאורע אשר בא בראשית ימי הבתים האלה.

פרק ו.

ועל כן נראה באמת, כי כל דור התנאים שאחרי החרבן דברי כולם ילכו על דברי בית הלל ובית שמאי, ממש על הדרך הזה עצמו, ככל אשר ילכו דברי האמוראים על דברי התנאים.

בהיות באמת כן כי עיקר ימי הבתים האלה ועיקר ימי המחלקאות שביניהם ישכל זה היה בחיי הלל ושמאי, הגם נגד כל דור התנאים שאחרי החרבן בדבר התנאים נגד האמוראים שאחריהם.

ונביא בזה איזה דוגמאות אשר יספיקו דים לברר הדבר.

עיי' לדוגמא במסכת פאה פרק ו' משנה ב' שכמשנה שם נאמר:

„העומר שהוא סמוך לנפה ולנדיש לבקר ולכלי ושכחו בית שמאי אומרי' אינו שכחה ובית הלל אומרים שכחה.“

ועל זה בא בתוספתא פאה פרק ג':

אמר ר' אילעא שאלתי את ר' יהושע באלו עומרים נחלקו בית שמאי ובית הלל אמר בתורה הזאת על העומר הסמוך לנפה ולנדיש לבקר ולכלים ושכחו, וכשבאתי ושאלתי את ר' אליעזר אמר לי מודים באלו שהן שכחה על מה נחלקו על העומר שהחזיק בו להזליכו לעיר ונתנו בצד הנפה או בצד הגדר שבית שמאי אומרים אינו שכחה מפני שזכה בו ובית הלל אומרים שכחה.

והדברים האלה הגם ממש ככל דרך האמוראים על דברי התנאים ובהסגנון הזה עצמו.

ועיי' במסכת עירובין פרק א' משנה ב':

„הכשר טבוי בית שמאי אומרים לחי וקורה ובית הלל אומרים או לחי או קורה וכו' משום ר' ישמעאל אמר תלמיד אחד לפני ר' עקיבא לא נחלקו בית שמאי ובית הלל על מבו שהוא פחות מדי אמות שהוא נותר או בלחי או בקורי על מה נחלקו על רחב מארבע אמות עד עשר שבית שמאי אומרים לחי וקורה ובית הלל אומרים או לחי או קורה, אמר ר' עקיבא על זה ועל זה נחלקו.“

ועיי' במסכת כלאים פרק ו' משנה א':

איזהו ערים וכו' בית שמאי אומרים מודדין רי אמות מעיקר הנפנים לשרה ובית הלל אומרים מן הגדר לשרה, אמר ר' יוחנן בן טרי מועים כל

מבואים מתוך דברי היחשמי אשר כמו בכל מקום ישימו חבלי היחשמי זה את זה, וכל לזעזע ענין הוברים על ידי השלטון יהו.

האומרים כן אלא אם יש שם ארבע אכות מעיקר הענפים ולגדר נותנין לו עבודתו וכו'.

ודברי ר' יוחנן בן נורי הגם לפרש איך הם דברי בית הלל חולק בזה על תיק בדברי בית שמאי ובית הלל.

וכלשוון הריב שם „מועים כל האומרים כן דלעולם לא אמרו בית הלל דברים של שורה אהז וכו' (ועי' שם בחי'וש בשם הכים לתרץ קושיה הריש).
ובמסכת עדיות פרק א' משנה ד':

„בית שמאי אומרים רובע עצמות מן העצמים בין משנים בין משלשה ובית הלל אומרים רובע עצמות מן הגויה מרוב הבנין או מדוב המנין שמאי אומר אסילו מעצם אחד.“

ועל זה בא בתוספתא אהל'ות וחובא בנמי במסי נזיר ד' ג'ב:
אמר ר' יושע יכולני לעשות דברי בית שמאי ודברי בית הלל כאחד שבית שמאי אומרים משנים או משלושה או משני שוקיים ורך אחד וכו' ובית הלל אומרים מן הגויה או מדוב בנין או מדוב מעין הואיל וישנן וכו'.
ועי' ביבמות ד' כ"ו במשנה פ"ג מ"א:

ארבעה אחין שנים מהם נשואין שהי אהיה ומתו ונשואין את האהיות הרי אלו הולצות ולא מתיבמות ואם קדמו וכנסו וציאו ר' אליעזר אומר בית שמאי אומרי' יקימו ובית הלל אומרים וציאו.

ועי' במשנה במס' בבא בתרא ד' קניח פ"ג מ"ט:
„נפל הבית עליו ועל אשתו יורשי הבעל אומרים וכו' בית שמאי אומרים חלוקו ובית הלל אומרים נכסים בהוקתן כתובה וכו' נפל הבית עליו ועל אמו אלו ואלו מוריס שיהלוקו אמר ר' עקיבא מודה אני בזה שדגבסם בהוקתן אמר לו בן עזאי וכו'.

וזכר נתבאר לנו בעמוד 286 שהוא מחלוקת ר' עקיבא עם תנא קמא בשיטת בית הלל.

ובתוספתא בבא בתרא ספ"י בא הלשון בדברי ר' עקיבא יותר מסודר „אמר ר' עקיבא מודה אני בזה בדברי בית הלל שדגבסם בהוקתן“.

ועי' במס' זבים פרק א' משנה ב':
הרואה קרי ביום השלישי לספירת זובו בית שמאי אומרים סותר שני ימים שלמניו ובית הלל אומרים לא סותר אלא יומי.

ועל זה בא במשנה עצמה מיד אחרי זה מחלוקת ר' ישמעאל ור' עקיבא אך יש לפרש מחלוקתם.

ר' ישמעאל אומר הרואה בשני סותר את שלמניו ר' עקיבא אומר אחד בשני ואחד בשלישי שבית שמאי אומרים סותר שני ימים שלמניו ובית הלל אומרים לא סותר אלא יומי.

ושם במשנה שלפני זה נאמר:
הרואה ראייה אחת של זוב בית שמאי אומרים כשומרת יום כנגד יום ובית הלל אומרים כבעל קרי, ראה אחת ובשני הפסיק ובשלישי ראה שותם או אחת מדבה כשהים בית שמאי אומרים זב נסוד. ובית הלל אומרים סמטא סמטא ומשכב ומשכב וצריך ביאת מים חיים וספור מן הקרבן.

אמר ר' אליעזר בן יהודה (איש ברתותא) מודים בית שמאי בזה שאינו זב נמור ועל מה נחלקו על הרואה שתיים או אחת מרובה כשתיים ובשני הפסיק וכו'. וכבר נתבאר לנו (לעיל בעמוד 241) שר' אליעזר בן יהודה איש ברתותא היה מראשי התנאים השונים אשר זה היה ענינו גם הוא כמהם ומהם קבלו עיקר נוסח המשנה, וגם עיקר דברי הראשונים בסגנונם.

ובתוספתא זבים פ"א והובא בריש מבואר הדבר עוד יותר ובא שם :

„אמר ר' עקיבא לא נחלקו בית שמאי ובית הלל על הרואה שתיים או אחת מרובה כשתיים ובשני הפסיק ובשלישי ראה אחת שאין זה זב נמור על מה נחלקו על שראה אחת בראשון ובשני הפסיק ובשלישי ראה שתיים שבית שמאי אומרים זב נמור וכו' כשהי' ר' עקיבא מסדר הלכות לתלמידים אמר כל מי ששמע טעם מחברו יבוא ויאמר לי אמר לפניו ר' שמעון משום ר' אליעזר בן יהודה איש ברתותא לא נחלקו בית שמאי ובית הלל על הרואה אחת בראשונה ובשני הפסיק ובשלישי ראה שתיים שאין זה זב נמור על מה נחלקו על הרואה שתיים או אחת מרובה וכו' אמר לו לא כל הקוספין משתבח אלא הנותן טעם לדבריו אמר לפניו ר' שמעון כך אמרו בית הלל לבית שמאי מה לי כשראה אחת בתחלה וכו' מה לי כשראה וכו' אמרו להם בית שמאי כשראה אחת וכו' וחזר ר' עקיבא להיות שונה כדברי ר' שמעון.”

והיינו שחזר להיות שונה כדברי ר' שמעון בשם ר' אליעזר בן יהודה איש ברתותא.

ומבואר לנו בזה שגם לפני זה ידע ר' עקיבא שיש בזה נחלוקת איך נחלקו בית שמאי ובית הלל, לפי שכבר נחלקו בזה הקודמים לר' עקיבא ולר' אליעזר איש ברתותא.

ועל כן בא לשונו של ר' עקיבא גם בתחילה גם כן בלשון זה :

„אמר ר' עקיבא לא נחלקו בית שמאי ובית הלל על הרואה שתיים (כהלישון שקבל ר' אליעזר ברי' יהודה בדבריהם) וכו' על מה נחלקו על שראה אחת וכו'.”

וכשר' שמעון העמידו על האמת בשם ר' אליעזר בן יהודה, הגה היו גם דברי ר' אליעזר בן יהודה גם הם בלישון זה להוציא מהשונים שקבלו זה בסגנון אחר וגם הוא בלשונו יאמר „לא נחלקו בית שמאי ובית הלל על הרואה אחת בראשונה ובשני הפסיק ובשלישי ראה שתיים וכו' (כהלישון שקבל ר' עקיבא) על מה נחלקו על הרואה שתיים או אחת מרובה וכו'.”

וכשאמר לו ר' שמעון זה בבואור הדברים אשר קבל מר' אליעזר ברי' יהודה אשר דברי בית שמאי ובית הלל בהכרח כן נישנו וכן נחלקו, חזר בו ר' עקיבא וקבל לשנות סגנון מחלוקתם כקבלת ר' אליעזר ברי' יהודה.

ובמשנתנו באו בכל זה שני הסגנונים כדברי המשנה בעדות פ"א מ"ו „שאם יאמר אדם כך אני מקובל יאמר לו כדברי פלוני שמעת.”

והדברים מבוארים לפנינו כי לא הם ולא רבותיהם אשר מהם קבלו דברי בית שמאי ובית הלל ודבר מחלוקתם בזה, כבר לא ידעו ולא הכירו את התולקים עצמם, כי גם כל דור החורבן כבר הי' לאחר עיקר ימי בית שמאי ובית הלל, וגם רבן יוחנן בן זכאי וחביריו היו רק תלמידי שמאי והלל, אבל לא מזקני בית שמאי

ובית הלל, אשר נחלקו יחד, אשר כבר היו ראשי הדור בימי שמאי וחלל. ונחלקו גם עמם במקומות הרבה.

ועל כן הגה גם בימי רבותיו של ר' עקיבא וחביריו כבר היו שם סגונים שונים במחלוקותיהם של בית שמאי ובית הלל.

וכל תנאי הדור שאחר ההורבן גם היווה ראשונים שבהם כל דבריהם על דברי בית שמאי ובית הלל הגם כמש ככל סגנון דברי האמוראים בנוגע לדברי התנאים, הוא כן לא בדרך מקרה, כי אם בכל מקום.

ונמצא כן גם מה שאמרו סתם שהיא רק מה שהוציאו אם מתוך שיטת בית שמאי או מתוך שיטת בית הלל, והוא ככל דרכי האמוראים אשר בא על זה במי „כתנאי“ גם כן בדרך זה.

ועי' לדוגמא במס' ערכין ד' כ"ג ע"א :

„והתנאי המקדיש נכסו והיתה עליו כתובת אשה ר' אליעזר אומר כשהוא מנישה ידור הבאה רבי יהושע אומר אינו צריך, ואמר ר' אלעזר ברי שמעון הן הן דברי בית שמאי הן הן דברי בית הלל שבית שמאי אומרים הקדש טעות הקדש ובית הלל אומרים הקדש טעות אינו הקדש.“

ודברי בית שמאי ובית הלל אלה הגם מחלוקתם במשנה במס' נזיר ד' ל"א „בית שמאי אומרים הקדש טעות הקדש ובית הלל אומרים אינו הקדש כיצד אמר שור שהור שיצא מבית ראשון וכו'“.

ומתוך מחלוקתם זו בא מחלוקת ר' אליעזר ור' יהושע בדין המקדיש נכסו והיתה עליו כתובת אשה ודברי ר' אליעזר בשיטת בית שמאי (עי' פרק הבא) ודברי ר' יהושע בשיטת בית הלל.

וזה עצמו שיבוא בלשון הנמי „כתנאי“ על מחלוקת האמוראים כיוצא בזה בא בלשון התנאים „אמר ר' שמעון בן אלעזר הן הן דברי בית שמאי הן הן דברי בית הלל“.

ובמס' סועד קטן ד' כ"ג ע"א :

תנו רבנן קיים כפיית הסמה שלשה ימים קודם הרגל אינו צריך לכפותה אחר הרגל דברי ר' אליעזר וחכמים אומרים אפי' יום אחד אפי' שעה אחת אמר ר' אלעזר ברי שמעון הן הן דברי בית שמאי הן הן דברי בית הלל שבית שמאי אומרים שלשה ימים ובית הלל אומרים אפי' יום אחד.

ובמקום הזה הגו רואים עוד יותר שבימי ר' אליעזר וחכמי דורו כבר נשתקפו שם בית שמאי ובית הלל מהדברים, עד שבתהלה חשבו שאין זה כי אם מתוך דברי ר' אליעזר וחכמי דורו עצמם.

והדבר הזה יתברר עוד יותר מענין הדברים במס' כתובות ד' ס' :

תנו רבנן מינקת שמת בעלה בתוך עשרים וארבעה חדש הרי זו לא תתארם ולא תגשא עד עשרים וארבעה חדש דברי ר' מאיר ור' יהודה מתיר בשמנה עשר חדש אמר ר' נתן בר יוסף הן הן דברי בית שמאי הן הן דברי בית הלל שבית שמאי אומרים עשרים וארבעה חדש ובית הלל אומרים שמנה עשר. חדש, אמר רבן שמעון בן נמליאל אני אכריע לדברי האומר עשרים וארבעה חדש וכו' אמר עולא הלכה כרבי יהודה.

וכבר ביארנו (לעיל מעמוד 292—282) שבא כן במקומות רבות מאד שכל מחלוקותיהם אף שנאמרו סתם דברי פלוני ודברי פלוני אינם כי אם מתוך קבלתם. וכבר נשתקעו במקום הזה אצל כל השונים דברי בית שמאי ובית הלל, עד שעולא יאמר „הלכה כר' יהודה" ולא לכד שלא היה יכול לסמוך על הכלל הידוע שהלכה בבית הלל, כי אם ישנם לא הי' יכול לאמר זה על שמם של בית הלל, ואמר הלכה כר' יהודה.

ואבי יום יחזור על שניהם יהו ויאמר „לרב יוסף" אמר ליה חדא דרבי מאיר ור' יהודה הלכה כר' יהודה ועוד בית שמאי ובית הלל הלכה בבית הלל. וכל זה מפני שארכו להם הימים מעיקר ימי בית שמאי ובית הלל, וברבות הימים שבו הוראות ודברים אשר נשמעו מפייהם של ראשי הדור ונחשבו מהשומעין על שמם עד שהתנאים האחרונים הוצרכו להשיבם למקומם הראשון כפי ששנו הם זה שהוא מחלוקת בית שמאי ובית הלל.

והנה היה הדבר כן גם עם התנאים היותר ראשונים מיד אחר ההרכב, כמו שהיה דמועד קטן ד' כ', בדיות נס זמנם כבר החזק מעיקר ימי בית שמאי ובית הלל בעיקר ימי מחלוקותיהם.

ובמסכת שבת ד' י"ח: תנו רבנן בית שמאי אומרים לא ימכור אדם חפצו לעמיים וכו' ובית הלל אומרים כדי שיגיע לבית הסמוך לחומה ר' עקיבא אומר כדי שיצא מפתח ביהו אמר ר' יוסי כר' יהודה הן הן דברי ר' עקיבא הן הן דברי בית הלל לא בא ר' עקיבא אלא לפרש דברי בית הלל.

וכבר כתב שם רש"י ז"ל. הן הן דברי וכו' לא בא ר' עקיבא לחלוק על בית הלל אלא לחלוק על הנא בין מחלוקתו שאמר אליבא דבית הלל לבית הסמוך לחומה ובא ר' עקיבא לומר לא אמרו בית הלל כן אלא וכו'.

ודברי רבינו ברורים, אבל הדברים האלה העם כלל גדול, וכן הוא במקומות הרבה כיוצא בזה.

ועי' אהלות פרק ה' משנה א':

תנור שהוא עומד בתוך הבית ועינו קמורה לחוץ והאחיליו עליו קוברי המט בית שמאי אומרים הכל טמא ובית הלל אומרים התנור טמא והבית טהור רבי עקיבא אומר אף התנור טהור.

ומהתוספתא הדבר מבואר שאין ר' עקיבא חולק עם בית הלל כי אם שנחלק עם תבירו אם בית הלל מטהרין הכל, או שאינם מטהרין כי אם את הבית אבל לא את התנור עצמו.

ובפרק ד' באהלות נאמר בתוספתא:

אמר ר' יוסי בא ר' יוחנן בן גוריון אצל אבא הלפתא אמר לו מה אתה בעין של תנור אמר לו שמאה אמר לו אף אני אומר כן אלא שעקיבא מטהר.

והנה הרבה משוט שדברי התוספתא ילכו על דברי המשנה, שהרי לא הוזכר בתוספתא כלל איזה עין התנור, והיכן הוא, ומה הי' זה ובלא זה הלא אין ענין לשאלה זו. אבל כבר נתבאר לנו (עמוד 272) כי כן הוא דרך התוספתא בכל מקום, ודברי התוספתא בזה שבים ללישון המשנה ששם נתפרש מחלוקת בית שמאי ובית הלל בזה. תנור שהוא עומד בתוך הבית ועינו קמורה לחוץ והאחיליו עליו קוברי המט.

הקופת התנאים בית שמאי ובית הלל

זהו הוא מה ששאלו. מה אתה בעין התנור.

ורק על ידי זה נבין את אשר שאלו מה אתה בעין התנור, ולא שאלו גם על הבית עצמו שהרי בית שמאי אומרים הכל כמא.

ואלו היו דברי ר' יוחנן בן נורי הולכים לעצמם ולא על דברי בית שמאי ובית הלל, הלא היו לו לדון תהלה על דין הבית עצמו אם הוא סדור או סמא. אבל כי כל הכריחם ילכו על דברי בית הלל איך נחלקו בזה ומה הם מטהרין, אם גם את עין התנור או רק את הבית.

ועל כן אין שאלתו כי אם. מה אתה בעין התנור? אם מטהרין בית הלל גם בזה.

וכשהשיב לו ר' הלפתא ישבית הלל מטהרין רק את הבית אבל עין התנור סמא גם לבית הלל, השיב לו רבי יוחנן בן נורי. אף אני אומר כן אלא שעקיבא מטהר.

והוא כדברי רש"י ז"ל שם במס' שבת. לא בא ר' עקיבא לחלוק על בית הלל אלא לחלוק על הנא בן מחלוקתו שאמר אליבא דבית הלל וכו'. והנראה ז"ל בפירושו למשניות הגיה בתוספתא וכבר נתבאר כי דברי התוספתא שבים אל המשנה.

ובסוף דבריו כתב שם הנ"ל זצ"ל. ורבי יוחנן בן נורי והלפתא בבית הלל דנור אתנור אמו עומד בחוץ.

אבל דבריהם אינם. בבית הלל ישוה הנם כן גם דברי ר' עקיבא. כי אם שדברי בית הלל במשנתנו גישנו על פי שיטתם בדברי בית הלל ור' עקיבא הולק עליהם כדברי בית הלל ודעתם. והדברים פשוטים ומבוארים.

ודנה כל השקלא ופריא שלהם רק זאת איך הוא העיקר בשיטת בית הלל ונדולה מכל זה דגנו רואים במשנה במס' נדרים ד' ס"ז שנאמר שם. פותחין בימים טובים ובשבתות.

בראשונה היו אומרים אותן הימים מותרין ושאר כל הימי' אסורין עד שבא ר' עקיבא ולימד שהגדר שהותר מקצתו הותר כולו כיצד שאני נהנה לכולכם הותר אחד מהם הותרו כולם.

ודנה נאמר בזה גם. עד שבא רבי עקיבא ולימד' ובכל זה אין זה כי אם מה שביאר רבי עקיבא שיטת בית הלל בדין הותר אחד מהם הותרו כולם, וכבר נתבאר לנו זה בעמוד 276.

ובלשון הר"ן ז"ל בדי' כ"ז. ולענין הלכה קיימא לן כר' עקיבא אליבא דבית הלל.

ועל ידי כל זה יאירו לנו גם דברי הנ"ל בבבלי במס' נישין ד' צ"ג שכבר נתקשו שם התוס' וגם נמהק והונה בספרים, כמו שהביאו התוס' שם, וגם דברי הירושלמי שם תמוהים וכבר נתקשה בזה הרשבי"א ז"ל, וכל הדברים פשוטים וברורים.

כי דנה בניסין ד' צ"ג בא במשנה ס"ט מ"י :

בית שמאי אומרים לא יגרש אדם את אשתו אלא אם כן מצא בא דבר ערה שנאמר כי מצא בה ערות דבר ובית הלל אומרים אפי' הקדיחה תבשיל

תקופת התנאים. בית שמאי ובית הלל

רפה

שנאמר כי מצא בה ערות דבר, ר' עקיבא אומר אפי' מצא אחרת נאה הימנה שנאמר והי' אם לא תמצא הן בעיניו.

ובירושלמי שם יאמר. זקנים הראשונים היו אומרים ההא בנתת לא תכחול ולא תפקוד עד שתבוא במים אמר להן ר' עקיבא מי שם ראייה אם את אומר כן אף היא עצמה מביאה לירי בעירות והוא נותן את עיניו בה לנרשה ואתייה הזקנים בבית שמאי ודרי עקיבא בבית הלל.

וכבר תמה שם הרשב"א וזל בחירושו וכתב. תימא הוא דלמה הוצרך לומר ודרי עקיבא בבית הלל אלא כדברי עצמו הי' לו לומר דהא אית ליה לרי' עקיבא דמשום גוי רשאי לנרשה, ולדברי בית הלל עד שימצא בה דבר כגון שהקדיחה תבשילו, אבל משום כיעור וגוי לא וצריך עיון אלה דבריו.

ומפדשי הירושלמי גם הם הביאו זה והאריכו בפלפולים שונים. והוא באמת פליאה גדולה שהרי זה רק כרי' עקיבא ולא כדברי בית הלל, והירושלמי גם קאי על רי' עקיבא והי' צריך לאמר רי' עקיבא כשישתיה. אבל הדברים מפרשים את עצמם שרי' עקיבא אינו חולק עם בית שמאי ועם בית הלל, כל דבריו של רי' עקיבא אינם כי אם לפרש שיטת בית הלל.

ועל כן כלפי מה שיאמר הירושלמי שזקנים הראשונים בבית שמאי, יאמרו ודרי עקיבא בבית הלל דהיינו בבית הלל אליבא דרי' עקיבא, שאך זה לבד הנם דברי רי' עקיבא כמישנתנו לפרש דברי בית הלל ודעתם.

ובבבלי נאמר. רי' עקיבא אומר אפי' מצא אחרת, במאי קא מיפלגי בדריש לקיש דאמר ריש לקיש כי משמש בארבע לשונות או דלמא אלא דהא בית שמאי סברי והי' אם לא תמצא הן בעיניו כי מצא בה ערות דבר דהא מצא בה ערות דבר ורי' עקיבא סבר כי מצא בה ערות דבר. אי נמי מצא בה ערות דבר.

והנה נתפרש גם בבבלי רק מהלוקת רי' עקיבא עם בית שמאי, ולא עם בית הלל, לפי שאין דבריו כי אם לפרש דברי בית הלל.

ורבותינו בתוס' כתבו שם. ואית ספרים דגרסי כיה וביש ואומר רי' דרי עקיבא סבר בבית שמאי דאמר ערות דבר דהא מלתא זכו' ולפי זה אתי שפיר הא דנקט בספרים ובית שמאי ולא נקט ובית הלל זכו' והרב רי' אלתן מפרש דרי' עקיבא אתי שפיר בבית הלל זכו'.

וכל הדברים פשוטים שדברי רי' עקיבא הם רק בשיטת בית הלל, והוא חולק על תיק בשיטת בית הלל, שהוא שנה אותה בסגנון אחר. ועל כן אחרי אשר לפני זה נתפרש שם בגמ' דברי בית שמאי ובית הלל כפי שיטתו זה שאר השונים, נתפרש אחר זה דברי בית שמאי ובית הלל כפי שיטתו זה רי' עקיבא.

והכל הולך אל מקום אחד וכל הדברים ילכו יחד, שכל דברי ראשי התנאים, ראשי דור התנאים שאחרי ההרבן, ילכו על דברי בית שמאי ובית הלל על דרך זו עצמה ככל אשר ילכו האמוראים על דברי התנאים.

בהיותם כבר גם הם רחוקים מעיקר ימי המחלקאות של בית שמאי ובית הלל ומעיקר ימי הבתים האלה.

פרק ז.

ואמנם כן כי כל זה הוא רק בנוגע לימי המחלקאות אשר לפנינו מבית שמאי ובית הלל, שזה הי' בימי שמאי והלל עצמם.

אבל בנוגע להמשך ימי המחזיקים בשיטת בית שמאי בכל המחלקאות ההם זה נמשך ובא עד תוך ימי יבנה, היינו עד אשר נססקה הלכה כוללת לעולם הלכה כבית הלל, וככל אשר יבורר לנו ענין הדבר בדברינו על ימי יבנה.

וזה הוא גם ענין הדברים בתוספתא במס' בלאים פרק א': בשוקן צפורי היו מדיכין קריסתמלין על גבי עונם מצאן תלמיד אחד אמר להן אסורין אתם הלכו וקצצום ובאו ושאלו: כיבנה אמרו מי פגע בכס אינו אלא מתלמידי בית שמאי.

הכונה שהנהו מהחולכים ומהמחזיקים בדרכי בית שמאי, אשר נקראו גם אז בית שמאי.

והן גם ענין דברי הברייחא בנמי' במס' הגינה ד' כיב': תניא אמר ר' יהושע בושני מדבריהם בית שמאי אפשר אשה וכו' נמפל לו תלמיד אחד מתלמידי בית שמאי אמר לו אומר לך בעמך של בית שמאי אמר לו אכור וכו'.

ועי' גם ביבמות ד' ט"ז שכשבאו ר' יהושע ור' אלעזר בן עזריה ור' עקיבא אצל ר' דוסא בן הרכיטוס ושאלו אותו בדיון צרת הבת השיב להם: אמר להם אח קטן יש לי בכור שפן הוא ויונתן שמו והוא מתלמידי שמאי.

וזהו בו שלא יקפה אתכם בהלכות. וזה שנאמר מתלמידי שמאי' הדבר פשוט שהוא פ"ס וצ"ל מתלמידי בית שמאי, וכן הוא הגירסא בירושלמי יבמות פרק א' הלכה ו'. מתלמידי בית שמאי. ואמנם כי המקום הזה גם ישוב ויורה לנו גם הוא את כל הדבר כמו שהוא, ואת שני צדדי הדבר.

ויבואר לנו גם בזה כי יש לנו בנוגע להבחים האלה שני זמנים שונים. הזמן האחד הוא זמן המחלקאות הרבות של בית שמאי ובית הלל, שזה הי' בעיקרו בימי הלל ושמאי עצמם, ובימי חכמי דורם הם.

והזמן השני הוא דבר המשך ימי המחזיקים בשיטתם אשר נקראו על ידי זה בית שמאי ובית הלל שזה נמשך ובא כחך ימי יבנה. הנה לנו במקום הזה על אחיו הקטן של ר' דוסא הצעיר הרבה ממנו, (וכנראה הי' אחיו מאביו ולא מאמו) שאמר עליו. שהוא מתלמידי בית שמאי. אמר להם אח קטן יש לי בכור שפן הוא ויונתן שפן והוא מתלמידי בית שמאי. לעומת זה בנוגע להמחלקאות של בית שמאי ובית הלל בא במס' גיטין ד' פ"א על המשנה.

כתב לגרש את אשתו ונמלך בית שמאי אומרים פסלה מן הכהונה ובית הלל אומרים אף על פי שנתנו לה על תנאי ולא נעשה התנאי לא פסלה מן הכהונה.

נאמר שם על זה בנמי'. אמר רבה בר בר חנה אמר ר' יוחנן משום ר' יהודה בר אילעי בא וראה

שלא כדורות הראשונים דורות האחרונים, דורות הראשונים בית שמאי (שהיו מחמירין בקדושת יחסין שאוסרין אותה לכהונה מפני כתיבת הנס, ריש"י) דורות האחרונים ר' דוסא התניא שבריה אוכלת בתרומה דברי ר' דוסא אמר ר' דוסא וכי מה עשה לה ערבי זה וכי.

וזוא ר' דוסא בן הרכינס כמו שהוא במשניות עדיות פרק ג' ממשנה א' ואילך.

ומבואר שבנוגע להמחלקאות של בית שמאי ובית הלל, יחשב גם ר' דוסא עצמו נדמם לדורות האחרונים נגד דורות הראשונים, לפי שזה היה באמת כבר בימי הלל ושמאי עצמם.

ויחבאר לנו הדבר עוד יותר מכל היוצא מתוך הדברים שם בבבלי וירושלמי, אשר משם נראה כי אף כי ר' דוסא בן הרכינס הניע לזקנה גדולה ומופלגת מאד ועל כן היה עוד גם לאחר ההרבן ובהרבן ימי יבנה.

אבל אז כבר גם לא בא לבית המדרש מזמן רב מפני זקנתו הגדולה, עד שאת ר' עקיבא לא הכיר כלל. ואת ר' אלעזר בן עזריה לא ידע ממנו כל עיקר גם ממציאאותו.

בהיות באמת עיקר דורו, היינו עיקר ימי פעולותיו, בימי רבותיהם של ר' אליעזר ור' יהושע, בהימים שלפני הרבן הבית. ולשון הדברים בבבלי יבמות שם הוא:

גוסא בימי ר' דוסא בן הרכינס התירו צרת הבת לאחין והיה הדבר קשה לחכמים מפני שהם גדול היה ועיניו קמו מלכוא לבית המדרש אמרו מי ילך ויודיעו אמר להן ר' יהושע אני אלך ואחריו מי ר' אלעזר בן עזריה ואחריו מי ר' עקיבא הלכו ועמדו על פתח ביתו נכנסה שפחתו אמרה לו רבי חכמי ישראל באין אצלך אמר לה יכנסו ונכנסו תפסו לר' יהושע (אשר רק אותו ידע והכיר) וחושבו על משה של זהב, אמר לו רבי אמור לתלמידך אחר וישב אמר לו מי הוא ר' אלעזר בן עזריה אמר ויש בן לעזריה תבירינו קרא עליה המקרא נער הייתי גם זקנתי ולא ראיתי צדיק נעזב וכו' תפשו והושיבו על משה של זהב אמר לו רבי אמור לתלמידך אחר וישב אמר לו ומי הוא עקיבא בן יוסף אמר לו אתה הוא עקיבא בן יוסף ששמך הולך מסוף עולם עד סופו שב בני שב כמותך ירכו בישראל, התחילו מסבבים אותו בהלכות עד שהגיעו לצרת הבת אמרו לו צרת הבת מהו אמר להן מחלוקת בית שמאי ובית הלל הלכה בדברי מי הלכה כבית הלל וכי. ובירושלמי שם נאמר ראה את ר' יהושע וקרא עליו את מי יורה דעה (נמולי מחלב עתיקי וכי) וזכור אני שהיתה אמו מולכת עריסתו לבית הכנסת בשביל שיתרבקו אזינו בדברי תורה.

ואת ר' אלעזר בן עזריה לא ידע כלל וגם את שמעו לא שמע עוד עוד שהתפלל ואמר: ויש בן לעזריה חבירתי.

וכל זה מפני שעיקר ימי פעולותיו והימים אשר ישב בין חכמי הדור, ויחד עמם, היה לפני ההרבן, ויהיו דבריו רק עם זקני הדור מימי הרבן הבית. וכמו שהגנו רואים בן מפורש גם במשנה במס' כתובות ד' ק"ד: ונאמר שם: מי שידלך למדינת הים ואשתו תוכעת מונות חנן אומר תשבע בסוף ולא תשבע.

תקופת התנאים, בית שמאי ובית הלל

בתהלה נהלקו עליו בני כהנים גדולים ואמרו תשובע וכו' אמר ר' דוסא בן הורכנס כדברייהם אמר ר' יוחנן בן זכאי יפה אמר חנן וכו'.

ישם ק"ז:

מי שהלך למדינת הים ועמד אחד ופרנס את אשתו תנן אומר איכר את מעותיו נהלקו עליו בני כהנים גדולים ואמרו ישבע כמה הוציא ויטול אמר ר' דוסא בן הרכנס כדבריהם אמר ר' יוחנן בן זכאי יפה אמר חנן הניח מעותיו וכו'.

וכל זה הנס דברים ידועים ומפורסמים כנוגע לר' דוסא וכבר ציין זה מכתובות גם הסדר הדורות בערכו.

והרב פראנקעל אשר נשתבש לעשות את תהלת ימי בית שמאי ובית הלל רק אחרי מות שמאי והלל, וכי דורם הוא דור רבן נמליאל הזקן, הנה כבואו לערך ר' דוסא בן הרכנס וימצא שם בסדר הדורות גם את הציון מכתובות ויבמות וגם הציון מניטין פיא הרשה לעצמו להשתדל לכלכל את הקורא באופן גם ומשנה מאד. ואחרי אשר בעמוד 68 יעשה לו את ר' דוסא לדור אחד עם ר' אליעזר ור' יהושע, הנה אחר זה כבואו בעמוד 71 לדבר על ר' דוסא בן הרכנס יאמר שם:

ר' דוסא בן הרכנס, על ר' דוסא בן הרכנס נאמר בברייתא יבמות פ"ז חכס גדול היו וכו' ולא נודע אם היה כבר בימי הבית אך כמה שקראו ר' יהושע, רבי נראה שהיו כבר נמנה בין ראשי החכמים וכל ימי יבנה עד מלחמת ביתר לא היו כי אם ניב שנה וזוה יש לשער קצת שראה הבית בבנינו ונלה עם ר' יוחנן בן זכאי ליבנה, ומשנה בתובות פ"ג א"ב משמע שחלק על ריביו כי לעומת מה שאמר ר' דוסא שם כדברי בני כהנים גדולים אמר ריביו יפה אמר חנן. ולפי הברייתא אשר זכרנו האריך ר' דוסא ימים אחריו ריביו שהרי ר' עקיבא בא אצלו ור' דוסא כבדו ואמר אתה וכו' ואם בן יודעה כבר שמש ריע בגבורתו אלה דבריו. ואנחנו היינו הוצים לדעת מה טיב ערבובי דברים כאלה בחקירת דברי ימינו. והנה נתן לדבריו תואר כזה כאילו היתה כאן חקירה אם ראה ר' דוסא את הבית כל עיקר, או שנולד אחר זה עד שיאמר: ולא נודע אם היו כבר בימי הבית ומהברייתא יאמר, וזוה יש לשער קצת שראה הבית בבנינו כאלו יכול להיות איזה ספק גם בזה וכאלו אך זה לבד מוכח קצת מהברייתא.

וכל הפרסודים האלה הנם רק כדי שיהיו אפשר לו לאמר על זה בהערה: ובניטין פ"א אמר ר' יוחנן משום ר' יהודה ב"ר אלעי בא וראה שלא כדורות הראשונים וכו' אך זה דרכו של ר' יהודה לקרוא להקדמונים אף בדור אחד או בשני דורות. הראשונים ע"ו ירושלמי מעשרות פ"ג היא רבי ור"י יוסי בן יהודה היו מבניטין את הכלכלה לאחורי הננות ראה אותן ר' יהודה בן ר' אלעאי אמר להן ראו מה ביניכם לראשונים (י"א) ר' עקיבא הו' לוקח שלשה מינין בפרוסה בשביל

הערה (י"א) עיקר מטבת של ר' יהודה גם על מעשרת נאמר כדך כלל, גם שהיא על סקמו כבבלי גיטין פ"א שם: ואמר וכו' וזהו הראשונים מבניטין פ"ה ויחזקו ח"ך פרקמק כי לחיוב וכו' היות האשונים וכו' ועל כן בא הלשן היות הראשונים היות האשונים, אבל בירושלמי תבא מ"ג ששכח רבי יהודה כפי"ט את רבי ואת ר' יוסי ב"ר יהודה בלוחתם ולא הזכיר דבר מהך פרקמק כי אם סתעשי ר' עקיבא, ובאמת לא בא עם הלשן היות הראשונים היות האשונים כי אם, מה ביניכם לראשונים" וזה הוא ענין אחר למבוי וכו'. וזה ענין כל עם הלשן היות הראשונים היות האשונים.

תקופת התנאים, בית שמאי ומית הלל

רפז

לעשר מכל מין ומין ואתם מכניסין וכו' ולכן קרא ר' יודנה גם כן לר' דוסא דורות האחרונים בערך בית שמאי אשר עמדו ששים שנה קודם התרכן וכמו שביארנו לעיל, והיתה קבלה בידו של ר' יודנה שהלכה זו של בית שמאי נשנית בתחלה עמידתן לבית או בדור שאחר זה אלה דבריו.

אבל מה תועלת להשעות את הקוראים על ידי סלסולים כאלה.

והאם לא ידע פראנקעל בעצמו שאין החקירה אם ראה הבית בכנינו או שנולד אחר החרבן.

והאם לא ידע פראנקעל בעצמו כי מה שהגנו רואים מהברייתא ביבמות אינו כי. מזה יש לשער קצת שראה הבית בכנינו.

כי אם שמשם הדבר מבואר ומפורש, שכל עיקר ימי פעולותיו כבר היו בפני הבית, וכבר היו אז מראשי חכמי הדור היותר ראשונים.

ובירושלמי ביבמות שם גם נאמר, ראה את ר' יהושע וקרא עליו את מי יורה דעה (נמולי מחלב) וכו' אני שהיתה אמו מולכת עריסתו לבית הכנסת בשביל שיתדבק אוננו בדברי תורה.

וכידוע הנה היו כבר, גם ר' יהושע בימי גדלותו עוד בימי הבית ולבר

האגדה בניסין ר' נזו אשר מבואר שם כי ר' אליעזר ור' יהושע הם הוציאו את את רבן יוחנן בן זכאי במטה בהלכו לעמוד לפני אספסיאנוס ופיטוס בימי חמלהמה,

ובברייתא במס' סוכה ד' נזו נאמר הניא אמר ר' יהושע בן הנגיה כשהיינו שמחים שמתה בית השואבה לא ראינו שיגה בעינינו כיצד שענה ראשונה תמיד של שחר

וכו' ובמס' עירובין ד' י"א דתניא מעשה ברי' יהושע בן הנגיה שהלך לסייע בהגטת דלתות אצל ר' יוחנן בן טרדנא, ואם נאמר שהלויים לא עברו עבודה קבועה עד

בני שלשים (עי' חולין כ"ד ורמב"ם הלכות כלי המקדש פי"ג הי"ד ובבבב"א משנה שם) אם כן כבר היו אז ר' יהושע למטה משלשים, אבל גם בכל האופנים כבר היו אז בגדולתו.

ור' דוסא בן הרבינס אשר הגנו זוכר כשהיו ר' יהושע קמין מוטל בעריסתו, הנה מבואר מעצמו כי עיקר ימיו היו כבר בפני הבית.

וכמו שהגנו רואים כן גם ממשנה דכתובות שגחלק יחד עם הנן וכני כהנים גדולים והוכרע על ידי ר' יוחנן בן זכאי.

ועל כן באמת הגנו רואים מפורש מהברייתא כי לא ידע כי אם זקני הדור מימי יבנה, אותם אשר כבר גדלו והצליחו לפני הרבן הבית ובראשית ימי יבנה

היו הם כבר מראשי המדברים ומזקני החכמים אבל את הצעירים מהם אשר נתגדלו רק אחר החרבן, אותם לא ידע כל עיקר, וגם את שמם לא שמע ולא ידע.

והגנו רואים כי רק את ר' יהושע אשר כבר התחיל להתקרב אז לימי הזקנה רק אותו הכיר, אבל את ר' אלעזר בן עזריה אשר היו גם הוא מראשי החכמים

בימי יבנה וגם אז כבר בחרנו בו אחר ר' יהושע. אבל בהיותו יותר צעיר, אותו לא ידע כלל עד שישאל. ויש בן לעזריה חבירנו.

ואיזה ספק יכול להיות אחר זה שעיקר ימי ר' דוסא וימי פעולותיו היו בדור רבותיו של ר' יהושע והיינו לנמרי בימי הבית.

ונשאל לראות עד כמה לא היו עינים ולבם לחקירת דברי ימינו, וישימו

מנעם רק איך לבלבל את הקוראים.

הקופת התנאים בית שמאי ובית הלל

כי הנה אצל ר' יהושע בעמוד 83 יהחיל פראנקעל דבריו בלשון מדברת גדולות ואמר:

ר' יהושע בן הגניה מגדולי תלמידי של ר' יוחנן בן זכאי ראה הבית בבנין והי' לוי מן המשוררים.

ואצל ר' דוסא בן הרכינס הקודם לו בהכרח כדור שלם, אבל מפני שנמצא בתורה מנה לדרכו עם בית שמאי הרשה לעצמו להפעות את הקוראים ולהתחיל דבריו בעמוד 71:

ר' דוסא בן הרכינס על ר' דוסא בן הרכינס נאמר בגרייתא יבמות ס"ז חכם גדול הי' והי' הדבר קשה לחכמים שיתיר צרת הבת והלכו אצלו ר' יהושע וה' אלעזר בן עזריה ור' עקיבא עייש. ולא נודע אם הי' כבר בימי הבית, אבל הלא זה שהי' כבר בימי הבית זה לא יוכל להיות חקירה כלל, ומהברייתא שם מוכה ומפורש שהי' דור שלם לפני ר' יהושע, אף שגם ר' יהושע הי' כבר בימי הבית, וכי דורו הוא דור רבותיו של ר' יהושע, יומי פעולותיו כולם בפני הבית, רק מפני שהפליג בוקנה נמשכו ימיו גם אחר זה, וכל זה יוצא מפורש מכל דברי הברייתא ככל אשר נתבאר.

אבל לעקש את הישרה ולאחר זמנם של בית שמאי ובית הלל מצא פדא קעל את לכבו ישר להפוך הדברים ולכתוב אצל ר' יהושע. ראה הבית בבנין ואצל ר' דוסא בן הרכינס. ולא נודע אם הי' כבר בימי הבית.

הדור הזה אשר עשה לו פראנקעל בעמוד 45 על בית שמאי וכתב: הדור הראשון, בית שמאי ובית הלל עקביא בן מהללאל רבן גמליאל הזקן וכו' הגן אדמון וכו' ר' יוחנן בן זכאי.

זה הוא באמת דורו של ר' דוסא בן הרכינס, והגן ור' יוחנן בן זכאי אשר השב פראנקעל בזה כדור הראשון הזה הם באו יחד במשנה כתובות שם עם ר' דוסא.

הגן אומר תשבע וכו' שהלקו עליו בני כהנים גדולים וכו' אמר ר' דוסא בן הרכינס בדבריהם, אמר ר' יוחנן בן זכאי יפה אמר הגן וכו'.

וכן הוא גם בדין השני של הגן במשנה השנית. ואם גם יהצה פראנקעל את הדור הראשון הזה אשר עשה לו, ויעשה ממני שני דורות ויהי' בית שמאי ובית הלל הדור הראשון, והגן ור' יוחנן בן זכאי ור' דוסא בן הרכינס הדור השני.

הנה גם אז יהיו בית שמאי ובית הלל, הדור הראשון אשר ברא לו, לכל היותר רק דור רבותיו של ר' דוסא, על דרך מה שהי' ר' יהודה נגד רבי ור' יוסי בן יהודה אבל לא מה שהי' ר' עקיבא נגד רבי ור' יוסי ברי' יהודה.

ורק תמוזן הוא לראות, איך ערבב כל הוכרים יחד, כי אף שגם הוא ראה הדברים במשנת כתובות אשר מצא צינם לפניו בסדר הדורות, ואף שעל ידי זה כתב בעצמו בפנים:

וממשנה כתובות ס"ז בשמע שהלק עליו ריב"ז כי לעומת מה שאמר ר' דוסא שם כדברי בני כהנים גדולים אמר ר' יוחנן בן זכאי יפה אמר הגן, ולפי הברייתא אשר זכרנו וארך ר' דוסא ימים אחר ריב"ז שהי' ר' עקיבא בא אצלו ור' דוסא כבדוהו ואמר אתה הוא וכו' ואם כן זרחה שמש ר"ע בנבורתו.

הקופת התנאים בית שמאי ובית הלל

רפח

בכל זה יאמר בהערה על זה. והיותה קבלה בידו של ר' יהודה שהלכה זו של בית שמאי נשנית בתחילת עמידתן לבית או בדור שאחר זה. אבל הלא הדור שאחר זה הוא עצמו דורו של ר' דוסא גם לפי דברי פראנקעל עצמו אשר יאמר גם הוא. ומשנת כתובות פ"ג משמע שחלק עליו ריב"ז.

ועל כן לא לבד. דור שאחר זה שזה הוא עצמו ימי דור ר' דוסא, כי אם שנים תחילת עמידתן לפי דברי פראנקעל גם זה אינו לכל היותר כי אם רבותיו של ר' דוסא.

ולא יוכל להיות ספק כלל כי גם מחלוקת ר' דוסא וחכמים אצל שבוייה אשר עליה אמר ר' יהודה בא וראה מה בין דעות הראשונים לדורות האחרונים מחלקו ר' דוסא וחכמי הדור שלפני החרבן.

וזה שר' דוסא האריך ימים אחרי ר' יוחנן בן זכאי הוא לפי שר' יוחנן בן זכאי הי' קשיש יותר וכבר הספיק לשמש את הלל ושמאי, אבל ימי פעולותיהם נופלים יחד, ובהימים שאחר החרבן, כבר הי' גם ר' דוסא בימי זקנותו וככל אשר נתבאר.

והנה הוכרחנו להאריך בדברים פשוטים לפי שהעוסקים בדברי ימינו תחת להוריה עליהם אור עקמו אותם בסלפולים זרים, ואי אפשר להעמידם על מקומם כי אם אחרי אשר נסור משם את כל אבני הנגף וכל התחמוכות.

וכל הדברים האלה ישונו ויבארו לנו את כל יסודי הדברים, וכן הדבר בכל מה שכבר נתבאר שעיקר ימי בית שמאי ובית הלל, ועיקר ימי עמידת הבתים האלה ומחלוקותיהם, היו בעצם ימי הלל ושמאי עצמם.

ועל כן בדות דברי ר' יהודה על זה היינו במה שנוגע למחלוקתם של בית שמאי רבה נגד זה גם ר' דוסא, אשר עיקר ימינו וגם מחלוקתו בדין שבוייה היו בימי הבית, הנה הוא מאוחר. הרבה בכל זה נגד דור שמאי והלל עצמם, ובצדק יאמר עליו ר' יהודה. דורות האחרונים נגד דור הלל ושמאי עצמם.

ולעומת זה בנוגע להמחוקים בשיטת בית שמאי, שזה נמשך ובא עד תוך ימי יבנה יקרא גם אחיו הקטן הצעיר הרבה מר' דוסא בשם מתלמידי בית שמאי ככל מה שנתבאר.

ומזה עצמו נקרא גם ר' אליעזר שמותי, וגם כן רק' על מה שהחזיק במקומות הרבה בשיטת בית שמאי.

ואמנם כי יש בזה עוד ענין גדול וכולל בנוגע לימי יבנה בענינם של בית שמאי ובית הלל ונבאר הדבר.

פרק ח.

הוועד להכרעת ההלכה.

במקומות שונים כמשנה בא לפנינו אחרי מחלוקת בית שמאי ובית הלל, חזרו בית הלל לדורות דברי בית שמאי.

והורגלנו להשוב שהכונה שכשנחלקו בית שמאי ובית הלל נצחו או בית שמאי את בית הלל כטענותיהם והודו להם בית הלל.

אבל זה אינו כי אם טעות שעל זה הי' צריך לבוא במשנה ודורו להם בית

הלל אי. והיו בית הלל לבית שמאי או וזהו בהן בית הלל כהלשון הבא על זה בכל מקום כשאמר סבעלי המחלוקת הורה לבעל דינו. אבל הלישון הזה. והיו בית הלל. להורות כדברי בית שמאי מורה על עצמו שהדברים כבר יצאו מתוך כותלי בית המדרש בתור שקלא וטריי ויהיו כבר בתור הלכה ומדון בן. רק כי עתה שבו מדעתם. והיו בית הלל להורות כדברי בית שמאי.

היינו שהאחרונים התלכים בשיטת בית הלל, הוניהו במקום הזה את שיטת בית הלל, והיו מאו ואילך כשיטת בית שמאי. חזקת הדבר וענינו זה הוא.

במס' עירובין דף י"ג נאמר: אמר ר' אבא אמר שמואל שלש שנים נחלקו בית שמאי ובית הלל הללו אומרים הלכה כמותינו והלל, אומרים הלכה כמותינו יצאתה בת קול ואמרה אלו ואלו דברי אלקים חיים הן, והלכה כבית הלל. ואם כי לא נתפרש בדברי שמואל זמן שלש שנים האלה מתי היו, אבל הנה יסוים דבריו. יצאתה בת קול ואמרה וכו' והלכה כדברי בית הלל. וזה נתפרש לנו בירושלמי יבמות סוף פרק א' באינן יצאת בת קול רב בימי בישא רב יוחנן ביבנה יצאת בת קול.

ועל ידי זה הגו יודעים כי דברי שמואל. שלש שנים נחלקו בית שמאי ובית הלל הללו אומרים הלכה כמותינו והללו אומרים הלכה כמותינו. היינו בימי יבנה.

דבר שאין צורך לומר הוא שאין הכונה שנחלקו סתם חוץ לבית הלל המדרש הללו בענין הלכה כמותינו והללו בענין הלכה כמותנו.

שהרי על זה אי אפשר לומר. שלש שנים נחלקו וכו' שהרי מתחלת ימי מחלוקתם בדבר הלכה אמרו הללו הלכה כמותנו והללו הלכה כמותנו, שכל החולק עם הבינו הרי חושב שכן הדין, וזה הוא עיקר מחלוקתו.

אבל דבר השלש שנים האלה הוא זמן הכרעת ההלכה הזמן אשר דנו יחד בכל דבר מדברי בית שמאי ודברי בית הלל, ואז דנו זה עם זה הללו אמרו הלכה כמותנו עד שהכריעו כל פעם, ולבסוף הכל נס החולט הדבר לנמרי הלכה למעשה, שהלכה כבית הלל, ומאז ואילך כל השונה משנתו בשיטת בית שמאי אינה משונה, ואז גם אמרו יהו את כל דברי בית שמאי ובית הלל, שלא היו עדין קבועים ובמקום ספק העידו על זה המקבלים השונים, וזה הוא שבא לפנינו כל זה במס' עריות אשר בידוע נסדרה בימי יבנה (י"ב).

ואז נתבררו כל הדברים האלה, והחלט הדין. ואז היו שם גם דברים אשר החליטו לפסוק כבית שמאי, ועל זה הוא שבא כמשנה. והיו בית הלל להורות כבית שמאי.

הדבר יוצא בן לפנינו.

כי ומה במס' אהלות ס"ק ה' באו שם שתי משניות זו אחרי זו. משנה ג) היתה (הקדרה המונחת על פי איובה) שלכה, בית הלל אומרים

הקופת התנאים. בית שמאי ובית הלל

רמב

מצלת על הכל ובית שמאי אומרים אינה מצלה אלא על האוכלים ועל המשקים ועל כלי הרס, הורו בית הלל להורות כדברי בית שמאי.

משנה ד) לנין שהוא מלא משקין טהורים הלנין טמא טומאת שבעה והמשקין טהורים, ואם פינן בכלי אחר טמאין, האשה שהוא לשה בעריבה האשה והעריבה טמאין טומאת שבעה והבצק טהור ואם פינתו לכלי אחר טמא הורו בית הלל להורות כדברי בית שמאי.

ודעה גם אילו לא הי' לפנינו רק דברי המשניות האלה גם אז היו הדברים מתמידים מאד.

שבמשנה ד' לא בא כלל מהלוקת בית שמאי ובית הלל, והיא נשנית רק על פי שיטת בית שמאי.

יותר מזה שהי' כבר בא במשנה נ' הורו בית הלל להורות כדברי בית שמאי, ולא היה צורך נכפל זה במשנה ד' אשר לא הזכירה שם מהלוקתם.

ואמנם כי יפלא עוד הרבה יותר, הן כפי אשר חננו רואים כמשנתנו צדקו דברי בית שמאי כל כך עד שהיו למוסכמים לכל, וגם בית הלל הסכימו עמם וחזרו בית הלל להורות כדברי בית שמאי.

ובכל זה אמר ר' יהושע בתוספתא במס' אהלות, כושני מדבריכם בית שמאי, ובתוספתא אהלות פרק ה' והובא בגמ' חגיגה ד' כ"ב: נאמר:

חנני אמר ר' יהושע כושני מדבריכם בית שמאי אפשר אשה לשה בעריבה אשה ועריבה טמאין שבעה ובצק טהור, לנין מלא משקין לנין טמא טומאת שבעה ומשקין טהורין. נטפל לו תלמיד אחד מתלמידי בית שמאי אמר לו אומר לך טעמן של בית שמאי אמר לו אמור אמר לו כלי טמא הוצין או אינו הוצין איל אינו הוצין כלי של עם הארץ; טמא או טהור אמר לו טמא, ואם אתה אומר לו טמא כלום משניה עליך ולא עוד אלא שאם אתה אומר לו טמא אומר לך שלו טהור ושולך טמא וזה הוא טעמן של בית שמאי, מיד הלך ר' יהושע ונשתמח על קברי בית שמאי אמר נעניתי לכם עצמות בית שמאי ומה שהומות שלכם כך מפורשות על אחת כמה וכמה.

והדברים מבארים את עצמם, כי הנאמר במשנה אהלות, הורו בית הלל להורות כדברי בית שמאי אין זה בימי המהלוקת של בית שמאי ובית הלל עצמם, כי אם שהכונה אחרי המעשה הזאת.

ואורו עיני ומצאתי כן מפורש להגריא מווילנא וציל בפירושו למס' אהלות שם מינ וכתב:

ור' יהושע דהו' מתלמידי בית הלל אמר כושני מדבריכם וכי אסברה ניהליה תלמיד מתלמידי בית שמאי הדר בית, והיינו הא דחזרו בית הלל להורות כדברי בית שמאי.

אבל לא שממה שהדר בו ר' יהושע נאמר הורו בית הלל להורות כדברי בית שמאי, כי אם שאז בימי הביורור וההכרעה נתברר על ידי ר' יהושע דברי בית שמאי, והם הסכימו אז לדבריהם, ומה בא במשנה, והורו בית הלל להורות כדברי בית שמאי.

ואמנם כי הגריא וציל כפני שהי' קשה לו מה שנאמר שני פעמים חזרו

בית הלל וכו' גם במשנה נ' וגם במשנה ד' הנה שם הגדה גדולה מאד במשנה נ' וכתב:

לא נרסין חזרו בית הלל וכו' ובסיפא (במשנה ד') בתר הא דאשה ועריבה נרסין חזרו בית הלל וקאי הא דחזרו אכולה ארישא דהיתה שלמה ואלנין ואאשה ועריבה וכו' וגבי אשה ועריבה חזרו בית הלל על הכל על הקדרה שלמה ועל לנין ועל אשה ועריבה הלכך בתר הא דאשה ועריבה נרסין הא דחזרו בית הלל וקאי אכולהו דחתם הוא דחזרו אכולהו אלה דבריו.

וכבודו הגדול במקומו מונח, ונראה שהכותב משמו טעה בזה בשמועתו. כי לא לצד שאין צריך להניח הגדה גדולה כזו, כי אם שגם אי אפשר כלל להניח, ואך כפי שהוא לפנינו בן צריך להיות.

ואין ספק כלל כי עיקר המקום אשר נאמר במשנה. חזרו בית הלל לחזרות בדברי בית שמאי הוא במשנה נ' ולא במשנה ד'.

הכותב בשם הנריא ז"ל הי' סובר דגם משנה ד' נשנית קודם השקלא וטריי של ר' יהושע עם בית שמאי וכן כתב בפירושו בדברי הנריא זצ"ל. וקאי הא דחזרו אכולה ארישא דהיתה שלמה ואאשה ועריבה וכן יסוים גם בסוף דבריו. שטעין מהא דכל שקלא וטריי דידהו גבי אשה ועריבה ולנין הוא דשקלו וטרו.

יכל הדברים האלה נסלאו מאד כי משנה ד' לא היתה בעולם קודם השקלא וטריי של ר' יהושע, וכל השקלא וטריי הי' רק על משנה נ'.

שהרי רק במשנה נ' בא מחלוקת בית שמאי ובית הלל, אבל משנה ד' נשנית רק על ידי שאלת ר' יהושע ותשובת אחד מבית שמאי.

ועל כן באמת לא בא בתוכה, ולא הוזכרו לא בית שמאי ולא בית הלל, לפי שנשנית כבר לאחר שהזרו בית הלל לחזרות בדברי בית שמאי, והרין הכא שם הי' כבר מוכרע ומוחלט ומוסכם מהכל.

ועצם המחלוקת אשר נחלקו בה בית שמאי ובית הלל בימים הראשונים הי' רק דברי משנה נ' אשר שם באמת באו דבריהם לפנינו.

דהיתה שלמה בית הלל אומרים מצלת על הכל בית שמאי אומרים אינה מצלת אלא על האוכלים ועל המשקים ועל כלי הרס חזרו בית הלל לחזרות בדברי בית שמאי.

ובאו הדברים במקומם, היינו במקום המחלוקת שם נאמר חזרו וכו' אבל דיני לנין אשה ועריבה שבמשנה ד' זה לא נשנה מעולם למחלוקת בין בית שמאי לבית הלל, וכא רק מתוך שאלת ר' יהושע אשר שאל על דברי בית שמאי.

אפשר אשה לשה בעריבה אשה ועריבה טמאין שבעה ובצק טהור, לנין מלא משקין לנין טמא טומאת שבעה ומשקין טהורין.

ואחרי שבית שמאי הסבירו זה לרי' יהושע ורי' יהושע הורה לדבריהם קבעו גם זה, וזה הוא משנה ד' ממש כשאלת ר' יהושע:

לנין שהוא מלא משקים טהורים הלנין טמא טומאת שבעה והמשקין טהורים, ואם טינן בכלי אחר טמאין, האשה שהיא לשה בעריבה האשה והעריבה טמאין טומאת שבעה והבצק טהור ואם טינתו לכלי אחר טמא.

ודוא כבר בלא מחלוקת של בית שמאי ובית הלל.

תקופת התנאים: בית שמאי ובית הלל

רצ

ומאד יש להתמלא על רבינו הגר"א וצ"ל שאיך עלה על דעתו הגדולה דלא נרטיקן זה במשנה נ', והלא לפנינו דבמס' עריות טרק א' שנחשבו שם כל מה שחזרו בית הלל להורות כדברי בית שמאי חשבו שם רק דברי המשנה נ' אבל משנה ד' לא בא שם כל עיקר, ונאמר שם במשנה י"ד:

כלי הרס מציל על הכל כדברי בית הלל ובית שמאי אומרים אינו מציל אלא על האוכלין ועל המשקין ועל כלי הרס, אמרו להם בית הלל מפני מה אמרו להם בית שמאי מפני שהיא פטא על גב עם הארץ ואין כלי מלא חוצץ אמרו להם בית הלל והלא מהרתם אוכלין ומשקין שבתוכו אמרו להם בית שמאי כשהרתם אוכלין ומשקין שבתוכו לעצמו מהרתם אבל כשהרתם את הכלי מהרתם לכם ולו הוה בית הלל להורות כדברי בית שמאי:

הנה לא הוזכר כזה משנה ד' כל עיקר, ולא בא כי אם משנה נ' לבדה, ועל זה בא במשנה ה', הוה בית הלל להורות כדברי בית שמאי:

ומשנה ד' לא הזכירה כלל לפי שכנה לא נחלקו בית שמאי ובית הלל ונשנית במס' אהלות רק מתוך האקלא ופרי' של ר' יהושע עם בית שמאי ועל כן באמה לא בא גם במס' אהלות שום מחלוקת של בית שמאי ובית הלל כותבה כי אם נשנית סתם.

ואם הי' מקום להגיה הי' זה רק להחזק על משנה ד', אבל גם שם אין צריך להגיה והרברים זגם על מקומם.

כי אחרי אשר תודה ר' יהושע בדין לרין ועריבה, שט זה תנאי המתיבתא לדין מוסכם אבל הלא אז עדין לא וקבע זה במשנה ה' ודבר יי' חמוה ששנו משנתם כבית שמאי, על כן פירשו גם ביה. הוה בית הלל להורות כדברי בית שמאי לדעת ששנו משנתם בדין.

ובימי רבי אף שאז נקבעה משנה ד' מצל משנה נ' והכל יודעים כבר במשנה נ' שהוה בית הלל להורות כדברי בית שמאי, אבל הוא כלל גדול שמשנה לא זה המקומה ונקבעה בימי רבי ככל לשונה כפי אשר שנו אותה השונים לפני זה (י"ג).

ונשובה ונראה גם במקום הזה את כל דברינו בטוב לשני הזמנים השונים אשר יש לנו תחת השם בית שמאי ובית הלל.

כי בנוגע להמחזיקים בשיטת בית שמאי וכשיטת בית הלל ונקראו עדיין בשם זה, זה נמשך ובה עד אשר נקבעה הלכה כבית הלל בימי יבנה ונאמר על ר' יהושע, במסל לו תלמיד אחד מתלמידי בית שמאי:

והגט רואים גם במשנה זו במס' עריות שהשקלא ופרי' של ר' יהושע עם תלמידי בית שמאי בא כלשון המשנה:

אמרו להם בית הלל מפני מה אמרו להם בית שמאי מפני וכו' אמרו להם בית הלל והלא מהרתם וכו' אמרו להם בית שמאי כשהרתם וכו'.

הערה (ר"ץ) ע' ורבים על זה בת"ב בעמ' 88 וז"ל, תיקון ותיקון תהיה לפרטים מקום כפי רובא סברתי על המשנה כפי זמני.

אמנם בנוגע לזמן עצם המחלוקת שנחלקו בזה בית שמאי ובית הלל, מבואר בלשון הברייתא שכאשר שמע ר' יהושע הסבר דברי בית שמאי.
מיד הלך ר' יהושע ונשתטח על קברי בית שמאי אמר נעניתי לכם עצמות בית שמאי ומה סתומות שלכם כך וכו'.

כי כמו שנתבאר הנה הזמן אשר היה המחלוקת של בית שמאי ובית הלל זה היה כבר זמן רחוק מלפני ימי ר' יהושע.

וכל זה בנוגע לכל דבר בית שמאי ובית הלל בכלל אשר כל הדברים האלה יחד יסוצו לנו אור גם על ענינם בכלל.

אבל בנוגע לעיקר דברינו כפרק הזה הנה הדבר מבואר ומפורש מעצמו כי חזרו בית הלל להורות כדברי בית שמאי היינו בימי יבנה ימים אחרי מחלוקתם, ואחרי אשר החולקים עצמם כבר הלכו לעולמם מזה ימים רבים עד שר' יהושע גם נשתטח על קברם.

וכמו שהננו גם דברי הנריא וצ"ל. ור' יהושע שהיו מתלמידי בית הלל אמר בושני מדבריכם וכי אמרתם ניהליה תלמיד מתלמידי בית שמאי הדר ביה, והיינו הא דחזרו בית הלל להורות כדברי בית שמאי.

וזה הוא דברי שמואל בעירובין שם. שלש שנים נחלקו בית שמאי ובית הלל הללו אומרים הלכה כמותנו והללו אומרים הלכה כמותנו.

והשלש שנים האלה הן ימי הבידור הגדול בימי יבנה לפני ימי ההגלית הגמורה, הבידור הגדול לכל דברי המחלוקת של בית שמאי ובית הלל, והדברים האלה הנם באמת סרק גדול מאד מדבר כל המעשים הגדולים אשר נעשו יחד מכל חכמי הדור בימי יבנה, ככל אשר נשוב לכל זה בדברינו על ימי יבנה הגדולים וכל פרטי דבר המעשים בימים ההם.

והנה לנו בכל זה שני זמנים שונים ורחוקים זה מזה.

הזמן הראשון ימי המחלוקת בעצם ימי הלל ושמאי עצמם, והזמן השני סוף החלטת ספק הדין בכל זה בימי יבנה.

אמנם כי בתוך שני הזמנים האלה היו שם גם מאורע גדול מאד מהמחזיקים או עוד בשיפת בית שמאי והמחזיקים בשיפת בית הלל.

והוא דבר נזירות השמטה עשר דבר, והמעמד הזה הוא ענין העומד לעצמו.

פרה מ.

ש מ נ ה ע ש ר ד ב ר .

כשנתבונן בהמעמד ההוא ובענין הדברים מניירות שמטה עשר דבר נראה ונמצא כי לבד ממה שכל זה לא היה בבתי מדרשיהם כי אם בעלית חגניה בן חוקיה בן גרון כלשון המשנה במס' שבת ד' י"ג.

ומלבד ממה שבמעמד ההוא עמדו למנין להחליט ולמעשה. ולא היה זה מושב לשקלא וטריי של הלכה.

הנה לבד כל זה יתברר לפנינו כי הנזירות ההם, הרבה מאלה שנזרו על ידי מה שרבו בית שמאי ובית הלל עוד מה שנזרו או בהסכמם כולם הגם דברים ישנים שכבר נזרו עליהם, ובמעמד ההוא לא רצו כי אם או לשוב ולחוקם או גם להחזיקם.

תקופת התנאים. בית שמאי ובית הלל

רצא

וראשונה עלינו להעיר על עצם הדבר היוצא ממשנה ובמרא כי לא הי' כל זה בעיקר ימי מחלוקאות ההלכה אשר הי' ביניהם, כי אם ימים רבים אחר זה, כי הגה במשנה במס' שבת ד' י"ג על "ולא יקרא לאור הנר וכיוצא בו לא יאכל הוב עס הובה" נאמר, ואלו מן ההלכות שאמרו בעליית הגניה בן חזקיה בן גרזן שעלו לבקרו נמנו ורבו בית שמאי על בית הלל ושמה עשר דברים גורו בו ביום.

הנה נשנית המשנה סתם בלא שום מחלוקת בזה מבית שמאי ובית הלל, וזה לפי שהגעשה במעמד ההוא נמנו ורבו בית שמאי על בית הלל ומעולם לא נשנה זה במחלוקת.

לעומת זה משנה כיצד בוצרין בית הפרס שנחשב בירושלמי מייח דבר (יבואר לפנינו) באה במס' אהלות פ"ה משנה א' ככל מחלוקת משוטה בין בית שמאי ובית הלל, ולשון המשנה שם:

כיצד בוצרים בית הפרס מוין על האדם ועל הכלים ושונים ובוצרים ומוציאים מוין לבית הפרס ואחרים מקבלין מהן ומוליכים לגת אם נגעו אלו באלו שמאים בדברי בית הלל בית שמאי אומרין אחזו את המגל בסיב או בוצר ונתון לתוך הכפישה ומוליך לגת.

והנה בא זה במשנה למחלוקת של בית שמאי ובית הלל, וזה הוא לפי שמחלוקת זו כבר היתה בעיקר ימי המחלוקות של בית שמאי ובית הלל ואז כבר קבעו זה השונים במשנתם ונרסו זה כן למחלוקת משוטה של בית שמאי ובית הלל, וכפי הלישון ששנו השונים בזמנם כן נקבעה גם אחר זה במשנה.

וכן הגה בין להבבלי ובין להירושלמי משנת המניה כלים תחת הצנור הוא מייח דבר ובכל זה הגה לשון המשנה מזה במס' מקואות פ"ד מ"א:

המניה כלים תחת הצנור אחד כלים גדולים ואחד כלים קטנים אפי' כלי גללים כלי אבנים כלי אדמה פוסלין את המקום אחד המניה ואחד השוכח בדברי בית שמאי ובית הלל מסהדין בשוכח.

אמר ר' מאיר נמנו ורבו בית שמאי על בית הלל ומורים בשוכח בחצר שהוא סהור אמר ר' יוסי עדין מחלוקת במקומה עומדת.

והנה בא בזה מחלוקת של ר' מאיר ור' יוסי אם אחר זה במעמד של היתה דבר נכלל זה או לא ובא גם זה במשנה ונקבע מחלוקת ר' מאיר ור' יוסי על זה, אבל זה ודאי גם לר' מאיר שאף שבמעמד של י"ח דבר נמנו ורבו על זה בית שמאי

על בית הלל אבל עצם הדבר מתחילתו נשנה במחלוקת בין בית שמאי ובית הלל. לפי שאף לר' מאיר נחלקו בזה בית שמאי ובית הלל והשונים שנו זה במחלוקת רק שר' מאיר סובר כי במעמד של י"ח דבר הוצע זה מבית שמאי ונמנו ורבו על בית הלל.

ולעומת זה נראה את המשנה במס' זבים פרק ה' משנה י"ב שמשנה זו היא מקובלת לכל שהוא מייח דבר, ומעולם לא היתה לפני זה למחלוקת של בית שמאי ובית הלל, נשנה באמת סתם בלא שום מחלוקת.

ולשון המשנה שם היא:
אלו פוסלין את התרומה האוכל אוכל ראשון והאוכל אוכל יטני והשומה.

הקופת התנאים בית שמאי ובית הלל

ישיבין שמאי ורבא ראשון ורבו במים שאובין וטהור שנפלו על ראשו ועל רובו
 שדשה לזמן מים שאובין, הספר יהודים ומבול יום והאובלין והכלים שנפסאו
 בשיטתם.

הנה אין כאן כל זכר מהחלוקת בית שמאי ובית הלל, במשפט שדוא
 גם אצל. אין קודמין לאור דבר, ולא יאכל חוב עם הזבתו.

לפי שאף שהיה זה נגד דעת בית הלל הנה בביתן שבאוחזו מעמד עמדתו למען
 רבו האוסרין (בית שמאי) נהנו בזה בכל מה שנהנו מעולם בכל מקום שעמדו לביתן
 רבו האוסרין שלא הזכיר זה לחלוקת כי אם לאסור מהם וסמא מהם.

ומזה הננו יכולים להבין ולדעת כי משנת ביצד בווצרין בית הפרס במס'
 אהליות ומשנת המנה כלים תחת הצנור במס' מקואות שנשנו לחלוקת בית שמאי
 ובית הלל, הוא רק מסני שבועצם ובראשונה נחלקו בזה בית שמאי ובית הלל
 בשיטתן, היינו בעיקר ימיהם, ואז נקבעה כן ושנו אותה השונים כן.

ואף שאחר זה היה גם זה ממה שהוצע כאותו מעמד לעמוד לביתן, בכל זה
 לא נשתנו דברי המשינה במס' ישנו אותה לפני זה.

ובמישנה במס' זבים אלו פוסלין את התרומה לא לבד שנישנות מהם, כי אם
 שאף שאין עליה שום מחלוקת שהתנאים אם זה מיה דבר, בכל זה גם לא הזכיר
 בה. אלו מן ההלכות וכו' ורבו בית שמאי וכו' לפי שהיה זה דבר ידוע ומקובל
 לכל יורה הוא מיה דבר.

במני שיתחילו כן הדברים על המשנה בבבלי יטבת יג בפרקא:

וישמנה עשר דברים נורו, מאי נינהו שמנה עשר דבר דתנן אלו פוסלין את
 התרומה האוכל אוכל ראשון והאוכל אוכל שני וכו'.

וכן הוא גם בירושלמי ביטבת על המשינה:
 דתנן תנין אלו פוסלין את התרומה האוכל אוכל ראשון וכו' דתנן דקיסרין
 אמרו אלו שגורו ממה שרבו שבועה אינן ואילין אינן דתנייתא מי שהחשיך וכו'.
 והנה דתנן דקיסרין הוא רק בנוגע להמספה שבועה ובכל אשר יבואר זה
 לפנינו, אבל עיקר הדבר הוא גם בירושלמי מסתמא דירושלמי. לפי שהיה זה דבר
 ידוע לכל.

והדבר היה אצלם כל כך קבלה פשוטה ידוע לכל וכוסמת עד שבמס'
 ספחים ד' י"ג: נאמר:

אמר רב יהודה אמר רב ואיתמא ד' י"ג: כרי הנינא ידים קודם מירת כלים
 נשנו אמר ליה רבה (י"ד) והא תרוייהו בו ביום נורו דתנן הספר והזרים והמבול
 יום והאובלין והכלים שנפסאו במישקין אלא אמר רבה הנה לבומאת סנין וכו'.

והנה יקשה על זה רבא או רבה בפשיטות, והא תרוייהו בו ביום נורו.
 אבל ממי הוא הקושיא הזאת והלא במשינה לא הזכיר דבר מזה דתרוייהו בו
 ביום נורו ולא הזכיר במשינה גם דבר מזה נגד זה, המשינה גם חשבה יחד עם זה
 טבול יום שהוא דאורייתא (עי' לפנינו) מפני שהשבה יחד כל הפוסלין את התרומה.
 ומה ענין ללשון קושיא כזה, והא תרוייהו בו ביום נורו דתנן וכו'
 והלא לא הזכיר שם כלל דתרוייהו בו ביום נורו.

הערת (י"ד) כן הוא הנימא בתוס' שבת ד' מ"ו ב"ה אלא שלמך, והיא נכחה וכו', לפנינו בזה
 אמר רבא, ונראה סמפני שגורו רבא מוזק, אמר ליה'.

תקופת התנאים: בית שמאי ובית הלל

רצב

אבל זה היה בידם קבלת הלומה וידועה כאלו נכתב מפורש במשנה דמלבד שכול יום דאורייתא הנה כל משנת אלו פוסלין את התרומה היא מיה דבר ישגורו בו ביום.

והמעמד ההוא אשר היה בעיקרו להזק נזירות ישנות, וככל אשר יתבאר גם לפנינו, היה באמת בזמן מאוחר, וכפי מה שיוצא מדבריה מפורשים בנמי היה זה קרוב לסוף ימי הבית.

כי הנה על המשנה במס' עדיות פרק ב' משנה א' שנאמר שם ר' הנינא סגן הכהנים העיר ארבעה דברים וכו', ועל מה ששמעתי בבשר שהסמין והידים טהורות והבשר טמא ואם נמצאת בפרש הכל טהור.

בא בנמי במס' פסחים ד' י"ט ע"א:

הגן התם על מה ששמעתי בבשר וכו' אמר ר' עקיבא זכינו שאין טומאת ידים במקדש ונימא שאין טומאת ידים וכלים במקדש (והא קתני גם שהסמין טהור) אמר רב יהודה אמר רב ואיתמא ר' יוסי ברי הנינא ידים קודם נזירת כלים נשגו.

וכבר כתב שם רש"י ז"ל. ידים קודם נזירת כלים נשגו ליטמא מדרכנן וכשהעירו עדות זו עדין לא נגזרה נזירת הכמים על טומאת כלים דרבנן לפיכך לא יוכל לאמר זכינו שאין טומאת כלים במקדש דהוא יצעה אפי' בעלמא נמי לא הואי עכ"ל.

ומבואר הדבר כי רב ור' יוסי ברי הנינא אשר ידעו היטב זמן המעמד ההוא של ייה דבר יאמרו לנו שדבריו עדותו של ר' הנינא סגן הכהנים היה לפני זמן י"ה דבר.

ור' הנינא סגן הכהנים הדבר ידוע כי היה זה עוד גם אחר החכנן, ובמי שבא דבריו במס' תענית ד' י"ג כברייא בננוע לטבילה בתשעה באב. אמר ר' הנינא סגן הכהנים כדאי הוא בית אלקינו לאבד עליו טבילה פעם אחת בשנה.

ואחריו שלדבריו רב ור' יוסי ברי הנינא זמן עדותו של ר' הנינא סגן הכהנים היה עוד לפני זמן נזירות י"ה דבר, הנה בהכרח ישומן המעמד הזה היה זמן קרוב לסוף ימי הבית.

וכל עדותו של ר' הנינא סגן הכהנים שם הוא מה שחעיד לפני הכהנים מהנהנת הכהנים במקדש וכידוע שמחט הנמצא בבשר הוא טבילה טהור.

ואף שרבא (או רבה) יקשה על זה. אמר רבא והא תרזייתו בו ביום גזרו דתנן הספר והידים והטבול יום וכו' אלא אמר רבא וכו'.

אין זה ננוע לדברינו לפי שדבריו רבא לא ילכו על דבריו ר' הנינא סגן הכהנים, כי אם על דבריו ר' עקיבא.

וענין דבריו הוא רב זאת לאמר שהרי דבריו ר' עקיבא בהכרח באו לאמר שכן הדבר גם לאחר י"ה דבר, ואז הלא נגזרו יחד גם ידים וגם אוכלים וכלים.

ועי' גם התוס' במס' שבת ד' ט"ז ב"ה אלא שכתבו:

תימא דבפיק דפסחים קאמר ר' עקיבא וכו' ומשני רב יהודה וכו' ואיל רבה וכו' והשתא מאי קפריך רבה וכו' וי"ל דר' עקיבא אייה דבר קאי שהיה מהדיש וכו' ורב יהודה דשני ידים קודם נזירת כלים נשנית דהיינו כימי שלמה וכו' ולחכי לא

תקופת התנאים. כית שמאי וכית הלל

נקיט ריע אלא ידיים וכו' אפי' הכי חוזר ומקשה לו רבה והא תרזויהו וכו' משום דלא משמע ליה לישנא הכי עכ"ל.

ועיקר הדבר שכל דברי רבא (או רבה בנירסתם) הוא רק זאת דלשונו של ר' עקיבא יורה שכונתו שבמקדש בכלל עד סוף הימים לא הי' דין טומאת ידיים, ובהכרח שלא היתה כזאת גם אחרי גזירות י"ח דבר, ואז הלא כבר נזרז גם על הכלים (ט"ז). וכל זה אינו נוגע לדברינו, בהיות כל ענין דברי רבא ודברי רב יהודה אמר רב רק זאת איך יש לפרש את לשונו של ר' עקיבא, אם ילכו רק על דברי ר' חנינא מן הכהנים, ור' עקיבא יפרש דבריו רק לשעתם, או שמזה ועם זה יכלול ר' עקיבא שכן נשאר הדבר גם עד סוף הימים, שזה הוא כבר גם אחר גזירות י"ח דבר.

אבל זה הגנו רואים מדברי רב יהודה אמר רב (ואיתמא ר' יוסי בר' חנינא) שגזירות י"ח דבר היו קרוב לסוף ימי הבית, ועל כן יאמר שדבר עדותו של ר' חנינא מן הכהנים הי' עוד לפני זה.

פרק י'

וכל זה בנוגע לזמן המעמד הזה של י"ח דבר, אבל בנוגע לעיקר ענין הגזירות האלה, הנה נשובה ונראה, כי הרבה מהם הנם גזירות ישנות, שנזכרו כבר מוזן רב לפניהם רק שבשעתם לא משמו בכל ישראל או להיפך תקנות מהימים היותר ראשונים אשר נדלדלו ונתרפו אחר זה בימי החשמונאים אשר רדפו ושמו עונשים על מקימי תקנות דרכנן.

ואף שכל העם התנגדו לזה בכל כהם, הנה אלה מהתקנות שהי' בהם הי' נפש, ושמתחלתן לא היו מסיני איסורי תורה, נתרפו מקצת העם, והם שבו אז להוקם, ונביא תחלה איזה דוגמאות מגזירות שכאו בי"ח דבר שהיו לחוק תקנות שמתחלתן לא נתקבלו מכל העם, ולא נתפשטו בכל ישראל.

הנה כבר הובא לנו בפרק הקודם גזירת ידיים דבז כיום נזרז, והיא באה בסוף מסי' זבים במשנת אלו מוסלין את התרומה אשר כל דברי המשנה נחשבו גם בכבלי גם בירושלמי מגזירות י"ח דבר (ויבואר עוד).

ונאמר על זה בגמרא שבת ד' י"ד:

וידים תלמידי שמאי והלל גזור שמאי והלל גזור דתניא יוסי בן יעזר איש צירדה יוסי בן יוחנן איש ירושלים גזרו טומאה על ארץ העמים ועל כלי זכויות שמעון בן שטח תיקן וכו' וגזר טומאה על כלי מתכות שמאי והלל גזרו על הידים וכו' תימא שמאי וסיעתו והלל וסיעתו והאמר רב יהודה אמר שמואל י"ח דבר גזרו ובי"ח נחלקו ואלו הלל ושמאי לא נחלקו אלא בני מקומות דאמר רב הונא בשלשה מקומות נחלקו ותו לא (ט"ז) וכי תימא אתו אינהו גזור להלות וכו' אלא אתו אינהו גזור ולא קבלו מיניהו ואתו תלמידיהו גזור וקבלו מיניהו. (י"ז)

הערה (ט"ז) ר' עקיבא מסיף היה וכש שהם דבריו במשנה הקודמת גם על דברי ר' חנינא מן הכהנים.

הערה (ט"ז) רש"י ז"ל לא פירש שם דברי הנביא אלה, דאפי' לכאז הדברים:

וכי תימא שמאי וסיעתו והלל וסיעתו, ותנא דבריהתא יקרא כל הגעשה על ידי בית שמאי ובית הלל רק על שם שמאי והלל עמסם, אבל אם הדבר כן, ואם יקרא גם דבר פירטי מבית שמאי ובית הלל רק על שם

תקופת התנאים, בית שמאי ובית הלל

וכן נאמר שם ד' י"ז ע"א:

ואיך הוצר לנת שמאי אומר הוכשר הלל אומר לא הוכשר אמר לו הלל לשמאי מפני מה בוצרין במדה ואין מוסקין בטהרה אמר לו אם תקנישני נזרתי טומאת אף על המסיקה נעצו חרב בבית המדרש ואמרו הנכנס יכנס והיוצא אל יוצא (י"ח) ואותו היום הי' הלל כפוף ויושב לפני שמאי כאחד מן התלמידים ודתי קשה לישראל כיום שנעשה בו הענל ונזר שמאי והלל ולא קבלו מינייהו ואתו תלמידיהו נזר וקבלו מינייהו:

ודגנו רואים כי אף שנאמר על זה בנמי' בשילוח, ונזר שמאי והלל ולא קבלו מינייהו, אין הכוונה שלא קבלו זה הצבור כל עיקר, כי אם שלא נחשש הדבר לכלל, ולא פשט בכל ישראל.

שהרי מתוך גזירה זו דהבוצר לנת הוכשר כבר נחלקו אחר זה בית שמאי

שמאי הלל עצמם אם כן הלא גם נחלקו בי"ח (לכד הי"ח שנהו) והי' צריך לחשוב גם זה רק על שם שמאי הלל עצמם, ואי הלא ידעו על שם ביהודי עור דברים הרבה.

ובאמת כי כן הי' יכול להקשות על זה מסקמות אין מספר ומכל המקומות במשנה אשר באו שם הדברים על שם בית שמאי ובית הלל, ולא על שם הלל ושמאי עצמם.

אבל כן הוא דרך הש"ס בכל מקום לקצר הדרך במקום שהוא יכל לסתור זה מסקמות. וכמו כן הלא הי' יכול להקשות דמא י"ח דבר לא הי' כלל בימי הלל ושמאי וכמו שכבר נתבאר קבלת רב אבל הוא מודה זה בקצה מסקמותו סבלי להאיך וכמבואר.

הקדה (ר"ץ) יודים לקדש נאמר במבוא שם כי כבר נזכר זה בימי שלמה, ויש לזה מקור ידברי הכתובים כבר עמד על זה החכם קראמבאל והזקן במדה גבולי חזקן עמוד 184 וכתב שם:

„הדע שכתבו בדברי הימים א' ב"ג כי בדברי הוד האחרונים הפקדו גם הלויים במעמדם ליד בני אהרן „על מדרת לכל קדש“ וכו' בלשון הזה עצמו כתוב בהנחיה על חזקן של יוספת וכו' ומשמרת הטהרה כמדות זה שלמה בנ, והנה לנו שכתב זה התבאר במסדה ויתכן אם כן כי הציירים אשר הראשונים מרג כתבו השלימו ספר קורא נחמיה סדה כמן שהזכור „מסמרת הטהרה“ ויכול גם נבילה ידים לקדש כנדע שקראו לכל חיקק ופיג משמרת, ושראה בחסרון תול"ז הית החיקק לשלמה לבת לפי שיחתו רק לזמנו עם שנמצא כתוב כי בדברי הוד ומעמדם וכו'“ אלה דבריו.

וכי יתן הי' הוא עצמו שמים לב לעיקר ענין דבריו אלה אשר כתב כשעה שתוף לזמנו. והוא כתב שם אחר זה קוד, „ולפי מדרת חזקתו ראי להדע בכיך שגם נבילה ידים לחולק, שהוא כדאי משמנה עשר דבר, הוד עליה באנגליק שלהם שהיא „מסולטתא דקשישא“ מדרת חזקתו וגם שלא עברו מוסן האומות עד ענין המסר והוא רק כמאה שנה לכל היותר.“

וכבר נתבאר בגנים שעיקר הגזירה הזוהר הרבה קדש זה, האמנם כי סעה קראמבאל ועדכב גזירת ידים סגם המוסלן את התרומה עם נבילה ידים לחולק, ויש כזה וריעות דברים ויבואו לו כל הדברים האלה במקום.

הקדה (ר"ץ) נראים הדברים שהם הי' אצלם נהגו וכא שבעה שקמה למנן רוח שכל מי שהי' עם יעמד למנן, ונהג לתת את שלא יתפחד עור כי קומים למנן היו נעקצו חרב בבית המדרש וחי הי' האות שלא יפא אדם, והיו מסתין „הנכנס יכנס והיוצא אל יוצא.“

ועל ידי זה נחל להבין גם את דברי הברייתא כיושלים על מעמד של י"ח דבר „תני ששה מהם על השאר עשר עליהן בדיבות וברוסים“ ת"ל ששה מהם „וצאו.“

התקדש קדש שם האיך להקשות על הרמב"ם וכתב „כתב הרמב"ם וכו' נתקדש שם קיבוץ נחל תלמידי כ"ש וכו' וכו' וכו' קשה הא לפי ברייתא זו לא הי' שם רק ששה וכו'“

ואם יקראו כדע קשה קשיחתו על הרמב"ם ולא על המסנה ומפורש כם „גמגו וכוו בית שמאי על בית הלל וממנה עשר דבר נזר זו בית.“

האם לא על סב"ה כי אם ששה אם כן מה ענין „לזמנו וכו'“ כזה. אצל ס"ס נול כיושלים והתת „על"י ז"ל „וצאו“ ודברים סבבתי.

ובית הלל, על פי זה כיצד בוצרין בית הפרס, ובא מחלוקתם לפנינו במשנה אהלות פרק י"ה משנה א':

כיצד בוצרים בית הפרס מיום על האדם ועל הכלים ושונים ובוצרים ומוצאים הדין לבית הפרס ואחרים מקבלים מהם ומולכים לנת אם נגעו אלו באלו במאיס סברי בית הלל בית שמאי אומרים אוחז את המטל בסיב או בוצר בצור ונתן לתוך הכפויסה ומולך לנת.

ומחלוקתם היא הבית הלל סוברין דאף שבן הדבר דהבוצר לנת הוכשר אין זה כי אם לשומאה דאורייתא ועל כן מוין על האדם והכלים שיהיו טהורין בטומאה דאורייתא אבל לשומאת בית הפרס דרבנן לא הוכשרו בהכשר זה כי אם בהכשר גמור, ובית שמאי סברי דכיון דהבוצר לנת הוכשר הדין כן גם לשומאת בית הפרס, והריב בפירושו שם לא דקדק בדבריו ולשונו בא כאילו היי הדבר דמחלוקת בית שמאי ובית הלל כיצד בוצרין בית הפרס היי אחר ייה דבר.

וכתב שם, ואעיג דהבוצר לנת הוכשר לקבל טומאה והוא מייח דבר ישגורו בו ביום הני מילי לשומאה דאורייתא אבל לשומאת בית הפרס וכו'.

ואין הדבר כן ומשנתנו מחלוקת בית שמאי ובית הלל נשנית קודם ייה דבר, ודבריהם הולכים על גזירת שמאי והלל עצמם דהבוצר לנת הוכשר.

וכן הם באמת דברו הריש שכתב שם, ואעיג דמודו בית הלל הבוצר לנת הוכשר דהא שתיק ליה הלל לשמאי בפרק קמא דשבתי די י"ו ומשמנה עשה דבר הוא הני מילי לשומאה דאורייתא וכו'.

וזה שהוסף, ומשמנה עשר דבר הוא היינו רק לאמר הדבר כמו שהוא, אבל המשנה הולכת על הא דשתיק ליה הלל לשמאי, ובלשון הגמ' שם וגזור שמאי והלל' וכמו שיאמר הריש מפורש, דהא שתיק ליה הלל לשמאי הריש ידע היטב דזה דשתיק הלל לשמאי אינו ענין ליה דבר.

והדברים פשוטים כי מחלוקתם היא אחרי גזירת שמאי והלל, ואף שנאמר על זה, וגזור שמאי והלל ולא קבלו מיניהו היינו שכרבות הימים האו שלא פשט איסורו בכל ישראל.

אבל אף שלא פשט איסורו בכל ישראל נהנו העם כן גם אחרי גזירת שמאי והלל ולפני מעמד של ייה דבר.

והדבר יוצא כן מפורש גם מנמי' במס' פסחים די' ג'ו' שנאמר שם: הנהו תרי תלמידי דהווי יתבי קמיה דהלל והו' מיניהו רבן יוחנן בן זכאי ואמרי לה קמיה דרבי והו' מיניהו רבי יוחנן חד אמר מפני מה בוצרין בטרהה ואין מוסקין בטרהה וחד אמר מפני מה בוצרין בטרהה ומוסקין בשומאה.

ומבואר לנו ומפורש דגם בימי הלל עצמו כבר נזהרו בזה וקבלו העם נהנו לעשות כן עד כי ללשון הראשון שאל ר' יוחנן בן זכאי את הלל עצמו, מפני מה בוצרין בטרהה לפי שכבר נהנו או ועשו כן.

והדבר מבואר כי גם לפני המעמד של ייה דבר נהנו אחרי מה שגזרו שמאי והלל נהנו באיסור זה, ומתוך זה גם נחלקו בית שמאי ובית הלל אם להשוות האיסור בין לדאורייתא בין לדרבנן.

ובמעמד של ייה דבר הכריעו בית שמאי כדעתם, והוקו את גזירת הבוצר לנת הוכשר ושזה הוא גם בבית הפרס דרבנן.

תקופת התנאים. בית שמאי ובית הלל

רצד

ועל כן אין בזה מחלוקת בין הבבלי והירושלמי שבבבלי יחשבו בין י"ח דבר הנוצר לנת הוכשר ובירושלמי כיצד בוצרין בית הפרס, לסי שענין שני הדברים אחד, רק שלדברי הירושלמי הוסיפו במעמד של י"ח דבר להכריע שהנוצר לנת הוכשר גם בבית הפרס דרבנן.

וכיוצא בכל זה נאמר גם בירושלמי, ועל אשר יחשבו שם. הני ישמנה עשר דבר נזרו ובשמנה עשר רבו ובשמנה עשר נחלקו ואלו הן שנזרו על פתן וכו' ועל הלכות ארץ העמים נאמר שם אחר זה:

ועל הלכות ארץ העמים ולא כן אמר ר' זעירא בר אבונא בשם רב ירמיה יוסף בן יעזר איש צרידה ויוסי בן יוחנן איש ירושלים נזרו שומאון על ארץ העמים ועל זכו' הלל ושמאי נזרו על סהרת הידים ר' יוסי בי ר' בון בשם ר' לוי כן היתה הלכה בידן ושכחתי ועמדו השנים והסכימו על דעת הראשונים.
וכל הדברים האלה הולכים למקום אחד וענינם הוא לאמר שבמעמד ההוא שבו נהקו את הנזירות האלה.

ובן נאמר בנמי' שבת ד' י"ד. הגא אף ידים הבאות מחמת ספר פוסלות את התרומה וכו' זה נזור ברישא אילימא הא נזור ברישא כיון דהך נזור ברישא הא תו למה לי אלא הך נזור ברישא והדר נזור בכולהו ידים.

והתוס' ישם תמזו בדיה אף וכתבו. מדקתני אף משמע דעל הספר נזרו תחלה נאחר כך על הידים הבאות מחמת ספר וכיון דסתם ידים לבסוף נזרו כדאמר לקמן אם כן ידים הבאות מחמת ספר בו ביום נזרו והא בין נזירה דספר לנזירה דסתם ידים נזרו עליהם ואם כן הוה מצי' מ"ח דבר, ואם נאמר דעל הידים הבאות מחמת ספר לא באותו פרק נזרו אלא מקודם לכן הוה אתי שפיר אך לשון אף לא משמע כן ועוד לא יתכן שנזרו על הידים ועדיין ספר עצמו לא הו' פוסל את התרומה.

והנה נשאו רבותיט בקושיא (י"ט), אבל הדברים פשוטים. אין ספק שבן הדבר כמו שכתבו הם עצמם. ואם נאמר דעל ידים הבאות מחמת ספר לא באותו פרק נזרו אלא מקודם לכן הוה אתי שפיר. וזה גם נתקבל ולא הו' צריך חיזוק בהמעמד של י"ח דבר.

והנה רואים במשנה ידים פרק ג' משנה ה' שכבר נחלקו בית שמאי ובית הלל אם שיר השירים וקהלת ממסאין את הידים. ר' יהודה אומר שיר השירים ממסא את הידים וקהלת מחלוקת ר' יוסי אומר קהלת אינו ממסא את הידים ושיר השירים מחלוקת ר' שמעון אומר קהלת מקולי בית שמאי ומחומרי בית הלל.

ויותר מזה הגנו רואים במס' ידים פרק ד' משנה ה'. אומרים צדוקים קובלים אנו עליכם פרושים יאתם אומרים כתבי הקדש ממסאין את הידים, אמר ר' יוחנן בן זכאי וכו' אין לנו על הפרושים אלא זו בלבד הרי הם אומרים עצמות המור

הערה (י"ט) והתוס' י"ז במס' ידים פ"ג מ"ב האריך בקשיא זו וכתב בסוף הרמב"ם וסלה וראו נזירה ואי לא הא לא קיימא הא.

והדברים חמדים הוא דישו וזכו במים שאובין ונהור שנפלו על ראשו וזכו לו לזקן מים שאובין נאמר על זה בנמי' ק' ב"ד י"ז מ"ט נזרו היה רבנן טמאה ואי לא הא לא קיימא הא, ובמל זה לא לכר שנתפרשו שניהם במשנה זו אם סלוקת הרמב"ם ו"ז עצמו הנהבי' א"תם. וידים הנאות מחמת ספר לא הוזכר באסנה כל עיקר.

סדורים ועצמות יוחנן כהן גדול טמאים אמרו לו זכאי אמר להם אף כתבי הקדש לפי חכתן היא טומאתן.

והדברים מראים על עצמן שרבר כתבי הקדש מטמאים את הידים הי' כבר מימים רבים לפני ימי תשובת רבן יוחנן בן זכאי ולפני ימי טענת הצדוקים ואי אפשר שנזכר זה קרוב לסוף ימי הבית על ידי מה שרבו במעמד ההוא בית שמאי על בית הלל ור' יוחנן בן זכאי עצמו שהיו מבית הלל התנגד לזה.

אבל הוא באמת כדברי התוס' כי לא באותו פרק נזרז על זה כי אם קודם לכן. ומה שהקשו על זה התוס' שהרי ספר עצמו מייח דבר ואיך יתכן שנזרז על הידים הבאות מחמת ספר ועדין ספר עצמו לא הי' פוסל את התרומה.

אבל הלא גם ידים סתמא גם הם מייח דבר ובאו גם יחד. והספר והידיים והרי מסורש גם בבבלי וגם בירושלמי כי ידים שמאי והלל עצמן נזרו.

ומסורש לפנינו בנמי ידים הבאות מחמת ספר נזרז קודם ידים סתם, ונאמר ברי' יד מסורש. הי' נזרז ברישא אילימא הא (דסתם ידים) נזרז ברישא כיון דהך נזרז ברישא הא תו למה לי אלא הך (דספר מטמא ידים) נזרז ברישא והרר נזרז בכלהו ידים.

וחמה מאד את אשר הישבו רבותינו התוס' שהכונה. הך נזרז ברישא היינו איזה שעה קודם והכל נעשה בו ביום.

אבל הכונה. הך נזרז ברישא היינו עוד לפני עיקר הגזירה של שמאי והלל עצמם בידיים סתם כבר נזרז לפני זה ידים הכאים מחמת ספר.

ועל כן כמו שנחשב במשנה רובים שם ידים בייח דבר דכו ביום נזרו אף שזה ודאי דשמאי והלל נזרו את עצם הגזירה והם במעמד ההוא רק הוקפו את הדבר.

ומסורש בנמי כי ידים הבאות מחמת ספר הי' עוד קודם זה. אף בן הוא במה שנאמר במשנה זבים יחד. ידים והספרי' שגם זה כבר נזרז בעיקרו לפני ידים הבאות מחמת ספר.

ובנמי לא הקשו מזה כמו שהקשו מידים, לפי שידים מסורש שימאי והלל נזרו מה שאין כן בספר שלא נתפרש בבבלייתא עיקר זמנה.

והדבר מתברר כן גם מעצמו שאם הי' הכל רק ביום אחד וכמושב אחד, אם כן מיד כאשר נזרז המושב ביום ההוא היו כבר גם סתם ידים מטמאים, איזה ענין הי' אחר זה להצדוקים לקבול על אשר כתבי הקדש מטמאין את הידים, הרי עתה כבר סתם ידים מטמאין גם בלא כתבי הקדש.

ובהכרח שכתבי הקדש מטמאין את הידים עמד בין העם. גם זמן רב לנזירה לעצמה.

וכבר הוכחנו שגם סתם ידים נהנו מימי הלל ושמאי ומה מבואר כי ספר נהג גם קודם, וכתבי הקדש מטמאין הידים נתקן אחר זה, ועמד גם לעצמו, וירוי לנזירה בולמת לעצמה.

וכי גם נשמרה מכל העם כלו הרבה והרבה יותר מסתם ידים עד שהיא לא היתה צריכה חיווק כלל, ולא הזכירה בייח דבר לפי שששפה ככל ישראל, ונשמרה מכולם, ועל כן שמו לזה הצדוקים לב ביחוד ועל כן גם הי' זה מטענותיהם, וכל זה לפני יח דבר במבואר, וגם לא הי' צריך חיווק כלל.

תקופת התנאים. בית שמאי ובית הלל

רצה

לא כן ספר יודים שזה שבו וחוקו ביום ההוא.

ובכלל הגה התקנה הפרטיות אשר נתקנו בזמנים מאוחרים, היינו בימי הזוהר, לא יכלו להיות בשעתן להקנות קבועות, לפי שרבו המכוכות ועצמו המלטולים, והעם לא מצאו מעמד, וזה עצמו הוא גם טעם בית הלל שלא רצו לשוב לחוק הדברים בכל מה שנהרפה בין העם, ויהי ויצונם להשאיר הדבר כמו שהוא.

ואך על פי דבריו נוכל להבין את אשר השבו בין בירושלמי בין בבבלי. כל המטלטלין מביאין את הטומאה ביה דבר.

כי הגה לשון המשנה מזה במס' אהלות פרק ט"ז זה הוא:

כל המטלטלין מביאין את הטומאה בעובי המרדע אמר ר' טרפון אקפה את בני שזו הלכה מקופחה ששמע השומע ומעה שהאיכר עוכר והמרדע על כתפו והאזיל צדו אחי על הקבר והמאוורו משום כלים המאוחלים על המת, אמר ר' עקיבא אני אתקן שידו דברי הכמים קיימין, שידו כל המטלטלין מביאין את הטומאה, על האדם הנושאן בעובי המרדע ועל עצמן בכל שהן, ועל שאר אדם וכלים בשותח טפה.

ובגמ' במס' שבת ד' ט"ז אחרי הנאמר שם. ואידך מאי היא דתגן כל המטלטלין וכו' נאמר לסוף. ולר' טרפון דאמר אקפה את בני שהלכה זו מקופחת בצדו להו אמר רב נתן בר' יצחק אף בנות כותים וכו' ובאידך ט"ל כר' מאיר.

והדברים מפליאים ואיך יהי זה מיה דבר גם לר' עקיבא ותלא דברי המשנה מסודשים גם לר' טרפון גם לר' עקיבא שזה אינו ממה שחידשו לגור במעמד יום ההוא של י"ח דבר, כי אם מה שהי' שם הוראה משונה שנושאלו בבית המדרש על ידי מעשה ופסקו, ור' טרפון סובר שפסקו הכל בדין תורה לבד, ור' עקיבא יאמר שצדקו השונים ישגורו מתוך מעשה הוראה זו. כל המטלטלין מביאים את הטומאה בעובי המרדע.

ולשון רש"י ז"ל במס' שבת ד' י"ז. ששמע השומע כשנשאלה היטלה על ידי מעשה בבית המדרש ושמע ששמאוורו ומעה ולא ידע משום מה טמאוורו. ועל זה עצמו ילכו גם דברי ר' עקיבא שברין לקחו ממעשה זו דין כל המטלטלין מביאים את הטומאה בעובי המרדע וכלשונו של רש"י ז"ל בסוף פירושו על דברי ר' עקיבא. ר' עקיבא מילתייהו דרבנן פרישו.

אבל זה ודאי שגם לר' עקיבא הי' זה הלכה שבאה מתוך הוראה של מעשה זה, רק שר' עקיבא סובר שבאמת היתה הוראתם כן.

ומה ענין זה להמעמד של י"ח דבר בעלית הגניח בן חזקיה בן גרון. והדברים מבוארים שזה בודאי כן הוא שכל ההוראה הזאת היתה על ידי מעשה זה ואז הורו כן, והוסיפו בזה הוראה מדרבנן, אבל לפני שלא פשט איסור זה עוד באו וחזקו הדבר במעמד ההוא.

ועל כן לר' טרפון יהוא סובר שלפני זה לא נורו על זה וישמע השומע ומעה, הגה הוא גם סובר ששמע השומע ומעה שהחוקן זה במעמד של י"ח דבר, ואין הדבר כן.

אבל באמת הירסא הגבוהה בגמ' ישנה שם הוא כמו יהוא ברשמיא שם הלא נרטי כלל בגמ' ולר' טרפון, כי ר' טרפון הורה לר' עקיבא וגם לר' טרפון הוא מיה דבר, וכתב שם:

הקדמת הרמב"ם, בית שמואל ובית הלל

וה' שרפון הוזה לר' עקיבא וכמו שאמר לו בכמה מקומות עקיבא כל המורה
 ממך וכו' והיינו דלא בצרי ליה לר' שרפון, ואיכא נסחי דמקשו לר' שרפון בצרי
 להו ופריק אמר רב תומן בר' יוחנן וכו'.

ומלשוננו של ר' יוחנן נראה דבעיקרי טעמו פריד לא ז"ה, ועל כן יכתבו
 כלשוננו כמשמעות. היינו דלא בצרי ליה לר' שרפון רק שישיים, ואיכא מסד
 דמקשו וכו'.

ורק על ידי זה נבין גם את זאת כי כד' י"ז בסוף דפניא נאמר בנמי. הניחא
 לר' מאיר אלא לר' יוסי שבסרי הייך.

וכבר כתבו שם התוס' הוה מצי נמי למימר אלא לר' שרפון מאי איכא
 למימר.

והנה לא הירצו כלום, וכל זה לפי גירסתם אבל לגירסתא הנכונה והכרוזה
 שהביא הרשב"א הנה באמת כן הדבר שאין מה להקשות מר' שרפון, לפי שגם
 לדבריו הוא מ"ה דבר.

וכל הדבר בא בנמי מגליון שהוקשה להם איך היה לר' שרפון, ותירצו כדברי
 הגמ' בעמוד שלמי זה על ר' יוסי.

אבל מר' שרפון לא יקשה וכדברי הרשב"א, וכמו שנשאר הדבר כן גם
 למנינו כד' י"ז דמקשה רק מר' יוסי ולא מר' שרפון.

ובכל המעשים וגם לפי גירסת רש"י ויל' התוס' זה ודאי שהי' זה הוראה
 קדומה, דבר מעשיהם על זה במעמד של י"ה דבר הי' רק זאת לחוק הדבר.

וכמס' ע"ז ד' ליה: נאמר. אלו דברים של עכ"ם אמרוין ואין איסורן איסור
 דגאה וכו' השלכות וכו' ובגמ' ד' ל"ז: נאמר על זה, והשלכות מנא דצי מילי אמר
 ר' יהיא בר' אבא אמר ר' יוחנן אוכל בכסף תשיבירי וכו'.

וכתבו על זה התוס' שם, והשלכות מנא דצי מילי אומר ר"ת דמדבעי
 תלמודא בשלכות וקב"ר מדאורייתא הוא ש"ס (כצ"ל ודא ר"ת שמע מינה) גידיה
 קדמונית דא ולא נזדה עם תפת וכו'.

הרב מודיר יוסף שאול טאמאנזאהן ו"ל בגליון הירושלמי שכתב פ"א הי"ז
 השינוי על זה וכתב. ע"י בתוס' ע"ז בשם ר"ת וכאן מבואר להדיא דבין פת בין
 שלכות הוא מ"ה דבר וכו' ביום נזרו עליהם וכו'.

וצדקו דברי ר"ת דדברי ר' יוחנן בבבלי כן הוא גם בירושלמי שם. אמרוין
 קמי ר' ח'א רובא תני ר' שמעון בן יוחאי אוכל תשכרו מאתם וכו' התיבון הרי
 מושלייה וכו' נהא כולוין קליות למהי, ובירושלמי חסר המסקנא בכל מקום, וה
 עצמו בבבלי אמר ר' יוחנן אמר קרא אוכל בכסף וכו' אלא מעתה חסיין ועשאן
 קליות וכו' אלא וכו' אלא מדרבנן וקרא אמסכתא בעלמא.

וכל זה אי אפשר כלל על דבר שהוא רק מ"ה דבר (כ) ודברי הירושלמי
 שחשבו גם זה בין אלו שטורו כו' ביום בהסכם כולם, כבר נתבאר שיש שם דברים
 הרבה שכבר נזרו ונשמרו מימים רבים לפני זה והם שבו אז לחוק הדבר ולעשותם
 לקבועים ועומדים.

הקדמה (כ') בסוף הכא יסוד לנו כל ענין הדבר והה של פנא הני מילי ומדובק וקרא אמסכתא
 בעלמא בכל התענית והאל.

תקופת התנאים בית שמאי ובית הלל

רצו

ואמנם כי גם לבד מה שהזקק אז נזירות מדורות המאוחרים הקודמים להם, ראו צורך במעמד ההוא גם לשוב ולחזק הקנות קבועות מהמים היותר ראשונים. ונראה ונביר זה מסודש ביותר מדין שמן של עכוים וסתם יינם. ונאמר בנמי במסי שבת ד' י"ז: ואירך אמר באלי אמר אבימי סנוחאה פתן שמנן ריינן ובנתיחן כולן מייח דבר הין, וכן הוא גם בדברי הירושלמי שגם זה מתקנות מעמד ההוא, אם ממה שרבו (כפי הבבלי) או ממה שנתנו כולם יחד (כדברי הירושלמי).

והדבר ידוע שכבר הוזכר האיסור בדברי דניאל א' וישם דניאל על לבו אשר לא יתנאל בפת בנ המלך ובין משתיו וכו'.

ואף כי שמן לא הוזכר בזה מסודש, הנה רב אשר הלכה כמותו סובר כן במסי ע"ז ד' ל"ו שנאמר כבר גם שמן בימי דניאל וכן הם בפשיטות גם דברי ר' יוחנן בירושלמי שכתב פ"א ה"ד ד' יוחנן בעי ולא כן תנינן שאין בית דין יכול לבטל דברי בית דין הבירו וכו' ורבי (ר' יהודה נשיאה) וק"ת דינו מתירין מה שאמר דניאל וכו'.

ואנחנו ידענו גם מתוך דברי הימים כי כדבריהם פן הוא ובדברי יאזעפוס אלטטי 1, 4, XII נאמר:

היהודים נתכבדו מאד גם ממושלי אויען אשר עבדו אצלם בצבא, סילייקוס ניקאטאר נתן להם בהערס, איטר בנה באויען ובפיריען וגם באנטוכיא עצמה כל זכותי אורחים ויעמיד אותם בכל הדברים באחד עם המוקרנים והגריכים, והזכות הוה יש להם גם עד היום, כפי שנוכל לראות מזה אשר היהודים אשר לא ירצו בשמן של נכרים יקבלו מהממונים (Gymnasiarchen) תחת שמן סכום קבוע מעות, וכאשר בהמלחמה האחרונה רצו עם אנטוכיא לבטל את זה, לא נתן אותם מוקיאטוס נציב סיריען בעת דדיא לעשות כן, וכאשר אחר זה וועספאטיאנוס ושיפוס בנו משלו בכל העולם ואנשי אלכסנדריא ואנטוכיא בקשו מהם לבטל זכות אורחים של היהודים לא יכלו להפיק חספוס.

העתקנו את כל הדברים לפי יסודי הדברים מורים על עצמן, כי דבר הזכות לאנשי הצבא לקבל מעות תחת שמן נמשך מימי סילייקוס ניקאטאר.

וכן הבין הדברים גם הרב פראנקעל בדרכי המשנה עמוד 18 וכתב שם:

ועליהן יש להוסיף במה הלכות של מאכלות אסורות אשר לא נזכרו בתורת משה וכבר יש רמז לזה בס' דניאל אשר לא יתנאל בפת בנ המלך וכו' ויותר מזה מפורש בסיפורי יוסף הכהן שלא אבן היהודים אשר בתל מלך סוריא לאכול שמן של נכרים (השמן הו' מנת המלך אשר נתן לאנשי צבאו) וישמע להם ויקחו כסף תמור השמן והנה שמן הוא מהדברים אשר לא נתפשה איסורם בכל ישראל (ע"ז ל"ז) ובכל זאת הוא ישן מאד ובהערה 6 יאמר על זה עוד ע"י יאזעפוס אנטיק 1, 3, 12 ומדבריו ישם יש קצה לשפוט שבימי סילייקוס ניקאטאר נעשה החק הזה, ואין ספק שכן הוא, ובדברי יאזעפוס אלה אין לנו מי שנתן להם שם לא שיווי הזכות ולא זכות מיוחדת כי אם סילייקוס ניקאטאר, והבאים אחריו שמרו ועשו כן גם הם עד שגם הרומיים לא שינו הדבר אבל עיקר דבריו הם על המשך הדבר (כא) מימי מלכי סוריא והימים הראשונים.

הנה (כא) ומימי אורחוס מלך הלא היהודים גם אחרנית בזמניהם כעדי וימים זאת אשר לא הו' להם מימי קדם כדבר שלא ניתן להם מאז היות.

הנה (כא) ומימי אורחוס מלך הלא היהודים גם אחרנית בזמניהם כעדי וימים זאת אשר לא הו' להם מימי קדם כדבר שלא ניתן להם מאז היות.

הקופת התנאים בית שמאי ובית הלל

וכל זה הוא רק בנוגע לאיסור שמן, אבל בנוגע לזין (ולדברי מקצה מהמפרשים גם לפת) הנה הדברים מפורשים בספר דניאל, אשר לא יתנאל בפת בן המלך ובזין משהו.

הדברים באו בגמ' (לרב) שהלכה כמותו וכן הוא לרי' יוחנן) על פי סיגנון של הרישות (כ"ב) אבל הוא יוצא לגמרי מדברי הכתובים שם:

ויאמר המלך לאשפתו רב סריסו להביא מבני ישראל זכור ילדים אשר אין בהם זכור וללמדם ספר ולשון כשרים וימן להם המלך דבר יום ביומו מפה בן המלך ומזין משתו ולגדלם שנים שלוש זכור וישם דניאל על לבו אשר לא יתנאל בפת בן המלך ובזין משתו ויבקש משר הסריסים אשר לא יתנאל זכור ויאמר ישר הסריסים לדניאל ירא אני את אדני המלך זכור ויאמר דניאל אל המלצר אשר מנה ישר הסריסים על דניאל הנניח מישראל ועזריה גם נא את עבדיך ימים עשרה ויחננו לנו מן הזרעים, ונאכלה ומים וגישה זכור וישמע להם זכור ויהי המלצר נשא את זה בנס וזין משתיהם ונתן להם זרעים זכור.

והנה אף שאין הכונה ילדים קטנים כי אם נערים אשר כבר נתגדלו (עי' דברינו על שם ילדים בכל כיוצא בזה בהלק ב עמוד 5 בהערה) כמו שהוא לשון הכתוב, ילדים אשר אין בהם כל מום וזכור מראה ומשכילים בכל הכמה וידעי דעת ומכני מדע ואשר כה בהם לעמד בהיכל המלך ללמדם ספר ולשון כשרים אבל זה ודאי שהיו עדין לגמרי בימי עלומיהם בעודם בימי התלמוד עוד.

ודבר ברור הוא שאם הם השתדלו בזה כל כך תהלה על ידי ישר הסריסים עצמו וכאשר לא הסיקו הפעם ממנו השתדלו על ידי המלצר בודאי שהיו זה או כבר דבר הנאמר, והם נתנו אל נפשם להשמר מזה זכור שהוא באמה לשון הכתוב, וישם על לבו אשר לא יתנאל זכור ויבקש משר הסריסים אשר לא יתנאל, וענין הדבר הוא כן כאשר התישבו עתה בני ישראל בארץ גלותם וישבו אל די' בכל לבבם ובכל נפשם ראו לבנות להם תימן לבלי יתערבו בניימ כישבם בגולה בין העמים על נהרות בבל ועל כן אסרו על נפישם את כל הדברים האלה, ודניאל וחביריו אשר נלקחו אל בית הספר אשר להמלך הם היו או הראשונים אשר באו על ידי זה לירי גסיון.

אבל כל התלמידים מבני יהודה אשר בדברי הכתוב שם היו יהודי בהם מבני יהודה דניאל הנניח מישראל ועזריה כולם היו עם דניאל יחד להשמר ולהזהר מזה, ככל אשר עשו להם כל בני ישראל או משמרת ומעמד בעמים.

הערה (כ"ב) במדך הבא יבואר לנו כי גם במקום אשר יכלו לבקש לגמרי על פשיה דק' יודה גם הוא מפורש כן דברו דבריהם כמעט של דרשה (ועי' גם ה"ב עמוד 161 בהערה), ובמקום הזה מפני שזה נמצא אצל דניאל קראו זה על שמן.

ועיקר הדרשה של רב הוא בנתק לשון שזה יאמר אם הם לא ידעו זכור בשתי משתאות הכתוב מידבר זה נראה מקום של שמואל ולא דריש שהיו משתאות והנאמר שם לפנינו בגמ' ושמואל סבר על לב שם זכור הוא ליקחי היספה זמנות סופר שרתי הדבר ששם ושמואל לא דריש שהיו משתאות ורבי קן הוא מפורש לשוני של רב, אמר רב אם הם לא ידעו אמר לא דרישין זכור בב' משתאות הכתוב מידבר, והבואר תעצמו שזה הוא טעמו של שמואל ולא דריש קן, וכל זה רק בשם.

תקופות התנאים. בית שמאי ובית הלל

רצו

וכבר נתבאר לנו כי בארץ בבל התישבו היהודים בקיבוצים גדולים יחד איש על יד אחיו ועל כן היו להם הגקל לעשות כן, וזה וכיוצא בזה עוד גם חזק את מעמדם יחד.

אבל בהיות כל הדברים האלה לא משום סיני לתורה, שהרי אין שם כתורה שום איסור על זה ובמדת פת ושמן, ואין התקנות האלה לא סיני לתורה ולא משמרת למשמרתה, כי אם לבנות חזק בינם לכין העמים.

ולשון הרמב"ם בה מאכלות אסורות סיני ה"ט. ר"ש שם דברים אחרים אמרו אותן חכמים ואע"פ שאין לאיסורן עיקר מן התורה נזיר עליהן כדי להתרחק מן העבדים עד שלא יתערבו בהן ישראל ויבואו לידי חטאת, ואילו הן אסרו לשתות עמדם ואפי' במקום שאין לחוש לזיוש לזין נסך ואסרו לאכול סיתן או בישוליהן ואפי' במקום שאין לחוש לביעוליהן וכו'.

כי על כן הנה אחרי זה בימי הבית השני בהתמור ישראל לארבע רוחות השמים, ויבואו גם למקומות אשר אין סת ישראל מצודה, ואין שם כי אם שכן של עכרים ויגנב סתם.

גם בארץ ישראל עצמה כבר נתבאר לנו כל הדיעות אשר סבלו העם בימי החשמונאים מימי יוחנן הנרקנס ואילך בכל הנוגע להתקנות מדרכנן עד שגם שמו עונשים עליהם.

כי על כל זאת הנה בדברים כאלה שיש בהם משום חיי נפש, ושאין לאיסורן עיקר מן התורה, נתרפה הדבר במקומות שונות. וזה היה דבר בית שמאי ובית הלל או לשוב על הדבר ולחוק את כל האיסורים האלה.

ובאמת כי בנמי בספי ע"ז די לזו הקשו איך אפשר לחשוב גם זה בייח דבר שהרי בשעתם היו כבר לתקנות קבועות, ואם מפני סיבות שונות חזרו לאחר זמן ונפרצו בכמה מקומות, הם חזקו זה, אי אפשר לקרוא התקנות האלה על שמם אחרי שגם כשעתם נתקבלו כבר לתקנות קבועות.

ועל כן תרצו. אלא דינאל נזיר עליו בעיר ואנו איטזי ונזיר אפי' בשדה. והיינו שעל כן בא זה על שם המעמד של י"ח דבר לפי שהם גם הוסיפו באיסורו.

והחוס' שם כתבו. הכי נמי היה מצי למיפרך איין אלא משום דאשמן קאי נקמיה.

אבל הדברים ששומים כי על י"ן הלא זה דאי שאין הגזירה הראשונה כי אם כשתיה, ואין זכר שם מאיסור הגאה ועל כן לא הקשה מ"ן. וכן נראים הדברים שעיקר מה שעשו במעמד של י"ח דבר בנוגע לזין היו לאסור בהגאה, ויחד עם זה שבו ויחזקו גם את עצם האיסור, אף שזה לבדו לא היה צריך לחזק, כי לא נסרץ הרבה גם קודם זה.

ואמנם כן כי בהיות סת ושמן מדברים שיש בהם חיי נפש ובתוך סיזור ישראל לא יכלו לעמוד בו כי על כן הנה גם אחרי י"ח דבר עטעמו על הדבר וזה הוא לשון הירושלמי בשבת שם. סיתן די יעקב בר אחא בשם ר' יוחנן מהלכות של עיטעם וזא וכו' אלא כיני במקום שאין סת ישראל מצויה ברין היו שתיהא סת עיטעם וזא וכו' ופי' עליה התורה מפני חיי נפש.

וכן שמן שהי' או רוב תשמישם (כינ) כי על כן גם אחרי המעמד של י"ח דבר לא פשט בכל ישראל ולכסוף דותר לגמרי על ידי הוועד האחרון של ר' יהודה נשיאה ובית דינו.

ומכל זה הדבר מבואר כי גם שמן כמו י"ן גם היא תקנה קדומה מאד, אבל לא מפני גזירות י"ח דבר שזה הי' ממוך לימי התרבן, כי אם מפני עיקר ימי התקנה הראשונה שזה הי' כימים היותר ראשונים.

ולפי דברי רב נ"ר יוחנן היתה גזירת שמן כבר יחד עם גזירת סתם יינם היינו יחד עם גזירת סתם יינם בשתיה.

והחכם וזי"ם בהצותו את גרעין בזמן הגזירות של י"ח דבר בעמוד 187 יאמר שם:

ורמז לדבר שגזירת שמן ייטנה (ועל כן גם יוקדם זמן המעמד של י"ח דבר) דתניא (ירושלמי שבה פ"א ה"ד) אמר ר' יוחנן בשם ר' אליעזר ברי צדוק מקובל אני שכל גזירה שביד נזרו על הצבור ולא קבלו רוב הצבור עליהם אינה גזירה בדין ומצאו גזירה של שמן ורי אליעזר ברי צדוק הי' בימי הבית ולאחריו ובאמרו מקובל אני משמע שמדבר מקבלה מזמן קדום, ואומר שמי שקבל מהם בדין ומצאו ול שון זה מוכיח שהכונה על גזירה קדומה הי' אלה דבריו וטעה בדבר שתינוקות של בית רבן יודעים אותו.

כי ערבב יחד דברי ר' יוחנן הנאמרים על זמנו של ר' יהודה נשיאה עם דברי ר' אליעזר ברי צדוק.

ולשון הירושלמי שם הוא:

ר' יוחנן בעי ולא כן תנינן שאין בית דין יכול לבטל דברי בית דין חכירו עד שיאה גדול ממנו בהכמה ובמנין ורבי (ר' יהודה נשיאה) ובית דינו מתירין מה שאמר רינאל וחבורתו אלא ר' יוחנן כרעתיה דאמר ר' יוחנן בשם ר' אליעזר ברי צדוק מקובל אני שכל גזירה שבית דין נזרין על הצבור ולא קיבלו רוב הצבור עליהן אינה גזירה ובדין ומצאו גזירה של שמן ולא קיבלו רוב הצבור עליהן. והדברים האלה מן. ובדין ומצאו וכ"י הן סיוס החירוף על קשיה ר' יוחנן, שר' יוחנן הקשה איך התיר ר' יהודה נשיאה את השמן שנאמר בימי רינאל על זה יאמר שברדן ומצאו שלא פשט איסורו ברוב ישראל.

וסמכו על דברי קבלת ר' אליעזר ברי צדוק שכל גזירה שלא קבלו עליהן רוב הצבור אינה גזירה.

הן גם דברי הבבלי ע"ז ל"ז ע"א:

הקדה (כ"ג) בירושלמי ע"ז פ"ב ה"ח נאמר, מי אבד את השמן רינאל אמר שנאמר וכל ומי התיר רבי ובית דינו ופי' ר' אבהו ר' תנחום ברי חייה בשם ר' תנחום ואמר לה בשם ר' יהושע בן לוי שהיו עולין לזה האהל ונזרעין עליה.

והפ"ט טעם שם כפי' הדברים חשב שדברי ר' תנחום הי' יהושע בן לוי ילכו על איסורו של רינאל הוא טעות וחברי לוחש שזה קאי על החירו של ר' יהודה נשיאה וברר נתבאר לנו כל זה בה"ב עמוד 286. והחכם גרעין כח"ג נאמק 26 עמוד 805 נשתכח בזה ענין יתיר, גם הטעה את הקוראים, ויעתיק את הירושלמי לא כמו שהוא בירושלמי ע"ז ולא כמו שהוא בירושלמי שבת ה"ל את היבית, "רינאל" לגמרי וטעה את הקוראים כי לא נזכר בירושלמי מתי הי' זה.

אבל באמת כל הדבר טעות ודברי הירושלמי אינם על האיסור על הי' רינאל כי אם על החיתר על הי' ר' יהודה נשיאה וכל אשר כבר נתבאר לנו בה"ב שם.

תקופת התנאים. בית שמאי ובית הלל

רצח

ורי יהודה נשיאה היכי מצי למישרא תקנתא דחלמידי שמאי הלל והתנן אין בית דין יכול זמני שטן לא ששם איסורו ברוב ישראל דאמר ר' שמאל בר אבא אמר ר' יוחנן ישבו רבותינו (בימי ר' יהודה נשיאה) ובדקו על שמן שלא ששם איסורו ברוב ישראל וסמכו דברותינו על דברי רשב"ג ועל דברי ר' אליעזר ברי צדוק שהיו אומרים אין נוזרין מניחה על הצבור אלא אם כן רוב הצבור יכולין לעמוד בה.

ומבואר מעצמו כי ישבו רבותינו ובדקו הן רק דברי ר' יוחנן וכי הי' זה בימי ר' יהודה נשיאה.

ודברי ר' אליעזר ברי צדוק אינם כי אם זה לבד. אין נוזרין מניחה על הצבור אלא אם כן רוב הצבור יכולין לעמוד בה.

והנה עשו להם ציונים מכלי לדעת הנאמר שם ויאמרו לבנות בזה דברי ימי ישראל אף כי הדברים עצמם היו להם כספר החתום ולא מצאו שם יריהם.

וכן הדבר כי שמן הוא תקנה ישנה מאד, אבל לא מפני המעמד של י"ח דבר, שזה הי' באמת קרוב לסוף ימי חבית כמו שנתבאר, כי אם מפני שזה נתקן בימים היותר ראשונים, היינו בהזמן אשר נאמר גם סתם יינם שזה הוא כבר דבר המפורש בספר דניאל.

ובכל זה לא הסכימו לזה בית הלל לשוב ולחזק את האיסור ונזר רק על ידי שנמנו ורבו בית שמאי על בית הלל, מפני שכית הלל ראו בזה דוחק הצבור שהגיעו הימים אשר אין רוב הצבור יכולים לעמוד בהן.

שהרי גם אף שישבו ונתחזקו במעמד הריא ראו צורך בימי ר' יהודה נשיאה והכרח גמור לשוב להתיר זה.

ובאמת כי לפי דברי הבבלי, שהוא בכל מקום המסקנא נגד הירושלמי, ישבו סת ושמן בין י"ח דבר שנמנו ורבו בית שמאי על בית הלל, ולא הי' זה בין הדברים ששבו וחזקו בהם כולם.

פרק י"א

ועלינו לבאר בזה עוד את לשון הירושלמי בנוגע להמעמד שהוא של י"ח דבר והגזירות ההם וענינם, לפי שהראשונים זיל לא היתה זה מעין מלאכתם אחרי שאין הדברים נוגעים להלכה, ומפירשי הירושלמי כתבו שם דברים המוהים מאד, ועל ידי זה נכשלו החוקרים האחרונים ויבראו תרמוכות.

אבל באמת הנה בעיקר הדבר דברי הבבלי והירושלמי אחת ויבדלו רק באיזה פרטים.

ונעתיק לפנינו את כל לשון הירושלמי למען העמיד הדברים על מקומם ועל ענינם.

וכמטי שכח בירושלמי על המשנה. נמנו ורבו בית שמאי על בית הלל ושמנה עשר דבר נזרו בו ביום נאמר על זה בירושלמי:

חני שמנה עשר דבר נזרו, ובשמנה עשר רבו, ובשמנה עשר נחלקו, ואלו הן שנזרו, על פיתן של עכרים, ועל גבינתן, ועל שמן, ועל בנותיהן, ועל שכבה ורען, ועל מימי דגליהן, ועל הלכות בעל קרי, ועל הלכות ארץ העמים, המן תנינן

אלו פוסלין את התרומה האוכל אוכל ראשון האוכל אוכל שני, והשוטה משקין סמאין, והכא ראשו ורובו במים שאובין, ופדור שנמלו על ראשו ורובו שלשת לוגין מים שאובין, והספר יהודים והמכול יום האוכלים הכלים שנממאו במשקין רבנן דקיסרין אמרו אלו שנתו ממה שרבו שבעה אינון ואילון אינון חורנייתא מי שההשיך בדרך נותן כיסו לעכו"ם, כיצא בו לא יאכל הוב עם הזבה מפני הרגל עבידת, כל המטלטלין מביאין את התרומה בעזבי המרדע, כיצד בוצרין בית הפרס, המניח כלים תחת הצנור, על ישיבה ספיקתה שירפין את התרומה, אמר ר' יוסי בי רבון אף גרילי תרומה, אלו הן שנתו אילון עשירו קדמייתא והשאר מן מה דתני ר' שמעון בן יוחאי בו ביום גזרו על פיתח ועל כנייתו ועל יינן ועל חומצין ועל צירין ועל מוריסין ועל כבושיהן ועל שלוקיהן ^{ליתיהן} ועל החילוקה ועל השחיקה ועל המיטת, ועל לישונן ועל ערותן ועל מתנותיהן ועל כנייתן ועל בנותיהן ועל בכוריהן.

ומפרשי הירושלמי מעו כבר בראש הדברים הובנו יהו את דברי הברייתא בתחלת הסוגיא, הברייתא המתחלת. אלו הן שנתו על פיתח של עכו"ם וכו' הברו זה יהו עם הנאמר בירושלמי מיר אחר זה. תמן תנינן אלו פוסלין את התרומה האוכל אוכל ראשון וכו'.

ולשונו של הקרבן עדה. תמן תנינן כלומר הני תמינא (שכבריייתא) ועוו תנינן בובין מיה עוד עשרה.

וכן הם דברי הפני משה. תמן תנינן סוף סס' זבים אלו פוסלין את התרומה כו' והרי כאן עשרה כפי אשר נשט בהמשנה וקסבר האי הנא דחשבינן לישכבת זרען ומימי רגלן בתרתי והרי כאן ייהו.

ואחר זה לפרש דברי רבנן דקיסרין בדי להם מהחלוקה דרבנן דקיסרין פליגי וכתב הקרבן עדה:

רבנן דקיסרין פליגי על הברייתא ואמרו אלו ייה דבר שאמרו שנתו יש מהן שבעה מאותן שרבו, ואלו דקחשיב בסמוך הן אחר עשר הנותרים מאותן שרבו. והפני משה כתב על זה. רבנן דקיסרין אמרי דלא כך הוא אלא אלו שנתו ממה שרבו שבעה אינון כלומר הא דקא מחשבת לאלו שנתו והן הן שרבו ביש על ביה לדידן לא סבידא לן הכי בבולן דקא מחשבת ליהו אלא אלו הראשונים על פיתח הן הן מאותן שרבו עליהן ולא כדקאמרת שהן שמינה אלא שבעה אינון כדפרישית דשזו ומימי רגליהן לא מחשבינן אלא כהדא.

ומי יתן והוי לדבריהם איזה ענין כי הנה באו וחברו יהו. תמן תנינן עם הברייתא.

וגם הקרבן עדה וגם הפני משה דבריהם הם שרבנן דקיסרין חולקין על הברייתא, אבל איך יחלקו רבנן דקיסרין מעצמם על הברייתא.

והפני משה נתרוב לו הדרך עוד יותר ופירש בדברי הירושלמי דברים שאין שם גם זכר מזה.

ואיך לא הרגיש שלפי דבריו הלא היו מקום דברי רבנן דקיסרין אחרי הברייתא ולא אחרי המשנה דמסי' זבים.

והפני משה גם כתב. ולא כדקאמרת שהם שמינה אלא שבעה אינון. אבל מי אמר שהם שמינה והיכן הוזכר זה בירושלמי, והלא אין שם גם זכר מזה.

הקוסם התנאים בית שמאי ובית הלל

והם כתבו כן מסני שהזכרו. תמן תנינן עם הברייתא, מה שאין להם ענין זה עם זה כלל.

אבל כל הדברים הולכים למישרים, ורבנן דקיסרין לא יחלקו על הברייתא כל עיקר והכל על מקומה.

וכל סידור דברי הירושלמי על המשנה זה הוא. תחלה דברי הברייתא מדברי ר' אליעזר ור' יהושע בנוע למעשי היום ההוא בכלל, ר' אליעזר אומר בו ביום נדרשו את הסאה ור' יהושע אומר בו ביום מחקו אותה וכו' (כ"ד).

ואחר זה הברייתא הכוללת אשר תכלול בכלל את כל הנעשה במעמד ההוא. תני שמנה עשר דבר מרו, ובשמנה עשר רבו, ובשמנה עשר נחלקו ואלו הן שנזרו על פיתן וכו' (כ"ה).

ואחרי הברייתא הכוללת הזאת סידרו את הדברים לפרש ענין המשנה בפרט. שבמשנה לא נחשבו כי אם אלו שנזרו ממה שרבו בית שמאי על בית הלל, שאך זה לבד בא במשנתנו. נמע ורבו בית שמאי על בית הלל ושמנה עשר דבר נזרו בו ביום ועל זה יאמר הירושלמי:

תמן תנינן אלו פוסלין את התרומה האוכל אוכל ראשון וכו'. והוא ממש כמו שהוא בבבלי על המשנה. ושמנה עשר דבר נזרו, מאי נזרו? שמנה עשר דבר דתנן אלו פוסלין את התרומה האוכל אוכל ראשון וכו'. רק שבבבלי בא הפסקא מהמשנה אשר עליה יסבו הדברים ובירושלמי יסבר זה בכל מקום (עיי' דברינו בהיג עמוד 36).

וזה יפרשו רבנן דקיסרין לדעת כמה יש לנו במשנה במס' זבים מהשבון של י"ה דבר.

כי דברי משנה זו של אלו פוסלין את התרומה יחשבו בבבלי לתשעה דברים לדעת רש"י ולדעת הנאונים שהביא בעל המאור לשמנה דברים וכן הוא לדעת הרמב"ם והירושלמי יחשוב זה לשבעה והן דברי רבנן דקיסרין.

רבנן דקיסרין אמרי אלו (שנחשבו כאן במשנה זו אלו פוסלין את התרומה) שנזרו ממה שרבו שבעה אינן ואילין אינן חרונייתא מי שהחשיך'לו בדרך וכו'. והם יחשבו משנת אלו פוסלין את התרומה רק לשבעה דברים לפי שיחשבו האוכל אוכל ראשון והאוכל אוכל שני רק לזוירה אחת.

וכן יחשבו האוכלין והבלים שנממאו במשקין גם כן לזוירה אחת וכן יחשבו זה הנאונים והרמב"ם גם להבבלי.

ועל כן אינן כי אם שבעה. (הם: א) האוכל אוכל ראשון והאוכל אוכל שני, ב) השותה משקין טמאים.

הערה (כ"ד) לטעם הדין, שאם שמנה עשר דבר ה"ל קרבן לבקו זמן הבית והוא כבר בימי ר' אליעזר ה"ל יהושע, אבל דברי ר' אליעזר ה"ל יהושע הלא אינם מתחלקת בבית דברי ב"ש וב"ה, כי אם תלות ועתה אם טוב עשו אז לא, זה ימל לבוא גם סתור לחכיה ובדברים הנעשים לפנינו ולענינו. הערה (כ"ה) לכל הארזים אשר נפרש בדברי הירושלמי לא חשבה הברייתא הזאת את כל השמנה עשר ססה שגזר מלך, שהרי דבר שאין צריך לומר הוא דהלשן, תמן תנינן" תבא אחר זה אינו לשון הברייתא כי אם סתמא וירושלמי, ועל כן גם א"ל אשר להסכים לפירוש ספרשי הירושלמי כי „תמן תנינן" וישים את השבון הברייתא, אבל הלא זה הוא כי הברייתא עצמה לא השלימה מנינה, „ותמן תנינן" כבר אינו מלשון הברייתא כי אם סתמא וירושלמי.

(ג) דבא ראשו ורובו בנים שאובין, (ד) מדור שנפלו על ראשו ורובו שלשה לוגין מים שאובין, (ה) חמשה, (ו) הודים, (ז) האוכלין והכלים שנשארו במשקין. וטבול יום שתשבה המשנה אינו בחשבון לפי שטבול יום דאורייתא, וכמו שנתפרש זה גם בבבלי ד"ייד. טבול יום דאורייתא הוא סמי מכאן טבול יומי וכדברי התנאי שם. סמי מכאן טבול יום, לא מן המשנה אלא דלא הוי ממנין י"ח דברי והדברים פשוטים (כ"ז).

ועל כן הגיה בדברי המשנה בסמי זבים יש לנו שבועה מהמשנה עשר דבר שנחשבו שהם שמינה עשר דבר שגורו מתוך מה שרבו בית שמאי על בית הלל. והנה יחסיו עוד אחד עשר ועל זה יאמר הירושלמי:

ואילין אינון חרתייתא מי שהחשיך לו בדרך נותן כיוס לעכו"ם, כיוצא בו לא יאכל הוב עם הזבה מפני הרגל עבירה, כל המטלסלין מביאים את הטומאה בעובי המרדע, כיצד בוצרין בית הפרס, המניח כלים תחת הצנור, על ששה ספיקות שורפין את התרומה, אמר ר' יוסי בי ר' בון אף גדולי תרומה.

ור' יוסי בר' בון יוסיף אף גדולי תרומה מפני הקושיא אשר באה גם בבבלי על. המניח כלים תחת הצנור. הא נחא לר' מאיר אלא לר' יוסי (במשנת מקראות ס"ד מ"א) הא אמר עדין היא מחלוקת.

על כן יוסיף ר' יוסי בי ר' בון אף גדולי תרומה והן גם דברי הבבלי ד"ייד. ואידך אמר סבי רישבא אמר שמואל אף גדולי תרומה תרומה כו כיום נזרו ועל כן הגיה חשבון י"ח דבר שנמנו ורבו הוא לפי הירושלמי:

א—(ז) שבועה במשנת אלו פוסלין את התרומה, (ח) מי שהחשיך לו בדרך נותן כיוס לעכו"ם, (ט) כיוצא בו לא יאכל הוב וכו', (י) כל המטלסלין מביאין את הטומאה וכו', (יא) כיצד בוצרין בית הפרס, י"ב—(י"ז) על ששה ספיקות שורפין את התרומה, י"ח) המניח כלים תחת הצנור לר' מאיר, או גדולי תרומה תרומה לר' יוסי.

וכל המטלסלין מביאין את הטומאה בעובי המרדע זה יהשוב הירושלמי גם לר' מרפון, וכבר נתבאר כפרק הקודם שכן הוא גם בבבלי לפי גירסת הרשב"א. והנה אין תכלית דברינו למנות מרפי י"ח דבר שאין זה מענין דברינו במקום הזה, עיקר דברינו הוא רק זאת לברר שעיקרי גיורת י"ח דבר אחת הם בבבלי ובירושלמי ונשתנו רק באיזה פרטים, ככל דבר שקלא וטרי של הסוגיות שהירושלמי לא נחתם ויחסר שם המסקנא.

ועיקר החילוק ביניהם בהפרטים האלה כא רק מזה, שהירושלמי יהשוב. על ששה ספיקות שורפין את התרומה בי"ח דבר.

הערה (כ"ז) ומפירשי הירושלמי על פי דרכם הוכיחו לאמר שהירושלמי חלק בזה על הבבלי, ואחרי שזה היה טבול יום דאורייתא אמרו הם הריירו הא טבול יום דרבנן. אבל היק החבר כאן במשנה טבול יום דרבנן, הלא במשנה נאמר טבול יום וזה הוא דאורייתא. ואשר זה כתבו גם הם עצמם שהירושלמי גם הוא סובר הטבול יום דאורייתא. ובבלי דברי הירושלמי במקום הזה הוכיחו מפירשי הירושלמי על פי דרכם לכתח דברים, שאין זכר טהם בירושלמי, עד שכל דבריהם הם אינם כלל בדרך פירוש לשון הירושלמי. אבל כן חזרי שגם בזה דברי הבבלי והירושלמי אחת הם, דברי הירושלמי מפורטים, שבועה אינון" זה הוא באמת בלא טבול יום מכרי הבבלי וכמכארי כפנים, וסעולם לא חשבו גם בירושלמי אחת.

חֲקוּפַת הַתְּנָאִים בֵּית שְׁמַאי וּבֵית הַלֵּל

ובבבלי נתברר להם כי על ששה ססיקות שורפין את התרומה באושא נזרו (בבלי ד' ט"ז:) ועל כן חשבו משנת אלו פוסלין את התרומה לתשעה, והסיפו עוד פרטים.

אבל עיקרי הדברים מהגזירות האלה אחת הן בבבלי ובירושלמי. ומשנת אלו פוסלין את התרומה הוא לשניהם מ"ח דבר, רק שהבבלי יחשוב זה לתשעה הירושלמי לשבעה.

וכן יחשבו שניהם מי שהחשיך לו בדרך נתן כיסו לעכורים, וכל המטלטלין מביאין את התומאה בעוכי המרדע, והמניח כלים תחת הצטור (כ"ז), ונדולי תרומה תרומה, וכן יחשבו שניהם דבר הבוצר לנת הוכשר, רק שהבבלי יחשוב את עיקר הדבר מזה. הבוצר לנת הוכשרי והירושלמי יחשוב היוצא מזה. כיצד בוצרין בית הפרסי ויוצא בו. לא יאכל הזב עם הזבה מפני הגל עבירה; כן הוא גם להבבלי כמו שכתבו התוס' שבת ד' י"ז: בדיה הניחא לרימי. מידו קשה דלא מני השיי הך דלא יאכל הזב עם הזבה דודאי מ"ח דבר הוא רקתני לה במתניתין בהד"ה: בריהם נבונים וברורים (כ"ח) והדבר מפורש בירושלמי וכן הוא גם להבבלי.

ומכאור באין ספק כלל שעיקר ענין הי"ח דבר הוא אחת להבבלי והירושלמי. ואמנם כי יש בזה בירושלמי ענין נוסף אשר בבבלי לא דברו עליו כל עיקר. והדבר הזה אינו בנוגע ל"ח דבר המוזכרים במשנה במס' שבת, שהי"ח דבר שהוזכרו במשנה הם כמפורש עליהם במשנה. נמנו ודברו בית שמאי על בית הלל וי"ח דבר נזרו בו ביום.

וזוה דהיינו ב"ח דבר שנמנו ודברו בית שמאי על בית הלל, כבר נתבאר מה הם, וישדברי הבבלי והירושלמי אחת הוא בעיקרי הדברים.

אבל בירושלמי הובא גם ברייתא שלכבר הי"ח דבר שבהם. נמנו ודברו בית שמאי על בית הלל יש שם עוד זולת זה שמנה עשר דבר שנזרו כולם בהסכם אחד, והן דברי הברייתא הכוללת שהובאה שם בריש הונויא:

תני שמנה עשר דבר נזרו (דהיינו כולם יחד), ובשמנה עשר רבו, (דהיינו שמנה עשר דבר המוזכרים במשנה), ובשמנה עשר נחלקו, ואלו הן שנזרו (היינו בהסכם כולם) על פיתן של עכורים, ועל נבינתן, ועל יטמון, ועל בנותיהן, ועל שכבת זרען, ועל מימי הגליהן, ועל הלכות בעל קרי, ועל הלכות ארץ העמים. ועל כן אחרי שנתפדשו בירושלמי דברי המשנה מה הן שמנה עשר דבר שרבו בהם בית שמאי על בית הלל ישוב הירושלמי לפרש דברי הכרייתא, מה הם השמנה עשר שנזרו בהסכם כולם, ויאמר:

הקרה (כ"ז) ושתי אלה מפורש עליהם גם בתוספתא שהם מפורשים שנמנו ודברו עליהם בו ביום. הקרה (כ"ח) התוס' שם כתבו ולפי זה אובל אכל ראסון ואובל אכל שני הוא חשיב לתו אי נמי הבא ראשו ודברו וכן מפורש שפלו וכו' חשיב הוא.

וכבר נתבאר כי לפי הירושלמי באמת כן הוא, והיה גם בזה דברי הירושלמי והבבלי אחת. אבל גם בפשיטות נראה להבבלי יחשוב אין פליק ואין קדוק לאור הגר רק לאחת. והתוס' קדוקו מדקתני בברייתא את הן ההלכות ולא קתני בברייתא אלא הני תריה מסמע דבחרתי חשיבן, ולא נכלל לזעת זה, כי בניגע להלכות יחשבו תריה אבל בניגע למנן י"ח דבר זה ענין לעצמו והלא זה האובל אכל ראסון, והאובל אכל שני, וכן הבא ראשו. הדבר וכו' וסדור שפלו וכו' הנה הלכות שנים אבל בסוף י"ח דבר יחשבו יחד.

והירושלמי יחשוב אין פליק ואין קדוק ולא יאכל הזב מלוא בחדא.

תקופת התנאים. בית שמאי ובית הלל

א. ל. ה. ה. ש. ג. ד. ה. א. י. ל. י. ק. ד. מ. י. י. א. (ב"ס) והשאר מן מה דתני ר' שמעון בן יוחאי בו ביום נזרו על פיתן ועל גבינתן ועל ייגן ועל חומצן ועל צירן ועל מורייסן על כבושיהן ועל שלוקיהן ועל מלחיהן, ועל החילקה ועל השחיקה ועל הפיסני ועל לשונן ועל עדותן ועל מתנותיהן ועל בניהן ועל בנותיהן ועל בכוריהן. הירושלמי יאמר על זה פתם. והשאר מן מה דתני ר' שמעון בן יוחאי ולא יפרש לא חשבון מה שיש בהברייתא ולא הצירוף לזה בדברי ר' שמעון בן יוחאי לפי שיש שם דברים שנכפלו בדברי שניהם כמו פיתן וגבינתן ובנותיהן. וכן יש שם גם בהברייתא גם בדברי ר' שמעון בן יוחאי דברים רבים שיחשבו רק לאחת כמו על החילקה ועל השחיקה ועל הפיסני שהן דבר אחד לנמרי וכן ייגן וחומצן ומורייסן.

והנה נתבאר לנו כל דברי הירושלמי אשר כל הדברים שם הולכים למישרים ומבארים את עצמן.

ועל ידי זה יאירו לנו גם דברי הבבלי ונבין כי עיקר הגירסא שם הוא כמו שהביא הרשב"א ז"ל.

כי במס' שבת ד' ט"ז בא לפנינו בגמ':

גופא אמר רב יהודה אמר שמואל י"ח נזרו ובייה נחלקו והתניא הושו בו ביום נחלקו ולמחר הושוו.

ורש"י ז"ל פירש שם ד' י"ד. ובייה נחלקו כלומר אותם י"ח שנזרו במחלוקת היו אלא שנמנו ומצאו בית שמאי רבים.

וזה תמוה מאד שאיך אפשר לפרש ובייה נחלקו על אותן י"ח שנזרו, אם כן איזה חידוש יש בדברי שמואל ומי לא ידע כי אם נמנו ורבו בית שמאי על בית הלל, הרי נחלקו עליהם בית הלל אלא שנמנו ורבו בית שמאי.

אבל הרשב"א ז"ל כתב בחידושו. ויש מפרשים שבשמינה עשר נזרו, ובשמינה עשר אחרות נחלקו בו ביום, ולפי דבריהם לא נרסינן הכא והתניא הושוו בו ביום נחלקו ולמחר הושוו דלפי גירסא זו לא היו אלא שמינה עשר דבר בלבד ובהם נחלקו ובהם הושוו אלא הכי נרסינן שמינה עשר דבר נזרו ובשמינה עשר נחלקו ובשמינה עשר הושוו אלה דבריו.

ולפי מה שזכינו לפרש דברי הירושלמי הרי אין ספק שבין הדברים ושכן צריך לגרוס וכן עיקר הגירסא, וכמו שהוא גם מפורש בירושלמי, וכמו שבאמת מוכיחין כן גם דברי הבבלי שבלא זה אין להדברים שום ביאור.

ואין ספק שכן היתה גם גירסת הרמב"ם ז"ל ועל כן באמת השב"בפי המשניות י"ח שרבו וי"ח שהושוו וי"ח שנחלקו.

ורבינו הרשב"א ז"ל (וכן הרמב"ם ז"ל בפ"י המשניות) נדחקו בפירושים של שלשה אלה, ופירשו אלה שהושוו על המשניות במס' שבת וכתבו. ושמינה עשר שהושוו הרי שמינה יציאות והכנסות ר"ש פרקין וכו' פ' ספר י" מרחץ י"א בורסקי וכו'.

הערה (כ"ח) בירושלמי לפנינו בא כאן היכה אותי מבחץ, ועל אילן קדמייתא, הווינו אלה שנחשבו בביריתא, בא אחר לפי זה כסה מספרים וכתב על נחלקי היכה, "עשתרי" ועל ידי זה הבא זה לפנים והנה "אילן קדמייתא" נאמר לפנינו, "אילן עשתרי קדמייתא."

האן זה כי אם טעות לטובה שהרי בהביריתא אין טעם כי אם שמינה דברים.

ומפני הירושלמי ערבנו כל הדברים יחד ונבני נתבאר לנו הדברים.

תקופת התנאים: בית שמאי ובית הלל

וכבוד וכוונתו במקומו אבל הדבר בלתי מובן, כי איך נעשה מעצמינו מחלוקת בין הבבלי והירושלמי במקום אשר בהבבלי עצמו אין גם זכר מזה מה הן מה שנזכרו בהסכמת כולם.

ומכיון שלמי נירסא זו דברי הבבלי מפורשים כדברי הירושלמי דמלכה השמנה עשר שרבו בית שמאי על בית הלל יש לנו גם עוד שמנה עשר ירושניו בהן דהיינו שנזכרו מתוך הסכם כולם.

אם כן הלא הדבר פשוט שזה הוא כפי שנתפרשו הדברים בירושלמי ואף שזה ודאי שיהיו גם בזה נפקא מינה באיזה פירוש בין הבבלי והירושלמי, ובפרט במנין הדברים מה לננות יהוה ומה למנות לעצמן, ומה נכנס בין מה שנזכרו בהסכם ומה מזה נכנס במה שנזכרו על ידי מה שנמנו ודכו. כל זה הוא מדרבנן של הסוגיות, והוא כן בשקלא ופריי בבבלי עצמו, מה נכנס בזה ומה לא.

אבל זה ודאי שעיקרי הדברים אחת הן ואיך אפשר לאמר דברים מעצמינו נגד המפורש בירושלמי, ואיך נעשה בעצמינו מחלוקת בין הבבלי והירושלמי בעיקרי הדברים במקום שבבבלי אין זכר מזה, ואין שם דבר אשר ידחוק אותנו לאמר כן (ל).

ובנוגע ליהוה שנהלקו שנים בזה נדהק הרישביא ז"ל (הרמב"ם בפ"י המשניות) וכתבו ושמנה עשר נהלקו אלו שבסוף המשנה והם דיו סממנין כרשינן אונין צמר היה עופות דנים וכו'.

אבל הננו רואים שבירושלמי פירשו גם אלה שהיושנו ובכל זה לא פירשו את אלה שנהלקו.

ולפי כל יסודי דבריו הדבר מתבאר לנבדרי. כבר הערנו כי עיקר דבר המעמד ההוא בעלית הגנייה בן חזקיה בן גרון לא היו שקלא ופריי של ענינים חדשים, כי אם שבעיקר הדבר רצו או לחזק נזירות ישנות שנתרמו.

וכבר גם נתבאר לנו שהוצעו שם גם מחלקאות של בית שמאי ובית הלל שנהלקו בשעתן הוצעו שם מבית שמאי מפני שהיו תפסם להבדיע בהן הלכה כמותן, כמו. המניה כלים תחת הצנור וכיצד בוצרין בית הפרס.

ועל כן אף שהוצעו שם עוד באלה וכאלה מהדברים שכבר נהלקו בהם בית שמאי ובית הלל בשעתן, דברים שהנם של השיש ונזירות, ובית שמאי רצו שיוכרעו להלכה כמותן.

אבל מכיון שלא הוכרעו במעמד ההוא ונשארו במחלוקת לא היו ענין להודיע אותם לנו ביחוד.

שהיו באו כל אחד ואחד במקומו במשנה למחלוקת בית שמאי ובית הלל, ואם הוצעו במעמד ההוא או לא הוצעו אין בזה ענין כלל אחרי אשר גם אז נשארו במחלוקת ולא המטיקו לעמוד על זה למנין, ונשארו כמו שהיו למחלוקת בית שמאי ובית הלל.

הערה (ל) גם ערב הדברים יעלמו שהרמב"ם ז"ל הצריך לפי זה לאמר, ואפרם אלו מהלכות שאמר רצה לאמר שהם כן והלכה שהסכמו עליהם ולא נפל בהם שום מחלוקת" אבל הלא זה הוא נגד משנן של דברי המשנה שדבריה הולמים יוד, ואף כן הולמת ז"ל נמנו ודכו בית שמאי על בית הלל וכו'.

וכל דברי הבבלי והירושלמי הגם על מקומם ועל ענינם, ובכל עיקר ענין הדבר דבריהם אחת לנאמר.

פרק י"ב.

ונשוכה לענינם של הבתים האלה כשעתן, היינו בעיקר ימיהם שהם בימי שמאי והלל עצמם.

כבר נתבאר לנו ענין שני הבתים הגדולים האלה שיסודם היו שני מתיבתות אשר אף שישבו שם למניהם גם תלמידים נמורים ככל אשר היו דבר המתיבתות כולם מראשית ימיהם עד סופם, אבל יסוד הבתים האלה היו את אשר היו המתיבתות גם אחר זה אמיסת כל חכמי הדור בעתים הקבועים, ושם הוצעו למניהם ספיקי תורה ושם הוכרעו על פי ראשי הכמי המתיבתא.

וכל זה היו בכל משך זמן המתיבתות רק במקום אחד, אבל בימי שמאי והלל היו שני מתיבתות כאלה, עומדים זו בצד זו.

ועל פי הדברים האלה נוכל להבין את דברי הברייתא דר' יוסי במסכת סנהדרין ד' ס"ח: אשר זה לשונה:

תניא אמר ר' יוסי מתהלה לא היו מרבין מחלוקת בישראל אלא בית דין של שבעים ואחד וכו' משרבו תלמידי שמאי והלל שלא שמשו כל צרכן רבו מחלוקת בישראל ונעשית תורה כשתי תורות.

והדברים האלה כשהם לעצמם אין להם הבנה כלל, ומדוע זה דוקא אצל שמאי והלל לא שמשו כל צרכן, והלא ידענו כי תלמידי הלל כפרם היו כרוכים אהרי רבם ומאורם אביהם של ישראל, אשר נשא בחוצן את כל המתקרבים אליו, ואיך אפשר כי דוקא אצל הלל ואצל הבירו הגדול שמאי הוקן, ראשי ישראל אשר גם אהריהם האיר נתיב, הנה תלמידיהם אשר קבלו תורתם מהם לא שמשו אצלם כל צרכם.

יותר יסלא זה בידענו כי ארכו ימיהם והלל היו נשיא ארבעים שנה, וכל הימים האלה הרביץ תורה בישראל, ואיך זה לא שמשו אצלו תלמידיו כל צרכן, ואמנם כי לא די לנו זה כי אם שיש לנו גם מאמר מפורש להיפך. ובמסכת סוכה ד' כ"י יאמר ריש לקיש על התורה בארץ ישראל בכללה:

התורה ונשתכחה עלה הלל הבבלי ויסדה. אבל כל הדברים הגם על מקומם, ודברי ר' יוסי ודברי ריש לקיש מבארים זה את זה.

כי דברי ר' יוסי הלא הם על המחלקאות של בית שמאי ובית הלל, כמו שיאמר מפורש רבו מחלוקת בישראל ונעשית תורה כשתי תורות.

ועל כן הגה החכמים הרם אשר בימי הלל ושמאי נחלקו לשני בתים, בית הלל ובית שמאי, ואשר כפי מה שכבר נתבאר נחלקו גם עם הלל ושמאי עצמם, ועליהם הוא שנאמר במישנה על כל המחלקאות של שמאי והלל. וחכמים אומרים לא כדברי זה ולא כדברי זה, החכמים הגדולים האלה אשר אף שישבו שם במתיבתא לפני שמאי והלל ונחשבו על ידי זה לתלמידיהם, הגה בעצמו של דבר כבר הספיקו

תקופת התנאים. בית שמאי ובית הלל

שכ

אז גם לעמוד על הנלי עצמם, ולבית המתיבתא של הלל ושמאי כבר הביאו תלמודם בידם.

ולזה הנה דברי ר' יוסי וענין דברי ריש לקיש הם שפה אחת ודברים אחרים. ודברי שניהם ילכו על מה שהי' לפני ימי הלל ושמאי, בהזמן ההוא עצמו אשר אותה יכול ריש לקיש תחת הזמן. של חזרה ונשתכחה עלה הלל הבבלי ויסדה.

וזה עצמו הם דברי ר' יוסי. שלא שמשו כל צרכן בימי שימושם לפני הבותיהם בהימים שריש לקיש יכלול אותם בזמן של. חזרה ונשתכחה.

וכבר נתבאר לנו את כל אשר הי' בכל משך ימי הזוגות הקודמים, ואם כי בימי שלמינון שקטה הארץ, והסדרים הושבו לכקובם, ונה אחרי כותה באו עוד הפעם לארץ יודיה ימי צלמית ולא סדרים, תחלה על ידי מלחמת שני האחים הורקנוס ואריסמובלוס, ומצור ירושלים על ידי הערביים, אשר מפורש גם בדברי יאועפוס כי טובי העם הוכרחו לרדת אז למצרים, והוגי המעגל אשר לא ברח לארץ אחרת כי אם התחבא סביבות ירושלים נתפס מאנשי הורקנוס, ולפי דברי יאועפוס גם הרגוהו, ואחר זה הי' שם גם מצור ירושלים על ידי סאמפיוס וצבאות רומא, ואחרי אשר כבשו הרומיים את ירושלים עשו את הורקנוס למושל, ואז רעשה כל הארץ על ידי מלחמת אריסמובלוס ובניו עם הורקנוס, וכאשר נצחם הורקנוס בעזרת הרומיים, בא דבר ביטול הבית דין הגדול וכל הסדרים הישנים על ידי שר צבא רומא נאביניוס על פי אנטיספר, ואחר זה באו מלחמות אנטיגנוס בן אריסמובלוס עם הורקנוס בעזרת הפרתים, אשר גם הוליכו את הורקנוס שבי לבבל, ולבסוף מלחמת הורדוס וצבא הרומיים עם אנטיגנוס, ומצור ירושלים והריגת טובי העם. והן אותם הימים עצמם אשר עליהם אמר גם עקביא בן מהללאל לבנו במס' עידות פ"ה מ"ז:

אני שמעתי מפי המרוכים והם שמעו מפי המרוכים אני עמדתי בשמועתי והם עמדו בשמועתי (לא).

וכל זה הי' בימי המהומות והמבוכות ופיזור החכמים, אשר חכמי הדור לא היו יחד כירושלים כי אם במקומות אשר הודחו שם בדימים אשר נתבטלו סדרי בתי הוועד.

ואמנם כן אם ר' יוסי יתאונן ויאמר שרבו מחלוקת בישראל ונעשית תורה כשתי תורות.

ידענו שאין דברי ר' יוסי אלה כי אם מתוך חביבותם הגדולה לתורה ודקדוקם בכל דקדוק קל מדברי סופרים, אשר הגם משמרת למשמרתה של תורה. כי באמת כאשר נעבור משער לשער לראות במה נחלקו בית שמאי ובית הלל, נמצא כי רוב כל מחלוקותיהם אינם כי אם בדרכנן, וגם בזה לא כיסודי

הקרה (לא) ומנו של עקביא בן מהללאל והא זמנם של הלל ושמאי, וזה הוא את אשר נאמרו שם בעיות פ"ה ה"ז, ומנו לו עקביא חזיר בן בארבעה דברים שהיית אביר ונעשה אב בית דין לישראל. הידוע הנה אחרי סוף שסו לא נעשה עוד אב בית דין לישראל, ובבבליה שאמרו לו זה קדם זה בטענה שעשו עוד אב בית דין לישראל, וסוף מפורש שהי' זה לפני מה שעשו את שסאי לאב"ד, כי אחרי אשר עקביא לא חזר בו עשו את שסאי לאב בית דין לישראל. וכן יתבאר זה מתוך דברי עקביא לבנו במסארי בפנים.

הדרכנו, כי אם בפרטים הנזקים הנוגעים להקנות מדרבנן, ובחששות החוקת אשר הששו להן בית שמאי ולמעמים גם בית הלל.

ועל כן בצדק יאמר ריש לקיש על הומן הוא עצמו של הלל ושמאי חזרה ונשתכחה עלה הלל מבבל ויסדה.

כי בכל ביהורי הדברים הנוגעים אל המשנה עצמה ואל גדר דבריה, נעשה או לא לבד רוב המלאכה כי אם גם כל המלאכה אשר היא נדרש לזה בעת ההיא. לפי שנוד מה שרבו לפני זה הסגנונים בפירושי דברי המשנה ובגדר דבריה, כי בימי פיזור החכמים מסר כל אחד לתלמידיו פירושי דברי המשנה וגדר דבריה בסגנון שונה מחבירו, ככל דרכי סגנוני דברים של כל אחד ואחד לעצמו, ועל ידי זה הדברים משתנים גם בהבנתם, הנה נוד זה בטל אז כל זה לנמרי, עד שהנאונים בהוד קול אשר התהלך אתם על הימים הקדומים ההם, וגם מתוך מה שמצאו בספרי זכרונות המתיבתא היו אצלם מליצה שגורה על זה בהפלגה של נחמא תיר סדרי משנה שהיו לפני הלל ושמאי.

ויסוד הישמועה אשר שמעו, והוד קול אשר נשאר אצלם היו ענינו לאמר שנמצאו אז בין חכמי הדור סגנונים שונים בנוגע ליסוד דברי המשנה ולכל פירושי דבריה וגדר ענינה ככל טבע הדבר באורך הומן, וביותר אחרי ימי מהומות ופיזור חכמי הדור, ואז בימי הלל ושמאי נתבררו הדברים על ידי כל חכמי הדור יחדו ונתבטלו כל הסגנונים השונים של יחידים.

והן דברי ריש לקיש חזרה ונשתכחה עלה הלל מבבל ויסדה ואמר זה על הלל לבדו ככל דרכם לכנות הכל על שם ראש הדור, ובהיות הלל באמת בכל זה רוח החיה באופנים.

ועל ידי שני הבתים הגדולים האלה אשר הניעו דבריהם מזה לזה, הגה ברוב המקומות נתבררו הדברים מכל חכמי הדור בירור נמור ולא נשאר לא ספק ולא מחלוקת, ויהיו מעתה דברי חכמי ישראל בגירסתם פה אחד. וגם בהמקומות אשר לא באו שני הבתים לידי הסכסם אחד, הגה גם שם נתבררו הדברים וגדחו כל דברי מעיות מיחידים, ונשארו בספק ובמחלוקת רק שני הדרכים האלה.

ובהשאר מכל צדדי הספיקות רק שני דרכים, הגה היו זה כבר די להבאים אחריהם לשוב על זה בהוועד הגדול בימי יבנה ולהחליט דבר ברור על פי רוב חכמי הדור יחד.

ועל כן אם נביט על כל המעשים בימי שמאי והלל מתוך השקפת ימי המסוכות נאמר חזרה ונשתכחה עלה הלל מבבל ויסדה.

אמנם אם נביט על זה מתוך השקפת הימים הראשונים לפני ימי המהומות, כדומים אשר היו כל דבר מכורה, והבית דין הגדול על מקומו לבלי לתת מקום לספיקות ולמחלוקות ובכל ספק הנופל להכריע על פי הבית דין הגדול של כל ישראל.

הנה אם נביט על המעשים בימי הלל ושמאי מתוך השקפה זו או נאמר כדברי ר' יוסי:

תניא אמר ר' יוסי מתחילה לא היו מרבין מחלוקת בישראל (כלומר שכל ספק וכל שינוי הדעות בין החכמים לא נשאר במחלוקת) אלא בית דין של שבעים

תקופת התנאים. בית שמאי ובית הלל

שג

ואחר יושבים בלשבת הנויה וכו' הוצרך הדבר לשאול שואל מבית דין שבבירוי שמעו אמרו להן וכו' ואם לאו ואלו באין ללשכת הנויה ששם יושבים וכו' נשאלה שאלה בפניהם אם שמעו אמרו ואם לאו עומדין למנין רבו המסמאין ממאו רבו המסמאין מהרו משרכו תלמידי שמאי והלל שלא שמעו (לפני זה) כל צרכן רבו מחלוקת בישראל ונעשית תורה כשתי תורות.

וכבר הערנו כי לשוננו זה של ר' יוסי אינו כי אם מתוך אהבתם הגדולה והנפלאה לתורת ר' והיבתם לכל דקדוק היותר קל, בהיות כל זה ענפי תורת ר' ומשמרתה.

אבל בעצמו של דבר הזה רוב כל המחלקאות של בית שמאי ובית הלל נוגעים רק בהתקנת מדרבנן ונחם בהם לא ביסודותיהם כי אם בפרטים החוקים. וזה עצמו נראה גם בדברי המשנה בעדינות פיר מיה ויכמות ר' יוסי אשר בא לשונה בהסלנה כזו:

אף על פי שאלו פוסלין ואלו מכשירין לא נמנעו בית שמאי מלישא נשים מבית הלל ולא בית הלל מבית שמאי.

ואלו לא היו לפנינו כי אם דברי המשנה הזאת ואילו לא היו ביריגו המשנה ממסכתות קדושין וגיטין, היינו יכולים להשוב שבית שמאי ובית הלל נחלקו בדיני אשת איש ובדיני עריות ככלל, ובדיני ויסודי קדושין וגיטין.

עכשיו הגנו יודעים שאין יום מכל זה דבר ובברייתא במס' יבמות ר' יוד: נפרטו דברי המשנה, ונאמר שם:

אף על פי שנתלקו בית שמאי ובית הלל בצרות ובאחיות בנט יישן ובספק אשת איש ובמניש את אשתו ולנה עמו בפונדק ככסף ובשוה כסף בפרוטה ובשוה פרוטה לא נמנעו בית שמאי מלישא נשים מבית הלל ולא בית הלל מבית שמאי ללמדך שחיבה וריעות נזהנים זה בזה שנאמר האמת וכו'.

והדברים האלה כמה החוקים הם מיסודי התורה (ליב), ואיזה מהם גם החוקים מדרבנן.

הנה דין נח יישן הוא כמישנה גיטין ר' עיש. בית שמאי אומרים פוטר אדם אשתו בנט יישן ובית הלל אוסרין, ואיזהו נח יישן כל שנתחד עמה מאחר שכתבו לה. ובנמרא נאמר על זה. במאי קמיפלגי ביש סברי לא אמרינן גירה שמא יאמרו גיטה קודם לבנה וביה סברי אמרינן גירה שמא יאמרו גיטה קודם לבנה אמר ר' אבא אמר שמואל אם נישאת לא תצא ואיכא דאמרי אמר ר' אבא אמר שמואל אם נתגרשה תינשא לכתחילה.

מבואר הדבר שכל זה אינו, כי אם חשיש של לעז על הבן שיוכלו לטעות ולאמר שגולד מפנייה, וכידוע גם אם גולד מפנייה ולד כשר הוא. ובאמת אם נישאת אין בכך כלום, וללשון שני גם לבית הלל אם נתגרשה בנט זה תינשא לכתחילה.

וחנה לא לכד שאין בזה מחלוקת בדין מדיני התורה כי אם שנחם אין זה נוגע לשום יסוד מתקנות דרבנן, ונחם לא לאיזה פרט של מדרבנן.

הקרה (ל"ב) לכה דין צרת ערחה שכבר הקדמנו שהיא לכד יוצא ממלון בין כי המחלקאות של בית שמאי ובית הלל, והוא יהיה לפני, ויבאר לנו ענינו כימי יבנה בהיות שם מקום הדברים.

תקופת התנאים. בית שמאי ובית הלל

ובכסף ובשוה כסף כפרוסה ובשוה פרוסה, היא מחלוקת בית שמאי ובית הלל בדיוק מפי קדושין על מה שנאמר ביסוד המשנה שהאשה ניקנית בכסף, על זה הלך בית שמאי ובית הלל כמה הוא. בית שמאי אומרים בדיוק ובשוה דו"ר ובית הלל אומרים בפרוסה ובשוה פרוסה.

ומסקנת הגמ' בד"י י"ב. רבא אמר היינו טעמא דבית שמאי שלא יהו בנות ישראל הפקרי.

וכלשונו של רש"י. בהפקר לקנות בדבר מועט ומדרבנן הוא דקאמרי לה בית שמאי.

וכל זה אינו נוגע ואינו מחלוקת לא ביסוד של תורה ולא ביסוד של דרבנן. כי אם שבית שמאי יאמרו שעלינו לתקן לכלי לבייש את בנות ישראל ולהחשיבם שלא יהיו נקנות בדבר מועט כי אם ברבב יותר היטוב.

ואין דבריהם ומחלוקתם נוגע אפי' בשום תקנה קדומה של דרבנן.

וכספק אשת איש הנאמר בגי'תא שנהלקו יש שם בדברי רש"י ז"ל שני

לשונות, והלשון השני דהו' התוסי' גשאי' לנו לשון ראשון של רש"י וזה הוא:

ובספק אשת איש כספק בית שמאי (ד' ק"ז) דתנן בית שמאי אומרים אין

ממאנן אלא ארוסות וכו' והקטנה בת מיאון קרי ססק אשת איש דילמא ממאנת

ונסקא.

ודנה לשון המשנה יש הוא. בית שמאי אומרים אין ממאנן אלא ארוסות

ובית הלל אומרים ארוסות ונשואותי וסוף דברי הגמ' על זה. רבא אמר היינו

טעמא דבית שמאי שאין אדם מורה בסעודה ומפסידה וכלשונו של רש"י ז"ל

הלבך אי אמרת תמאן מימנעי ולא נסבי.

והרבה ידוע כי כל נשואי קטנה אינו אלא מדרבנן, ודברי בית שמאי אלה

אינם נוגעים כלל אפי' להרבנן הזה, וכל טעמם הוא רק זאת שאם היא תוכל

למאן גם מן הנשואין מימנעי ולא נסבי, ועל כן יש לנו לתקן שלא תוכל למאן

מן הנשואין.

ומבואר שגם לבית שמאי אם תמאן מן הנשואין אין כאן אפי' איסור דרבנן

של התקנה הראשונה, לפי שעל פי הדין מצד איסור נשואי קטנה מיאונה מיאון.

אבל בעצמו של דבר אין כאן שום מחלוקת בין בית שמאי ובית הלל

לא בדאורייתא, וגם לא בשום יסוד של תקנה מדרבנן.

והמגרש את אשתו ולנה עמו בפונדק הוא במשנה ניטין ד' פ"א. המגרש

את אשתו ולנה עמו בפונדקי בית שמאי אומרים אינה צריכה הימנו נש שני ובית

הלל אומרים צריכה הימנו נש שני אימתי בזמן שנתגרשה מן הנשואין ומורים

בנתגרשה מן האירוסין שאינה צריכה הימנו נש שני מסני שאין לבו גם כתי.

וכידוע שכל זה כשהיו שם יחד שני עדים, ושם ראו את העדים (עי'

ברמב"ם בתי גירושין פ"י ה"ח ובהרב המניד שם מדברי הרשב"א).

ולכד משה שכל זה הוא דק במציאות רחוק ובקרה אשר אינו שכיח כלל.

הנה גם אחר כל זה אין זה כי אם השיש שבא נבעלה, ועל כן הנה

הוששין לקדושין מהדוש, והוי ספק מקודשת, והוא ספק של השיש.

ואחיות אשר חשבו בנה הוא בדברי רש"י ז"ל. ובאחיות בפ' ד' אחין ד'

כ"ז והן דברי המשנה שם כ"ז. ארבעה אחים ישנים מהם נשואין שתי אחיות וכו'

הקוסת התנאים. בית שמאי ובית הלל

שור

הגשואין את האחרות הרי אלו חולצות ולא מתייבמות ואם קדמו וכנסו יוצאו ר' אליעזר אומר בית שמאי אומרים יקיימו ובית הלל אומרים יוצאו.

והנה לתנא קמא אין כאן שום מחלוקת בין בית שמאי לבית הלל רק לר' אליעזר יש כאן מחלוקת, וגם לר' אליעזר הנה כל מחלוקתם רק בפרט רחוק וגם בדרבנן, ולר' שמעון בנמי שם די כיה לא נהלקו בזה כלל, ולדברי כולם יקיימו. וביארנו הדברים בהיות זה גם ענין גדול לעצמו אישר חוקרי אשכנז בחלומותיהם עשו את בית שמאי ובית הלל לנהגני התורה לישראל, וחכמי ההלכה הראשונים ועוד דברים מרבים הבל כאלה, וכל זה נכתב רק מתוך חסרון ידיעה, כי באמת אין לדברי בית שמאי ובית הלל ענין עם זה כלל.

ובכל מקום אשר נשא עין נראה כי רוב מחלוקותיהם אינם אפי' ביסוד של דרבנן, כי אם בסוף גדרי הדברים ומוסם, ורובם מחלקאות אם לחוש להשש זה וזה על פי יסודי התורה ודרבנן הנדעים ומוסכמים או לא.

וכבר נתבאר לנו כל זה בדברינו על המשנה ביסודה ותקוסת התנאים עליה. ואמנם כי עיקר הכל יתברר לנו מתוך זה כי דברי ר' יוסי ונעשית תורה כשהי תורותי אין דבריו אלה כלל מענין המובן לנו בדברים כאלה על פי שמחות הדברים, ונאמרו רק מתוך סדרתם הנבחה והמעלה היותר עליונה אשר עמדו הם עליה, אשר כל השש של נגיעה היותר רחוקה כדן תורה, וכל השש של נגיעה בתקנה מדרבנן, היתה אצלם ככל דין טפי תורה עצמם, וכל דקדוק קל מדברי סופרים הן אצלם ככל דין תורה, בהיות כל זה בכלל משמרת למשמרתה של התורה, ופיני ונרר לקדושת שמירתה.

אבל בעצמו של דבר לא נעשתה התורה כשהי תורות לא על ידי בית שמאי ובית הלל, ולא על ידי הבאים אחריהם, ובכל דברי בית שמאי ובית הלל אין שם דבר, ולא הילוק של כלום לא לבד באיזה יסוד מיסודי התורה, כי אם שאין שם כזאת גם בשום יסוד כולל מדרבנן.

ובל הדברים בזה היו סדורים וקבועים לפניהם ככל אשר הגם לפנינו כאין מחסור דבר.

פרק יג.

נשיאות הלל הכבלי לדורותיו

והבית דין הגדול בכלל.

כבר נתבאר לנו כי אחרי מות אנטיגנוס איש סוכו היתה חדשה בישראל, אשר מאז ואילך תקימו בראש הכית דין הגדול לבד אב בית דין, גם נשיא מיוחד מתוכם לכל דבר הסנהדרין בתוך העם.

עד הימים ההם בעוד הני דבר התורה דבר כל העם מקצה, לא הי צורך בזה, כי בתוך הסנהדרין פנימה הלא הי די כלומלא שבסנהדרין, האב בית דין היושב בראש.

ומחויץ להסנהדרין להוציא ולהביא את דבר הכית דין הגדול אל העם וכין העם, הנה הי זה על ידי הבחן הגדול אשר על שכמו הי סקודת המדינה, גם נגד

הנשיאות והבית דין הגדול

מלכי נויים, כי היו דברו עמכם, וכל מסי המדינה באו להם על ידו, והיה המשרה על יצמנו ויהו הוא גם העושה דבר הסנהדרין בין העם.
אבל כאשר נסרין פרין רחב על ידי המתוונים, והניו אבי שמעון השני פרק מעליו את כל משרת המדינה, ותחתיו לקחו עמדתם יוסף החוכר ובניו. או הוכרחו הבית דין הגדול של כל ישראל, להקים להם נשיא מיוחד לכל דבר הבית דין הגדול אל העם, כי יצאו ויבואו על ידי נשיאם מתוכם.
ועל ידי זה היה מאז ואילך הבית דין הגדול משבעים ושנים תחת שבעים ואחד, בהיות עתה לבד השבעים וקנים ואב בית דין מוסלא שבסנהדרין בראשם, גם נשיא מראשי חכמי התורה.

וזה הוא דבר הזונות אשר הותחלו אחרי ימי אנטיגנוס איש סוכו, והיינו מימי יוסי בן יעזר ואילך, והוא גם הזמן הזה עצמו של יוסף החוכר ובניו. והנשיאות הזאת, כמו משרת אב בית דין לפני זה, לא התגחלה מאב לבנו. אבל מימי הלל ואילך אשר מפני ביטול הבית דין הגדול קבלה הנשיאות בהכרח צורה חדשה, הנה הביא זה עצמו כי היתה הנשיאות מאז ואילך לו ולזרעו אחריו כי על כל זאת הנה יש לנו בזה בימי הבית השני שלש תקופות שונות. התקופה הראשונה היא דבר הבית דין הגדול עד יוסי בן יעזר, אשר בכל הימים ההם לא היו שם נשיא בהסנהדרין עצמה כל עיקר, כי לא היו כל צורך בזה, והיו העומד בראשם רק האב בית דין לבד, המוסלא שבסנהדרין.

והתקופה השנייה היא מאז הותחלו ימי המתוונים, ימי ההריסה הימים אשר מגיהי המדינה ורבים מהכהנים הגדולים התחילו ללכת בתוה לא דרך הימים אשר לא לבד כי לא יכלו חכמי ישראל לסמוך עוד על המקדים ונשיא המשרה כמדינה, כי אם שאלה יצאו ביד רמה גם נגד התורה עצמה, והיו כל השתדלותם לנשוש ולנתוק, לאבד ולשרש, או הוכרחו חכמי התורה לבחור גם נשיא מראשי חכמי התורה, אשר לבד האב בית דין העומד בראש הסנהדרין מנימה, יהי הוא העומד בראש הבית דין הגדול גם מבית גם מבחוץ לכל דבר העם על פי התורה המצודה, וזה היו במשך כל זמן הזונות עד לפני ימי הלל.

והתקופה השלישית היא משך הזמן מימי הלל ואילך, והיינו מאתרי אשר נתבטל דבר בית דין הגדול על פי הרומיים בתוקף המלכות, מאז ואילך (היינו מראשית ימי הלל) עמדה להם הנשיאות ברום עולמם.
בהבטל סדרי הבית דין הגדול היו מעתה דבר הנשיאות נחוצה עוד יותר מלפני זה.

כי אמנם כן בתוקף המלכות היו אפשר לבטל רק מראה פני הקנסיה עצמה שלו הבית דין הגדול, ואת ענינם הרשמי (האפיפיצילי) ודגל שומם אשר נישא, אבל לא עיקר ענינם שהוא משמרת התורה בתוך העם, אשר גם לא נעו כל מאומה עם דבר הממשלה והמושלם.

אבל בהחסר עתה על זה השם הגדול של הבית דין הגדול לכל ישראל, היו נדרש עוד יותר נשיא ראש לכל חכמי התורה, אשר ידע כל העם כי דבריו אליהם הם דבר המבטל כל ראשי חכמי ישראל, ואשר יהיו קולו נשמע לכל העם מהוך הסכמת חכמי התורה בולם.

הנשיאות. והכית דין הגדול

שה.

ואם בעוד כל סדרי הבית דין הגדול קיימים היו טוב ויפה כי הבית דין הגדול עצמם כהרו להם כל פעם נשיא חדש מתוכם.
לא היו אפשר להשאיר הדבר כן במעמד כזה אשר כל סדרי הבית דין הגדול אשר היו לפני זה נתבטלו עתה.
כי על כן עשו להם דבר קיים, לאמר כי הנשיאות התנהל מעתה אצל הלל ובניו לדורותם.

ואחרי אשר הסדרים הישנים של הבית דין הגדול נתבטלו, ודבר כל חכמי ישראל בא עתה (ברוב כל הזמן הזה עד החרבן) רק מתוך כותלי בית מדרשם, כי על כן היו מאז והלאה דבר הנשיאות קשורה ואחזה יחד עם משרת ראש מתיבתא.

והורדוס האדומי ונציבי הרומיים אחריו, ראו בדגשיא רק את ראש חכמי התורה ראש המתיבתא, ועל כן לא היו להם דבר עמו, ולא היו להם לא מה להקפיד על זה, ולא דבר נגד הפצם, ולא ענין נגד פקודתם בדבר ביטול הבית דין הגדול לכל ישראל.

פרק י"ד.

ובל דבר הבית דין הגדול לכל ישראל מראשי חכמי התורה, ודבר נשיאי ישראל מחכמי התורה, כל זה פוסמו גדול כל כך מתוך דברי המשנה והנמי הבבלי והירושלמי, עד שאך למותר להביא הדברים ההם לפנינו בהיותם ידועים לכל, ובאים במקומות אין מספר, והנם ככל דברי האומה החיים והקיימים אשר נארגו מעצמם עם המעשים יחד ובאים כן לפנינו.
אבל הקירית דברי ימינו והעמדתן על מקומם תהובג אותנו לברר הדברים גם ממקום אחר.

כי אף אשר כל זה יוצא כן גם מתוך דברי יאזעפוס ככל דברי המשנה והנמי, ובתוקף ענינם על העם עוד יותר מענינם במשנה ובנמי.
אבל בהיות דרכי הקירות רברי ימינו אבילות ושעריהם שוממים, כי על כן אחרי אשר לא בא הדבר אצל יאזעפוס בדברים מפורשים, הכדישו כל זה חוקרי העמים לנמרי, ורבים מחוקרי ישראל הלכו אחריהם מכלי משים.
ויבראו להם סנהדרין בישראל מהכר חורים ואריספאקראטים אכורים, וכהן גדול גם אם היו הדיום ועם הארץ עומד בראשם.

והחכם גייגער פתח לחוקרי העמים שערי אורה לאמר כי הסדרים ההם אשר היו בימי רבי, ר' יהודה הנשיא, אותם ראו חכמי ישראל ויבואו וישימו אותם על ימי הבית השני אף כי עדין לא היו בעולם כלל.

ואמנם כן כי כל הבא לחפש אצל יאזעפוס דברים מפורשים מיוחדים ומפורשים רק על דבר התורה בישראל, וכל הליכות דרכי התורה על פי ראשי חכמי התורה, הרי זה כבא לחפש מרנליות בין הררי חול.
החוט המקיף את כל דברי יאזעפוס בכל ימי הבית השני הוא רק דבר

המושלים, ונושאי המשרה במדינה בתור תקיפים ובעלי הזרוע, וזולתם לא ידע את איש.

ולא לכד דבר התורה ודבר חכמי התורה, כי אם ישנם העם עצמו, העם כולו, לא נחשב לו למאומה, ועליהם בעצמם, על כל העם כולו כשהוא לעצמו לא הקדיש בכל דבריו שם גם לא ספר אהה, ובכל אשר הרשה לו להרבות שיחה בשילה גם על כל פרטי מעשי הורדוס ועניניו עם נשיו פלנשיו ובניו, וירבה שם סיפורים על סיפורים אף כי דבר אין לזה עם קדמוניות היהודים, לא מצא את לבבו ישר לדבר כזאת וכזאת על מעשי העם בימי הבית השני, העם כשהוא לעצמו, וכל מראה פניו ומעשיו, ולא דיבר מזה כיתוד כל מאומה.

ועל כן הגה לא לכד הנוגע לחכמי התורה, כי אם גם הנוגע להעם כולו אם נוצה למצוא ולהקים מתוך דברי יאזעפוס את ענינם ודרכם ועלילותם, עלינו להיות רק כמלקטי שבליים בעמק רפאים, ולהוציא איזה דברים מתוך סגנון דבריו על המושלים, אשר בהכרח בא פעם כה ופעם כה גם איזה דבר על העם אשר משלו עליהם.

ואם בנוגע להעם כולו כן הוא בדברי קדמוניות היהודים של יאזעפוס, אף כי בנוגע לחכמי התורה ביהוד.

כי בנוגע לחכמי התורה שם עוד הוסיף להשתמש, עד כי גם השתדל לשום על דבריו מסוה.

והתרחק בדרכו זה כל כך עד כי גם לשמעון הצדיק תפארת הלאום, ואשר הי' גם כהן גדול, ואיחד בידו או גם את כתר התורה בהיותו גם אב בית דין, ויהי כהן גדול ומנהיג המדינה נגד מושלי העמים אשר הי' דברו עמהם.

בכל זה מפני שיחד עם זה הי' ראש חכמי התורה לא זכה אצל יאזעפוס להכתב בכתב ראשי ישראל ומנהיגו, וישתמש גם מלהזכירו לעצמו, ולדבר דבריו עליו ביחוד, והוזכר אצלו רק בדרך אנב בדברו על אחרים, וגם שם הי' דבריו עליו רק בשורה אחת.

ובדברו על אלעזר אחי שמעון הצדיק באלטטי" 5, 2, XII שם יזכרו ראשונה ויאמר:

אלעזר הניע למשרת כהן גדול באופן זה, אחרי מות חניו הי' במקומו שמעון אשר מפני יראתו את ד' ואהבת אדם נקרא בשם שמעון הצדיק וכאשר מת הי' עוד חניו בנו ילד קטן ויכהן אלעזר אחיו תחתיו.

וכן הוזכר אצלו שם I, 4, XII בדברו על חניו בנו ויאמר:
זה הי' בימי הכהן הגדול חניו כי במות אלעזר הי' אחריו לכהן גדול מנשה, אחרי מותו הי' לכהן גדול חניו בנו של שמעון הצדיק, שמעון זה כפי מה שכבר הוזכרו הי' אחי אלעזר.

והנה לנו קדמוניות היהודים אשר נכתבו באופן כזה עד ששמעון הצדיק הוא שם איש בלתי נודע לעצמו, ולא ידובר עליו שם כל מאומה, ודרוש לעשות לו סימן מי הוא זה, כי הי' אחי אלעזר.

ומאיש כיאזעפוס, ומעריכת קדמוניות היהודים באופנים כאלה ירצו החוקרים החדשים, תוקרי העמים, ואחריהם רבים מחוקרי ישראל, לאמר כי אחרי אשר לא הוזכר שם דבר הנשיאות מחכם התורה, ולא בא מפורש דבר הבית דין הגדול

לכל ישראל מחבטי התורה, הרי זה דברים בדוים, ודברי המשנה והגמ' מוכחים על ידי זה.

אבל באמת גם בכל אשר השתמש יאזעפוס מלהזכיר זה מפורש הנה נארגו כל זה בתוך כל הליכות ררכי המדינה ומעשי דברי הימים עד שכל זה יוצא גם מתוך דבריו ובאו לפנינו גם משם בכל תארים הגדול וככל מראה פניהם. ועלינו רק לראות את דבריו ולהתבונן בהם לדעת ענינם.

פרק טו.

כבר דברנו על דבר המאורע הכולל אשר חי' בימי יוחנן כהן גדול, ועלינו לשוב לדברי יאזעפוס שם ולבארם גם מנקודת הראות של הענין הזה שאנו עומדים בו, ונשוב על הדברים ההם, ונראה אותם לפנינו.
ובאלפטי 5, 10, XIII יאמר:

נחזור לדברי יוחנן הורקנוס הצלתו הגדולה הביאה לו מקנאים בין היהודים (ליג) ביהוד היו נגדו הפרושים בתערומות, אשר כפי מה שכבר נאמר הגם כתה בתוך היהודים והם עומדים אצל העם במעלה נבחה כל כך עד שישמעו לקולם ולכל דבריהם גם אם יאמרו להם נגד המלך ונגד הכהן הגדול. יוחנן הורקנוס חי' תלמידים ומצא חן בעיניהם ויסיק מהם רצון, פעם אחת קרא אותם אליו, ויכרה להם כירה גדולה, וכטוב לבם שאל אותם לאמר, אתם ידעתם כי כל חפצי ללכת בדרך טובה, כי על כן אם ראיתם דרך עצב בי הודיעו לי ואראה לתקן דרכי, ויענו לו הפרושים כי כל דרכי צדק ומישרים ולא ראו עון בו, והוא שמח על דבריהם, אבל אחד מהקרואים אלעזר שמו אמר לו אם רצונך לעשות הטוב ואם חפצך מישרים עליך להגיה כתר כהונה ולהסתפק בכתר מלכות בלבד, וכאשר שאל לו יוחנן על מעם דבריו, השיב לו מפני ששמענו מזקני הדור כי אמך נשבת בימי אנטיוכוס עסיפראנעס, אבל השמועה הזאת שקר היתה ועל כן קצף יוחנן מאד עליו וגם כל הפרושים כעסו על זה גם הם, אבל הורקנוס חי' לו אהב נאמן מהצדוקים ושמו יונתן והוא הרבה להשתדל להרגיז את יוחנן הורקנוס על הפרושים, ולהראות לו כי אלעזר לא ענה מלבדו, וכי דבריו היו מפי כל הפרושים אשר כולם יחשבו בזה כן, ויוסיף לבאר ליוחנן הורקנוס כי גם הוא עצמו יוכל לראות ולבחון זה על ידי אשר ישאל מהפרושים את העונש אשר ישימו על אלעזר על השאתו נגדו, או שאלם יוחנן על זה, ויוסיף לאמר כי הנהו בשוח כי ישימו עליו עונש קשה, ויהי כי השיבו לו כי יזכה מלקות על זה, וכי אין לנו משפט מוח על דבר בזה או האמין הורקנוס לדברי יונתן, וימלא חמה על הפרושים בדאמינו עתה לדברי יונתן שדברי אלעזר הנם מפי כל הפרושים, או הוסיף יונתן להעלות חמתו ולהשתדל כי יקרע יוחנן הורקנוס את בריתו עם הפרושים ולבוא בברית עם הצדוקים, ודבריו עשו חפצו ויוחנן עשה כן וכל התקנת אשר וכי'.

ואמנם כן כי במקום הזה לבד כבר יש לנו כל הדבר כמו שהוא בכל האור וצבינו.

ראשונה הגנו רואים כי משפט האישי הזה אם להמיתו או להלקותו הי' מסור רק להפרושים.

ודברי יאזעפוס מורים על עצמן שהשם פרושים אשר ידבר מהם בכל דבריו אלה אינם כי אם כינוי לראשי מורי התורה.

אשר רק אותם הי' יכול יהגן הורקנוס לשאול כי ינידו לו אם יתנהג בדרכי התורה, ורק עליהם יאמר יאזעפוס כי יהגן הורקנוס הי' תלמידם.

וראשי מורי התורה אלה אשר יוחן קרא אותם אליו, ואשר אחר זה כאשר האמין כי דברי אלעזר (או יהודה בן גדידה) הם מפייהם קרע את בריחו עם כל חכמי התורה, ועם העם בכללו, ועם דרכו עד היום בדרך התורה והמצוה.

הנה דבר שאין צריך לאמר הוא שלא הי' כל זה עם אנשים כודדים אנשים פרטים.

כי איזה אנשים פרטים יהיו מי שיהיו אפי' חזות גדולים בתורה לא יעלה על הדעת כי מפני שקצף עליהם בא והתיצב על דרך חדשה, ויעשה מעשים נוראים נגד הפין כל העם כלו ויפר בריתו עם התורה ועם כל דרכי אבותיו, ויבטל את כל התקנות מדרבנן וישם גם עונשים על העם אשר ישמרו אותם.

אבל הוא דבר המובן מעצמו כי מורי התורה האלה (הפרושים בלשוננו של יאזעפוס) הם היו הכנסיה הרשמית (האמפיציעללית) של חכמי ישראל, הכנסיה אשר היתה לכל לראש, וכל העם סרו למשמעתם, הכנסיה הראשית אשר מכיון שקרע בריתו עמהם הנה בזה עצמו כבר עזב את דרכי אבותיו ודרכי כל העם, הכנסיה של בית דין הגדול לכל ישראל, אשר באמת יאמר עליהם יאזעפוס

בדברים מפורשים:

והם עומדים אצל העם כמעלה גבוהה כל כך עד שישמעו לקולם ולכל דבריהם גם אם יאמרו להם נגד המלך ונגד הכהן הגדול.

והדברים המפורשים האלה לבדם הותסס מעיד עליהם שידובר מהבית דין הגדול לכל ישראל, העומדים אצל כל העם לכל לראש, ואשר רק עליהם לבדם אפשר לאמר כדברים הגדולים האלה.

הנה מסורש גם זאת בתוך דבר המאורע עצמו כי בהם הי' תלוי משפט האישי הזה הן למות הן לשרושו.

וכידוע אין לנו בתורה משפט מות על העצאת לעז, וזה לא הי' יכול להיות כי אם בתור הוראת שעה, על כן באמת הי' זה רק דבר הכית דין הגדול.

ומבואר לנו בזה גם זאת כי רק מורי התורה לבדם ישנו בכנסיה זו ורק בהם לבדם הי' תלוי משפט האישי הזה.

וראשי המדברים מחוקרי העמים בחקירה זאת, והם קונען הדוללאנדי (ליד) והמאקף לכל המדגות הפראפעסטאר שירער. רצו לסבב פני הדברים ולשמש מראה פניהם.

וקונען גם הראה לנו דרכי החקירה בדברי ימי ישראל, כי המקומות אצל יאזעפוס אשר הלם לו בחלומי שיש משם איזה סתירה (יבוארו לפנינו) אותם העתיק לפני הקורא והוקיעם לעיני השמש.

הערה (ל"ד) בסוף

Gesammelte Abhandlungen zur biblischen Wissenschaft von A. Kuenen übersetzt von Budde, 1894.

לעומת זה הדברים הבולטים והמפורשים בדברי יאועפוס אשר משם נוכל לדעת את כל הדבר כמו שהוא, הדברים אשר באו שם אצל יוחנן כהן גדול, ואצל שלמיגון (אלכסנדרא) אשר ינאי את כל זה יזכיר בפנים בהליכות הקיריתו רק ברמו, ויסלקם כלאחר יד בקולמוס אותם.
ובעמוד 72 יאמר בנשימה אחת:

הפרטים אשר יזכיר יאועפוס על הריב בין הצדוקים והפרושים בימי ממשלת יוחנן הורקנוס ובימי אלכסנדר ינאי ומאלאמע אלכסנדרא, הגם בדרך זה כי יוצא מהם אשר ההולכים ברכי הפרושים *die pharisäisch gesinnten Schriftgelehrten* לקחו הלק בהגהת הממשלה או במלות אחרות במושב הסנהדרין (אלטטיי הפרושים פעם מעט ופעם יותר כי יהי שם בתוך הסנהדרין גם איזה מספר אנשים מהם וכאשר השיגו זה לא יכלו עוד להוציאם לגמרי משם עד שנס הורדוס אשר הי' אויבם, והי' נשמר מהם ולא ערב את לכבו להוציאם משם לגמרי, אלטטיי XVII, 2, 4, אלה דבריו.

אבל האם לא ידע גם קורנען עצמו שכשם שמשם הדבר מבואר כי חכמי התורה ישבו בהסנהדרין כן מבואר משם שרק הם לכרם היו שם.
הן הוא עצמו יאמר בהערה שם:

כי לקחו חכמי התורה מהפרושים הלק בהממשלה בימי יוחנן, וכי הי' להם בימי יוחנן ובניו גם מקום ודעה בהסנהדרין נוכל לדעת בבירור מדברי יאועפוס, ביהוד ראוי לישום לב למה שנאמר שם כי יוחנן הי' תלמידם, ולמה שנאמר שם בהשאלה מה יענש אלעזר, ומה שנאמר שם כי הפרושים אין עונשם קשה שזה מורה שכבר הי' להם מקום להראות זאת, ומה שהפיר בריתו עם הפרושים ויבוא בבית עם הצדוקים.

ואיך לא ראה קהנעו שאי אפשר להבין זה כי אם כשנאמר שהי' כל זה עם הבית דין הגדול של כל ישראל בכללם, ולא עם יחידים.

כי אם על ידי המאורע עמם הפיר בריתו עם חכמי התורה בכלל, ועם דרכו אשר הלך עד היום הוא ואבותיו, ויתיצב בצר נדר דרך כל העם, הלא דבר שאין צריך לאמר הוא שאי אפשר הדבר כי אם על ידי שכל זה הי' לו עם הכנסיה הכוללת בכללה, הכנסיה הגדולה הרשמית (האפסיציעללית) של כל ישראל, אשר עמדו באמת בראש כל העם, ובראש האומה בכללה.

ואם שאלם איזה עונש ישיתו על אלעזר וכי הוא בפוח כי יענשו אותו קשה, הלא דבר שאין צריך לאמר הוא שכרם הי' הדבר תלוי, וכי משפטו ודינו הי' מסור רק בידם הם.

והי' גם אלו לא הי' לנו במשנה ובגמ' דברים מפורשים מענינם של הסנהדרין שהי' רק מחכמי התורה, היינו יכולים להבין ולדעת זה גם מדברי יאועפוס אלה אשר אין דרך להבינם כי אם על פי זה.

עכשיו שהדבר בא לפנינו בדברי המשנה והגמ' במקומות אין מספר ככל הדברים היותר מפורסמים באומה, יבואו הם וירכו דברים לאמר שאין להאמינם, לפי שהם מונחשים מדברי יאועפוס.

הנשיאות, והבית דין הגדול

אבל הלא הדבר להיפך שאין דרך ואין מקום להבין דברי יאועזוס כי אם על פי זה.
ואמנם כן שנים וזולת כל זה הנה כל עיקר דברי התוקרים האלה טעות הוא, ואין להם מקום.
ולא הנישו כולם יחד כי מכיון שהגנו רואים שחכמי התורה ישבו בסנהדרין הגדולה.

כזה עצמו כבר ידענו כי בהכרח הי' שם בית דין הגדול שכולו רק מחכמי התורה, או פרושים בלשוננו של יאועזוס.
כי טעות גדול כאר טעו כל התוקרים האלה לחשוב שאפשר להיות סנהדרין כהפירושים וממתנגדי הפרושים יחד.

ורק מי שאין לו כל ידיעה בחוקי התורה ומשפטיה יוכל לחשוב כי ישבו שם כסאות למשפט אנשים אשר יסודי המשפטים שונים אצלם לנמרי.
ומה יעשה סנהדרין משונה בזאת מצדוקים ופרושים יחד, והצדוקים ירצו כי יהי הג השבועות דוקא בזמנו כדין התורה, ואיך יהי יוצא הדבר על ידי בית דין הגדול כזה.
ודבר זה הוא דבר כל שנה ושנה, ומוטל בעיקרו על הבית דין הגדול של כל ישראל לקבוע להם ימי המועדות, ומה יעשה בית דין של דו פרצופין כזה.
ואם יוצע לפניהם שאלה בדין עד זומם, יאמרו אלה כי אינו נהרג עד שיהרג הגדון, וחכמי התורה יאמרו שהוא אחר נטר דין, ומה יעשה סנהדרין של הערובות כזה.

ואם יהי נשאלין על דין נערה בתולה כי יקח איש אותה ויטעון כי לא מצא לה בתולים, ויאמרו הצדוקים כי יפרשו את השמלה ואם אין עליה בתולים הרי זו נהרגת והוציאו את הנערה אל פתח בית אביה וסקלوه אנשי עירה באבנים ומתה, וחכמי התורה יאמרו כי אחרי אשר אין כאן עדים שזינתה בהיותה ארוסה, הרי זו טמורה מכלום, ויכולה גם להיות בכלל כנות ישראל הבשרות ואינה כי אם ממשפחת דורקמי, ומה יעשו שם יחד בית דין משונה כזה.

ובכלל הנה לא הי' להצדוקים כל חוק קבוע, דברי התורה הי' מסורים לחסדם להשומתם כל פעם אל המקום אשר יהי' שם רוחם ללכת, ומה יעשו שם יהו עמהם חכמי ישראל ראשי התורה אשר להם חוקים קבועים ומשפטים אשר יחיו בהם, קבועים ועומדים בתורת ד' עוזם ומעוזם אשר גם יתנו נפשם עליהם.

ואמנם כי גם אם לא ידעו חוקרי העמים את משפטי התורה, ולא שמו אליהם לב.

אבל הלא ידעו דרכי העמים ומשפט כל גויי הארצות.
והיכן ראו ושמעו כזאת כי ישבו יחד כסאות למשפט אנשים אשר דתהם שונת זה מזה.

כן הדבר כי השופטים יכולים להיות מחולקים בדעותיהם בנוגע להמשפט הפרטי שהוא הבא עתה לפניהם אם זה הייב בדין על פי חוקי המשפט הכוסכמים לכל וידועים, או שהוא סמור לפי דעתם בחוקי משפט אלה המוסכמים וידועים.
אבל אי אפשר להושיב שופטים יחד אנשים אשר מראש ובראשונה הנה החוקים עצמם שונים אצלם, ואשר יסודותיהם בנוגע להחוקים שונים זה מזה, ואשר

הנשיאות והבית דין הגדול

שח

ידוע גם לפני דבר המשפט כי את אשר יחייב זה ימנע זה, ואי אפשר להשיב כנסיה למשפטו הסדינה כי אם מאנשים אשר חוקי המשפט עצמם ביסודם ומבטח עליהם הגם אחת לכולם.

ואך המדון הוא לראות כי לא שמו לב לדברים משושים נאדה, ויהי זה לבד כל יסוד החלטתם לאמר שהי' שם כל הימים סנהדרין שציקה רק מהצדקים האריסטאקראטים ושמימי יוחנן כהן גדול ואילך הי' שם סנהדרין של תערוכות מסרושים וממתנגדים, ויהי בעיקרו ממתנגדי הפרושים, אבל הקציעו שם גם מקומות מושב לאחדים מהפרושים, והכהן הגדול והריוט ומסונגרי והפרושים עמד בראשם, מבלי אשר שמו לב שכל זה הוא למרד דבר שאי אפשר.

ולא לבד אצל בני ישראל, כי אם גם אצל העמים כולם, הוא דבר שלא יכול להיות.

ובאמת כי בסוף ימי יוחנן הורקנוס כאשר הפיר בריתו עם הכמי התורה, ויעזוב דרכי אבותיו ויתן ידו אל הצדוקים, ויושיב גם סנהדרין של צדוקים, מאז ישבו הצדוקים לבדם שם.

וגם אחר זה בראשית ימי אלכסנדר ינאי טרם הצליח בידי שמעון בן שטח להוציאם משם על ידי תחבולות מומה. לא ישב עמם אפי' אחר מישראל, ורק שמעון בן שטח לקח עמדתו אצלם למען אשר יעלה בידו להחזיקם משם.

והן דברי המגילת תענית פרק י'. בעשרים והמניא למכת יתיבת כנישוא על דינא מפני שהי' הצדוקים יושבים בסנהדרין שלהם וינאי המלך ושלמיטון המלכה יושבת אצלו ולא אחד מישראל יושב עמם חוץ משמעון בן שטח הי' שואלין תשובות והלכות ולא היו יודעין וכו'.

והוא גם דבר המבואר מעצמו שבשעה שישבו שם סנהדרין של צדוקים, היו שם רק הם לבדם. ולא אחד מישראל יושב עמם ואחרת אי אפשר להיות. והוא כן לא לבד אצל בני ישראל אשר יש להם תורה שלמה ומשפטי די' צדקו יחירו אשר יחיו בהם, ולא יטו מהם ימין ושמאל.

כי אם גם אצל כל העמים אשר להם חק ומשפט, הוא דבר כל סדינה אשר תתנהג על פי חוקים קבועים, והוא הכרת גמור לכל כנסיה של שופטים אשר יסודי החקים יהי' אחת לכולם.

וכל זה גם אלו לא הי' הדבר יוצא מעצמו מתוך דברי יאזעפוס, וגם אלו לא היינו יכולים להבין זה משם, הנה היינו יכולים לדעת גם מעצמינו שכל יסוד דברי החוקים האלה לאמר שהי' שם סנהדרין של תערוכות אינם כי אם דברים במלים. אבל כבר נתבאר שכל המאורע הזה, בדברי יאזעפוס בכל לשונו, וכל דברי יוחנן הורקנוס עמם אשר באו שם, וכל התוצאות הגדולות אשר יצאו וכאו על ידי המאורע הגדול הזה, אשר יספר כל זה יאזעפוס לפנינו, אין מקום ואין דרך להבינם כי אם שידוכי כזה על הבית דין הגדול בכללו.

והנה נוסף עוד גם זולת זה אשר מסורש בדברי יאזעפוס גם זאת כי אך מהם לבדם דרש משפטו ודינו של אלעזר (יהודה בן נדריה) ויהי חסצו כי ידינו אותו למות, והיו דבריו אליהם כי הנהו בטוח אשר יענשו אותו קשה, וכל הדברים האלה אין להם מקום כי אם עם אלה אשר אך בהם תלוי כל דבר המשפט והדברים מבררים את עצמן.

פרק ט"ז.

וחסדם הגדול של החוקרים האלה להכחיש בהזקת היר את דברי המשנה והגמי אבן עליהם להוסיף ולאמר על ימי שלמיטון דברים אשר יעברו כל הק של הסידה.

והנה יכלול קונען הכל בנשימה אחת ויאמר שם בעמוד 72 :

הפרטים אשר יזכיר יאועפוס על הריב בין הצדוקים והפרושים בימי ממשלת יוחנן הורקנוס ובימי אלכסנדר ינאי ופאלאמע אלכסנדרה גם בדרך זה כי יוצא מהם אשר לקחו ההולכים בדרך הפרושים חלק בהתנת הממשלה או במלות אחרות במושכ הסנהדרין (אלטטי" 2—1, 16; 5, 15; 5, 14; 6, 13; 6, 10, 5, XIII) והם יראו לנו כי עלה או בידי הפרושים פעם מעט ופעם יותר כי יהי שם בתוך הסנהדרין גם איזה מספר אנשים מהם אלה דבריו.

ועלינו רק לפתוח את כפינו של יאועפוס ולראות אם יש שם איזה מקום לטעות ולאמר שלא הי' או כל הסנהדרין מהכמי התורה (הפרושים) ושהי' שם רק איזה מספר אנשים מהם.

יאועפוס אלטטי" 2, 16, XIII יאמר :

לכתן גדול בחרה את הורקנוס בנה, ראשונה ספני כי הוא הי' הבכור, והאת שנית ספני כי הי' רפה ידים, ובכל יתר הדברים נתנה הכל בידי הפרושים ותצו לכל העם לשמוע בקולם, וכו' ורק שם המלכה נקרא על הממשלה, אבל באמת משלו או רק הפרושים, וכל דברי הממשלה התנהט ונעשו רק על פיהם וכו' ולא הי' חילוק של כלום בינם לבין מושלים המושלים לבדם במדינה וכו' כל הארין באה אל המנוחה רק הפרושים לא נחו כי הם הרעישו לפני המלכה להרשות להם לדון בדיני נפשות את יועצי אלכסנדר ינאי אשר על פיהם נצלבנו השמנה מאות אנשים, ראשונה דנו את דיאנענעס, ואחר זה גרנו גם חבריו, אז באו ראשי הצדוקים ואריסמובלוס בן המלכה עמם אל המלכה, אריסמובלוס העיר כל חמתו על הגעשה וכו' והצדוקים אמרו כי על המלכה לכלי לקחת מהם כל תקותם וכו'.

והאם אפשר הדבר להסב דברים ברורים כאלה, ולאמר כי הי' גם או רק איזה מספר אנשים מהפרושים בהסנהדרין, וכל עיקר הסנהדרין הי' סמתנדי הפרושים. והאם יש איזה מקום לטעות ולאמר שלא הי' או כל הסנהדרין כולם רק מהכמי התורה (הפרושים).

ולכך משה שטפורש על הממשלה בכלל, ובכל יתר הדברים נתנה הכל בידי הפרושים. ורק שם המלכה נקרא על הממשלה אבל באמת משלו או רק הפרושים. ולא הי' חילוק של כלום בינם לבין מושלים המושלים לבדם במדינה. הנה גם לכך כל זה שפורש על דבר המשפט לראשי הצדוקים יועצי אלכסנדר

ינאי היותר גדולים, כי גרנו רק על ידי הפרושים, ודברי יאועפוס מזה ברורים. כל הארין באה אל המנוחה רק הפרושים לא נחו כי הם הרעישו לפני המלכה להרשות להם לדון בדיני נפשות את יועצי אלכסנדר ינאי וכו' ראשונה דנו את דיאנענעס ואחר זה גרנו גם חבריו וכו'.

והאם יכול להיות בזה איזה ספק כי היושבים כמאות למשפט הי' או רק הפרושים לבדם אפס זולתם.

ומה נפלאו בזה דברי שידער (חלק ב' עמוד 197) אשר יאמר גם הוא:
 המראדטיאן של היהודים תציר לה את הסנהדרין הגדולה על פי מה שהי'
 הדבר בזמן מאחר כי היתה רק מחבטי התורה, אבל אין ספק כי עד זמן
 הרבן ירושלים לא הי' הדבר כן, לפי עדות יאזעפוס וספרי הידועים מבואר בהחלט,
 כי עד סוף הימים עמדו בראש הסנהדרין ראשי האריסטוקראטים מהבונים, כל
 זליפות המעמדים (בכל ימי הכית) לא שנה את הדבר ותשאר בכל העת התיא
 (בכל ימי הבית עד ההרבן) כנסיה של חורים ואריסטוקראטים, ולא של הכמי התורה
 nicht ein Collegium von Gelehrten, sondern eine Vertretung des
 Adels war) כן הדבר כי כאשר גדלו כוחות הפרושים פעל זה גם על הכנסיה
 של הסנהדרין, ויותר אשר נהגלו הפרושים יותר ראו האריסטוקראטים של הכזנים
 להכרח לתת גם להם איזה מקומות מושב ביניהם, וזה הותחל כפי הנראה
 רק בימי אלכסנדרא אשת אלכסנדר ינאי, ואחר זה כימי הורדוס נעשו בזה
 צעדים גדולים יותר כי נפני רדיפת הורדוס את אריסטוקראטי המדינה יצאה מובה
 מזה להפרושים, ומה בא כי בזמן הרומיים היתה הסנהדרין כבר תערובות
 משתי הכתות מהאריסטוקראטים ההולכים כדרכי הצדוקים
 ומן הפרושים חכמי התורה אלה דבריו.

הנה לנו סדר שלם מכל הדבר הזה עד תומו לאמר:

כי עד ימי שלמינון (סאלאמע אלכסנדרא) לא הי' להכמי התורה (הפרושים)
 כל מדרך כף רגל בהסנהדרין.

בימי סאלאמע אלכסנדרא הצליח בידם כי ניהן גם להם איזה מקום מושב
 בין הסנהדרין, אשר ברובה נשארה גם אז מהצדוקים.

ואך בימי הרומיים על ידי הורדוס התקרבו הפרושים יותר עד כי לסוף
 עלה בידם כי יהי' להם שם שווי הזכות עם הצדוקים, ותהי' מאז ואילך, תערובות
 משתי הכתות מהצדוקים ומהפרושים שזה בשורה.

הנה בי כן הי' עדין בימי סאלאמע אלכסנדרא עיקר הסנהדרין מהחורים
 הצדוקים מתעדי הפרושים והם העמידו לדין את הצדוקים החורים הגדולים יועצי
 ינאי אשר על פי עצתם נצלבנו השמנה מאות אנשים, והם החורים הצדוקים העמידו
 בדין את דיאנענעס ראש יועצי ינאי מהצדוקים, וחרצו משפטו למות, והם העמידו
 אחר זה את חביריו הצדוקים לדין וחרצו גם משפטם.

ובכל זה יאמר לנו יאזעפוס:

כל הארץ באה אל המנוחה רק הפרושים לא נהו כי הם הרעישו לפני
 המלכה להרשות להם לדין בדיני נפשות את יועצי אלכסנדר ינאי אשר על פיהם
 נצלבנו השמנה מאות אנשים, ראשונה דנו את דיאנענעס, ואחר זה דונו גם חביריו,
 אז באו ראשי הצדוקים ואריסטובולוס בן המלכה עמהם אל המלכה, אריסטובולוס
 העיר כל חמתו על הגעשה וכרי.

הי' קץ לדברי רוח והאם יש מקום להסב ולהפוך דברים כדורים כאלה.
 והרי גם אם לא הי' במקום הזה מפורש גם דבר משפט כולל, אשר הדברים
 מפורשים כי בית המשפט היותר גדול אשר דנו שם את יועצי ינאי הי' כלו
 מחבטי התורה (הפרושים) לבדם.

וגם אלו לא הי' בדברי יאזעפוס גם דבר בנוגע למשפט הצדוקים ביחוד אשר

הדבר מפורש, שכל משפטם ודינם היו על ידי חכמי התורה לבדם, וכי דבר לא היה או להצדקים בבתי המשפט הסנהדרין.

אבל גם אם מכל זה לא היה דבר אצל יאזעפוס הלא גם בלא זה הגעו יכולים לדעת מדבריו שם שרק חכמי התורה ישבו כסאות למשפט, ורק הם לבדם היו או סנהדרין ישראל.

שהרי דבריו מפורשים שכל הממשלה היתה או בידי הפרושים, וכי רק שם המלכה נקרא על הממשלה אבל בעצמו של דבר משלו או הפרושים בארץ, וכל דבר הממשלה התנהנה רק על פיהם, וכי לא היה הילוק של כלום בינם לבין המושלים לבדם במדינה.

ופתאום יבואו החוקרים ההם לאמר, כי הדבר היותר גדול במדינה, הדבר היותר עיקרי והוא כל דבר סנהדרין ישראל, הדבר אשר הוא נקודת הכבד בין הפרושים לבין הצדוקים, עיקר כל דבר חק ומשפט אשר שם הוא המקום הראשי אשר יבדלו הצדוקים מהפרושים, שם השאירו הפרושים את הצדוקים, ושם היו גם עתה הצדוקים עיקר.

ובמלחמת היהודים I, 5, 1 יאמר יאזעפוס מפורש:

כל מנדגי האבות אשר נהגו העם שמרה גם היא (שלמיטון) ברכוק היותר גדול, ומיד כאשר מלכה הסירה ממשמרתם את כל בעלי הפקידות אשר לא שמרו את קדשי בני ישראל.

ודנה מכבוד ומפורש כי גם בעלי הפקידות במדינה אשר לא היו לא סנהדרין ולא שופטים כי אם בעלי שמרה לעניני המדינה, מכיון שלא שמרו חוקי הדת כראוי, הוסרו עתה מפקודתם מיד בראשיה ימי ממשלתו, אף כי משמרתם דבר אין להם עם חוקי הדת.

ואיזה ספק יכול להיות אחר זה בנוגע לשופטי המדינה, ובנוגע להסנהדרין בכל ערי ישראל, והבית דין הגדול של כל ישראל כפרס, הפקידות הגדולות אשר כל עיקר ענינם הוא משמרת חוקי התורה והזרואה על פי התורה: ככל חוקת משפט. ואיזה חקירה זכר להיות אחר זה במקום המשפט אשר שם חוקי התורה והמצוה וידיעתם לכל לראש, אשר ישבו אז שם כסאות למשפט רק חכמי התורה נושאי דגלה ומלמדיה לרבים ראשי חכמי התורה כולם.

ורק בדברי ימי ישראל אשר הובאו לתוך עב הענן גם על ידי חוקרי ישראל עצמם, אך שם דרוש לבאר גם דברים ששופטים כאלה.

וכל זה גם אלו לא היה נזכר בדברי יאזעפוס דבר על דבר בתי המשפט והסנהדרין.

אבל הנה גם מפורש בדבריו במקום הזה בנוגע להיושבים על המשפט ביתר, כי היה שם רק פרושים.

ובכל זה העלימו עיניהם מכל זה יחד ויבואו ויאמרו כי היה או עיקר הסנהדרין ממתנגדי הפרושים.

ושירער בחיב עמוד 197 יתן עלינו בקול:

המראדיצאן של היהודים תצויר לה את הסנהדרין הגדולה וכי כי היתה כולה רק מחכמי התורה אבל אין ספק כי עד זמן חזרבת לא היתה כן בשום פעם, לפי עדות של יאזעפוס והדועים מבואר בהחלט כי עד חרבן ירושלים עמדו

הנשיאות והכית דין הגדול

ש

כראש הסנהדרין הגדולה ראשי האריסטוקראטים מהנהגים, כל חליפות המעמדים לא שנה את עיקר הדבר.

וכתב כן אף כי ידע בעצמו כי אין לדבריו שחר. ומה נוכל לאמר גם לדבריהם על ימי הורדוס אשר לא מצאו שם דבר אצל יאועסים והידועים ויסתפקו בהשערה אשר ברו ויסתרו את עצמם.

ותחת מה ששירער בהשערתו יאמר:

ואחר זה כימי הורדוס נעשו בזה עוד צעדים יותר גדולים כי מפני רדיפת הורדוס את האריסטוקראטים יצאה טובה מזה להפרושים, ומה בא כי כימי הרומיים היתה הסנהדרין כבר תערובת משהי הכתות.

ותחת זה יברה לו קוהגן זה עצמו מתוך הדיפוך ויאמר:

וכאשר השינו הפרושים זה (איזה מושכות בהסנהדרין) לא יכלו עוד להוציאם לנמרי משם עד שגם הורדוס אשר היי אויבם הדי נשמר מהם לא ערב את לבבו להוציאם לנמרי.

הנה לדברי קוהגן היי הפין הורדוס כי ישבו שם רק אריסטוקראטים, רק מכלי יכולת להוציא לנמרי את הפרושים הוכרה להשאיר גם להם מושכות בין האריסטוקראטים אשר אהבם כנפשו.

ולדברי שירער מפני רדיפת הורדוס להאריסטוקראטים ולא להפרושים יצאה טובה להפרושים, והשינו גם הם מושבות שם עד שנשתחו להאריסטוקראטים. וזה פרי דברים ברום אשר לא ילכו שם גם שנים יחד אף כי יעמדו על נקודה אחת.

ואין אני הפין לדבר על דברי קוהגן אשר דבר בהחקירה הגדולה הוואת גם מכלי לדעת את מעשי דברי הימים בימי הכית השני עד שחשב כי הורדוס היי הפין ביקים של האריסטוקראטים הצדוקים.

אבל גם דברי שירער הגם רק טעות של השערות בדיוות.

זה הראי כי הורדוס לא אהב את חכמי התורה (הפרושים) ויהי ראק מהם טאר, אבל ענינו נגד הפרושים היי רחוק הרבה מאד מענינו נגד האריסטוקראטים הצדוקים.

הורדוס לא היי יכול לאהוב את הפרושים בהיותו בן עם אחר ונמשו ולבו לדרכי היונים, אבל דבר מדיני לא היי לו נדם, כי לממשלת במדינה להם ביחוד לא שאפו חכמי התורה מעולם, דרכם ועלילותם וכל מבטם היי לשמור משמרת התורה. לא בן האריסטוקראטים הצדוקים, כל דרכם כל מבטם וכל השתוללותם כוננו רק למטרה אחת כי יהיו הם ביחוד אמושלים במדינה, ומסוף ימי יוחנן הורקנוס היי גם בית ההשמוטאים נשען עליהם, ומימי אנטיפטר אבי הורדוס היו הם זרוע לאריסטוקרטים וכניו אשר לחמו בכל העת הדיא נגד הורקנוס, והיינו נגד אנטיפטר וכניו שהעזאאל הורדוס.

ושירער עצמו גם הוא ידע זה ויאמר בעצמו כי הורדוס דרף להאריסטוקראטים ולא להפרושים.

אבל אם דרף הורדוס את האריסטוקראטים איך היי אפשר כי בכל זה ישאיר להם הכח היותר גדול במדינה שיהיי משמטי הפרינה על ידם וכי גם בהסנהדרין הראשית הכוללת היו הם שם לכל לראש, עד שחזו מכיזו לסנינו;

לפי עדות של יאועפוס והידועים מכואר בהחלט כי עד חרבן ירושלים
 עמדו בראש הסנהדרין הגדולה ראשי האריסטוקראטים.
 וכמה מיעוט הקירה דרוש להדברים האלה גם בפרט.
 הן שיהי' בהם גדול במדינה אפשר רק על ידי שני דברים, או שתהי' יד
 כל העם עמם, או על ידי כח הממשלה אשר תנין עליהם.
 והלא הדבר ידוע שכל העם מקצה היתה ידם עם הכמי התורה (הפרושים),
 והיו לנמרי נגד אויביהם האריסטוקראטים הצדוקים, (וכבר נתבאר כל זה בדברינו
 על הצדוקים) ואלכסנדר ינאי עצמו גם הוא אמר לפני מותו (אלכסנדר 5, 15, XIII):
 כי על כן שנאו אותו כל העם תכלית שנאה מפני שעמד (בראש הצדוקים)
 נגד הכמי התורה.

והצדוקים הי' להם מעמד במדינה או על ידי עריצי נזים כשעה שמשלו
 ביהודה היונים ויהיו אז ימי המתיונים, ובסוף ימי הבית על ידי חלקם שלל עם
 נציבי רומא, או על ידי המושלים מבני יהודה אשר נתנו ידם כמו שהי' זה
 מסוף ימי יוחנן עד אחרי מות אלכסנדר ינאי.
 אבל הלא יורה גם שירער עצמו כי הורדוס לא לבד שלא עמד לימינם
 כי אם שגם רדף אותם.

ורדיפתו של הורדוס לא היתה מפני שרצה שירדקו בשמירת המצוות
 דרבנן, כי אם מתוך דברים אשר נגעו בכל פגות ממשלתו בהיותם זרוע לבית
 אריסטובלוס החשמונאי, ובהיות כל חפצם להביא את כל מיתרי הממשלה לידם הם.
 בכל זה יכרזו שירער לפנינו כי לפי מה שהוא רואה בעדות המהוללת של
 יאועפוס הנה עד חרבן ירושלים עמדו רק הם בראש הסנהדרין הגדולה, והורדוס
 הי' ירא לנשת אליהם.

והלא ידע גם שירער כי בכל דברי יאועפוס מראשם לסופם אין גם דבר סתם.
 ובודאי כי לא יפלא כל מאומה אם חוקרי העמים ישתדלו להכחיש דברי
 ימי ישראל על ידי דברי תורה, אבל אין להם רשות להעמיד פנים על תחמוכות
 כאלה כאלו ידברו זה מתוך הקירה שלמה.
 ונניח כל זה כי באמת הנה כל יסוד הקירות בני על טעות כולל בכל
 דברי ימי הבית השני מראשם לסופם.

פרק יז.

ואמנם כן כי עשירים הם דברי ימינו במלואותם ויכולים הם להתברר גם
 מכל צד אשר נביט עליהם, והגם חיים וקיימים עד כי ימצאו לפנינו מכל המקום
 אשר נשים להם לב.

כי על כן נמשכנו לדבר על כל זה גם מתוך דרכי החוקרים האלה החשקתם הם,
 אבל בעצמו של דבר אין כל דבריהם כי אם טעות כולל בדברי הימים
 בכלל וכל דבר הצדוקים בפרט.

כבר נתבאר לנו בדברים נרורים, כי כל דבר הצדוקים הם דבר המתיונים
 אבותיהם, וכי תחלתם הי' מימי יוסף התוכר ובניו, אשר אז נטרה חכורה גדולה
 משווי ממים, וידם היתה פשוטה לא לבד ביהודה כי אם גם בכל הארצות הסמוכות

הנשיאות. והכית דין הגדול

שיא

ורועם משלה להם בכל המקומות האלה על פי חוקי מלכי מצרים, אשר גם נתנו להם אנשי חיל וצבא רב הסרים למשמעתם, להלחם עם יושבי הערים ולהפיק הפצם ביד הזקק, ועל ידי זה עצמו היתה אז חדשה בארץ יהודה, דבר אשר לא היה לפני זה, כי נוסדה כתת אבירים הולכים בדרכי היונים, וגויתנים התייתם בארץ החיים, כתת אבירים אשר גם בהמיר ארץ השתדלו בכל מה ידע להביא את כל רסן הממשלה רק תחת ידם, ולהברית את כל העם ללכת רק בדרכם (ליה).

ואלה הם האריסטוקראטים הצרוקים אשר נראה ביהודה מאז ואילך, אשר נתחלו לפני ימי ההשמונאים, ויהי ראשיתם בימי יוסף החוכר ובניו, והלכו כן הלוך והתחזק, הלוך והתחבר, עד כי בימי אנטיוכוס עסיפדאנעס הפיקו כל הפצם ויביאו שמד על יהודה.

וכבר גם נתבאר לנו כל מעשיהם בימי השמד והמלחמה, וכי גם שרמו את כל ספרי התורה אשר מצאו, ויהרגו גם את כל האנשים אשר נמצאו אצלם ספרי הקדש, וייציאו להורגים את כל איש ואישה אשר מלו את כניהם והנה גם העמידו עבודה זרה בטקדש ועל המזבח.

ואיזה הקידה יכול להיות על הזמן שאחרי המלחמה, ואיזה ספק יכול להיות בזה, כי כאשר נצחו אותם בני ישראל נצחון גמור בימי שמעון החשמונאי אחרון האחים, אחרי מלחמות נוראות של שלשים שנה רצופים, הרחיקו אותם מכל משרה ופקודה במדינה.

ואיזה ספק יכול להיות בזה, כי אחרי הנצחון הנמנר הזה נתרחקו לגמרי לא לכר מכותי המשפט, ומלישבת בפתח הדרין, עיקר המקום אשר שם הכל תלוי בחוקי התורה וכל משפטי התורה, ועיקר המקום אשר שם נדרשו לכל לראש ידיעת התורה ושמידתה בכל סהרת קדושתה.

כי אם שגם לא יוכל להיות כל ספק כי הוסרו או מכל משרה ופקודה במדינה, תהי' איזה שתהי' אפי' של ריש גרנותני.

ובחשמונאים א' סי' יג כסיפור אחרית וסוף כל דבר השמר והמלחמה נאמר (שם מ"ט):

אלה אשר בהמצודה בירושלים (האריסטוקראטים המתיונים) לא יכלו עמוד עוד, כי לא יכלו לצאה ולבוא ולעשות מקנה וקנין, ויחלו לסבול גם מחסור בכל צרכיהם עד כי הרבה מהם מתו ברעב, או קראו לשמעון לשלום, והוא נתן להם את בריתו שלום, אבל גרשם מהמבצר, ויטהר את המקום ההוא מכל גלוליהן ומכל פומאותם, ויבואו שם שמעון (וכל בני ישראל עמו) בשלישה ועשרים לחדש השני בשנת מאה ושבעים ואחת (ליונים) בתודה וקול זמרה וכסות חמדים נבל ותוף וכנור כי אויב גדול הוסר מישראל, וישימו להם לחק להגן בכל שנה את היום הזה ליום תשועה.

והנה יבואו החוקרים האלה ויאמרו לנו כי האויב הזה, האויב היותר גדול אשר הוסר עתה מישראל, אך יצוא יצא מן המצודה ואך טהרו בני ישראל את גלוליו וכל פומאותו משם, מהרו וישאו אותם על כפים ויעשום לראשי הסנהדרין

הערה (ל"ד) ובהיות יוסף החוכר ובניו גברי שמעון הצדיק נחקרו איהם בותר בני משפחתם התגים ועל פ' כמדת נראה גם אחר זה גם בן המתונים אשר ראשיתם היו מהמתנים, וכן נראה כל זה גם בהצוקים להיות ראשי הצדוקים יצאו יד המתיונים הראשונים ככל אשר כבר נתבאר (ע' גם עמוד 387 והלאה).

הגדולה הכוללת, ויעמידו גם שומרים לבלי יבנוס זר בתוכם, למען אשר תהי' כל הבית דין הגדול של כל ישראל רק מהם לבדם אפס וזלחתם.

והאם אפשר הדבר להאמין, כי כתבו זרות ותהפוכות כאלה, אבל לא לבד שכתבו כן, כי אם שזה הוא כל יסוד חקירתם, ושיועזר יאמר לנו בחיב עמוד 97 בדברים מחלטים:

הפראדיציאן של היהודים תצייר לה את הסנהדרין הגדולה על פי מה שהי' הדבר בזמן מאחר כי היתה כולה רק מחכמי התורה, אבל אין ספק כי עד זמן החרבן לא הי' כן, לפי עדות של יאזעפוס והידועים מבואר בהחלט, כי עד חרבן ירושלים עמדו בראש הסנהדרין הגדולה ראשי האריסטאקראטים מהכהנים, כל חליפות המעמדים לא שנה את עיקר הדבר, והשאר בכל העת היא כנסיה של חורים ואריסטאקראטים ולא של חכמי התורה, כן הדבר כי כאשר גדלו כחות הפרושים פעל זה גם על הכנסיה של הסנהדרין, ויותר אשר נתגדלו הפרושים יותר ראו האריסטאקראטים להכרה לחת גם להם איזה מקומות מושב בניהם וזה הותחל כפי הנראה רק בימי אלכסנדר אשת ינאי.

וקורנליון יעשה עמנו אות לטובה, ויושיב שם איזה מחכמי התורה כבר לפני זה בימי יוחנן.

ואנחנו לא נדע על מה להחפלא יותר אם על הכחשה כל דברי הימים באופן כזה, או על אשר נתנו לזה כל תואר של חקירת דברי הימים.

מסר החשמונאים יספר לנו את כל המעשים עם האריסטאקראטים האלה, עד אשר עלה ביד בני ישראל בימי שמעון אבי יוחנן לנרשם גם מהמבצר ולבער גם משם את כל גלוליהם, ויבואו בהורה וקול זמרה כי אויב גדול הוסר מישראל. והתקרים האלה ידעו לספר לנו גדולות וחדשות כי האויב הזה אשר הוסר מישראל, הי' גם אז סנהדרין בישראל סנהדרי גדולה וסנהדרי קטנה ואיש לא עמד בפניהם, ולא בא זר בתוכם, ולחכמי התורה לא נתנו לבוא שם, ואלה עובדי עבודה זרה אשר פהרו בני ישראל את גלוליהם, הם ישבו כסאות למשפט לרון את כל ישראל.

והאם נדרש לחקור זאת, והאם דרוש לבאר גם מתוך דברי יאזעפוס שאין הדבר כן.

והאם יוכל להיות איזה ספק בזה כי מיד אחרי השמד והמלחמה היינו בשבעת השנים אשר משל שמעון, ובראשית ימי יוחנן בנו אחר זה, הי' שם סנהדרין רק משלומי אמוני ישראל חכמי התורה, היודעים אותה ומשמריה בטהרה ובכל קדושתה. והנה הדבר גם מפורש בדברי יאזעפוס בשעת המאורע בימי יוחנן, כי הגנו מוצאים שם לפנינו בעת ההיא את ראשי חכמי התורה לסנהדרי ישראל.

ואיזה דבר כדברי הימים יוכל להיות יותר ברור ויותר מבואר מזה, ואך אם נרצה להסוך את כל דברי הימים וכל סדרי המעשים לתהו ובהו אך אז אפשר לאמר כדברי החוקרים האלה שאחרי השמד והמלחמה נשארו הסנהדרין סנהדרי גדולה וקטנה מאריסטאקראטים אנכירים מתיונים צדוקים.

ואך אחרי המאורע בימי יוחנן ואחר זה בימי אלכסנדר ינאי הי' הדבר כן, וזה באמת מפורש כן גם בגמרא גם במגילת תענית כי טרפו ונהרגו או חכמי התורה וכי נעשה או סנהדרין של אנכירים צדוקים.

הנשיאות, והבית דין הגדול

שיב

וכל הדברים הגם על מקומם, וכל דברי יאזעפוס ודברי המגילת הענית ודברי הנמרא אחת הם, ולא לבד שאין כאן פתירה ביניהם בעיקר הדבר, כי אם שגם ישלימו זה את זה, ככל דרכי דברים הבאים לפנינו מתוך סגנונים שונים.

וכן הדבר כי לפני ימי המתיונים אשר באו וערכבו את כל סדרי הארץ ופתאום היו להם לבני ישראל מתיונים מושלים בהם, ולפני ימי השמד והמלחמה, או היו סנהדרין של חכמי התורה, ככל דבר הסנהדרין אשר הוא בעיקרה לשום חק ומשפט אשר אי אפשר שיהיו זה כי אם מראשי יודעי חוקי בני ישראל אשר היא רק תורתם ומהמקיימים דבריה וכל נפשם ולבם אליה.

אבל כאשר קמו המתיונים (כאשר כבר נתבאר לנו כל זמנם) או נהרסו ונתבטלו כל סדרי המדינה ויבוא שמד נורא ויצא רשף לרנלם, עד אשר הצליח בידי יראי ד' אחרי זמן גדול של מלחמת שלשים שנה (ליו) להשיב הסדרים למקומם.

ואז נתגרשו כל המתיונים מכל בהם במדינה, ככל אשר כבר נתבאר לנו כל זה בדברינו על הצדוקים.

ואז גם שבה ונתישבה סנהדרין ישראל על דעתה, וערך שלשים שנה אחרי תום המלחמה, לפני ימי המאורע עם יוחנן נמצא שם בדברי יאזעפוס את כל הסנהדרין מהחכמי התורה (ככל אשר נתבאר בפרק סיו) ובכל צביונה אשר בא על זה במשנה ובגמרא, עד שיאמר עליהם יאזעפוס גם זאת:

והם עומדים אצל העם במעלה גבוהה כל כך עד שישמעו לקולם ולכל דבריהם גם אם יאסרו להם נגד המלך ונגד הכהן הגדול.

וזה הוא באמת דבר הבית דין הגדול לכל ישראל העומדים מעל לכל העם ואשר מהם תורה יוצאה לכל ישראל, וכלשון המשנה במס' סנהדרין פרק י"א מ"ב. אם שמעו אומרים להם וכו' ואם לאו אלו ואלו באים לבית דין הגדול ישבלשכת הגזית שממנו יוצאת תורה לכל ישראל.

אחרי המאורע הגדול והכולל בימי יוחנן (אשר כבר נתבאר לנו כל צרכו בדברינו על הצדוקים), אז באה ונהיתה כל הרעה על בית ישראל, יוחנן הורקנוס

הערי (ל"ו) כימי המלחמה המפורסת יסוד האחים החשמונאים בית דין לשעה מהחכמי התורה, ובהיותם גרפים או נפקים שבתו במדבר פקע בעבר הדרך ופקע במכסם וכו' הנה היה זה יחד עם המלחמה המפורסת הראשונה אשר שבתו שם בעת ההיא, על כן קראו זה (כפי קבלתם על זה) בגמ' ספוטו על שם החשמונאים, בית דין של החשמונאים ע"י ע"ז ד' ל"ו.

וסזה טעם להבין לדעת עד כמה מסרו לנו כל דבר כמו שהוא. וכן נראה ונבין דרכם הנחלה הזאת מאת אשר עשו התנהגו עם יוחנן כהן גדול. כי אף אשר בסוף ימיו רדפו כתרוב, והנה מפני כי כימיו הראשונים הלך בכל דרכי התורה, חכמי התורה מצאו בו משהל מקשיב, כי על כן עשו כל דבריהם אל העם על ידו ועל ידי עושי רצונו ככל אשר היה הדבר נאות ובה לפני ימי החזנות, והדברים יצאו וכאן אל העם על ידו, ועל כן הנה קראו הם עצמם את ההקצת אשר עשו או על שם יוחנן.

ואף כי אשר זה שם סאטוריהם, הם רדפו באכזריות וזמם, לא שנו דברים הטוב, וישארו זה כמישנה ובגמ' על שמו.

זה באמת ראוי לזכור על הנם ולראות אדם ואמתם וכל דרכם הנחלה, עד כמה מסרו לנו כל דבר כמו שהוא, ועד כמה שלמו לפועל הטוב כמוב מעל גם כאשר אודו זה שחת דרכם. יספה גבוהים דרכם באלה, וכמה הם רחוקים מכל דרכי הנתיים בהם אשר שדי אסם ינקו ונשאו.

הנשיאות והכית דין הגדול

עוב את דרכי אבותיו, ויפר כריתו עם חכמי התורה ויבטל גם כל התקנות מדרבנן אשר נהגו בישראל מהימים היותר ראשונים, ויתן ידו אל הצדוקים, ויביאום בתור הוג התורה, ויהי פתגמם מאז ואילך כי לא ירצו לשכור כי אם דברי התורה עצמו אבל לא התקנות מדרבנן.

הבית דין הגדול של כל ישראל אשר לא יוכלו לראות כבלע את הקדש, הומתו בהרב המתונים אשר נקרא עליהם שם צדוקים ונצולו מחרבם הקשה רק אלה אשר ברחו על נפשם.

אז במעמד כזה לא היו מקום למנהירין מהכמי התורה, ובהיות הצדוקים בורים נמורים סדרו להם על ידי אהר מלומדי למד את ראשיה יסודי חוקי התורה, ובכל פעם ראו ישם ופסקו מה שפסקו, והן דברי המגילה הענית. בארבעה עשר בתמוז ערא ספר גזרתא וכו' מסני שהיו כתוב ומונה לצדוקים ספר נזירות אלו שנמקלין ואלו שנשרפין וכו' ובטהרי אדם שואל הולך נוראה בספר וכו'.

וכמו ואילך ובראשית ימי אלכסנדר ינאי לא ישב עמיהם אפי' אחד מישראל עד אשר הצליח לשמיעון בן טיטוס בתחבולותיו ובעזרת אחותו להוציאם משם אחר אחד.

הן דברי מגילת הענית פ"ק "בעשרים ותמיני בטבת יתיבא בי כנישתא על דינא מפני שבטחו הצדוקים וישבין בסנהדרין שלהם וינאי המלך ושלמינון המלכה וישבת אצלו ולא אחד מישראל יושב עמיהם הוין משמעון בן טיטוס וכו' עד שנסתלקו כולם וישבה סנהדרין ישראל על דעתה וכו'.

אבל לא ארכו להם הימים, והנה סערת הצדוקים המה יצאה וכל הכמי התורה נרדפו בהרב נוקמת עד שגם פליטיהם לא מצאו מנוח, ונתבטל הבית דין הגדול עד אחרי מות אלכסנדר ינאי.

עם מות אלכסנדר ינאי באה המלוכה לשלמינון אשתו, אשר היתה אישה יראת ד' ואחות שמעון בן טיטוס, ולכל ישראל היו אור במושבותם, הצדוקים האבירים נתרחקו מהממשלה, והכמי התורה שבו לעמוד בראש העם וכל הדעה באה לידם הם, ודבר שאין צריך לאמר הוא שאז היו כל הכית דין הגדול רק מהכמי התורה, והדבר יוצא כן גם בדברים מפורשים בתוך דברי יאזעפוס ככל אשר נתבאר בסדק הקודם.

אחרי מות שלמינון נשאר הדבר בנוגע להסנהדרין כמו שהיו, כי לא נמצא דבר מדינית אריסטובולוס להכמי התורה, והוא כמו שכבר נתבאר מפני שבזמן הקצר אשר מלך, שלשה שנים והצי, לא נה ולא שקם, ולא היו עוד בסאו נכון לפניו, על כן נשאר כל זה כמו שהיו בימי שלמינון.

בשנה הרביעית למלכו באה ארץ יהודה תחת עול הזימים בהנהגת הורקנוס ואנטיפטר אבי הורדוס, וכשבע שנים אחר זה עלה בידי אנטיפטר כי גם בלא רדיפת הכמי התורה בכלל נתבטל על ידי הרומיים הבית דין הגדול לכל ישראל ויתקנו להם סנהדרין בהמשך מקומות שונים.

ולכל הדברים האלה לא לבד שלא נמצא סתירה מרברי יאזעפוס, כי אם שהדברים מפורשים כן גם בדבריו.

והיו בנוגע לשני הזמנים בימי ההשמנאים, הזמן הראשון מאחרי השמד

המלחמה שבע שנים של שמעון ואחר זה ימי יוחנן עד אשר נתן ידו אל הצדוקים, והזמן השני מתחלת ימי שלמינון עד אשר נתבטלה הסנהדרין בימי הורקנוס. בזה דברי יאזעפוס ברורים ויוצאים לכל פרטיהם שהי' או סנהדרין של חכמי התורה, הם לבדם ואין לזר אתם, כמו שהגנו מוצאים שם אצל יוחנן לפני המאורע, ואצל שלמינון בימיה כמו שכבר נתבאר.

וכל יתר הזמן בימי החשמונאים דהיינו מאז נתן יוחנן ידו אל הצדוקים ובימי ינאי אחריו כבר נתבאר לו כי כן יוצא גם מנמרא וממגלח תענית שרוב הזמן הזה הי' סנהדרין של צדוקים ככל פרטי הדברים בזה בדברינו על הצדוקים. והנה יתאימו בכל זה המקורים יחד והגם גם משלימים זה את זה.

פרק חי.

ובל הלאו אשר חלמו להם הוקרי העמים כי יש לכל זה סתירה בדברי יאזעפוס הוא כבר מוזן מאוחר היינו מסוף ימי הורקנוס, מהמסופר בדברי יאזעפוס במשפטו של הורדוס על מעשיו בארץ הגליל. ועלינו לראות את טיב הסתירה הזאת אשר מצאו שם, אשר באמת אינה כי אם הסרון חקירה והסרון הבנת כל הדבר. והנה יאמר לנו קונען בעמוד 60:

ודגנו באים אל דברי יאזעפוס, דבריו על הסנהדרין רחוקים מדברים ברורים עוד יותר מאשר בהידועים ודבריו חסרים ומקוטעים, אבל הגמצא שם יתאים לנמרי עם דברי הידועים (היינו נגד התלמוד), בפעם הראשון יבוא אצלו השם סנהדרין — היינו בשם הזה ביהוד — באלטטי 5—8, XIV, 9, בשנת 47 לספתינו עוררו מעשי הורדוס בארץ הגליל את חמס גדולי העם, והם שמו את מנשול עונו לפני הורקנוס אשר הי' כהן גדול ומושל המדינה בעת ההיא, והוא אף כי נגד רצונו העמיד את הורדוס לפני הסנהדרין, כהתאסף הכנסיה הזאת לא ערב איש את לבבו להציע משפטו, בבוא הורדוס שם עם צבא חיל מזוינים שומרים לראשו, עד אשר סאמעאס (*Sis tis Saubas*) קם ודבר רתת עם המושל ועם הסנהדרין על אשר ינורו מפני איש, ודבריו עשו רושם עמוק עד כי היו מוכנים לחייב את הורדוס, אבל אך מפני זה דחה או הורקנוס את נמר הדין ליום אחר, ויתן ידים להורדוס להמלט, שני דברים יש כאן אשר עלינו לשום עליהם לב 1) כי המהן הגדול והמושל הוא גם היושב ראש בסנהדרין, 2) סאמעאס אשר לפי דברי התלמוד הי' הוא הנשיא איננו פה כי אם חבר הסנהדרין, כן הדבר שיש כאן ספק לפי יכוין יאזעפוס בשם זה, וכפי הנראה כעה ויערבב שני אנשים יחד אשר שמותייהם דומים זה לזה, שמעיה ושמאי, אבל לתכלית חקירתנו אין זה נוגע כי בשום אופן לא יכיר כותב דברי הימים הזה — יהי' זה שמעיה כמו שנראה לי או שמאי — את המשרה הנבונה אשר יתן לו התלמודי אלה דבריו.

ואנחנו היינו רוצים לדעת אם כן הדבר כי קונען עצמו האמין שיש להמשפט הזה איזה ענין עם החקירה שאנו חוקרים עליה. והלא גם אלו לא הי' בא זה בתוך דברי יאזעפוס היינו יודעים מעצמינו שבחכרה הי' שם באותו מעמד גם הורקנוס.

לפי שלא הי' לו דרך אחרת כי אם להמצא במקום המשפט.

(א) הן בדברי יאועפוס שם 4, 9, XIV נאמר:

טעקספוס נציב רומא בסיריען כמכתבו להורקנוס דריש ממנו כ הורדוס

הי' יוצא וכאי כרינו ואם לא ישמע הורקנוס אליו בזה מרה תהי' אחריתו.

והנה הי' מושל אז על הורקנוס למלאות שני הפכים יחד.

מצד אחד למלאות את הפין ראשי שלומי ישראל אשר לא הרפו ממנו

למסור את הורדוס למשפט, ולעשות משפט עמו ככל המפורש שם בדברי יאועפוס:

הורקנוס לא מצא מרטע מאמותיהם של הנהרגים כי דם היו צובאות פתח

בית המקדש, ובכל יום הפילו שם התנחם ובקשתם בבכי ואנקה לדרווש דם נקי דם

בניהם ואחיהם אשר שפך הורדוס ולהעמיד אותו בשער משפט.

ומצד השני הי' עליו גם למלאות את הפין הנציב בסוריא להציל את

הורדוס מהרב המשפט.

וביותר כי זה הי' גם רצון הורקנוס עצמו כמו שיאמר שם יאועפוס:

הורקנוס הי' בלא רצון מהמכתב הזה (של טעקספוס נציב סוריא) כי על

ידי זה תמצא ידו לשלה את הורדוס הפשי לנפשו מבלי אשר יענישו אותו

הסנהדרין, כי אהב את הורדוס כבנו.

אבל איך תמצא ידו לשלחו לנפשו, והלא הנהו מוכרה להעמידו בדין.

והורקנוס ידע היטב את סנהדרין ישראל, כי מכיון שהוא מציגו בשער משפט

הנה אין לפניהם לא משא פנים ולא מקח שוחד.

אף גם זאת ידע הורקנוס היטב כי אם יניח ידו עד שיוגמר הדין, כבר עבר

המועד, כי ממתין אותו ביום ההוא, וכדברי המשנה במס' ערכין ד' ז'.

ולשונו של הרמב"ם ז"ל בהלכות סנהדרין פרק י"ב הלכה ד'. משנמנר הדין

אין משהין אותו אלא יתרג ביומו אפי' היתה עונדה אין ממתינין לה עד שתלד.

ואיך הי' אפשר להורקנוס לעשות בהיות לפניו שני הפכים יחד, הנהו מוכרה

להעמידו לפני הסנהדרין, ויחד עם זה להצילו מידם.

הלא דבר המובן מעצמו הוא שלא הי' לו דרך אחרת כי אם להיות בעצמו

במקום המשפט, וכאשר יראה כי יתחייב בדין, לדחות את דבר המשפט ולתת לו

ידיים לברות.

(ב) ואמנם כי יפלא מאד איך לא הרנישו שגם בלא כל זה לא הי' שם

דרך אחרת כי אם אשר מושל המדינה ימצא גם הוא בבית המשפט.

הן הורדוס בעצת אנטיפסטר אביו בא לירושלים בראש חילו, וגם בבית

המשפט בא עם חיל מזוינים שומרים לראשו.

והלא לא הביאם שמה להתפלל ולשפוך שיה כי אם להיות שומרים

לראשו, ואם יראו סכנה קרובה יראו את זרועם הקשה ויוציאו את חרבם נגד כל

הקמים עליו.

ואיך הי' אפשר לדון משפטו זרינו אם לא יודי שם גם מושל המדינה,

אשר השוממים יוכלו לחכות בצל ידו.

ושמאי עצמו ככל צדקתו הגדולה ויושר לבבו לא הי' יכול לדבר רתת עם

השוממים על אשר יחשו להציע משפטו ודינו אם לא הי' שם הורקנוס עמדם

להגן עליהם לכל הסחות בבית המשפט, לבלי יסיפו עליהם דעה כרנע.

ואין לנו בתורה כי השופטים מחויבים להעמיד עצמם בסכנה כזו, לדון את איש אשר הגם יודעים מראש כי אם יתייבחו בדין יודחו הוא אותם ולא הם אותם. ויאזעמוס שם יאמר:

הורדוס בא לירושלים, אבל עשה בעצת אביו (אנטיפטר האדומי) אשר יעצו כי יבוא אל הורקנוס לא באיש פרטי כי אם בראש צבא חילו, אשר יניט עליו וכו' כאשר בא הורדוס אל הסנהדרין בראש צבא החיל המנינים עליו אזכה ורעה את כל וכו'.

ואזכה דרך ה' במשפט כזה אשר אין על עפר משלו, איך ה' אפשר בלא מושל המדינה.

גם עתה כאשר בא גם הורקנוס לבית המשפט בידעם עד כמה הגדו קשור בין ורועת אנטיפטר האדומי ובניו לא נפח לבם למראה בלהות כזאת ורעה אחותם עד אשר עורדם שמאי הזקן.

אבל אילו היו עוזבים לנפשם, עם צבא החיל הזה אשר יעוטפו בחרגם הקשה נגדם, הלא לא ה' אפשר כלל לחשוב בדבר משפט, ולא ה' מקום גם לשבת בדבר המשפט המשונה הזה.

וכדברי שמאי הזקן אשר רבר רתת נאמר מסורש. הורדוס וכו' הביא עמו צבא חיל מונינים העומרים אותו למען אשר אם כפי הדין מחייב אותו או יהרע את כולנו יחד'.

ורק מסני כי ה' שם גם מושל המדינה ה' אפשר לשבת כסאות למשפט בפלא כזה.

ואהרי אשר חוק שמאי את לבכם הנה לא מצא הורקנוס הדרך איך להצילו מידם כי אם לדחות המשפט ולחת להורדוס ידים לברוח.

אבל אלו לא ה' הורקנוס עצמו שם לא ה' אפשר לא לבד להוציאו להורג, כי אם שלא ה' אפשר כלל לדון את דינו, אף כי לחייבו בדין, בין צבא חיל מונינים העומדים עליהם להומם ולכלותם.

(ג) וכל החוקרים האלה לא ידעו גם את עיקר דבר המשפט הזה (ליו). אשר לא ה' כלל מהוך משפטי התורה להסנהדרין, ככל דיני רוצח נפש,

כי אם ממשפטי המדינה אשר אי אפשר לדון כי אם על פי המלך ומושל המדינה. והרכב הזה ה' ממש כמשפטם ודינם של יועצי ינאי אשר יעצו לו לצלוב את השמנה מאות אנשים אשר נאמר שם אצל יאזעמוס אלסטי' XIII, 16, 2:

כל הארץ באה אל המנוחה רק הפרושים לא נחו כי הם היעישו לפני המלכה להרשות להם לדון בדיני נפשות את יועצי אלכסנדר ינאי וכו'.

והדבר ידוע כי אם יקום איש על רעהו ורצחו נמש על סנהדרי ישראל להעמידו במשפט, ורכב אין לזה להמלך ומושל המדינה, ואינם צריכים על זה רשיון מיוחד מהמלכות, והוא כן גם אצל כל האומות המתקנות.

הערה (ל"ג) וכל כי ה' נקלם מהחוקרים האלה כל עקב דברי המשפט הזה קר שחשבו זה ככל דבר משפט אדם פרטי הניח על פי בית דין על סעשה אפרי עשה ככל דין אדם פרטי, והביא רחיה מזה שמו נבד שם כה הבית דין שבירושלים גם על ארץ הגליל מכלי לדעת שיהיה ה' זה עקב משפט ככל דבר רוצח אדם הדין על פי בית דין לבד ה' נדון בארץ הגליל גם בשעה שה' שם בירושלים כל הבית דין הגדול על מקומו ככל חקמו וברר נבואר לנו זה לעיל בעמוד 57.

אבל כי יועצי ינאי אשר יעצו לו לצלוב את השמנה מאות אנשים לא היו אפשר לדונם רק על פי הסנהדרין במשפטו התורה אשר נאמרו על איש אשר יהרג את חברו בידו, אשר אך זה לבדו נאמר מפורש בתורה.
ואלה יועצי ינאי היו דינם דברי המדינה להעמיד במשפט ארץ ועל פי דין התורה של זבערת הרע מקרבך.

ואחרי שעיקר משפטם ודינם בא ריק מתוך משפטו המדינה בכללה ומשפטו המלוכה, כי על כן לא היו אפשר לדון את יועצי ינאי כי אם ברשיון מיוחד מהמלכה, וממש כן היו גם דבר משפטו של הורדוס, כי הורדוס עצמו לא הפית את חזקה ואנשיו כי אם שדיא היו המפקד צבא הלוחמים עמהם, ואחר זה גם הרץ משפטם על פי עצמו.

ומשפט כזה הוא רק ממשפטו המלוכה בהלכות מדינה להעמיד במשפט ארץ ככל דיני התורה בזה, וזה דורש רשיון מיוחד של מושל המדינה והסכמתו. ויאוּפֵּס שם XIV, 9, 3 אחרי אשר יספר כל מעשי הורדוס בהגליל והרינת חזקה ואנשיו יאמר:

כאשר ראו ראשי עם יהודה את כל כחם הגדול של אנטיפטר ובניו במדינה על פי הורקנוס ועל ידי אוצרות המדינה, המה לבם נגדם מאד, אנטיפטר ברת ברית עם באי כה הדומיים ויעורר את הורקנוס לשלוח להם כסף, אבל אנטיפטר לקח את הכסף אליו וישלח אותו אל הנציב הרומי בשמו ולא בשם הורקנוס, כאשר שמע זה הורקנוס לא הרת לו הדבר כלל כי אם שמח עוד על זה, אבל ראשי העם הם כבר ראו את כח ידם של אנטיפטר ובניו אשר יגדל מיום ליום וידעו היטב עד כמה ישאוף הורדוס לממשלה כי על כן הלכו אל הורקנוס, וידברו דבריהם נגד אנטיפטר ויהיו דבריהם להורקנוס, עד מתי תראה ולא תחבונן, והאם לא חכיר ולא תראה כי אנטיפטר ובניו כבר לקחו בידם כל מיתרי המדינה, ולך הניחו רק את שם מלך, אל תעצים עינך מראות כי גם אחת בעצמך הנך בסכנה וכי אל תשלח את נפשך כי אנטיפטר ובניו הנם עושי דברך, כי כל העם יראו בהם את המושלים עצמם, הורדוס הוציא את חזקה ואנשיו להחליט נגד כל דת ודין, כי החק יאסור להרוג בלא הסנהדרין גם את האיש אשר בודאי עבר עבירה פָּרַם נמרו הסנהדרין דינו, וככל זה גם לא שאל על זה הורדוס את פיך ויעש כן מעצמו, ועל ידי כל הדברים האלה שמע הורקנוס לקולם, וכי גם גדל כעסו על הורדוס על ידי אמותיהם של הגהרנים, כי הם הרבו תהוניהם במקדש לפני המלך והעם, להעמיד את הורדוס לפני הסנהדרין במשפט, כי על כן קרא הורקנוס את הורדוס למשפט וכי.

מבואר הדבר ומפורש כי כל מקור המשפט הזה היו לנמרי דבר מדיני, ואף כי הוכירו ראשי העם בדבריהם לפני הורקנוס גם את הדבר הזה מאת אשר הרג הורדוס את חזקה ואנשיו היו זה רק לראיה עד כמה הגם הם לבדם מושלי המדינה אשר לא ישימו לב להורקנוס כל עיקר ויהיו גם לרודפי הכלל.

וממשפט כזה אשר לא היו משפטו הסנהדרין בעיקר דיני התורה, ולא היו יכול להיות כי אם על פי רשיון המושל ועל פי הסכמתו.

משפט כזה הוצא לנמרי מכללו, ואשר גם דבר אין לו עם משפטו התורה המיוחדים להסנהדרין אשר שם כאמת לא יתערב המושל ביחוד כל מאומה,

הנשיאות והבית דין הגדול

שמו

משפט זה ירצו החוקרים האלה להביא ראיה על הסנהדרין בכל דיני התורה, ומעשי יום ויום על פי משפט התורה, לאמר כי לא המופלא שבסנהדרין החכם הראשי בתורה ישב שם בראש כי אם המושל במדינה.

ולא הבינו דברים חשובים כי גם דבר אין להמשפט הזה עם דבר הסנהדרין לבדם להיות זה משפט אשר אין הסנהדרין עצמם יכולים לדון עליו בלא רשיון מיוחד מהמושל.

יותר מזה כי גם אלו היו זה לנמר רק משפט הסנהדרין, ואלו היו זה רק משפט איש אשר קם על רעהו והרגו, לא היו אפשר לא לדנו ולא גם לשבת למשפט כי אם שיהיו שם גם המושל עמם.

אחרי שהורדוס בא לירושלים לא כאיש פרטי כי אם בראש חיל צבא להמיל אימתה ופחד בירושלים, ויבוא בראש חילו המוכנים לקרב ולהרוג גם את הסנהדרין עצמם.

ולא שמו החוקרים האלה לב לעיקר דבר המשפט המשונה הזה כי גם כל אשר העמידו הורקנוס למשפט הסנהדרין היו רק למראית עין, ובעצמו של דבר היו דעתו מראש כי אם לא יועילו המוראים הגדולים אשר יפילו על השופטים על ידי צבא חיל מזוינים, או ידחה את כל דבר המשפט לפני נמר דין, ויתן להורדוס לברוח לנפשו, ואך היו יכול לעשות כן אם לא יהיו שם בבית המשפט עצמו. והרי גם אלו לא היו הדבר מפורש בדברי יאזעפוס כי הורקנוס בא בעצמו לבית המשפט היינו יכולים להבין זה גם מעצמינו אחרי אשר לא היו לפניו דרך אחרת בהמשפט הזה.

הטענה השניה אשר יטעון לו קודנען, כי סאמעאס, אשר לפי דברי התלמוד היו הוא גשיא, איננו בזה כי אם הכר הסנהדרין.

כבר נתבאר בעמוד 40 ולהלן כי טעו כולם ולא היו זה שמעיה כי אם שמאי הזקן.

וכבר גם נתבאר לנו בעמוד 47 כי טעה בזה קודנען, ושמאי באמת לא היו נשיא מעולם, וגם משרת אב בית דין באה לו רק זמן רב אחר זה, היינו אחרי אשר כבר מלך הורדוס, ואחרי אשר נעשה הלל לנשיא ומנחם לאב בית דין, ואך אחר זה כשיצא מנחם נכנס שמאי ויהי לאב בית דין.

וכחמש עשרה שנה לפני זה בימי המעשה הזאת עם הורדוס או לא לבד שלא היו שמאי אב בית דין עוד, כי אם שנם לא היו עוד מוקני הסנהדרין.

ומדברי יאזעפוס אלה הננו רואים ההיפוך ממה שחשבו החוקרים האלה שהרי אף שלא נתפרסמו שמותיהם של הסנהדרין אשר ישבו אז, אבל הנה נתפרסם שם אחד מהם, ונכירו מיד כי הנהו אחר מראשי הכמי התורה, והחוקרים האלה עצמם ידו בזה.

ומדוע זה לא נמו להראות לנו מקום אחר אצל יאזעפוס בכל הימים לפני ימי החשמונאים, או בהימים שאחרי המלחמה עד ימי המאורע עם יוחנן, כי יתפרסם לנו משם איש מתוך הסנהדרין אשר הנהו בודאי ממתנגדי הפרושים, צדוקי ואריס-טאקראפי ואחד האבירים.

וכבר נתבאר לנו כי גם דבר שאי אפשר הוא שישבו שם יחד ראשי הכמי התורה עם הצדוקים למשפט, ואם הננו רואים שם את שמאי הזקן, עדות כבודה

הנשיאות והבית דין הגדול

הוא זו מי היו חבריו יתר המנהרין, וכל מי שקרא ושנה וידוע דרכו של שמאי הוקן יוכל לדעת גם ממנו לבד כי דבר שאי אפשר הוא שישוב כסאות למשפט יחד עם צדוקים.

והנה ראים בזה עוד דבר גדול שגם אחרי ביטול המנהרין הגדולה, הי' זה רק בנוגע לשמם וכחם הרשמי בעיני המדינה.

אבל כל דברי ריבוח ומשפטים עמדו רק תחת סקודתם הם, וגם במשפט הירדים, אשר הי' לנמרי יוצא מכללו, הנה האחד משופטיו אשר נתמסר שמו לשני הוא שמאי הוקן מראשי נושאי דגל התורה בימים ההם, ואשר מכל מה שידענו עליו לא יוכל להיות ספק כלל כי לא ישב יחד עם צדוקים עחבי תורה נמציה אי עם סתם מתננדי הפרושים יהיו מי שיהיו כי אם עם חבירים מקשיבים בבני התורה ראשי הדור.

פרק י"ט.

ועליו לשום לב גם להפענה אשר המציאו להם מהדועים ומהמשפט המביא שם.

והנה אין להמשפט הזה דבר עם ההקירה על דבר בית דין הגדול, כיווע אשר משפטים כאלה דבר אין שם להבית דין הגדול.

ובבר כתב גם התכם נרעץ חיג עמוד 100 בהערה בהודועים נמסרו דברים משישע דיני נפשות וזה דבר אין לו עם המנהרין הגדולה.

וקדמען (עמוד 63) כתביאו דבריו אלה ישיב ויאמר: „Zu so willkürlichen Operationen berechtigt nichts in der Welt.“

ולא נתחלא על החוקרים מהעמים אשר כל דיני ישראל זרים להם כי יקראו וייללקיר לדברים פשוטים וידועים לכל.

אבל גם כל הדבר מעות כי לא הי' זה על ידי בית דין של ישראל כל עיקר, גם לא על ידי מנהררי קטנה של בני.

ומתוך הסיפורים השונים אשר באו שם אשר אין מנען אחד דומה לחבירו, הנה היותר קרוב הוא הבא ביהודין XVIII, 28:

ויוליכחו מבית קיימא אל בית המשפט בעלות הבקר, והם לא באו לבית המשפט לכלי יפמאו ולא יוכלו לאכול את הפסח, ויצא פילסוס (הנציב הרומי) אליהם ויאמר מה וכו' ויאמר אליהם פילסוס קהו אותו אתם ושפכו על פי תורחבם ויאמרו אליו היהודים אין לנו כח להמית נפש אדם וכו' וישב פילסוס אל בית המשפט.

והדברים האלה אין לנו כח להמית נפש אדם יחאימו יחד עם הירוע לכל ובא בכמה מקומות בנמ' (ועי' במס' שנת ד' ס"ז) כי ארבעים שנה עד שלא הרב הבית בסלו דיני נפשות.

ובסוף הדברים מזה (שם XIX, 13) נאמר. כאשר שמע פילסוס את הדברים האלה וכו' וישב על כסא המשפט וכו' או נתנו בידם לצלב אותו וכו'.

ומבואר שגם דבר אין להחזיקו הזאת עם המשפט הזה, וכל מה שבא במקומות שונים הוא רק בנוגע להעסק בזה אבל לא להמשפט עצמו.

וקונען יאמר שם עוד בעמוד 58:

היושב ראש בסנהדרין הי' לסי דבר הדעות הכתן הגדול וכו' והדבר יוצא ברור משם כי *ὁ ἀρχιερεύς* נזכר הנשיאות הראשית בסנהדרין והוא קרא אותם להתאסף יחד (Act. 5, 21) הוא גם שאל השאלות מהנאשמים (c. 5, 28; 7, 1) אלה דבריו.

אבל לא התבונן קונען כלל בענין הדברים שם Act. 5, 21. וכבר התייש גם שירער בסתירת הדברים לסי דרכם והכנתם את השמות האלה, ובחב"ב עמוד 196 הערה 16 יאמר שירער:

כדבר פלא הם הדברים Act. 5, 21 אשר בא שם *ἐδ συνέδριον καὶ* אלה *καὶ πάντες τῆς γερουσίας τῶν ἱσραηλίων* אלה *συνέδριον* ומלה *γερούσια* אחת היא, כי על כן אי אפשר לכונן דבריו כי אם באחת משני הדרכים או לאמר ישמלת *καὶ* היא רק ביאור, או שהכתוב הוא טעה וחשב את הסנהדרין לכונה יותר מצומצמת מערוסיא וכונתו *das Synedrium und überhaupt alle Aeltesten des Volkes (Israel)*. Letzteres ist das Natürlichere.

הנה זוכרה גם שירער להורות שהעיקר הוא שהכתוב טעה ונערוסיא הנאמר אצלו אין כונתו כלל להכנסיה הכוללת היחידה כמו שאנחנו מבינים זה, כי אם שהוא כיון בזה לזקנים בכלל.

אבל ממש כן הוא גם בהשם סנהדרין שאין הכונה אצלם בזה להכנסיה הכוללת, כי אם שיקראו כן ליהודים בעלי משרה או פקודה, או גם שופטים יהודים יהיו מה שיהיו כל שהגם בעלי פקידות, ואין הכונה כלל להכנסיה הכוללת אשר אנו רגים עליה.

ונעלמה מכולם יחד הכונה בזה המבוארת ממקום אחר. ותנה גם קונען גם שירער עשו להם ציונים מכל המקומות אשר הזכירו שם סנהדרין וציינו אותם לפני הקורא, אבל לא התבוננו לראות הנאמר שם. כי כבר בהציון הראשון מתיא V, 22 נאמר:

שמעתם את אשר נאמר לקדמונים לא תרצח והאיש אשר ירצח יתן למשפט בפלילים, ואני אומר לכם המתעבר באחיו יתן למשפט בפלילים, והקורא לחבירו ריקה יתן בידי הסנהדרין, ואם נבל יקרא לו יסול באש ניהנם. והאם אפשר לחשוב שיש לזה ענין עם הבית דין הגדול של כל ישראל, או אמין עם סנהדרין של בני סנהדרין קטנה.

ומי לא ידע כי לא לבד אצל בני ישראל ומשפטם התורה, כי אם גם אצל כל העמים כולם, הקורא לחבירו ריקה לא יתן בידי השופטים היותר גבוהים אשר לכל המדינה, וגם לא יובא לפני בית משפט כללי, משפטו ודינו מסור רק בידי אחד מבעלי המשרה או לשופט יהודי, ולכל היותר לשלשה שופטים.

ומבואר הדבר ומבורר לפנינו כי סנהדרין יאמר להם גם ליהודים נושאי משרה או איזה בעלי פקידות, או לאיזה שופט יהי מי שהיה, ואין דבריהם ענין עם הכנסיה הכוללת.

ועלינו להעיר גם על יסוד המעות הכולל אשר על ידו נפתכו כל החוקרים האלה בחקירה זו.

הנשיאות והבית דין הגדול

כי מפני שראו לפניהם אישור בימי אלכסנדר ינאי היה שם יד הצדוקים בכל נישלה וגם הסנהדרין היתה מהם, וכך ראו לפניהם כי בסוף ימי הבית כאשר חרימו הצדוקים עוד הפעם ראש, ועל ידי אשר חלקו שלל עם נציבי רומא, שלחו ידם בכל, וגם עשו להם סנהדרין משלהם.

ולדין ראו הם עצמם ומצאו לפניהם בכל שאר הזמנים את הפרושים כהסנהדרין.

ועל כן תחת להבין ולרעת שהגם זמנים שונים, אשר דבר אין לזה עם זה, באו הם וערבבו סדרי המעשים השונים והזמנים השונים הכל יחד ויאמרו כי זהו שם כהסנהדרין גם פרושים גם צדוקים יחד.

ובמצאם עוד בהזכרונות ההם על דברי הצדוקים בימי תקפם וגבורתם כי הראו נחת ורועם וכי עמדו על דעתם ביה הזקה והרוע נפודה.

כי על כן ההליתו אשר אף כי הוכרחו הצדוקים אז לתת איזה מקומות מושב גם להפרושים, אבל הסנהדרין היתה מהצדוקים.

וכל זה בא להם רק מפני כי דברי ימינו היו מכוסים בערפל, וסדרי זמנים וסדרי מעשים לא שמשו שם כל מאומה.

אבל כל דברי החוקרים האלה יחד אינם כי אם דברי טעות, ומעולם לא היתה שם סנהדרין של חכמי התורה והצדוקים יחד, וכבר גם נתבאר לנו שהוא גם כהר שאי אפשר להיות בשום אופן.

וזה שנמצא שהיה שם גם סנהדרין של צדוקים היינו שהיתה בזמן ההוא סנהדרין שהיתה כולה רק מהצדוקים, והיה כל זה בשני זמנים מיוחדים, בפעם הראשון בסוף ימי יוחנן מאז נתן ידו אל הצדוקים ובימי אריסטובולוס בנו, ונמשך לראשית ימי ינאי, ואף כי אז נתבטל הדבר על ידי תחבולות שמעון בן שמת, הנה כאשר אחר זה חזרו הצדוקים כי זה יזיק להם לכל חכמי התורה ורדפו אותם בחרב נוקמה ונמשך כן עד סוף ימי ינאי, עד אשר מלכה שלמינון.

אבל מאז מלכה שלמינון שבו כל הסדרים למקומם, והבית דין הגדול של כל ישראל למקומו, ויהי עוד הפעם בכל אשר היה לפני ימי המאורע בסוף ימי יוחנן. וכל זה נמשך ובה כן עד הזמן שלפני ההרבן בימי נציבי רומא, כי אף אשר בזמן קרוב אחרי מות שלמינון בטל אנטיפטר האדומי על ידי נאביניוס שר צבא רומא את הבית דין הגדול הכללי.

אבל גם אז מכיון שלא נרדפו חכמי התורה ביהודה, ומכיון שלא היתה שם נסיה אהדת של הצדוקים עשו חכמי התורה ככל אשר היה לפני זה ובפרט כאשר הצליח להם להושיב את הלל לנשיא תחת השם ראש מתיבתא.

לפי שכחם הגדול של חכמי התורה על כל העם, אינו דורש לא שם רשמי ולא נסיה רשמית תחת שם זה, וגם מתוך סדרי בית המתיבתא היה דבריהם נשמרים ונעשים, ופעמים רבות גם הצליח בידם גם תוך הזמן הזה להשיב לזמן קצר גם כבוד מקומם בלשנת הנוית.

וכל זה בנוגע להמעשים של הבית דין הגדול, אבל בנוגע לסנהדרין קטנה שככל עיר ועיר ובנוגע לדון ולהורות כל זה לא נתבטל ולא נשתנה גם אחרי ביטול הבית דין הגדול, ויהי הכל רק על ידי חכמי התורה.

אבל בימי נציבי רומא לפני ההרבן, או שבו הצדוקים וחרימו ראש באופן

הנשיאות והבית דין הגדול

שיו

נראה מאד, רק שלא העיזו עתה לשוב ולרדוף את הכמי התורה כי לא היו זה ענין לפני הרומיים, אבל לכך זה שבו לכל דרכם בימי ינאי.

ואז באה מסלול הכהנים הגדולים הצדוקים, ואם כי לא היו מושלים בדרך רשמית, משלו על ידי אשר עשו תווה עם אנריפס השני וחלקו שלל עם הנציב הרומי, ובימים ההם היו גם כל דברי הסנהדרין רק על ידם.

הן דברי המשנה במס' סנהדרין ד' כ"ב:

אמר ר' אלעזר ברי' צדוק מעשה בבת כהן אחת שזינתה והקיפוחה הכילי זמורות ושרפוח אמרו לו מפני שלא היו בית דין של אותה שעה בקי' ובגמי' שם על זה. אמר רב יוסף בית דין של צדוקים הוהו.

וזה היו בימי ר' אלעזר ברי' צדוק עצמו וכמו שבא יותר מפורש בלשון הברייתא שם והוא מתוספתא פי"ט:

אמר ר' אלעזר ברי' צדוק זכרנו כשהייתי תינוק ומרכב על כתופו של אבא והביאו בת כהן שזינתה והקיפוחה הכילי זמורות ושרפוח (ועיש בגמי').

הן גם דברי יאזעפוס באלטמי' I, 8, XX על הזמן הזה עצמו:

אז הוריד אנריפס (השני) את יוסף ממשמרת הכהונה הגדולה, ויעלה על מקומו את הנן בן הנן, הנן האב היו לו המשה בנים אשר כלם היו כהנים גדולים אחרי אשר כבר היו אביהם עצמו כהן גדול, הנן זה בן הנן היו איש קשה מצור, איש אשר לא ישוב מפני כל, והפצו ורצונו היו מטיל ברזל ובהיותו מכת הצדוקים אשר כבר הזכרנו כי משפטים היו משפט קשה יותר מכל שאר היהודים, ולמלאות חפצו אסף לו סנהדרין למשפט וכיו. ואף כי ראשי העם שלחו מלאכים אל אנריפס להתחנן לפניו להעביר את כל רעה הנן ומיראתם ממנו הוכרחו לשלוח המלאכים הרש, וכן שלחו גם אל הנציב הרומי החדש, והוא מלא בקשתם, הנה הוסר רק למראית עין, ולא הועיל מאומה להוסיב מעמד הארין, ויאזעפוס יאמר מיד אחר זה:

אלבינום נתן לנו לבקשתם וכיו אבל הנן זה התחוק גם הוא ויעלה מעלה מעלה אצל כל בני בריתו העוברים אותו כי הוא ידע היטב איך להשתמש בכסף וידע איך לקנות לו לבב אלבינום בשוחר, ובכל יום ויום התחזק דבר אהבתם, ובדרך זה (של שוחר כסף) קנה לו גם את לבב הכהן הגדול המשמש תחתיו (יהושע בן דומנאי הכירו צדוקי כמוהו), ועכריו עושי רצונו רדו על ידו, והם ידעו איך להתקשר עם זולת לבני אדם וכיו וכל אשר הרחיב בנפשו לעמוד כנגדם קבל מהם מכות חדרי בטן, וכן עשו גם כל יתר הכהנים הגדולים כי לא היו או מי אשר ילמוד כנגדם.

וכן יאמר שם יאזעפוס לפני זה אלטמי' 8, XX:

אמנם כי זולת זה באו עתה הכהנים הגדולים במלחמה וקטטה עם הכהנים ועם נכבדי ירושלים, כל אחד מהם (מהכהנים הגדולים האלה) עמד בראש חבר פוחזים ומרובי עם ובכל מקום אשר נפגשו יהד סקלו באבנים ויקראו לריב ולא נמצא עוצר בעם אשר יתן עליהם בקולו וישם מחג בפיהם (כדיווחם יהד עם נציבי רומא).

כי שבו לכל דרכם בימי המתיונים להשתרר על עמם על ידי עריצי נויים,

וכאשר עשו או מעשיהם על ידי הזנים מושלי הארץ או, עשו בן עתה על ידי הרומיים מושלי הארץ עתה.

וזן גם דברי אבא שאול בן במצית משום אבא יוסף בן חגין (במסחים ד' נ"ז). אוי לי מבית ביתוס אוי לי מאלתן (מסקלותים אלה ודומה) אוי לי מבית חגן אוי לי מלהישתן (על הטובים בעם לפני נציב רומא) אוי לי מבית קחרוס אוי לי מקולמוסם (לפני שרי רומא).

ובזמן הזוא עד החרבן באמת היו אלה לכל לראש, והיו גם לסנהדרין וישבו לכל דרכם הרעה בימי אלכסנדר ינאי, וברברים רבים גם לכל מעשיהם על פי דרכם בימי המתונים הראשונים אבותיהם, אשר לא נפו מדרכם בעיקרי יסודותיהם כל מאומה.

רק על ידי מה שמצאו חוקרי העמים על שני הזמנים האלה של ימי ינאי ואחרי זה בהימים הקרובים להחרבן, ומתוך מה שמצאו בספריהם על הזמן היותר אחרון שלפני החרבן, ודבר הכתמים הגדולים בימים ההם, וכל דבר הצדוקים אשר הוזכרו אז, על ידי כל זה סעו וערבבו את כל הזמנים מראשית ימי הבית השני עד סופם.

ואמנם בן כי במשנה ובנטי לא כחזו באתנו דבר, וככל אשר טרע משם כי בכל הזמנים היו הבית דין הגדול בפרט וכל בתי הסנהדרין בכלל רק מחכמי התורה, אף בן טרע משם כי בשני הזמנים השונים האלה הם בסוף ימי יוחנן ובימי ינאי, וכן בסוף ימי הבית, או ישבו הצדוקים בסנהדרין. כי בהיות משוש דרכם רק האמת לאמיתו מסרו לנו כל דבר כמו שהוא וכמו שהיו.

פרק כ.

המאסף לכל הסתנות בין חוקרי העמים שירער בספריו ח"ב עמוד 205—204 אשר תיכיב כל מעטת חוקרי העמים יחד יאמר:

בהמקומות המעטים אשר באו בדברי יאועפוס ממושב הסנהדרין נמצא שם תמיד את הכהן הגדול יושב בראש, בן הוא בשנת 47 לפני מספתי נמצא את הורקנוס השני אלטטי XIV, 9, 3 וכן בשנת 82 למספתי חגן הבן אלטטי XX, 9, 1 וכו' המזכרים מהטראדיטיון של הראבינגער (המשנה והגמ') כי היו ראשי הסנהדרין, לא היו זה, נראה באור בהיר על ידי זה כי האנשים האלה בכל מקום אשר יוזכרו אצל יאועפוס ובהיזעעים תמיד יוזכרו שם רק ככהירים סרטים מהסנהדרין, כן הוא עם שמעיה בימי הורקנוס השני אלטטי XIV, 9, 3, גמליאל הראשון (רבן גמליאל הזקן) כיסי השלוחים Act. 5, 34, 27, שמעון בן גמליאל בימי הסלחטה Vita 38 אלה רבירי.

החכם קראכמאל הוזקן אשר ימרוז את ססיעותיו רק אחרי מה שראה לחוקרי העמים לפני יאמר גם הוא במורה נבוכי הזמן שער י"ג עמוד 186: ומעבורי יוסף חכהן גם טמפוריים אחרים מזמן הקרום והוא (האונוליים) נראה ברור שבכל מנהגיו מולה המסובצת לעתים עכים בעיקרה מוקני שני הבתים היה תמיד לראש הוועד הכהן הגדול שבאותו הזמן, והגם

הנשיאות והכיתת ריב הגדול

שח

שהחזקו בחיבורים הזכורים שמעיה ואבטליון רבן גמליאל חזקן רבן שמעון בנן
הגהג בשעת החרבן, ואולי גם הלל ושמואי והזכור באמת לראשי המורים ומכובדים
גדילים בעם אולם בשם נשיא או כינוי מיוחד וולתו לא נזכרו אלה דבריו.

והנה אף כי הוא בא בדבריו אלה להכחיש לא לבד את המשנה והגמרא,
כי אם גם הדברים היותר ידועים ומסודרמים באומה, בכל זה הרשה לו גם לבלי
לציין לפני הקורא היכן מצא כן בדברי יאזעפוס.

וסוב ממנו עשה שירער כי הראה לכל את המציאה אשר מצאו כולם
בדברי יאזעפוס, והן הדברים אצל הורקטוס במשפט הירודוס, והדברים על חנן
הצדוקי.

אבל כמה מיעוט הקירה צריך להדברים האלה וכמה מיעוט התכונות
בדברים עצמם דרוש לזה עד כדי להביא שתי ראיות שדומות קדים כאלה
להכריע בהן דבר מראה פני הבית ריב הגדול בכל ימי הבית השני.
והנה גם העידו עדות שקר שבמשפט הירודוס מפורש אצל יאזעפוס כי
הורקטוס ישב בראש המנהדרין.

אבל אין שם גם רמז מזה בכל דברי יאזעפוס כי הורקטוס ישב שם בתור
אחד מהכנסיה הזאת, וכתור יושב ראש מהכנסיה הזאת עצמה.

כל מה שבא שם בתוך הסיפור הזה הוא רק זאת שהורקטוס נמצא שם בבית
המשפט וכאשר ראה כי המנהדרין טובנים לגמור דינו של הירודוס למיתה, דחה
הוא בתור מושל הארץ את סוף הקידת המשפט על יום מתה, ולהורדוס נתן ידים
להמלט.

ורק תמהין הוא לראות כי לא הכינו דברים פשוטים, כי דבר אין להמשפט
הזה עם כל משפטי המנהדרין לאנשים פרטים.

ואיך לא הכינו כי במשפט הנפלא הזה אשר לא היה על עטר משלו, ולא
נמצא דוגמתו בכל דברי ימי עולם (ככל אשר נתבאר במדק ח"י) היה הכרח נמור
שיהיה שם בבית המשפט גם הורקטוס עצמו.

ואיך היה אפשר שלא יהיה הוא עצמו בבית המשפט אחרי אשר הוכרה
להעמידו בדין להרגיע ולמלאות חסין כל העם, וידע היטב כי המנהדרין יתייבו
אותו בדין ויומת עוד ביום ההוא, והוא ירצה להצילו מידם, ככל חסין אנטיסטר אבי
הירודוס אשר היה כמלך הארץ, ועל פי חסין הנציב הרומי אשר הוזהרו, ועל פי
הסנז הוא עצמו.

ואיך היה אפשר שלא יהיה הוא עצמו בבית המשפט, אחרי אשר אנטיסטר
והירודוס לא האמינו כי יהיה לאל ידו להצילו מיד המנהדרין בעמדתו לפני המשפט,
והירודוס בא לשם בראש חילו אשר היו מוכנים לכל רמו אשר יתן להם לקום
ולחרוג את המנהדרין, והורקטוס היה אין אונים לסנעס מזה, והלא ידע כי תרעש
וחרגו וארץ ממעשים נוראים כאלה.

אבל הוא בא לשם בתור מושל המדינה, ולא בתור ראש המנהדרין, אשר
גם דבר לא היה לו בזה.

והנה הביאו להם עוד ראיה שניה מדברי יאזעפוס על חנן בן חנן אשר בסוף
ימי הבית כאשר היתה עוד הסעם יד הצדוקים רומסה גידם בכל אסף לו סנהדרין
של צדוקים (כמו שהוא גם במשנה סנהדרין ד' ג'ב על חסין החוא) ויעשו להם

מיעטים על פי דרכם והוא ישב שם ראש עד כי ראשי העם שלחו שלוחים אל נציב רומא להסיר מהם את הנגע הזה.

ומתוך מה שקרה שם בימי המדומות לפני ימי התרכן, אשר באמת מפורש גם במשנה ובגמ' כי היו או סנהדרין של צדוקים, יביאו הם לראיה על כל מה שהיו שם בכל ימי הבית השני מראשו עד סופו.

ומענין הזה עצמו הנם כל הציונים אשר הביא שם שירער מתוך דגמצא אצל היודעים על הזמן האחרון הזה, ומדאמור שם מהתערבות הכתן הגדול קייפא ברבר העסק אשר הנסיה מסנהדרין ישראל לא התערבה שם כל עיקר בהמשפט עצמו ואשר גם מפורש שם כי היו זה אצל קייפא בביתו, ודבר הנן הצדוקים שם בזמן היותו אחרון, היינו בהזמן אשר מפורש בגמ' כי היו או סנהדרין של צדוקים. ואמנם כי בהפוס ללכת לא ראו ולא תרגישו כי כל הדבר מענין הנן בן הנן אצל יאועפוס הוא ראייה נמורה נגד כל דבריהם עד שאם שמו לב לדברי יאועפוס מכל דבר המעשה הזה היו יכולים להכיר משם לבד את כל טעותם.

כי הנה דברי יאועפוס מזה באלטמ' 1, 9, XX, המ :

או הוריר אנריפס (השני) את יוסף ממשמרת הכהונה הגדולה ויעלה על מקומו את הנן בן הנן, הנן האב וכו' והנן זה היו איש קשה מצור, איש אשר לא ישוב מפני כל, והפצו ורצונו היו כסיל כדול, וב להיותו מכת הצדוקים אשר כבר הזכרנו כי משפטם היו משפט קשה יותר מכל שאר היהודים, ולמלאות הפצו בחר לו סנהדרין וכו' או שלחו טובי העם (שומרי תורה וציוה בלשונו של יאועפוס) שלוחים חרש אל אנריפס וכו' ושלוחים אחרים הלכו אל אלבינוס אשר בא מאלכסנדריא לפגוע אותו בדרכו ויאשימו את הנן, כי בלא רשות אלבינוס לא היו לו להנן לאסוף סנהדרין ואלבינוס קיים דבריהם וכו' ואנריפס הוריר את הנן ממשמרתו וכו'.

והנה כבר הסכימו כל החוקרים כי המשפט הפרטי אשר בא שם בדברי יאועפוס הוא רק חוספה מאוחרת והוא גם רבר שאין צריך חקירה כלל ומוכן מעצמו. וכל התרגשות העם וכל השתדלותם הגדולה עד ששלחו גם מלאכים חרש אל אנריפס היו מפני שהנן ובני הבורתו הראו את חוקה הזרוע לכל העם, ויכרום למשפט קשה בכל דרכי הצדוקים לטובתם ולהנאתם.

והדבר ידוע כי בישיבת הסנהדרין אין היושב ראש בעצמו יכול לעשות לבדו כל מאומה, והכל תלוי בהכרעת רוב הסנהדרין ככל דין התורה אחרי רבים להטות.

ועל כן הנה הדבר מכואר מעצמו שכל חביריו היו מהצדוקים מתי סודו אשר על מידה עשה מה שעשה עד כי היו יחד נוראים על כל סביבם, ותחי השתדלות כל העם גדולה גם אצל אנריפס גם אצל אלבינוס להסיר מהם את המות הזה.

וזה הוא באמת ענין דברי יאועפוס אשר הקדים לפני כל הסיפור הזה. ובהיותו מכת הצדוקים אשר כבר הזכרנו כי משפטם היו משפט קשה יותר מכל שאר היהודים.

והיינו שהוא היו כן ומתי סודו הסנהדרין אשר אסף מנני הבורתו הצדוקים ואשר על ירי כולם יחד יצאו המשפטים האלה, אשר כל העם רמזו התחיהם.

הנשיאות והבית דין הגדול

ש"מ

העמידו עצמם גם בסכנה ושלחו מלאכים חרש לאנריפס, ומלאכים לאלבינוס
לפנע אותו בדרכו.

ומבואר הדבר שכל זה היה או חדשה נוראה, עד כי העם חששו תהבולות
איך להנצל מהם.

חנה לא הרנישו כל החוקרים ואלה בכל זה כל מאומה, ויבואו ויאמרו כי
כן היה גם בכל ימי הבית השני סנהדרין של אריסטאקראטים צדוקים וכהן גדול
אריסטאקראטי עומד בראשם, וכי גם לא נשתנה עיקר הדבר עד החרבן.
אבל אם כן הלא לא היה בזה דבר חדש, כי הלא כן היה גם בכל העתים
ובכל הזמנים.

ומה ענין לדברי יאועפוס במקום הזה ולכל ההקדמה אשר הקדים כי משפטם
של הצדוקים הוא משפט קשה יותר מכל שאר היהודים.

אבל הלא במשפטם ודינם של חנן ומתי סודו האריסטאקראטים הצדוקים
נהגו כל הסנהדרין עד היום בהיות הם ורק הם עומדים בראש הסנהדרין מימי עולם
ושנים קדמוניות, ככל חלומם של החוקרים האלה.

ומה זה התרגש פתאום כל העם, הלא המשפטים והדינים האלה היו נהוגים
ביניהם מאז ומעולם, ואם היה שם איזה זמן מימי שלטימן ואילך כי גם חכמי
התורה דהקו ונכנסו והשינו איזה מושכות שם, הלא יודעים הם החוקרים האלה
לאמר לנו שנים אז לא נשתנה יסוד הדבר וצורתו, אשר האריסטאקראטים עמדו
שם בראש, ויהיו הם העיקר.

ולדימך אם מדברי יאועפוס אלה הגנו רואים כי משפטם ודינם של הסנהדרין
עד אז היה על פי דבר חכמי התורה, או כלשונו של יאועפוס ככל דבר שאר
כל היהודים, ולא כהאריסטאקראטים הצדוקים.

הלא מזה עצמו הדבר מבואר כי בכל הזמנים עמדו שם בראש ראשי חכמי
התורה ודבר חנן ובני חבורתו היה לגמרי דבר חדש עתה.

והרי גם אלו היה נדרש לנו ראיות על זה שבכל יתר הזמנים ובשעה שהיו
שם השנים כתקונן היתה הסנהדרין רק מחכמי התורה, ובראשם עמדו חכמי התורה,
היי המקום הזה מדברי יאועפוס יכול לבוא בין הראיות הגדולות להכריע הדבר.

והנה נתחבבו להם הדברים עד שיביאו דברי יאועפוס אלה לראיה גדולה כי
מימי עולם היה רק הכהן הגדול הצדוקי האריסטאקראטי עמד בראש הסנהדרין, וכי
הסנהדרין עצמה היתה בעיקרה רק מאלה, ויבואו להכריע את הדבר על כל ימי
הבית השני על ידי דברי יאועפוס במשפט הורדוס ודבריו ממעשי חנן בן חנן
וכל אנפיו.

וקודמין גם הוא בעמוד 60 אחרי הביאו את ראיתם הגדולה ממשפט הורדוס
ודבר הורקטוס, אשר כבר נתבאר כי טעו ולא הבינו ענין הדברים יוסף לאמר:

והראיה הזאת איננה עומדת יחידה, ואלויה יהובר את אשר לפי דברי יאועפוס
אלטמי" 1, 9, XX השתמש חנן הכהן הגדול בחזון אשר היה בין מות הנציב
פֶּעֶסְטוֹס לבין ביאת אלכיוטס לזה ויאסוף סנהדרין וישפוט וכיו כן הדבר כי האשימו
אותו לפני אלבינוס והוא כעס עליו על זה, וגם הורדוס ממשמרחו על ידי אנריפס
אכל אשמתו לא היתה על מה שקרא אסיסה מסנהדרין כי אם על אשר עשה זה
בלא רשות מאלבינוס אלה דבריו.

הנה נכנס כפתה זה ויצא כפתה אחר ויערבב הדבר והציג את השאלה
לנמרי שלא במקומה.

זה ודאי כי אלבינוס דבר לא היה לו עם זה אם ידונו שם בהפנהדרין על פי
משפטי הצדקים או במשפטי התורה ככל דברי חכמי התורה, וגם טובי העם אשר
באו לפניו לקבול על הנן העירו אותו כי עשה הנן זה מבלי כל רשות ממנו ועליו
למחות בו, ולא הזכירו משפטי הצדקים ודינם.

כל זה הוא מטבע הדברים ואי אפשר להיות אחרת כי אלבינוס הרומי דבר
לא היה לו עם יריעת התורה והמצוה ומשפטי התורה ודרכיה.
אותו העירו טובי העם רק מצד זה הגונע אליו כי עשה זה הנן בלא רשות
הרומיים, ועל נציב רומא לנעור בו ולהורידו במקומו.

אבל השאלה היא אחרת לנמרי, ועיקר הדבר מה שאנו רואים בזה הוא
התייגשות העם על הנן ומתי סודו, ועל מעשיהם הרעים, עד שגם העמידו עצמם
בסבנה ושלחו אל אנריסס מלאכים הרש ולא הכו לבוא אלבינוס כי אם מהרו
לעמוד לפניו ולבקשו על זה בעוד היותו בדרך.

אשר מכל זה הגנו רואים כי היה בזה הדעה גדולה מאד, ומעשים אשר לא
היו עד עתה.

ודברי יאועפוס מפורשים כי יסוד הרבר היה את אשר היו צדקים ומשפטי
הצדקים קשים יותר מכל משפטי יתר היהודים.

ומבואר לנו גם ממקום הזה כי דבר מנהדרין של צדקים, ומשפטים על פי
דרכם של הצדקים, היה אז דבר חדש, וכא רק בתוקף הזדוע של הנן זה, וכל
העושים אותו מסביב, אשר היו אז באמת נוראים על כל סביביו (עיי דברינו
בעמוד 446 ולהלן ויבואר לפנינו במקומו) עד שגם המלאכים אל אנריסס שלחו
העם חדש.

ונפלא הדבר שגם לא הרגישו בדברים כדורים ומפורשים אשר יאמר יאועפוס
כי משפטי הצדקים קשים נגד משפטי כל שאר היהודים.

אשר מזה כל הדבר מפורש לפנינו כי הצדקים עמדו בזה בודדים במועדם
נגד כל היהודים כולם וכי משפטי היהודים כולם הגם אחרת משפטי הצדקים,
העומדים לעצמם נגד היהודים כולם.

והדברים האלה הלא לא נאמרו על דיני מאבלות אסורות או דיני מועדות,
כי אם מפורש על יסודי המשפטים כי הצדקים שפטו אחרת מאשר שפטו כל
היהודים.

ואלו היה גם עד היום בכל ימי הבית השני כל הנהגת המשפטים בידי
האריסטוקראטים הצדקים, ודרכם משלה שם, הלא היה זה דרך כל היהודים, והיכן
היה אחרת מזה.

הנה דברי יאועפוס עומדים חיים ומבארים את עצמן ומבשרים לנו את כל
הדבר כמו שהוא, שאך הסעם עשו הנן ואשר עמו חרשה ויעשו משפטם ודינם
ככל דרכי הצדקים, וכל העם קם או כנגדם, על מעשיהם הרעים האלה.
אבל בכלל לכד הומניס היוצאים מן הכלל, היה שם בהפנהדרין משפטי כל
היהודים והצדקים משפטי הצדקים, וזה היה בהכרח על ידי מתנגדי הצדקים,

מתגנדי האריסטוקראטים יאבירים, והם באמת בדברי יאועפוס כל היהודים, שאר כל היהודים לכד הצדוקים.

וכבר נתבאר לנו כי הצדוקים לא היו להם כל יסוד בתורה, דרכם ועלילותם היו נחת תורת כל אחד ואחד בידו, וכישיבם בסנהדרין שלהם שפטו כן להטות משפט נבר, ובהיותם גם אכזרים ואנשים רעים וחמאים לר' ואדם בדברי יאועפוס במלחמת היהודים II, 8, 14. והצדוקים בעלי מדות גסות וקשות איש נגד רעהו ובהיותם בהכורה הם נגד אחיהם בקושי ותהרות כאלו היו מבני הנכרי כי על כן היו משפטיהם רהוקים מכל דרכי נועם אשר בתורת ד' ויעשו כאכזריות גששם וככל העולה על רוחם בלא קבלה ובלא ידיעה ועל כן באמת היו כל משפטים משפט קשה נגד כל משפטי היהודים כולם.

וכן הרכר כי דברי יאועפוס ממעשי הגן בן הגן הגם דבר גדול מאד בנוגע לחקירה זו, אבל לנמרי להיפך ממה שחשבו חוקרי העמים, כי הדברים ישם הגם סתירה גמורה לכל דבריהם, והגם גם הם עדות ברורה ומפורשת ככל דבר הסנהדרין במשנה ובגמ'.
ואמנם כן כי אין זה תמחון על חוקרי העמים כי לא העמיקו לחקור על ראיותיהם, ויביאו ראיה ממשפט הורדוס אשר אינו כי אם טעות גם בהבנת הדברים, ויביאו ראיה מדברי יאועפוס אצל הגן בן הגן אשר הגם באמת סותרים את כל דבריהם, וכל זה לא יפלא מאומה כי אין זה מלאכתם של חוקרי העמים להעמיק חקר בנוגע לדברי ימי ישראל.

אבל מה נוכל לאמר לאיש טבני ישראל כקראכמאל-הזקן אשר ראה גם הוא את נכובי הדברים האלה ויקרא אלינו את הקריאה הגדולה:
ומחבורי יוסף הכהן גם מסופרים אחרים מזמן הקדום הוא נראה ברור שכל סנהדרין גדולה המקובצת עכ"פ בעיקרה מוקני שני הבתים היה תמיד לראש הוועד הכהן הגדול שבאותו זמן.

וכל כך האמין לכל אשר ראה אצל חוקרי העמים עד שכתב גם הוא, ומחבורי יוסף הכהן גם מסופרים אחרים.
ולא ידע כי סנהדרין גדולה לא הוזכרה אצל סופרים אחרים כל עיקר, וכל דבריהם אינם כלל מענינם של סנהדרין גדולה.

פרק כא.

ואמנם כי קראכמאל-הזקן כחוקרי העמים יש להם עוד ראיה גדולה לדבריהם, ויחד עמהם יקרא אלינו לאמר:

הגם שהזכרו בחיבורים הנזכרים שמעיה ואבטליון (ליה). רבן גמליאל הזקן, רבן שמעון בן גמליאל הנהרג בשעת ההיבן, ואולי גם הלל ושמואי והזכרו באמת לראשי המורים ומכובדים גדולים בעם אולם בשם נשיא או כינוי מיוחד וזולתו לא נזכרו.

ואנחנו חיינו הפצים כי יראה לנו קראכמאל-הזקן במשנה ובגמרא כי נתנו

הנשיאות והבית דין הגדול

לנו שם מהנשיאים והאבות בית דין ציור אחר כזה כי היו ראשי המורים ומכובדים גדולים בעם.

אם חוקרי העמים מצאו טענה זו, ואם הם מעו לחשוב כי הנשיאים על פי המשנה והגמ' היו ישרים רוכבים על סוסים לכושי מכלל נשתי כתפות חוברות מכסף זהב ויצאו בצואר עהק.

לא נתפלא עליהם כל מאומה, בהיותם רחוקים מידועת המשנה והגמ' ומידועת דברי ראשי חכמי התורה וענינם, ובהיות כל עסקם כדברי ימי ישראל רק למצוא הדרך איך להכתישם.

אבל איש מבני ישראל הלא עליו לדעת כי אך זה לבד כל צורתם הבולטת לפנינו גם מתוך דברי המשנה והגמרא, היותם ראשי המורים ומכובדים גדולים בעם. ואם חוקרי העמים ישעו עלינו כי אף שהוכרו אחרים מהנשיאים בהספרים הם הוכרו באמת לראשי המורים ומכובדים גדולים בעם אולם בשם נשיא או כינוי מיוחד זולתו לא נזכרו.

לא יפלא מאומה כי בהתפר להם ידיעה בספרי ישראל חשבו כי במשנה ובגמרא הוזכרו יחד עם שמם גם בשם נשיא ובשם אב בית דין.

אבל חוקר מבני ישראל הלא עליו לדעת שגם במשנה ובגמרא הוזכרו רק בשמם לבד ולא בשם נשיא, ולא בכינוי מיוחד זולתו של שררות.

לפי שכל כבודם ומוראם היו רק רגל הורת ד' אישר נישאו, וכל דרכם על הארץ לא היו כי אם להרים גם לתורה, וכל מעשיהם וכל עלילות מצעדיהם היו רק להפיץ תורה בישראל וללמדנה ברחבים ישימה בפייהם, וכל צורתם הבולטת בתוך כל העם אשר נשקפו להם כמו שחר היו רק מתוך מעשיהם הגדולים האלה.

והיכן ראה או מצא קראבמאל-הזקן שיוזכרו במשנה ובגמרא בשם נשיא או כינוי אחר של שררות.

והיכן מצא במשנה ובגמ' יוסי בן יעזר הנשיא או יהושע בן פרחיה הנשיא או יהודה בן טבאי הנשיא ושמועיה הנשיא, והרבן יש' שם על הלל יותר מאו הלל סתם או הלל הבבלי, ואיה נמצא שם רבן גמליאל הזקן הנשיא או צל רבן גמליאל דיבנתה, איה בא שם עליו רבן גמליאל הנשיא, והרבן נמצא שם על בנו רבן שמעון בן גמליאל הנשיא, ואף שנמצא בימיו גם ר' שמעון סתם הנה לא היו נדרש לתת לו סימן נשיא לפי שבאמרום רבן שמעון בן גמליאל היו דיו, שלא היו בין החכמים אחר בשם זה, רק רבי רבינו הקדוש, מפני שבמעט בימיו היו ר' יהודה סתם ור' יהודה ב' שמעון היינו הויטבים שזה הוא ר' יהודה סתם נתנו עליו במקומות המעטים אשר הוזכר בשם ר' יהודה סימן הנשיא להבדילו מר' יהודה סתם, ואחרי שלא היו צורך לסימן יותר קראו לו בשם ר' יהודה ולא רבן יהודה ככל שאר הנשיאים, לפי שלא הוצרכו לזה.

וכמו שלא נמצא שם שיוזכרו הנשיאים כי אם בשמם אף כן לא נמצא שם כזאת על האבות בית דין.

ולא נמצא לא יוסי בן יוחנן האב בית דין, ולא נתאי ראובלי האב בית דין, ולא שמעון בן שמח האב בית דין, ולא אבמליון האב בית דין, וגם לא מנחם האב בית דין, ולא שמאי האב בית דין.

כבודם הגדול של רבותינו לא היו במשמרתם, כי אם בתורתם, ומשמרתם

עצמה לא לקחו אותה ולא התנדו בה בתור משרה ופקודה, כי אם ככל מורי התורה אשר אך זה לבדו היו קו המקף את כל מעשיהם, וכל דרכם על הארץ, ועיקר משרת הנשיאות והאחרות בית דין היתה רק זאת להיות ראשי חכמי התורה, להיות גם הבית דין הגדול עצמו בעיקרו ויסודו רק דבר התורה בישראל וכלשון המשנה במס' סנהדרין ד' ס"ז:

ואם לאו אלו ואלו באין לבית דין הגדול שבלשכת הגזית שממנו תורה יוצאה לכל ישראל.

והראשון בין כל נשיאי ישראל אלה, יוסי בן יעזר, הגה פתגמו היותר גדול אשר הזהיר עליו ה"י. י"הי ביה תך ווער לה חכמים.

ואך זה לבד היו כל דרכם על הארץ, ואך זה לבר היו כל ענינם, ואך זה לבר הוא גם כל הציור אשר נמצא עליהם במשנה ובגמרא, ואך מתוך השקפה זו יתראו אלינו מטעם, ראשי המורים ומכובדים גדולים בעם.

בהיות גם כל עיקר דבר הבית דין הגדול עצמו רק דבר התורה, ויהיו הם נושאי דגלה ומלמדיה ברבים והנשיא בראשם לכל דבר התורה בישראל.

וישירער מתוך החלפת כל הוקרי העמים יחד יאמר לנו בעמוד 197 על בית דין הגדול: nicht ein Collegium von Gelehrten, sondern eine Vertretung des Adels war.

ועל זה גם הביא שירער ראיותיהם כי היו זה רק כנסיה של אריסטוקראטים והבית הגדול עומד בראשם כי הלא הנשיאים אשר לפי דברי המשנה והגמרא היו נושאי משרת הנשיאות כמו הלל ושמאי ורבן שמעון בן גמליאל הראשון, לא ירע יאזעפוס מהם כי אם היותם ראשי חכמי התורה (ראשי הפרושים).

ולא הרנישו כי הנם פותרים את עצמם, כי אך מפני שהם טעו והשבו שהיתה זה כנסיה של אריסטוקראטים, כי על כן טעו גם בזה וחשבו כי היו בהכרח העומד בראשם נושא משרה של בעלי פקידות, ואלו היו זה שמעיה ואבטליון או הלל ושמאי היו יאזעפוס מזכירם כן בתור פקידים.

אכל אם הכנסיה היתה Collegium von Gelehrten הלא לא היו העומד בראשם פקיד לבוש כנדי השרד ונושא משרה כי אם ראש חכמי התורה, ומה היו לו ליאזעפוס להזכיר יותר (ל"ט) מכה שהזכיר.

וזה שהם היו ראשי כל חכמי התורה זה הלא יוצא באמת מתוך דבריו אצל הלל ושמאי כדברים ברורים, ונדבר על זה עוד לפנינו גם בפרט וכן הדבר כי הבית דין הגדול של כל ישראל היו בעיקרו ויסודו בני ומשובלל רק לזה. שממנו תורה יוצאה לכל ישראל. ויהי כאמת Collegium von Gelehrten וכל מעשיהם הגדולים בתוך העם הלכו וכאו רק מתוך נקודה זו, וכל

הקור (ל"ט) עיקר חבל בגל מעטותיהם הם דברי יאזעפוס, אבל החוקים לא החזיר כי אם רבן גמליאל הוקף, ובבבל אחי אשר החברים נבחרו ביום מאוחד עוד כבר זמ נשכח מחסבתים כל תאר מני הדברים עד ששיער עצמו הכרח להיות ק בעמוד 204 כנעץ להצננת הנחלה של חן בן חנן, וקור על דברים שונים כאלה ואלה בכל המסך דברי, קן יאמר גם קצת כבר בראש דבריו בעמוד 56 גם אחי זה, וכל תבא לקרק וקרקים מהליכת קולטתם וטבאו זה לתק הקידות דברי חיימים להסיעת הדברים איתו אלא מועת, ואלו היו זה מעין מלאכיתו ויגע יכלים לברר כל זה בראיות היותר טיחות, אבל אין כל זה ענין לחייט.

מה שהעם ככללם שמעו לקולם ולכל דבריהם לא היו זה מפני שהיו כנסיה של בעלי פקידות נושאי משרה אשר הנם מוכרחים לשמוע להם בעל כרחם ונגד רצונם כי אם מפני שידעו שכל דבריהם דברי תורה, וכל מעשיהם רק מסקור התורה, וכל מה שיוצא מהם אל העם הוא רק דבר התורה והמצוות.

וכל מה שנכתבו כל החוקרים האלה בחקירה זו בא להם רק מתוך זה שלא יכלו לצייר להם מה גדול של כנסיה כוללת כזו כי אם מאריסטוקראטים נושאי משרה, ויהשבו כי אי אפשר לאמר שזוהי זה כנסיה מחכמי התורה כי איך ובמה היו להם כח גדול כזה שישמעו להם כל העם.

כי היו כל החוקרים האלה רחוקים מדברי ימי ישראל ויהיו רחוקים מלדעת את כח חכמי התורה על העם ככל ימי הבית ועל כן גם טעו כולם אחרי פלסולו הזר של גינער לאמר:

בימי הבית השני לא היו כח חכמי התורה גדול כלל על העם, ולא יוכל להיות כי הכנסיה הכוללת היתה רק מהם, ורק בזמן מאוחר מאד היו כן אחר יחרכן בימי התנאים ובימי האמוראים, ורק מזה ציירו להם חכמי התלמוד שאלו היו עתה הבית בני והמשלה בידי היהודים והבית דין הגדול במקומו הלא בודאי היו מחכמי התורה שהיו עתה גדול כהם על כל העם, על כן כתבו כן במשנה ובגמרא את דבר הבית דין הגדול בימי הבית השני כאלו היו כהם על העם אז ככהם עתה בימי התנאים והאמוראים,

ואת ההבלים האלה אהזו כל החוקרים האלה בשתי יריהם, ויאמר לנו קונען בעמוד 78:

לעומת זה ברור הוא איך עלינו לצייר לנו את סיפור התלמוד מהסתדרין, דברי גינער בזה יש ביעו אותנו רצון לגסרני, הוא יבאר זה לאמר המשנה והגמרא נסדרו כבר ימים רבים אחרי אשר האריסטוקראטיע אבדה את כחה, בעת אשר החכמים חכמי התורה היו כהם גדול על העם, ועל מושגם מהעבר משל אצלם מעמד זהוה בימים ההם, ועל כן כתבו לנו את דבר הסתדרין כפי אשר עמד הדבר בהמאה השלישית ואחר זה, ויכתבו לנו הדברים בדרך זה של יסודם אלו היו או לא רק עדה יהודית כי אם גם היו להם או ממשלה יהודית.

ונמצא הדבר עד כמה לא ראו גם אשר בין עיניהם, הן כל החקירה הזאת וכל פענתם נגד המשנה והגמרא הוא רק זאת, שדברי יאזעפוס הנם נגד המשנה והגמרא וכדיות יאזעפוס סופר דברי הימים וכדיותו לסי דעתם גם קודם בזמן להמשנה, על כן עלינו לדחות דברי התלמוד (המשנה והגמ') מפני דברי יאזעפוס. אבל הלא בנוגע לכח חכמי התורה על כל העם בימי הבית השני יש לנו בדברי יאזעפוס דברים מפורשים גדולים וכוללים מאד פעמים יותר ממה שיש לנו בזה במשנה ובגמ' על הזמן היותר אחרון.

והיכן יש לנו בכל המשנה והגמרא על הזמן האחרון דברים גדולים כדברי יאזעפוס אלפ' 5, 10, XIII כימי יוחנן כהן גדול אשר יאמר: והם (חכמי התורה) עומדים אצל העם במעלה גבוהה כל כך עד שישמעו לקולם ולכל דבריהם גם אם יאמרו להם נגד המלך ונגד הכהן הגדול. והיכן יש לנו בכל המשנה והגמ' על הזמן האחרון דברים גדולים על כח

הנשיאות. והבית דין הגדול

שכב

הכמי התורה על העם כדברי אלכסנדר ינאי בצוואתו לפני מותו לאשתו שלמינון למסור הנחת הממשלה לחכמי התורה (הפרושים).

ואף כי אלכסנדר ינאי שנא את חכמי התורה תכלית שנאה וירדוף אותם על פי הצדוקים בחרב נוקמת, ויעבירם בדם ואש, וגם יאזעמוס עצמו גם הוא חמת עכשב תחת לשונו לשלוח בס נם שן אוכלת, בכל זה הוכרחו גם להודות בעיקר הדבר ובעל כרחם הוכרחו לאמר את יסוד הדבר מזה והנה באו שם דברי אלכסנדר ינאי באלפטיי XIII, 15, 5 לאשתו על חכמי התורה לאמר:

אלה מתודתם (על אשר יומסר עתה ההנהגה לידם הם) ימו את לכב העם אליה, כי הם יש להם כח גדול על כל עם היהודים והנם יכולים לעשות רעה גדולה לאויביהם וטובה גדולה לאוהביהם, מפני כי העם ישמעו לכל הנה היוצא מפייהם אם יאמרו דבר נגד מי מתוך שנאתם אליו, ואך על זה ישנאו אותו (את אלכסנדר ינאי) כל העם מפני כי הוא רצה לעמוד נגדם. והאם יש לנו בכל המישנה והנמי כדברים האלה על הזמן האחרון, או האם אפשר הדבר להיות כח יותר גדול על העם מהדברים המפורשים האלה אשר באו בדברי יאזעמוס על הימים הראשונים על זמנם של יוחנן כהן גדול ואלכסנדר ינאי. והלא כל עיקר דברי החוקרים האלה בהתקירה הזאת מתוך דברי יאזעמוס אינם כי אם ממה שנאמר שם בזמנים מאוחרים אחרי ימי יוחנן ואלכסנדר ינאי, אשר אז לפי כל דבריהם גם הם כבר גדול כח חכמי התורה הרבה יותר מאשר היי בימי אלכסנדר ינאי ועוד קודם זה בימי יוחנן כהן גדול.

והנה לפנינו דברים מפורשים גם על הימים הראשונים ההם הרבה יותר ממה שנמצא בנמרא על הזמנים היותר מאוחרים.

ואך תמהון הוא לראות את כל המושג אשר עשו להם כל החוקרים האלה מדבר חכמי התורה אצל כל בני ישראל ויבנו כל דבריהם אך על היסוד כי היו לכתת חדשה, כתת של פרושים, והתחזקו לאט לאט עד אשר זמן רב אחרי החרבן התחזקו לבטרי וימצאו אונים קשובות בין כל העם.

עד אשר שירער בעמוד 87 יאמר:

כן הדבר כי כאשר גדלו כחות הפרושים פעל זה גם על הכנסיה של סטודרין, ויותר אשר נתגדלו הפרושים יותר ראו האריסטאקראטים להכרת לתת גם להם איה מקומות מושב ביניהם וזה הותחל כפי הנראה רק בימי אלכסנדרא אשת אלכסנדר ינאי. וכל זה נבנה על יסוד של תדו אשר יסד להם גיינער בכל דבר הפרושים והצדוקים.

ועל כן יאמרו לנו גם גיינער גם קונען בנוגע לכל דבר הסטודרין במשנה ובנמרא:

כי המשנה והנמי נסדרו כבר ימים רבים אחרי אשר האריסטאקראטיע אכרה את כזה, בעת אשר חכמי התורה השינו כח גדול על העם, ועל מושגם מהעבר שלט אצלם מעמד ההוה בימיהם הם.

אבל הלא לא נמצא עת בימי ממשלת יהודה (לבד ימי השמד) אשר האריס-טאקראטים עמדו בכל תוקף כחם כבימי אלכסנדר ינאי, בכל זה יאמר ינאי עצמו על העת ההיא:

כי חכמי התורה יש להם כח גדול על כל עם היהודים וכו' וני העם

הנשיאות, והכית דין הגדול

ישמעו לכל הגה היוצא מפייהם וכי ואך מסני זה ישנאו אותו כל העם מסני כי הוא יצא לעמוד נגדם.

ודברי אלכסנדר ינאי אלה נאמרו לפני מותו והוא כבר אחרי סוף כל ימי הדיניות להכמי התורה, אשר נדרפו מסוף ימי יוחנן הורקנוס ואילך.

וזה עצמו יורה לנו כי כהם הגדול אצל כל העם מוצאו מימי קדם, וכבר ירש נזעו משנות מאות.

עד כי משך זמן כארבעים שנה מממשלת הצדוקים בכל תוקף הזרוע ובכל כהם לעקור נטוע לא הועיל כל מאומה.

והדברים ההם אשר נראה לפני ימי המאורע עם יוחנן, ולפני ימי ממשלת הצדוקים. כי הם עומדים אצל העם במעלה נכונה כל כך עד שישמעו לקולם ולכל הכריהם גם אם יאמרו להם נגד המלך ונגד הכהן הגדול.

הדברים האלה עצמם נשמע גם אחרי ארבעים שנות ממשלת הצדוקים מפי ינאי לפני מותו וכל הדיניות להכמי התורה, וכל החיזוק הגדול אשר שבו הצדוקים ונתחזקו על ידי הממשלה במשך של ארבעים שנה לא יכלו לשנות בזה דבר.

לפי שכל זה לא היו דברי חדש מקרוב אשר בא איזה עשירות שנה לפני ימי המאורע עם יוחנן וממשלת הצדוקים בארץ, כי אם דבר אשר כבר נשתרש מעצמות כל עם יהודה מקצה מימי קדם מלפני שנות מאות, וכי היו זה דבר העם עצמו.

כי על בן הגה כל עמל הצדוקים בכל כה ממשלת הארץ אשר היו אתם עלה בתוהו, הציהם התמוללל, וכדוריהם תמס הלכו.

ובעבור סופה, וכאשר אך נתבטל כה האנרף, שבו כל הדברים למקומם מעצמם, אחרי אשר אם רק היו העם הפשים לנפשם שמעו רק לקול הכמי התורה ולכל סדריהם הם, בהיות הכמי התורה והעם דבר אחד לנמרו וכאשר אך שבת נזנש היו רק דברי הבית דין הגדול מחכמי התורה נשמעים ונעשים.

כי היו הכמי התורה לב העם עצמו, ודבר העם ודבר הכמי התורה אחת ולא יוח החשן מעל האמוד.

ועל כן הגה תחת מה שהשכו כל החוקרים האלה כי דברי התלמוד מהסנהדרין הם רק מסני כי שלט אצלם מושגם מהיהוה ביטעה אשר האריסטוקראטיע אבדה כחה, וחכמי התורה השיגו או כה גדול על העם.

הגנו רואים הדיסק בדברי יאזעפוס כי דברי התלמוד מהסנהדרין הם כמה שהיו בימים מקדם אשר אז מפורש אצל יאזעפוס שהיו כהם גדול על כל העה הרבה והרבה יותר כמה שנמצא בתלמוד על זמנם הם.

ובמה נשתומם למראה עינינו לראות גם את אחדים מחוקרי ישראל אשר בשמעם קול צלצל פעמון אצל חוקרי העמים, ובהיותם בעצמם חוקים מכל הקירה, חשבו שכל זה מפורש כן גם בהמקורים, כן עשה ההבם קראכמאל-הזקן, מאשר מצא לפניו אצל חוקרי העמים מהימים ההם, וכן עשה אחריו ההבם וייס אשר כבר ראה גם הלומותיהם של אחרוני חוקרי העמים ולא מצאו את לבבם להקור אם יש איזה מקום להדברים ההם, ולא נהנו לב לראות ולדעת מה נאמר בהמקורים ואם אין הדברים מפורשים שם להיפך.

להחכם ויזים בחשבו שכנ מפורש בהמקודים עצמם, בא לשנות על פי זה גם את סדרי הדורות נגד דברי המשנה המפורשים, ואמר בהיא עמוד 99: אנפיוכם אפיפנים לא הי' כאכיו וכיו בתחלת מלכות זה הצורך עמד בראש הסנהדרין אנפינוס איש סוכו, האומנם שלמי המסופר במשנה קבל הוא משמעון הצדיק אשר הי' משיירי כנסת הגדולה, ושמעון זה הראשון הי' זמן רב קודם ממשלת אנפיוס אפיפנים, אבל אם נתבונן בשלשלת הכתובים הגדולים שהיו ופעלו אחר שמעון הראשון נמצא כי בימים אחרי שמעון לא היתה סיבה להעביר ראשות הסנהדרין מן הכהן הגדול אל איש אחר מתוך העם כי אחרי מות שמעון וכיו וכל הכתובים הגדולים האלה היו נאמנים עם ד' ועם ישראל וכל סופרי דברי הימים ליהודים שבזמן ההוא כשהיו מזכירין את ראשי בית דין הגדול לא הזכירו אלא הכהן הגדול כי תמיד הי' הכהן הגדול הראשון והראש בבית דין הגדול של כל זמן וזמן, והנה עתה ראינו את אנפינוס אשר לא הי' כהן שעלה ודי' לראש וזה אי אפשר מבלי סבה מוכחת, וכבר זה יפרוש אור על זמן של אנפינוס ונשפוט מזה כי אנפינוס לא הי' לראש אחר שמעון ולא בכל הזמן ההוא מן שמעון הראשון עד שמעון השני אמנם אחרי מות שמעון השני שעלה אנפיוס אפיפנוס למלוכה ולא ארכו הימים והעמיד זה הצורך כתבים גדולים זה אחר זה אשר כולם היו ממרים את ד' ועוזבים את התורה ומשחזרלים לתמוך את הפין הממשלה להרוס את הדת היהודית בעת ההיא נראה סבה גדולה אשר הביעתן להעמיד את אנפינוס בראש הסנהדרין וכיו ונאמר ששווי השמות גם למחבר המשנה יתאר את שמעון השני בתואר שנאמר על שמעון הראשון אלה דבריו.

והנה הישגה לו לעשות את המשנה לזועים בסדרי הדורות בזמן של מאה שנים על ידי פלפולים כאלה מפני כי לפי דבריו: כל סופרי דברי הימים ליהודים שבזמן ההוא כשהיו מזכירין את ראשי בית דין הגדול לא הזכירו אלא הכהן הגדול: אבל כי גם גדול נעשה לו להחכם ויזים, שכחות דברי ימי ישראל הפקר, לא שאלו אדם להגיד לו כי המה אלה. כל סופרי דברי הימים ליהודים שבזמן ההוא ומה שמס כי נדע.

והיכן מצא שם אצל סופרי דברי הימים כימי אנפינוס איש סוכו כי כשהיו מזכירין את ראשי בית דין הגדול לא הזכירו אלא הכהן הגדול. והלא הידועים גם דבר אין להם עם העת והוא של אנפינוס איש סוכו, כל מה שידובר שם אינו כי אם על הימים היותר אחרונים לפני ימי החרבן, וגם זה רק בנוגע למעשה פרטי העומד לעצמו, ואשר אין לו ענין כלל עם הבית דין הגדול של כל ישראל.

ויאזעפוס סופר דברי הימים היהודי בעת ההיא הלא יודו גם חוקרי העמים כי בפעם הראשון אשר בא אצלו דבר הסנהדרין עם הכהן הגדול יושב ראש, הוא רק בזמן מאוחר מאד, היינו כבר בימי שמאי הזקן במשפט הורדוס, אשר שם נמצא את הורקנוס ההשמונאי בבית המשפט.

וכבר נתבאר לנו מעותם הגדול כי שם לא הוזכר כלל כי הורקנוס יושב ראש, כי אם שנים הורקנוס הי' אז כעצמו בבית המשפט, וכבר גם נתבאר שלא

הי' שם לא דרך ולא אופן, לא לפני הורקנוס ולא להסנהדרין, כי אם שכינצא מן הכלל ימצא שם גם הורקנוס עצמו בבית המשפט.

וכל כך הי' החכם ווייס רחוק מכל ההקירה הזאת, עד כי גם לא ציין כלל אפי' ברמז היכן נמצא בן אצל יאזעפוס, ולא הראה לקוראיו אפי' מקור אחד מזה. ובכלל לא יזכיר יאזעפוס בימים ההם כל עיקר את הבית דין הגדול, ומעם אחת בימי אנטיוכוס הגדול הזכירם, ובא שם באמת רק הבית דין הגדול לבדם, ואין שם גם כל זכר מהכהן הגדול בראשם.

וזה הוא המקום היחיד אשר הזכיר זה אצלו (ועי' לפנינו בפרק הבא) ואין שם כל זכר מכהן גדול.

ומבלי לדעת מכל זה מאומה, יכריז החכם ווייס לפני קוראיו כרוז גדול קורא במדבר:

וכל סופרי דברי הימים ליהודים שבזמן ההוא כשהיו מזכירין את ראשי בית דין הגדול לא הזכירו אלא הכהן הגדול כי תמיד הי' הכהן הגדול הראשון וראש בבית דין הגדול של כל זמן וזמן.

ועל פי הדברים הבטלים האלה הוא גם בא לשנות כל סדרי הדורות, ועושה לו סלסולים זרים נגד דברי המשנה על פי כל סופרי דברי הימים ליהודים שבזמן ההוא אשר לא היו ולא נבראו (ועי' גם עמוד 199 בהערות).

פרק כ"ב.

ואחרי כל מה שנתבאר נוכל לשוב ולהתבונן בדברי יאזעפוס על הימים הראשונים לפני ימי החשמונאים.

ונראה שם ונכיר עד כמה יתאימו כל הדברים יחד, ועד כמה הגם בולטים לפנינו. כבר נתבאר לנו כי בימי הבית השני עוד בסוף ימי הפרסיים ובימי היונים אחריהם, הגה הי' דברם עם הכהן הגדול, על סיו נבנו מסי המדינה, וממנו ועל ידו קבלו זה מושלי העמים, ואליה נשלחו סקודותיהם של המלכים, וממנו קבלו תשובות כנוגע לכל דבר המדינה, ואליה ביחוד פנו גם שלוחיהם, ויהיו דבריהם עמרו, ועל ידי זה הי' הוא גם המעמיד סקדי המדינה לכל דבר הממשלה, וכל זה נעשה ונתקן בסוף ימי הפרסיים, כי לפני זה הי' כל זה דבר הפחה ביהודה, והדבר נסדר כן אחרי ימי נחמיה, והיו אחרי אשר על ידי עזרא ונחמיה והכנסיה הגדולה נעשו סדרים במדינה והועמדה הדת על תלה, ואחרי אשר הכהן הגדול הי' גם הוא צדיק מושל ביראת אלקים, ומאז ואילך הי' הוא גם המוציא והמביא את כל דבר הבית דין הגדול אל העם, ככל ראש ממשלה במדינה, אשר על ידו יצאו ויבואו כל הדברים הנעשים שם.

הנה נראה ונמצא בן גם בימי אלכסנדר מוקדן בדברי יאזעפוס אלטמי XI, 8, 3—5 כי כל המשא ומתן הי' עם הכהן הגדול, אליו שלח אלכסנדר שלוחיו והוא השיב להם, ונאשר קצף אלכסנדר על תשובת ידוע הכהן הגדול, ובאסו בא לירושלים יצא אז לקראתו הכהן הגדול בראש הכהנים והעם, והוא מצא חן בעיני אלכסנדר ויהיו דבריו עמו גם ביום ההוא וגם אחר זה ככל אשר באו הדברים מזה בדברי יאזעפוס.

הנשואות והבית דין הגדול

שבר

וכל זה הוא באמת על סדרו ועל ענינו בהיות זה דבר הכהן הגדול בתור עוזר בעמו, ואין זה ענין כלל עם הבית דין הגדול, אשר הכהן הגדול לא עמד בראשם, ומשמרו לכד כדוננו היתה דבר הפקדות במדינה, וכל דבר מושלי העמים עמו.

לעומת זה נראה דבר חדש מאד בימי אנטיוכוס הגדול כי הבית דין הגדול גם לקח בידם אז גם דבר המדינה נגד מלכי נרים. ולהפוך הכהן הגדול לא הזכיר שם כל עיקר, ואין זכרונו בא לפנינו בכל הדברים האחרים שם.

וכידוע כי לפני ימי הרומיים הי' שם הבגסיה הזאת *γερουσία* (הזקנים כמו שהיא לשון המקרא עליהם בכל מקום וכן הוא גם במשנה ובגמרא במקומות אין מספר).

וקובען גם הוא הזכיר להודות בזה ובהוכיחו דברי יאזעפוס מזה באלמפי XII, 3, 3 יאמר גם הוא בעמוד 66: בלא שום ספק, נכלל לקחת את הבגסיה הזאת אשר תבונה בזה בשם *Gerusia* להבגסיה הזאת עצמה אשר תקרא בזמן מאוחר (בימי הרומיים) בשם סטודרין.

אבל לא שם לב להתבונן בהתוצאות היוצאות מזה. כי הננו רואים בזה דבר חדש מאד על הבית דין הגדול, כי הגם עומדים בראש העם גם בנתע למלכי נרים.

ואלו היינו כדגאים שם גם את הכהן הגדול אז הי' אפשר לאמר כי הכהן הגדול עמד בראש הסטודרין, וכי הסטודרין היו אריסטוקראטים שרי המדינה. אבל הכהן הגדול לא הזכיר שם כלל, וזה יבאר לנו כי הסטודרין והכהן הגדול היו שני דברים שונים במדינה, וכי בזמן ההוא לקחו בידם הבית דין הגדול גם דבר המדינה להיות מול לעם גם בכל הנתע נגד מלכי נרים. ועל כן לא הזכיר שם הכהן הגדול כל עיקר.

ובסתנבו של אנטיוכוס הגדול לשר צבאו אמר שם: וההגיים הראו לי עת ידירות וקבלו אותי בכל אהבה וכבוד רצאו לקראתי עם הסטודרין בראשם (*μετα τῆς γερουσίας*).

והנה לא הזכיר הכהן הגדול כלל, אף כי זה וראי אשר בדברים כאלה הי' שם זמנים שונים אשר הכהן הגדול הי' הוא העיקר בכל זה, היינו נגד מושלי העמים, והנה זה הזכיר הבית דין הגדול.

וכל הדבר מתבאר מעצמו, על פי סדרי המעשים במדינה בימים ההם. ימי אנטיוכוס הגדול הגם ימי חניו השני בן שמעון הצדיק. אשר נשאר ילד קטן אחרי אביו והגיע לימי כדוננו הגדולה בימי תלמי אייערנעמעס מלך מצרים אשר אז היו עוד בני ישראל תחת ממשלת מצרים.

ויאזעפוס באלמפי XII, 4, 1 יספר: וחניו זה הי' איש משהת אהוב כסף ועל כן גם מנע מליתן למלך מצרים את עשרים מאלאגיים מס הארץ. ועל ידי זה עלה על האופק בן אחינו יוסף בן מוכיה וידי לחובר המסים

ממלך מצרים, לא לבד בארץ יהודה כי אם בכל הערים מסביב, והגיו נדחה מכל פקידת המדינה, ותחתיו קמו עתה יוסף החוכר וכל שרי מסיס הרודים על ידו. וכבר נתבאר לנו כי זה הוא תחלת ימי המתיונים והאריסטוקראטים, והצדוקים אחר זה.

אבל בראשית ימיהם עדין לא פרצו נדרו של עולם באופן מבחיל ככל אשר עשו ארבעים שנה אחר זה.

ובימים ההם כאשר היו כל הפקידות במדינה בידו של יוסף וכל אנפיו הוכרחו הבית דין הגדול להקים גם נשיא מתוכם לכל דבר המנהיגין אל העם וזה הוא דבר הוונות אשר הותהל אז ויוסי בן יועזר היי הראשון בהם.

אבל אף כי חכמי התורה ושלומי אמוני ישראל יכלו עוד להחזיק מעמד הנה כבר התחילו יוסף ובניו וכל אנפיו לתת היתתם בארץ החיים, וכבר סבלו מהם הרבה מאד, גם בנוגע להכבדת עולם על העם, גם בנוגע לפרוץ נדרי התורה.

והנה פתאום זרחה להם ליראי ד' השמש ואנטיוכוס הגדול נצח את מלך מצרים ותהי ידו רוטמה גם בארץ יהודה, ובהיות יוסף החוכר נשען רק על עזרת מלכי מצרים, כי על כן מהרוד ראשי ישראל לקדם פני אנטיוכוס הגדול ויצאו לקראתו בראש העם אשר היי רק עמהם יחד.

ואנטיוכוס באמת הפיק הפצם וכל רצונם ויתן להם זכויות רבות, ויחוק את ידי העם בחוקים טובים, וכי יכלו להיות ככל חוקי דתם, וכבר נתבאר לנו כל זה בעמוד 189.

וזה הוא הדבר אשר הוכרחו אז לפנות עורף למלכי מצרים אשר משלו עליהם לפני זה, ויתנו ידם הטה וכל העם עמם לאנטיוכוס הגדול מלך טוריא ויקבלו פניו בהודה וינהלו כל החיל והפילים בכל הנדריש להם, עד כי אנטיוכוס היי להם יסיר תודה ככל דבריו במכתבו לשר צנאו, וישב להם כשוב פעלם בחוקים טובים מאד.

וכל זה מפני כי מלכי מצרים תמכו בידי יוסף וכל אנפיו והוא רעצם וירוצצם וכבר גם התחילו לשלוח יד בכל קדשי בני ישראל.

כי על כן עמדו הם בראש כל העם, ויקבלו פני אנטיוכוס וכל חילו בתרועת שמחה וימלאו כל מחסורם, והוא מלא כל בקשתם.

כי בכלל היי כהם של חכמי התורה גדול אצל כל העם ורב מאד עד כי אם רק מצאו זה לנחוץ היו יכולים להרחיב חוג פעולתם הרבה יותר, בהיות כל העם רק עמהם ואחריהם, בידעם הישב כי כל עלילות מצעדיהם הוא רק לטובת העם. מתנגדיהם היו רק מתנגדי העם ככלל, ולא יכלו להפיק הפצם, כי אם או בהשענם על עריצי נזים מבתוך, או בזמן משך כארבעים שנה כימי החשמונאים מסוף ימי יוהנן עד אחרי מות אלכסנדר ינאי על ידי המושלים ביהודה עצמת.

רק כי חכמי התורה עצמם התרחקו מכל הגונה יתירה במדינה בהיותם דחוקים מלבקש כבוד לעצמם שלא לטובת העם, אבל בשעה שדאו שזה נחוץ, אם לשמירת טובת העם, או לטובת התורה והמצוה ושמירתן, הלכו בדרךם הלאה, וכל העם היי אך אחריהם, בידעם כי כל מעשיהם אינם כי אם לטובתם הם.

ובראותם עתה סכנה קרובה עמדו בראש העם גם בנוגע למלכי נזים.

הנשיאות והכרת דין הגדול

שכה

ותוקרי העמים אשר בכל הנוגע להקפדה הזאת ראו רק זרות ותהמוכות, נתהפכו להם הדברים גם במקום הזה.

וקונען בעמוד 67 יאמר:

כעת עלינו לחפש ולמצא באיזה זמן עמדה הבנטיה הזאת אשר נקראה תחלה Gerusia ואחר זה סנהדרין, כאשר לפי דברי יאזעפוס קדם הכהן הגדול ידוע את פני אלכסנדר הגדול, הלך יחד עם הכהנים ורבים מהעם, ולא הזכיר שם הנערסיא, אשר מאה שנה אחר זה קדמה פני אנטיוכוס השלישי (הגדול), כח הראיה הזאת יתחזק עוד יותר על ידי אשר נתבונן בדבר הכולל, בלא שום ספק הי' כל כח המדינה מונה בידי הכהן הגדול מאז שבו מבבל וכל ימי דפרסיים וכו' בכל הזמן הזה הי' ליהודים רק זכויות מצומצמות מאד, רק אחר זה כאשר באו תחת יד מלכי מצרים הורחבו זכויותיהם, מטבע הדברים היו האריסטוקראטים אשר נהנו מהזכויות האלה והיו הם ראשי הממשלה וקאללעניוס של בית המושפט ודבר המובן מעצמו הוא שהכהן הגדול עמד בראשם אלה דבריו.

ולא נוכל לדעת איך לא הרגיש כי דבריו סותרין את עצמן.

אלו היינו רואים בדברי יאזעפוס כי נגד אלכסנדר הגדול יצא הכהן הגדול לבדו, ונגד אנטיוכוס הגדול יצא הכהן הגדול בראש הנערסיא.

או הי' יכול להיות מקום לדבריו כי בין זמנו של אלכסנדר לבין זמנו של אנטיוכוס נולדה הנערסיא הזאת, ואז הי' קונען עומד ומביא לנו את אריסטוקראטיו ואת הכהן הגדול, כי בודאי ומטבע הדברים היו זה האריסטוקראטים, ובודאי ומטבע הדברים עמד בראשם הכהן הגדול.

אבל הלא הרבר להיפך כי בשם שאצל אלכסנדר הזכיר הכהן הגדול בלא הסנהדרין כן הזכירו אצל אנטיוכוס הסנהדרין בלא הכהן הגדול.

ואיך יבואר זה על פי דברי כל הפלסוף הגדול הזה אשר עשה לפנינו.

והוא רק תמחון לראות כי בכל מקום אשר הדבר נוגע לדברי ימי ישראל לא נתנו לב שיהי' לדבריהם איזה ענין.

וכל הדברים מבארים את עצמן, לקדם פני אלכסנדר יצא הכהן הגדול בראש הכהנים וכל העם בהיות באמת הכהן הגדול מול לעם בכל הנוגע למלכי העמים, וכן הי' גם ראשית דברי אלכסנדר אל הכהן הגדול כמו שהוא אצל יאזעפוס אלפטי XI, 8, 3:

אלכסנדר נסע. אז לסיריען ויקח את דאמאסקוס, ואת צידון, וישם מצור על צור, וישלח מכתב אל הכהן הגדול של היהודים, כי ישלח לו חיל עוזר ויביא צידה לחילו, וכל המסים אשר שילם עד עתה לדריוש (מלך פרס) ישלח מעתה אליו, וכל זה הלך באמת עתה על ידי הכהן הגדול אשר נחשב בכל זה למושל המדינה.

וכאשר באו שלוחי אלכסנדר והכהן הגדול השיב להם כי נשבע לדריוש לבלי להלחם נגדו, וכל זמן אשר יהי' עוד דריוש בחיים לא יחלל שבועתו, או נתמלא אלכסנדר חמה וישלח אל הכהן הגדול כי כאשר אך הפול צור אז ישים פניו אל ירושלים וייסר אותה קשה, וכאשר אחרי שבעה חדשים נפלה צור בידו, אז נסע אלכסנדר נגד ירושלים.

הלא על פי סדרי הדברים הי' כי יצא עתה הכהן הגדול לקדם פניו בראש הכתובים העם, אשר אך אותו ידע אלכסנדר והיו כל דבריו עמו. ואף שזה ודאי כי בין ראשי נבבדי העם היו גם רבים מהמסודרין וקני ישראל.

אבל גם אלה לא יצאו בתור הכנסיה הזאת ובתור באי כחה, כי אם בתוך העם. לפי שמסודרי ישראל לא היתה כנסיה של אריסטוקראטים חזרים כאשר חלמו להם כל הזקנים ואלה מתוך השערות ברדיות, כי אם כנסיה אשר עיקרה ויסודה. ששמטה תורה יוצאה לכל ישראל ודבר לא הי' להם בתור כנסיה נגד מלכי עמים.

והם ידעו היטב כי יוכלו לסמוך על הכהן הגדול כי יהי' הוא המוציא והמביא את כל השאלות העם לפני אלכסנדר, בהיות ידוע צדיק מושל ביראת אלקים, ושכעון הצדיק נכדו גם הוא כבר עמד לימינו, וידעו מראש כי בקשתם תהי' רק משמרת הדת.

ונראה ונבין זה גם אנטו כהיום מתוך הדברים עצמם לדעת כי לא היו שם או אריסטוקראטים חזרים אהבי ימים לראות טוב משהי' העם, אשר דבריהם נשמעים ונעשים, כי אם שרי קדש, חכמי התורה אשר התורה המצוה כל נשמת אמת. וכאשר קרא אותם אלכסנדר לסדר יום בואו ושאלם להגיד לו בקשתם וכי יבקשו להם מתנה כתפסום, נאמר שם אצל יאועפוס ה' XI, 8 כי היתה חשובתם:

כי יבקשו להרשות להם להיות רק כפי הדין התורה, וכי לא ישלמו כל מס בשנה השביעית (למען יוכלו לשמור הדין התורה כשביעית תשמטנה תמשתיה). וכאשר הסכים אלכסנדר לזה הוסיפו לבקש עוד כי יתן גם להגיד בכל יומי להיות רק על פי תורתם.

וכאשר נתן להם גם שאלתם זו לא הוסיפו לבקש עוד דבר כי כזה כבר נתמלא כל הפצם ממנו.

ואחרי דברים ברורים ומפורשים בדברי יאועפוס כאלה, האם יוכל להיות ספק, רח מי שלם או בין כל בני ישראל, האם אפשר להתמקם מי היו או משהי' הדור יחד עם הכהן הגדול המושל במדינה, ורח מי הי' אז שלים בכל, אם רח חכמי התורה, או רח משחית ורח בער של אריסטוקראטים וזללים ופוזוים יוצאים כהגולות עם נשי חסה, כאשר עשו אחר זה בחצר מלכי מצרים.

וכל זה הי' או בבוא אלכסנדר הגדול ליחשלים בהיות כל סדרי הארץ על מקום, הבית דין הגדול עומד על משמרת התורה בארץ, והכהן הגדול הוא העומד בין כל העם לבין מלכי גוים מושלי הארץ המוציא ומביא את כל דברי המסודרין למשמרת התורה המצוה, וכל הפצם ישלים.

אבל יותר פמאה ששה אחר זה בימי אנפיוכות הגדול בימי הכהן הגדול תמו השני, או באו כל סיותי מסשלת הארץ לידי יוסף הצדק וכל אנפיו, ויקומו אנבדים בארץ שרי מוכסין אשר לקע בידם את כל מסי הארץ גם בארץ יהודה גם בכל הערים ממציב, וגם ויל וצבא רב ניתן להם ממלכי מצרים לעגש את כל הארץ, ולמשוט עורם מעל עצמותם, וכרוב לעשרם כן עשו להם מיטה עלי כסל וילכו

בכל דרכי הוללות וטמלות שרי מלכי מצרים והכהן הגדול חניו השני ושמעון בנו נתנו להם ידם ויהיו נגידים אחריהם.

או הזכירו חכמי התורה להאבק עמם גם בנוע למיתרי הממשלה, לבלי ליתן להמשחית לבוא אל בתי בני ישראל לנגוף.

ופתאום והנה זרחה להם השמיט ליראי ד' כי אנטיוכוס הגדול הכה את חיל מלכי מצרים ויבוא לירושלים בראש חילו.

או מהרו חכמי ישראל ויצאו הם לקראתו בראש העם אשר היו רק עמהם וישמעו לכל דבריהם, והנה יצאו עתה הם ויקבלו סניו בכבוד וחדר וימציאו לו את כל מהסורי חילו, ויפיקו ממנו רצון כי יהיו עליהם למגן ולסתרה נגד כל אלה אשר קמו על תורת ד'.

וזה הוא הדברים המפורשים ברברי יאועמוס כי יצאו לקראתו הסנהדרין בראש העם, ואין זכר מהכהן הגדול.

כי נגד דרכם ראו אז חכמי ישראל לשובת העם לקחת על שכמם גם את ההנהגה בנוגע עם מושלי הארץ מבחורין.

וכבר הובא לנו לעיל בעמוד 189 הנאמר שם בספר חשמונאים ב' ד' כי מיד כאשר נתן אנטיוכוס עסיפאהנעס ידו אל המתיונים במלו את כל הזכויות המובנות לקיום הדת והתורה אשר נתנו אנטיוכוס הגדול וסילייקוס בנו.

ואמרנו שם, ומכל זה נוכל להבין כי מיד כאשר יצאו בני ישראל מתחת יד מלכי מצרים עוזרי רוב של יוסף החזקר וכל אנשיו, אשר כבר שמו חתמם על ארין יהודה, הנה הסילו תהנתם הצובים בעם לפני מושלי סוריא לתת להם להשיב רוחם, והזכירו לעשות כן האחת ממני שהארין נשארה גם אחר זה תחת דו רשויות, ואף שחכירת המסים על כל המדינות הרים נתבטלה, והיו אחר זה גם משותפת למלכי סוריא ומצרים, אבל יוסף החזקר ובני חברתו נעזרו עוד עוד גדול על ידי מלכי מצרים, והאח שנית כי בעשרם הגדול מאד, ותוקף זרועם במדינה על ידי כל הפקידים אשר היו רוחם נאמנה אתם ועל ידי אשר חניו הכהן הגדול בזקנותו ושמעון בנו תמכו בידם, וירצו פעלם, ויקבלו טובתם, על ידי כל זה לא יכלו לדחותם עוד, ויהיו מוכרחים להשתדל לקבל סקודות המלכים כי לכל הפחות לבלי יוכלו לתרע להם ועיקר הכל לבלי ישנו דת ודין.

ויותר מכל זה יראו לבלי ישובו לתרע להם על ידי מלכי סוריא ככל אשר עשו לפני זה על ידי מלכי מצרים, ולכלי יקנו את לבכם על ידי אוצרות כסף אשר בידם, ככל אשר עשו באמת אחר זה כאשר מלך אנטיוכוס עסיפאהנעס.

כי על כן מיד בבוא אנטיוכוס הגדול לערי יהודה עמדו הסנהדרין לפני בראש העם ויפיקו ממנו תפארה, ואחר זה הוסיפו להשתדל על ידי יונתן בן הקיץ לקבל ממנו זכויות (עיי' לעיל שם עמוד 189).

וזה הוא את אשר בפעם הזאת נראה את סנהדרי ישראל גם בראש ההנהגה עם מושלי העמים, וזה הוא הדבר אשר לא הזכיר שם הכהן הגדול כל עיקר. וכל הדברים הנם לא לבד על מקומם ועל ענינם, כי אם שנים ישבו ויאירו לנו את כל מדרי הדברים, בהיותם משלימים זה את זה, תולכים יחד ומכארים את עצמם ומורשעם אור גם על כל הדבר בכלל.

פרק כג.

ונכוא אל הטענה האחרונה של כל החוקרים האלה והיא כבר לא מדבר
 יאעפוס כי אם מדברי עזרא ונחמיה ומהמים היותר ראשונים בימי הבית השני.
 והטענה הזאת היא ראיה של שלילה והיא סענתם כי בספר עזרא ונחמיה
 לא נמצא דבר ואין זכר מכנסיה כזאת.
 ויאמר לנו קונען בעמוד 67:

הספרים עזרא ונחמיה לא ידעו מכנסיה כזו, ועל כן נוכל להיות בטוחים,
 כי לא נותרק מהדרך אם נחלים מזה כי בשנת 450 לפני יעד לא היו שם כזאת,
 ואיך אפשר הדבר לדוגמא כי גם בהספור על דבר הינדך חומת ירושלים בנחמיה
 ס"י י"ב כ"ז מ' לא יזכיר כלל מהנערסויא ואיך אפשר זה אם היתה שם כנסיה
 כזו, וכדברו כל פעם מהחורים והסגנים לא יזכיר בשום פעם את הנערסויא.

ואמנם כן כי במקום הזה לא נוכל להאשים את חוקרי העמים, אחרי אשר
 כל החוקרים מבני ישראל תחת להשתדל לדעת את אשר היו שם, השתדלו
 השתדלות גדולה ונסרצה להביא הדברים לתוך העין והערפל, ותחת להקור עליהם
 נורו על ימין ועל שמאל, ובדיותם נהפויס לדרכס הסכום על פניהם.

כי על כן הנה מבלי שנות לכל התקירה הגדולה כדבר אנשי כנסת הגדולה,
 ומבלי שנות לכל מעשי הימים ההם הגדולים והרחבים אשר יכואו על סדרם במקומם,
 ההכרח להעיר במקום הזה בקצרה, על פרס אחד דגונע לדברינו במקום הזה.
 כבר אמרנו בדברינו בחלק ב' עמוד 172:

כי כאשר נחבונן כדבר עלית עזרא ורבים אשר עמו מבבל לארץ ישראל
 נראה לפנינו ענין גדול מאד, הבוקע רורד עד היום, והגעו רואים שם מחשבה
 גדולה וכת כביר ונאור מרבים העששים לעשות גדולות וחשבו דרכם מראש,
 והדבר יצא בהכרח מסנת העם שם, עד אשר פעלו אצל המלך בעצת שרי
 המלכות ועל פיהם, דברים כאלה אשר אם לא היו נאמר מסודש לא היו אפשר
 לחשוב כי כזאת וכזאת עשה מלך פרס בעצת שריו עמו לעניני ישראל ומעלת רחם.
 עם בני ישראל יושבי בכל ששם היו או עדין יסוד האומה גם רוב מנינה
 וגם רוב בנינה, ראו כי הקיבוץ בארץ ישראל כבר התחיל להתקדם וכי ועל כן
 צעדו צעד גדול לפנים לדאוג יותר לחיי העם פנימה. העם אשר התישבו בעריהם
 במספיים קטנים, ולא יכלו עוד לעשות גדולות בעצמם ובהיות יסוד האומה ועיקרה
 עוד בבבל, העם השב השב את עצמו עוד לטאח בעקב האומה בכללה אשר
 ישבו עוד על נהרות בבל, היו עליהם לחוסף להשפיע על אחיהם בערי הקדש
 של של תחיה, והדבר הגדול הזה לקחו על שכמם אנשים חכמים ואיש שכל
 ועזרא כראשם.

אבל בהיותם גם בתרץ ישראל תחת סמשלת פרס ועיקר האומה בבבל, לא
 רצו וגם לא יכלו לצעור צעד גדול כזה מעצמם, אף כי הענין כלו ישחרע רק
 בנוגע להיווק מעמד התורה והמצוה, חיי רוח העם בחק ומשפט, ומה עצמו נוכל
 להבין כי היתה במעשיהם תנועה גדולה מאד עד שהוצרכו לקחת על זה רשיון
 מיוחד, לא לבד מהמלך בעצת שרי המלוכה, כי אם יותר מזה להשתדל שתקבל

הנשיאות והבית דין הגדול

שכו

דבר צורתה, שכל הדבר הוא מענין המלוכה ונעשה רק במצות המלך ויועצי המלוכה, וכי עזרא ומייעתו הגם רק שלוח המלך ובית המלכות, וה דבר נפלא מאד אבל כן הדבר יוצא מסודש מכל ענין הכתובים שם.

וזה הוא סידור ספר עזרא עד סי' ז' שהם סידור הפרשיות זה אחר זה מהעליה הראשונה וכי יתחל אחר זה הענין הגדול מעזרא ומייעתו הדברים יקבלו מיד צורתם הרחצית ויאמר:

ואחר הדברים האלה במלכות ארתחשסתא מלך פרס עזרא בן שריה וכי הוא עזרא עלה מבבל והוא מופר מהיר בתורת משה אשר נתן די' אלקי ישראל ויתן לו המלך כיד די' אלקיו עליו כל בקטתו וכי כי באחר לחדש הראשון והא יסד המעלה מבבל ובאחד לחדש החמישי בא אל ירושלים כיד אלקיו השובה עליו כי עזרא הכין לבבו לררוש את תורת די' ולעשות וללמד בישראל הק ומשפט.

זה פירשן הנשחון אשר נתן המלך ארתחשסתא לעזרא הכהן הספר ספר דברי מצות די' וחקיו על ישראל.

ארתחשסתא מלך מלביא לעזרא כהנא ספר דתא די' אלה שמיא נמיר ובענת וכי מן קדם מלכא ושבעת יעסחי שליח לבקרה על יהוד ולירושלם ברת אלהך די' בידך וכי, ואנת עזרא כחכמת אלהך די' בידך מני שפסין ודינין די' להון דינין לכל עמא די' בעבר נהרה לכל ידעי דתי אלהך ודי' לא ידע תהודעון, וכל די' לא להוא עכד דתא די' אלהך ודתא די' מלכא אספרנא דינה להוא מתעכד מנה הן למנה הן לשרשו הן לעניש נכסין ולאסורין.

הנה לא יוכל להיות ספק כלל כי אף אשר זה וראי שנתן רשות למנות גם דינים יהודים במקום הנדרש במקום אשר עדין אין שם זה, אבל עיקר דבר הרשיון הי' למנות כנסיה כזאת אשר זה הי' הצורך הראשי עתה אהרי אשר הישוב החל להתרקם בארץ ישראל.

שהרי לא יעלה על הדעת שיותן כח לכל דיין יחיד להמית ולשרש ולעניש נכסין.

ולא לבד אצל בני ישראל אי אפשר זה שמסודש נאמר בספר במדבר (ליה י"ב) על דיני נפשות, עד עמדו לפני העדה למשפט.

כי אם שכן הדרג גם אצל כל האומות המתוקנות שאין רשות להמית ולשרש כי אם לרבים ולא לשופט יחיד.

ובאמת כי בכלל הנה רק זה הי' חסר אז, כנסיה לכל בירושלים, שהרי כבר בראשית ימי עזרא מיד אחר בזאו בהמעשה של הנשים הנכריות אשר הי' בתהלת בזאו (ויבואר לפנינו) נאמר שם (י' י"ד):

יעמדו נא שרינו לכל הקהל וכל אישר בערינו ההשיב נשים נכריות יבא לעתים מומנים ועמהם זקני עיר ועיר ושפסיה עד וכי.

ומבואר כי כבר הי' שם בכל עיר ועיר, זקני עיר ועיר דהיינו סנהדריו קמנה ושופטים יחידים.

ואף שזה הי' נארבעה חדשים אהרי ביאת עזרא, שהוא וכל מייעתו באו לירושלים בחדש החמישי (שם ז' ה') ודברי העם אליו הי' בחדש התשיעי (שם י' ט').

אבל הדבר רחוק מאד כי בחזמן הקצר הזה כבר סידר הוא מחדש את כל דרכי עיר ועיר ויושב שם זקנים ושוטפים.

ולשון הכתובים בראש פרשה זו בהמעשה של הנשים הנכרות מורה על עצמו שזה היה תחלת מעשיהם ואך זה החילם לעשות אחרי סידרם כל דבר ביאתם כמו שבא על זה לשון הכתוב. וככלות אלה וכמו שיבואר לנו עוד.

ואין את צריכין לכל זה אחרי שהוא גם דבר שאי אפשר כי הבח של הן למות הן לשרשו וכו' יתן ליחיד כי אם לרבים יחד.

וזה ה' באמת עיקר מעשיהם ועיקר מה שה' חסר עוד הישוב החדש בארץ ישראל.

ואמנם כי יותר מכל זה יתבאר לפנינו כל דבר הבנסיה מהיית דין הגדול אשר נסד עתה בירושלים מתוך כל דברי הכתובים המפורשים, ומתוך כל פרשת המעשים אשר באו שם לפנינו.

וראשונה עלינו לעמוד על עיקר הדבר אשר אננו רואים בזה הדין גדולה מאד, כי לא הספיקו להם ליהודי בכל ועורא וסייעתו הסדרים בארץ ישראל, ולהתמשש שם בכה הממשלה אשר כבר נמצא שם, ולא הספיקה להם כח התורה לבד, והוכרחו להשתדל לפני המלך על פי כתב הדת בכל סדרי המלוכה על פי שרי המלכות, כי יהיו גם הם כיהודי באים בכה המלכות, וכו' יהי להם גם משם כח מיוחד. מן קדם מלכא ושבעת יעטחי שליה וכו' וכל די לא להוא עבד דתא די אלהך ודתא די מלכא אספדינא דינה להוא מתעבד מנה הן למות הן לשרשו וכו'.

אבל הכיחם לכל זה המצב הרעוע אשר ה' שם בארץ יהודה בראשית ימי הישוב, אשר עוד לא נסדרו סדרים על פי בני ישראל עצמם, מנסיה ראשית כוללת היה הכרה עוד לנמרי, ולעומת זה שרים חזורים גלאו הארץ, אשר נהרחקו שם מדרכי התורה.

כי ער ימי עזרא ונחמיה היו רק הפחות והסגנים שרי הארץ חזריה והם התנהגו בכל סדרי מלכות פרס.

עד כי גם עשו להם את העם לעבדים וביאום עד דבא.

ונאמר בנחמיה ה' מ'ו. והסחות הראשונים אשר לפני הבבדו על העם ויקחו מהם וכו' גם נעריהם שלטו על העם.

ושם בנחמיה ריש ס' ה'.

ותהי צעקת העם ונשיהם גדולה אל אחיהם היהודים, ויש אשר אמרים בנינו ובנותינו אנהנו רבים (ונתנים ברבית) ונקחה דגן ונאכלה ונחיה, ויש אשר אמרים שדתינו וכרמינו ובוינו אנהנו ערבים ונקחה דגן ברעב, ויש אשר אמרים לוינו כסף למדת המלך שדתינו וכרמינו, וערה כבשר אחינו בשרנו כבניהם בנינו והנה אנחנו כבשים את בנינו ואת בנותינו לעבדים ויש מבנותינו נכבשות (מ) ואין לאל ידינו ושדתינו וכרמינו לאחריהם, ויהר לי מאד כאשר שמעתי את זעקתם ואת הדברים האלה וכו', ואריבה את התרים ואת הסגנים ואמרתי משאאיש באחיו אתם נשאים ואתן עליהם קהלה גדולה, ואמרה להם אנהנו קנינו את אחינו

הערה (כ) הלשון הזה „בנותי נכבשות“ הוא כמו הלשון במגילת אסתר ז' ה', „הנה נכבשת את המלכה עמי בבית“ וזהו כא גם כשנחמיה יבמת פרק ז' משנה ה', „הולך חתן נכבשת על השפחה“ ועי' במס' ים טוב שם.

הנשיאות והכית דין הגדול

שכח

היהודים הנמכרים לנשים כדי בנו ונס אתם תמכרו את אחיכם ונמכרו לנו ויחרישו ולא מצאו דבר וכו' ויאמרו גשיב ומרם לא נבקש כן נעשה כאשר אתה אומר וכו'.

ומה היה אפשר לעשות לתקן המדינה על ידי מנדגים כאלה אשר בידם נתנה הארץ.

וגם לא היה אפשר לתקן המדינה אם עד אשר בא גם נחמיה, אשר הוא היה גם לפחה מהממשלה, ועל ידי זה היה ראש להחזיר והסגנים ביחוד מכת המלכות.

ולפי זה שהתו והורירו עד עפר לא לבד מצב החומרי של העם כי אם גם כל מצבם הרוחני, וכמו שיוצא מענין הדברים האלה בנחמיה שם.

הן גם דברי הכתוב בעזרא מ' א'. לא נבדלו העם ישראל ותכהנים והלויים מעמי הארצות כתעבתיהם לכנעני החתי הפרזי היבוסים העמני המאבי המצרי והאמרי כי נשאו מבנותיהם להם ולבניהם והתערבו ורע הקדש בעמי הארצות ויד השרים והסגנים היתה במעל הזה ראשונה.

ובנחמיה יג י"ז גאריבה את חרי יהודה ואמרה להם מה הדבר הרע הזה אשר אתם עשים ומחללים את יום השבת (מ"א).

ובנחמיה יג י"ז גם בימים ההם מרבים חרי יהודה אנרתיהם הולכות אל מזבחה (העמוני) ואשר לשוביה באות אליהם.

ועל כן לא היה או דרך לתקן את כל מצב העם בכת התורה לבד, אהרי אשר ארץ נתנה ביד אלה, ורק הם לבדם הנם שם הכאים בכת המלכות ופני שופטיה יכסו קלון.

לפעול אצל מלך פרס ושירי המלוכה לישנות את סדרי הארץ בכל הנוגע להפחות והסגנים ולכחם הם זה לא היו יכולים לעשות ראשי יהודי בכל ועזרא וסייעתו.

כי על כן השתדלו ופעלו דבר הדין מאד אשר היה נדרש או לפי מעמד הארץ, והוא כי גם בתי המשפט, והעמדת הדת על תילה, וכל דבר חק ומשפט על פי התורה יהיו גם להם כח מיוחד מאת המלכות.

במעמד רעוע כמעמד ארץ יהודה אז, אשר הסדרים היו הפרים, ובתי הרכים לתורה עוד לא נוסדו ולהיפך השרים והסגנים וכל הבאים בכתה של שררות שחתו דרכם על הארץ.

הערה (כ"א) כבר נתבאר לנו בעמוד 335 כי כל הקיקול בא רק מזה אשר תחילים מבני הנכר והבאוי מירוחיהם לירושלים בשבת, ובני ישראל מפני שזה לא היה אסור ענין לקנות מה לצרכי היום, קנו מהם צרכי אוכל גופו הנדרשים כעבדים והאגם.

ודבר השוק היה אז משרה גדולה, והיו ספקות המדינה (ע' דבריט בעמוד 110) והסמגנים על זה היו שרי המדינה וכחם היה הדבר תלוי, ועל כן בעט עליהם נחמיה בהיות הממשלה הזאת תחת ידם, והוא כמחה נשיא ראש לשירי המדינה היה יכול לבטל כל זה.

וקדם בוא נחמיה עמד שם גם פחה כלבבם, וכפי המלכות היה כל זה רק תחת רשותו הוא והנאמנו לבד, ועל הפחה וכל שריו לא היה לו לעזרא כל כח לעמוד נגדם, עד כוא נחמיה.

וגם נחמיה בכל אשר היה משרתו עליהם ביחוד, בכל זה לא בא עליהם בתוקף כחו, כי אם שיחרם מוסר והקדיף עליהם קולוה גדולה, לפי שכבר נשרש בהם, והרבה מאד ואסרו עזרא ונחמיה להשתדל עד אשר רשאו כל שבר, ועד אשר גם אלז המיכו דרכם.

לא היו שם עצה אחרת לחקן הכל כי אם שנים הכנסיה הראשית לכל דבר חק ומשפט, וכל הרושבים על המשפט בערי יהודה הכאים בכחם, יהיו גם הם, לבד כח התורה אשר בידם, גם נעורים לגמרי בכח המלכות אשר אתם, ולהיות לשרי קדש, אשר בכל הנוגע לחק ומשפט, ולהעמדת דיני התורה, יכולים גם הם לצוות ולפקד בכל כח המלכות גם לבד דין התורה.

ואחרי אשר השינוי זה סדרו להם כבר את כל הדבר בבבל, עוד טרם בואם לארץ ישראל.

ועל פי כל הדברים האלה יאירו לפנינו דברי הכתובים בעזרא טו א' אחרי בואם.

ובמילות אלה ננישו אלי השרים לאמר לא נבדלו העם ישראל והכהנים והלויים מעמי הארצות כהעבתיהם לכנעני החתי הפרזי היבסי העמני המאבי המצרי והאמרי, כי נשאו מבנותיהם להם ולבנותם והתערבו ורע הקדש בעמי הארצות ויר השרים והסננים היתה במעל הזה ראשונה.

והנה מסורש כי יד השרים והסננים היתה במעל הזה ראשונה, ומי המה השרים האלה אשר סיד אחרי כלו כל בילאכתם בכואם לארץ יהודה ננישו אליו להעמיד הדת על תילה ובמילות אלה ננישו אלי השרים לאמר לא נבדלו העם ישראל והכהנים והלויים מעמי הארצות כהעבתיהם וכו'.

אבל השרים האלה אשר ננישו אליו ככלות אלה הנם אלה שרי קדש אשר הוזכרו שם לפני זה ואשר כבר נסדר כל זה בצאתם מבבל, והן השרים אשר נאמר שם לפני זה ח' כוא:

ואקרא שם צום על הנהר שהוא להתענות וכו' ונצומה ובקשזה מאלקי על זאת ויעתר לנו ואבדילה משרי הכהנים שנים עשר לשרביה חשביה ועמיהם מאחיהם עשדה וכו', ואשקלה על ידם כסף כברים שש מאות וכו' ואמרה אליהם אתם קדש לדי והכלים קדש והכסף והזהב נדבה לדי אלקי אבותיכם שקרו ושמרו עד תשקלו לפני שרי הכהנים והלויים ושרי האבות לישראל בירושלים הלשבות בית דין.

והנה לישנו, ואבדילה משרי הכהנים שנים עשרי כורה על עצמו שהיו שם שרי הכהנים יותר רק שהוא הבדיל מהם שנים עשר אשר להם ביחוד מסר את משמרת הכלים הכסף והזהב, עד אשר יבואו כולם יהו לירושלים, ושם עליהם להחזיר הכל ולהניחם בלשבת בית דין אבל כהחזירם כל זה עליהם להביא זה במשקל לפני כל שרי קדש הכאים יהו, אשר כולם היו.

עד תשקלו לפני שרי הכהנים והלויים ושרי האבות לישראל בירושלים.

והיינו שישקלו כל זה בירושלים לפני כל שרי קדש הבאים האלה שהם הנם שרי הכהנים והלויים ושרי האבות לישראל.

ועליהם הוא שנאמר, ובמילות אלה ננישו אלי השרים לאמר לא נבדלו וכו', וזה הוא באמת סידרן של הכתובים שם זה אחר זה.

ונבא ירושלים ונשב שם ימים שלשה, ובימים הרביעי נשקל הכסף וכו' ויכתב כל המשקל בעת ההיא, הבאים מהשבי בני הגולה הקריבו עלות לאלקי ישראל

פרים וכו' ויתנו את דתי המלך לאהשדרפני המלך ופחות עבר הנהר ונשאו את העם ואת בית האלקים וככלות אלה נגשו אלי השרים לאמר וכו' והיינו השרים הם עצמם אשר הזכירו לפני זה במשקל הכסף. עד תשקלו לפני שרי הכהנים והלויים ושרי האבות לישראל.

וההנם נרעין בחיב בהעדה עמוד 120 בדברו על זה יאמר: עזרא ט' א' יספור כי תיכף אחרי ביאת עזרא קבלו לפניו השרים על נשואי התעובות. מי היו השרים האלה, ועוד בלשון ידוע, והדברים נוטין שתחת השרים יש לקרות המשוררים והמשוררים הם באו לקבול על נשואי התעובות אלה דבריו

והוא רק תמהון לראות כי תחת לחקור לדעת, הסתפקו בכל מקום בדברי הלומות, ויבואו גם לשיבש המקראות.

והדברים משוטטים, והשרים האלה הנם שרי קדש הכנסייה של עזרא והנם באמת השרים הידועים, דהיינו אלה שכבר הזכירו לפני זה ואשר היו לשרי קדש. ובאמת כי היו זה כבר אחרי ערך שלשה חדשים לביאתם, כמו שכבר נתבאר, וכבר הספיקו לדעת כל הנעשה, וזה היו תהלת מעשיהם להעמדת הדת, אחרי אשר סדרו כל עניני ביאתם, ואחרי אשר גם מסרו לאהשדרפני המלך את דתי המלך, ונתקיימו בכל כהם במדינה.

וככלות אלה היו זה ראשית מעשיהם. וככלות אלה נגשו אלי השרים לאמר לא נכדלו העם וכו' והדברים שטוטים ומבארים את עצמם.

ובכתם הגדול אשר היו עתה לכל שרי קדש אלה יחד עם עזרא מעלו ועשו בנוגע לנשואי התעובות, ונאמר שם י' ו':

ויעבירו קול ביהודה וירושלם לכל בני הגולה לחקבץ ירושלם, וכל אשר לא יבוא לשלשת הימים בעצת השרים והזקנים יחרם כל רכושו והוא יבדל מקהל הגולה, ויקבצו כל אנשי יהודה ובנימן ירושלם וכו' ויקם עזרא הכהן ויאמר אליהם וכו'.

וזה הוא כבר דבר פעולתם הגדולה בכתם הגדול אשר היו חרש עמהם, ואף שהיו כל זה נגד שרי המדינה בעלי המשרה אשר עליהם נאמר מפורש. ויד השרים והסגנים היתה במעל הזה ראשונה.

הנה יכלו לעשות כן על ידי כהם המיוחד אשר ניתן להם לעצמם מהמלך ושרי המלוכה בכל הנוגע אל העם בכל דבר חק ומשפט ודיני התורה.

וחתנם נרעין אשר המקורים הנם אצלו רק כדור למשחק, וגם כתבי הקדש לא נבראו לפניו כי אם לשהת פניהם ולהעבירם מן העולם בבואו בחיב עמוד 128 לפרשנן כתב המלך לעזרא וסייעתו יאמר בהערה 3:

פרשנן ארתחשסתא לעזרא הכא שם בס" י' מן 12 ער 26 הוא בלא

ספק רק דברים אפאקריפיהים (כלומר בשקר יסורים) כי המלך ידבר שם מאלקי ישראל ומזהירות כאיש עברי, אלו היו לו לעזרא מהמלך הכה הזה ככל האמור שם 25 היו מתנהג בירושלים בדרך אחרת מאשר התנהג הוא.

ומה נוכל לאמר למענות הכל כאלה אשר גם לא היו יכול נרעין לפרש ענינם ולהציע אותם לפני הקורא ולאמר מה מצא שם בדברי ארתחשסתא כדברי

איש יהודי, אשר אין שם מזה כל מאומה, ולהראות לנו מה זה הי' לו לעזרא להתנהג ולעשות ולא עשה.

וכפי הגראה השב ההכם נרעין, כי אם הי' לו לעזרא כח גדול כזה מהמלך הי' עליו לצוות לתלות על העין את כל אלה אשר נשאו נשים נכריות.

אבל הלא האומות אשר נאסרו הנה האיסור איסור לאו, ועונשם מלקות רק אחרי התראה, ועל להבא, ולא על מה שעברה.

וכאמת הנה רבים מהם לא עברו איסור להדיא, כי אם ישחנרות לא הי' כראוי, וככל אשר יבואר עוד.

ואת אשר בשמעו את כל הרעה הזאת קרע את בגדיו, ויעש פומבי גדול לדבר, ונאספו אליו כל החד בדברי אלקי ישראל, והתפלל והתודה עד כי נקבצו

בבית אלקים מישראל קהל רב מאד אנשים ונשים וילדים וכולם יחד בנו בני רב. הלא אך זה הוא דרך התורה אשר עיקר הכל הוא עזיבת ההשא ואך זד

הדרך אשר הי' לו לבהור בטרם נניש אל המלאכה לאסוף את כל העם ולהרחיק את הנשים הנכריות, ולכל לראש הי' עליו ועל סיעתו להודור אל לב העם, כי הם עצמן יכירו וידעו את אשמתם.

וכי גם ענוש לצדיק לא טוב, ולא הי' אפשר כלל להתגמל תיכף על כל העם הרב הזה, ולא זה הדרך מוציאתן מידי עבירה.

החלה הי' להם להשתדל כי ידעו כל העם את כל חומר האיסור, ולרכך את לבבם וכי ידעו כי כדון וכשורה יעשה להם, ולקיים דין התורה המפורש

והחורו את עונם ואת עון אכוחם במעלם אשר מעלו ביי.

ובאמת כי בכל גדל כהם של עזרא וסיעתו הי' בזה דרך כבד מאד למניהם.

אחרי אשר פשה הננע בכל העם ונלכדו בה פנות העם וראשי המשפחות היותר גדולות, וכן גם ננע הדבר לשרי המדינה והסגנים כי יד השרים והסגנים

היתה במעל הזה ראשונה ועזרא וסיעתו אך זה עתה באו אל הארץ ועדין לא נתישבו ולא נסדרו, והדבר ננע עד נפש כל אלה אשר עשו כן, הי' עליהם לנרש את נשיהם אשר חשבו כדותר, ולהרחיק את בניהם.

ועל עזרא וסיעתו הי' לעשות מעשיהם כמתינות גדולה וכחשבון ודעת.

ורק מסני שננע זה ברבר כל העם בכלל, ולא להשרים והסגנים ביחוד, הי' זה בתוך חוג פעולתם, ולא שמו לב להשרים והסגנים, וגם הם לא יכלו למרות את מידם.

וכמה קלות הרעת החסרון חקירה יש במענה זו אשר בדה לו נרעין שאלו הי' לעזרא כח מהמלך הי' לו לעשות מעשיו באופן אחר.

אבל הלא הדבר לנמרי להיפך שגראה כזה מידם יתר עו וכח גדול מאד עד כי אי אפשר כלל להכין את מעשיהם כי אם על פי פרשנן הזה, ועל פי דברי הכת הגדול אשר ניתן להם מאת המלך.

הן מארץ כבל באו זה עתה עזרא וחביריו ובארץ יהודה עדין לא עשו מאומה, והנה הם מרהיבים בנפשם לצאת ביד חזקה כזו נגד חלק גדול מבני העם, ונגד השרים והסגנים, ונגד משפחת הכהן הגדול.

וכל זה באופן גדול והזק כזה, ובמדה היותר נבונה אשר אין למעלה הימנה.

הנשאות והבית דין הגדול

של

ויעבירו קול ביהודה וירושלם לכל בני הגולה להקבץ ירושלם, וכל אשר לא יבוא לשלשת הימים כעצת השרים (שרי קדש סייעתו של עזרא) והוקנים (סנחדרי עיר ועיר) יחרם כל רכושו והוא יבדל מקהל הגולה (מיב). ולא הי' גם נודד כנף נדם.

ויקבצו כל אנשי יהודה ובנימן ירושלם לשלשת הימים הוא חדש ותשיעי בעשרים בחדש וישבו כל העם ברחוב בית האלקים מרעידים על הדבר ומדוגשמים, ויקם עזרא הכהן ויאמר אליהם אתם מעלתם וכו' ועתה תגו תודה וכו'.

והחכם נרעץ עצמו יעתיק בעמוד 133 את כל הדברים האלה, והוא עצמו יאמר שם כי שלחו מכרזים בכל ערי יהודה, כי יבואו כולם וכו' וכל אשר לא יבוא לשלשת הימים וכו' וכולם כולם באין יוצא מן הכלל באו וכו'.

ובכל זה לא הבין את תוצאות הדברים האלה ואת כחם הגדול. והנה בא ושואל שאלו הי' כחם גדול הי' להם לבוא בכחם ולא להתנהג כמו שעשו, ועל כן כודאי נמור שכל זה שקר, ולא הי' להם כח על העם כל עיקר. אבל האם אפשר הדבר לראות כח יותר גדול על העם מאשר נראה בהמעשה הזאת.

ויעבירו קול ביהודה וירושלם לכל בני הגולה להקבץ ירושלם, וכל אשר לא יבוא לשלשת הימים יחרם כל רכושו והוא יבדל מקהל הגולה.

הרי גם אלו לא הי' לפנינו פירשנן כתב הדת היינו יכולים מתוך המעשים האלה להבין ולדעת כי הי' להם כח גדול על העם מבלי שיש לב להשרים והסגנים הכאים בבח המלכות אשר הם עצמם פרצו ויעברו ויהי כל זה גם נדם, ואף אם לא הי' זה בא מפורש היינו יכולים לדעת כי בהכרח וכוודאי הי' להם כח שבלא זה לא נוכל להבין הדבר.

עכשיו שהדבר מפורש לפנינו כפרשנן כתב הדת, יבוא נרעץ ויטעון כי פירשנן הכתב בדוי הוא שאם הי' האמת כן איך לא השתמשו בכחם זה. אבל הלא הדבר להיפך כי השתמשו והשתמשו בזה ער הנבול היותר אחרון. ורק בדברי ימי ישראל הי' אפשר לעשות מדה באומנים כאלה, ותהי השתדלותם לתאר לשם דברי הימים כל אשר יבדו מלכם, וכל תהפוכות אשר מצאו טוב לפניהם, ודברי הימים עצמם היו בלא דיו.

פרק כד.

ואתרי כל מה שנתכאר ישובו כל הדברים במספר עזרא ויאירו לפנינו ויגלו לנו גם הדברים במספר נחמיה. וראשונה נראה ונכיר את הדברים במספר עזרא מסוף דבר הקיבוץ הגדול הזה.

ועתה (מיב) והחכם נרעץ אשר לא ידע ולא הבין מי הם השרים וחאלו השמיים למרי בעמוד 133 יתחב רק הוקנים לבס.

ויכל הי' והחכם נרעץ להגיד גם כן משפטים כמו שקעה אמל, וסמלת אלח גבשו אלי השמים ויחי גם מה כעצת המשפטים והוקנים.

אבל האם יש קץ לדתי זה, והאם יש מקום לסמיכת דברי הימים בלי כל הקידה.

כי אחרי אשר נקבצו כל העם ויבואו לקול הקריאה הגדולה בעיר יהודה וירושלים ויאספו כולם למועד שלשת הימים, ואחרי אשר בא שם תוכחתו של עזרא להם. ועתה תנו תודה לדי אלקי אבותיכם ועשו רצונו והבדלו מעמי הארץ ומן הנשים הנכריות. נאמר שם ייב:

ויענו כל הקהל ויאמרו קול גדול כן כדברך עלינו לעשות אבל העם רב היעת נשמים ואין כח לעמוד כדעין והמלאכה לא ליום אחד ולא לשנים כי הרבינו למשע בדבר הזה, יעמדו נא שרינו לכל הקהל וכל אשר בערינו ההשיב נשים נכריות יבא לעתים מזמנים ועמהם זקני עיר ועיר ושפסיה עד להשיב חרון אף אלקינו ממנו עד לדבר הזה וכו' ויעשו כן בני הגולה ויבדלו עזרא הכהן אנשים ראשי האבות לבית אבותם וכלם בשמות וישבו ביום אחד לחדש העשירי לדריוש הדבר ויכלו בכל אנשים והשיבו נשים נכריות עד יום אחד לחדש הראשון.

והדברים כמו שהם מפליאים, הן הם לקחו נשים נכריות ועתה יאמרו כי ירצו להבדל מהם ואיזה מלאכה לימים רבים יש כאן.

והלא הם עצמם כל הקהל אשר כולם נקבצו ובאו ענו קול גדול. כדברך עלינו לעשות, ומה יחסר יותר, יעזבו את הנשים הנכריות האלה וכל הדבר כבר נעשה ונגמר.

שהרי זה ודאי כי באו כולם וזה דבר הכרח. וכל אשר לא יבוא לשלשת הימים וכו' יחרם כל רבושו והוא יבדל מקהל הגולה. והבאים כולם הסכימו וקבלו זה עליהם. ויענו כל הקהל ויאמרו קול גדול כן כדברך עלינו לעשות.

ומה היו חסר, יעשו כן, והכל יהי על מקומו, וכל הדבר נגמר. ויותר יפלאו דבריהם. וכל אשר בערינו וההשיב נשים נכריות יבא לעתים מזמנים ועמהם זקני עיר ועיר ושופסיה.

אבל כל הצורח הזה למה, לדבר כזה הידוע לכל, ולאיזה צורך ילכו עמהם זקני עיר ועיר ושופסיה.

וכן גם הנה נבדלו באמת כנסיה שלמה ועזרא בראשם וישבו ביום אחד לחדש העשירי לדריוש הדברי.

והרישה חקירה הוואת עשו הם על פי זקני עיר ועיר ושופסיה. אבל מה ענין הדברים האלה.

אבל כן הדבר כי באמת היתה שם חקירה ודרישה גדולה על פי משפטי התורה.

חקירה ודרישה על כל אחת ואחת מהנשים האלה אם נתניירו או שנשארו בגיותן, ואם נתניירו לחקור ולדעת אם היו זה ככל דיני נידות או לא, וכך לחקור על הבנים אם נתניידה אסם או לא, ואם נולדו בגיותן או אחר זה בגיותן, וכל זה היו צריך דרישה וחקירה בכל אחת ואחת לעצמה, וכך גם הנה נחשבו כזה גם מצרות, ובזה גם לבד נידותן צריך דרישה חקירה אם היא מצרית ראשונה ושניה או דור שלישי, ויש כזה פרטי דינים על הולד, ואם נתניידה בהיותה מעוברת בנה שני ומצוי שני ועמוני שנשא ישראלית בתם בשורה.

ועל כן באמת היו הדבר כדבריהם. והמלאכה לא ליום אחד ולא לשנים.

ועל כן נראה כאמת כי אחרי הודישה והחקירה לא נמצאו רבים אשר עברו להדיא כמו שנפרשו שם בשמותם, ועל כן באמת, לא הי' אלה שבירושלים לבדם יכולים לברר זה שם כי אם אתרי אשר יבוררו תחלה כל סרטי הדברים על ידי בוח דין שבכל עיר ועיר, והן דבריהם המפורשים:

ובל אשר בערינו התשיב נשים נכריות יבא לעתים מזמנים ועמהם זקני עיר ועיר ושופטיה.

והיינו שלפני בוא כל אחד לפני מושב הכנסיה מהכית דין הגדול בירושלים יבורר תחלה על ידי הכנסיה של כל עיר ועיר (מנהדרי קסנה) זקני עיר ועיר ושופטיה, כל סרטי נבית העדות איך הי' הדבר, ובירורי הדברים האלה על כל אחד ואחד יציעו זקני עיר ועיר ושופטיה לפני הכנסיה בירושלים.

ומבואר מעצמו כי דבריהם יעמדו נא שרינו לכל הקהל הם הכנסיה הגדולה הכוללת לכל דבר התורה, הכנסיה מראשי חכמי התורה אשר בראשה עמד עזרא עצמו.

והם שרי קדש אשר כבר נתבאר לנו ענינם בפרק הקודם. אבל הנה גם לבד זה הדבר גם מפורש בהכתובים עצמם למי כווננו בדבריהם יעמדו נא שרינו ובא אחר זה מפורש שהי' זה עזרא וסייעתו.

ויבדלו עזרא הכהן אנשים ראשי האבות לבית אבהם וכלם בשמות וישבו ביום אחד להדיש העשירי לדריוש הדברי.

וכבר כתב שם גם הריא אכן עזרא ויבדלו עזרא הכהן אנשים חסר ויזו והטעם ואנשים ואי אפשר לפרש הכתוב כי אם כן.

והיינו כי מתוך הכנסיה הכוללת, מבין שרי קדש אשר עליהם אמרו יעמדו נא שרינו לכל הקהל נבדלו ביהוד לזה עזרא הכהן בראש ועמו אנשים ראשי אבות, ומבואר ומפורש כי עזרא וסייעתו הם נקראו או שרים, שרי קדש.

והן עצמם אלה אשר עליהם יאמר שם ח' כ"ט. שקדו ושמרו עד תשקלו לפני שרי הכהנים והלויים ושרי האבות לישראל ומתוך שרי קדש אלה נבחרו מיוחדים לעסוק בדבר הזה ביהוד.

והן עצמם הגם אלה אשר עליהם נאמר שם עזרא ט' א'. וככלות אלה נגשו אלי השרים לאמר לא נבדלו העם ישראל והכהנים והלויים וכו'.

והן הגם אשר בכחם הגדול הכריזו: ויעבירו קול ביהודה וירושלם לכל בני הגולה להקבץ ירושלם, ובל אשר

לא יבוא לשלשת הימים כעצת השרים והזקנים יחרם כל רכושו והוא יבדל מקהל הגולה (מ"ג).

הערה (כ"ג) והחכם גרעץ טעה במקום הזה טעות גדול, וכעמוד 184 בהערה יאמר על הלשון, ויעבירו קול ביהודה וירושלם לאמר:

"הדברים בזה הגם רק בגונג להיושבים בערי יהודה, אבל לא להירושלמים, כי הלא הוא רעיק הוה (Unsin) לאמר כי הירושלמים יהיו בירושלים, ועל כן צריך לסחוק תיבת "ירושלים" אלה דבריו. וזה הוא באמת מחלחם הגהלה של גרעץ וחביריו, שכל מה שלא הבינו לפי דעתם מחקו, ויעשו כן גם בכתבי הקדש.

נכפי הנראה חשב החכם גרעץ כי אנשי ירושלם לא יצאו מקיר העיר וצאה, והיו קשורים ואחוזים בתך העיר בצפירת בפת.

הנשיאות והכית דין הגדול

הזקנים אשר באו בזה אחרי השרים הן. וקני עיר ועיר ושופטיה אשר שרי קדש ה' נבחרים עליהם ועומדים בראשם.

כמו שבא מסורש אחר זה כי גם אחרי תבירור אשר יעשו עיר ועיר ושופטיה במקומם לא יחתכו הדבר בעצמם במקומם כי אם יקריבו הדבר לפני ראשי הכנסיה הכוללת שרי קדש ובכל דברי העם עצמם:

יעמדו נא ישרינו לכל הקהל וכל אשר בערינו דהשיב נשים נכריות יבא לעתים מזמנים ועמהם זקני עיר ועיר ושופטיה.

ושרי קדש אלה הכנסיה הכוללת לכל דבר התורה והעמדת הדת על תלה, הם אלה אשר עליהם נאמר בנחמיה י"א:

ובכל זאת אנחנו ברתים אמנה וכתבים ועל החתום שרינו לוינו כזינו ועל החתומים וכו'.

וכתב אמנה הזה הוא כלו קדש, וכמו שם דברים רבים מתקנות גדולות וקבועות לחיווק התורה בעניני שבתות ומועדות, ומעשרות ושביעיה וכו' ודברים רבים כאלה.

וזנה דעובר שמם זה ראשונה לקיום הכתב אמנה הזה אשר מהם בכללם באמת יצאו כל הדברים הגדולים ההם לחיווק התורה ומשמרת למשמרתה, ועל שמם הוזכרו במשנה ובנמרא, והוא דבר אנשי הכנסיה הגדולה (אנשי כנסת הגדולה), אשר בראשית ימיהם נקראו במפר עזרא ונחמיה בשם שרים, כדעות כהם חרש אתם על פי המלכות, וכי מעמד הארץ הכריח אותם או הכרה נמור להשתמש בכחם זה כבר בראשית בואם לארץ ישראל עד שגם העבירו קול לכל העם להקבץ יחד לירושלים וכל אשר לא יבוא לשלשת הימים אשר קצבו לזה יחרם כל רבושו והוא יבדל מקהל הגולה והתכרחו לבוא בכחם הגדול הזה אחרי אשר יד השרים והסגנים היתה במעל הזה ראשונה.

וכל זה יאיר לנו אור גם על הדברים בנחמיה י"ב כי אשר ידובר שם מדבר קדושת חומת ירושלים אשר נתחנך אז לכל דיני קדושת העמדה ונאמר שם: ובחנכת חומת ירושלים בקשו את הלויים מכל מקומותם להביאם לירושלים לעשות הנכה בישיבה ובתודות וכשיר וכו' ויטהרו הכהנים הלויים ויטהרו את העם

וידן ה' אמר לבני להסיר זאת גם בירושלים, והלא אם לא ידעו מתקבוצ הגדול הזה יכלו הם להתמוז לכל רוח בערי יהודה, לבשרי השדה וכל סקם הנדש להם.

הלא גם הם היו צריכין להיות שם בתקבוצ הגדול הזה של כל העם יחד בירושלים, והדבר נגע להם לכל הישעיהם בערי יהודה, והדבר לא נתקן עוד גם אצל היהושלמיים, כי כל התיקן עצמו ה' חרש וקרה הדישה י' כל אמת אך ה' הדבר גם כנגע להאשה, גם כנגע להכנס אשר טולת, ויש בזה גם פרט דגים רבים בכל דברי העם, והמלאכה לא ליהם אה לא לשנים."

ומתוך הפעולה היה הסיף ההגם נרעץ מעת על מעת, והפך את כל סדרי הכתובים עד שיאמר שם עמר 133 בהקרה כי הכתוב 17 שייך אצל פסוק 5 ויטען כי אם לא ק' אך הם אלה שכירושלים שלשה חשיים עד כולם כל הדבר בחדש נשק.

לא ידענו מהו ה' ל' ס' סכמן דבר ופעם בדברים והיוו השמיים, כדורש ניק' ה' ס' כל הדבר נפשו כל הנגע גם לכל ערי יהודה, והוא לשון הסתוב, ויכלו בכל אנשים והשיבו נשים נכריות עד יום אחד לירושלם" אבל בהנה שיהיה סגנון ירושלים, רק שכל הדבר אך כשלושה חשיים עד אשר נפשו בואו ביום את כל המלאכה.

וכל הדברים והם על מקומם ועל ענינם.

וכו' ואעלה את שרי יהודה מעל לחומה ואעמידה שתי תודות גדולות ותהלכת לימין מעל לחומה וכו' וילך אחריהם הישעיה וחצי שרי יהודה ועזריא עזרא ומשלם וכו' וסבגי הכהנים בהצצות זכריה בן יונתן בן שמעיה וכו' ואחיו שמעיה ועזראל מללי גללי וכו' בכלי שיר דוד איש האלקים ועזרא הסופר לפניהם וכו' והתודה השנית התלכת למאל ואני אחריה וחצי העם וכו' ותעמנה שתי התודות בבית האלקים ואני וחצי הסננים עמי והכהנים אלקים מעשיה מנימין וכו' בהצצות.

וזה נתחלקו לשתי תודות, וסדרי התהלכות צריכים פירוש גדול (ועי' גם בנמ' שבועות ד' ס"ז) אבל מה שנתפרש לנו מסודש הוא.

ואעלה את שרי יהודה מעל לחומה, וכי אצל חצי שרי יהודה תזכר עמם בתהלכות עזרא הסופר, ומה שנתפרש מסודש אצל נחמיה בתהלכות השניה ובעמדם עם שתי התודות בבית אלקים הוא. ואני וחצי הסננים עמי, כי שרי יהודה בזה הוא כמו שכבר נתבאר שרי קדש (מיד), הכנסייה הגדולה הכוללת ועליהם גם יאמר. ואעלה את שרי יהודה מעל לחומה, ועמדם היו גם עזרא, אבל נחמיה אשר עיקר משמרת פקודתו על פי המלכות היתה היותו פחה ביהודה, וראש לכעלי הפקודות במשרת המדינה הנה נאמר אצלו, ואני וחצי הסננים עמי.

ומאו והלאה הלכו דרכי פעולתיהם הלך והתחזק הלך והשתרע, עד כי נתקנו כל הפרצות, ונקבעו דברים גדולים מאד, ונתקשרו כל איברי העם יחד, וישימו להם לב אחד ללכת בתורת ד', ולכלי לסור ימין ושמאל מהתורה והמצוה ולהוסיף עוד אוטין במשמרת למשמרתה.

אבל מפני כי זמן קצר אחרי זה נחמתו על ידם כל כתבי הקדש, כי על כן אין לנו ממפעלותיהם הגדולים כי אם במשנה ובנמ' שתוך קבלת האומה כולה, ומתוך ספרי זכרונותיהם, ושם כבר יקראו בשם הכולל, אנשי כנסת הגדולה.

והשם הגדול הזה אשר הובדלו ונרשמו מכל דורות הבית דין הגדול, ובני דורם והדורות הבאים אחריהם קראו להם בשם מיוחד, כנסת הגדולה, הוא מפני שצרכי הישעה דרשו מהם פעולות גדולות וכבירות אשר לא נעשו על ידי הבית דין הגדול וזלתים בכל ימי דור ודור.

הם עסקו גם בחתימת כתבי הקדש כי בהיות או סופן של כל הנביאים וחגי זכריה ומלאכי היו הנביאים האחרונים, ומאו ואילך אין עוד נביא, ובמלה נבואה מישראל, כי על כן התמו או את כל כתבי הקדש.

והם סדרו ברטות ותפלות, והם קבעו גם תקנות גדולות וקבועות אשר פישמו בכל ישראל, והם גם סדרו במטבע קבועה ושבועה בכל לשונה את כל יסוד המשנה, ועוד דברים רבים ונדולים מאד (יבוארו לכל פרטיהם במקומם), ועל כן קראו להם בני דורם וכל הבאים אחריהם בשם מיוחד, הכנסייה הגדולה.

הקדה (ב"ד) וכפי מה שהובר עולה מתוך פשטן של רברי הכתובים, אי כן קבלו והכינו זה במשנה ונמא, ובמשנה שבועות ד' י"ד נאמר, "וכי' סולתן ושתי תחנת אחריהם וכל ישראל אודיהם" ובגמרא שם ד' ס"ז: "בית דין סולתן ושתי תחנת אחריהם למסורא דבית דין כפי תורה אולי והכתוב ילך אחריהם הישעיה חצי שרי יהודה הנה קאמר בית דין סולתן ושתי תחנת סולתת זמ'".
ויש בכל זה פרטים רבים. בכל התחלוקה הזאת יבוארו לנו במקום.

ובכל מעשיהם הגדולים חדרו אל לב האומה בכל נפוצות יהודה, וכאור בוקר זרחה להם לישראל רוח התורה בכל מקומות מושבותם בכל מהרת קדושתה. וכל כך הצליח הפעם בידם, וכל כך גדלו ורחבו פעולותיהם הגדולים עד כי בבוא אלכסנדר הגדול, שהה הוא בסוף ימי אנטי כנסת הגדולה, כבר היה כל בקשת ישראל מכנו רק זאת כי ירשה להם ללכת בכל דרכי התורה והמצוה, והזמינו לבקשו כי יבטיח להם בזאת גם עבור יהודי בכל ומדי.

ומיד אחרי ימי אלכסנדר בראשית ימי תלמי לאנו נמצא אצל יאזעפוס בספרו נגד אפיאן I, 22 ביטוי היוני אנאסהארכידעס, כי ביום השבת ישבו כל היהודים בבתי המדרש ויהי להם כל היום קדש רק ללימוד התורה כמו שכבר נחבא לנו זה בעמוד 329.

וראו לנו להעיר בזה גם על דברי יאזעפוס באלטטי XI, 8, 7 בעמוד יש בסוף ימי אלכסנדר מוקדן ראשי:

אחרי מות אלכסנדר נתחלקה ממשלתו בין הבאים אחריו, אבל חיבל הכותים על הר גרוזים נשאר גם אנ, וכל הזמא בירושלים איש נאשם במשפט כי אבל מאכלות אסורות או הליל את השבת או עבר שאר עבירות, ביה אל השכמיים (הכותים) וישם אמר כי אך בעלילה באו עליו בירושלים והוא לא חטא.

אשר גם מדבריו אלה מבואר לפנינו כי היושבים כסאות למשפט בירושלים היו חכמי התורה אשר היו עינם ולבם על דרכי עמם להעמיד הדת על תלה, אבל אשר ידענו באמת ממשנה וממראה בכל דבר הבית דין וסנהדרין ישראל, ובכל אשר נחבא לנו מכל דברי יאזעפוס, בכל המקום אשר באו דבריו ונגעו בענין מכל הדברים השייכים לזה.

פרק כה.

הגה עברנו את כל הדרך הגדולה והארוכה הזאת, ויהיו דברינו במקום הזה לברר הדבר ולבאר כי גם בלא דברי המשנה והנמרא הנה הדבר מתברר לנומי אשר בכל הזמנים דבר הבית דין הגדול הוא דבר כנסיה של חכמי התורה, והם ישבו כסאות למשפט להקים את דבר התורה ולשמור את משמרתה.

וזה הוא באמת כהם הגדול של דברי ימינו ואורם ואמתם, אשר גם מבל עד אשר נשקף עליהם, יתראו אלינו עומדים חיים בכל מראה פניהם הגדול, ואם רק לא נשתדל בחוקת היר להסכם על פניהם, או ינלו ויראו לפנינו וגזרם כמו שהם גם משום (ועי' עוד דברים ברורים על זה מתוך דברי יאזעפוס לפנינו בפרק שלשים).

הכנסיה הזאת מראשי חכמי התורה, ואשר כל עיקר ענינם היו חוקי התורה ומשמטיהם ודעת דרכיה, הגה עמד בראשם מופלא שבסנהדרין ראש כל חכמי התורה בימיו, ואחרת לא היו אפשר להיות.

ועל כן הגה רק שמעון הצדיק, אשר היו גם לבד כהן גדול גם ראש חכמי התורה, הגה היה המשרה על שכמו ויהי גם המופלא שבסנהדרין והאב בית דין אבל כל יתר הכהנים הגדולים בימי הבית השני הגה על רובם נאמרו דברי המשנה במס' יומא פ"ז (ד' י"ח): אם רגיל לקרות קורא ואם לאו קורין לסניו.

דין גם דברי הגמ' במס' יומא ד' ט' ע"א:

הנשיאות והבית דין הגדול

שלג

אמר רבה בר בר חנה אמר ר' יוחנן מאי דכתיב יראת ד' תוסיף ימים ושנות רשעים הקצרנה יראת ד' תוסיף ימים זה מקדש ראשון שעמד ארבע מאות ועשר שנים ולא שמשו בו אלא י"ה כהנים גדולים ושנות רשעים תקצרנה זה מקדש שני שעמד ארבע מאות ועשרים שנה ושמשו בו יותר משלש מאות כהנים. ומעם הדבר הוא זה עצמו כי בהבית הראשון היו כל עיקר ענינם רק עבודת המקדש ועבודת הקדש.

לא כן בבית שני אשר מסוף ימי הפרסים היו גם בתור מושלי המדינה, ויהיו דבריהם עם המושלים מבהיגן, ועם ישרי עם ועם הבאים אליהם. כי על כן הרבה מהם גם נזרו אחר כהונתם לכל לראש בעלי משרה ופקודה, ורק אחר זה גם כהנים גדולים משמשים במקדש, וכל כבוד ביתם וכל דרכם היו כבעלי משרה ויהיו רחוקים מדרכי התורה. אחרים מהם אף כי לא היו גדולים בתורה הלכו בכל זה בדרכי הטוב, אבל הרבה מהם גם הלפו תורה והפרו חק.

וכבר ראתה תורת ד' מראש את המעמד הזה ועל כן בא בספר דברים י"ז ה': כי יפלא ממך דבר למשפט בין דם לדם בין דין לדין וכו' וקמת ועלית אל המקום וכו' וזאת אל הכהנים הלויים ואל השפט אשר יהי בימים ההם וכו' והאיש אשר יעשה כדורון לבלתי שמוע אל הכהן העמד לשרת שם את ד' אלהיך או אל השפט וזת וכו'.

והנה ידובר גם בזה העיקר בהשופט אשר יהי בימים ההם, וכראש הדברים לא הוזכר הכהן כלל רק שבסוף הוזכר הכהן, וגם שם כאשר הוזכר נאמר אל הכהן וכו' או אל השפט.

זה הוא דבר התורה מראש כי העומד בראשם העיקר הוא המופלא, רק שאם הכהן הגדול הוא גם המופלא שבין הכהני הדור הוא קודם (מ"ה). וראוי להעיר על דבר נפלא אשר נראה בדברי התורה בזה, ואשר הלך כן עד סוף הימים.

כי הנה כל דברי הכתובים האלה הלא הנם על הכנסיה שבירושלים בכללה כמו שמפורש בדברי הכתובים:

הערה (מ"ה) חק ענין דברי יאזעפוס נגד אפיאן II, 23 אמר יאמר שם:

„מקדש אחד יהיה לך אלה, עבודת המקדש הוא רק על ידי הכהנים, הכהן הראש המנהיג הוא עם יתר הכהנים יקריב הקרבתו, וישמחו משמרת התורה (יורו משפטן ליעקב), ומפיקות חיבות יחלישו זינורו משפטם וכל אשר לא ישמע לו יענש כמטרא מי ד'“.

וזינור בזה רק התורה, אשר נאמרת ההי"ר שם גם הכהן הגדול על זה, אף כי כל עיקר דברי הכתובים הם על השומע.

החקי העמים והוא גם על דברי יאזעפוס אלה כי הכהן הגדול ישב ראש, והתבסס נרעין ח"ג עמוד 100 בחקיה כתב כי דברי יאזעפוס אלה בדמיון יסודם.

ובלשם יחד לא ראו שאין דבריו שם כי אם דברי הכתוב בספר דברים י"ז והוא אצ"ר שם את דיני המקדש והכהנים הכהן הגדול מחוק דיני התורה וכתב גם זה כפי שהזכיר זה בתורה.

אבל הנה דברי התורה עצמה בזה לפנינו ואין אנו צריכים לקחת דברים כאלה מדברי יאזעפוס. וכל דברי התורה שם ילכו בעיקרם רק על השופט ולא הכהן הגדול, רק שהזכיר גם הכהן הגדול מפני שבאמת היו שם גם זמנים ובפרט בימי הבית הראשון אשר הכהן הגדול היה המופלא שבסנהדרין וזה הנהו ראוי לזה זה הוא באמת ראש היאשוק וקודם לכל.

הנשיאות והבית דין הגדול

ובאת אל הכתבים הלויים ואל השפט וכי ודרשת הצידי לך את דבר המשפט, ועשית על פי הדבר אשר יצדו לך וכו' ושמת לעשות ככל אשר יורה על פי התורה אשר יורה וכו'.

וכל הדברים האלה נאמרו על רבים המורים וכמו שדוא גם בראש הדברים מפורש, ובאת אל הכתבים הלויים וכו', שבכל זה ידובר על הכנסה בכלל.

אבל הנה בסוף הדברים בא הדבר רק על ראש הכנסה ונאמר: והאיש אשר יעשה בודון לבלתי שמע אל הכהן העמד לשרת שם את ד' אלהיך או אל השפט ומה האיש ההוא.

אכל הלא כמו שנאמר, ובאת אל הכתבים הלויים ואל השפט וכמו שנאמר על כולם יהי ודגירו לך, ועשית על פי הדבר אשר יצדו לך, ושמת לעשות ככל אשר יורה, על פי התורה אשר יורה.

אף כן הי' צריך להיות גם בסוף, והאיש אשר יעשה בודון לבלתי שמע אל הכתבים הלויים ואל הכהן וכו' או אל השפט.

הדבר מתבאר מתוך ענין דברי התורה שאף שהדבר יבא לפני הכנסה בכלל והם יורו והם יצדו, אבל אחרי שהכריעו הם הדבר, הנה המוציא את דבריהם והמשמיע אותם לחק בישראל מתוך מה שהוכרע בבית דין הגדול, הוא העומד בראשם.

בהיות הוא המשמיע לרבים המוציא לאור את סוף הכרעתם וסוף כל דבר הנעשה ונאמר אצלם.

ומה בא הדבר אשר כן הוא גם בכל התקנות אשר יצאו ונתקיימו על ידי הבית דין הגדול כי יקראו על שם ראש הדור, כן הוא בזמן האחרון, וכן הוא גם בהיסים היותר ראשונים.

וכמו שנאמר התקין רבן גמליאל הזקן, התקין רבן יוחנן בן זכאי, הלא תקן מדוכול, שמעון בן ששה תקן שלשה דברים, יוסי בן יועזר יוסי בן יוחנן נצרו טומאה על ארץ העמים וכו'.

אף כן נאמר בשמואל א' ל' כזה על דוד, ויהי מהיום והוא ומעלה וישמה לחק ולמשפט לישראל עד היום הזה.

ואף כן נאמר במלכים א' ה' סיד, ביום ההוא קדש המלך (שלמה) את תוך החצר אשר לפני בית ד' כי עשה שם את העלה ואת המנחה ואת הלבי השלמים כי מוכח הנחשת אשר לפני ד' קמן מכליל את העלה וכו'.

ואף כן הוא הלשון בנמרא עליו בעירובין ד' כ"א: אמר רב יהודה אמר שמואל בשעה שתקן שלמה עירובין ונמילת ידים וכו'.

וכן הנה לשונם בכל מקום כמו במס' בבא קמא ד' ס"ב, עשה תקנת תיקן קורא וכו'.

וכל זה נקרא על שם הראש והראשון כדור אף שברבים היו עמדה, והוא ממש כענין דברי התורה אשר אף שנתחלה מפורש שיבואו לפני הכנסה, הנה מיד אחר זה כיון שנמסק הדבר והוכרע, המשמיע לרבים הוא היושב ראש, והמטרא את זה יקרא על שמו לאמר:

והאיש אשר יעשה בודון לבלתי שמע אל הכהן וכו' או אל השפט ומה האיש ההוא.

הנשיאות. והבית דין הגדול

שלך

והכנסיה הגדולה הזאת לא לבד שזויתה כן בשעה שהיו כל ישראל יהודי, ואחר זה בארץ יהודה, והוא קן המקיף בדברי הכתובים ככל אשר יבואר לנו שם לכל פרטיו מתוך כל דברי הכתובים כולם, כי אם שגם בהחלק ישראל מעל יהודה ה"י זה גם שם זכמו שהוא אצל אלישע במלכים ב' ו' ל"ב:

ואלישע ישב בביתו והזקנים יושבים אתו וישלח איש מלפניו כסרם יבא המלאך אליו והוא אמר אל הזקנים הראיתם כי שלח בן המרצח הזה להסיר את ראשי ראו כבא המלאך סגרו וכו'.

וראוי להעיר גם על זאת כי אף שסנהדרין קטנה היו זקני עיר ועיר היושבים שם הנה היתה הכנסיה הגדולה מקובצת מראשי הכמי התורה אשר בכל ערי ישראל, וזקני כל ישראל מכל ערי ישראל, והדבר ה"י כן גם בימים היותר ראשונים וגם עד אחרית הימים.

וכמו שהגנו רואים הדבר בימי שלמה אשר בא במלכים א' ה': אז יקהל שלמה את זקני ישראל ואת כל ראשי המטות נשיאי האבות לבני ישראל אל המלך שלמה ירושלם להעלות את ארון ברית ד' מעיר דוד היא ציון ויקהלו אל המלך שלמה כל איש ישראל בירה האתנים בוג הוא החדש השביעי ויבאו כל זקני ישראל וישאו הכהנים את הארון.

והנה הקהיל אותם אז מעריהם לדבר הזה ביחוד, והם זקני ישראל מהכנסיה הגדולה המיוחדת אשר באו בזה גם לפני ראשי המטות, והם ביחוד נזכרו, כי כאשר באו הם נישאו הכהנים את הארון ויבואו כל זקני ישראל וישאו הכהנים את הארון.

ואף כן ה"י הדבר בזמן האחרון, וכמו שנראה זה מלשון המשנה במס' תענית פ"ג משנה ר':

מעשה שירו זקנים מירושלים לעריהם וגורו תענית על שנראה כמלא פי תנור שדסון באשקלון.

והן גם ענין הדברים במס' סנהדרין ד' ס"ח: תניא אמר ר' יוסי מתחלה וכו' אלא בית דין של שבועים ואחר יושבין כלשכת הגזית וכו' משם כותבין ושולחין בכל מקומות כל מי שהוא חכם ושפל ברך ודעת הבריות נחה הימנו יהא דין בעירו משם מעלין אותו לדר הבית משם לעזרה משם ללשכת הגזית.

ועל כן נראה כי גם המעטים מראשי ישראל אלה מהימים הראשונים הנודעים לנו בשמם יש מהם אשר מפורש עליהם כי היו מערי המדינה.

כמו אנטיגנוס איש סוכו, יוסי בן יעזר איש צרידה, נתאי הארבל. והנה דברנו במקום הזה רק על עיקר יסוד דבר הבית דין הגדול לכל ישראל, ועל ענינם בכלל.

אבל פרטי דבר מעשיהם, וכל מעולותיהם הגדולות, והכבדות גם בנוגע למשמרת התורה, וגם בנוגע למשמרת רוח ישראל ופובת העם בכללם, כל זה הגם דברים גדולים והחנים מאד ויבוא לנו כל דבר במקומו וכל פרט בזמנו על סדרם ועל ענינם, בדברינו על דברי הימים והם מראשית ימי ישראל עד סוף ימי הבית דין הגדול בתארו וכל צביונו ודחינו עד לפני ימי הלל, לפני ביטול הסנהדרין הכוללת על ידי נאביניזוס על פי חסין אנטיסטר אבי הורדוס.

פרק כז.

הזוג האחרון בדברי יאזעפוס.

בדברי יאזעפוס כהן מהלך סיפוריו יש לנו דברים על הזוג האחרון מהזוגות, והם הלל ושמואי, ומתוך דבריו עליהם יתברר לנו כל הארס וכל צביננס וכל מעמדם בתוך האומה בכללה באין מחסור דבר. עד כי נוכל ללמוד מזה גם על דבר ענינם של יתר הזוגות. ובהיות זה גם ענין מדברי הימים בכלל בהזמן שהננו עומדים בו עלינו להביא כל דברי יאזעפוס כזה ולבררם.

והנה באלטטי¹ XV, 10, 4 יספור לנו יאזעפוס את מעשי הורדוס באמצע ימי מלכותו ויאמר:

כל איש אשר התנגד לפקודותיו נרדף ממנו בכל הרדיפות אשר אפשר לחשוב, אבל כי את כל העם השביעי שבועת אמונים לשמוע בקולו, מרבית העם קבלו עליהם את כל פקודותיו, אם מיראתם אותו או גם מדפצס, וכל מי אשר המרה את רצונו הועבר מן העולם באין רחמים.

והנה זה המה דברי יאזעפוס בנוגע לדבר העם בכללו. אבל בנוגע לגדולי התורה ביהוד, ראשי חכמי התורה אשר התנגדו למעשיו, להם הקל ענינם הרבה מאד.

וזה יספר לנו יאזעפוס במקום אחר בתוך דבריו בדרך אנב, והוא באלטטי² XVII, 2, 4

ואחרי אשר באו שם דבריו מאת אשר רקמו בסתר נגד הורדוס אנטיפטר בנו יחד עם אחי הורדוס פהרעאראס ואשתו של פהרעאראס והמותו, מצא שם יאזעפוס גם מקום לשלוח הצי ועמו נגד חכמי התורה ויאמר:

אצל היהודים יש כחה אשר יחשבו כי בנוגע ליריעת דברי התורה ידעו זה הם יותר מאד, ויתראו לאנשים נאדבים מאת ד', והנשים ההם (אשת פהרעאראס והמותו) עמדו לימינם, אלה הם הפרושים. אשר התנגדו בקשיות עורף נגד המלכים והיו מוכנים גם לעשות נגדם, וכאשר כל עם היהודים נשבעו שבועת אמונים להקיסר ולמלכם (מיו) נסנעו הם במספר ששת אלפים איש מלעשות כן, וכאשר ענש אותם הורדוס לשלם בעד זה עונש כסף שילמה זה החחידים אשת פהרעאראס, ומתורתם על זה וכי האמינו הכל עליהם כי דבריהם יתקיימו הנידו לה כי בני הורדוס לא יתלו המלכות וכו'.

והנה מכל דברי יאזעפוס אלה הדבר מבואר כי ידבר מגדולי חכמי התורה. שהרי דבריו מסורשים כן, ויאמר עליהם כי הם יחשבו את עצמם ליודעי התורה על בוריה ואמיתתה וכי הכל יאמינו כי כל דבריהם יתקיימו. והנם יודעים את הכל מראש, והננו רואים גם זאת כי הורדוס עצמו לא ערב לבבו למתוח עליהם כל חומר הדין כמו שעשה עם העם בכללו, אשר כל אשר התנגד לו הוציאו

הערה (ס"ז) כפי הנראה רצה יאזעפוס במקום הזה לדבר תועה על חכמי התורה כסני קטרי תבא, ועל ק ערב בזה גם את הקיסר לאמר כי לא רח לשבע לו מה שאין נהי מוח שם XV, 10, 4, ועל ק אינם במקום הזה כנאלי ובמדה מרובה, מה שנאמר ברוב המקומות.

הווג האחרון בדברי יאזעפוס

ישלח

להורנים, ולחם ענש רק עונש כסף, וכי הכסף הזה מבלי יכולת להם עצמם לשלם שילמה אשת סהעדאראם עבורם (מ"ז).

ומבואר כי כל אלה נבדלו לפניהם גם אצל הורדוס, ולא הלך עמהם כדרכו עם כל העם, וכל מה שענשם על זה הי' רק עונש כסף.

אבל יש לנו בזה אצל יאזעפוס עוד מדרגה שלישית, מדרגה יותר גבוהה גם ממדרגת חכמי התורה אלה.

אשר עליהם גם לא שם הורדוס כל עונש כסף, והוא עצמו נישא פניהם לנמרי. הן דברי יאזעפוס באלטמ"י 4, 10, XV שם, אשר אחרי דבריו מכל

העונשים הקשים אשר שם על העם על זה, וכי רדסס ויעבירם מן העולם יאמר: אבל באשר רצה הורדוס להכריח על זה גם את הפרושי הלל ושמואי ואת

סיעתם כי ישבעו לו גם הם, התנגדו לזה בכל כח ועוז, בכל זה בנשאו פני הלל, לא עשה להם הורדוס דבר, מכל אשר עשה נגד אחרים.

והנה לנו במקום הזה בדרך סיפורו של יאזעפוס כל הציור השלם אשר יש לנו בדברי המשנה והגמ' מהלל ושמואי בפרט, ועל ידי זה גם מכל הווגות ככלל.

כי לא גדולי התורה לבד היו, ולא מלמדי תורה ברכים בלבד, שזה היו שם גם הרבה בלעדם (ויבואר עוד) כי אם שנים לבד כל זה עמדו הם ביהוד בתור

שני ראשים מיוחדים לכל הדור, וידו זה מפורסם וידוע גם להורדוס כי הם הגם הראשים המיוחדים לכל הדור בליו.

ויותר מזה נראה בזה כי אף שנבדלו לנמרי הלל ושמואי וסיעתם מכל חכמי הדור, וכי בנשאו פני הלל לא נפטר אחר עמו כי אם שמואי וסיעתו.

אשר מזה מבואר בכל אשר נודע ממשנה ונמרא כי רק שמואי הי' בן זוגו של הלל.

בכל זה מפורש לנו גם זאת כי בתוך השנים האלה אשר נפטרו לנמרי הם וסיעתם, הנה גם בתוך השנים האלה הראשים היחידים לכל הדור בליו, הי' הלל לכל לראש.

ואף שפרט את שניהם, הם וסיעתם, יאמר בכל זה מפורש כי הי' זה מפני כי נשא את פני הלל.

וכבר הערנו כי אין דברינו בדבר בינים והארי שמות אשר נהרחקו מהם ראשי ישראל לנמרי, עיקר הכל הוא למצא שם את הדבר עצמו, למצא ולדעת

את דבר הווגות עצמם ואת כל ענינם הנדול אצל כל העם, למצוא ולדעת כי הווגות עמדו מעל לכל העם, וכי הי' זה דבר רשום וידוע לכל, ובל מבט כל

העם עליהם הי' אך מתוך השקפה זו.

והנה לפנינו כל הדבר כמו שהוא, עד שגם הורדוס וכל אנשיו הכירו וידעו זה ויביטו עליהם מתוך מבט זה ויתנהגו עמהם כן.

הערה (ב"ז) שם 4, 10, XV נאמר שגם על האיסיים לא הקפיד על אשר לא נשבעו לו אבל זה הוא ענין אחר לנמרי, כי הם לא התערבו בין העם, ודבר לא הי' להם עם אדם, ועיקר הכל כי הם לא עשו

זה מתוך איוה התנגדות להורדוס כי אם מפני שנשסרו מכל גדי ושבוותא, ועל כן לא רדסס זה הורדוס מהם כלל כי בהאחז מקטנם בודדים יחד וכני אדם שאינם מן הישוב לא שם להם לב.

לא כן אצל חכמי התורה אשר דברי יאזעפוס שם 4, 2, XVII מפורשים שהי' זה בתוך התנגדות וכחזק הגם הם היו בתוך העם, והעם לקח לו מעשיהם לקי.

הווג האחרון בדברי יאועפוס

כי אמנם כן בטנע להרכצת תורה לבר לתלמידים טובהקים, היי או עוד הרבה חכמים גדולים מאד.

וגם ברברי יאועפוס אשר דבר אין שם מחכמי התורה ביהודי. בכל זה הגה בדרך סיפורו מהנוגע להורדוס ומעשיו נמצא גם שם לפנינו משני ראשי ישראל גדולי הדור אשר הרביצו או תורה לתלמידים רבים וגדולים.

ובאלטטי' 2, 8, XVII יספר יאועפוס מאת אשר עשו שני ראשי המורים נגד מה שתלה הורדוס את הנשר הרומי בשער המקדש, ויאמר שם:

בין היהודים קטן להם שם לדרשנים גדולים ולראשי יודעי התורה במדה היותר גבוהה יהודה בן סאריפהקוס ומתתיהו בן מרגליות, ויהיו אהובים מאד אצל העם, בהיותם מורי התורה, וכל מי אשר נשאו לבו להשתלם לגמרי בלימודים, היי מכאי ביחס.

ובמלחמות היהודים I, 38, 2 אשר בא שם זה עצמו יאמר עליהם יאועפוס: בעת ההיא היו בירושלים שני חכמי התורה אשר נתפרסמו לגדולי יודעי התורה, ועל ידי זה עמדו בתוך העם במעלה גבוהה מאד והם יהודה זכור ומתתיהו זכור, בכל פעם אשר למדו ברבים נקבצו סביבם תלמידים רבים, ובן למדו כל יום ויום בפני לניון שלם של שומעי לקחם.

ויאועפוס יזכיר שם את אלה מסני מה שחזי להם ולתלמידיהם ביהוד עם הורדוס האדומי ואשר גם גזה לשורפם היים (ויבואר בפרק הבא).

אבל גם מבלעדם היי שם עוד חכמים גדולים אשר כל העם הבישו אליהם ונהרו, ויהיו מצויינם לראשי המורים, וכמו שהם דברי יאועפוס על שני אלה. כי ידיעתם את התורה היתה במדה היותר גבוהה, וכל מי אשר נשאו לבו להשתלם לגמרי בידיעת התורה שימש אצלם.

ובכל זה הגה מפורש לפנינו כי הלל ושמאי וסייעתם עמדו מיוחדים לעצמם בין כל חכמי התורה כולם.

והדבר מכואר כי גם לבר כמה שהיו. מורים גדולים ומכוברים אצל העם היו הם ביהוד עומדים מעל לכל ראשי הדור וקובעים דבר לעצמם.

ובין השנים האלה וגדולהם אשר רוממתם ונדלתם לראש לכל, הגה גם ביניהם מפורש לפנינו כי לכל לראש היי הלל.

והרי בזה לפנינו כל ענין דבר הוונות בכל תואר הדבר כמו שזוא גם בין כל העם, וגם אצל המלכות, עד שעמד הדבר כן גם אצל הורדוס האדומי.

ולשונו של יאועפוס מבואר כי מתחלה רצה הורדוס להכריח גם הלל ושמאי וסייעתם על זה בעל כרחם, אבל הם עמדו נגדו בכל תוקף ועזו, והוא בכל זה לא עשה עמם דבר בנשאו מני הלל.

ומזה עצמו יודע לנו עוד דבר גדול מאד כי ברחב דעתו ובחכמתו הנפלאה עלה בידי הלל, גם אהרי ביטול הבית דין הגדול, להשיב לאם לאם להרבר את

כל צורתו הקדומת, כל תואר פני הדברים כמו שהיו וכל דבר הוונות למקומם. ואשר זה הוא באמת את אשר גם במשנה ובגמרא נחשבו עוד הלל ושמאי

בין הוונות ויהיו המה הווג האחרון. וראוי לנו להעיר בזה עוד גם על דברי יאועפוס באלטטי' XV, 1, 1

אשר יאמר שם:

כאשר ישב הורדוס על כסאו הגדול את כבוד כל אוהביו, אמנם את כל אויביו ענה ביסורים קשים, בכבוד גדול עמדו אצלו הפרושים *Hellian* ותלמידו *Sapdeas*, והוא שם עליהם עינו לטובה מפני כי בימי המצור וכו', גם זולת זה ראה הורדוס כי נתקיימו דברי *Sapdeas* אשר בעמוד הורדוס לפני השופטים אמר כי יבוא היום והורדוס עצמו ייסרם קשה וכו'.

והנה כל החוקרים החדשים חשבו שהכוונה בזה לשמיעה ואבטליון, וכבר נתבאר לנו (מעמוד 40 ואילך) כי טעו בזה והכוונה להלל ושמאי.

אבל הדבר ידוע כי לא הי' שמעיה תלמידו של אבטליון ולא שמאי תלמידו של הלל, והיו חבירים נמורים, ובית מדרשו של שמאי גם קדם לבית מדרשו של הלל.

ובהכוצר לנת (שבת י"ז) אמר לו שמאי להלל, אם תקניטני נוזני סומאה אף על המסיקה וכו' ואותו היום הי' הלל כפוף ויושב לפני שמאי כאחד מן התלמידים והוא גם דבר שאין צריך ראיה כלל כי שמאי והלל היו חבירים נמורים ויאזעפוס עצמו ידע היטב כי שמאי זה אשר ידבר בו במקום הזה הנה כבר עשר שנים לפני זה עוד בימי הורקנוס החשמונאי הי' כבר מראשי הסנהדרין ודבר רחוק עם כל חביריו ועם הורקנוס עצמו, ולא הי' יכול לפעוזה לעשות אותו לתלמידו של הלל.

אבל גם מזה מתברר לנו כל דבר נשיאותו של הלל, וכי הי' ראש לכל חכמי הדור, ורק על ידי זה יכנה את שמאי לתלמידו, כי כן נחשב בזה ענין כולם וכמו שנתבאר לנו כל ענין הדבר בעמוד 45.

ומהמקום הזה ישנו ויבואר לנו כל הדבר גם מצד אחר. כי יאמר לנו יאזעפוס. בכבוד גדול עמדו אצלו הפרושים הלל ושמאי, והנה פרט את שניהם בישוה כי עמדו אצלו בכבוד גדול.

והמעשים אשר יבאר על זה הנה הפעם השני אינו כי אם על שמאי לבדו כמו שיאמר. גם זולת זה נתקיימו דברי שמאי אשר בעמוד הורדוס למשפט אמר וכו' וזה הלא אמר רק שמאי לבדו, ומתוך זה יאמר כי עמדו אצלו בכבוד גדול. ואף על פי כן יאמר שם. בכל זה בנשאו פני הלל לא עשה להם הורדוס דברי. ומבואר לנו בזה באין ספק כלל גם מתוך דברי יאזעפוס כל הדבר כמו שהוא שגם בהזוג הזה, הזוג המיוחד לכל העם כולו, עמד שם הלל בראשם.

ואף כי גם שמאי הרביץ תורתו לרבים כהלל, וכיתו בית שמאי עמדה לגמרי יחד עם בית הלל ויהיו שניהם שרים בתואר ובקומה עד כי בית שמאי יבוא בכל מקום גם קודם בית הלל, ואף כי מפורש אצל יאזעפוס כי עמדו שניהם אצלו בכבוד גדול.

בכל זה דברי יאזעפוס ברורים כי הגיה ידו מהם רק בנשאו פני הלל. וזה מפני כי באמת כן הדבר כי הלל הי' נשיא הדור וראש לכולם יחד, ראש וראשון לכל הדור כולו, ויהי כן גם אצל בית המלכות אצל הורדוס האדומי. והנה כל הדברים חיים ונארגו בתוך המעשים עצמם עד כי בכל אשר השתמש יאזעפוס מלפרט ולהניד, וככל אשר אין זה ענינו כלל לדבר בכל הנוגע לתורה לראשי ישראל ראשי הבית דין הגדול וראשי כל ישראל, ראשי חכמי התורה וראשי כל העם.

הזוג האחרון בדברי יאזעפוס

הנה גם מכלי משימ הרבנים עומדים שם לפנינו ומראים על עצמן באין דרך לנכות ימין ושמאל.

ומהוך כל זה נביר עוד את כל מראה פני הרבנים בימים ההם, ונראה ונבין פעולותיו הגדולות של הלל לשוכב נתיבות ולקומם את החרום.

כי אף אשר בראשית ימיו ובשעה אשר הוקם על הוכרזו ראשי ישראל לשום מסה על הדבר לבלי יבולע להם על ידי הורדוס והרומיים, ולכלי יראו בזה המעשה כל הכוחות, ושיבה כל מה הכית דין הגדול לקומם, והשתדלו כי הורדוס יראה בהנשיא החדש רק את ראש חכמי התורה ראש המתיבתא.

הנה עלה בידי הלל נשיא ישראל באורך זמן ימי נשיאותו לחזק את הרבר ולהביאה להמדרגה היותר גבוהה על פני כל העם, מרום ונישא וגבוה מאד עד כי גם הורדוס האדומי בעל כרחו וננדר רצונו הוכרח להתחשב עם הנשיאות הזאת.

ודברי יאזעפוס אינם כי מראש ומכריאשונה הניח הורדוס ידו ולא שם לב להלל ושמאי וסייעתם, כמו שהם דבריו שם בסניע להאיסיים, כי הורדוס לא דבר עמהם על זה והגיהם, בדיוותם אנשים שאינם מן הישוב.

אבל בזה דברי יאזעפוס מפורשים כי באמת השתדל הורדוס כי ישבעו לו גם הלל ושמאי וסייעתם, ולא לכר זה כי אם שדבריו מפורשים כי רצה גם להכריחם על זה, רק שהם עמדו נגדו והתנגדו לו בכל עת.

וכאשר נשים לב לדברי ימי הורדוס ומעשיו אשר עבר ורמס וטרף, גם על דבר קל שבקלים וגם על הוט ועל שרוך נעל, וכאשר נתבונן על עוון אפס גם ננדר נשיו ונבנו אשר הוציאם להורגים על חשד היותר קל.

נוכל להבין ולדעת מה היתה או כבר דבר הנשיאות הגדולה הזאת של הלל, ועד כמה היו ראש של פומבי לכל העם כולו, עד שגם הורדוס בנוכה רוחו הוכרח לשאת לו פנים ננדר הפצו והוכרח לעשות רצונו לא לכר לו לבדו כי אם גם לו ולרבים מסייעתו (בית הלל) וגם להבירו שמאי וסייעתו (בית שמאי).

ומתוך כל זה גם נוכל לשוב ולדעת את דבר תודתם הגדולה של כל ישראל להלל הבבלי עד כי הגדילו את הנשיאות מאו ואילך לו ולכל זרעו אחריו דור אחר דור.

כי לכר גדולת תורתו ומדותיו אשר אין ערך להם, ומעשיו הגמלאים, דנה גם בנוגע להנשיאות עשה גדולות מאד, וישב לה את כבודת הראשון, ויוסיף יתן לה את כל המנים המאירים הגדושים לכל מראה פניה, ובתוך ימי הורדוס הימים היותר טראים, הוציא את כל הדבר מתוך מראה של זעיר אנפין, אשר הוכרזו להם לזה בראשית ימי הורדוס, ויריס אותה למעלה ראש, ויחזק כן תרעה, עד כי גם הורדוס האדומי הכירו גם הוא לראש ישראל, היחידי לכל הודו כולו, ולקומם לנס עמו אשר כל הננוע בו הוא כנוגע בבבית עינם של כל ישראל, ויהי מוכרח לשאת פנים לו ולסייעתו וגם לשמאי בן זוטא וסייעתו.

ובתחמתו הגדולה והתהנחו הגמלאים, הרים כל זה רק מתוך חוג המורה, ומתוך שרשם גם לחיות, ומתוך המעשים הגדולים לעשות את דבר הנשיאות לדבר המורה עצמה.

פרק כ"ז.

סוף ימי הורדוס

כבר הערנו כי ברברי יאזעפוס הארוכים מאד מכל מעשי הורדוס וכל עלילות מצעדיו, אך מעט מאד ימצא שם בנוגע למעשיו עם העם עצמו, וכל הנוגע להם ביהוד.

אבל בימי הורדוס היותר אחרונים ימצאו שם שני מעשים ממעשי הורדוס עם העם, והאחד גם הזכרה יאזעפוס להודיע לפי שלבד ממעשי הורדוס עצמו לפני מותו ה' לזה גם תוצאות רבות ואיומות גם לאחר מות הורדוס.

והדבר הזה הוא דבר שני ראשי גדולי החכמים ותלמידיהם אשר כבר הזכרנו בפרק הקודם.

ובאלטטיי XVII, 6, 1 יספור שם יאזעפוס מכל דבר הליו הבכר מאד אשר הלה הורדוס, וכל אשר הגיע לו אז, וכידעו כי לא יקום עוד מחליו ה' נפשו מרה לו, וביותר עוד בידעו היטב כי העם גם יישמחו על זה, וכהיות יאזעפוס גם עשיר גדול במרדודות והתקוממות וכל מעשה גדולה וקטנה יקרא בשם התקוממות יאמר. ונוסף עוד כי אהדים מאלה אשר דבריהם נשמעים ביותר אצל העם עשו התקוממות נגדו אשר אחז דרכו על פי הדברים האלה.

בין היהודים קנו להם שם לדרשנים גדולים ולראשי יודעי התורה במדה נבוא מאד, יהודה בן סאריפזעוס ומתתיהו בן מרגליות, ויהו אהובים מאד אצל העם, כהיותם גם מורי התורה לתלמידים, וכל מי אשר נשאו לבו להשתלם לנמרי בלמודים ה' מבאי ביתם (בית מדרשים), כאשר שמעו שני אלה כי מחליו אשר הלה המלך (הורדוס) לא יקום עוד, דברו על לב תלמידיהם להשתדל לבטל את כל הדברים אשר יסד הורדוס נגד חוקי התורה, הורדוס באמת עשה דברים רבים נגד התורה, הוא גם הציג בראש השער הגדול בבית המקדש גשר של זהב גדול מאד, אשר חוקי התורה יאסרו זה, ומורי התורה אלה אמרו לתלמידיהם כי הנשר החברה להרחיקו, ונס אם יעמידו עצמם על זה בסכנה, הגה טוב למות בעד תורת ה' מכל חיי העולם הזה, בדברים כאלה עודרו את תלמידיהם, ופתאום והנה יצאה השמועה כי מת המלך, וישמעו זה נס המתקוממים וילכו אל המקדש ויורידו מיטם את הנשר ויראו את הקרעים לכל העם העומדים שם, כאשר נודעו מעשיהם לנציב המלך, נתן לבל זה ערך יותר גדול מאשר ה' הדבר, ויסהר ויקח עמו את הליו ויתגפל עליהם, העם אשר עמדו שם ברחו לנפשם, אבל שני מורי התורה הם וארבעים מתלמידיהם נשארו על מקומם והנציב הביא אותם לפני המלך, וכאשר שאלם הורדוס אם כן הדבר כי הרחיבו בנפשם להוריד את הנשר, ענו הם את אשר החלישו לקיים דברי התורה עשו, ולא יסלא מאומה אם חוקי התורה עומדים אצלינו למעלה מפקודותיך, ואם גם תמית אותנו נקבל זה בשמחה, אחרי אשר כל מעשינו היו רק מקנאתנו לשמירת התורה, הורדוס צוה לאסור אותם ויאסוף את כל נכברי העם, וירעם עליהם בקולו כי קוה מהם כבוד והדר בעד כל מפעליו

בבית המקדש, ועתה רצה גם יבזו אותו, אבל לא אותו מאסו כי אם את בית המקדש עצמו, ויצו לשרוף היים את שני מורי התורה ואת תלמידיהם (מ"ה). ובמלחמת היהודים J, 33, 4 באו בזה דברי יאזעפוס יותר מבוררים לאמרו: העם אשר יראו לבלי יבולע על ידי דרישה והקירה גם לעוד תרבה אנשים וזולתם בקשו תהלה כי יעניש רק את אלה אשר מהם יצא הדבר, ואחר כך הוסיפו לבקש לעטש רק את אלה אשר עשו מעשה, והורדוס מלא בקשתם ויצו כי אלה אשר הורדו מעל העמודים ושני מורי התורה עצמם ישרפו היים, ושאר כל אשר הובאו על זה לבית האמורים צוה להרוג.

ועל זה יאמר יאזעפוס כאלטסיי שם. כי הורדוס התנהג בזה ברחמים. והנה זה היי חסרו ורב סוכו של הורדוס לבית ישראל. כמדומה לנו כי כאשר נקרא את הדברים האלה נחשוב כי ידגנו עומדים בארץ ספרד בימי האינקוויזיציאן, ונשכח לגמרי כי ידגנו עומדים בימי ממשלת יהודה בארצם.

והנה נשרפו היים ראשי מורי התורה וסוכי תלמידיהם על אשר רצו לקיים מצות התורה, ויתר כל אלה אשר נתמשו והוצאו להורגים, ומחסרו הגדול לא עשה הורדוס בלה בעוד אלפים עמהם יהו ויפ כלמי חסר.

ובאמת כי כפי מה שהגנו הואים מכל דברי יאזעפוס, הנה גם למורי התורה האלה עצמם גם לתלמידיהם לא היי להם בזה לא מהשבת מרד ולא דבר התקוממות, וכל מה שעשו לא עשו אלא לקיים מצות התורה בחשבם כי הגיע העת לזה בשמעם כי מת הורדוס, ויובלו למלאות רצון התורה באין מפניע. והורדוס לא לבד שלא רצה לדעת שכל מה שעשו היי רק לקיים דברי התורה, כי אם שלא בוש בסני כל העם לאמר כי בזו בזה את מקדש ד', ויצו לשורפם היים.

כיוצא בזה עשה רק אחאב מלך ישראל עם נבות הירזעאלי אשר על תשובת נבות לתומו. הלילה לי מדי מתתי את נהלת אבתי לדי השיא עליו עון אשמה לאמר ברך נבות אלקים ומלך.

אבל כמה רחוקים דרכי המעשים האלה שנעשו עתה על ידי הורדוס בימי הבית השני מהמעשים ההם אשר נעשו או בימי הבית הראשון בימי אחאב בן עמרי מלך ישראל.

הקרה (מ"ח) והבם נרעץ אשר נולד השתוללותו כל דברי ימי ישראל למעם והיבטת בכל התנע והעם עצמו, ובכל התנע ליחדי הגולה בקרב העם, השמים (ב"ח, עמוד 236) לגמרי את כל דברי יאזעפוס כאלטסיי וכמלחמת היהודים מנהלום ומפארתם של שני ראשי הכפי והוד האלה כחוד, וכי זה אהובים אבל כל העם מפני גדולת החרון, והרביבם תורה בטהר סוכבה סגור לתולדות רבים גדולים, כל זה השמים נרעץ ולא מתב כל עיקר.

חזות זה למען. והעקב מקשי החרון בזה לו מלבו דברים על כל הכפי והתורה בימים ההם כי קטן באמת של דמי נגד דברים נגד החרון, ומטו את דברי המפוקים עליהם, והגרי אשר יאריך שם כהדברים תבדים האלה אשר בזה מלבו יאמר כי שני אלה הם המשיט ביות בשטתם הגולה להרביים ולוחרם ועל ק וילכו אהם העם.

ואנחנו היינו הנבים לתת מה סיבן של דברים אלה בדברי ויאסו, ועד מתי זה נמשל לעשות את דברי ימינו שרתק וקולט, ומה סיבן של דברים אלה אשר לא נבראו כי אם להצדיק את מקשי החרון, והעקב את דברי ימינו פלחשקל לתת להם פטס אחרים ממה שהיו.

אחאב עצמו לא עלה על רעתו לעשות רעה לנבות, והיה להימך כי אף אשר דברי נבות היו לו כמדקרות הרב ברמוז לו כי הוא ישחית נהלת ישראל בא אל ביתו סר וזעף וישכב על מפתו ויסב את מינו ולא אכל לחם, רק איובל אשתו היא לקחה את כל הדבר בידה ותאמר אליו. קום אכל לחם ויסב לבך. אבל גם היא ככל רשעתה לא יכלה להרוג את נבות ככל אשר עשה הורדוס כדברי שלוחי העם לפני הקיסר. את ראשי העם צוה להרוג למען לקחת לו את רכושם לבני (אלטמי' 2, 11, XVII) כי אם הוכרחה לשום אל המרמה פניה ולעשות זה בפני העם בכל סדרי המשפטים.

ותכתב ספרים בשם אחאב ותחתם בחתמו ותשלח הספרים אל הזקנים ואל החרים אשר בעירו היושבים את נבות, ותכתב בספרים לאמר קראו צום והשיבו את נבות בראש העם והשיבו שנים אנשים בני בליעל נגדו ויעדהו לאמר ברכת אלקים ומלך וכו' ויעשו אנשי עירו הזקנים והחרים וכו' קראו צום והשיבו את נבות בראש העם ויבאו שני האנשים בני בליעל וכו'.

והנה הזקנים ההם היו זקני בהתא אשר מיראתם את איובל ואחאב נתנו מקום לדבריהם כי ברוך נבות אלקים ומלך וישכרו עדי שקר להעיד כן בפני כל העם.

אבל זה הננו רואים לפנינו שכל הדברים בתוך העם היו כל כך מסודרים בסדרי התורה, עד שנם בממלכת ישראל (ולא ביהודה) ובימים היותר רעים בימי אחאב ואיובל אשר הארץ הנפה תחת יושביה, עד שנמצאו גם זקנים אשר מיראת המלכות פעלו עליהם החרים (שרי המדינה) לעשות את חסן איובל, בכל זה לא יכלו לעשות בפני העם כי אם בכל סדרי התורה.

קראו צום, והביאו שני עדים, והעידו כי ברוך נבות גם אלקים גם מלך למען אשר יהיו נכסיו למלכות כדין הרוני מלכות אשר נכסיהם למלכות, והכל על פי סדרי התורה, ובכל דרכי המשפט.

כי בדבר אשר רצו לצאת ידי העם לא היו לפניהם דרך כי אם לעשות הכל על פי התורה ובכל סדרי התורה, ככל אשר היו הדברים סדורים אצלם.

והורדוס אשר כדברי יאזעפוס המסורשים נשא פני העם בפעם הזה וכמו שיאמר במלחמת היהודים שם. כי נגד רצוני עשה או כרצון העם.

הנה בכל זה גם בלא דין ובלא משפט צוה הוא לבדו בלא זקנים ובלא סנהדרין לשרוף חיים ולהוציא להורגם ארבעים איש מסגולת כל העם וראשי מורי התורה.

כי מאז באו הצדוקים הותרה הרצועה בארץ יהודה, וכל סדרי הארץ נשתנו פניהם, והאבירים לא היו נדרש להם לשום לב לכל הדברים האלה גם בשעה שהראו פנים להעם.

וכבר הערנו בעמוד 442 על התבדל הגדול והגמלא אשר נראה לפנינו בין לפני ימי המאורע עם יוחנן לכין מיד אחר זה.

כי בשעת המאורע הזה בכל כעסו של יוחנן על יהודה בן גדידיה אשר הוציא עליו בפניו לעז של שבויה על אמו, וכי הוא אינו לא כחן גדול ולא כחן הדיוט כי אם הלל.

בכל זה גם אותו לבדו לא דן יוחנן עצמו, וכל משפטו זריט דו' מסוד

לבית דין, ומהם ורק מהם בקש יחנן כי ייסרו אותו בעונש המור, והם השיבו
 לו כי אין לנו על זה כי אם דין מלקות ולא מיתה.
 אבל מיד אחר זה בנחנו זהו אל הצדוקים דגה נשתנו גם כל סדרי הארץ,
 ובלא דין ובלא משפט, רק על פי יחנן לבדו בכעסו על חכמי ישראל,
 אף כי לא אשמו כלל. מיד ותוצץ הרעה על ידי אלעזר בן סועיריה ויהרטו כל
 חכמי ישראל על ידי יחנן הורקנוס ופקודתו לבד.
 וכן הלכו הדברים מאז ואילך בכל ימי אלכסנדר ינאי.
 ואחרי אשר כבר ראה העם עני בשבט עברתו ואחרי אשר הורגלו גם בישראל
 סדרים של ביטול הסדרים וכי איש זרוע לו הארץ לרמוס ולסרוף ואחרי אשר
 כבר ראה העם ממשלה של תרו ובהו.
 הגה לא יפלא אם בכוא הורדוס אחר זה, אשר לא היה גם מזרע ישראל,
 וכל שריו ביתו ובית מלכותו רק יונים וסורים, וכל ממשלתו רק להרוך את בני
 יהודה תחת הנוים.
 הגה לא יפלא מאומה אם הרשה לעצמו עוד הרבה יותר, ולא יפלא מאומה
 אם כל ימיו שררו שם אך צלמות ולא סדרים, ונגם בשעה שרצה לעשות ולקיים
 הפין העם, היה רק הוא לבדו השופט והדיין ובורח פיו הדין משפט אנשים נקיים,
 אשר כל מעשיהם היו רק לקיים דברי התורה, ויצה לשרוף חיים את ראשי מורי
 התורה וטובי תלמידיהם.
 אבל תחת אשר אלכסנדר ינאי לפני מותו ראה והתבונן כי אין לו דרך
 להנהיל כסאו לבניו אחריו כי אם על ידי אשר ישיב את הממשלה בארץ לידי
 העם, ויעשה הפעם לשום בראש כל העם רק את מורי התורה ככל רצון העם כלו
 תחת זה לא לבד כי הורדוס לא הפש דרך להנהיל כסאו לבניו על פי
 הפין כל העם.
 כי אם שחמש ומגא לו אופן למרר את כל חיי העם אחרי מותו יותר
 מבימי חייו.
 וימציא לו לעשות דבר כיום מותו את אשר יתר כל לב ויתפלץ לשמוע,
 ואשר יעבור עוד את כל אשר עשה בכל ימי חייו.
 כי צוה לאסוף אל המשמר את כל ראשי המשפחות מהיהודים בכל ארץ
 יהודה ויצו לאחותו סאלאמע ולבעלה כי ביום מותו ימיתו את כולם למען לעשות
 אבל לכל עם יהודה באין יוצא מן הכלל וספרו כל העם משפחות משפחות, וכל
 משפחה תעשה או אבל יחיר על ראש המשפחה.
 ואחותו ובעלה הוכרחו להשבע לו כי ימלאו את הפינו זה ביום מותו.
 ומה הגנו יכולים להבין ולדעת, כי הורדוס כבר הספיק לחוק את ידי שריו
 ועבדיו מבני הנכר וכל הארץ היתה כבר בידם באופן כזה, עד כי היה יכול להסדיל
 כסאו לבניו גם נגד כל עם יהודה כולו ויכין למטבח את כל ראשי משפחות כל
 עם יהודה מקצה אל קצה.
 ואף כי היו אז בני ישראל תחת יד הממשלה העליונה של הרומיים, וכסא
 ממשלת בני ארבעלאום היה תלוי בהסכמת הקיסר ברומא.
 הגה היה ארבעלאום עוד נער, ואין ספק כלל כי אם היו גם אז כל שריו

הארץ וכל שרי הממשלה רק אנשים מבני ישראל לא היו הורדוס מצוה לעשות אחרי מותו כדבר הנורא הזה.

אבל כבר העמיד הורדוס בראשית ימיו את כל ממשלת הארץ וכל הצבא רק תחת ידי זרים, תחת יד אספסוף מבני היוונים והסורים, ובמשך ימי ממשלתו נתחזקו בארץ, ויהיו לבבו בטוח בהם כי גם אחרי מותו לא יוכלו עוד בני ישראל להמיש צוארם מהם, ודבר ממשלת בנו גם היא תבוא על ידם, ואין עליו לשום לב למה שיהיו אחרי, כי כח ידם במדינה כבר היו די להביא את כל היהודים כולם תחת מתנם הם.

וכל הדברים מסקרתו של הורדוס בזה באו אצל יאזעפוס גם כאלטטי וגם במלחמת היהודים ועיקר הדבר הזכור גם במגילת תענית.

ובאלטטי XVII, 6, 5 יספר יאזעפוס מעשי הורדוס אלה ודבריו לאמר: הורדוס צוה כי נבכדי כל העם יבואו כולם אליו, וזה היו המון גדול ורב מאד, מפני כי נקבצו ובאו מתוך סנות כל העם כלו, כי היתה פקודתו שכל אשר לא יבוא יומת, ואת כל ההמון הגדול הזה צוה לטגור על מסגר בתוך גתיות המרוץ, ואחר זה קרא אליו את אהותו סאלאמע ואת בעלה אלעקסאם, ויאמר להם כי הגוה מרניש אשר עוד מעט וימות, וזה אין דבר שחרי כן ימותו כל בני אדם, אבל את אשר יצטער הוא כי לא יספרוהו כהלכה וכראוי למלך בידעו כי היהודים ישמחו על מותו, ועל כן הובתם של סאלאמע ובעלה להנשיע לו בזה, ותיקף כאשר יראו כי מת יסבבו את מסילה המרוץ בצבא חילו מבלי לחניד לבני חילו את דבר מותו, ולצות עליהם לירות בתצים על כל היהודים אשר נסגרו שם עד אשר יהרגו את כולם, ועל ידי המעשה הזאת ימלאו חפץ דבר איש בהלכו למות, ויעוררו בין העם אבל כבר ביום מותו, וישביע הורדוס אותם בקרבת אחים ובשם די לעשות כן והם נשבעו לו:

אלה הם המעשים היותר אחרונים של הורדוס היתה הטורפת, אשר איזה מסופרי דברי הימים קראו לו מלך יהודה.

יאזעפוס עצמו אשר על כל מעשי הורדוס שם מסוה וישתדל גם להסב פניהם, יאמר גם הוא אחרי דברי הורדוס אלה לאמר:

אם כי כל מעשי הורדוס אפשר להסותם לזכות, כי רצה רק לשמור את עצמו, אבל המעשה האחרונה הזאת תורה באמת רק על אכזריות נוראות העולות על כל מעשי בני אדם, כי רצה לעשות אבל לכל העם ולהמית איש אחד מכל משפחה, מבלי אשר הטאו לו גם הטא היותר קל, ומבלי אשר היו עליהם גם צל של איזה חשר, תחת אשר בנוהג שבקולם יעזוב כל איש לפני מותו גם את שנאתו לאויביו.

ואמנם כי אין דברי יאזעפוס נכונים, כי באמת כן היו גם כל מעשי הורדוס עם היהודים מראשית ימי ממשלתו עד סופם אשר היו שלשלת ארוכה של המון מעשים אשר כוננו רק להשחית ולהבל מבלי אשר היו נדרש לו זה לשמור את עצמו ומבלי אשר היו לו עליהם דבר, ועבר ורמס ופרף רק לדכא אותם תחת כל הגוים, ולרומם ולאבדם ולעשותם כלה, והמעשה הזאת לפני מותו תחזר ותלח אל השלשלת הנרולה הזאת בהיותה אחת עמהם יהד.

וזן דברי שלוחי היהודים בעמרם לפני הקיסר (אלטטי XVII, 11, 2):

למראה עין נקרא על הדרום שם מלך (יהודה) אבל באמת היתה כל דבר משלחו באכזריות חמה למען השחיתם ולהכחידם וכי בקצרה נוכל לאמר כי גם אילו משלה עלינו היה מורסת אשר תדרום והמרוק לא היו אכזר בני ישראל גדול כל כך בכל האפנות הגדולות והנוראות אשר נתומס באו עלינו בימי ממשלת הדרום.

כי באמת לא מלך אכזר הי' הדרום כי אם מלך לניים אשר כל השתדלותו כל מכסו וכל דרכו הי' להרים בארץ יהודה את כל הנוים ולתתם עליון, ולדכא תחת הנלס את כל עם היהודים.

ועל כן בכל מעשי הדרום לא נראה ונרניש רק דבר מלך אכזר כי אם יחז עם זה השתדלותו לכחד שם ישראל, ולהשיבם לאחור גם בארצם.

ואם אכזריות לבו נגמרו ביום מותו, הנה דבר תסצו לתת את כל היהודים מרמס לכל הנוים ולעשות אותם לנוי אשר כל אוכליו לא יאשמו, זה הלך והשתרע הלך והתרחב גם אחרי מותו עד כי זה הביא את הרבן הארץ, וישראל יוניש כל זה בכל עצמותיו גם עד היום הזה.

להצלחת כל עם יהודה היתה פקודתו האחרונה הוואת לעשות הדבר לאחר מותו, ועל כן מסר את דבר המעשים האלה לאחותו ובעלה, אבל הם לא ערכו בנפשם לעשות מעשים נוראים כאלה, ומיד אחרי מותו עוד בטרם נודע דבר מותו הוציאו הם את כל ראשי משפחות כל ישראל ממסנם, ויאמרו כי כן סקד המלך. ועיקר הדבר הזכור גם במגלת תענית סרק י"א ושם נשתכשו הדברים לפנינו ועל פי מה שהננו יודעים מדברי יאזעפוס נוכל להניח אותם ולדעת משם גם סררי דברי הימים כאשר יבואר בספק הבא וכך צריך להיות שם:

כתרין בשבט וס טוב דלא למספד, (ולמה שינו זה מזה אלא שבראשון — אצל ינאי בשבעה כנסליו — אינו כתוב דלא למספד ובוה כתוב) בראשון מת ינאי המלך ובוה מת הדרום, שלח ותפש זקנים מזקני ישראל וחבשן בבית האמורין ואמר אם מתי הרוג את הזקנים הללו ועד שישראל שמחים לי ידו על דיבותם אמרו אשה טובה היתה ושלמינון שמה, וכשמת סלקה סבעתו מעל ידו ושליח לשר בית האמורין אמרה לו רבך התיר אותם הזקנים התירם והלכו להם לבתיהם, ואחר כך אמרה מת הדרום ואותו היום עשאוהו יום טוב.

ומסני שהאנלו בכל מקום כי זקנים אתם נאמרו על הסנהדרין חשבו שכן הוא גם במקום הזה ובאו והניחו תחת ותפש זקנים מזקני ישראל הנידו ותפש שבעים זקנים מזקני ישראל.

והוא רק פעות כמו שנתבאר מדברי יאזעפוס שהכונה לזקני כל משפחה ומשפחה, ולא היו רק שבעים נפש כי אם המון רב וגדול.

והוא מתבאר כן גם מדברי המגלת תענית עצמה שעל הסנהדרין אי אפשר לאמר ותפש שבעים זקנים מזקני ישראל, שהרי הסנהדרין כולם כבר נתיחרו ואינם עתה יחד כי אם שבעים.

וכן תחת מה שנאמר, אמרו אשה טובה היתה ושלמינון שמה הנידו אמרו אשה טובה היתה לינאי המלך ושלמינון המלכה שמה.

וזה פעות מוסר מבואר כי שלמינון המלכה ידועה מאד, וגם במגלת תענית עצמה כבר בא זה בספק שלמי זה, מסני שהיו הצדוקים יושבין בסנהדרין שלהם

ינאי המלך ושלמינן המלכה יושבת אצלך ואיך ידברו עליה שתאום כעל בלתי נודעת, וכי דבר חדש הוא שהיתה אשת ינאי.

אבל מפני שלא ידעו כי אחות הורדוס היתה מאלאמע מעו וחשבו שהכוונה לשלמינן המלכה, ועל ידי זה גם מעו התחילו את ינאי על הורדוס ואת הורדוס על ינאי, וכתבו. אלא שבראשון מת הורדוס ובוה מת ינאי המלך תחת מה שהי כתוב. אלא שבראשון מת ינאי ובוה מת הורדוס.

וכל זה בא מתוך הנחת של מעות כמו שנתברר מתוך דברי יאזעפוס. והוא מתבאר גם מתוך דברי המגילת תענית עצמה ומלבד הלשון. אמרו אשה טובה וכי' שזה יורה על אשה בלתי נודעת אשר ידוכר בה במקום הזה ראשונה, והיינו מאלאמע אחות הורדוס ולא שלמינן המלכה הירועה. הגה נאמר שם. וכשמת סלקה טבעתו מעל ידו ושולחה לשר בית האסורין אמרה לו רבך התיר אותם הוקנים.

אבל הלא שלמינן המלכה היא היתה המולכת על הארץ אחרי מות ינאי ולא היתה צריכה להתבולות כאלה, כי אם היתה יכולה בעצמה לצוות בשמח להתיר אותם זקנים בהיות כל הממשלה רק בידה והיא יכלה לעשות כן בהודע דבר מותו עוד יותר בפומבי מלפני זה.

ומבואר מעצמו שידובר מאלאמע אחות הורדוס, והיא באמת הנכרחה להתבולות כאלה, וכמו שהוא גם בדברי יאזעפוס כי עשו כן היא ובעלה עוד במרס נדע דבר מות הורדוס, ועשו זה בשמו של הורדוס לאמר שהוא פקד לעשות כן (מיט).

ומכל זה הדבר מבואר שאך במעות זגיהו והטבו הדברים שם בפרק ט' בחדש כסלו על הורדוס וכאן בחדש שבט על ינאי.

כי באמת הדבר להיטף ששם צריך לחיות ינאי וכאן הורדוס, וכמו שנתבאר. ועל ידי זה יסמינו הדברים עם דברי יאזעפוס גם בזה כי לפי דבריו מת הורדוס לא רחוק הרבה מימי חג המסח וכמו שיתבאר עוד בפרק הבא, ועל כן יתברר גם מזה כי בחדש שבט ידובר מהורדוס ולא בחדש כסלו (ג).

ואין אנו צריכים להקדוק הזה שכבר נתבאר לנו כל הדברים מדברי המגילת תענית עצמה כי בפרק י"א היינו בחדש שבט ידובר בודאי רק בהורדוס. והנה קבעו יום טוב זה כמות הורדוס אף כי איכעלאום בנו מלך אחריו והלך בכל דרכי אביו, לפי שלא קבעו זה לשמוח על מיתתו של הורדוס כי אם

הערה (כ"ט) גם בזה תגייה במגילת תענית, אמרה לו רבך בחלוס התיר אותם הוקנים" ותגייה בן מפני שהי' קשה לחם שיהי' ה"ל זה אחרי פתו, אמל התיר מבואר בדברי יאזעפוס שהמיתר דבר מותו ובמגילת תענית עצמה בא ק מפורש, "ואוד כי אמרה מת ינאי המלך" ע"ל, "מת הורדוס המלך" ומבאר גם שם שהי' זה מרס היריעה דבר מיתו כמו שהוא גם אצל יאזעפוס.

הערה (ג) והחכם נרעץ כנאמע 1 וזה D יאמר כי מדברי יאזעפוס יצא שאין הדבר מוכרי המגילת תענית שיהודוס מת בחדש שבט, כי אם בחדש ניסן או לכל האפשר במקו יחד שנהי' הדבר מבואר מידי יאזעפוס כי שבעה ימי האבילות על הורדוס כל סמוך לקרב הפסח.

ואין כל זה כי אם דברי מעות, גם לש דברי יאזעפוס לא כל שבעה ימי אבילות של הורדוס סמוך לפי הפסח כי אם קרם זה, תלי הי' המעות הזה גם קרוב נרעץ יהי' את כל הדברים בראשית ימי איכעלאום, שיתבאר לנו זה בפרק הבא.

וק הדבר מוכרי המגילת תענית כי הורדוס מת בחדש שבט, ולא בחדש ניסן.

על אשר נפדו כל זקני משפחות ישראל ממות, ועל זה הלא לא הי' יכול ארכער לאוס להקפיד, אף כי שמחו גם על מות הורדוס. ואמנם כי כל ערמתם ותהבולתם של סאלאמע אהות הורדוס ובעלה הי' רק בנוגע לזקני כל משפחות ישראל אשר הושבו עתה לפני מות הורדוס על כסנו והוכנו למטבח, אבל כל העם הרב אשר הושיב הורדוס בבתי כלאים עוד לפני זה רק למויץ את לשדם, נשארו גם עתה מתמוננים ברעה. והדבר מבואר בדברי יאזעפוס 4, 8, XVII היינו בראשית ימי ארכעלאוס, אשר יאמר שם בתוך בקשות העם ממנו: אחרים בקשו להקל מהעם עול המס השנתי ואחרים רדשו להוציא לתפשי את השבדים הרבים מאד אשר הושיב הורדוס בבתי כלאים מזה ימים רבים.

פרק כח.

ארכעלאוס בן הורדוס.

הורדוס מת אחרי אשר טלך ארבעה ושלשים שנה בירושלים, וממשלתו החיל לשליטה בנו, ולאחותו סאלאמע. לארכעלאוס בנו החזיל את כסא ממשלתו בירושלים, ויהן לאנטיס בנו את ארין הגליל ועבר הירדן, התח שם טטררכיה (ולא בשם מלכות), ולבנו פדיליפוס נתן את גולן בבשן טראכאניטים באטאנעא ופאנעאס, גם כן התח שם טטררכיה, ולאחותו סאלאמע נתן את הערים יבנה אשדוד ופהאזאליס. ככה הבה את ממלכת יהודה לרמיסים, ויפרוד את ארצם ויקרע את עם היהודים לגזרים ככל אשר התה מבטו בכל ימי ממשלתו לבטל לגמרי את כל ממלכת ישראל ויהודה, וכי יתח יהודה מנוי לבדד ישכן ועם איתן השם משטרו בארין.

ובדברי יאזעפוס בראשית ימי ארכעלאוס באו שם דברים רבים גם בנוגע להמעשים לפני אשר נסע ארכעלאוס לרומא לעמוד לפני הקיסר לבקשו לקיים ממשלתו בירו, וגם בנוגע להמעשים אשר היו בארין יהודה בתור הימים אשר ישבו ארכעלאוס וכל בני משפחת הורדוס ברומא.

וניקאלוס דאמאסקוס יד ימינו של הורדוס ואחר זה פרקליטו של ארכעלאוס לפני הקיסר, אשר הוא כתב כל זה וממנו שאב יאזעפוס את כל דבריו אלה וכתבם לפנינו, הנה השתדלו יחד בכל סגנון דבריהם, להצדיק את ארכעלאוס ולהאשים את העם, ויתנו לכל הדברים תואר כזה כאלו היו העם רוננים והוללים אשר יצעקו ויתמרטרו על לא דבר ויעשו מעשיהם באין השבון ודעת כבני האספסוף, אבל ככל זה לא ערבו את לבבם לשנות את המעשים עצמם.

אבל את אשר לא עשה היוני ניקאלוס ויאזעפוס אחריו עשה החכם נרעין עד אשר מצא לו את לבבו לדבר תועה על כל העם ולרדן לזכות את ארכעלאוס על כל מעשיו הנוראים.

ועלינו לבאר הדברים ולהשיב לדברי ימינו את כל מראה פניהם, ולהעמיד את סדרי המעשים על מקומם.

ממשלת ארכעלאום

שמא

הנה בדברי יאזעפוס כאו בזה דברים לא לבד משני מעשים שונים כי אם גם מזמנים שונים אשר באמת חלקם גם הוא, וכתב כל דבר לעצמו, האחד בפרק שלפני זה, והשני בפרק מיוחד לאחר זה.

וראשונה יספר באלטטי' XVII, 8, 4 כי אחרי אשר נגמרו שבעת ימי אבלו של הורדוס עלה ארכעלאום למקדש ד' וכל העם חלקו לו כבוד והדר ויבקשו ממנו להקל מעליהם המסים, ולהוציא ממסנן את האסירים הרבים אשר דושיבם שם הורדוס כמתי עולם על לא חמס בנפס, וארכעלאום הראה להם פנים מסבירות. כי יחפוץ לעשות הפצם.

ועל כן שררה או מנוחה שלמה בין העם, ומיד אחרי תשובת ארכעלאום להעם יסיים יאזעפוס דבריו ויאמר:

או זבח ארכעלאום זבחים וילך יחד עם אוהביו אל המשתה'.

וכל זה הי' אחרי אשר נקבר הורדוס וכלו שבעת ימי אבלו אשר אז בא ארכעלאום לבית המקדש והי' בערך בסוף חדש שבט, או בהדש אדר, כמו שמשורש במגלת תענית אשר בשבט כבר מת הורדוס.

ואחר זה בפרק מיוחד שם 9, 1 יספר יאזעפוס את אשר הי' אחר זה, כי אחרי אשר בני ישראל שאפו רוחם מעט ולא יראו רע החליטו להספיד כהלכה את מורי התורה ותלמידיה אשר שרפם הורדוס חיים ואשר מיראתם מהורדוס ואחר זה טרם ידעו רוח ארכעלאום לא נספרו עד היום, ואחרי עשותם כן התאספו ויגמרו לשלוח מלאכים אל ארכעלאום לבקשו להוריד את הכהן הגדול יועזר ממשמרתו מפני שאיננו מיסומרי תורה ולהפקיר איש אחר תראוי לזה, הזה יהי' גם כבוד המתים אחרי אשר יועזר הי' לכהן גדול רק על ידי המעשה הזה, כי הם נשרפו חיים ומתתיהו הכהן הגדול הוסר ממשמרתו, ויועזר ישב במקומו אף כי איננו ראוי לזה כלל, ועל זה הי' להם דברים רבים עם סקירי ארכעלאום.

והמעשים האלה כבר נמשכו עד קרוב לערב הפסח עצמו, ועל ידי זה לבד יצאו שם מעשים נוראים אשר עשה ארכעלאום בערב הפסח כמו שיבואר עוד. והנה אף כי השתדל יאזעפוס בכל פגנונו להגדיל אשמת העם, בכל זה לא ערכב את הדברים וזה יוצא משורש מדבריו כי במעשיהם קרוב לימי חג הפסח לא בקשו או מארכעלאום דבר כי אם להסיר את הכהן הגדול ממשמרתו אשר לא הי' ראוי לזה, ואשר ראו בזה גם בזיון להמתים הגדולים ההם.

ואין ספק כי אלו הי' ארכעלאום ממלא בקשתם הקטנה הזאת, ואשר בנקל מאד הי' יכול לעשות כן, או הי' כל העם מלאים רצון. אבל גם עתה אשר לא מלא הפצם, כל מה שיאזעפוס יכול להאשימם וכל מה שנמצא בדבריו עליהם הוא רק זאת כי צעקו ורגזו ולא נתנו להפקידים (כני הנכר) אשר שלח אליהם ארכעלאום לדבר דבריהם, ויהיו דבריהם כי הרפה גדולה היא אם לא תמולא בקשתם הקטנה הזאת.

ורק להצדיק את ארכעלאום יסיים יאזעפוס דבריו מזה שם 9, 2:

ככה באה התקוממות, ויהי הנקל לראות מראש כי בזמן קצר יתגדל הרבר יותר מפני כי מעת לעת רב יותר מספר אלה אשר לא הי' רוחם נוחה ממעשי ארכעלאום.

ממשלת ארכעלאום

אבל אין לו ליאועפוס גם דבר מה לספר כי עשו מעשים של איזה מרידה או של איזה התקוממות, כי לא היו שם מכל זה דבר.

ותהי' להימך כי מסורש בדברי יאועפוס אשר כתיב אחר זה מועד חג הפסח אשר יתאספו אז כל העם לירושלים וכו' אחר זה גם ערב פסח עצמו לא עשו דבר כי אם עסקו בשחיטת הפסח.

רק כי ארכעלאום הוסיף לא לכר להבציעם תמורים כי אם גם לבטלם משחיטת הפסח.

ובחוק קריאת ההלל ושמחת כל העם בשחיטת מסחיהם, שלח סקיד תחיל עם חילו (בני הנכר) לתפוש שם את כל ראשי הרוננים ולהביאם אליו.

ומפני שכבר נתנו טומאה ונזהרו ממנו עכרים, ועל כן לא רצו העם לתת אותם להכנס כי אז לא יוכלו עוד לעשות את הפסח כיום הרוא, ראשי מורי התורה אשר היו שם הסכימו גם הם לזה, וכל העם השליכו עליהם אבנים ויבדוהם ולא נתנום לבוא לעזרה.

ויאמר יאועפוס עצמו כי אחרי זה שב כל העם לעבודתם בשחיטת הפסח. כי כל מעשיהם היו רק זאת לבלי להשכיח את עבודת הקדש ולבלי יבטל שחיטת הפסח.

אבל ארכעלאום אשר נקרא עליו שם מלך ישראל תחת להבין עותתו כי בא להשכיח את שחיטת הפסח עבודת כל עם ישורון אשר נקבצו ובאו יחד לזה מכל כנסי ארץ, הוסיף על המאנו שבוע וימחר ויקבון את כל חילו וישתדע על כל העם ויהרג מהם ישיבת אלפים נפש, ויכריז איש לאהלו ישראל, והפסח לאישתם עוד.

המעשה הזאת היתה נוראה כל כך עד שגם כל בית הורדוס רעמו מניסן והציעו זה לפני הקיסר, וגם ניקאלוס דאמאסקוס סרקליכו לא היו יכול להליץ עליו ולאמר כי לפני זה מרדו בו העם, או שדרשו ממנו בחוקה דברים אשר לא כן. כי לא היתה שם כזאת, והיו כל דבריו רק זאת כי העם פגעו בחיל ארכעלאום וזרקו עליהם אבנים, ועל כן יסר אותם קשה.

והנה נתבאר לנו כל דבר המעשים האלה ככל אשר הנם בחוק דברי יאועפוס באלמטי' שם 8, XVII ושם אחר זה בסוף 9 ולא סרנו ימין ושמאל מעצם המעשים כפי מה שהם שם וגם לא נשינו כל מאומה מסדרי הדברים כפי אשר באו שם זה אחר זה, וככל אשר יתבאר כל זה לפנינו (ניא).

אבל החוקרים האחרונים לא שמו לב לדברי יאועפוס בהמעשים עצמם כל עיקר, ובהיות משוש דרכם למצוא רק עון בית ישראל, ולעשותם לעם לא יבין ילכט עשו כן גם במקום הזה.

והחכם נרעץ הרכיב את כל הרברים ויערבבם יחד ויוצא לו מראה בלחות להרשיע את כל העם ולהצדיק קדש את ארכעלאום ואת מעשיו הנוראים.

ובחגי עמוד 248 ישמיע לנו דברים חדשים בלשון מדברת נדולות ויאמרו: ארכעלאום בא אחרי ימי אבילות אל העזרה בבית המקדש ויבטיח לכל העם לבטל כל הרעות אשר עשה אביו ולעשות עמהם טובות, אבל העם אמצו

הערה (נ"א) כידוע נתב יאועפוס גם כמלאכת ואחרים בקצרה את המעשים בימי התשטטנאים ובימי תרדום, אבל מפני שאין זה מקום קצר וחריטם שם, עד שלעמים הנם שם תפסים יותר מדי, רק תוא גם במקום הזה, אבל בכל זה האת בכל עיקרי הדברים אחת הם, והם שיבטו דבריו לשנוי.

רוחם על ידי הדברים האלה, ולא התפקו בהבטחת המלך לבדי כי אם הקקו להם דברים וידרשו כי ימלא אותם במהרה, וחמשה זקנים קבועים דרשו ממנו בחוקה למלאות להם, ואלה הם א) להקל ולהקמין את המס השנתי, ב) לבטל לגמרי את מכס השוק מכל דבר מקה וממכה, ג) האסירים אשר מזה שנים רבות ישבו בבתי כלאים יקרא להם דרור, ד) היועצים אשר נתנו הסכמתם לשרוף את מורי התורה יענשו, ה) ולסוף כי הכהן הגדול השגוא להעם יוסר ממשמרתו, אבל בהדברים האלה הביעו העם חסצם כי תתכונן אופן ממשלה חדשה, והממשלה תונבל על ידי שיטת ממשלת העם, ולהבנות ממשלת תורדוס, ואף כי ארכעלאום לא היו מקפיד על כבודו של תורדוס, אבל הוא עצמו לא היה יכול להסכים להסצם, בכל זה למצוא חן בעיני העם הבטיח למלא משאלותיהם כאשר תקוים ממשלתו, אבל העם אשר התאסף מכל ארץ יהודה לשחיטת הפסח ואשר הפרושים הקנאים הסיתו אותם, ויעוררו אותם ברוח קנאה משרסת הגשרפים, לא רצו לשמוע לקול הברו כי אם קמו נגד ארכעלאום בחוקה, את אשר עשו לא פורש בה מקורים, ארכעלאום היה לו לירא כי יבוא מרד וישלח חיל הצבא לנרש את ההמון מלהיות יחד, אבל הם זרקו אבנים על בני החיל וינרשו, אז קרב זמן שחיטת הפסח אחר הצות והעם הניחו את התקוממותם ויהלו לעסוק בהקרבת הפסח, אז התגפל ארכעלאום עליהם פתאום עם כל חילו ויכו בהם מכת הרב והרג, וחיל הרוכבים עמדו לרמוס את הבורחים, שלשת אלפים נהרגו ביום ההוא, וצירי ארכעלאום העבירו קול בירושלים לבטל את חג הפסח בשנה הזאת, ובכל זאת נוכל לרזן אותו לבקף זכות, כי העם עצמו הכריחו אותם לגמרי לשפוך דם, כי הם דרשו ממנו דברים אשר לא היה ביכולתו למלאותם, ואם היה ממלא הסצם אז היה הקיסר יכול לחשוב אותו כי רצה לקחת לו כה מלך טרם אשר קיים הוא כידו הממלכה.

והנה עלה בידי החכם נרעין דבר גדול מאד, את אשר לא עלה בידי היתו ניקאלום דאמאסקום. סניגורו של ארכעלאום, ויאועפוס הבא אחריו. הם השתדלו רק להגדיל המדורה על ידי סגנוני דבריהם, אבל מעשים לא היה להם כל עיקר.

והחכם נרעין בא ויערבב יחד את אשר בקשו העם מארכעלאום עוד כחדש שנט או אור בבואו לבית המקדש, עם הדברים אשר היו בערב הפסח. ולא ראה נרעין כי שם בעת בואו לבית המקדש הדברים מפורשים כי נסרר אז מהעם מתוך שלות השקט.

כי הם באמת לא הציעו לפניו אופן ממשלה חדשה, וממשלת העם, כאשר בדה לו נרעין, כי אם כנדכאים הדוכאים תחת משאם בקשו להקל עול מובלם, וארכעלאום לא התנגד לדבריהם כל מאומה, תמרד מהם בשלום.

ודברי יאועפוס מזה באלמטי" 4, 8, XVII ברורים ומפורשים ויאמר:

כאשר ארכעלאום ממרום כסאו — אשר העמידו לו שם בעזרה — הגיד שבתם על אשר קבלו אותו בכבוד התרוטם רוחם לבקש ממנו כבר עתה את בקשתם ולהציע חסצם, אחרים מהם הביעו משאלתם להקמין מס השנתי, ואחרים רצו לתת דרור להאסירים אשר ישבו כבר שנים רבים בבתי כלאים, ואחרים הביעו דבריהם לבטל את מס השוק, ארכעלאום לא התנגד להם כל מאומה, כי

ממשלת ארכעלאוס

רצה עתה למצוא הן בעיני העם גרם יקרים למלך, אחר זה זבח זבחים וישב עם אוהביו אל המישהה.
 וזוה נגמר אז בעלותו לבית המקדש כל הדבר ואין מזה אצל יאועפוס דבר עוד.

ומבואר מפורש כי המעשה הזה בבית המקדש גם דבר אין לו עם מה שכתב ויהי אחר זה אשר זה יספר יאועפוס אחר זה בפרק מיוחד.
 כי אז שררה מנוחה שלמה, והוא זבח זבחים וילך לביתו שמח וטוב לב.
 וכן ממש הגם בזה ועל זה דברי יאועפוס גם במלחמת היהודים II, 1, 2

יאמר:

מלא שמחה על כל הכסחות ארכעלאוס, העמידו אותו העם על המבחן על ידי משאלותיהם, אהדים בקשו להקל עול המסים, ואהדים בקשו לבטל מס (השוק), ואהדים לתת הופש להשבוים, למען לקנות לו אהבת העם הנביחה ארכעלאוס למלאות כל משאלותיהם, ואחר זה זבח זבחים וילך עם אוהביו למישהה של שמחה.

וזוה נגמר כל הדבר בכל שלות השקט, ונפרד מהעם בשמחה ודברי המעשים שאחר זה הגם לנמרי דבר העוסד לעצמו.
 ונפלא הדבר אנטיפטר בנו של סאלאמע אחות הורוס אשר הוא היי אש המדברים לפני הקיסר נגד ארכעלאוס הניד עיקר אשמתו לאמר XVII, 9, 5:
 אך צהוק הוא את אשר יבקש עתה ארכעלאוס מאת הקיסר לקיים הממשלה בידו, כי באמת כבר לקח בידו את כל משרת הממשלה עוד טרם נתן לו הקיסר זה, והאות והמופת על זה נראה ממה שביום מועד הרג אנשים רבים כאלה זכו ואם עשה כן רק כאיש פרטי או הגה גדלה רעתו עוד יותר.

והחכם נרעץ יאמר לנמרי להיפך, ובכל זאת נוכל לדון אותו לכף זכות כי העם הכריזו אותו לנמרי לשפוך דם, כי דרשו ממנו דברים אשר לא היו ביכולתו למלאותם, ואם היו ממלא הפצם או היו הקיסר יכול לחשוב אותו כי רצה לקחת לו כח מלך טרם קיים הוא בידו את הממשלה.

הגה תחת אשר לפני הקיסר הציעו זה כי היו מעשיו נגד כבוד הקיסר, ונגד דבר קיום הממשלה אשר עדין לא נתקיימה בידו.
 יודע החכם נרעץ להגיד לנו לנמרי להיפך כי היו מוכרח לעשות כן מטני כבוד הקיסר, והיי מוכרח לעשות כן מפני שעדין לא נתקיימה הממשלה בידו.

וכל זה גרם לחכם נרעץ מפני שנתערבבו לו כל הדברים יחד ויבוא ויבדה מלבו כי בעלות ארכעלאוס לבית המקדש לא התספקו העם בדבסחות ודרשו מטני בחוקה לקיים דבריו תיקף באותו מעמד, ויוסיף לערבב הכל יחד, וכי דברי העם אשר בקשו שם ממנו להמיעש את המסים היו בנשימה אחת עם את אשר ענם באש וישלה כהם את כל חילו להומס ולאבדם.

ולא ראה כי גם דבר אין לשני המעשים האלה יחד, אז בבית המקדש השתדל הוא בעצמו לקנות את לכב העם ויסכם לדבריהם וילך לביתו שמח וטוב לב, וכל המעשה הזה נגמר בשלום ובשמחה.

ורק אחר זה אירע שם מה שאירע והוא לנמרי ענין לעצמו.
 ולא לכד אנטיפטר בן סאלאמע אשר היו הקמיטור של ארכעלאוס כי אם

נס ניקאלוס דאמאסקוס המנייר היותר גדול בעת ההיא אשר הוא היי סרקלישו של ארכעלאום לפני הקיסר לא עלה על דעתו לאמר כי עשה זה ארכעלאום מפני כי העם דרשו ממנו בחזקה דברים אשר לא היי יכול למלאותן.

כי באמת לא היי שם כזאת כלל ובקשתיהם לפני ארכעלאום בבית המקדש היי מעשה לעצמה, והם לא עמדו בחזקה כי ימלא זה חובת, כל דבריהם היי רק בקשה והצעה, אחרים מהם בקשו זה ואחרים בקשו על זה, והוא נס לא התנגד להם כל מאומה, וילך מהם בשלום, וכבר לא היי לזה עם המעשים שאחר זה. כי על כן היי כל דברי ניקאלוס דאמאסקוס לפני הקיסר רק זאת (שם (XVII, 9, 6):

כי ברור הוא אשר האנשים והם התנגדו עם בני החיל אשר שלח ארכעלאום להשקים הסדומה, ונס המיזו אותם, ולא ישמו אלקים לנגד עיניהם, ולא הביטו נס על קדושת החג, אלה הם האנשים אשר אנטיפטר הרחיב בנפשו לקחת אותם בסתר כנפיו, אם משנאתו לארכעלאום או כי אין לו מושג מצדק ויושר, כי אלה אשר יתנמלו על אחרים הלא יכריחו אותם נס נגד רצונם לשלוח אל החרב ידם ולהשיב מכה לחיק מביהם.

אלה הם דברי פנינורו של ארכעלאום אשר לא מצא במה להצדיק את ארכעלאום כי אם בהמעשה הזה עצמו, העומד לעצמו, המעשה הזה אשר היתה בערב הפסח.

ורק החכם גרעין היי יכול לערבב יחד מעשים שונים ולהרשיע על ידם את כל העם ולהצדיק קדש את ארכעלאום.

וכן הדבר כי נס דבר לא היי להמעשים הנוראים של ארכעלאום בערב הפסח, עם בקשת העם ממנו כיום עלותו לבית המקדש, ומעולם לא הציעו לפניו נס או פראגראמס שלם של ממשלת העם ככל אשר יבדה לו החכם גרעין כדי לזרוק חיצים ומות על מעשי העם, כל מה שבקשו או היי ככל עם נגש ונרכה הרובין החת עול סובלו המציע מבאוביו, ותהי בקשתם לתת דרור להשבויים הרבים אזחיהם ובניהם היושבים בכור צרה ובחשך ידמו על לא דבר, ואחרים בקשו כי יבואל המס הכבד מנשוא מס השוק מכל צרכי אוכל נפש, ויבקשו להקל מעט נס מס השנתי אשר גדול ורב יותר מאשר יוכלו נשוא.

וכאשר רק הראה להם ארכעלאום שפתים שוחקות ולא התנגד לדבריהם, היי מלאי רצון והוא נסרד מהם בשלום ומתוך שלות השקט, ככל אשר הזבאו כבר דברי יאזעפוס מזה, וכזה נגמר כל הדבר הזה.

אמנם אחר זה בא בדברי יאזעפוס ענין לעצמו בפרק מיוחד וזה הוא. כאשר ראו עתה כי ארכעלאום רצה להתקרב מעט אל העם הרשו לעצמם להסמיד כהלכה את שני ראשי גדולי החכמים מהכמי התורה והלמידיהם אשר נשרפו חיים על קדושת ד' וקיום דברי התורה, אשר בימי הורדוס ואחר זה פרס נגמר כל כבוד הספרו של הורדוס, ופרס עלה ארכעלאום לבית המקדש ידאו לעשות כן.

ושרי בית הורדוס, אשר כדברי ניקאלוס דאמאסקוס לבני הקיסר כל מה שעשה ארכעלאום עשה רק על סיהם, כבר הביטו ברע על המעשה הזאת.

ממשלת ארכעלאום

וכמו שנראה זה גם מלשונו של יאזעפוס על זה אשר אין ספק שמצא זה כן לפני בדברי גיקאלום האמאסקוס ויאמרו:

בתוך זה התאספו יהודי הורדים בעלי רוח מרד, ויטפידו מתוך בכי ואנקה את מות מתתיהו וחביריו, אשר נהרגו על ידי הורדוס ואשר מפני שנענשו על כי הרשו את נשר הזהב יאנו מפני הורדוס לקברם ולהספידם בכבוד הראוי להם, כן נשמעו שם דברים נגד הורדוס כאלו זה יביא תועלת להמתים.

והנה אנשים אשר נקבצו לקרא לבכי ולהספיד את מוריהם וחביריהם אשר נשרפו חיים על קיום התורה קראו הם יהודים בעלי רוח מרד ויאזעפוס חונק הורדוסים לא בוש להעתיק זה ולמסור הדברים כן.

כטבע הדברים הי' באמת התעוררות כולם גדולה מאד בהיות אנשים צדיקים קדושים וטהורים ראשי גדולי התורה נשרפו חיים על קדושת התורה לא בארץ לא להם כי אם בארץ יהודה עצמה ובתוככי ירושלים ועל ידי איש אשר נקרא עליו שם מלך יהודה.

ובמלחמת היהודים שם II, 1, 2 יאמר יאזעפוס עצמו:

וזה לא הי' אזה הספר של הנפים למראה עין, כי אם ככיה והספר בכל העיר אשר התרגש כל לב וכל עין דמוע, על אנשים אשר כפי שנאמרו הומתו על שמרם חוקי התורה וקדושת המקדש.

ועל כן לא יפלא אם החליטו שם להתאסף ולמצוא איך ובמה לכפר את דמי הנפשות הנקיים האלה.

ובהתאספם יהודי בירעם הימב כי גם אחרי מות הורדוס עוד ישלחו בס רשעים היונים והסורים אשר אך הם הגם שרי יועצי ארכעלאום כי על כן היתה בקשתם קטנה מאד, וכי יהי זה דבר אשר גם לבד כבודם של דמי נקיים האלה יהי זה גם לעצמו דבר הראוי ונכון נהיך ונדרש.

ואחרי אשר הורדוס בחרצו משפטו לשרוף את מורי התורה חיים, צוה יחד עם זה גם לענוש את הכהן הגדול מתתיהו על אשר תחת רשותו נעשה זה ויורד אותו ממשמרתו ויפקד תחתיו את יעזר אשר לא הי' משומרי תורה ומצוה.

כי על כן היתה בקשתם להוריד את יעזר ממשמרת כהן גדול ולהפקיד תחתיו איש הראוי לזה.

ולשונו של יאזעפוס מזה שם (אלמטי' 1, 8, XVII):

אחר זה קראו להתאסף יהודי וישלחו לבקש מארכעלאום כי ינקום דמי ההרוגים מאלה אשר הורדוס הי' הפין ביקרם, ועיקר יבקשו כי יוריד את הכהן הגדול יעזר אשר פקד הורדוס, ותחתיו יפקיד לכהן גדול את היותר ראוי להפקדה הגדולה הזאת ושיתיי האיש ההוא אחר משומרי תורה.

והנה אם יאמר יאזעפוס במליצתו גם זאת כי ינקום דמי ההרוגים מאלה אשר הורדוס הי' הפין ביקרם אין ספק שהכונה רק למה שפרט אחר זה והוא להוריד את הכהן הגדול ממשמרתו, אשר הורדוס הי' הפין ביקרו, ואשר הי' לכהן גדול רק על ידי המעשה הנורא הזה ויעלה לגדולה על משואות הרבות דמי נפשות צדיקים, ואשר אך על ידי מעשיהם ההם היתה זאת לו להיות לכהן גדול אף שאינו ראוי לזה כלל.

ואלו הי' שם עוד דברים אשר דרשו על אנשים אחרים אשר פרטו גם אותם, בודאי שהי' גם זה בא בדברי 'אועפוס.
 אבל כל דברי 'אועפוס הנם רק מליצה של דברי הנביא, היכונה לאשר יסיים ויפרט כי בקשו להוריד את הכהן הגדול יועזר אשר הורדוס חפץ ביקרו; ואשר נתגל על משואות עונש האנשים אשר הרטו את הנשר הזהב, וגם לשונו של 'אועפוס מפורש כי זה הי' עיקר בקשתם.
 וכן הוא לשונו של 'אועפוס גם במלחמת היוודיט II, 1, 2 אשר יאמר גם שם:

מותם דרוש לנקום מאלה אשר הורדוס הרים אותם למעלה למשמרת ומקודה, והעיקר נרוש להוריד את זכהן הגדול ולהשיב במקומו איש ידא הי' ואיש ישרי (גיב).

ועצה מתוכמה כזו וכי רצו להעמיד כבודם של ראשי הנביא התורה ותלמידיהם אשר נשרטו היים על קדושת התורה על ידי תיקון גדול כזה. אשר הוא גם דבר גדול לעצמו, הוא להוריד את הכהן הגדול יועזר אשר אינו ראוי להיות כהן גדול ועלה לגדולתו רק מתוך הרי אף הורדוס על המעשה הזה, ולהעמיד במקומו כהן גדול הראוי למשרתו ואיש משומרי תורה ומצוה ואיש ישר.

עצה ובקשה כזאת אין ספק שיצאה מסנטלת העם והיותר טובים שבהם (גיב). וגם אם אלף פעמים יקרא לפנינו היוני ניקאלוס ו'אועפוס אחריו, כי היו רוננים וכעלי רוח סרד, הנה דבריהם מוכחשים מעצמם ומתוכם.

ואמנם כי בקשה כזו בדבר גדול בנוגע להעמדת כהן גדול איש ישר ומוכר הראוי לזה, שזה הוא דבר התורה ודבר כל האומה בכללה, אשר בא עתה לפני ארכעלאום מסובי העם, אין ספק שעליו בעצמו הי' מופל להשיבם דבר, לשמוע דבריהם ולשקול הדבר במאזני צדק ולהשיב להם, ולכל הפחות הי' החכמה להשיב להם על זה על ידי אחד מישראל, כהיות שאלתם ובקשתם דבר שכלו קדש ואחד מראשי דברי האומה בקדישי בני ישראל, והגם מציעים זה לפני איש אשר ירצה להקרא בשם מלך יהודה.

אבל מה נשתוממו כל העם כי על דבר כזה שלח דברו אליהם על ידי איש נכרי אשר לא מכני ישראל, על ידי אחד מסקודי החיל, אחד האמפיציערים אשר במחנה חילו, ויורו דבריו אליהם:

הערה (ג'ב) הוכם נעין אשר מקרים לא נדשו ה, וזאת זה יבדו דברים מלכו להגדיל המעלה, כזה מלכו כי לבד דבר הסק הגדול דרשו לעשות יעני הרווח אשר הכיבו לזאת את הנביא התורה, וסוף דבריו עד כי מעתיק עבריה בא וכתב: (ד) לישות מעטת השיפטים אשר הני בעדיהם את העקרים (1) שיבדי דגשר החטי.

רק חמתן הוא לזאת אנשים עסקים בדברי חיים בורים דברים מלכם ומתכנים.
 וגם שם Xvii, 6, 4 בדברי המעשה קעמה ורברים מפורשים כי רק הודוס עצמו ברח פה צד לשונם, ולא היו שם לא מעטת יאמנים ולא נחמי דעתם חסכתאם, הנשרשים לא היו נקרים כי אם ראשי הנביא התורה אשר גם תלמידיהם לא היו איזה נערים.
 וכל חסידים תאלה של נעין וכל תוללים אחיו ראים הם לגמרי במקום אחרים, אבל לא בדברי ימי ישראל.

הערה (ג'ג) וגם אם נרצה להמר מבקשו מה שנוגע לעד איזה אנשים אשר על לחולא, אבל הוא זה הוא סודרי ו'אועפוס מפורשים עיקר בקבתם וזאת רק בגנע לחכין וזאת.

ממשלת ארכעלאום

כי אוהביהם נענישו על פי החק, ועל כן אין לבקשתם כל מקום, גם זולת זה הנה העת תדרוש עתה להקן ענינים אחרים, ולכל לראש לתחזיק קשר האחרות עד כי יקוים דבר ארכעלאום על ידי הקיסר, והוא ישוב מרומא, ואז ישים לב לדבריהם, ועתה עליהם להיות מלאי רצון מדברים כמו שהם ולבלי להיות נאשמים בעון מתקוממים.

אז ראו העם והכירו כי טעו לנמרי בתשובתם וארכעלאום לא יסור, מכל דרכי הורדוס, ומשרש נהש יצא צפע, ואחרי אשר הוא עוד לא נתקיים מהקיסר ואין לו עוד כל יד ברומא, ואחיו וכל בית אביו גם הם הגם כולם נגדו, כי על כן החלו לשית עצות בנפשותם איך לנער מהם את ארכעלאום וכל אנפיו הסורים והיונים העושרים אותו מסביב ומוליכים אותו בדרכי הושך.

בכל זה לא עשו דבר, ונזהרו במעשיהם לבלי יחובל להם על ידי זה, כל מה שעשו היו רק כי העם רעמו פנים, והחלו לחשוב מחשבות ולחבל תחבולות איך להגצל מבק מעול וחומץ בעורנו באבן מרס קיים הקיסר את דבר ממשלתו, וככל אשר עשו אחר זה בשלחם מלאכים לרומא.

ובכל אשר ישתדל יאזעפוס (מפי ניקאלוס) לדבר בסגנון של אשמת העם ולהגריל עונם למצוא הטאחס לא היו יכול לדבר עליהם תועה ולא לספר ממעשיהם קטנה ונדולה, כל מה שיאמר בעון הטאחס הוא רק זאת, כי רעמו פנים ולא רצו לשמוע דברי האפסיציער הזה השלוח עליהם קשה ויצעקו ויהמו גם לקול דבריו גם לקול יתר הסקידים מבני הנכר אשר הוסיף ארכעלאום לשלוח.

ומזה נובל לדעת כי לא עשו כל מאומה מדבר מרד והתקוממות עד שבכל השתדלות של יאזעפוס להשיא עליהם עין אשמה לא מצא דבר.

והחכם נרעץ אחרי אשר הפיש בדברי יאזעפוס למצוא עין העם כי כמו ביד חוקה ולא מצא, וכי יחס לבבו על זה, כדה לו (הינ עמוד 248) לאמר: את אשר עשו (נגד ארכעלאום) לא נודע לנו *was sie unternommen hat, ist nicht bekannt.*

אבל לחנם מזודה הרשת כי הם באמת נזהרו ולא עשו דבר ואלו היו שם במעשיהם גם איזה צל של מרד והתקוממות או היו יאזעפוס מגדיל הדבר על אחת שבע ומביאה לפנינו, אבל כי לא היו מכלל זה מאומה.

כל מה שהיו שם הוא רק זאת כי העם טרה רוחם עליו, ובכל יום ויום רבו מספר אלה אשר אין רוחם נוחה ממשלת ארכעלאום, וכן דברי יאזעפוס שם:

ויהי הנקל לראות מראש כי בזמן קצר יתגדל הדבר, כי מעת לעת נתגדל מספר אלה אשר לא היו רוחם נוחה מארכעלאום.

והנה כל הדברים האלה לא היו כנשימה אחת, ובתוך כך כבר קרבו ימי הפסח (כיד).

תלמידי שני ראשי מורי התורה אשר נשרפו חיים, אשר עסקו עוד בבני ומספור על רבותיהם הגדולים ועל חבריהם הרבים הוסיפו לעשות כן עתה בהר הבית ובקערה בפני כל העם הנאסף בירושלים איזה ימים לפני חג הפסח מכל ערי מושבות היהודים.

הערה (נ"ד) מסכע הדברים זה החוקים ובפרט מהמטות וההקנות סתמילים להתקבץ כבר כמסופר ושנים מספני התק, כי דבר בואם לירושלים היו להם דברי גזל מאד ולא גבל פעט ופעט באו.

ויאמר שם יאזעפוס:

וכאשר קרבו אז ימי הפסח, והג אשר היהודים יאכלו רק מצות, ואשר אז יבואו כל היהודים מכל ערי יהודה וגם מחוץ לארץ לזבח את הפסח, היו שם גם המתקוממים בספרם תמיד אצל בית המקדש את יהודה ואת מתחיו, וארכעלאוס בדאגו כי דבר המעוררים האלה יוכל להביא תוצאות רעות שלח סקיד החול עם מהנה מבני הצבא לבטל הדבר ולהביא ראשי המדברים אליו.

זה היה כבר לא לבד בערב הפסח כי אם בזעיע כבר זמן שחימת הפסח, כמו שהם דברי יאזעפוס מפורשים אחר זה. כי אחרי אשר העם הכריחו את בני הצבא שבו לעבודתם בשחימת הפסח *ע"י אבדוס ה' אבדוס* וכמו שהעתיקו זה גם מעתיקי יאזעפוס לתוספת: „nach dieser Tat wandte sich das Volk „wieder“ den Opfern zu.“

ומבואר נגלה שארכעלאוס בחר לו הזמן להרניז את כל העם בחוץ שחימת הפסח ויועצו הזונים עשו זה בחשבון ודעת, ויכוזנו דוקא את השעה הזאת למעשהם הנוראים.

והעם לא עשו לו רעה, וגם אלה אשר קרא להם יאזעפוס מתקוממים ומעוררים לא עשו דבר כי אם מה שבפני כל האספים הרבים הספידו את מוריהם הנוראים.

אבל הזונים והסורים יועצי ארכעלאוס, אשר יראו לבלי ישלחו היהודים מלאכים אל הקיסר כי אין חסצם בארכעלאוס, כי על כן השתדלו בכל כחם לעשות את העם למורדים ולהוציאם ממנחתם.

וידעו מראש כי יתרנו העם למעשים כאלה בעת שחימת הפסח, כי כידוע נשחט הפסח מתוך שמחה הלל בבוא כל ישראל יחד לקיים מצות התורה בחיוב דיוחר גדול, חיוב כרת על מניעת המצה שאין לנו דוגמתה כי אם במצות מילה.

וכי גם בני החיל ומפקדיהם היו עכורים אשר נזהרו מסומאתם, ואם ישמאו אנשים מהם לא יוכלו עוד לעשות את הפסח ביום ההוא. והפך ארכעלאוס ויועצו הצליח בידם, וכל העם העומדים בעזרה לשחימת הפסח לא נתנום לבוא שם, וכאשר רצו להתפרץ כיר חזקה השליכו עליהם אבנים ויבריהום.

וארכעלאוס ויועצו אך לזה חכו, וימדדו ויאמרו את כל חילם — אשר כבר היו מוכנים מראש — וישתערו. על כל העם ועמידו גם חיל רוכבים לחסום הדרך בפני הכורחים, ויהרע מהם לפי דברי יאזעפוס עצמו שלשת אלפים נפש. ואחר זה הוציאו כרוז כי לא יעשה עוד פסח בשנה הזאת ואיש לאהלו ישראל.

זה היה כל דבר המעשה הנורא הזה, ואך זה לבד היתה כל חמאת העם כי לא נתנו את בני הצבא להשכיחם משחימת הפסח, ואך זה לבד היה יכול גם ניקאלוס דאמאקוס להאשים את העם לפני הקיסר, ואך כזה לבד היה יכול להצדיק את ארכעלאוס נגד מעשתיו של אנטיסטר כמו שכבר נתבאר.

אלה הם דברי כל המעשים בארץ יהודה בראשית ימי ארכעלאום היינו מאהרי מות הורדוס עד אשר נסע ארכעלאום לרומא להתיצב לפני הקיסר. ונבוא אל השניה אל דבר המעשים אשר קרו ויאתו כימי היות ארכעלאום ברומא.

פרק כ"ט.

אהרי אשר יספר יאזעמוס לפנינו מנסיעתו של ארכעלאום לרומא, ומדבר כל בית הורדוס שם ומסענות שני הצדדים לפני הקיסר וכי אנוסמס לא הי יכול להחליט עוד דבר, וישלח את כולם מסניו עד אשר יתישב איך לעשות.

יתחיל אחר זה פרק חדש XVII, 10 ויאמר:

עוד פרס אשר באה על זה החלפת הקיסר (מתה אמו של ארכעלאום) בא מכתב מווארוס נציב רומא בסוריען אשר יודיע סמרידה היהודים, כי אחרי נסיעת ארכעלאום קמה מרידה מכל העם, וכי הוא בבואו לארץ יהודה השקיט את עיקר המרידה, וכי אחרי אשר הגיה לניון שלם לשמור ולשום מתג בס היהודים שב לאנסוכיא.

וכותבי דברי הימים ראו את הדברים האלה ויכתבו ככר דבר מרידה גדולה ופולמוס של אסירוס מיד לאחר הפסח עוד לפני ימי חג השבועות ועוד לפני המעשים עם סאבינוס אשר הי אה.

ולא הקרו לדעת את דבר המרידה אשר באה בזה בדברי ווארוס לפני הקיסר, מה היא.

א) הן ידענו את דרכו של יאזעמוס כי על כל מרידה והתקוממות ירחיב דברים, וכמו שעשה גם במקום הזה עצמו אחר זה מסה שקרה שם לפני חג השבועות עם סאבינוס, אשר יאריך ויספר את כל הדבר באורך גדול ובפרטי דברים וכל דבר המעשים בפרט.

ובמקום הזה אצל ווארוס אין אצלו לא אומר ולא דברים לא לבד מפרטי המעשים, כי אם שאין שם דבר גם על המרידה עצמה, ויאזעמוס עצמו לא יזכר ממנה כל מאומה.

ולבד המכתב הזה של ווארוס אל הקיסר אשר שם יזכר זה בכלל אין מזה אצל יאזעמוס דבר.

ב) ועוד יותר יפלא שהרי זה שהעמיד ווארוס לניון רומי ביהודה הי עתה דבר חדש ולפני זה בימי הורדוס לא היתה כזאת ולא נמצא בארץ יהודה מחיל הרומיים.

ועל כן אם אחרי נסיעת ארכעלאום פרצה שם מרידה מכל העם הלא הי מעשיהם רק עם חיל המדינה ככל אשר באמת הגיה הורדוס חיל גדול ורב אשר יש בהם די להדוך כל מרידה.

ואם הם נלחמו עם העם ולא יכלו להם ופנו לעזרה לווארוס אשר ישב אז באנסוכיא (כמו שיבואר לפנינו) והוא בא לעזרתם מאנסוכיא לירושלים בראש חילו ויש ידו על כל העם ונצחם והשקיט את הארץ.

הלא כל זה הגם המון מעשים רבים גדולים וכבירים, ואיך אפשר כי יקרא לום דאמאסקוס ואועפוס הבא אחרי לא ידעו דבר מכל המעשים האם.
 (ג) ואמנם כי הדבר מתברר לפנינו עוד הרבה יותר, כי הגה ברברי שלחזי ויהודים לפני הקיסר אשר באו שם ברברי יאועפוס אלמטיי XVII, 11, 2 יאמרו שם בסוף כל דבריהם ומענותיהם נגד ארכעלאוס:

והאם אין שנאתם נגד ארכעלאוס לנמרי בצדק, זנוםף לזה עוד כי גם האשים אותם לפני הקיסר כי עשו מרידה נגדו, ואלו היו הדבר בן כי באמת מיד כאשר נסע ארכעלאוס יצאה המרידה בכל תוקף עוזה עד כי ווארום בעצמו הוכרה לבוא מסוריען להשקיפה איך היו יכולים לאמר כן לפני הקיסר, ואיך זה היו אפשר להם גם עוד להאשים את ארכעלאוס בעלילות שוא נגדם.

אבל כל הדבר מתברר לפנינו מתוך דברי יאועפוס.
 הגה אחרי המעשים אשר היו בערב המסה יאמר יאועפוס שם אלמטיי XVII, 9, 3:

אחרי זה נסע ארכעלאוס עם אמו ועם ניקאלוס וסמאלאמעאוס ועוד הרבה מאותביו אל הים (לקיסרין) אחרי אשר הביא בסדרים את הכל וימסור לאחיו פהלימפוס את ההשטה על ביתו וימסור לו גם את הגנת הממשלה וכו', בקיסרין נסע בארכעלאוס סאבינוס שר האוצרות אשר להקיסר בסוריען אשר נסע לארץ יהודה לקחת את אוצרי הוורום תחת השגחתו (בשמעו כי ארכעלאוס יסע מביתו לרומא) אבל ספני כי בעת ההיא בא לשם ווארום (הנציב הרומי בסוריען) מנע הוא את סאבינוס מלכת לארץ יהודה, ווארום בא לקיסרין מפני שארכעלאוס קרא אותו על ידי סמאלאמעאוס לבוא וכו', אבל מיד כאשר נסע ארכעלאוס לרומא הנציב ווארום שב לאנטוכיא נסע סאבינוס לארץ יהודה וכו'.

והנה לא נתבאר ברברי יאועפוס לאיזה צורך שלח ארכעלאוס אחרי נציב סוריען כי יבוא אליו לקיסרין (גיה) אשר בחדאי כי לא בא בנמו כי אם על ידי אוצר כסף.

אבל הגה מפורש אצל יאועפוס במקום אחר אלמטיי XVII, 11, 1 כי ווארום השתדל מאו ואילך כי תסב המלוכה לארכעלאוס ויאמר שם:
 גם פהלימפוס בא לרומא מסוריען על פי חפץ ווארום אשר וזו אותו לעשות בן, והעיקר לעזור לאחיו ארכעלאוס להשיג המלוכה אשר ווארום חפץ בו ביהודי (ניו).
 והנה בימי הוורום דבר לא היו להגער ארכעלאוס עם הנציב בסוריען ומתאום נתקשר ווארום עמו כל כך עד כי השתדל ושלח גם את אחיו לרומא להיות לו לישועה להשיג המלוכה.

ומבואר מעצמו כי בקיסרין נעשתה עתה בניגום הקנוניא הזאת.

הערה (נ"ה) דברי סאבינוס הלא נודע לו אך בראש ספר בקיסרין כמו שהיא מביא מלשון של יאועפוס.
 הערה (נ"ו) גמלא ודבר לראות עד כמה לא חפץ ווארום נעקץ ולא רצה את הסקרים אשר לפניו עד כי סבב בעמור 253 כי שלח ווארום אשר הלכו לרומא להשתדל כי לא יקים הקיסר את הממשלה כיוו ארכעלאוס חזק ווארום את לבבו (von Varus ernannt) הלא ראה דברי יאועפוס המפורשים.
 ועל ידי המעה הזו גם לא היו נעקץ קל להבין בכל ודברים האלה את פירי המעשים.

וההשתדלות הגדולה הזאת אשר השתדל ווארום כי ישנו ארכעלאום את המלוכה עד כי גם שלח את שהליספוס לרומא על זה. ההשתדלות הזאת עשה גם הוא בעצמו על ידי מכתבו אל הקיסר על דבר המדידה בידעה אשר לא ידע יאועפוס לספר ממנה דבר, ומקומה רק בדברי המכתב הזה של ווארום.

והצעת הדבר וענינו זה הוא.

היוגים והמורים ישרי יועצי הורדוס אשר היו עתה לשרי יועצי ארכעלאום, אשר על פי עצתם גם קם על העם בערב הג הפסח בתוך ישיבת הפסח ויהרנו מהם לאלפים על לא דבר רק לפזרם מירושלים, המה ראו אחר זה כי זה יהי עתה מכשול עון ארכעלאום אשר יוצע לפני הקיסר.

הם ראו ושמעו כי מתעתדים הם כל בית הורדוס לעשות זה להין אשר ירו על ארכעלאום, כמו שעשו זה באמת אחר זה ככל דברי אנטיפטר בן סא לאמע לפני הקיסר.

והם ראו והכירו כי גם העם יכינו עצמם ללכת לרומא, וידעו מראש כי גם הם יציעו זה לפני הקיסר, והנה בבוא עתה ארכעלאום בפעם הראשון להתיצב לפני הקיסר לבקש לקיים בידו המלוכה כבר נכתב עוננו.

כי על כן היתה עצתם כי הנציב בסוריען יעיד כי אך יצא יצא ארכעלאום והנה פרצה מדידה כוללת וכי הוא עצמו הוצרך ללכת עתה לירושלים להשקיט את המרד הגדול הזה, ועל כן הלא היו מעשי ארכעלאום מוכרחים, כי לולא זאת כבר פרצה המדידה במועד חג הפסח בשעה ישנאספו בירושלים גם רבנות מכל מושבות בני ישראל.

ואנופסוס יראה מכל זה כי היה מעשי ארכעלאום בצדק ובמשפט ולטובת המדינה וכי ארכעלאום היה מוכרח לשלוח לקחת את ראשי המורדים ולהביאם אליו, ואחרי אשר ורקו עליהם העם העומדים בעזרה אבנים ויבדיחום, היה מוכרח גם לחזוק פעמיו בדמי כולם, וחבל רק לטובת המדינה.

ומכתבו של ווארום היה לו לארכעלאום באמת לישועה גדולה.

הין דברי יאועפוס. כי עוד טרם באה הגזלפת הקיסר בא מכתבו של ווארום מהמדידה וזה הסך את לכב הקיסר להחליט הדבר לטובת ארכעלאום. ונפלא הדבר כי אם באלטמני שם באו דברי יאועפוס מפורשים על מדידה גדולה עוד לפני מעשי סאניטוס, וטרם אשר הגיה ווארום הלניון בירושלים עד שיאמר:

עוד טרם אשר באה על זה החלטת הקיסר (מתח אמו של ארכעלאום) בא מכתב מווארום נציב רומא בסוריען אשר יודיע סמרידת היוודים, כי אחרי נסיעת ארכעלאום מרדו כל העם, וכי ווארום בבואו לארץ יעדה השקוט את עיקר המדידה, ואחרי אשר הגיה לניון שלם בירושלים שב לאנטוכיא. והנה יאמר יאועפוס על זה עצמו במלחמת היהודים II, 8, 1 לאמר:

עוד טרם אשר החליט הקיסר איך לעשות זאת מי לקיים (חלטה ומתה אמו של ארכעלאום) וכן בא מכתב מסוריען מאת ווארום אשר יודיע ממרד היוודים. ממני כי ווארום ראה מראש כי תהי מדידה כי על כן אחרי נסיעת ארכעלאום

בא עם תילו לארץ יהודה למנוע כל מרד והתקוממות אשר בכל רגע ה'י אפשר לחשוב כי יפרוץ שם ויניח בירושלים את אחד משלשה הלגינים אשר לקח עמו מסירען וישב לאנמוכיאי.

מבואר ומפורש בה כי ביאת ווארוס לארץ יהודה לא היתה מפני שכבר סרצה שם מרידה, כי אם שה'י ירא אולי תפרוץ מרידה, וכי לא ה'י לפני דבר סאבינוס ולפני מה שהגיע שם ווארוס לניון אנשי חיל כל מרד, וכל ביאת ווארוס לירושלים ה'י רק כדברי יאועפוס עצמו במלחמת היהודים רק מפני כי השב שאולי יתפרץ מרד.

ובכל זה כתב להקיסר כי אחרי נסיעת ארכעלאוס מרדו כל העם. ולא נתפלא על ווארוס אשר עשה כן על ידי ריצי כסף לשובת ארכעלאוס, אשר באמת גם לא ראה מראש שום דבר, וכל מה שבא לירושלים בראש תילו ה'י רק למען אשר יה'י אפשר לו להודיע אל הקיסר כי אחרי נסיעת ארכעלאוס מרדו כל העם.

אבל אי אפשר מבלי להתמלאות על יאועפוס אשר קדמוניות היהודים אינם אצלו כי אם דבר המושלים ואל העם לא שם לב. ורק אחר זה בא שם על ידי מעשי סאבינוס דבר היוצא מכללו, התקוממות מרסית לעמוד על נפשם נגד סאבינוס, וזה ה'י כבר איזה שבועות אחרי אשר יצא ווארוס מירושלים והגיה שם לניון רומי.

אבל גם זה לא ה'י לא מרידה נגד הרומיים אשר לא עלה על דעתם כלל, ולא מרידה נגד ארכעלאוס, כי אם דברים מקצות העם נגד מעשי סאבינוס אשר הכעיסם תמרורים, עד כי כאשר הוכרח לקרא לווארוס לעזרה והוא בא לירושלים, התחמק סאבינוס ויצא חרש מירושלים לבלי יענש על ידי ווארוס. ויאועפוס כאלטמ'י 1, 10, XVII יאמר:

כאשר אך נסע ווארוס, וסאבינוס נשאר (עם הלניון הרומי) העוצר בעם עשה מעשים רבים להמרות את היהודים, מפני שקוה כי על ידי תהיל הרב העומד לימינו תמצא ירו להם, ובכל מקום אשר התראה לקח עמו מהנה חיל מזוינים אשר על ידם עשה רעות והצר לישראל, וישתדל גם כי יתקוממו נגדו. ודעה החשה יאועפוס מלספר דבר מכל אשר עשה סאבינוס, אף כי אין ספק אשר היו מעשיו נוראים מאד, עד שגם יאמר כי השתדל במעשיו להביא לידי מרידה.

ובמלחמת היהודים II, 8, 1 יאמר יאועפוס: יותר עוד מאשר סמך סאבינוס על חיל רומא אשר מסר ווארוס לידו, סמך על מספר רב מעבדיו אשר נתן לכולם כלי נשק, ויעש אותם לכלי משתית למלא טרף חוריו.

ומזה מבואר שכל מה שעשה סאבינוס לא ה'י זה דבר רומא כי אם ענינו הוא לעצמו, אשר אחרי כי לא הצליח בידו להביא אוצרות הוררוס תחת ידו השתדל למלאות אמתחתו מכסף העם, ויוצא רשף לרגלו. ויאמר על זה יאועפוס באלטמ'י שם:

כאשר אחר זה קרבו לבוא ימי הגן השבועות באו לירושלים המון גדול לא לבד מפני דבר החג כי אם גם מפני כי נפשם מרה להם על כל המעשים

ביד חזקה של סאבינוס, ויבואו הדבה מאד מארץ הגליל מארץ אדום מיריחו, ויושבי עבר הירדן, ועליותם נתתברו המון גדול היהודים (מארץ יהודה עצמה, כן הוא לישונו של יאועפוס במלחמת היהודים שם) אשר נמשם נהלים להזהר לקחה נקמתם מסאבינוס.

והנה אם יאועפוס עצמו יספר לפנינו כי לא הי' רוחם הירכם נגד הרומיים בכלל או נגד ארכעלאוס בפרט, פי אם שנמשם נהלים להזהר על סאבינוס, נטל להבין ולדעת מהו מה הי' טיבם של המעשים והנראים והם של סאבינוס אשר כוננו רק להשחית ולקחה בהזקה את כסף היהודים ולהתעשר על השבונם.

ועד כמה לא הי' בכל מעשי העם דבר נגד ממשלת רומא בכלל וממשלת ארכעלאוס בפרט נטל לדעת גם מהו.

כי גם הכהן הגדול יועזר אשר טובי העם בקשו מארכעלאוס להורידו, וארכעלאוס הזק את ידיו, הי' גם הוא עם העם אשר השתדלו עתה לשית מצור על סאבינוס והחיל אשר עמו ולהכריחם לעזוב את ירושלים.

ויאועפוס באלפטי' XVII, 13, 1 יאמר:

כאשר שב ארכעלאוס לארץ יהודה הריד ממשמת כהן גדול את יועזר בן ביתוס מפני כי נאשם אשר שות ירו גם הוא עם המתקוממים, ויתן את משרת הכהן גדול לאחיו אליעזרי (נ"ז).

וזה ודאי כי יועזר הי' לבבו שלם עם ארכעלאוס עצמו, אשר הורדום קרבו אליו ויעש אותו לכהן גדול, וארכעלאוס עמד ליטיט נגד המין כל העם. אבל כי לא הי' הדבר לא נגד הרומיים ולא נגד ארכעלאוס, כי אם נגד סאבינוס ביהודי, וכל הדבר הי' מהם רק להנן על עצמם (נ"ח).

ולא לבר הכהן הגדול מאהבי בית הורדום וארכעלאוס התערב בזה נגד סאבינוס, כי אם שגם חיל ארכעלאוס עצמו גם הם לקחו אחר זה עמדתם עם העם נגד סאבינוס.

כמו שהוא מסודר בדברי יאועפוס שם אלפטי' XVII, 10, 3:

אז באו הרוב מחיל המלך לצד היהודים רק רופוס ונראפוס אשר תחת מקודתם הי' שלשת אלפים מבחירי חיל הורדום, הם נשארו עם הרומיים וילחמו יחד עמדם וכן עשו גם חלק מהרוכבים אשר הי' תחת מקודת רופוס.

ומכל זה הגנו יכולים לדעת כי גם סוף כל המעשים והם היינו מעשי העם נגד סאבינוס המה גם זה הי' רק דבר פרטי ולא הי' במעשיהם כל דבר כולל ולא עלה על דעתם בזה לסרוק מהם עול הרומיים וההורדסים, כי אם דבר פרטי ערוך ומסודר רק נגד סאבינוס, עד כי גם חיל ארכעלאוס עצמו עזר עמדם.

הערה (נ"ז) והחכם ברעץ לא ראה דברי יאועפוס המפורשים האלה וכתב לו בעמוד 258: "בשבט ארכעלאוס מרסא רנה להטיב לב העם אליו, וימלא רצון העם, ויירד את הכסף הגליל יעזר מקודתו."

וכי ונראה כתב זה סתך אשה צנוים והנחיק מכל הקדחה עד שלא ראה הדברים במקום. הערה (נ"ח) בכל זה כדחת הדבר נגד שר רומי חיל הרומיים והרומים על ידו, והוא זה ארכעלאוס עז ידחת להרומיים ויעניש אותו גם על זה, וביותר תמחה לזה מפני כי הוא התצביע פתאם והכחיל מרסא לאפי כי הי' בזה מרי מול סתקם המתקוממים.

וגם הכהן הגדול אשר הורדוס גדלו ונשאו וארבעלאום הינן עליו בכל כזה הי
 גם הוא עמהם.

ובאמת שגם כל סגנון דברי יאזעפוס בכל מיפור כר הדברים האלה גם
 באלטמי גם במלחמת היהודים מראשם לסופם הולכים יחד שזה הי רק נגד
 סאבינוס (נימ).

ואלי הפיקו הפצם לרש את סאבינוס מירושלים לא הי להרומיים דבר
 עליהם כי גדלה רעתו של סאבינוס עד לשמים עד כי אף שהוכרח לקרוא לעזרה
 את ווארוס הנה כבוא ווארוס ברח מירושלים.

ועל כן סכבו היהודים את סאבינוס ואת חילו מכל עברים רק כדי לקחת אותם
 בשביה ולהכריחם לעזוב את ירושלים ואף כי הרומיים נפלו עליהם העיפו הם
 לבצר עמדתם במקומות הגבוהים ומשם שלחו חיצים ומות על הרומיים, וכבר היו
 הרומיים צפויים לסוה או לשביה, רק כי הצליח הפצם בידם להשליך זפת בוערה
 על העמודים, ופתאום התלקחה אש גדולה סביב לבית המקדש, ורבים מהיהודים
 מצאו שם קברם, וסאבינוס והרומיים עשו אל השלל מסרת הפצם ויבזו את
 אוצר המקדש וסאבינוס לבדו לקח לו ארבע מאות טאלאנטים.

אבל הדבר הזה העלה את חמת העם עוד יותר וגם הרוב מחיל ארבעלאום
 הי עתה עמהם וישימו יחד מצור על הארמון אשר שם העו סאבינוס וחילו וכל
 בקשתם מסאבינוס הייתה כי הוא והרומיים אשר עמו ילכו להם ויבטיחו לסאבינוס
 כי לא היגע בו יד אם רק ילך לה, כן הם דברי יאזעפוס באלטמי וכן הם דבריו
 במלחמת היהודים ויאזעפוס יאמר שם כי סאבינוס הי ממלא הפצם בכל
 לבבו אבל מפני כי עשה להם רעות גדולות הי ירא כי היהודים ידברו עמו
 במרמה, ועל כן החליט להכות עד בוא עזרת ווארוס, אשר כבר כתב לו בראשית
 המעשים למהר לבוא לעזרתו.

ובאמת כי כהניע מכתבי סאבינוס אל ווארוס שמח על הדבר מאד, הן
 הוא כתב להקיסר אנטוניוס ממרידה ברודה, ועתה הנה באה ונהיתה והוא יכול
 לקיים דבריו.

ודבר סאבינוס אשר בא לארץ יהודה ופשם ידו בנדוד והוא ועבדיו נפלו
 בארץ לשלול שלל ולבזו בו, וככל אשר פטו הרשיענו, עזרנו את כל שודדי בו
 אשר מסכיב לעשות כמותו.

ויאזעפוס יאמר שם אלטמי 4, 10, XVII:

בימים ההם קמו עוד מתעמות בממלכת יהודה, כי רבים פה ושם, אם מהפצם
 לבזו בו או משנאתם ליהודים, עשו מתעמות.

ועל זה יספר אחר זה כי שני אלפים מחיל הורדוס אשר כבר מימים רבים
 שלחם הורדוס מעל סניו קמו עתה נגד חיל הסלך.

הערה (נ"ט) החכם נרען אשר ישתל לחיל המזדה, יאמר בקמט 250:

„Indessen rückte das Wochenfest heran, welches abermals eine Menge
 Volkes aus allen Teilen u. s. w. von der die meisten mit dem Gedanken
 gekommen waren, gegen die Römer und Herodianer einen Schlag zu
 führen.“

ואף זה כי אם פרי המצ, ולא שם לב לכל דברי יאזעפוס מל המבוא בפנים.

ובנה מתקבלים יותר דברי יאזעפוס במלחמת היהודים II, 4, 1 כי ה"י זה בארץ ארום ולא בארץ יהודה עצמה ויחאימו עם זה גם דבריו במלחמת היהודים שם II, 5, 8 אשר הכל ה"י בארץ ארום.

ובעבר הירדן עשה לו אחד מעבדי הורדוס שמעון שמו גם הוא נדוד ויהי להם לראשי, וישלול שלל גם הוא, וישרוף את היכל הורדוס אשר ביריחו ועוד מקומות אחרים וישא את שללם.

ויאזעפוס אחריו דבריו ממעשי שמעון זה יסיים כסוף ויאמר:

מהומות כאלה באו או על כל העם מפני כי עוד לא ה"י שם מלך אשר ישם משפט בארץ, ומפני כי בני הנכר (חיל הרומיים) אשר בעצמו של דבר באו לארץ רק ליסר את המתקוממים, אבל על ידי השוקתם לאסוף כסף ונאונם, הגדילו הם והרבו את מהומות הארץ.

וכידוע נישמר יאזעפוס מאד בלישונו בכל הנוגע להרומיים ולהגזנתם, אבל בכל זה הנה דבריו ברורים כי הדברים ההם באו על ידי אשר סאבינוס פלס נתיב להמס ושוד ואחריו עשו כן כל חיל הרומיים ומהם ראו וכן עשו עוד אנשי חמס ויהיו לראשי הכוזרות בעלי אגרוף ויעשו גם הם שמות.

ומזה הדבר מבואר כי לא לבד אשר דבר אין לזה עם מעשי העם בירושלים נגד סאבינוס.

כי אם שאך על ידי זה נתעוררו כל העם להשתדל להסיר מהם את הנגע הזה מסאבינוס וכי יעלה מן הארץ, בראותם כי על ידו מלאה הארץ חמס, ויציצו עבדים מתפרצים אשר למדו אריות דרכו וכל הארץ מלאה מוטה ופרק מלאה. וכן יספר שם יאזעפוס מאיש רועה צאן אטהראנגעס וארבעה אחיו, ובנה דברי יאזעפוס במלחמת היהודים שם ברורים יותר, אבל כפי העולה גם מדבריו במלחמת היהודים גם באלטטי נמשך זה גם אחרי שוב ארכעלאוס מרומא.

אף כן יזכיר יאזעפוס בהמשך דבריו שם מיהודה הגלילי, ויחבר זה יחד עם מעשי הזמן הזה, יהודה הגלילי ה"י בנו של חזקיה האיש אשר עמד נגד הרומיים עוד בראשית בואם אל הארץ בימי הורקנוס ואריסזובלוס, וכאשר ה"י הורדוס אחר זה בימי הורקנוס ואנטיפטר לנציב בארץ הגליל, הרג את חזקיה ואת אנשיו, ויהודה בנו של חזקיה, כדברי יאזעפוס שם, ה"י לו עוד בימי ממשלת הורדוס הכוזרה גדולה אשר סרו למשמעתו ורק בעמל עלה בידו הורדוס לבלי יתפרצו יותר נגדו, עתה כאשר הורדוס מת וארכעלאוס ה"י המושל קמו הם לתחיה.

כי על כל זאת בהשמע עתה לווארום כי פרצה התקוממות בירושלים עצמה נגד סאבינוס, אשר אך לזה חכה כי יהי אפשר לו לאמר כי העם בירושלים ה"י כבר מוכנים לסרודה, אסף את כל חילו לנשות ירו על יהודה.

ואם לפני זה בנסוע ארכעלאוס לרומא, אשר היתה מנמת ווארום רק להשמיע דבר מרד בירושלים לקח עמו את כל השלשה לניונות מחיל הרומיים אשר ה"י אתו, אף כי עתה אשר עליו לעבור ביהודה בתרב ורם.

כי על כן לקח עמו עתה גם לבד השלשה לניונות האלה עוד גם חיל שבני יהודה המושלים מסביב, וגם הערביים אשר הורדוס עשה להם רעות גדולות נלוו גם הם עמו, לנקום מהיהודים נקמת הורדוס אשר משל ביהודה, וכל המחנה

הזאת וביותר הערביים עשו שמות בארץ ובכל מקום אשר דרכה רגלם הפכו ערים ויבזו את רכושם, ונס את צפורי שלהו באש, ואת יושביה מכרו לעבדים, והמעשים ההם היו כל כך למחיתה, והשמות אשר עשו אז בארץ יהודה היו כל כך נוראים עד כי במלחמת היהודים II, 5, 3 כאשר יספר יאזעפוס כי אחרי בוא ווארוס לירושלים הארץ כבר שקמה באה ידיעה מארץ אדום כי שם נתקצו עשרת אלפים אנשים מזוינים יאמר:

ומפני כי הנסיון הורה לו כי הערביים לא יתנדו כחיל מלכי הברית, כי אם יקראו מלחמה לפי הפצם הם בעצמם, ומתוך שנאתם להורדוס הפכו את הארץ למדבר שממה יותר ממה שהיו הפצו הוא, שלה אותם הוא עצמו וכו'.

ובאלטטי XVII, 10, 10 יאמר יאזעפוס זה עצמו על כל חיל מלכי הברית כי שלחם לנפשם כי נגד רצונו ונגד פקודותיו מהפצם לשלול שלל עשו מעשים נוראים.

והנה פרצו כל גבול עד כי היו לורה גם לווארוס עצמו בכל רשעתו. וכל זה בא יותר בערי הנבול ובהנליל, ולא הניעה הרעה הגדולה הזאת לירושלים עצמה, כי לא היו בכל המעשים האלה דבר כללי נגד רומא, ואנשי ירושלים לא התערבו בזה גם כל עיקר.

וכאשר אך נהקרב ווארוס עם חילו לירושלים נתפזרו כל אלה אשר שמו מצור על סאבינוס, ויושבי ירושלים קדמו פניו ויפתחו לו שערי העיר, וכאשר הוכיח אותם ווארוס על מעשיהם ענו לו הדבר כמו שהוא כי הם לא התערבו בזה כל עיקר, וכל הדבר היו ובה רק על ידי העם הנאסף לירושלים לימי ההג מערי השדה, ובני ירושלים עצמם היו הנצורים ולא מאלה אשר שמו מצור.

זה הוא דבר בל המעשים האלה, אשר גם בעיקרם לא היו לא נגד הרומיים ולא נגד ארכעלאום כי אם נגד סאבינוס, אשר באמת עוד טרם בא ווארוס לירושלים התחמק הוא, וברח לו.

וגם זה את אשר עשו נגד סאבינוס היתה נגד עצת סגולה העם וראשי ירושלים, לפי שהם הכינו מראש וידעו מעמד הדברים במדינה, כי היא לא הצלה ואך לחנם יחרפו את נפשם (ס).

פרק שלשים.

וכעוד אשר בארץ יהודה עצמה רעשה הארץ מכל המעשים הנוראים האלה, גזרנו שם ברומא ארכעלאום ויתר בני הורדוס ומשפחתו לפני הקיסר על דבר הממשלה.

וגם כל העם השתדלו לפני ווארוס להרשות להם כי ישלחו גם הם מלאכיהם להתיצב לפני הקיסר ולבקש למסור ממשלת הארץ לירי העם עצמו.

הערה (ס) גם במקום הזה נשיב ונדאג ככל אשר כבר נתבאר, כי גם דבר לא היה לחסון הגחל עם ראשי סגולה העם, אשר זה היה חבטי התורה אשר עמדם, חגי כי הבין הגחל התקרב עם החלטים, יכל הם לאמר לחזקים וברים כיום כי סגולה העם בירושלים היו נגד זה, ויושבי ירושלים לא התערבו בזה, כי בימים ההם אשר היתה ממשלת בארץ, לא היה הסק הגחל כי אם זה לבר היינו הסק הממשל ולא אלה זה.

ויאזעפוס במלחמת היהודים 1, 6, II אשר שם דבריו מיה יותר מדוקרקים
יאמר :

כתוך זה הי' לו לארכעלאוס ברומא גם סדנים אחרים (לכד עם בני
הורדוס) עם היהודים, אשר עוד לפני ההתקוממות קבלו רשות מווארוס ללכת
לרומא ולבקש מאת הקיסר להעמיד את ממשלת יהודה בידו העם עצמו.
והדברים האלה אשר במלחמת היהודים יקרא יאזעפוס כי היתה בקשתם
למסור את ממשלת הארץ לידי העם עצמו, יקרא זה באלטטי XVII, 11, 1
כי היתה בקשתם כי יתן להם לחיות הפשיע על פי חוקי התורה.
ואין בזה סתירה בדברי יאזעפוס, ודבריו באלטטי ובמלחמת היהודים אתה
הם כי היתה בקשתם :

להשיב להארץ את דבר הסנהדרין ועדולה למקומה בכל דבר ההנהגה כולה,
אשר הם והעם היו לנמרי דבר אחד, ההנהגה ראשי חכמי התורה על פי התורה
ודבר העם הי' לנמרי דבר אחד.
ועל כן הגה דבריו במלחמת היהודים כי היתה בקשתם למסור את הממש
בארץ לידי העם עצמו, ודבריו באלטטי כי היתה בקשתם כי יתן להם לחי
הפשיע על פי חוקי התורה.

הגם ששה אחת ודברים אחרים והאחת חבאר ותברר את השניה.
וזה באמת הי' כבר בקשת כל העם מאת פאמפיוס היינו מיד בראשית יו
הרומיים בארץ, כאשר כבר הרנישו אשר שני האדום אריסטובלוס והורקטוס גם
שניהם מנמאת לבטל את כח הכית דין הגדול בסדינה ככל אשר נחבאר זה
בעמוד 69.

וכבר הערנו כי בכל אשר השתטט יאזעפוס מלהזכיר מפורש כח הבית דין
הגדול מחכמי התורה בכל דבר הנהגת המדינה, וכל דבר ממשלתם בתוך העם
בכל רוח העם והפצם ומנמאתם, הגה נארנו הדברים כל כך עם הדעים עד כי הנם
יוצאים מעצמם ובולטים וניכרים לפנינו בכל מקום גם מתוך דבריו הוא.
הגה היתה בקשת כל העם, כי לא ישללו גם עוד בית הורדוס, וכי לא
יקיים הקיסר את ארכעלאוס למלך, כי אם שהממשלה הפנימית תנהג רק על פי
חוקי התורה, והיינו על פי חכמי התורה, הבית דין הגדול ראשי כל חכמי התורה
יותר והנהגה החיי מסורה תחת הנציב הרומי בסוריען, ככל דברי שלוחי
היהודים לפני הקיסר שם אלטטי XVII, 11, 2 אשר בסוף כל דבריהם אמרו :
במלה אחת חפצם ובקשתם ויא להסיר מהם עול ממשלה בזה, ולספח את
ארץ יהודה אל סוריען ולחיות תחת נציב רומא, ועל ידו זה גם יראה הקיסר ויכיר
אם הגם אנשים החפצים במרדנות והתקוממות או אנשים שלווים ושקטים החיים
בהשקפת תחת ממשלה ישראלית.

ומבואר וחד כל דרכי הממשלה אשר הציעו בבקשתם לפני הקיסר.
כי יעמדו תחת נציב סוריען, והממשלה בפנים הארץ תהי' בידי העם עצמו
כדברי יאזעפוס במלחמת היהודים, והיינו כדבריו באלטטי כי היתה בקשתם כי
תהי' והנהגה הפנימית רק על פי הנהגת התורה.
ורק על פי כל הדברים האלה נוכל להבין גם את סוף הדברים באלטטי
XVII, 11, 1 כי יאמר שם :

גם שהלימפוס בא מסוריען לרומא על פי חפץ ווארוס, העיקר להשתדל לשובת ארכעלאוס אחיו, אשר ווארוס דרש שובתו ביחוד, אבל גם מפני זה, כי אם תשיגה אומן הממשלה בהממלכה יהי גם הוא שם ויזתן גם לו הראוי לו, כי מפני אשר הרבה מהיהודים רצו לחיות כפי חוקי תורתם האמין ווארוס כי הממלכה תחלק.

והדבר ברור כי ענין הדברים האלה הם כי אם ימלא הקיסר את משאלות היהודים כי ארין יהודה תעמוד רק תחת ממשלת העם, והממשלה תתנה על ידי הסנהדרין על פי חוקי התורה, אז יוקדו מארץ ירושת ארכעלאוס ערי העמים אשר ימצאו שם, ולהיפך בארץ הגליל ועבר הירדן ישבו ויטופפו על ממשלת יהודה ערי היהודים אשר שם.

כי על כן האמין ווארוס כי אם ימלא הקיסר את משאלות היהודים אז תחולק הארץ באופן אחר, ועל כן אין הדין ודברים ברומא נוגעים רק לארכעלאוס לבד, כי אם גם ליתר בני הורדוס, ואף כי עיקר הדבר הי' כל המשפט לפני אנוסטוס בנוגע לארכעלאוס, אבל אם ימלא חפץ היהודים עצמם, או בהכרח יהי זה נוגע גם לכל בני הורדוס כולם והממלכה תחולק באופן אחר.

ובקשתם זאת היתה דבר כל העם, ועל כן גם בכל אשר הי' דבר המלאכות הוות אל הקיסר נגד חפץ ווארוס, אשר הוא השתדל בכל כחו כי יקיים הקיסר את ארכעלאוס למלך, לא הי' ווארוס יכול להתנגד לחפץ כל העם לשלוח מלאכות כזו אל הקיסר נגד ארכעלאוס.

ודברי יאזעפוס גם באלטמי גם במלחמת היהודים מסורשים כי בקשו וקבלו רשיון על זה מווארוס.

כי בהיות זה דבר כל העם חספם, לא הי' דרך לפני ווארוס לבלי להרשות להם לעשות כן.

וכן הם גם דברי יאזעפוס באלטמי המסורשים כי הי' זה דבר כל העם ויאמר:

האנשים אשר אחרי החלפת כל העם נשלחו היו חמשים נבחרים ובעיר רומא נלוו אליהם עוד יותר משמנת אלפים איש.

ושמנת אלפים אלה הם מהושבו עיר רומא כמו שהם דברי יאזעפוס במלחמת היהודים.

הקיסר עצמו החשיב את דבר המלאכות הגדולה הזאת, ויאזעפוס במלחמת היהודים I, 6, II יאמר:

הקיסר קרא לאסיפה על זה את גדולי רומא ואת אודביו, בוויכל אמאללא אשר בטה הוא עצמו בנין נהרר ונסלא מאר, מה עמדו מצד אחד כל המון היהודים והשלוחים הנבחרים, וארכעלאוס וכל אודביו עמדו לעומתם בצד השני וכן הם דברי יאזעפוס גם באלטמי.

וכבר נתבאר לנו כל דברי שלוחי היהודים (מעמוד 21 ואחר זה) לפני הקיסר וכל ענין דבריהם ועד כמה הי' דבר עמם כל בקשתם.

אבל אוצרי הורדוס אשר הי' עתה בידי ארכעלאוס הם עשו את שלהם וככל אשר ידע ארכעלאוס לקנות לו את לבב נציב סוריא, עד כי גם בהרשותו את היהודים לשלוח מלאכים אל הקיסר, סדר וישלח אותיהם גם את שהלימפוס

אחי ארבעלאום לשכל עצתם, כמו שהוא' שם 1, 11 אצל יאזעפוס, ואף בן קנה לו שם גם ברומא הרבה מאותו הקיסר ונדולי המלכות.

ועל כן אף כי כהאסיפה עצמה לא החליט הקיסר דבר, אבל איזה ימים אחר זה קיים את הממשלה בידי ארבעלאום, אבל לא תחת שם מלך כי אם בשם עטגארך, ויתן לו חצי ארץ ממשלת הורדוס, וחצי השני חלק בין שני אחיו, פטיליפוס ואנטיפס, ויתן לאנטיפס את ארץ עבר הירדן וארץ הגליל, ולפטיליפוס נתן את באטאנעא טראכאניטיס ואוראניטיס, וכן קיים הקיסר גם בידי סאלאמע אחת הורדוס את הערים אשר הורדוס בצואתו הפיל לה בחבל.

ארבעלאום מלך תשע שנים ויאזעפוס לא יספר ממעשיו כל מאומה כי אחר אשר יספר בקצרה מדבר שוב ארבעלאום ברומא לארץ יהודה, ידלג פהאום על כל המעשים בימי ארבעלאום ויאמר כאלכסי' XVII, 18, 2:

בשנה העשירית לממשלתו האשימו אותו לפני הקיסר נכבדי היהודים יחד עם השומרונים כי לא יוכלו נשוא עוד את אכזריות נפשו ומעשיו הנוראים, כאשר שמע כל זה הקיסר שלח מיד אחרי צירו אשר ישב ברומא אשר היו גם שמו ארבעלאום ויצו עליו כי יסע מיד לארץ יהודה ויביאו לפני הקיסר, הציר עשה את דבר אנוסטוס, ובכואו מצא את ארבעלאום יושב עם ארבעו במשחה היין, ויבהילו לעשות את דבר הקיסר, כאשר בא ארבעלאום לרומא ישב הקיסר לכסא משפט וארבעלאום לא היו יכול לטלל אשמתו מעליו, כי על בן ענש אותו אנוסטוס כי לקח ממנו את כל נכסיו וישלח אותו בגולה לארץ גאלליצין.

זה הוא כל דברי יאזעפוס מה.

וראוי לנו להעיר על דרכו של יאזעפוס הזאת בקרמוניות ההודים אשר כתב לפנינו.

כי אם הקיסר בכל טוב לבבו נגד בני הורדוס, בכל זה בשמעו את כל דברי היהודים לא החשיב עוד את ארבעלאום גם לכתוב אליו כדברי יאזעפוס שם, כי אם צוה לציר ארבעלאום ליסע לארץ יהודה ולהביאו לפניו ובכואו לא ידע להשיב ולהצטרק ורעתו גדלה עד לשמים עד כי לא היו די את אשר לקח הקיסר ממנו את המלוכה כי אם שגם לקח ממנו את כל נכסיו וגם ברומא לא הרשו להיות כי אם שלחו בגולה.

הלא טבל לדעת ולהבין מזה את כל המון המעשים הרעים הנוראים אשר עשה ארבעלאום עד כי שאול המא, וירעיש במעשיו את כל הארץ היהודים והשומרונים גם התאחרו יחד נגדו.

ובכל זה אין אצל יאזעפוס מכל זה דבר ויחשה לומר מכל דברי סמסלתו ותחת אשר ממעשי העם נגד ארבעלאום בראשית ימיו האריך להרעיש עליהם שמים וארץ, ומכל תנועת יד ורגל יעשה התקוממת, ומכל תנועת רעים מרד, ויתחמך בפגועו למצוא עונם.

דבר לעומת זה מהמעשים הנוראים של ארבעלאום אשר לא יוכל להיות כל ספק כי עברו כל חוק, לא ידע כל מאומה ואין אצלו מזה כל זכר.

ויאזעפוס ידע היטב את כל פרטי דברי ארבעלאום מספרי זכרונות בית הורדוס אשר היו לפניו (על ידי אנטיפס השני) עד כי יספר לפנינו בארבעת גדולה את כל הלומו של ארבעלאום. ואת כל הלום אשתו, ואף שכבר נמר אז

כל דבר ארכעלאום והלכו בנולה, ישוב ויספר לנו באריכות את כל דברי החלומות האלה.

ובכל זה אין אומר ואין דברים אצלו מכל מעשי ארכעלאום להעם. ומכל זה נוכל לשוב ולראות ארחות דרכו כי רק דבר המושלים בהעם היו קרובים ללבו והעם עצמו שמח למצוא עליהם עלילות דברים ובכל אשר יפנה ירשיעם.

והלך בדרכו למרחוק כל כך עד כי גם דבר המלאכות אשר שלחו כל העם אל אנטפוס נגד ארכעלאום, אשר צדקו מאד במעשיהם כמו שנוכל לדעת ולהבין גם מסוף המעשים אשר עלה עם ארכעלאום.

בכל זה לא כתב זה יאועסוס מתוך השקפה זו של מעשי נכבדי היהודים אשר עשו לטובת עם ולאומם.

כי אם להיפך יכתוב לנו זה כמה שהיו לו לארכעלאום לשאת ולסבול. ויאמר על זה במלחמת היהודים II 6, 1 ;

בתוך זה היו לו לארכעלאום ברומא לסבול עוד מדנים עם היהודים ההם אשר עוד לפני ההתקוממות השינו רשיון מוארום וכאו לרומא למען השיג מחקיסר להעמיד את הממשלה ביהודה בידי העם עצמו וכן הם סגנון דבריו גם כאלשטיי.

והערנו על כל זה לפי שזה ישוב ויפיץ לנו אור להבדיל אצל יאועסוס בין סגנון דבריו לבין המעשים עצמם, וזה יהי נדרש לנו עוד בכל המאורעות הנראות אשר היו עוד ביהודה בימי בית הורדוס ונציבי רומא עד ימי ההרבן.

פרק לא.

סוף ימי הלל נשיא ישראל.

את כל הרעות הגדולות האלה אשר הגיעו להם לבני ישראל גם בכל ימי הורדוס גם בכל ימי ארכעלאום ראו עוד עיני הלל, ויהי עמלו הגדול הוא וכל חכמי הדור עמו לעודד את רוח העם לבלי יפלו בנופלים ולאמין ברכים כושלות לבלי יודחו לאחוריהם, ולקשר את כל העם יחד לבלי ינתקו מיתריהם.

ומפני המעמד ההרוס אשר לכל העם ראה הלל בכוח ימיו להכרה גם לתקן שתי תקנות כוללות בדיני ממונות.

בימי הורדוס רשו בני ישראל ורעבו והועמדו על נהליהם ושלוהו היהודים בעמדם לפני הקיסר אמרו:

בני הודה אשר בראשית ימי ממשלת הורדוס היו מצבם טוב השפילים הוא עד לעשר ויהיו לעניים מרודים.

כי מפני פוזרו הנורא לכל אפסי ארץ בכל ערי היונים והמורים היו נדרש לו אוצרות כסף תועפות אשר אין ערך להם, וכדברי יאועסוס אלשטיי XVI, 5, 4 כי על כן רצץ את ישראל מפני שהיו נדרש לו המון זהב לעשות לו שם עולם בסיוור גדול ונורא בכל ערי הגוים, ויסיים שם דבריו:

ועל ידי זה היו הוצאותיו יותר מכפי כח ארץ ממשלתו, ותעל ית-

מההכנסה הבאה ועל כן הזכיר להיות לאכזר נגד עמו (נגד היהודים) למען בצעו בצע ולמלאות אמתתו כי הלא כל אשר פור אצל זה הזכיר להוציא מהשני.

ועל ידי זה דללו כל מעיני בני ישראל, וירדו מנבטיהם כאוסן נורא מאד וכדברי שלוחי העם לפני אנטמוס:

את ראשי העם צוה להרוג למען לקחת לו את רכושם לבו, לכד הסמים התמידים אשר שם על כל אחד, ואשר הוציא מהם באכזריות נוראות היו היהודים עוד מוכרחים להביא לו לעצמו ולכל אוהביו ומיודעיו (היונים הסורים) שחרים בסכומים גדולים להפיק מהם רצון לבלי יהפכו עליהם בלחות ורעות רבות וצרות, ויהיו מוכרחים לקנות מהם הייתה בכסף חרב ולתת פליטת רכושם סדות נפשם. ובעת רעה נראה בזה לא יכלו בני ישראל לעמוד על המדרגה הגבוהה אשר העמידה תורה את עם בני ישראל איש נגד רעהו, ונתרמו בידם מצות התורה כי ימך אחיך והחוקת בני ובפרט בשנה הקרובה להשמטת כספים.

והן דברי המשנה במס' שביעית פרק י' משנה ג':
זה אחד מן הדברים שהתקין הלל הזקן כשראה שנמנעו העם מלהלוות זה את זה ועוברין על מה שכתוב בתורה (דברים ט"ז) השמר לך פן יהי דבר עם לבבך בליעל לאמר קרבה שנת השבע שנת השמטה ורעה עינך באוידך האביון ולא תהן לו וכו' התקין הלל פרוזבול:

ומענין הזה הוא גם דבר התקנה השניה גם כן כדיני סמונות במשנת ערכין פרק ט' משנה ד':

הגיע יום שנים עשר חדש ולא נגאל היו חלוט לו, כראשונה (ס"א) היו נטמן יום שנים עשר חדש שיהא חלוט לו התקין הלל הזקן שיהא חולש את מעותיו בלשכה ויהא שובר את הדלת ונכנס אימתי שירצה הלה יבוא ויפול מעותיו. כי בשעה שהכיס ריק הפיזוה ביוקר אז יפרע עם, ויבואו שם דברים אשר לא יכירם מקומם כשהשנים כתיקונם.

זה הוא באמת ענין בעיה הגמי במס' גיטין ד' ל"ז: איבעיא להו כי התקין הלל פרוזבול לדריה הוא דתקין או דלמא לדרי עלמא נמי תקין למאי נפקא מינה לפרזבוליה אי אמרת לדריה הוא דתקין וכו'.

וכל האבעיא הזאת היא מפני שידעו כי זה ודאי אשר יסוד תקנות הלל היתה מפני מעשה השעה ההיא בדריה, ותהי או משמרת לתורה למען יקיימו מצות התורה, השמר לך וכו' ורעה עינך באחייך האביון.

ועל ידי התקנה הזאת נתקן כל הדבר כי המלוים לעני בשעת דחקו לא יראו רע, ולהיפך חלוה הוא שילם אחר זה בהיות לו, כרצון התורה.

כי באמת לא היו רצון התורה לספור את חלוה לנמרי מלשלב, ולא היתה כונת התורה אשר אף אם הוא עשיר ויש לו יהי זה כאלו לא לזה מעולם.

כל עיקר ספור שביעית הוא כלשון הכתוב דברים ט"ז כי לא ינוש את רעהו ואת אחיו רק שככל דיני התורה השווים לכל אדם הוא כן בין בעשיר ובין בעני.

סוף ימי הלל נשיא ישראל

שנב

אבל אם יש לו ללוח אף שאין המלוח רשאי לתבוע ממנו ואינו רשאי לנוגשו, ובטלו כל דיני גנישת חוב מחוב זה בין בבית דין בין שלא בבית דין, אבל הלוח עצמו עליו לשלם לצאת ידי שמים.

וגדולה מזה כתב רבינו אליעזר ז"ל סמ"ך בספר יראים מצוה רע"ח, ולשונו שם:

ונראה לי דשמיטה דקרא אינו מחילה, אלא צוה הקב"ה שישימים פ"י יניח ולא יתבענו עד שיהן לו מעצמו דכתיב שמוט ולא יגוש שכל שמיטה דכתוב בקרא דגזה ולא מחילה דכתיב והשביעית תשמטנה ותמטתה פ"י תניח הלכך הלואה לעולם מוטלת על הלוח שלא יעכב על זה חובו לעולם בתיבתו לאוצרו ואם עשה כן הוה ליה לוח רשע, ודא דתנן כשהוא נותן לו אל יאמר לו בחובי אני נותן לך אלא במתנה אני נותן לך דמשמע שאין החוב מוטל עליו שהרי אינו רשאי לומר בחובך אני נותן (היינו משום) דכי אמר בחובי משמע על ידי גנישה נותן ותקון לשון דבור הוא שתיקנו לאמר במתנה שיהא הדבר נראה וניכר שלא על ידי גנישה נותן לוי (ס"ב).

והנה הלך הרב בדרכו למרחוק עד שכתב שדגהו גם בכלל לוח רשע ולא ישלם, ונראה שגם חזר בו (עי' הערה) אבל זה ודאי שלא היתה כונת התורה שאף שיש לו יעכב הלוח זה לעצמו בתיבתו לאוצרו ויאכל הלה הדי, וכידוע כי ריבית אמורה ואת אשר הלוחו די רק טובה שלמה, ואם הלוח עשיר ויש לו ישלם.

ודין שביעית הוא אפקעתה של תורה שאין המלוח רשאי לתבוע ממנו ולא יגוש את אחיו, ובטלו דיני חוב ודיני גבית חוב, אבל אם יש לו עליו לשלם בעצמו לצאת ידי שמים.

ועל כן באמת גם מדין תורה המוסר ישירותיו לבית דין אינו משמם, לפי שכבר יצא מזה וכא לרשות בית דין קודם השמטת שביעית, ויש על זה כבר דיני גבית חוב על פי בית דין מקודם שביעית.

וראו להעיר על עיקר ענין תקנת הלל בפרוזבול מפני שהחוקרים החדשים מעו בזה בדברים פשוטים מאד.

הערה (ס"ב) בספר יראים שם הציא עוד דין חדש מאד, וכתב, "הטב שעבר עליו שביעית אינו רשאי לוח לעכבו אלא על פי מלוח שכל זמן שלא השמיט מלוח חייב לפרוע אלא לוח יוסף למלוח לזן שישימם חובו וכל זמן ואם אינו רוצה המלוח לאמר משמם אני יכפרהו בית דין".

הטעם שם דגנה, "שכ נראה לי שזה אינו דאמרינן בתלמוד סבת מעיקר אנו באים פלוגי שהייב לתביח מאיזו חז ליתגה מיד והוא אמר עד עשר שנים אם שמיטה משמטת הלוחת עשר שנים ודמלוח בעי לשלמי אלא משמם מחילה הוא וכו' לא מילי".

הצגתה זאת היא להקשות גם על הדין החדש הזה, "שכל זמן שלא השמיט מלוח חייב לפרוע" הדין הזה הוציא ה"א סמ"ך מחללו אשר הניח, "ונראה לי דשמיטה דקרא אינו מחילה" וקשה על כל זה טעם.

ובדברים חדש בספר יראים הגדלם מחיבת די גריו אשר קם בא זה בס"י קס"ז השמיטו את כל דבריו מן, "ונראה לי דשמיטה דקרא אינו מחילה" והאמרו הדין השני, "הטב שעבר עליו שביעית אין הלוח רשאי לעכבו אלא על פי המלוח" והמבאר שם כתב שזה הדין שריר וקים גם אם חזר בו ה"א סמ"ך מדין, "דשמיטה דקרא אינו מחילה" זה טעם.

וסמ"ך של ה"י חוקיה ששאל לריבית אביארו במדמו גמק ס' ש"ס הוא כותב דבריו ספר יראים אלו ע"ש.

סוף ימי הלל נשיא ישראל

כי באמת אין התקנה מפני דיני שביעית כי אם בנוגע לאזהרת התורה השמר לך פן יהי דבר עם לבבך בליעל וכי יימנעו מלהלוות. כי שמיטה כספים בזמן הזה (וגם בימי הלל) דרכנו, וכל התקנה הזאת באה רק בנוגע לאזהרת התורה השמר לך.

ועל כן ה"י זה ככל התקנות סייג וגדר לתורה לפי שד"ן השמטת כספים ה"י או רק מדרבנן, ולהיפך יראתם מלהלוות עברו על דין גמור של תורה. וזה ליטונו של הרמב"ם ד"ל בהלכות שמיטה ויובל פ"ט הלכה ל':

מי שנמנע מלהלוות את חבירו קודם השמיטה שמא יתאהר החוב שלו וישמט עבר בלא תעשה שנאמר השמר לך פן וגו' וחטא גדול הוא שה"י הזהירה עליו תורה בשני לאוין שנאמר השמר לך פן וגו' וכל מקום שנאמר השמר או פן או אל ה"י זה מצות לא תעשה והתורה הקפידה על מתשבה רעה זו וקראתו בליעל וה"י הוסיף הכתוב להזהיר ולצוות שלא ימנע אלא יתן שנאמר נתן חתן וכי.

ועל כן כדי שלא יעברו על דין גמור של תורה על ידי תקנה מדרבנן של השמטת כספים תיקן הלל פרוזבול, והוא באמת סייג גדול ומשמרת לדין התורה ככל התקנות כולם.

וז"ל של הרמב"ם בפ"ט מהלכות שמיטה ויובל הלכה ס"ז. כשראה הלל הוקן שנמנעו מלהלוות זה את זה ועוברין על וכו' ואין הפרוזבול מועיל אלא כשמטת כספים בזמן הזה שהיא מדברי סופרים אבל שמטה של תורה אין הפרוזבול מועיל בה.

ורק על ידי זה נכין את דברי הגמרא במסכת גיטין ד' ל"ז: הגפלאים מאד דאמרינן שם:

איבעיא להו כי התקין הלל פרוזבול לדריה הוא דתקין או דלמא לדרי עלמא נמי תקין למאי נפקא מינה לבטוליה אי אמרת לדריה הוא דתקין מבטלינן ליה אלא אי אמרת לדרי עלמא נמי תקין הא אין בית דין יכול לבטל דברי בית דין חבירו אלא אם כן גדול היסט בחכמה ובמנין.

והדברים בשהם לעצמם מפליאים ותמוהים מאד ובלתי מובנים כלל. וכי מה ענין אין בית דין יכול לבטל דברי בית דין חבירו אלא וכו' לכאן שה"י זה נאמר רק בתקנת שנעשו לסייג וגדר לדברי התורה והגמרא נוספת עליה ומשמרת למשמרתה.

אבל איזה ענין יש לזה עם פרוזבול, אשר אם נבטל את הפרוזבול נתמיר יותר ונקיים לגמרי את דין התורה להשמיט כספים, וגם פרוזבול לא יועיל. ואיזה מקום יכול להיות לאמר על זה אין בית דין יכול לבטל דברי בית דין חבירו אלא אם כן גדול הימנו וכו'.

וביותר שכבר גם השרישו לנו התוס' במס' יבמות ד' ע"ט: דכדיני ממונות שיש שם דיני הפקר בית דין אין שם אין בית דין וכו' כל עיקר. ועל דברי הגמ' שם בימי רבי בקשו להתיר נתינים כתבו שם אין זה מבטל דברי בית דין חבירו והפקר בית דין הפקר.

הן באמת גם דברי רבא בשמעתין שחירץ על הקושיא השניה בגמ' ומי

איכא מידי דמדאורייתא לא משמש ותקינן רבנן המשמש וכו', הפקר בית דין הפקר (וכפי הרמב"ם על זה וכמו שהוא גם פ"ט מן של דברי הנ"י ע"ש בכסף משנה). אבל הדברים ברורים שכן הדבר כמו שכבר נתבאר שגם תקנת הלל בפרוטובול אינה כי אם סייג ונדר לתורה ומשמרת למשמרתה. לפי שלא נתקנה על דיני שביעית כי אם להיפך שעיקר תקנת הלל נתקנה על דין התורה על הלאו שלא להמנע מלהלוות הכתוב בתורה. ושביעית בזמן הזה דרבנן, והלל בשעתו ראה שזה פוגע באיסור תורדי של השמר לך פן יהי דבר עם לבבך בליעל, כי על כן לעשות משמרת לדין התורה תיקן פרוטובול.

וזה הוא הנאמר בנפרא לפנינו: הא אם אמרת לדרי עלמא נמי תקין הא אין בית דין יכול לבטל דברי בית דין חבירו אלא אם כן וכו'. לפי שגם זה נעשה רק סייג לתורה כדיני איסור ולא מה שנוגע לדוני ממון, כי עיקר הדבר בא רק לעשות משמרת למשמרתה של תורה באזהרת השמר לך פן יהי דבר עם לבבך בליעל. ועל כן הוא בכלל כל דיני סייגי תורה, ובכלל כל התקנות שנתקנו למשמרתה של תורה שעליהן נאמר: אין בית דין יכול לבטל דברי בית דין חבירו אלא אם כן גדול ממנו בחכמה ובמנין.

וכמה מאירים לפנינו על ידי כל זה דברי המשנה במ"י שביעית פרק י" שם, אשר באמת באה שם תקנת הלל רק מתוך צד זה של תיקון למשמרת אזהרת התורה, והדברים באו שם מפורש כן:

זה אחד מן הדברים שהתקין הלל הוקן כשראה שנמנעו העם מלהלוות זה את זה ועוברין על מה שכתוב בתורה השמר לך פן יהי דבר עם לבבך בליעל וכו' התקין הלל פרוטובול.

והדברים מבוארים ומפורשים שזה היתה תקנת הלל משמרת לאזהרת התורה השמר לך, ולא היתה יסוד תקנתו בנוגע לדין שמיטה, כי אם בנוגע לסייג לתורה באזהרת איסור.

פרק לב.

אהרי ימי זקנה גדולה ומופלגת נספר הלל הכבלי נשיא ישראל אחרי אשר עמד לנס עמו ויהי נשיא בישראל משך זמן כארבעים שנה כמו שהוא בספרי סוף פרשת ברכה, ומשה בן מאה וכו' הלל הוקן עלה מבבל וכו' ופרנס את ישראל ארבעים שנה.

ומזה ידענו כי עמד בראש הדור בכל ימי הורדוס וימי ארכעלאוס בנו. כי הורדוס ארכו ימי ממשלתו בירושלים כארבעה ושלשים שנה, וארכע-לאוס בנו שלך אחריו תשע שנים, והנה היו ימיהם יחד כשלושה וארבעים שנה. וכידוע הנה חשבו מלכות בית הורדוס בפני הבית מאה ושלש שנה (ע"ז מ') ולהשבון זה גם חשבו תחלת ימי הלל מאה שנה לפני החרבן כמו שהוא

במסי שנת ד' ס"ז והתניא הלל ושמעון נמליאל ושמעון נהגו נשיאותן בפני
הבית מאה שנה.

ומזה מבואר כי ארבעים שנות הלל הגם בשלשים שנה בימי מסשלת
הורדוס, ואחרי זה כל ימי בנו א-יבעלאום.

והתקם נרעין מצא דבר גדול מאד כנמרא כי בשמיים שנה לפני התרבן
כבר הי' קאללעניוס הדש מאד בישראל, קאללעניוס אשר נשא שם רבנן דשמונים
שנה ובהכרה ששמאי והלל כבר מתו אז.
ורבנים כאלה אשר מצא נרעין לפניו מפורשים כנמרא בודאי שראוי לשום
להם לב.

ובנאמע 18 עמוד 714 אחרי אשר ידבר על פולמוס של אסירוס יאמר:
אם המלחמה של הורדוס חשבו לשמונים שנה לפני התרבן נרדח על ידי
זה לדעת את זמן התקופה מן רבנן של שמונים שנה „so gewinnen wir
daraus die Epoche des Synhedrion der achtziger Jahre” והיו זה
ההכמים של שני הכתים הלל ושמאי אשר פעלו ועשו אתי מות רבותיהם.
ועל פי הרבדים האלה בנה שם בנין גדול בדברי חלומות זה על נכ זה
עד שיאמר בעמוד 716:

כל הגזירות האלה הגם כפי הנראה בעת של פולמוס של אסירוס, או
בשנת מות הורדוס, הלל ושמאי בהכרה כבר מתו, כי כל הגזירות האלה לבד
ידים לא באו על שם הלל ושמאי כי אם על שם תלמידיהם.
והנה עשה לו שלמול גדול מאד, כי כל הגזירות אשר חשב שם באו
בשנת מות הורדוס, ועל ידי פולמוס של אסירוס, הי' על ידי רבנן דשמונים
שנה, ובהכרה שהלל ושמאי כבר מתו.

אבל טעה בדברים היותר משוטטים, ומעולם לא הי' שם קאללעניוס כזה
אשר יקרא כנמרא בשם הדש רבנן דשמונים שנה ולא היתה שם תקופה כזאת
ורבנן כאלה.

ועשה לו ציונים מדברי הנמי במסי שנת ד' ס"ז מבלי לראות הנאמר שם.
ולשון הנמרא שם זה הוא:

יוסי בן יועזר איש צרידה ויוסי בן יוחנן איש ירושלים נזרו סומאה על
ארץ העמים ועל כלי זכויות והא רבנן דשמיים שנה נזרו דאמר רב כדנא
כשחלה ר' ישמעאל ברי יוסי שלהו לו רבי אמור לנו שנים ושלשה דברים שאמרת
לנו משום אביך שלח להם כך אמר אנא קים שנה עד שלא הרב הבית פשטה
המלכות על ישראל שמונים שנה עד שלא הרב הבית נזרו סומאה על ארץ
העמים ועל כלי זכויות וכו' וכי תיסא בשמונים שנה נמי אינהו די (יוסי בן
יועזר ויוסי בן יוחנן) והתניא הלל ושמעון נמליאל ושמעון נהגו נשיאותן בפני
הבית מאה שנה ואילו יוסי בן יועזר איש צרידה ויוסי בן יוחנן הוו קדמי טובא
אלא זכרי.

ומבואר מעצמו שכל דברי הנמי אינם כי אם זאת שלא יוכל להיות שיחסי
בן יועזר ויוסי בן יוחנן נזרו על זה, שהי' זה נזרו שמונים שנה לפני התרבן,
יוסי בן יועזר ויוסי בן יוחנן קדמו הרבה לפני זה, הי' כבר הרבה לפני שמונים
שנה לפני התרבן.

סוף ימי הלל נשיא ישראל

שנה

ורי ישמעאל ברי יוסי בשם אביו הלא יאמר כי זה נגזר רק בשמונים שנה לפני החרבן.

אבל זה ידאי שזה היי כימי הלל ושמאי שהרי זה הוא זמנם.

ודברי הנמרא. והוא רבנן דישמונים שנה גזרי אינם שהי' שם איזה מנהדרין שנקראו בן או רבנן מיוחדים מתקופה מיוחדת.

כי אם זאת לאמר שזה נגזר מאלה אשר היו שמונים שנה לפני החרבן בדברי ר' ישמעאל ברי יוסי שאמר שמונים שנה עד שלא הרב הבית נזרו טומאה על ארץ העמים, וזה לא יוכלו להיות יוסי בן יעזר ויוסי בן יוחנן, שהם קדמו הרבה לפני זה.

ואז היו הלל ושמאי ומה היא קושית הגמ'. וכי תימא בישמונים שנה נמי איננו היו והתניא הלל ושמעון נמליאל ושמעון נהנו נשיאותן בפני הבית מאה שנה ואילו יוסי בן יעזר ויוסי בן יוחנן הוו קדמי טובא.

והדברים פשוטים יותר מדי, אבל בדברי ימינו ההכרח לכאר גם את זה. וכן הדבר כמו שמפורש בספרי כי הלל נהג נשיאותו ארבעים שנה דהיינו עד בששים שנה לפני החרבן.

ועל כן נראה גם זאת כי רבן נמליאל הזקן אף שכבר היי לנשיא זמן קצר אחרי מות הלל, בכל זה ארכו ימי נשיאותו עד קרוב לסוף ימי הבית.

וזה הוא לפי שהלל נפטר רק בששים שנה לפני החרבן, ועל כן היי זה דבר טבעי, אשר רבן נמליאל הזקן אחריו ארכו ימיו עד זמן לא רחוק מסוף ימי הבית, שדוא בכל זה רק ימי נשיאות של משך זמן מן ארבעים וחמשת עד חמשים שנה.

כי הנה שמעון בנו של הלל דבר ברור כי לא נמשכו ימיו, והוא היי לנשיא אחרי הלל רק איזה זמן קצר מאד.

כי לא הוזכר בשום מקום ולולא הברייתא הזאת במס' שבת היי הלל ושמעון נמליאל ושמעון נהנו נשיאותן וכרי' לא היינו יודעים גם שמו כי לא בא גם זכרו במקום אחר וזלת המקום הזה.

וזה יוכל להיות רק מפני שהי' נשיא רק זמן קצר מאד וכמקומו בא רבן נמליאל בנו.

ונרעין בחד נאטע 22 ברה לו מלכו, ויתן לשמעון בנו של הלל משך זמן נשיאות של עשרים שנה.

והרב מראנקעל בדרכי המשנה עמוד 58 בא ונסתפק אולי הוא שמעון אשר הזכר אצל יאזעפוס אלכסי' 1, 7, XIX שדבר נגד אנריסם הראשון.

והנה נסתפק אולי היי זה עוד בזמן מאוחר לנמרי בימי אנריסם. וכל זה אינו כי אם גבולי דברים אשר אין להם שחר ולא יוכל להיות

כל ספק כי שמעון בנו של הלל נפטר ימים מועטים אחרי מות אביו. ומראנקעל שם יתהפך בלשונו אם זה שלא נמצאו ממנו הלכות ומאמר

מוסרי הוא ממני שלא היי כי אם זמן קצר, או מפני כי ההלכות לא באו או על שם היחיד כי אם על שם הבית ושמעון זה נפסח לבית הלל.

ולא ראה מראנקעל ולא הרגיש שאין השאלה רק זאת מה שלא בא על שמו הלכה או מאמר מוסרי.

סוף ימי הלל נשיא ישראל

כי אם שיעקר השאלה הוא, מדוע לא הזכיר דבר עליו, ולא בא זכרו, ואין שם לא דבר ולא ענין ולא מאורע מהמים ההם אשר יהי גם הוא נזכר שם, ולא הזכיר בשום מקום לבד הברייתא במס' שבת אשר הזכיר סדר הנשיאים ואיך אפשר הדבר כי ראש כל הדור בימיו נשיא ישראל אשר ישב עלי כסא הלל אביו, ויהי הראשון בישראל אשר התחלה אצלו הנשיאות ולא נספה לבית הלל בטעות לישנו של פיאנקעל כי אם עמד בראשם, איך אפשר הדבר כי ישב לכסא ימים רבים, ובכל זה אין לנו בכל המשנה ובכל הברייתות בנמרא ובכל המדרשים כולם לא דבר ממנו ולא דבר עליו.

ואין שם לא מאורע ולא איזה ענין שהי' עמו, או לאחרים הקשורים עמו ונגעו בו, וגם שמו לא הזכיר בשום מקום.

ואין לנו באתא אצל שום אחד מהנשיאים מראש הימים עד סופם, ולא לבד שהוא בן אצל הנשיאים כהלל ואילך שמכולם הזכירו דברים ומעשים וענינים רבים, כי אם שכן הוא גם בכל הנשיאים מהימים הקדומים, הנשיאים אשר היו לפני ימי הלל, ויש לנו שם דברים וענינים על יוסי בן יועזר ויהושע בן פרוזיה יהודה בן טבאי ושמועיה ואבסליון.

ורק שמעון בנו של הלל הוא לבדו הגוי יוצא מכלל כולם ואין לו לא ממנו ולא עליו דבר, ולא הזכיר גם שמו בשום מאורע וענין, ואין זכרונו בא לפנינו כל עיקר.

והדבר ברור לנמרי כי הי אחר הלל אביו רק זמן קצר ויהי נשיא רק ימים מעטים.

ועל כן הזכיר רק בהברייתא הזאת אשר החשוב סדר הנשיאים וחשבה גם אותו אחרי אשר שימש גם הוא בכתר זה אחרי מות אביו, אף כי הי זה רק זמן קצר, וזולת הברייתא הזאת באמת אין כל דבר ממנו ועליו ולא נמצא זכרו כל עיקר. והנה ישב לכסא אחריו רבן נמליאל הזקן בנו ימים מעטים אחרי מות הלל, ובכל זה הי' רבן נמליאל הזקן נשיא עד קרוב לסוף ימי הבית ככל אשר יבואר מכל פרשת המעשים בכרך הבא, והה יכול להיות רק על פי מה שידענו מהדברים המפורשים בספרי כי הלל הי' נשיא ארבעים שנה, והיינו שנמסר כששים שנה לפני הרבן הבית.

הגנו רואים גם זאת כי הי' הלפתא אביו של הי' יוסי, אשר ימי הי' יוסי בנו אף כי גדל על ברטי אביו הגם לנמרי אחרי ימי ביתר (ככל אשר יבואר במקומו בכרך הבא), בכל זה הנה ידע הי' הלפתא את רבן נמליאל הזקן וראה מעשיו. ובמס' שבת הי' קמ"ז באו דברי התוספתא שם פ"ד. אמר הי' יוסי מעשה באבא הלפתא שהלך אצל רבן נמליאל בריבי לטבריא ומצאו שהי' יושב על שולחנו של הי' ויהגן בן ניוף וכידו ספר איוב תרטם והוא קורא בו אמר לו זכור אני ברבן נמליאל אבי אביך שהי' עומד על גב סעלה בהר הבית והביאו לפניו ספר איוב תרטם ואמר לבטאי וכתי'.

וזה אי' אפשר כי אם שרבן נמליאל הזקן הי' הי' עוד זמן קרוב לפני הרבן הבית.

ורבן נמליאל דיבנה עצמו נכדו, אשר כידוע הי' אחרי הרבן הבית עוד

בימי עלומיו, והי באמת עד סמוך לימי ביתר (יבואר בכרך הבא) בכל זה לא לבד שהכיר את רבן נמליאל הזקן, כי אם שנים ידע וראה מעשיו והוראותיו. וכמו שהוא במס' יבמות במשנה ד' קכ"ב. אמר ר' עקיבא כשירדתי לנהררעא לעבר השנה מצאתי נחמיה איש בית דלי אמר לי שמעתי שאין משיאין את האשה בארץ ישראל על פי עד אחד אלא יהודה בן בבא ונומיתו לו כן הדברים אמר לי אמור להם בשמי וכו' כך מקובלני מרבן נמליאל הזקן שמשאין את האשה על פי עד אחד וכשבאתי והרציתי הדברים לפני רבן נמליאל שמת לדברי ואמר מצאנו הכר לר' יהודה בן בבא מתוך הדבר נזכר רבן נמליאל שנהרנו הרונים בתל ארזא והשיא רבן נמליאל (הזקן) נשותיהן על פי עד אחד וכו'.

וענה ידע וראה הוראת רבן נמליאל הזקן, ונזכר דבר המעשה הזה והוראת רבן נמליאל הזקן עליו.

ונראה זאת עוד יותר מענינו של נחמיה איש בית דלי, כי הגה כבר נתבאר לנו בח"ב (מעמוד 194 ולהלן) ויבואר יותר במקומו בכרך הבא כי המעשה הזה אמר ר' עקיבא כשירדתי לנהררעא לעבר השנה הי' כבר סמוך לימי ביתר, כאשר בארץ ישראל עצמה לא יכלו עוד לעבר שנים.

ובכל זה הי' הי' אז עוד תלמיד מובהק לרבן נמליאל הזקן, ואמר לר' עקיבא מקובלני מרבן נמליאל הזקן שמשאין וכו'.

ולשונו. אמר לי אמור להם בשמי אתם יודעים שהמדינה משובשת בניסות מקובלני מרבן נמליאל הזקן הוא כדברי רבא שם ר' קמי. אתם יודעים שמדינה זו משובשת בניסות ולא אפשר לי למשבק אינשי ביתי וזמיתו קמי רבנן כך מקובלני מרבן נמליאל וכו'.

ומזה גם מבואר כי נחמיה איש בית דלי גם לא הי' עוד זקן מופלג כלל ואלו לא היתה המדינה אז משובשת בניסות, הי' הוא עצמו עושה זה, והי' הולך עתה לארץ ישראל להעיד קבלתו מרבן נמליאל הזקן בהשמע לו עתה מר' עקיבא כי כן הדבר שבבית הוועד הם צריכים לעדות זו.

והחכם נרעין וחביריו עוד יחשבו את ימי ביתר עצמו לשנת סיה להרבן הבית, והגנו רואים כי בתחלת ימי ביתר הי' עוד תלמיד מובהק לרבן נמליאל הזקן, ובי הי' עוד כמו הדיש עמו ואלו לא היתה המדינה משובשת בניסות הי' הוא עצמו עולה לארץ ישראל להעיד עדותו וקבלתו מרבן נמליאל הזקן.

וכל זה הוא מפני שרבן נמליאל הזקן הי' עוד נשיא קרוב לסוף ימי הבית, ובמס' ראש השנה ד' כ"ה נאמר:

תניא אמר להם רבן נמליאל לחבמים כך מקובלני מבית אבי אבא פעמים שבה בארוכה ופעמים שבה בקצרה.

ולשונו של רבן נמליאל. מבית אבי אבאי הוא שכידוע קרוש החדש ועבור השנה בשלישה אבל הי' זה ברשות המנהדרין והנשיא (עי' דברינו בח"ב עמוד 195) ושם היו ממונים מיוחדים בבית הוועד המיוחד לזה אשר ישבו להשוב האפשר והבלתי אפשר ולברוק את העדים על פי זה וכו' (עי' ח"ב עמוד 68).

ועל כן הגה מהם קבל זה רבן נמליאל מהמסקזים הבקיאים האלה הממונים שם. והם דבריו. כך מקובלני מבית אבי אבאי.

ומבואר גם מזה סוף זמן רבן נמליאל הזקן עד שרבן נמליאל דיכנה אן-

שבימי ההרבן ערין הי' בימי עלומיו, ככל זה הספיק עוד לראות את כל סדרי רבן נמליאל הזקן ושם קבל מה שקבל.

יותר מזה נראה במקום הזה כי אביו, רבן שמעון בנו של רבן נמליאל הזקן, הי' נשיא אך שנים מעטים בימי המכוכות והמלחמה וההרבן ועל בן אין קבלת רבן נמליאל דיבנה ממה שראה בבית אביו, כי אם יותר מזה ממה שנעשה בבית אביו ובשנות המפורש. כך מקובלני מבית אביו אבא.

והחכם ווייס מצא דבר גדול מאד בדברי יאועפוס ויאמר לנו בחיא צמוד 190: כי כמו י"ח שנה לפני הרבן הבית הי' רבן שמעון בן נמליאל הזקן לנשיא על ישראל (יוסיפון קורות חייו 38).

וזנה פתאום מצא לנו החכם ווייס בדברי יאועפוס לא לבד אשר זכיר את רבן שמעון בשם נשיא, דבר אשר לא עשה יאועפוס בשום מקום. כי אם שמצא שם גם זאת כי הי' שנה לפני ההרבן כבר הותחלו ימי נשיאותו.

ודק תמהון הוא לראות את דרכי ההקירה של החוקרים האלה, כי דברים מפורשים בהמקורים לא ראו ויהיו להם כאלו אינם, ולהיפך דברים שאין זכר בהמקורים כתוב שם לפנייהם מפורש.

כי אמנם בן לא לבד אשר אין זכר שם בדברי יאועפוס מתי הי' רבן שמעון בן נמליאל לנשיא וכי הי' לנשיא בישראל. כמו י"ח שנה לפני הרבן הכית. כי אם שלא ידבר שם מדבר נשיאותו כל עיקר.

יותר מזה שנים כל דברי יאועפוס שם אינם כלל בנוגע למעשים שהיו י"ח שנה לפני ההרבן, כי אם בנוגע למעשים אשר היו סמוך לימי ההרבן, היינו כבר בעצם ימי המלחמה.

וכל דבריו שם הנם מהשתדלות יוחנן בן לוי לנוש חלב לפני רבן שמעון בן נמליאל לקחת מיאועפוס את משרתו בארין הגליל וכבר העתקו לנו דבריו יאועפוס אלה משם בדברינו בעמוד 537.

וכן הדבר כמו שכבר הערנו כי רבן נמליאל הזקן הי' חי עד קרוב לסוף ימי הבית, וכל זה יבואר עוד בכרך הבא מתוך כל פרשת סדרי המעשים. ובכל זה כבר הי' לנשיא זמן קצר אחריו מות הלל, וזה יכול להיות רק על פי מה שידענו מדברי הספרי כי באמת הי' הלל לנשיא עד ששים שנה לפני הרבן הבית.

והחכם נרעץ הי' כל כך איך בדרתו להחליט את תלומו כי הלל כבר נפטר כשמונים שנה או חמשה ושבעים שנה לפני הרבן עד שבא על ידי זה להכחיש גם משנה שלמה ומפורשת.

כי במסכת אבות סרק ב' משנה ח' נאמר, רבן יוחנן בן זכאי קבל מהלל ושמאי.

ונרעץ מתוך התלום אשר בדה לו בנוגע לימי הלל נגד דברים מפורשים ובלא הקירה של כלום ובלא דבר וענין לסמוך עליו, יבוא ויאמר בחיג עמוד 483 בדברו על רבן יוחנן בן זכאי:

תלמידו הצעיר של הלל לא הי' רבן יוחנן בן זכאי בשום אופן יבואר. דבריו בהערה, תלמידו של הלל לא יכול ר' יוחנן בן זכאי להיות, שהרי הלל

כבר נספר 5 לספירה (המשה ושבעים לפני החרבן) ודי יוחנן בן זכאי חי עד אחר החרבן, כי על כן גם אם הגיעו ימי ר' יוחנן בן זכאי לשמונים שנה הוא דבר שאי אפשר ששימש לפני הלל.

ומה אפשר לאמר לדרכים כאלה בחקירה, הוא עצמו יבדה דברים בטלים כי הלל נספר כחמשה ושבעים שנה לפני החרבן לפני שמעה בפשט הפשוט של דברי הגמרא במס' שבת ד' פ"ז וחשב שיש לנו רבנן הרשים רבנן של שמונים שנה שהיו כבר אחרי הלל ושמואל, ובנה על זה דברי ר' יוחנן בן זכאי, נגד דברים מסורשים ונגד סדרי הרווחת אשר לא יוכל להיות ספק כלל כי הלל נספר באמת ששים שנה לפני החרבן.

ומתוך הדברים הברורים ההם אשר בדה לו הוא, יבוא גם להוכיח שריב"ז ודי תלמידו של הלל ולא ידע דברי המשנה המפורשים שר' יוחנן בן זכאי קבל מחלל ושמואל. ולחקירות כאלה קראו חכמת ישראל ודברי ימינו אף כי אין שם כי אם הכחשת דברי ימי ישראל והשתדלות להסכם להתגזר וכו'.
ובאמת הנה בא כספרי סוף פרשת ברכה כי גם הלל זכאי ר' יוחנן בן זכאי

היו כל אחד משך זמן של מאה ועשרים שנה.

וגם אם לא ירצה החכם נרעץ להאמין באריכות ימים גדולה כזו, אבל הלא זה לא יוכל להיות ספק כלל שהיו להם זקנה גדולה ומפולגת מאד, שאם לא כן לא היו אפשר כלל שתבוא אנדה כזו כספרי על אנשים אשר היו זמן קרוב כל כך לימי רומם.

אבל כדי לבדות הבליים בנוגע להנזירות אשר ירצה נרעץ כי היו דוקא בפולמוס של אמורום יעשה את הלל לנפטר כבר שמונים שנה לפני החרבן ויתן לו רק שמונים שנה לשני היז ויאמר על ר' יוחנן בן זכאי. תלמידו של הלל לא היו בשום אופן שהיו הלל כבר נספר 5 לספירה, ועל כן גם אם הגיעו ימי ר' יוחנן בן זכאי לשמונים שנה הוא דבר שאי אפשר שלמד לפני הלל.

וכפי הנראה חשב החכם נרעץ כי שמונים שנה הוא קצה הגבול אשר אפשר לאדם להיות.

אבל כי לא שם החכם נרעץ לב לא להמקורים עצמם, ולא לדבריו שיהיו להם איזה ענין.

ובאמת אחרי אשר הלל נספר כששים שנה לפני החרבן כי על כן גם אם חי רבן יוחנן בן זכאי רק תשעים שנה או גם חמשה ושמונים שנה היו יכול להיות תלמיד מובהק להלל.

ובכל דרכי תגו של כל החוקרים האלה אשר יסתרו גם את עצמם אף כן עשה נרעץ גם במקום הזה.

ובדברו על הלל בעמוד 207 יאמר לו. הלל נולד 75 לפני מספירה ונפטר 5 שנים אחר מספירה.

הנה אף כי יתן לו גם כזה רק שמונים שנה יאמר בעצמו כי נספר 5 אחר מספירה דהיינו ששים וחמש לפני החרבן.

ובחיד ציון כיב יכתוב לו בפשיטות כי ארכו ימי נשיאות הלל עד עשר שנים אחר מספירה.

ככה הוא מספס ועולה מספס ויורד ויכתוב לו בכל מקום כרצונו.

והזכר המעתיק דברי גרעין עברית לעברים גם הוא בחלומו יש לו ראייה גדולה ומכרעת לכל דברי גרעין ובחיב עמוד 153 בהערה יאמר:
 כי ריבזו היו תלמידיו של הלל אינו מוכרע מהבבלי כי אם מהירושלמי נדרים שאמר (הלל) עליו הרבנים הכתובים בפנים, בכל אופן קשה הדבר להלמו אחר כי גרע, אשר הלל חי כמאה שנה לפני החרבן, ולכן אם נאמנה ההגדה כי ריבזו חי קצת שנה וברעתו כי מת בערך י" שנה אחר החרבן עלינו לדעת כי היו ריבזו בחור פחות מבי שנה בימי המצאו בבית מדרשו של הלל אלה דבריו.
 הגה הרשה לעצמו להקור בהרבנים האלה מבלי אשר ידע ששם דברי הנמרא.

וגרע לו דבר הדיש עד שיאמר כי גרע אשר הלל חי כמאה שנה לפני החרבן.
 ולא ידע כי דברי הנמ' הלל ושמעון נמליאל ושמעון נהנו נשיאותן בפני הבית מאה שנה הכונה כי מאה שנה לפני חרבן הבית היתה זמן נשיאותן, ואז ישב הלל לבסא הנשיאות ומאז ואילך נמשכו ימיו עד ששים שנה לפני החרבן. וישמיע לנו כי מהבבלי אינו מוכרע כי היו תלמידו של הלל הוא רק נוכר בירושלמי.

ולא ידע כי גם לכד מה ישבא הרבר בכמה מקומות בבבלי (ויבואר כל זה במקומו בכרך הבא) הוא גם משנה מפורשת. רבן יוחנן בן זכאי קבל מהלל ושמאי.
 והנה נמשכנו לבאר דברים היותר פשוטים כי דברי ימינו דורשים תפקידם להציאם מתוך ההסבה ולהשיבם למקומם ולהעמידם על מה שהם.

פרק לג.

ימי נציבי רומא

אחרי אשר הוריד הקיסר אנוסמוס את ארכעלאוס בן הורדוס מהיות מושל ביזודה, היו יכול להיות לבני ישראל בארצם אור במושבותם.
 לולא שכבר הכין להם הורדוס חיצים ומות גם על ידי סדרי הארץ אשר קבע, וגם על ידי משפחתו אשר נשארו בארץ, ויהיו קרובים גם אל הירושלים ברומא עצמה, וגם אל נציבי רומא בארץ, וילמדו אותם ארצות רבים בארץ יהודה. ונסף לזה עוד צרה חדשה על ידי הכהנים ממשפחות הצדוקים הראשונים והבייתוסים אשר לא שכחו דבר מכל מעשי אבותיהם הראשונים, ובשוב עתה הממשלה לידי העם עצמו התנערו הם מחדש וישתדלו להתקרב אל הרומיים על ידי גוש העם ועמלם.

ואחרי אשר היו רק למריבי כהן, וכל אחד מהם התחר עם רעהו להשיג מהרומיים בכסף מלא את משרת הכהונה הגדולה, וכולם הפיקו תועלת ויהי זה נכנס וזה יוצא, זה נופל וזה קם, וכל אחד שמש רק זמן קצר, ולפי דברי יאזעפוס אלטמי 10, XX שמשו מימי הורדוס עד חרבן הבית שסטה ועשרים כהנים גדולים, וכאמרת כפי מה שיבואר בכרך הבא היו עוד יותר (ס"ג).

על כן עשו הכתנים הגדולים האלה כאחר ימי הורדוס הדישה גדולה מאד, כי לא הבהן גדול המשמש עתה הוא לבדו יוכל לרדות את כל העם כמקל חובלים כי אם גם כל מי שהיה פעם אחת לכהן גדול אף אם היה זה רק איזה חדשים כבר נכנס להכר האכזרים, ליהן בידו מקל ורצועה על כל העם. ועל ידי החרשה הזאת היו לזאבי מרף ויהיו כולם יחד לאבירים בעם, אשר שלחו ידם בבזה, ויתחברו עם זולת לבני אדם לתת התיחה בארץ החיים, ולהביא את כל עמל העם לסיפה, בעזרת נציבי רומא אשר חלקו אחם שלל. אחרי מות הורדוס חיטבו ראשי ישראל מחשבות איך לתקן מרצת עמם, ולהשיבם אל המנוחה.

ותהו דרכם אשר בהיו להם לבקש מאת הקיסר ברומא להציר מהם את הממשלה הנפאה הזאת, וכי בכל ההנהגה הפנימית תתנגד ארץ יהודה על פי חוקי התורה, והיינו על פי הנהגת סנהדרין ישראל (עי' פרק שלשים). ואם כי לא יכלו להפיק חסצם זה מיד אחרי מות הורדוס, הנה עלה זה בידם תשע שנים אחרי זה.

הנה אחרי אשר מלא הקיסר בקשתם יכלו עתה בני ישראל לקומם את כל הריסותם, ולהשיב את כל סדרי המדינה למקומם, ולחיות תחת הממשלה ברומא ככל אשר היו בימי מלכי היוונים לפני השמד, ועוד באדרים יותר טובים. כי באמת לא היה להרומיים דבר נגד היהודים ביהוד, והיהודים היו יכולים לחיות חיי שלווה והשקט גם תחת הרומיים אחרי אשר הרשו להם כי התנהגו הפנימית תתנגד על ידי עצמם. על פי חוקי התורה בתנהג המנהגין. והנה רואים כי גם ליהודי אויען הקטנה היהודים היושבים בערי היוונים, קייפו הקיסר אנטוכוס ואנטיספא את זביותיהם מימי קדם להתנגד על פי הסדרים אשר קבעו להם הם בעצמם (עי' דברינו בעמוד 38) וכן הודשו מהרומיים להתנגד שם גם על פי סדרי הבית רין אשר להם שם (עי' עמוד 26) וכן עשו והתנתנו גם יהודי אלכסנדריא של מצרים וגם אחרי אשר באה הארץ תחת יד הרומיים, ויראו שם אור וחיים (שם 26 דברי ספראנא).

ואף כי יכלו בני ישראל על פי הרומיים לעשות כן באין מפריע ובאין מחסור דבר בארצם, בארץ יהודה עצמה. והנה הרשה להם הקיסר אנטוכוס לעשות כן ויסלא להם את דבר בכשתם, וחסצם בא.

את אשר היה להם לבני ישראל עתה להתייף להשתול עוד היה רק זאת לראות כי רצון הקיסר ואת אשר זאיר פניו להם יביאו סרים כי נציבי רומא לא יתערבו בעניניהם יותר מדי, ויתמקן רק בזהירים הדרושים להם להרומיים להגנותם ככלל, וכי תחיי יד הנציבים רק בכל הדברים הגועים לממשלה רומא בארץ. וזה היה עולה בידם בנקל אחרי אשר הממשלה העליונה ברומא לא דרשה יותר, הנציבים אשר כולם למשו עיניהם אל ברק הזהב, יכולים היו בני ישראל לקנות את לבבם במחיר כסף, ככל אשר גם עשו לפני זה הורדוס וארכעלאוס.

גדולה אם אלה היה יחסי ק והיו שם בוסק והוא רק 28 פגנים גדלים לא יעלה לכל כן גדול אפי' ארבעה שנים. תוקף ויחסי הגדול מהם היה בימי הנציבים ככל אשר יבארו על הרומיים והאלה בסך הכא.

בנו עם נציבי סוריא ועם גדולי רומא ברומא עצמה, ובפרט אשר כל הפעם מהם
הי' רק זאת כי יניחו את ידם מהם ולא ישביתו מנחתם, חולת זה לא דרשו
מהם דבר.

ואחרי אשר זה הי' כל ישע וכל חפץ העם כלו לחיות עתה תחת הגנה
הזו וככל דברי יאזעסוס אלכסנ' I, XVII, 11, כי השלוחים אשר נשלחו אל
הקיסר אנטונינוס בימי ארכעלאוס לבקש על זה נבחרו מכל העם.

הנה היו בני ישראל יכולים עתה לקום ולהתהלך בארץ, להסיר מהם את
עול הגדול אשר שמו עליהם הנדרוס וארכעלאוס בנו, להוציא אמירים לחפשי,
ולרפא כל שבר ביהודה, ולרקום עוד ובשר על כל הי' העם, ולשוב אל אוד
החיים, הזאת הגנה כוללת מסודרת על פי סדרי התורה, בהגנת ראשי ישראל
הבית דין הגדול בלשכת הנויה.

והכמי ישראל אשר מימי עולם נתנו נפשם על טובת עם ולאומם, שהיו
גם כפעם הזאת לעשות את דבר עם כהפץ הלאום כלו.

כי על כן הגנו רואים אז עוד הפעם את כל דבר הבית דין הגדול בלשכת
הנויה ככל אשר הי' בימים הראשונים,

והן דברי המשנה במס' סנה' פ"א מ"ג ר' :
מעשה שזרע שמעון איש המצפה לפני רבן נמליאל ועלו ללשכת

הגזית ושאלו אמר נחום הלבלר מקובל אני וכו' :
והדברים מבוארים כי דבר לשכת הנויה אשר נאמר שם לפני רבן נמליאל
ועלו ללשכת הנויה זה הי' בראשית הימים והנה, והיינו זמן קצר אחרי סמשת
ארכעלאוס, כי ארבעים שנה לפני הרבן הבית נבר נחמל מושבם בלשכת הנויה
ועזבו את מקומם זה לגמרי, וכקבלת ר' יוסי הבהורה (במס' שבת ד' ס"ז) ארבעים
שנה עד שלא הרב הבית נלתה לה סנהדרין וישבה לה בהגיונות.

ומבואר מעצמו כי ועלו ללשכת הנויה ושאלו הי' קודם זה בראשית הימים
ההם, ובראשית ימי רבן נמליאל הזקן.

והנה שבו עתה לכל סדרי הימים הראשונים ויקוו ללכת לכבד דרכם
ולהביא את בני ישראל אל המנוחה.

ואף גם זאת ראו אז חכמי ישראל לטובת האומה להתאחד לגמרי ושיהי'
לכולם יחד רק ראש אחד והנהגה שלמה מיוחדת.

כי על כן הנה השיבו גם אחדות שני הבתים בית שמאי ובית הלל, ואף
כי לא יכלו לבטל לגמרי את בית שמאי שרם נחלפו דברים מהלכים בטבע
להסתלקאות אשר הי' לפני זה, ומרם אשר יכלו השונים לשנות משנתם מה אחד.

אבל אחרי מות שמאי לא הקימו להם ראש אחי תחתיו, הראש מבית
הלל הי' הראש היחיד לכל הדור כלו, ותהי המסורה על שכמו לכל העם כלו.

ויותר מזה שנים במסיקות הגופלים מחדש התחילו גם בית שמאי להציע
לפני ראש הדור היחיד לכל הדור.

הן דברי המשנה במס' ערלה פ"א מ"ג ר' יא :
שאוור של הולין ושל תרומה שנמלו לתוך עיסה לא בזה כדי לחמץ ולא

בזה כדי לחמץ ונצטרפו וחמצו ר' אליעזר אומר אחר אחדון אני בא וחכמים
אומרים בין שנמל איסור בתחלה בין בסוף לעולם אינו אומר עד שיחמץ בו כדי

לחמין, ויעזר איש הבירה הי' מתלמידי בית שמאי ואמר שאלתי את רבן גמליאל הזקן עומד כשער המזרח ואמר לעולם אינו אוסר עד שיהא בו כרי לחמין.

וענין דברי המשנה הם כי מתחלה הי' דעת בית שמאי נטמה בזה מדעת בית הלל, ואשר באמת נשאר הדבר כן אצל יחידים מבית שמאי אשר מזה בא כי הי' אליעזר אשר קבלותיו במקומות הרבה הנם בשיטת בית שמאי (ר' אליעזר שמוחי) קבל מרבו בן (סיד).

אבל באמת לא עמדו גם בית שמאי עצמן בדבריהם, ויעזר איש הבירה מתלמידי בית שמאי הציע ספיקם לפני רבן גמליאל הזקן, והוא השיב לו. לעולם אינו אוסר עד שיהא בו כרי לחמין.

ועל כן גם לא בא זה במשנה למחלוקת בית שמאי ובית הלל, כי אם ודברים אומרים, לפי שרק ר' אליעזר שמע בן מרבו אבל בעצמו של דבר סברי גם בית שמאי כן וכדברי יעזר איש הבירה על פי הכרעת רבן גמליאל.

והנה היתה השעיה ראויה והעת מוכשית לרפא כל שבר בין חכמי הדור בפרט, ובנוגע לכל העם כלו בכלל, להביא סדרים בארץ, וכי ישוב כל העם לראות באור החיים לצאת לפעלם ולעבודתם בלב שקט, ולקצור במנוחה את פרי עמלם לעצמם, ולשאוף רוח ככל עם ארצו אשר בידו טובו.

אבל אך ראה העם אור וכאשר אך השינו הפצם מהקיסר אנוסטמוס לגרש את ארכעלאוס מהארץ ולהשיב את הממשלה לידי העם, והנה התעוררו מחדש כל אבירי הצדוקים.

ואחרי אשר לא יכלו לעשות עתה מעשיהם לא על ידי ממשלת הארץ בפנים אשר היתה עתה בידו העם עצמו אשר היו לנמרי גדם, ולא על ידי כח הסנהדרין במדינה אשר לא הכיר העם לזה כי אם את ראשי חכמי התורה.

כי על כן פשטו ידם בגדוד על ידי משרת הכהונה הגדולה אשר יוכלו לקנות על ידי אוצרות כסף אשר בידם סאת הנציב הרומי אשר יהי בארץ, ובידעם כי כהן גדול אחד לא יכול להגיה את ידו על כל הארץ נגד רצון כל העם, ונגד דבר הסנהדרין על פי כל העם.

עשו להם לזעק כי כחלק הכהן המשמש כחלק כהן שעבר, ומצבם אחד להיות יהודי לחבורת כהנים גדולים, חבורת אבירים הנותנים היתום בארץ החיים לרד לפניהם את כל העם, על ידי אשר יחלקו שלל המדינה עם נציבי רומא אשר יסיתו אותם בעם וישתדלו לעשות את כל מעשיהם לאכול את חיל העם עמם יחד.

ועל כן נראה עתה חדשה גדולה מאד בתוך כל מעשי הימים ההם, שם כהנים גדולים בכלל בא שם לפנינו תחת שם כהן גדול אחד.

ובכל אשר נשמר יאזעפוס מלספר לפנינו דבר כל מעשי הצדוקים והחיצונים למיניהם, בכל זה נמצאו ונשארו גם בתוך דבריו דברים הבולטים ביותר אשר יביעו ויאמרו לנו גם דברים כמו שהם.

ובאלטמי 8, 8, XX יאמר:

בעת הדיא נתן אנריפס (השני) את הכהונה הגדולה לישמעאל בן סאבי,

הערה (ס"ד) כבר נתבאר לנו סעף 282 ולחץ כי הלשון דברי ר' אליעזר הדברי ר' יהושע הדברי ר' עקיבא ושאר התנאים בכל כיוון הזה הנמצא שזה דבר קבלת מרבו.

אמנם כי זולת זה באו עתה הכהנים הגדולים במלחמה וקטמה עם הכהנים ועם נכבדי ירושלים (ראשי ישראל) כל אחד מהם (כל מי אשר היו זמן קצר כהן גדול) עמד בראש חבר פוזחים ומריבו עם אשר אסף סביבו. והנה לנו דבר הדין מאד אשר לא ידע ישראל מיום היותו לנו, כי תחת כהן גדול אחר יש לו הכזרה שלמה של כהנים גדולים. אשר כל ענינם לתת תחתם בארץ החיים ולעמוד בראש חבר פוזחים.

ושם 1, 9 יאמר יאזעוסוס:

אז הוריד אנריפס (השני) את יוסף ממשמרת הכהונה הגדולה, ויעלה על מקומו את חנן בן חנן. חנן האב היו לו חמשה בנים אשר כולם היו כהנים גדולים, אחרי אשר כבר היו אבותם עצמו כהן גדול, חנן זה בן חנן היו איש קשה מצור, איש אשר לא ישוב מפני כל, והפצו והצטו היו מטיל ברזל, ובהיותו מכה הצדוקים אשר כבר הזכרנו וכו' ראשי העם שלחו מלאכים אל אנריפס להתחנן לפניו להעביר את רעה חנן וכו' וכן שלחו מלאכים גם אל הסקיד החדש הרומי וכו' אלביטוס נתן לבו לבקשתם ועל כן הוכרה אנריפס להוריד את חנן ולהסקיד וכו' אבל חנן זה התחוק גם הוא ויעלה מעלה מעלה אצל כל בני בריתו העוברים אותו, כי הוא ידע היטב איך להשתמש בכסף, וירע איך לקנות לו את לבב אלביטוס בשוחד, ובכל יום ויום התחוק דרך אהבתם יחד וברדף זה קנה לו גם את לבב הכהן הגדול המשמש תחתיו (יהושע בן דומנאי) ועבדיו עושי הצו הם היו על ידו והם ידעו איך להתקשר עם זולת לבני אדם וכו' וכל אשר הרחיב בנפשו לעמוד כנגדם קבל מהם מכות חזרי בטן וכן עשו גם כל יתר הכהנים הגדולים (ס'ה).

הדבר הלך כן מהצער הראשון אשר עשו בני ישראל אחרי אשר נרש ארכעלאוס.

ומיד אחר זה כבר קפץ עליהם רגזו של הכהן הגדול יועור, אשר אך נראו עקבות הסקיד הרומי בארץ והנה מהר הוא להתקרב אליו ולהשתער על כל העם על פי דרכם אחר זה עם נציבי הרומיים בארץ.

יועור זה הכהן הגדול הוא זה עצמו אשר נראה נדחה והור נראה, הוא יועור אשר היו קרוב למרים השניה אשת הורדוס, והוא יועור אשר הורדוס בימיו היותו אחרונים בקצפו על אשר הורד נשר הזהב משער המקדש על ידי ראשי הכהני התורה, ובחפצו להבעים תמרורים על זה את כל שומרי תורה ומצוה, הקים אותו לכהן גדול, הוא יועור אשר כל העם הסילו תחתם לפני ארכעלאוס אחרי מות הורדוס לקחת מידו את משרת הכהן הגדול ולתתה לאיש שומר תורה ומצוה (ס'ו).

עקרה (ס'ה) ונמצא כמות וכמות במקומות הרבה מעניני הכותבים הנחלים ואלה בכלל כל אשר יבוא כל זה בסוף הבא.

הקדול (ס'ו) ראו להקיר על המערה הגדול אשר מעה נרען בננוע ליעור בנאמע 19 עמ' 785 וחשב כי בדברי יאזעוסוס אלמס' 4, 6, XVII נאמר אשר הקיר ה'י' הוא אמת הירדוס, וזו בש' את דברי יאזעוסוס על שמעון בן עזריאס שם באלמס' 2, 6, XIX ובנו על כל זה במלים נחלים פאר בגלגל מל' חזק, ובעה בדברים היותר משונים דברי יאזעוסוס שם 4, 6, XVII אינם שה' הקיר הוא אמת הירדוס, כי אם שה' יועור הוא אמת מתחיתו הכהן הגדול הקדוס לו.

דבריו *ἀδελφὸν γενναίως τῆς αὐτοῦ* שבים למתחיתו הכהן הגדול שעבר, וכן הענין

וְיִעָזֵר זֶה אֲשֶׁר הָיָה גַם אִם בָּהֶן נִדְוַל נִתְקַרַב הַיָּקָף אֶל הַמַּעֲרָכָה לְהַחֲנִיף אֶת הַרוּמִיִּים, לְקַחַת לוֹ עֲמֻדָה עַל יָדוֹ זֶה לְדַרְזֵן עַל בְּמַתִּי כָל הָעַם לְזוּתָם וּלְרַעְתָם. וְיִאֲזַעְפוּם אֲשֶׁר בְּכָל הַגּוֹנֵץ לְהַצְדוּקִים וּלְהַדְצוּנִים נְלָה מִפָּנֵי וַיְכַסֵּה אֱלֹהִים הַשְׂתַּדְּלֵל לַעֲשׂוֹת כֵּן גַם בְּמִקּוֹם הַזֶּה, אֲבָל הֵנָּה הַדְּבָר יוֹצֵא מִתּוֹךְ דְּבָרָיו בְּעַצְמוֹ בְּמִקּוֹם אַחֵר.

כִּי בְּמִקּוֹמוֹ בְּאַלְטָטֵי 1, 1 XVIII, הָיָה מִיד אַחֲרֵי דְבָרָיו מְנֻלָּתוֹ שֶׁל אֶרֶץ כְּעֵלְאוּס, לֹא לְבַד כִּי יִשְׁתַּדְּלֵל לְחַסוּת עַל מַעֲשֵׂי יוֹעָז, כִּי אִם שְׁנַם בְּחַד לוֹ לְשׁוֹן עֲרֻמִּים, וְיַעֲשֶׂה לוֹ סַנְגוֹן כְּאִלּוֹ עֲשֵׂה יוֹעָז מִבּוֹ בְּעַמּוֹ וַיֹּאמֶר:

קְוִירִינוֹס, אַחַד מֵהַסַּעֲמָאָרִים אֲשֶׁר הָיָה נִיּוּל מֵאֵד בְּרוּסָא, בָּא עַל פִּי מְקוֹדָה הַקִּיסָר לְסוּרִיעֵן לְשִׁמּוֹט אֶת הָעַם וּלְשׁוֹם אֶת הַנְּכַסִּים, יַחַד עִמּוֹ נִשְׁלַח גַם קַאֲפֵאֲנוֹס לְקַחַת כִּירוֹ אֶת הַמְּשֻׁרָה עַל אֶרֶץ יְהוּדָה, מִיד אַחֵר זֶה בָּא קְוִירִינוֹס עִצְמוֹ גַם לְיְהוּדָה לְשׁוֹם שֵׁם אֶת נְכַסֵּי הָעַם וּלְמַכּוֹר אֶת נְכַסֵּי אֶרְכֵּעֵלְאוּס, בְּתַחֲלָה לֹא רָצוּ הַיְהוּדִים לְדַעַת מִדְּבַר שׁוּמַת נְכַסֵּיהֶם (סִיז) אֲבָל עַל פִּי דְבָרֵי הַכֹּהֵן הַגְּדוֹל יוֹעָז כְּמִלּוֹ אֶת רְצוֹנָם, וַיִּנְתּוּ עַל פִּי הַגְּהֵנְתוֹ אֶת דְּבַר שׁוּמַת נְכַסֵּיהֶם לְלַבַּת דְּרֻכָּהּ. וְהֵנָּה פָּתַח יֹאזַעְפּוֹס אֶת דְּבָרָיו וְלֹא הוֹרִיעַ לֵטֵי לֹא מִה שֶׁעָשָׂה בְּכָל זֶה יוֹעָז וְלֹא מִה שֶׁהָיָה אֲרֵהוּת דְּרֻכּוֹ.

אֲבָל אַחֵר זֶה שֵׁם 1, 2 XVIII יֹאמֶר:

בְּאִישׁ־לֶקַח קְוִירִינוֹס אֶת כָּל נְכַסֵּי אֶרְכֵּעֵלְאוּס וּבְנִמְרוֹ אֶת שׁוּמַת הַנְּכַסִּים בְּשַׁנַּת שֶׁבַע וּשְׁלֹשִׁים לְמַלְחַמַת אֶקְטִיוֹס, הַעֲבִיר מִמֶּקְדוֹתָיו אֶת הַכֹּהֵן הַגְּדוֹל יוֹעָז אֲשֶׁר בָּא בְּרִיב וּמַלְחָמָה עִם הָעַם וַיִּקַּח מִירוֹ אֶת מִשְׁרָתוֹ וּגְדוּלָּתוֹ וַיִּסְקַד תַּחְתָּיו אֶת חָגֵן בֶּן שִׁימִי. וְהֵנָּה דְבָרֵי יֹאזַעְפּוֹס מְפֹרְשִׁים כִּי מִיד אַחֲרֵי נִמְרוֹ אֶת שׁוּמַת הַנְּכַסִּים הוֹרִידוּ קְוִירִינוֹס.

וְזֶה הַדְּבַר מְבֹאָר כִּי דְבַר רִיבּוֹ עִם הָעַם הָיָה בְּתוֹךְ הַיָּמִים הָאֵלֶּה הָיָה כְּתוֹךְ הַמַּעֲשִׂים מְשׁוּמַת הַנְּכַסִּים.

וְנִכַּל לְהִבִּין גַּם מִעֲצָמֵנוּ עַד כִּמַּת הוּוּ מַעֲשֵׂי יוֹעָז אִיּוֹמִים וְגוֹרָאִים, עַד כִּי אָף אֲשֶׁר דְּבַר מַעֲשָׂיו בְּכָלֵל הוּוּ לְעִזְרַת הַרוּמִיִּים וּלְטוֹבָתָם וְדִנְאָתָם, בְּכָל זֶה הַעֲבִיר דְּרֻכּוֹ עַל כָּל הָעַם בְּאוֹפֵן מְבַהִיל כִּזֶּה עַד כִּי הַרוּמִיִּים עִצְמָם הִכִּירוּ צְדָקַת הָעַם גְּדוֹל, וַיִּוִּידוּ אוֹתוֹ מִמֶּקְדוֹתָיו.

אֲבָל זֶה הָיָה רַק בְּפַעַם הַזֹּאת מִפְּנֵי כִּי קְוִירִינוֹס הָיָה אַחַד מֵרֵאשֵׁי גְדוֹלֵי רוּסָא, וְכִי גַם כָּל הַדְּבָר בָּא מִיד בְּרֵאשִׁית הַדְּבָרִים בְּשַׁעַת אֲשֶׁר אָךְ זֶה עָתָה פָּתַח הַקִּיסָר לְחַפֵּץ הָעַם וַיִּמְלֵא אֶת מִשְׁאֲלוֹתָם, וּבְכָל זֶה הֵנָּה הַכֹּהֵן הַגְּדוֹל הִבִּיא אַחֲרָיו לֹא הָיָה מִבּוֹ, מִמֶּנּוּ, וַיְהִי כְּבֵד צְרוּקֵן לְאַשְׁתּוֹ בְּכָל אֲשֶׁר יְבֹאָר לְפָנָיו בְּמִקּוֹמוֹ.

und übertrug dasselbe an Jazar, den Schwager des Matthias, וְעַל יָד הַמַּעֲוֹת הַזֶּה נִתְקַבַּל שֵׁם בְּרִיעֵן בְּכָל דְּבָרֵי הַסִּפֵּר. עַל זֶה עַד מַעֲוֹת רַבָּה וְגוֹלָתוֹ וַיְבֹאָר לֵט מִן דְּבָרָיו, בְּסֵךְ הַבֵּא.

תְּקִיָּה (סִיז) אֵין מִסָּךְ כִּי יִדְעֵי חֲקֵק חִיסָב אֶת דְּבַר חֲזָמָא אֲבָל הָיָה חֲצָץ לְהַתְּפִיךְ דְּבַר קִצְבָּ כָּל אֲשֶׁר הָיָה וְהָיָה אֲרִיכְעֵלְאוּס, לְמַנְעַן כִּזֶּה הַתְּעַרְבֻת מִרְמִים בְּפָנֵי תַאֲרִין, חֲצָצָם הָיָה סְלִיחַ בִּידָם, לֹא מִיֵּד הַתְּקַבַּל כִּזֶּה יוֹעָז, לְחַבְּקֵן אֶת הַרוּמִיִּים בְּרֵאשִׁית פְּנֵי כָל הָעַם.

וכן הלכו הדברים מאז ואילך באין דרך להציל מידם מפני כי כרתו בריתם עם נציבי רומא ויחלקו שלל עממם, ועל ידי זה עלה בידם להדביר עמם תחתם. ותחת אשר השתדלות כל ראשי ישראל עתה היתה צריכה להיות איך להרחיק בכל האפשר את ההתערבות נציבי רומא בעניניהם היותר פנימיים, ולשקול כסף על ידם כי יניחו את ידם מכל מה שאינו נוגע לרומא ביחוד, ולהרבות להם מותר ומתן, למען השיג המטרה הנבונה כי לא יתערבו הנציבים יותר מדי בהנהגה הארץ, וכי יניחו ליהודים בארצם ללכת הדכם.

השתדלו כל חברות הכתנים הגדולים האלה ממש להיפך, ויסיתו בעם את הדוכים השכולים האלה, ויבואו בכרית עממם להיות יהודי על יהודה, להתיר את ידם למוזן את רמי עמם ולאומם, לקחת את רכושם לבו, ולחלק את שללם, ויראו להם הדרך וילמדו אותם איך להתערב בכל דבר העם יותר ויותר, ואיך לגדור את דרכם בנתיב, ולהניח מכשולים על כל מדרך כף רגל, למען החזק בידם את כל מיתרי הארץ.

ועל ידי זה לא יכלו בני ישראל להרים ראש, ולא יכלו להניע יד ורגל בלא רשיון מיוחד מהנציב הרומי וירחיבו את הדבר עד לאין קץ. ככל אשר נראה זה גם מתוך ענין דברי המשנה במסכת עדות פרק ז' משנה ז':

הם העידו (ר' יהושע ור' פסיים) שמעברים את השנה על תנאי ומעשה ברבן גמליאל שהלך לישול רשות מהנמוך בסוריא ושיח לבוא ועברו את השנה על תנאי לכשידעה רבן גמליאל וכשבא אמר (על פי רשות השולטון) רוצה אני ונמצאת השנה מעוברת (ס"ח).

ודבר כזה אשר גם דבר אין לתרומיים עצמם בזה ואינו נוגע כל מאומה לדבר רומא בארץ, אין ספק כי היה רק מפני יד ישראל אשר בא באמצע וילמדו את הנציב לבלי לתת להכחי ישראל להניע אצבע ולשוש עליהם כבלי ברזל לבלי יוכלו לעשות דבר בלעדו.

והן דברי הכריתא אשר באה בפסחים ד' נ"ז ע"א :

ועל כיוצא בהם אמר אבא שאול בן כמנית משום אבא זוסף בן חנין אוי לי מבית ב"יתום אוי לי מאלתן (מקל הזבלים אשר להם) אוי לי מבית חנן אוי לי מלחישתן (לפני נציבי רומא) אוי לי מבית קתרוס אוי לי מקולמוסם (דלסוריא לפני שרי רומא) אוי לי מבית ישמעאל בן פאבי אוי לי מאנרוסן (על כל העם) שהם כהנים גדולים (מי שהיו כהנים גדולים) ובניהם נזבדין והתניהם אמרכלין ונשיבדיהם חובטין את העם במסקלות.

והנה נעשה כל זה בזה שרי רומא ונציבי הארץ אשר כל חברות הכתנים הגדולים האלו באו בכרית עממם נגד כל עמם ולאומם, ויקנו את לבבם בריצי כסף, ובדלסוריא על כל סגולת העם וראשי ישראל וביאו דבתם רעה לפניהם גם בפיהם גם בקולמוסם כי יחתרו תחת ממשלת רומא, וכי רק הם לבדם עבדיה דנאמנים.

הערה (ס"ח) אין ספק שהאנה בזה על רבן גמליאל הזקן, שהיו העדות שם היא מ"י יהושע ור' פסיים, ופשוטו של דברים שכל זה הוא מוכרחים, וזה"ב עמוד 193 צ"ל עוד לפני חרבן תבית.

ולא ארכו הימים והגה נתחזקה ידם עוד יותר כי נתקשרו גם עם בית הורדוס, אשר לא אבדו תקותם להשיב להם את הממשלה ביהודה ויבואו עמדם כברית יחד ככל אשר יבואר לנו כל זה בכרך הבא.

ועל ידי הבורת כל האבירים האלה אשר עשו להם קרניים לבנה ככה הזרוע מנציבי רומא, קמו בעלי זרוע מבני בריוני ויציצו בכל עבר ופנה, ויעשו גם הם בלטיהם בן, לבלוע את עמם ולאכול את ישראל בכל מה. ולא היו די לפניהם כי היו להם רכושם לבו, כי אם שנים שלחו ידם כמשמחתם לבית אבותם.

ובמשנה עריות פרק ה' משנה ז'. אמר ר' יהושע מקובל אני מרבן יוחנן בן זכאי וכו' משפחת בית צריפה היתה בעבר הירדן ויהקף בן ציון בזרוע ועוד אהרת היתה שם וקרבה בן ציון בזרוע.

והגה היו כל אלה לבשר אחד עם שרי רומא ובכה הזרוע אשר קבלו מהם כולם יחד ויהזקו איש את יד רעהו עשו שמות בכל העם וישלטו עליהם ממשלה בלתי מונבלת.

במעמד מבחיל פרוץ והרום כזה יאו חבמי הזרז להכרח נמיר להסיר מהם את כל האחריות הגדולה מההנהגה הכוללת אשר לא יוכלו לעשות שם כל מאומה, ובלב קרוע ההליטו לעווב את מקומם הכללי בלשכת הנוית, לפרסם הדבר כי הסירו מהם כל דבר ההנהגה הכללית, אחרי אשר אי אפשר לא להעמיד במשפט ארין, ולא לעשות מאומה לטובת הדרי הארין.

וזה הוא ענין דבר קבלה ה' יומי ארבעים שנה עד שלא חרב הבית גלתה לה (מעצמה) סנהדרין וישבה לה (כרצונה) בהנויות (פי').

אבל גם בעובם את מקומם הכללי, לא עזבו את דבר עמם, ויצילו מתוך ההפכה את אשר היו אפשר להציל.

השעה היתה כסורפת, והמעמד גורא והרום, כל העם נאחו בסכך, הנליו לנהושתים הונישו, והוא מתאבק עם נונישו ומעניו, אבל בין שלשלת המעשים הנוראים ההם, ובתוך הרעש אשר ידעיש ויפוצץ, נראה שם את ידם הגדולה אוחות בימין העם לבלי יאבדו דרך, ויהם הגדול מההלך בתוכם, והרום הוא סמכתם, ויעברו עמם בים צרה.

המעשים בכל הימים ההם חנם רבים ואיומים, ככל אשר יבאר בכרך הבא אשר נראה אותם עין בעין ונכחי יד מי היתה בכל זה, ועשוב ונראה את דבר סגולת כל העם ודבר חבמי התורה בתוך כל המון המעשים הרבים ההם ועד כמה נתנו נפשם לטובת עמם בכל פרישת העבר.

הערה (ס"ט) ז'בוחינו בעלי התול' כמס' שבת ד' מ"ו נחזקו כזה מאד עם הדברים שסיים כל אשר יבואר כל זה כמקשו בסד. זכא.

הוספות.

לעמוד 1. מנלחו מדומאי חיבת. מדומאי נמחק.

לעמוד 57 ע"י עיקר בירורי הדברים האלה במקומם לפנינו בעמוד 627.
לעמוד 70 יש להוסיף כי גם ביטול כל המצוות ומדגני הדת בימי השמד של אנטיכריסט עסיסיהאנעס יכנה יאזעפוס אלטמי" 1, 8, XII בשם השתנות הפערפאפונג, וכידוע כי לא שנה כי אם דת ודין וסדרי התורה ומשפטיה והנהגת המנהדרין.

עמוד 87 ברבור המתחיל ובכל זה וכו' כי רק על המנהדרין וכו' היבת כ"י ט"ס ונמחק.

עמוד 91 בדיה כל הכוונות וכו' תחת. נקצבו ציל. נקבצו.
לעמוד 99 בהערה מ"ט, וכבר הערנו כי אצל יאזעפוס אין לנו כי אם עצם המעשה ואין מדקדקין עמו כסגנון דבריו, ודבר שאין צריך לאמר הוא שאין זה לשונו של חנניה עצמו כי אם סגנון מליצה של יאזעפוס.

אבל במקום הזה יכולים דבריו גם להיות מדוקדקים וע"י ברמב"ם הלכות מלכים ס"י הלכה י' שכתב. בן נח שרצה לעשות מצוה משאר מצות התורה כדי לקבל שכר אין מונעין אותו לעשותה כהלכתה וכו', וע"י גם ברש"י נדה כ"ג: ד"ה אפרא הורמיו.

לעמוד 108 לדיה ואלכסנדריא של מצרים היא מכלל כל הארצות שהן רק עיסה לארץ ישראל וכו' ויש להוסיף בזה כל דברי יאזעפוס בספרו נגד אפיאן I, 7 אשר יספר באויכות כי כל מקום אשר נוסד שם מושב בני ישראל, דקדקו על פי רבים בכל הנוגע לפהרת יחוסין בכל דקדוקי תורה וכתבו כל זה בספר בטנע לכל בת ובן העולדים בכשרות על פי יחוסי בית אבותם והעד עדים, ונשלח כל זה לירושלים והונח בננוי המקדש, ויזכר על זה את מצרים עם בכל ביחוד. וכל זה יורה לנו על כל חיי ישראל בכל סדרי התורה לא לבד במצרים כי אם גם בכל המקום אשר הורחו שם, וכי כולם עשו להם את ירושלים ללב האומה בכל הנוגע להסתגותם ולכל קדשי בני ישראל.

ובכל זה ידענו כי היתה בכל עולה הרכה על כולם בכל זה, לא לבד נגד כל מושבות בני ישראל, כי אם גם למעלה מארץ ישראל עצמה כמבואר בפנים.
לעמוד 130 בדיה הוציאים פתחיהם שנה עתה אמרין וחי מכללא מאי מרחתו דעמרים וזאי וכו' ראיתי אשר זה שכבר עמד ע"י זה גם הרין ויל בהדרשויו ונחוק מאד לפרש דברי רבמי וכבר נתבאר כל זה בפנים.

לעמוד 140 לדיה כי דבר הנוסין וכו' ולא בביר דוקא כמו שהיא מפורש במס' ערכין וכו'.

והוא לעיור בזה על דברי המאן והדע ביהודה ול כתבינו אהרע מי קיד אשר האריך בזה מדיק שם בדברי רש"י ול בריש ספי מחדרין שעל המאמר שם במשנה המיואגנין בשלשה כתב רש"י ול ובשלשה בעיני דכל דתיקון ובנו בעין דאורייתא תקון ועל זה כתב והדע ביהודה לפרש והכונה בעין דאורייתא בנס, ודי זה בעיניו להודיש גדול שהיה גם כן לא צריך שלשה, וכתב רש"י סבר כהאז ועיקר הדבר הי' תמה גם אצלו.

וכבר האריכו הבאים אחריו לאמר דכונה רש"י בעין דאורייתא לחליצה, וכבר עמר על זה גם בני הרב בהנצח ודעה זה, והחכם סופר אהרע חיב ס"י סיד כתב דכונה רש"י לנס מעושה דבעי ביד מוסחים, וכל זה רחוק ממה שיהי זה כונה רש"י ול מה שלא הזכיר כלל.

אבל לדעתי אין כונה רש"י לא לנס ולא לחליצה, וענין דבריו זה הוא: שהרי באמת עיקר מיאון הוא סה שהיא אומרת אי אפשר בפלוני בעלי, ולפי זה כל שאמרה כן הי' צריך שיתבטלו על ידי זה הנשואין, אבל אם הי' הדבר כן לא הי' זה בכלל נשואין כלל, ובכל קסמה שתפול בינה לבין בעלה כבר נתבטלו הנשואין והרי חקנו לה נשואין דרבנן לכל דיני נשואין, על כן סבירא ליה לתנא ומתניתן דצריך שיהי' זה דוקא בבית דין ולשם מיאון, ומכיון שהוצרכו לתקן שיהי' דוקא בפני בית דין עשו בעין של תורה שיהי' דוקא בבית דין של שלשה וזה הוא כונה רש"י. המיאונין בשלשה וכו' ובשלשה בעיני דכל דתיקון רבין בעין דאורייתא תיקון הדברים ששומים.

ולשון הרין בהלכות במס' נישין פרק המגרש בסוגין די נישין מסורין, ולא נדרא שעל מי נסמך בחזקה זו וכו' ועל הכעל גם כן אין לסמוך דאפו כל המגרש בבי דינא מגרש וכו' ועי' בתוס' במס' מגילה ד' פז בדיה בשם ובחדושי הרשב"א שם.

לעמוד 149 בדיה ואלו לא מולקי ר' שמעון ר' מאיר וכו'. נשמטה שם הערה לאמר, ולא הסתפק מראנקעל בזה לבד את אשר דלג על כל זה בסנים כי אם שאהר בל דבריו מענין המשניות בנגעים כתב לו הערה קצרה ודלג גם שם את העיקר ואמר, ובמשנה הי' נכנס האמאך ואפי' חבילי עצים ואפי' וכו' עד סוף המשנה וכן משנה ר' מכאן אמרו איי לרשע איי לשכנו בתוך המשנה הישנה וכזאת נמצא הרבה פעמים במשנה.

ואין זה כי אם דברים לכלכל בהם את הקורא כי דלג גם בזה על העיקר שהרי לשון המשנה מזה הוא, וצוה הכהן ומט את הבית ואפי' חבילי עצים ואפי' חבילי קנים דברי ר' יהודה וכו'.

ואם מן ואפי' חבילי עצים ואפי' חבילי קנים מרובק, הנה הלשון, וצוה הכהן ומט את הבית וצוה עצם עיקר לשון המשנה, והרי מזה לבד כבר הי' יכול מראנקעל להבין כל סעוד דבריו ושואין הסוקים בזה לדרשה כי אם שהוא עצם דין המשנה בלשון התורה כפי מה שהוא שם.

ובאמת כי אין לו במשנה היין הזה וצוה הכהן ומט את הבית כי אם לשון זה הבא שם על זה שהוא לשון הסקרא עצמו ואיך דלג מראנקעל בסנים את זה, והרי אלו העתיק זה די' וזאת מזה עצמו סעוד דבריו

הנה הוסיף ח"ל גם זה כוונתו.

ואמנם כי גם בכלל וזה דבריו מהותיים, אלו ה"י הדבר כי שאר המשניות שם ה"י לשונם משונה מסגנון הרגיל במשנה ומשנה זו סגנונה ככל הרגיל בכל מקום, או ה"י מקום לאמר כי משנה זו מאוחרת ונכנסה בתוך המשניות האלו, ועל כן הנה סגנונה ככל הסגנון הרגיל במשנה בכל מקום ושלא כסגנון יתר הדברים שם.

אבל הלא הדבר להיפך כי משנה זו סגנונה כמש" ככל סגנון יתר המשניות שם. וכבר נתבאר לנו כל זה בפנים.

עמוד 189 תחת ד"י רש"י צריך להיות ד"ו רש"י.

לעמוד 208 בדיה היו עמהם אחרים וכו' והנאון תוספת יום טוב דל שם העתיק דברי הר"ן על ונמצאו אביו ואחיו וכבודו הגדול במקומו כי הר"ן לא כתב זה אצל אביו ואחיו כי אם על זה עמהם אחרים ביה אחרים אלו ואלו מותרין וככל המבואר בפנים.

לעמוד 211 ונראה בזה גם דבר גדול וכולל במ"י פוכה פ"ג וכו'. וכמה יאירו לנו על ידי זה דברי הרמב"ן ז"ל במלחמות ושימחו לתוך כל קניניות הראשונים כסוגיות הנמרא בריש פרק לולב הגזול שכלל לנו כלל גדול שכל דברי המשניות הללו ילכו על דין התורה ובמקדש, ולא על אחר תקנות רבן יוחנן בן זכאי שנם במדינה שבעה וכתב שם:

אבל עכשיו אני מנלה דבר נכון מאד במ"י השמועה שהראשונים לא אמרו בה פעם הרי דבר מפורש הוא בנמרא ובמשנה שהלולב ניטל מן התורה שבעה במקדש וכו' ומתניתן מרישא דסירקין בלולב של תורה גשנית בולח עד סופה דקתני תקנתו של רבן יוחנן בן זכאי בראשונה ה"י לולב ניטל במקדש שבעה ובמדינה יום אחד משחרב בית המקדש התקין רבן יוחנן וכו' ובתקנתו של ריב"ז לא פסיק וחגי מתניתן במסילי כלום ולא עליה דקרקו בנמרא כלום אלא על לולב של תורה וכו'.

ובל ענין דבריו הם שכל סידור דברי המשניות האלה כולם הם לפני תקנת רבן יוחנן בן זכאי ועל דין המקדש, והדברים מאירים ומתבארים מכל דברינו על זה בפנים.

לעמוד 224 וע"י גם דברינו בעמוד 805 ולהשלמת הדברים ראוי להעיר בזה גם על מחלוקת בית שמאי ובית הלל בסוף מ"י נישן. בית שמאי אומרים לא יגרש אדם את אישתי אלא אם כן מצא בה דבר עירה שנאמר (דברים י"ד) כי מצא בה ערות דבר ובית הלל אומרים אמ"י הקדישה תבשילו שנאמר כי מצא בה ערות דבר ר' עקיבא אומר אמ"י מצא אחרת נאה ודמסת שנאמר והיה אם לא תמצא תן בעיניו.

וממני שאין זה נוגע להלכה שאין הלכה נבית שמאי לא ביטרו הראשונים ז"ל הדברים ונשאר הדבר טעם החזק ככל הדברים אשר לא ביארום בתוהו הראשונים ועל כן נאמר בזה הרבה דברי פניות.

ואמנם כן כי כבר עמד על הדבר הרבה גדולי המשניות, וע"י במשנה למלך בהלכות גירושין פרק י' הלכה ב"א שח"ב המנהיג ח"ב ש"ס דברי חכ"ב וכתב. ובעיקר דין זה ולא יגרש אדם את אישתי וכו' נאמר להדין פנה"ג י"ד

פי' דל"ס שכתב דאין כאן שום מצוה לא מדאורייתא ולא מדרבנן דאפי' לבית שמאי דאפרי לא ינרש אדם את אשתו אלא אם כן מצא בה דבר ערוה עצה טובה קמיל ולא שהיא מזהר על זה דלא מצונו בשום מקום שיהא מזהר האדם שלא לנרש אשתו אפי' מדרבנן וכו' וכן כתב בתשובת הרב מאיר עיני חכמים רי' פ"א ועי' סי' ה' דה' ר"ג מהר"ש בשאלה סי' נ' מהר"א ששון סי' פ"ד סי' ח"ג סי' נ' פני ה' וישע' ומשמע מדבריהם דקיימי בשמירתו של הרב כנסת הגדולה דאין כאן אלא עצה טובה וכו' עב"ל הרב הסני' במש"ל.

והרב הסני' במש"ל שם תמה על זה הוולק עליהם לא לבד אליבא דביש כי אם גם אליבא דביה, אבל דבריהם בחורים וכמו שיבואר.
רק שהכנסת הגדולה לא ביאר דבריו ולשונו אינו מרוקד (הכנהני עצמו אינו תחת יד) וחפס לשון שאין לו ענין. עצה טובה קמילי אבל הצעת הדבר וענינו זה הוא:

כי בית שמאי סוברים שלא להצט' האריכה בזה תורה והי' אם לא תמצא חן בעיניו כי מצא בה ערות דברי כי אם לנלות רצון התורה שלא ינרש אדם את אשתו אלא אם כן מצא בה ערות דבר.

ובדבר פלא הוא שלא הרנישו כל העוסקים בזה שאין מקום כלל לאמר שלבית שמאי דבר ערוה דוקא, שהי' לשון הכתובים שם הוא:

כי יקח איש אשה ובעלת והי' אם לא תמצא חן בעיניו כי מצא בה ערות דבר וכתב לה ספר כריתות ונתן בידה ושלחה מביתו ויצאה מביתו והלכה והיתה לאיש אחר ושנאה האיש האחרון וכתב לה ספר כריתות וכו' ושלחה מביתו וכו'. והלא מפורש כאן גם זאת. ושנאה האיש האחרון וכתב לה ספר כריתות (א). ופלא עוד שלא הרנישו גם זאת שהלא משה שלמה שנינו במס' כתובות ד' ס"א. המדיר את אשתו מתשמיש המטה בית שמאי אומרים שתי שכתות ובית הלל אומרים שבת אחת.

ואיזה מקום יש לאמר דלבית שמאי אין נירושין מן התורה כי אם בדבר ערוה. אבל הדברים בחורים שנים לבית שמאי יכול לנרש את אשתו גם בלא דבר ערוה, ולא עבר בזה לא על לאו של תורה ולא איסור נמור של תורה.

כל דברי בית שמאי אינם כי אם זה לאמר שאף שזה ודאי שאין כאן איסור תורה שהי' מפורש בכתוב גם זאת. ושנאה האיש האחרון וכתב לה ספר כריתות.

אבל לא להצט' התורה גם הלשון הזה. כי מצא בה ערות דברי כי אם לתורות לט' דבבא לצאת ידי שמים לא ינרש אדם את אשתו אלא אם כן מצא בה ערות דבר.

ועל כן אין זה רק עצה טובה לבד כלשונו של הכנסת הגדולה, כי אם שכן הוא באמת דבר התורה בבא לצאת ידי שמים.

והתוס' בסוף גימין שם הביאו דברי הירושלמי אשר יבוארו לפנינו, אבל מפני שקברי הירושלמי לא נתבאר כלל חשבו הרבה מהאחרונים שלבית שמאי גם קרא דלא יוכל בעלה הראשון וכו' קאי בנתגרשה על דבר ערוה דוקא.

הערה (א) להלן מ"ק התורה ובאוסרין ב"ק יצא דאמון לפניו וי' אומר, שזה יש לו מקום רק כשהוא מקום וקשה ויבאר תשובה.

ועל כן העיר שם הגאון רבינו עקיבא אינר זיל אצל דברי התוס' עיי' רשביא בתשובה סי' הקנז וצריך לי עיון גדול.

וכבוד רבינו במקומו ודברי הרשב"א ברוזים ולא נעלפו ממנו דברי הירושלמי ותהי להיטך כי בהיות דבריו שם הלכה למעשה דקרק בהם הרבה יותר ממה שרקק כזה בחרושיו, והנה זיל שם:

שאלת על אורות דברי ראובן שראת דברים מרמים באשתו שוינתה אם תיקן כזה רבינו גרשון זיל שלא יגרשנה, תשובה אכרא כל מהאי נווגא חס ושלום שיתקן הרב זיל שלא יגרשנה אדרבה הרב זיל מצריך לגרשה וכי ועוד מסתברא לי דשמעינן לה מדבית שמאי דאמרי לא יגרש אדם את אשתו אלא אם כן מצא בה ערות דבר, ואף על גב דיליף לה בנמרא בגזירה שזה כתיב הכא כי מצא בה ערות דבר וכתיב התם (דברים י"ה) על פי שנים עדים יקום דבר מה להלן בעדים אף כאן בעדים נראה דלאו בעדים סמך קאמר דאם כן למה הוצרך הכתוב לומר לא יוכל בעלה הראשון אשר שלחה לשוב לקחתה והלא אמורה היא לו וחיוב לגרשה לכתחלה ועוד דהא קאמרי לא יגרש אלא אם כן מצא בה ואי בעדים סמך אדרבה בני הא הייב לגרש בעל כרחו אלא הכי קאמרי בית שמאי כל זמן שמצא בה דברים מכווערים בשני עדים מצוה לגרשה ולהוציא רשעה מתוך ביתו עד כאן לשונו של הרשב"א.

ודברי הרשב"א זיל תורה הם וכן מפורש לגמרי כדבריו בירושלמי ריש סי' סוטה כמו שזכרנו זה לפנינו.

ובכל זה הגיה רבינו הגאון ר' עקיבא אינר זיל דבריו בצריך עיון גדול, מפני שכל הדברים כזה נשאר סתומים, וחשב שדברי הרשב"א הנם נגד דברי הירושלמי במקומו בסוף גיטין אצל מחלוקת בית שמאי ובית הלל, וכבר גם נאסרו על פי דברי הירושלמי פלפולים רבים וגדולים.

ועליו לבאר את כל דברי הירושלמי בסוף גיטין ולהעמיד הדברים על ענינם. בירושלמי שם סיד אחר המשינה נאמר:

תני (כן נרמז הקיע בשירי קרבן וצדקו דבריו) בית שמאי אמרים אין לי אלא היוצאת משום ערוה כלכך ומניין היוצאה וראשה פרוץ צדדיה פרוסין חרוצותיה חלוצות תלמוד לומר כי מצא בה ערות דבר מה מקיימין דבית שמאי שלא תאמר היוצאה משום ערות אמורה משום דבר אחר. מותרת.

ובסי' הדברים בסוף מה מקיימין דבית שמאי כבר נתערבבו הדברים להמפרשים, והקיע כתב:

מה מקיימין דביש הך ברייתא ומשני שלא תאמר וכי ברייתא קסבר קרא אתי לאשמעינן משום ערוה תצא לכתחלה ואמורה לחזור לו אבל משום דבר כעין ערוה כגון יוצאה וראשה פרוץ אם הוציאה בדיעבד אמורה לחזור לו אבל אם אין שם לא ערוה ולא דבר מותרת לחזור לו.

וכל הדברים האלה אין להם שחר כלל, כי מלבד מה שאין להם מקום בלשון הירושלמי אין להם ענין גם לעצמם.

והיכן ראה קושיא כזאת. מה מקיימין דבית שמאי הך ברייתא שנאמרה מפורש על שם בית שמאי.

ומה יש להם לקיים הבריתא והלא הם עצמם תנו לה, והאם יש איזה מקום לאמר שלבית שמאי דמהניתן לא יהא רשאי לנרש באשה מרוצה ביותר. הן דברי הרשב"א ז"ל בתשובה שם ולא יוכל להיות כל ספק בה והוא מפורש גם בירושלמי ריש מט' סופה.

ובתירוץ דברי הירושלמי הוצרך להרבות מעצמו חילוקי דינים חדשים, ודברי הירושלמי נשארו סתומים.

והפ"ט כתב. מה מקיימין דביש קאי מה מקיימין קרא דביש דהא כתיב ערות דבר ולדידהו לא הוי ליה למכתב אלא כי מצא בה דבר: שלא תאמר כלומר היינו מעמייתו דבית הלל דאי לא הוי כתב אלא כי מצא בה דבר הוי אמינא היוצא משום ערוה אסור משום דבר אחר מותרת כלומר אינה מותרת להנשא לאחר אלא היוצאת משום רבה אחר דקרא איירי בהכי אבל היוצאת משום ערוה אסורה להנשא וכו'.

ודבריו תמוזים ואי אפשר שיהי' זה ס"י דברי הירושלמי, שהרי אם כן הי' לשון הירושלמי צריך להיות להיפך. שלא תאמר היוצאת משום דבר אחר מותרת (להנשא לאחר) אבל היוצאת משום ערוה אסורה.

גם עיקר מירושו אין לו מקום שאיך יקשה הירושלמי סתם מה מקיימין בית הלל קרא דבית שמאי והרי הוא מפורש במשנה. ביש אומרים וכו' אלא אם כן מצא בה דבר ערוה שנאמר כי מצא בה ערות דבר ובית הלל אומרים אפי' הקדיחה תבשילו שנאמר כי מצא בה ערות דבר.

והנה יבואו גם שניהם הקרא הזה עצמו, ואם תהי' קושית הירושלמי שאו הי' צריך להיות. כי מצא בה דברי הלא אם כן העיקר חסר מן הספר, שהרי לשון הירושלמי אינו כי אם. מה מקיימין דבישי' זה הלא נאמר במשנה עצמה.

אף גם זאת שאם הי' הדבר כן הי' צריך להיות לשון הירושלמי. מה מקיימין בית הלל' שהרי הקושיא היא על בית הלל, וכירושלמי בא להיפך. מה מקיימין דבית שמאי'.

אבל כן הדבר שקושית הירושלמי היא על בית שמאי ודברי הירושלמי משומים והלשון מתוקן.

וכבר העינו פעמים רבות כי בירושלמי יחסרו ציוני המשנה על איזה פיסוק של המשנה ילכו הדברים, שזה עשו הסבוראי להבבלי (ע"י דבריו בחיג עמוד 38), אבל בירושלמי יחסר זה ברוב המקומות ומה יצאו רוב המבוכות שם.

ודברי הירושלמי ילכו על דברי המשנה, תהלה הביאו הבריתא ומשלמת את ענין דברי בית שמאי, והם דברים מופכטים גם לבית שמאי שכן היין כפוזתה. ואחר זה ילכו דברי הירושלמי על הפסקא מהמשנה. ר' עקיבא אומר אפי' מצא אחרת נאה הימנה שנאמר הוי' אם לא תמצא הן בעיניו.

ועל זה הוא שנאמר בירושלמי. מה מקיימין דבית שמאי'. וקושית הירושלמי היא באמת גדולה מאד שהרי מפורש בקרא. הוי' אם לא תמצא הן בעיניו ולבית שמאי לא הי' לשון הכתוב צריך להיות כי אם. הוי' כי ימצא בה ערות דבר' (ב).

הערה (ב) הירושלמי. גרסא חזק לאמר שתכפלה לבית שמאי הוי' אם לא תמצא הן בעיניו

ועל זה השיבו דברים ברורים מאד.

שלא תאמר הוצא משום ערה אמורה משום דבר אחר מותרת.

הדברים מבוארים שהרי לשון הכתובים שם ילכו יחד זה על זה והיי אב לא תמצא חן בעיניו כי מצא בה ערות דבר וכתב לה ספר כריתות ונתן בידה ושלחה מביתו ויצאה מביתו חיתה לאיש אחר ושנאה האיש האחרון וכתב לה ספר כריתות ונתן בידה ושלחה מביתו או כי ימות האיש האחרון וכו' לא יוכל בעלה הראשון אשר שלחה לשוב לקחתה להיות לו לאשה.

ועל כן אלו לא היו נאמר בתורה לפני זה אצל הראשון אשר גרשה רק זה לבד והיי כי מצא בה ערות דבר וכתב לה ספר כריתות היינו טועים לאמר שאיסור הכתוב לא יוכל בעלה הראשון אשר שלחה לשוב לקחתה הוא רק כאשר גרשה לפני דבר ערוה, אבל אם גרשה לפני שלא מצאה חן בעיניו או יכול לשוב לקחתה, ולזה בא מפורש גם זאת והיי אם לא תמצא חן בעיניו שגם באופן זה לא יוכל בעלה הראשון לשוב לקחתה.

אבל עיקר רצון התורה לבית שמאי הוא לבלי לגרש כי אם כאשר מצא בה ערות דבר שאך לזה נאמר זה בתורה.

ודברי הירושלמי ברורים ומאירים.

ועל זה יאמר הירושלמי עוד:

אמר ר' שילא דכפר המרתא קרייא מקשי על דבית שמאי לא יוכל בעלה הראשון אשר שלחה לשוב לקחתה מה אגן מקיימין אם לאמורה עליו כבר היא אמורה לו אלא כן אגן קיימין ליתן עליו בלא תעשה.

ומהרברים האלה בא עיקר המעות בכל דברי הירושלמי, והשבו כי לדברי ר' שילא אין אופן לבית שמאי לגרש אלא אם כן מצא בה ערות דבר, וכן שנו וכפלו מפרשי הירושלמי בכל דבריהם.

ולא הושם לב לא לבאר דברי ר' שילא עצמו ולא דבריו יחד עם יתר דברי הירושלמי.

שהרי מפורש בירושלמי במקום הזה עצמו שגם לבית שמאי יכול לגרשה גם אם ראה סמנה פריצות הירושלמי עצמי יביא על זה ברייתא שלמה.

ותחת לבאר הדברים כתבו מפרשי הירושלמי שר' שילא חולק על הברייתא. ויאמר הפני משה בתוספתו. וצריך לאמר דתרי תנאי ונינהו אליבא דבית שמאי ותנא דמתניתין וכו' וכן מוכח מדמקשי על בית שמאי למה לי קרא וכו' והאי קושיא לא קאי אלא לתנא דמתניתין וכו' והקיע כתב. ובעיקר הדבר אני תמה למה לא מוקי הבבלי דבר אהי לדבר מכווער וכסכרת הירושלמי מיהו אף ר' שילא לית ליה חק סברא.

וכל זה אינו רק תמוהן, שר' שילא מקשה על בית שמאי מפני שהוא מעצמו חולק על הברייתא.

וגם דבריהם שיש כאן מחלוקת בין המשנה והברייתא אין לזה מקום כלל.

שנאה בה ערות דבר, שאם מצא בה דבר נחל מה וכו' ערה קשה לאמר על זה רק והיי אם לא תמצא חן בעיניו, ועל כן באמת לא יאמר הירושלמי זה עצמו גם על בית הלל לשי' שעל הקריחה תבטלו באמת כאשר לאמר ב.

וכריש מסכת סוטה מקשה הירושלמי בפשיטות מבריתא זאת על ר' אליעזר דמשנתנו שם, ואם המשנה הולקת על הבריתא הלא אין מקום לקושיא הירושלמי, וכדבר פלא על כולם שלא הרגישו שאיך אפשר לחשוב כלל שלר' שילא אין דרך לבית שמאי לנרש כי אם בדבר ערוה.

אבל הלא משנה שלמה שינוי במסכת כתובות דף ס"א. המדיר את אשתו מתשיש המטה ביה שמאי אומרים שתי שבתות ובית הלל אומרים שבת אחת. ולשונו של רש"י ז"ל. בית שמאי אומרים שתי שבתות אם הדירה שתי שבתות תמתין ואם יותר יוציא ויתן כתובה.

אבל כל הדברים פשוטים ואין כאן מהלוקת והדברים על מקומן. זה ודאי שאלו היו הכתוב הזה, לא יוכל בעלה הראשון וכו' לשוב לקהתה נאמר בתורה במקום אחר לא היו לר' שילא שום קושיא שהיינו אומרים בפשיטות שדברי הכתוב הם באם נרשה שלא על דבר ערוה.

אבל הלא הכתוב הזה, לא יוכל בעלה הראשון לשוב לקהתה נאמר בתורה אהרי דברי הכתוב. כי מצא בה ערות דבר וכתב לה ספר בריתות וכו' והלכה מכיתו והיתה לאיש אחר וכו' והדברים ילכו שם יחד ושמים זה על זה.

ועל כן יאמר ר' שילא שמקשים על בית שמאי איך אפשר לאמר שערות דבר האמור בתורה הוא דבר ערוה ממש, ואיך אפשר לאמר דעל כן האריכה התורה וכתבה. כי מצא בה ערות דברי לאמר שרצון התורה שלא ינרש אדם את אשתו אלא אם כן מצא בה ערות דבר שאם כן איך יהי על זה הקרא דלא יוכל בעלה הראשון לשוב לקהתה.

ואף שכבריתא ידבו בית שמאי מריבו דקרא שנאמר גם. דברי והיינו שנים דבר ערוה וכיעוד רצון התורה שינרשה.

אבל הלא עצם הקרא איירי לבית שמאי גם בערות ממש והם דבריהם במשנתנו, ואם כן איך ילכו על זה דברי הכתוב לא יוכל בעלה הראשון לשוב לקהתה.

ואין ספק שאלו לא היו לנו תירוץ על קושיא זאת היו משיב שזה לא ישוב על דבר ערוה ממש כי אם על דברי כיעוד, או גם על אם נרשה על ידי אופנים אחרים וכמבואר.

אבל אין אנו צריכים לזה לפי שהכתוב יוכל לילך גם על דבר ערוה ממש שנים בזינתה ממש אין שם אלא עשה ולא לאו.

ועל כן יש לו תירוץ מרובה לאמר שנים לבית שמאי ישוב הכתוב. לא יוכל בעלה הראשון לשוב לקהתה על כל מה דאיירי קרא לפני זה וגם על דבר ערוה ממש ליתן עליו בלא תעשה.

ולזה ילכו כל דברי הכתובים יחד וקאי לא יוכל בעלה וכו' על הכל. וכמו שהוא סוגית הירושלמי בסוף גיטין כן ממש היא גם סוגית הירושלמי כריש סוטה, ולשונו הירושלמי שם:

הקניי ר' אליעזר אומר הובה ר' יהושע אומר רשות, אמר ר' אליעזר כי ר' יוסי קומי ר' יוסא אתי'א דר' אליעזר כבית שמאי ודר' יהושע כבית הלל דר' אליעזר כבית שמאי דבית אומרים לא ינרש אדם את אשתו אלא אם כן מצא בה ערוה מצא בה דברים כעורין לנרשה (ברצון התורה) אינו יכול שלא מצא בה ערוה

לקיימה אינו יכול שמצא בה דברים כעורין לפום כן הוא אומר חובה והא תני משום בית שמאי אין לי אלא היוצאת משום ערוה מנין היוצאה וראשה פרוע וצדדיה מפורסין חרועותיה היוצאות תיל כי מצא בה ערות דבר אמר ר' מאב קיימתה בעדים וכאן שלא בעדים.

וכבר כתבו גם מפרשי הירושלמי שם קיימתה בעדים הא דיכול להוציאה משום דברים מכוועין כשיש עדים בדבר, וכאן בסופה דליכא עדים בסריצות לשון הקצו וכן כתב הפוסק. קיימתה הא דקתני דאפי' בדברים כאלו יכול לגרשה שיש עדים על זה.

ומבואר שאין כאן שום מחלוקת הדברים ברורים במסקנת הירושלמי גם גביין גם בסופה דהו ודאי דגם לבית שמאי יכול לגרשה בדברים מכווערים.

ובהנהגה שקושית ר' שילא היא כמו שנתבאר והוא באמת מקרא שלם בתורה וישנאה האיש האהרן וכתב לה ספר כריתות ומשנה שלמה בכתובות בדברי בית שמאי במבואר.

ורק דבר שלא היה אף הישבו שלבית שמאי אין לנו גרושין כי אם מתוך דבר ערוה ממש, וכי זה הוא קושית ר' שילא בירושלמי מפני שיהלוק על הברייהא וסובר שגם בדברים כעורין אינו יכול לגרשה, אבל האם אפשר שיהלוק בית שמאי על דמישנה בכתובות ד' ע"ב:

ואלו יוצאות שלא בכתובה העוברת על דת משה ויהודית ואינו דת משה מאכילהו שאינו מעושה ומשמשותו גדה ולא קוצה לה הלה וכו'.

והאם יעלה על הדעת כי משקשחו גדה וכל יהו המנוים בזה אסור מדין תורה לגרשה לבית שמאי ומה יעשה העני הזה אחרי מעשים כאלו.

ולא יטעו לב גם לשאלה עוד יותר גדולה שהרי זה ודאי שיוציא האיש את אשתו בעל כרחו ונגד רצונו ולכופו לגרשה חסיר הרבה יותר גם לבית שמאי מדין להוציא את אשתו כגם נגד רצונה.

שהרי דין האיש שהוציא בגם מעושה שלא כדין שאין זה נט, זה ודאי שגם לפי דבריהם ולפי מה שסברו הם לבית שמאי אם הוציא את אשתו בלא דבר ערוה ניבו גם כמו שמפורש בגמרא ויובא לפנינו.

וככל זה משנה שלמה שנינו גם בכפיית הבעל לגרש כמו שהוא בכתובות ד' ע"ב:

ואלו שכופין אותו להוציא מוכה שחין ובעל פוליסום והמקמץ והמצרף וכו'. והלא כזאת וכזאת יש גם אצל האשה (ועי' גם אה"צ סי' קי"ז) ואיזה מקום יש לפרש דברי ר' שילא לאמר שקושיתו היא מפני שמבר שלבית שמאי אין שום דרך לגרש את אשתו כי אם באופן שהיא אסורה עליו מפני דבר ערוה.

וכן חרי הנח זה ודאי שגם לבית שמאי יש כתובה לאשה שנתגרשה אבל אם נאמר שאינה מתגרשת כי אם בדבר ערוה ממש לא משכחת לה כתובה כלל, שבלא דבר ערוה אינו יכול לגרשה, ועל ידי דבר ערוה אין לה כתובה, אבל הלא עיקר כתובה נתקן שלא תהא קלה בעיניו להוציאה.

אבל כל הדברים פשוטים שאין כל זה ענין כלל לקושית ר' שילא כמו שסבר נתבאר, ואלו הן הדין הזה נאמר בתורה במקום אחר לא וכל בעלה הראשון לשוב לקחתה אז לא היה ר' שילא מקשה על בית שמאי כלום שהרי

גם לבית שמאי יש שם אוסני גירושין הרבה מאד גם בלא דבר ערוה נמור, וגם אם אינה אסורה לו.

כל קושית ר' שילא היא רק זאת שהרי הכתוב הזה לא יוכל בעלה הראשון לשוב לקחתה שוב על כל דברי הכתובים לפני זה והולך עמהם יחד, ולרית שמאי דמה שנאמר כי מצא בה ערות דברי הבונה על דבר ערוה ממש, אם כן ילכו דברי הכתוב לא יוכל בעלה גם על זה, ועל זה מקשה איך יהי זה והלא אסורה עליה, ויתרין ישבן הדבר שזה ישוב גם על זה לחייב בלאו, והדברים פשוטים.

ואמנם שנים לר' שילא עיקר ענין הכתוב הוא על כל אלה שהיא מותרת לחזור לו רק שיאמר שקאי גם על דבר ערוה ממש שהיא אסורה לו גם בלא זה ולחייבו בלאו.

ונבוא לדברי הבבלי, ולשון הנמי בניטין צי שם הוא :

אמר ליה רב פפא לרבא לא מצא בה לא ערוה ולא דבר מהו אמר ליה מדגלי רחמנא לגבי אונס לא יוכל לישלחה כל ימיו, כל ימיו בעמוד והחזיר קאי התם הוא דגלי רחמנא אבל הכא מאי דעבר עבד.

ומזה כתב הרב המניה במשנה למלך שם להשיג על הכנהג ויאמר ודבר הימא הוא לומר כן והדבר ברור דאיכא איסורא מדאורייתא מדרנסינן שלהי המנרש אמר ליה רב פפא לרבא לא מצא בה לא ערוה ולא דבר מהו.

אבל אין כאן לא סתירה ולא קושיא ששאלת רב פפא לרבא היא ממש ששאלת רב משרשיא לרבא הבאה מיד אחר זה :

אמר ליה רב משרשיא לרבא אם לבו לנירשה והיא יושבת תחתיו ומשמשתו מהו קרי עליה אל תחדש על רעך רעה והוא יושב לבטח אתך.

שכל דברי רבא ושאלת רב משרשיא מהו היינו רק בדיני שמים של ועשית הישר והטוב, ולא מעצם דיני התורה.

ואף כן ממש היא שאלת רב פפא לרבא וענינה הוא אם זה שהקסידה התורה משום ועשית הישר והטוב שלא יגרש אדם את אישתו אלא אם כן מצא בה דבר ערוה לבית שמאי או דבר לבית הלל, אם זה הוא רק לכתחלה, או שהוא גם בדיעבד, וגם אם כבר נירשה בלא דבר מהויב להדורה לצאת ידי שמים ודבר התורה בהקסדת ועשית הישר והטוב.

ועל זה השיב לו רבא שאין הקסדת התורה בכזאת כי אם לכתחלה אבל לא אם כבר נירשה.

ולדעתי הדבר ברור שזה הוא שיטת הרמב"ם ז"ל שכתב בהלכות גירושין פ"י הלכה כ"א, לא יגרש אדם אשתו ראשונה אלא אם כן מצא בה ערות דבר שנאמר כי מצא בה ערות דבר.

וכבר התמלאו על זה מפרשי השורע (עי' אה"ע סי' ק"ם בבית שמואל סי' נ' ובט"ז שם סי' נ') שהרי זה הוא כבית שמאי והבית שמואל שם כתב ואפשר שתופס לישנא דקרא ערות דבר דהיינו או ערוה או דבר כבית הלל.

והרברים האלה רחוקים לנמרי, הן בקרא נאמר ערות דבר ופליגי בזה בית הלל ובית שמאי איך כונת הקרא, והוא נפקא מינה (לדעת המפרשים) באיסור תורה ואיך לא יזכיר הרמב"ם דברי בית הלל ויתוסס לישנא דקרא סתם.

והפיו כתב שם. ולא ידענא למה לא פירש דבריו מהו ערות דברי דהיינו למה לא פירש דבריו כבית הלל, והנה לא תירצו כלום, ואין ספק כלל שהרמב"ם דבריו מפורשים כבית שמאי, ואי אפשר להעמיס על רבינו הגדול דברים החוקים מליצטו ומנגון דבריו.

אבל הרבנים פשוטים שבאמת כתב רק דברי בית שמאי לפי שאחריו שאין כאן אישור נמור של תורה, כי אם דבר ועשיית הישר והטוב, אין זה ענין להכליל דהלכה כבית הלל ולא שנקינן פשטיה דקרא. כי מצא בה ערות דברי חזן יכרי הרמב"ם הברורים והמפורשים.

ובמקום הזה אי אפשר לנו לברר שימת כל אחד מהראשונים, עיקר דבריו הם בירור דברי המשנה והגמרא, וכבר נתבאר שכל דברי הירושלמי מתבררים רק על פי זה, והנה הדבר ברור שגם הרמב"ם ז"ל פירש כן דברי הבבלי והירושלמי ועל כן גם כתב מפורש כבית שמאי.

והרי"ף ז"ל אחריו אשר הביא שאלת רב ספא ותשובת רבא יציים על זה ישמע מינה דהיכא דלא מצא בה לא דבר ולא ערוה לכתחילה לא יגרשי.

והנה דבר לבית הלל וערוה לבית שמאי חד דינא אית להו, וכל זה הוא שלכתחילה לא יגרש בלא זה וזה הוא כל ענין דבריהם, ולא ספק הלכתא כדברי מי (ועי' בית יוסף שנרחק בזה) אבל אין כאן מקום לפסק הלכה כמבואר בדברי הרמב"ם.

וסוף דבר שנבונים בזה דברי האחרונים אשר הביא המשנה. למלך שם וכדברי הכנסת הגדולה אבל לא כלשונו עצה טובה קמיל, כי אם שלבית שמאי יש כאן ועשיית הישר והטוב מדין הקפדת התורה על זה וככל אשר נתבאר כבר. לעמוד 280 בנוגע לדברי הרמב"ם זכר השב יעקב בסימן כ"א יצא לדון בדבר החדש מאד דאם קדשה בכסף בעדים מקרובי האם כמה נפשוך אין לחוש לקדושין והבאון רבינו עקיבא אינו זכיל בתשובותיו סי' צ"ד האריך לדחות דבריו מדברי מפרשי הרמב"ם אבל בכל זה לא ביאר סעם לכל זה ולפי דבריו בסנים אין מקום כלל לדברי השב יעקב והרבנים מבוארים, ועי' ברמב"ם הלכות אישות פ"ד היו ובהמים והלהים שם ועי' בריב"ש סי' י"ד ולפי דבריו הכל ניהא. עמוד 320 סוף העמוד תחת. והק תורה' צ"ל. חק התורה.

עמוד 347 בהערה. על האדם עצמו שהנוגע בקדש' צ"ל. שהנוגע בקדש אפי' בכלים.

שם בעמוד 348 כל דבריו הוא ככל דברי סוגית הגמ' דטומאת משקין דרבנן ובמשקת דבי סבדיא לא נזור או לטומאת עצמן או לטמא אחרים, ודברי רב ספא בפסחים שם ברי' י"ז, אפי' למאן דאמר טומאת משקין ראורייתא משקי בית סבדיא הלכתא נמירי לה נדחו שם בגמ'.

והצ"ח בסי' ק"ה והתוספת הדישים בגליון המשינות לתרין דברי הרמב"ם כתבו שם דקושיא אינה תיובתא, ועל כן יכול להיות שהלכה כרב ספא, ודבריהם תמוזים שזה אפשר לאמר רק במקום שנמצא מימרא של אמורא לעצמה והקשו עליו בגמ' ובשאר בקושיא, אפשר לאמר שבכל זה לא נדחו דבריו לנמרי.

אבל מה ענין זה במקום שסוגית הגמ' היא נגד זה שגם אלו לא נדחו דבריו מפורש בקושי' הי' לנו לאמר שאין הלכה כן.

וראו להעתיק בזה גם לישונו של הרישביא ויל בהדושו במס' שבת ד' י"ד על קריית הגב' אלימא במשקין הבאין מחמת שרין דאורייתא היא שכתב אע"נ דפלוגתא היא במפסחים טומאת משקין לממא אהרין וכו' איכא לסימך דהבא נקיש לה אלימא דמאן דאמר התם דאורייתא ונקיש לה בדרך דניחא וכו' עוד י"ל דההיא אפי' למאן דאמר לאו דאורייתא תקנת נביאים היתה דכתיב הן ישא איש וכו' ולא משבתת וכו' ולפיכך קרי ליה הכא דאורייתא כאלו היא דאורייתא ולא מנורת י"ח דברי.

לעמוד 356 והנה נאמר על זה בהברייתא הלל ה"י דורש לישון הדיום וכו' והתוס' כתבו שם ואפי' לא כתב כאלו נכתב דאי דוקא כשכתב מה ה"י דורש פשיטא שיש לו לקיים כמו שהתנה דהא לאו אסמכתא הוא. ודבריהם בדידים אבל זבן דק על פי דבריט שאין הכונה להדימות כי אם מה שעשו חכמי המקום וכל שאין זה תקנה כוללת של כל חכמי ישראל הקרא לישון הדיום.

עמוד 590 ומלישונו של הרישביא נראה דבעיקרי נוסחי ספרד לא ה"י זה וכו'. וראוי להעיר שכן פשוט יש לו במס' חולין ד' ט"א ושאינו נידר ונידב לאתויי עולה וילדת אמר ד' אלעזר לא ישנו אלא שאין לו אשה וכו' הוא לא קאמר וכו' אמר ד' אבדו באומר וכו' ובבר כתב שם רש"י ו"ל לישנא אהרנא הא דריא וד' אבהו לא נרסין והכי נרסין לאתויי עולת יולדת מהו דהימא וכו' ועוד בשאין לו אשה למה ליה למיתנייה זה הכלל לאתויי פשיטא למאי ניהוש ליה. והוא ממש כמו במקום הזה שמפני שהוקשה להם חשבו שהוא כמו אוקימתה ד' אלעזר וד' אבהו לפני זה וכתבו זה בן.

והתוס' רצו לזהות דברו רש"י ו"ל וכתבו שם. מה שהקשה בקונטרס אי שאין לו אשה למה לו למתנייה זה הכלל פשיטא למאי ניהוש לה י"ל אין לו אשה הניגו שאין אנו יודעין אם יש לו אשה אם לאו. ולא נוכל להבין דבריהם ו"ל שהרי דברו רש"י ו"ל ברוזים שאם ה"י הדין שאם יש לו אשה אסור או ה"י הדין שנים אין ידוע אסור שהרי הלכה כד' יוחנן לפני זה שם. וד' יוחנן אמר אפי' בעלי טומין נמי דימנין דרמי ליה מידי אמומא ולא ידע.

עמוד 627 לדברינו אשר אמרנו שם. וכל העוקרים האלה לא ידעו גם את עיקר דבר המשפט הזה אשר לא ה"י כלל מתוך משפט התורה להסתדרין ככל דיני רצח נפש כי אם משפטי המדינה וכו'.

דאי' להוסיף על זה כי לא חוקרי העמים לבד מעו בזה כי אם שעוד הרבה יותר מעו ולא ידעו דברים מסורשים ופשוטים כאלה בדברי יאקעמוס גם חוקרי בני ישראל, אף כי דבריהם מזה ה"י בתקירות ויותר גדולות אשר לכל הפחות ה"י עליהם שם לשמוע את אשר ידברו ולראות את אשר בין עיניהם.

והאנכס ווייס בחיב עמוד 46 בדברו על כל התנאים ותקופת התנאים בכלל יאמר:

ולא ה"י מעצור לרוחם לסתור דעות קדמוניהם אשר ראו וידעו תדבר או שמעו מסו' הרואים בעיניהם איך ה"י דחק והמנהג לפנים ככה תקירות אשר ה"י ילידי זמנס, כבר הראנו לדעת בראיות ברורות שכן הוא (היא 25) ושענו ושלשנו

הדבר (שם 150—151) אבל ראוי לו שבכל מקום שזרמן שנשוב להעיר על זה כי הוא יתן לנו ציור תמים מתהלכות התורה שבעל פה מסדרנה למדרגה, ודבריו, ושנינו ושלשנו הדבר שם 150—151 הם ללמוד זה ממשפט הורדוס, אשר יאמר שם:

בימי ממשלה יוחנן הורקנוס הראשונים (ג) אירע דבר וכו' בגלל המעשה הזה יצא הקצף על הורדוס מאת העם וכו' גם מצד אחר ירוש אור מעט על משפט דיני נפשות בזמן ההוא ראשונה נראה כי אף שהורדוס לא הרג אהר מהנהגים בידי רק שרן דינם למיתה ובמצותו נהרגו בכל זאת היו הדבר נכון אצל הסנהדרין לנסור דינו למות וכו' עוד שנית ראוי לנו להחזיק במענת החכמים נגד הורדוס שאמרו כי עשה נגד החק והמשפט הישראלי כי לפיהו אין רשות להרוג שום אדם אפי' את ההוטא עד שהועמד לפני הסנהדרין ונמסר דינו למיתה (יוסיפוס שם) וכו', עוד דבר שלישי יוצא מתוך המאורע הזה כי מה שהעמידו בעל המשנה ליסוד כי כל חיובי מיתה צריכין התראה ושהוטא יתיר עצמו למיתה כל זה לא היו לו מעמד בפועל וכו' כי אי אפשר להאמין שבעת שרן הורדוס את חזקיה ומרעיו למיתה שחיו שם עדים אשר היו מתרים בו והוא התיר עצמו למיתה וכו' הכלל הזה וכו' הוא עיקר גדול להבין לימודי קרטונינו, ורק הרפה היא לראות כי ולא ידע דברי הימים, ולא שם לב לכל המאורע הזה ובמה לו פלפול גדול של חזק.

וחשב שהורדוס נידן ככל דין איש הורג נפש, וככל דין איש פרטי אשר קם על דעהו ורצחו נמש, ובא ושואל שהרי לא היו כאן התראה ולא התיר עצמו למיתה, ולא הרג את כל האנשים האלה בידי ממש.

ולא ידע כלל כי כל דין הורדוס היו כדורף הכלל אשר ראו והבירו כי בא עבד אדומי לשפוך את נמשלתו על יהודה ולקחת אותם לעבדים. והמעשה הזה מהזקיה ואנשיו היו דבר בולט אשר יכלו להראות מזה להורקנוס שביין זה גם הוא שהיו הורדוס הרג מעצמו את כל המון האנשים הנקיים האלה ולא שאל על זה כלל אפי' רשיון מהורקנוס, ולא העמידם גם בדין כי אם הרגם בגזירת פיו, כמו שנתבאר כל זה בפנים.

ומענין ההנהגה עם האדומי הלו בן העבר אשר גם לא היו לו דין ישראל כלל, מענין העבד האדומי אשר כבר הכירו כל העם כי קם לדורף על כל קהל ישראל, ואך זה באמת היו כל רבריהם במבואר ביאועפוס שם, מענין הסנהדרין בדין האיש הזה אשר כבר חסשו דרכים אך להציל את כל עם ישראל מידי עשו אלה.

מזה בא החכם ווייס להוכיח כי לא השנינו התנאים על מה שהיו להק בישראל, ולא היו מעצור לרוחם לפתור דעת קרטונינום, ועל חקירת הכל כוז יאמר. אבל ראוי לנו שבכל מקום שזרמן שנשיב להעיר על זה כי הוא יתן לנו ציור תמים מתהלכות התורה שבעל פה מסדרנה למדרגה.

הערה (ג) חתום ווייס דבר לא היו לו עם דברי ימינו ועל כן גם פנה לחשוב שהיו זה בימי הורקנוס הראשונים.

ולא ידע החכם וויים שכבר הגיע הדבר שאלו היו אמר להם לבני ישראל אז לעשות מלחמה עם הורדוס להרחיקו מארצם, ואלו גם היו נדרש להם להעמיד את עצמם בסכנה היותר גדולה, וכ גם אם ידעו כי תגדל סגנת הדבר עד כי גם יהיה הרבה נפשות מהם, היו מקריבים נפשם למתים רק להשיג המטרה הנבונה הזאת להפיר את רודף כל קהל ישראל הזה מהם.

ובאמת עשו כן, וגם אחרי אשר לא הצליח תוצאת בידם על ידי הורקנוס העמידו עצמם בסכנה והשתדלו על זה לפני ראשי החזיים בסוריא.

ובדברי יאזעפוס שם אחר זה באלפסי' XIV, 12, 2 נאמר:

באשר בא אנטאניוס לביטיניען באו אליו שלוחים מכל עברים, בתוכם גם ראשי נכבדי היהודים אשר האשימו את פהאואל ואת הורדוס, והראו לו כי הורקנוס הגדו רק כצל מושל, ובאמת הגם הם המושלים, אבל אנטאניוס החשיב מאד את הורדוס והוא פעל אצל אנטאניוס כי גם לא נתן את מתנגדי הורדוס (ראשי נכבדי העם) לבוא לפניו, בנתנו לאנטאניוס כסף רב.

ישם אחר זה I, 13, יאמר:

באשר בא אנטאניוס לסיריען וכו' אז באו אליו עוד הפעם מאה שלוחי היהודים מהיותר נכבדים לדבר לפניו נגד הורדוס וכל אשר עמו, להכלית זו בחרו את ראשי המדברים היותר גדולים, נגדם עמד מצד הורדוס וכו' וכאשר בעיר לפני שמע אנטאניוס דברי שני הצדדים שאל את הורקנוס (המושל האווילי ואין לב) כי יגד מי משני הצדדים מוכשר יותר להמשיכה, וכאשר השיב לו הורקנוס הורדוס ומשפחתו, נתן אנטאניוס להורדוס ולאחיו את שם פעטררכים, ויתן להם הממשלה בדרך רשמי והמטה עשר סמהנדרים הישיב בבית האסורים ויחפזן גם להוציאם להורגים רק כי הורדוס לא נתן אותו לעשות כן.

ויוסף יאזעפוס שם לאמר:

אבל גם כשזב המלאכים האלה לארץ יהודה לא נעו היהודים, כי אם נסעו עוד הפעם אלף אנשים לעיר צור אשר שם חכו לבואו, אבל הורדוס ואחיו הביאו בידם אוצר כסף ויהנו זה שוחר לאנטאניוס, ועל כן צוה אנטאניוס לראש עיר צור להמית את היהודים וכאשר נקראו כולם בשדה העיר, כבר הקדים לבוא שם הורדוס עם הורקנוס, ויקרא להם להתפזר ואם לא כן ירעה תודי אחריתם, אבל השלוחים לא משו ממקומם או שלפו הדומיים הרבם ויהרגו הרבה מהם והרבה נפצעו, ויתרם ברחו לנפשם, העם והתמרמרו מאד על הורדוס, ועל כן צוה אנטאניוס (לבקשת הורדוס) להמית את כל אלה אשר הישיב בבית האסורים.

אלה הם דברי יאזעפוס שם, והגו רואים עד כמה גם מסרו נפשם על הדבר, כי כבר ראו והביטו את כל הרעה אשר תבוא לכל העם על ידי האדומי הזה אשר מתגשש לכבוש אותם לעבדים.

וסעשיהם והשתדלותם הגדולה אצל אנטאניוס היתה אחרי אשר ראו הזכירו כי אברה תקוהם מהורקנוס המושל האווילי אשר יפרוש אולת והוא עצמו יחזק ידי סודעים בארץ יהודה.

אבל לפני זה השתדלו על זה עצמו בארץ יהודה עצמה אצל המושל, והיו השתדלותם על זה לפני הורקנוס, עד אשר באמת עלה זה בידם להעמידו בשקר משפט, לפסן יצריו שיפסו שם.

הם דברי יאזעסוס המכוארים וספורשים כן במשפט הורדוס שם לפני זה
 כאשר ראו ראשי עם יהודה את כחם הגדול של אנטיפטר ובניו במדינה
 על פי הורקנוס. ועל ידי אוצרות המדינה המה לבם וכו' אבל ראשי העם הם
 כבר ראו את זה ידם של אנטיפטר ובניו אשר גדל מיום ליום וידעו היטב. עד
 כמה ישאף הורדוס לממשלה כי על כן הלכו אל הורקנוס וידברו דבריהם נגד
 אנטיפטר ויהיו דבריהם להורקנוס לאמר עד מתי תראה ולא תתבונן והאם לא
 תכיר ולא תראה כי אנטיפטר ובניו כבר לקחו בידם את כל מיתרי המדינה ולך
 הגיוה רק שם מלך, אל תעזים עיך מראות כי גם אתה בעצמך הנך בסכנה
 וכו' אל תשלח את נפשך כי אנטיפטר ובניו הנם עושי דברך כי כל העם יראו
 בהם את המושלים עצמם, הורדוס הוציא את הזקה ואנשיו להורגים נגד כל דת
 ודין וכו' ובכל זה גם לא שאל על זה את פיך ויעש כן מעצמו ועל ידי כל
 הרברים האלה שמע הורקנוס לקולם וכו' גם גדל כעסו על הורדוס על ידי אמותיהם
 של הגהרנים וכו' כי על כן קרא הורקנוס את הורדוס למשפט.

ואחרי אשר עשה הורקנוס כל זה רק למראית עין וכאשר ראה בבית
 המשפט כי הסתדרין ירצו משפט הורדוס נתן לו ידים לברוח, מסרו חכמי
 ישראל נפשם ויקריבו משפחם גם לפני אביר רומא, אף כי ידעו כי בנפשים הוא
 ככל דרכם של שלומי אמוני ישראל (ד) לתת נפשם למוכת עמם, אשר כבר ראו
 עין בעין את כל הרעה הנוראה אשר ימצא את עמם על ידי הורדוס אשר עמד
 על בני ישראל להיזם ולאבדם.

ומתוך מעשיהם במשפט הורדוס, משפט תלמי אשר נע ככל דבר האומה
 בכללה, מתוך דבר מהלך המעשים במשפט הזה בא החכם ווייס ויעמוד על במה
 נבונה לקרוא בקול על חכמי ישראל כי לא שמו לב לדברי קדמוניהם.
 ולא היו מעצור לרוחם לטהור העות קדמוניהם אשר ראו וידעו הדבר או
 שמעו מפי הרואים בעיניהם איך היו החק והמטע לפניהם.

שהרי לא הבישו ולא ראו ולא למדו משפט הורדוס שאין צריך שהגידון
 יתיר עצמו למיתה, ולא ראו ולא למדו מזה שאין צריך ההראה כל עיקר, ולא
 למדו ולא ראו ממשפטו של הורדוס לדעת ולדבין עוד דבר יותר גדול בדיני
 נפשות שגם אין צריך שהרג הוא עצמו שהרי הורדוס לא הרג את כל המאות או
 האלפים האנשים בידיו ממש, ולא ראו ולא למדו ממשפט הורדוס עוד תלמי
 תילים של הלכות ברורות.

הערה (ך) מדברי יאזעסוס עמם דרכו יסוד כי חסדם ה' מלחמה בינם לא לא עבר להם והורקנוס
 לפני גם כהנאי לפני אנטוניוס וגם באנטי המדינה אשר מסר להי וחסדם, וזה ה' במפת דברי החשפולאגים
 שהורגים בני אלכסנדר יגו אשר ה' רחום זה העמם כי גדלו על עמי החשפולאגים, כאשר הורקנוס כתיב לפני
 לראש את החשפולאגים אשר ה' הורקנוס והחבר עם דע מיעוט החשפולאגים, מהעמם עצמם ונבול העמם לא יגו
 לרעה וכל אשר עשה וישע נגדם, עד כי גם במכרם נשפם לשיבת עמם ויסעו לפני עבדניהם והעמם חסדם
 במשפחם לרועיק לפני ישראל את החשפולאגים הנחל, החשפולאגים הכת להם אוק וישל את פי הורקנוס חסדם
 הורקנוס דרכו וגו' חסם, וישע את רוחי בבני ישראל חסדם למשע על עמם, וישע את חסדם.
 וזה הוא במפת עמם אשר גדלו על ברכי החשפולאגים כל ירכו.

קשה הדבר להאמין כי הבלים נאלה נכתבו וגרסו, קשה הדבר להאמין כי על דברים בפלים נאלה קרא אלינו את הקריאה הגדולה. כבר הראנו לדעת בראיה ברורה שכן הוא (הוא 25) ושנינו ושלשנו הדבר (שם 150—151) אבל ראוי לנו שבכל מקום שיהיה שנויב להעיר על זה כי הוא יתן לנו ציור תמים מתחלכות השוה שבעל פה סמדרנה למדרשה.

אבל הנה הדברים ששונים למינו ונאמרו בקולי קולות לשם ראיות ברורות. וכן הדבר כי החכם וזים הנה עשיר גדול מאד בראיות ברורות, רק שבראיהו הברורות שם ושם הלך בטלם לגמרי בדרכי תהו, ופעם בדברים היותר מפורטים, והשתדל גם להפכות את הקוראים, ככל אשר יבואר כל זה במקום בידורי כל הדברים האלה לפרטיהם בדרך הבא.

לעמוד 588 וכל הדברים ששונים שדבריו ר' עקיבא הם רק בשימת בית הלל וכו'.

נישטם שם ומאיר ונא לפנינו דברי המשנה והנמרא בטס' בברות ד' ליב שנמשנה שם נאמר:

בית שמאי אומרים לא ימנה ישראל על הבכור ובית הלל מתירין ואפי' עכרים.

ובנמרא מיד אחר המשנה נאמר, מתניתן מני ר' עקיבא היא דתניא בכור אין נמנין עליו אלא חבורה שכולה כהנים דברי בית שמאי ובית הלל אומרים אפי' זרים ר' עקיבא מתיר אפי' עכרים, ולשון רש"י ז"ל, מתניתן דשרי עכרים באכילת בכור מני ר' עקיבא היא דמתיר. אליבא דבית הלל קאמר ר' עקיבא דבית הלל מתירין אפי' עכרים.

ומבואר נלה לפנינו ככל דברינו בפנים, והנה גם במקום הזה אף שכל דברי ר' עקיבא אינם כי אם לכאור שימת בית הלל, ואך בזה נחלק עם תיק בכל זה בא בריתא הלשון פתם. ר' עקיבא מתיר אפי' בעכרים וכן בא הלשון בנמי שם אחר זה. מאי סעמא דר' עקיבא והכונה בכל זה מיט דר' עקיבא אליבא דבית הלל ממש כהויה רניחין שם (הובא בפנים).

ובמשנה נישט דברי בית הלל כפי שימת ר' עקיבא אליבא דבית הלל, ובית הלל מתירין ואפי' עכרים והדברים מבוארים.

